ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·453 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.453

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԼՑԻՆ ԿԸ ԿԱՌՉԻ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Ըստ երեւոյթին բոլորին հաշիւները սխալ ելան, մանաւանդ ամերիկեան հեռատեսիլի «լաւատեղեակ» Սի – Պի – էՍ կայանը որ կը պնդէր Ելցինի անմիջական հրաժարականի ստոյգ տեղեկութեան վրայ: Ուրբաթ օր, Օգոստոս 28-ին, հեռատեսիլէն Ելցին շեշտեց թէ՝ հո՛ս է եւ կը մնայ մինչեւ իր պաշտօնին սահմանադրական աւարտումը: «Լիպերասիոն» (Օգոստոս 29) գրել կուտայ այս առթիւ որ Ելցին կը նախընտրէ խամաճիկ մը ըլլալ քան՝ թոշակառու մը: Արդարեւ, այլեւս ոչ ոք կը խորհի որ իրաց այս կացութեան մէջ, Ելցին ի վիճակի ըլլայ գործօն դեր մը խաղալու, որքան ալ ըսէ.– «Պիտի աշխատիմ, ինչպէս նախատեսուած է մինչեւ վերջը եւ 2000-ին, նոր նախագահ մը կ'ընտրուի եւ չեմ մասնակցիր այդ ընտրութեան»:

Կացութիւնը այնքանով չէ փրկուած, թէ նոյնիսկ Ելցին համաձայն է որ իր իշխանութեան մէկ մասը կորսնցնէ ինչպէս կ'ուզէ Դուման: Այս մասին համաձայնագիր մը կը պատրաստուէր որ պէտք է վաւերացուէր երկու ժողովներուն կողմէ: Մնաց որ Դումայի մեծամասնութիւնը կազմող համայնավարները տրամադիր չէին վաւերացնելու Չերնոմիրդինի նշանակումը Օգոստոս 31-ին, ինչ որ նոր դժուարութիւններու դուռ կը բանայ: Արդէն, Լեբէդ չի ծածկեր որ՝ «իշխանութիւնը կրնայ 24 ժամէն տապալիլ» «Ֆիկարօ»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Օգոստոս 31): Կը փորձէ նաեւ բացատրել իր զօրակցութիւնը Չերնոմիրդինի.– «Երկիրը կը տապալի եւ միայն ծանրակշիռ անձ մը կրնայ յետաձգել անկումը: Բոլոր ծանրակշիռ անձերը դուրսն են այլեւս: Կը մնայ Չերնոմիրդին, որ փոքր կարելիութիւն մը ունի կասեցնելու տապալումը: Մեր շահն է զօրավիգ ըլլալ իրեն, թէ ոչ կը խեղդուինք»:

Հարցազրոյցին երկայնքին կը գծէ Ռուսաստանի ողբալի պատկերը, անկարելի չի նկատեր որ ընկերային պոռթկում մը պատահի Հոկտեմբեր 7-ին, այն օրը երբ բոլոր սենտիքաները որոշած են ընդհանուր գործադուլի դիմել: Նախագահական իր թեկնածութեան մասին չուզեր արտայայտուիլ եւ անմիջական ապագան ալ շատ մտահոգիչ կը նկատէ:

Գալով Միջազգային Հիմնադրամին (Ի.Ֆ.Մ.Ի) եւ մեծահարուստ պետութեանց (Ժի – 7) տրամադիր չեն նոր վարկեր բանալու եթէ բարենորոգումներու կիրարկումին ապահովութիւնը չունենան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱ ՌՈՇԷԼԻ մէջ է որ շաբաթավերջին (Օգոստոս 29 – 30) տեղի ունեցաւ ընկերվարականներու «Ամռան Համալսարանը»: Փակման իր ելոյթին մէջ Ժոսփէն, շատ յստակ եւ քիչ մըն ալ վարժապետական ձեւով, ըսաւ որ իր քաղաքականութիւնը պիտի շարունակէ նոյն թափով, արագացնելու կարիք չկայ, կշռոյթը լաւ է, որովհետեւ ան է որ թոյլ պիտի տայ հեռու երթալ: Ժոսփէն կրկնեց նաեւ որ դէմ է «առանց թուղթի» օտարականներու ընդհանուր ձեւով կանոնաւորման, աւելցնելով թէ կը յարգէ գործող փոքրամասնութիւնները բայց, որեւէ իրաւունք չի տար անոնց որ օրէնքը իրենք ընեն. պետութիւնը ինք է որ յարգել կուտայ օրէնքը: Երկուշաբթի, Օգոստոս 31-ին «Փարիզիէն»ի մէջ է որ Ռ. Հիւ, համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը կը կրկնէր իր տեսակէտը, պատասխանելով Ժոսփէնի եւ պնդելով որ կարգ մը մարզերու մէջ պէտք է աւելի արագ ընթանալ:

ՔՈՒԻԹՈՑԻ (Էքուաթոր) մէջ օդանաւային շատ ծանր արկած մը պատահած է Օգոստոս 29-ին, որուն հետեւանքով 82 մեռեալ կայ: Քուպայի Տուպոլեւ օդանաւ մը որ հաւանաբար պիտի երթար չէ յաջողած իր թռիչքը առնել եւ պայթած է, իյնալով բնակելի թաղամասի մը վրայ: 68 մեռեալ կար ճամբորդներուն մէջ եւ 14 բնակիչներուն որոնց մէջ 5 մանչուկներ որոնք գնդակ կը խաղային տան փակը: 18 վիրաւոր կայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Այն – Տեֆլա շրջանին մէջ, 10 հոգի եւս սպաննուած են Օգոստոս 29-էն 30 լուսնալիք գիշերը:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, հրապարակաւ գնդակահարուեցան երկու ոստիկաններ որոնք սպաննած էին թշնամի ընտանիքի մը երկու զաւակները: Արաֆաթ մերժած էր ներում շնորհել որպէսզի օրինակ ծառայէ:

ՏԱՅԱՆԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻՆ եղերական մահուան տարելիցը շատ աւելի լուռ անցաւ քան ինչ որ կ'ակնկալուէր: Տարի մը ետք, Բրիտանացիները գրեթէ մոռցած են իրենց իշխանուհին, ինչ որ ըսել կուտայ «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի՝ «Շառլ յաղթեց եւ Տայանա կորսնցուց»: Օգոստոս 31-ին, միայն պաշտօնական արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Սկովտիոյ Պալմորալի մատրան մէջ եւ որուն ներկայ եղան թագուհին, իշխան Շառլ եւ զաւակները: Անգլիացիներուն 93%-ը դէմ եղած է որ «Տայանա տէյ» (Տայանայի օր) մը հաստատուի ոգեկոչելու համար իր յիշատակը: Փարիզի մէջ, Մառէի թաղամասը Տայանա պարտէզ մը պիտի մկրտուի: Օգոստոս 30-էն 31 բազական այցելուներ ունեցաւ Ալմայի կամուրջը ուր բոց մըն ալ կը վառի իշխանուհիին յիշատակին եւ հսկում կը կատարուի: Ալման ուխտավայրի վերածուած է:

ԱՄԲՈՂՋ ԱՄԵՐԻԿԱՆ տարուած է նոր գիրքով մը որուն հեղինակն է հոգեբոյժ մը եւ որ կը վերաբերի Գլինթընի: Հատորին խորագիրն է՝ «Գլինթըն անպատնըշանը կամ ինքնաւփճացումը սեռային ենթակայութեամբ»: Հեղինակը՝ տոքթոր Լիվըն 250 էջերու երկայնքին կը թելադրէ նախագահին բժշկական խնամքի ենթարկուիլ: Կը յիշուի նաեւ որ Գլինթըն ծանր ժառանգութիւն մը ունի. հայրը՝ ճեփըրսըն Պրայթ կնամոլ մըն էր զոր երբեք չէ ճանչցած, մեռած է կառքի արկածէ մը: Մայրը՝ խաղամոլ տունը ձգած հեռացած է: Եղբայր մը ունի թմրամոլ, իսկ գինքը որդեգրած հայրը՝ Ռոճըր Գլինթըն բիրտ գինեմոլ մըն է: Ի՞նչ բան մղած է քաղաքական փայլուն եւ ժողովրդական դէմք մը որ ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ ընէ վայրկեանի մը հաճոյքին համար, բժիշկը կը բացատրէ.– «Լեվինսկիի հարցը սեռային չէ: Պատմութիւնն է անձկոտ նախագահի մը որ ինքնավստահութիւն կը փնտռէ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 28 / 31)

Ա. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ ԿԸ ՓԱՓԱՔԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ընդունելով Երեւանի մամուլի ակումբին հրաւէրով հոն գտնուող ադրբեջանցի լրագրողները, վարչապետ Ա. Դարբինեան պատասխանած է անոնց հարցումներուն: Ան նախ շեշտած է գործակցութեան կարեւորութիւնը եւ մեծ կարողականութիւնը: Այս առումով հիմնական քայլ նկատած է Տրասեկա ծրագիրը: Ա. Դարբինեան շեշտած է Թուրքիոյ հետ եւս տնտեսական գործակցութեան կարեւորութիւնը որ միայն դրական ազդեցութիւն կրնայ ունենալ: Պատասխանելով ուժանիւթի մասին հարցումի մը, ան ըսած է թէ շրջանին մէջ Հայաստան միակ երկիրն է որ իրեն պէտք եղածէն աւելի ուժանիւթ ունի եւ կը մտածուի արտածումի մասին:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ ՄԵԿՆԱԾ

Օգոստոս 31-ին Հայաստանի վարչապետ Ա. Դարբինեան պատուիրակութեամբ մը մեկնած է Ղարաբաղ, եռօրեայ այցելութեան համար: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Տնտեսութեան, Գիւղատնտեսութեան, Ուժանիւթի, Փոխադրութեան նախարարները: Նախատեսուած էին հանդիպումներ ԼՂՀ նախագահին, Ազգային Ժողովին եւ կառավարութեան անդամներուն հետ: Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը մասնակցի նաեւ ԼՂՀ անկախութեան 7-րդ տարեդարձին նշումներուն:

* * *

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Երիտասարդական կուսակցութեան հետ հանդիպումին ընթացքին պատասխանելով հարցումներու, վարչապետ Ա. Դարբինեան ըսած է «Մեր յարաբերութիւնների զարգացումը ամբողջութեամբ կախուած է Թուրքիայի դիրքորոշումից: Հայաստանը այսօր եւս պատրաստ է Թուրքիայի հետ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու, բայց դրանք պէտք է լինեն առանց նախապայմանների: Այդ կապակցութեամբ մենք սպասում ենք Թուրքիայի դիրքորոշման փոփոխութեանը»:

Վարչապետը ըսած է, Ռուսաստանի վերջին անցքերուն ակնարկելով թէ անոնք չի կարծեր որ էական ազդեցութիւն ունենան Ղարաբաղի կարգաւորման ընթացքին: Ան խուսափած է պատասխանել Թուրքիոյ հանրապետութեան 75-ամեակին առթիւ Հայաստանի նախագահին ուղղուած հրաւէրին մասին հարցումի մը, ըսելով որ այդ մասին որոշում կուտայ նախագահը ինքը:

* * *

ԵՐԿՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՅՆՔԱՆ ԱԼ ՊԱՐԶ ՉԷ

Սահմանադրական բարեփոխումներու յանձնաժողովին Օգոստոս 28-ի նիստին քննարկուած է երկքաղաքացիութեան հարցը: Նշուած է որ զայն կարելի չէ մէկ թափով լուծել, քանի որ բազմածալ հարց է: Օրինակ, ի՞նչպէս պէտք է որոշուին Հայաստանի քաղաքացիութիւնը իր ունեցածին զուգահեռ ստացողներու պարտաւորութիւններն ու իրաւունքները. ի՞նչպէս պէտք է նոյն պետութեան երկու տեսակի քաղաքացիութիւնները համադրուին. ո՞վ կը նկատուի հայ, եւայլն: Յանձնաժողովի անդամներուն մեծ մասը համաձայն գտնուած է որ Սահմանադրութենէն հանուի երկքաղաքացիութեան արգելքը, իսկ մնացեալ հարցերը առանձին օրէնքով սահմանուին: Յաջորդ նիստը կը գումարուի Սեպտեմբեր 5-ին, Ռ. Քոչարեանի մասնակցութեամբ:

* * *

ԴԱՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐՈՇՈՒԱԾ Է

Ջանազան պահանջներով նախագահական շէնքին դիմաց հացադուլի դիմած քաղաքացիներէն մէկուն դիմումը ընդունուած է ու խնդրոյ առարկայ թղթածրարը պիտի վերաքննուի: Ան կը պատկանի հայր եւ որդի Գագիկ եւ Գէորգ Նիկողոսեանի որոնք Եղէգնուտ գիւղին մօտ լճակի մը մէջ, տարի մը առաջ, խեղդամահ եղած են ձկնորսութեան ընթացքին: Ընտանիքին մայրը կը պնդէ որ անոնք զոհը եղած են իրենց ձկնորս ընկերներուն: Գլխաւոր դատախազի պաշտօնակատար Ժ. Խառատեան Օգոստոս 28-ին որոշած է որ հարցը կրկին քննութեան առարկայ ըլլայ: Այդ նպատակով քննիչներու նոր խումբ ստեղծուած է:

* * *

ԱՐԱՔՍԻ ՎՐԱՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 27-ին Թուրքիա – Հայաստան սահմանին վրայ ձերբակալուած են չորս Փաքիստանցի եւ Պանկլատէշցի մը որոնք Արաքսէն ապօրինի մուտք կը փորձէին Հայաստան: Սահմանապահները արգելափակուած են. անոնցմէ ոչ մէկուն մօտ Հայաստան մուտքի փաստաթուղթ գտնուած է:

* * *

ԹՌԻՉՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄՈՎ

Օգոստոս 28-ին Զուարթնոցէն առաջին անգամ հայկական անձնակազմով Ֆրանքփորդ թռած է Ա 310 – 200 օդանաւը: Անձնակազմը բաղկացած է Սերգէյ Նալպանտեանէ եւ Սերգէյ Զարգարեանէ: Օդանաւը որ 194 հոգինոց է, այդ օրը 161 ճամբորդներով թռիչք առած է, նախիւս ընկերութենէն վարձուածն է երեք տարուան համար: Օգոստոսի սկիզբէն շաբաթական վեց թռիչք կատարած է ֆրանսական անձնակազմով: Հայ օդաչուները կը թռչին ամիս մը ետք:

* * *

ՆՈՒԷՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Օգոստոս 28-ին յատուկ արարողութեամբ մը Մատենադարանին յանձնուած է հնատիպ գիրք մը. ան Սաղմոսարան մըն է, տպուած՝ ԺԸ. դարու վերջաւորութեան, կամ ԺԹ. դարու սկիզբին: Նուիրատուն է Ջիլիէն Արմէն Գույումճեան:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եւրոպայի Մարդկային իրաւանց ատեանը արդարացի գտնելով կիպրացի Թիթինա Լոիզիտուի հատուցումի պահանջքը, Թուրքիան հարկադրած է մօտ 5 միլիոն ֆրանք վճարելու: Թ. Լոիզիտու միջազգային այս ատեանին դիմած էր այն պատճառաբանութեամբ որ Թուրքերուն կողմէ Հիւսիսային Կիպրոսի գրաւումով ինք զրկուած է իր կալուածներէն, ուստի Անգարա պէտք է վնասուց հատուցում կատարէ: Ներկայիս Յուլիս 28-էն երեք ամիս պայմանաժամ տրուած է Թուրքիոյ որպէսզի վճարումը ընէ: Մերժելու պա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 14 – 21-ի Հայաստանեան մամուլին մէջ կը շարունակէ կարեւոր տեղ գրաւել գլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեանի սպանութեան նիւթը. նախորդ շաբթուընէ տարբերութիւնը այն է որ լրատուութիւնը լայն չափով տեղը ձգած է հասկնալու, լուսաբանելու ջանքին, անկէ ծագած հարցականներու, վերլուծումներու փորձերու, երբեմն ուշագրաւ մատնանշումներու եւ գրեթէ ընդհանուր այն եզրակացութեան որ ամէնէն ճիշդը խոհեմ ըլլալ եւ սպասելն է հետաքննութեան աւարտին, պաշտօնական բացատրութիւններու: Մինչ այդ, Հայաստանեան թերթերու խնդրոյ առարկայ տեսակներուն ընթերցումը յստակ գաղափար մը կու տայ թէ ի՛նչ ընկալում ունեցած են դատախազին սպանութեան յաջորդած օրերու տեղեկատուութիւնները, արժեւորումները, եւայլն:

Առաջին պարագան որ կը յայտնուի, շեշտուած թերահաւատութիւնը մըն է այն մանրամասնեալ ժամանակացոյցին առթիւ որ հրապարակուեցաւ չես գիտեր ինչո՛ւ, Հ. Խաչատրեանի վերջին օրուան մասին: Յայտնութիւնովն անգամ հարցականներ ստեղծող այդ ցուցակը հայաստանցի լրագրողներ բաւական յստակ համոզումին առաջնորդած է թէ սարքովի բան է (տե՛ս, «Յառաջ», Օգոստոս 12):

Այս մասին ուշագրաւ առաջին մատնանշում մը կ՛ընէ Նարինէ Դիլբարեան («Ազգ», Օգոստոս 14) գրելով որ օրինակ, դատախազին օգնականին փոխարինող Ա. Ջիթչեան առաջին կրակոցները լսելով վազած է դատախազի տեղակալ Ժ. Խառատեանի մօտ եւ «վայրկեաններ ընթացքում թիկնապահների եւ Ժ. Խառատեանի ուղեկցութեամբ վերադարձել է դէպքի վայր»: Մինչդեռ, այդպէս չէր կրնար ըլլալ, քանի որ դատախազին աշխատասենեակին դուռը փակուած էր ու հանողները հարկադրուած են զայն կոտրելու, «ինչը բնաւ վայրկեանների գործ չէր»: Նոյն գրութիւնը հարցականի տակ կ՛առնէ նաեւ դատախազին հանգստարանին դրան փակումը, քանի որ ինքը հոն ներկայ էր եւ կրնար հանգստանալու կարիք զգալ: Դրան փակուած չըլլալու պարագային, հանգիստի սենեակը կրնար նաեւ փախուստի վայր ծառայել դատախազին եւ տակաւին «չի բացառւում նաեւ այնտեղ ինչ – ինչ այլ մարդկանց ներկայութիւնը, թէեւ պաշտօնապէս հերքւում է երրորդ անձի մասնակցութիւնը սպանութեանը»:

Նոյն պարագաները ուշադրութիւնը գրաւած են Ա. Յովհաննէսեանի («Հայոց աշխարհ», Օգոստոս 21) որ դատախազի աշխատասենեակէն՝ բացուող դուռներու փակ կամ բաց ըլլալու հակասութիւններէն կը հետեւցնէ թէ մանրամասնեալ ժամանակացոյցը «սարքովի» էր:

Հարցականներու, կասկածներու էջի մը տեղ տուած է «Առաւօտ»ն ալ (Օգոստոս 19), այս անգամ համառօտ զրոյցով մը զոր ունեցած է Աննա Իսրայէլեան, որպէս Հ. Խաչատրեանը սպաննող ու ապա անձնասպանութեան հեղինակ ներկայացուած Ա. Կարապետեանի մօտիկ ազգականներէն մէկուն հետ: Այս վերջինը որուն անունը չէ հրապարակուած, ինք ներկայացած է խմբագրութեան, պատմելու համար որոշ մանրամասներ «համեմուած՝ սեփական վերլուծութիւններով, ենթադրութիւններով եւ առայժմ անպատասխան հարցականներով»:

Մօտիկ այս ազգականը համոզում կը յայտնէ որ մամուլին մէջ ոճիրին մասին որոշ հանգամանքներ տեղ չեն գտներ, սակայն անոնք եթէ պարզուին, կ՛ապացուցուի որ կատարուածը «կազմակերպուած սպանութիւն է»: Ան Ա. Կարապետեանի ոճրագործութեան ալ չի հաւատար. կ՛ըսէ թէ կամ պատահական եղած է այդ պահուն ներս մտնելը, կամ բուն ոճրագործները անոր մուտքին սպասած են որպէսզի կարենան ոճիրը անոր բեռցնել: Նոյն անձը հակասութիւններ ալ կը մատնանշէ տրուած բացատրութեան եւ հեռատեսիլէն ցոյց տրուածին միջեւ: Այսպէս, օրինակ, փորձագէտներէն մէկը իրեն կ՛ըսէ թէ ատրճանակը «լուսամուտագոգին էր»· յետոյ կ՛ըսուի որ Ա. Կարապետեանի ձեռքն էր: Ինք կ՛առարկէ որ ինկող մարդ մը ձեռքէն պէտք է ձգէր որեւէ բան: Այն ատեն կը պատասխանեն որ ինկած չէր, այլ աթոռին վրայ նստած: Բայց հեռատեսիլէն ցոյց տրուած տեսարանին մէջ Ա. Կարապետեան գետինը, սեղանին քով ինկած է, 35 սմ. անդին ալ կը գտնուի ատրճանակը:

Աւելի հետաքրքրական է նոյն աղբիւրէն ուրիշ նշում մը. այդ ազգականը կ՛ըսէ թէ թաղման գրասենեակ ներկայացնելու համար տեղեկագիր տրուած են ուր գրուած է թէ Ա. Կարապետեան անձնասպան եղած է: Իր պնդումին վրայ, բժիշկ – փորձագէտը իր վերադասին հետ խորհրդակցելէ ետք, գիծ մը կը քաշէ «անձնասպան» բառին վրայ:

Ընդհանուր այս մօտեցումին մէջ տարբեր ուղղութեամբ մը յայտնուած է «Հայաստան»ը (Օգոստոս 18). Եդուարդ Շահինեան «Պատուիրուա՞ծ է արդեօք դատախազի սպանութիւնը» խորագրուած գրութեամբ մը, մեծապէս անձնական համոզումներու հիման կը փորձէ հերքել յայտնուած կասկածները, հանրային կարծիքին մէջ տեղ գտած թերահաւատութիւնը: Օրինակ, կը բացառէ ոճիրին վայրը երրորդ անձի մը ներկայութեան վարկածը, եւայլն: Հետաքրքրական է յատկապէս գրութեան վերջին մասը ուր կը գծուի Ա. Կարապետեանի տիպարը. «կենսասէր, ընկերական եւ ընտանեկան վիճակով, շրջապատով, դաւաճան գաղափարներով այն մարդը չէր որ գնար յանձնակատարութեան» ըսելէ ետք միակ կարելին կը նկատէ այն պարագան որ զինք նման քայլի կրնար մղել միայն հեղինակութիւնը, պատիւն ու արժանապատուութիւնը կորսնցնելու մահուան չափ ծանր սարսափը: Անոր ալ առիթը, կ՛ըսէ թէ, երկաթուղիի դատախազութեան շրջանին անյայտացած աղմկայարոյց քրէական թղթածրարն է: Թէեւ, կը հաւատէ որ այդ գործը, ինչպէս յաճախ կ՛ըսուի, կապ չունի երկաթուղիի տնօրէն Հ. Ղանդիլեանի սպանութեան հետ: Եւ կրկնուած կապը գործն է «սենսացիայի սիրահարներ»ուն:

Նոյնիմաստ բացատրութիւններ տրուած են Հ. Խաչատրեանի առժամեայ յաջորդ նշանակուած Ժ. Խառատեանի կողմէ ալ: Ան ըսելով հանդերձ թէ «կորսուած թղթածրար» մը խնդրոյ առարկայ էր իսկապէս, նշած է թէ ան կը վերաբերէր Պաքքար գիւղէն Արայիկ Խաչատրեան կոչուած բնակիչի մը զեղծարարութեան. իսկ այդ զեղծարարութիւնը կը պատկանի 1993-ին եւ որուն հետաքննութիւնը անաւարտ մնացած է ամբաստանեալին հիւանդութեան պատճառով: Խառատեան աւելցուցած է թէ ճիշդ չէ այս վերջինին առողջական լուրջ պատճառներ ունենալու պարագան եւ թէ թղթածրարը բացայայտ կերպով անհետացուած է:

Ժ. Խառատեանի արտայայտութեան մէջ կարեւոր Բ. կէտ մը ընդհանուր դատախազին սպանութեան մէջ մաֆիային դերին բացառումն է: Ա. Կարապետեան այդ շրջանակներու ազդեցութեան տակ չէ որ սպաննած է Հ. Խաչատրեանը. այս մատնանշումը կ՛ընէ «որպէս դատախազութեան պաշտօնեայ, որպէս քիչ – շատ լաւատեղեակ անձ»:

Ինչ կը վերաբերի այս ու նման մանրամասնութիւններէ ետք եւս յամեցող հարցումին թէ ո՞վ սպաննեց Հ. Խաչատրեանը, Ռաֆիկ Յովհաննէսեան («Ազգ», Օգոստոս 14) «Չվճարուած պարտամուրհակ» խորագրուած էջին մէջ երկու գլխաւոր հաւանականութեան վրայ կանգ կ՛առնէ: Ոճիրը ո՞ր քաղաքական ուժին ձեռնտու էր: Առաջին նշուածը իշխանութիւններն են. սակայն այդ վարկածը շուտով մէկդի կը դրուի, քանի որ ընդհ. դատախազին սպանութիւնը միայն ժխտական հետեւանք ունեցաւ եւ կ՛ունենայ ներկայի իշխանութեան համար: Անկէ անդին կը ծանրանայ Հ.Հ.Շ.-ի վրայ որ «այժմ ժողովրդի զայրոյթի կիզակէտում է»: Ինք կ՛ենթադրէ որ կրնայ Ա. Կարապետեան գլխաւոր դատախազը համոզել փորձել որ «ինքն այն ժամանակ այլ կերպ չէր կարող վարուել». չէ՞ որ «Հ.Հ.Շ.-ի օրոք օրինապահ մարմինները նուաստացուցիչ կախման մէջ էին իշխանութիւնից եւ սպասարկում էին նրանց օրինականութեան երեւութականութիւն ստեղծելով ամէն մի անհեթեթութեան համար»:

Ռ. Յովհաննիսեան եւս առնուազն տարակոյս ունի պաշտօնական բացատրութեան նկատմամբ: «Ո՞վ սպանեց Հ. Խաչատրեանին: Ես կ՛աւելացնէի՝ նաեւ Ա. Կարապետեանին» հարց կու տայ, աւելցնելով որ «նրանք երկուսն էլ զոհեր են. մեր երկրի Հ.Հ.Շ.-ական անցեալի զոհեր, անկախ նրանից որ մէկը կրակել է, միւսն սպանուել»: Կը սպասէ որ [illegible] տապալելու օրը, «ա՞յս թէ յաջորդ իշխանութիւնների ժամանակ»: Այս կ՛եզրակացնէ, յայտնելով բոլոր հակասութիւնները, կասկածները, վարկածները գերազանցող համոզումը թէ անցած ութամեակին արատները, եւ գործերը արժեւորելու յապաղումը «Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնների եւ առաջին հերթին նախագահ Ռ. Քոչարեանի առայժմ չվճարուած պարտամուրհակն է մեր ժողովրդին»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԿՈՒ ՏՈՒՓ ՀԱՒԱՆԱ ՍԻԿԱՌ

Եւ այս գիշեր աշխատասենեակիս մէջ երեւակայական եռուզեռ մը կայ: Սեղանն ու աթոռները մէկդի կը քաշուին, սեղանին ու աթոռներուն վրայէն աւելորդ գիրքերն ու թուղթերը կը վերցուին, աթոռներուն տեղ բազկաթոռներ կը զետեղուին: Քիչ վերջ աշխատասենեակս կը դառնայ հիւրանոց մը, որուն կեդրոնական բազկաթոռը պիտի յատկացուի արտասահմանէն ժամանած շատ սիրելի հիւր գրչեղբօր մը: Ամիսներէ ի վեր կը սպասէինք որ գայ մեր մօտ, մեզ դարձեալ խանդավառէր իր ներկայութեամբ ու մեր գրական սփիւռքին ամէնէն հեռաւոր անդամները դարձեալ պահ մը իրարու կապէր ամէն կողմէ բերած իր տաքուկ պատգամներով: Կը սպասէինք եւ ան այս գիշեր վերջապէս կուգայ ահաւասիկ: Պարթեւահասակ, յաղթանդամ, գեղադէմ պաշտօնական նիստուկացով, իր անգլիական շապիկով, պատուոյն յօնքերով ան ամէն բանով մեզի թերեւս պիտի ուզէ յիշեցնել թէ մեզմէ տարբեր է, օտար ափերու ծնունդ է, օտար ափերու տաքէն ու պաղէն անցած մարդ է: Բայց պիտի չյաջողի: Պիտի չյաջողի մեզ համոզել: Ան ուղղակի մեզմէ է, ճիշդ մեր արիւնէն, մեր միսէն, մեր մտածումներէն:

Այո՛, Վահրամ Մավեան քիչ վերջ կը մտնէ հիւրանոց դարձած աշխատասենեակս ներս ու մեր ձեռքերը կը սեղմէ մեզ դարձեալ տեսած ըլլալու ցայտուն ուրախութեամբ: Հոն ենք բոլորս՝ մեր կողակիցներով Խրախունին, Զահրատը, Իգնա Սարըասլանը, Անդրան Խօզէր, Վարդան Կոմիկեանը, Վարդ Շիկահերը, Յակոբ Մնձուրին, նոյնիսկ Օննիկ Ֆչըճեանը եւ դեռ գիտեմ թէ ուրիշներ: Վահրամ Մավեանի ամենամեծ ուրախութիւնն է մեզ այսպէս միասին տեսնել եւ մեր իւրաքանչիւրին աչքերուն մէջ նայելով հարցնել՝ թէ ի՞նչպէս ենք, ի՞նչ ըրած ենք այն վերջին անգամէն ասդին երբ քով – քովի եկած էինք: Բոլորս ալ շատ բան ունինք պատմելիք, բայց ան մեզմէ ալ աւելի շատ բան ունի մեզի փոխանցելիք:

Քիչ առաջ երբ ներս մտաւ, թեւին տակ ունէր խոշոր ծրար մը, զոր կամացուկ մը յանձնեց ինծի ու ըսաւ.

– Այս՝ քեզի համար է:

Առանց բանալու ծրարը, հասկցայ թէ ինչ է այդ: Երկու խոշոր տուփ սիկառ, Հաւանայի ընտիր տեսակէն սիկառ, «Ռոմէօ Ժիւլիէթ», որմէ անպայման երկու մեծահասակ տուփ նուէր կը բերէ ինծի ամէն անգամ որ մեր քաղաքը գայ որպէս իրրեւ թէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի հայկական բաժնի վարիչ, բայց իրականութեան մէջ որպէս տարասփիւռ հայ գրականութեան ամէնէն հաւատաւոր քանի մը առաքեալներէն մէկը:

Ժպտեցայ, հազիւ կրցայ արտասանել քանի մը շնորհակալութեան բառ, զոր ինք չունէր չունել եւ արդէն սկսաւ պատմել թէ ո՞ւրկէ կուգայ, որո՞նց հետ եղած է հոս գալէ առաջ, ի՞նչ լուրեր բերած է արտասահմանի մեր գրչեղբայրներէն, թէ ի՞նչ կ՛անցնի – կը դառնայ հայկական աշխարհի մէջ՝ Հայաստանէն մինչեւ Լիզպոն ու Նիւ – Եորք: Անոր խօսքին ու խօսելակերպին մէջ կայ ջերմութիւն մը որուն նմանը դժուար կը գտնես ուրիշի մը մօտ, անոր խօսքերուն մէջ կայ շեշտ մը որ կարծես իրարմէ հեռու մնացած [illegible] մարդոց մէկզմէկու նկատմամբ կարօտները կը մարէ: «Հայու Բեկորներ» անմահանուն գործին հեղինակն է ան, որ դարձեալ իրարու կը կապէ այս անգամ հայ գրականութեան սփիւռքահայ բեկորները: Այդ բեկորներէն ամբողջական կառոյց մը կը կազմէ:

Քիչ մարդ իր պաշտօնը իրեն այնքան կրնայ վայլեցնել որքան Վահրամ Մավեան իրեն կը վայլեցնէր Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչ ըլլալու պաշտօնը: Այդ պատասխանատու ու պատուաբեր պաշտօնը կը կատարէր ծայրայեղ լրջութեամբ, սկզբունքներու նկատմամբ անդրդուելի հաւատարմութեամբ, անկողմնակալութեամբ, առանց բարեկամ կամ բարեխօս ճանչնալու, առանց մէկուն կամ միւսին կողմնակցութիւն ընելու: Գիտէինք որ անոր բերնէն ելլելիք մէկ բառով ազգային աս կամ նա հաստատութիւնը կրնար Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն ստանալ կարեւոր օժանդակութիւններ: Ոմանք ալ կրնային մտածել որ դիւրին էր Մավեանին վրայ ազդեցութիւն գործել եւ զինք տարհամոզել ակնկալուած օժանդակութեան մը ի նպաստ անոր միջնորդութիւնը ունենալու համար: Բայց բացարձակապէս այդպէս չէր: Մավեան կը յարգէր բոլոր չափանիշներն ու Հիմնարկութեան կանոնադրութեան իւրաքանչիւր տառը, բացարձակապէս չարաշահութիւն չէր ըներ, կը չափէր – չափչփէր, իրեն յանձնուած պաշտօնը կը ջանար իրականացնել ամէնէն պատուաւոր ու ամէնէն տրամաբանական ձեւով:

Մենք, իր գրչեղբայրները, մեր կեանքին մէջ երկու Վահրամ Մավեաններ ճանչցանք: Մանաւանդ ես: Մանաւանդ ես, այո՛, քանի որ որպէս մամուլի ու գրչի մարդ, յաճախ ներկայ կը գտնուէի իր թէ՛ պաշտօնական զանազան այցելութիւններուն, եւ թէ գրչեղբայրներու հետ իր մտերմիկ հանդիպումներուն: Առաջին Մավեանը այն էր զոր բոլորը կը տեսնէին երբ ան Ազգային Հիւանդանոց, կամ Ազգային Պատրիարքարան, կամ ազգային որեւէ հաստատութիւն կ՛այցելէր: Երկրորդ Մավեանն ալ այն էր որ գիշերները մեզի հետ կ՛ըլլար Խրախունիին, կամ Զահրատին կամ մեր բնակարանին մէջ: Առաջինը բաւական խոժոռ, լուրջ, սակաւախօս, պաշտօնական մարդ էր: Իսկ երկրորդը ծայր աստիճան ժպտուն, զուարթ, հաղորդական, սրամիտ ու խօսուն մարդ էր: Օրուան իր պարտականութիւնները վերջացնելէ վերջ, առաջին Մավեանին, կարծես իրիկունը վրէժը կը լուծէր այն պաշտօնականութեան որ իրեն պարտադրուած էր օրուան մէջ, ճիշդ այնպէս ինչպէս ան իր տարեկան շրջապտոյտներու ընթացքին իր սիրած մարդոց հետ երջանիկ հանդիպումներ փնտռելով վրէժը կը լուծէր այն աքսորին, որ իրեն պարտադրուած էր Լիզպոնի մէջ առաջարկուած պաշտօնով:

Ռ. Հ.

INTERNET = ՀԱՄԱՑԱՆՑ

Նոր բառերու ստեղծումը, ընդհանրապէս վերապահուած է մասնագէտներու (լեզուաբան, ակադեմական), որոնք ուրոշում կը կայացնեն ու իրենց «վճիռ»ը կը փոխանցնեն պետական հաստատութիւններու մօտ։

Մեր պարագային, լեզուական խնդիրները քիչ մը անիշխանութեան մատնուած են. ճիշդ է որ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէր «Տերմինաբանական Խնդիրուդը», որուն այսօրուան գործունէութիւններուն մասին չատ տեղեկութիւններ չունինք։ Սփիւռքի մէջ, իր առենին, որոշ հեղինակութիւն կը վայելէր Վենետիկի Մխիթարեաններուն «Ս. Ղազար կաճառը»։

Բայց այսօր, ըստ երեւոյթին, ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը ի վիճակի են իրենց առաքելութիւնը կատարելու։ Այս տխուր կացութեան առջեւ, ամէն գիտակից Հայ պարտի, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ սատարել մեր լեզուի պաշտպանման եւ հարստացման սրբազան գործին։ Այս մօտեցումով է որ ես ալ, իմ կարգին, կը համարձակիմ առաջարկ բերել «Internet» բառին հայացման ի խնդիր։

«Յառաջ»ի Օգոստոս 4-ի թիւով, Վարդան Մատթէոսեանի մէկ յօդուածին առթիւ, այս հարցը արդէն արծարծուած էր. առաջարկուած էին քանի մը տարբեր բառեր. «հաղորդացանց» (Վ. Մատթէոսեան եւ Գ. Պըլտեան), «հեռացանց» (Կիւլլիճեան), «միջցանց» (Խ. Թէօլէօլեան)։ Ես իմ կարգին կ'առաջարկեմ ԳԵՐ(Ա)ՑԱՆՑ եւ ալ աւելի իմաստալից՝ «ՀԱՄԱՑԱՆՑ» բառը։

Չէ՞ որ Անգլիա, ամերիկեան «Internet»ին համանիշն է ««World Wide Web» (Աշխարհատիիւռ ոստայն), իսկ Ֆրանսերէնի համար՝ «le réseau des réseaux» (ցանցերուն ցանցը)։

Կը խորհիմ որ ՀԱՄԱՑԱՆՑ կարճ բառը լաւագոյն ձեւով կ'իմաստաւորէ այս նոր հաղորդամիջոցին միջազգային ըմբռնումը։

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». _ Ի դէպ, առաջարկուած այս բառը _ Համացանց _ գործածուած է «Յառաջ»ի մէջ, 1997, Նոյեմբեր 20-ին Անտունի Բ.ի «Գնչուներու զարթնումը» յօդուածին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԺԻՇԿԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ...

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ ԾԵԾ ՈՒՏԵԼԷՆ ԵՏՔ, ԶԻՆՈՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ

Բաւական տեղ յատկացուցած է «Ֆիկառօ» (Օգոստոս 27) ֆրանսացի մասնագէտ (չողանկարումի) բժիշկին ոդիսականին ի Թուրքիա։

Ֆրանսուա Սեքրի ուրախ է որ հնդատաղնոց պանդոկի մը մէջ, Պելեք (հարաւ – արեւելեան Թուրքիա) պիտի անցնէ իր արձակուրդը, կնոջը եւ 3 զաւակներուն հետ։ Ճամբորդական Թռուցիկը գրաւիչ է. – լողաւազան, թէնիս, պըտկալոներ փարքի մը մէջ, ծովի ափին, 2 շաբթուան համար 35.000 Ֆր.։

Օգոստոս 3-ին, բժիշկը կը հասնի, իրենց կը տրուի երկու սենեակ կից շէնքի մը մէջ։ Սեքրի կը գտնէ որ շատ հեռու է ու հարց կուտայ թէ կարելի չէ՞ փոխել։ Խօսք կը տրուի յաջորդ օրուան համար։ Բայց՝ ոչինչ։ Ֆրանսացին կ'ուզէ պանդոկապետը տեսնել, կ'ըսուի թէ ան չուզեր զինքը տեսնել։ Բժիշկը կը պնդէ, մէկ պաշտօնեան կը փորձէ կարգադրութիւններ ընել ուրիշ յաճախորդներու հետ, ապարդիւն։ Սեքրի կը բարկանայ, լուծում կը պահանջէ։ Պանդոկապետը կը հրահանգէ ճամպրուկ փոխադրողներուն եւ ապահովութեան պաշտօնեային որ միջամտեն։ Ֆրանսացիին թեւէն կը բռնեն, կ'ոլորեն եւ դուրս կը քշեն, լեճշէ եղայ կ'ըսէ Սեքրի եւ Մաքսի _ Թուրի ներկամայուցիչն ալ կ'ըսէ՝ «պիտի տեսնես թէ ի՛նչ է Թուրքիան»։ Միջադէպէն 20 վայրկեան յետոյ, ոստիկաններ կուգան եւ զինք կը տանին Պելէքի ոստիկանատունը։ Պանդոկապետը եւ անձնակազմը բողոք կը ներկայացնեն, Սեքրի կը մերժէ ստորագրել իր յայտարարութիւնը որ Թրքերէն գրուած է։ Հիւանդանոցէն անցնելէ ետք, կ'առաջնորդուի դատարան եւ կը խնդրէ որ ֆրանսական դեսպանատան լուր տրուի, բայց անկարելի է։ Իրեն կ'առաջարկուի փաստաբան մը որ ոչ Ֆրանսերէն, ոչ ալ անգլերէն կը խօսի։ Մաքսի _ Թուր կը ջանայ կարգադրութիւն մը ընել եւ այլ հաստատութիւն մը կ'առաջարկէ 60 քիլոմեթր հեռու։ Սեքրի կը մերժէ։ Այն ատեն իրեն տեղեկութիւն կը տրուի որ ընտանիքով պիտի արտաքսուի եւ որեւէ հատուցում պէտք չէ ակնկալէ։ Կրկին կ'ուզէ կապ հաստատել դեսպանատան հետ, անկարելի է։ Ի վերջոյ ընտանիքին հետ զինու զօրութեամբ փոքր պանդոկ մը կ'առաջնորդուի նախքան Փարիզ ղըրկուիլը։ Մաքսի _ Թուր համաձայն չէ այս տարբերակին։ Ամէն պարագայի մէջ, բժիշկին համար հարցը փակուած չէ, դիմած է Թրքական դեսպանատան, Արտաքին եւ Արդարադատութեան Նախարարութեանց, նաեւ մարդկային իրաւանց լիկային։

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿՈՉ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան տակ գտնուող «Գայիանեան Քոյրերու Միաբանութիւն»ը իր շարքերը խտացնելու համար ներկայիս կոչ կ'ուղղէ մեր ժողովուրդին։

Բոլոր այն երիտասարդուհիները, որոնք կը փափաքին Գայիանեան Միաբանութեան անդամ դառնալ, պէտք է անձամբ դիմեն կաթողիկոսարան, Անթիլիաս, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16-էն մինչեւ Ուրբաթ 19, առաւօտեան ժամը 9 _ 12, ներկայացնելով Քրիստոնէական Դաստիարակութեան Գրասենեակը։

Թեկնածուները կրնան ըլլալ սեւէ տարիքի, պայմանաւ որ լրացնեն անհրաժեշտ պայմանները, եւ մանաւանդ պատրաստ ըլլան ուսումնական կանոնաւոր ընթացքէ մը անցնելու, հոգեւոր եւ ծառայական կեանքի պատրաստուելու համար։

Ուստի կոչ կ'ուղղենք այն երիտասարդուհիներուն, որոնք կրօնաւորական կեանքի սէրը եւ հակումը ունին, Աստուծոյ, Հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցիին ծառայելու սրբազան կոչումը կը զգան իրենց մէջ, եւ պատրաստ են Եկեղեցւոյ հովանիին տակ ամբողջական ծառայութեան կեանքի մը նուիրուելու, որ յիշեալ թըւականներուն արձանագրուելու գան, իրենց հետ բերելով._

1. – Երկու փոքրիկ լուսանկար։
2. – Ծննդեան վկայագիր։
3. _ Շրջանի հոգեւոր հովիւին կողմէ վկայագիր։
4. _ Ընդհանուր առողջութեան մասին վկայող բժշկական վկայագիր։

Կանխաւ ժամադրութիւն առնելու համար հեռաձայնել Անթիլիաս, 52 11 20 կամ 41 00 03 թիւերուն։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ ԿԸ ՎԵՐԱԿՍԻ ՆՈՐ ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԸ

Հ. Մ. Ը. Մ. _ Ֆրանսի ֆութպոլի զոյգ խումբերը (Ներկայացուցչական եւ Պահեստի), այսօր Երեքշաբթի, Սեպտեմբերին կը բանան 1998 – 1999 մարզաշրջանը սկսելով իրենց փորձերը, այլեւս սովորական դարձած փորձավայրը՝ Parc de Choisy-Plaine Sud, Carrefour Pompadour, Créteil.

Շաբաթը երկու անգամ, Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30-ին տեղի ունենալիք փորձերը, այս տարի պիտի ղեկավարուին, նոր մարզիչ՝ Պր. Սանհակ Զավուշի կողմէ։

Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսի ֆութպոլի ներկայացուցչականը՝ որ 3 տարիէ ի վեր, չնչին տարբերութեամբ կը կորսնցնէ աւելիը դասակարգ մը վեր բարձրանալու, այս տարի պիտի ջանայ վերջապէս այդ նպատակին հասնիլ։

Ախոյենական առաջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 27-ին, Մոնրուժի դէմ, Գրէթէյ։ Բայց հաւանական է որ խումբը մինչ այդ բարեկամական մըրցումներ կատարէ։

Հ. Մ. Ը. Մ. _ ՖՐԱՆՍԻ 19998 1999 ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑԸ

27–09–98 Հ.Մ.Ը.Մ. _ Ֆրանս _ Մոնրուժ
04–10–98 Օթէօյ – Հ.Մ.Ը.Մ. _Ֆրանս
18–10–98 Հ.Մ.Ը.Մ. _ Ֆրանս – Գոլոմպ
15–11–98 Պէնֆիքա _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
22–11–98 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս – Թիւնիզիէն
06–12–98 Էթիւտիան Մարթինիքէ _ Հ.Մ.Ը.Մ. _ Ֆրանս
13–12–98 Հ.Մ.Ը.Մ. _ Ֆրանս Սուր – է _ Միւէ
17–01–99 Նանթէր _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
24–01–99 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս – Կրընէլ

1999 _ ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

07–02 Մոնրուժ _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
14–02 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս _ Օթէօյ
21–03 Գոլոմպ – Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
28–03 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս _ Պէնֆիքա
11–04 Թիւնիզիէն _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
09–05 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս _ Էթիւտիան Մարդինիքէ
16–05 Սուր–է–Միւէ _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս
30–05 Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս _ Նանթէր
06–06 Կրընէլ _ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԿԵՑՑԵ՛Ն ԱՂՏՈՏՆԵՐԸ

Լոնտոնեան գիտական հրատարակութիւն մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ մաքրասիրութեան բծախնդրութիւնը։ Ըսուածը այն է որ օրէ օր կ'աւելնայ գիտնականներու թիւը որոնք կը մտածեն թէ մաքրութեան մտասեւեռումը սկսած է վտանգաւոր ըլլալ։ Ատով կը բացատրուի օրինակ ԱՄՆ–ու, Եւրոպայի եւ Արեւելքի մէջ ասթմի պարագաներու բազմացումը։ Այլ կարգ մը հիւանդութիւններու համար ալ պատասխանատու կը նկատուի մաքրասիրութիւնը։ Կը բացատրուի թէ աղտոտութեան եւ մանրէներու դէմ մղուած պայքարը արդէնք կ'ըլլայ մարդկային մարմնին ինքնապաշտպանման համակարգին զարգացումին ու կը պակսի դիմադրութիւնը։ Այդ յատկանիշները մարդկային մարմինը կը զարգացնէ կանուխ տարիքէն, առաւելաբար շփում ունենալով աղտի, կեղտի ու մանրէներու հետ։ Արդիւնք այդ շփումը, պատճառ կ'ըլլայ որ մարմինը առիթ չունենայ զարգացընելու ինքնապաշտպանութեան կառոյցներ։ Վարկածը փաստելու պարագային, գիտնականներու կարծիքով նոր պատուաստներ հարկաւոր պիտի ըլլան, մարդուն հիւսկէնին մէջ պակսող աղտին, մանրէներուն տեղը բռնելու համար։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՆԵՐՈՒՄԸ

ԵՐՈՒԽԱՆ

«Ձո՛ւկ, ձուկ, Ռաֆիկին, ձուկ, կ'ըսէր ամէն մարդ, թարմ, համով, աժան»։

Եւ իրաւունք ունէին. իր ընտրած սապարէզին պատիւ կը բերէր կորովի, հաստաբազուկ տղան. ամէնէն ընտիր, պատուական ձուկերը կը բռնէր ու լեցնելով չավէլայի մը մէջ, փողոցէ փողոց կը պըտըտցնէր, ա՛լ հիմակ իր հաստցած, մեծագոռ ձայնովը պոռալով.

_ Թազէ պալըքլար...

Կը թուէր անոնց տեսակները, իր ամբողջութեամբը չըջուն բէքլամ մը ընելով իր ձուկերուն, որոնց հետ յարգանքով ու փայփայանքով կը վարուէր միշտ, դիզելով զանոնք իրարու քով, զուգաչափօրէն, եւ ձուկի այդ շարքերը արծաթի փողփողումներով կը շողային արեւին տակ։ Ամէնէն աւելի ինքզինքը սիրցուցած էր իր բարեսրտութեամբը, թաղին ամէնէն հարուստները անկից կը գնէին պէտք եղած ձուկը։

Շատ տարիներ անցեր էին այն ատենէն ի վեր ուր Ռաֆիկ, հազիւ տասներկու տարու, փողոցներուն մէջ ծխավաճառութիւն կ'ընէր, ամէն գիշեր ծեծ ուտելով տէտէէն։

Իրիկուն մը տուն գացեր էր Ռաֆիկ ու ապշութեամբ տեսեր որ տէտէն անթացուպը չի վերցուներ իրեն զարնելու, եւ անկիւնը կքած կը հեւար։ Անմիջապէս դրացիներն օգնութեան կանչեր էր, որոնք վազեր եկեր էին, բայց ծերունիին վախճանն հասեր էր. հազիւ ժամանակ եղեր էր քահանայ մը բերելու ու հաղորդութիւն առնել տալու մահամերձին որ, իր հուսկ յետին հառաչը չարձակած, թոթովելով ըսեր էր շուրջը գտնուողներուն.

_ Ռաֆիկին ըսէք ... թիւթիւն ... չըլ գողնայ...

Յաջորդ օրն իսկ Ռաֆիկ ալ գլուած, մէկ կողմ նետէր էր ծխախոտին տուփը, լայն ու հանգիստ շունչ մը առնելով։

Ու ձկնորսութեան սկսեր էր, անդիմադրելի կոչում մը զգալով այս արհեստին։

Հիմակ իսկ որ քսաներեք տարու էր, երբեմն առանձին գտնուած ատենը, մանաւանդ գիշերները անկողնին մէջ սառկումով կը յիշէր, իր մանկութեան զարհուրելի օրերը, աչքին առջեւ կուգար տէտէին դաժան, ահարկու դէմքը, անոր աչքերուն կատաղի պճլտուքը երբ զինքը տեսնէր, եւ մանաւանդ այն հրէ՛շ անթացուպը, որ իր մարմինը կը կործանէր, կը խոշտանգէր. իր՝ քաշած աննկարագրելի տառապանքնե՞րը, զրկանքնե՞րը. հա՞պա այն անլուծելի, անմոռանալի առեղծուածը. այն անծանօթ պատճառը որով ամէն օր իր տուփին մէջէն նիւթեր կ'անհետանային. ափկա չէ՞ր գիտեր պատճառն իր թշուառութեան ու իր չարչարանքին։ Եւ իր կարծնեղ ձեռքերը դեռ մոլեգնօրէն կը դողէր այս պարագան յիշելով, որ ըննաւ միտքէն չէր ելլեր, ու կ'ուզէր իր դիմացը տեսնել վատ արարածը որ այդ անգթութիւնը կ'ընէր իրեն, ու բզկտել զայն։

Բայց հիմակ գոհ էր իր վիճակէն, գըրեթէ երջանիկ էր։ Գիշերները ծովուն վըրայ կ'անցունէր շատ անգամ, ձուկ որսալու համար մէկ քանի ընկերներով, ու առտուները, չավէլան գլուխը զարկած, փողոցները կ'ելլէր՝ իր ուժեղ ձայնը տարածելով.

– Թազէ պալըքլար...

Ցորեկ մըն էր, աշնան սկիզբը։

Ռաֆիկ տուն կը դառնար ձուկերուն մեծ մասը ծախած, սիրտը գոհ եւ ուրախ։ Փողոցէ մը անցած պահուն, ուր շատ ծանօթ էր Ռաֆիկ, տունէ մը կանչեցին զինքը։ Կարծելով որ ձուկ պիտի գնեն, վար առաւ չավէլան դրանը առջեւ ու ձեռքերը մէջքին դրած, սպասեց. դուռը կամաց մը բացուեցաւ ու կնոջ վշտայայտ գրեթէ նոր արցունքոտած դէմք մը դուրս երկննալով՝ մեղմիւ ըսաւ.

– Ռաֆիկ, տղաս, քիչ մը վեր կուգա՞ս ... զաւակս կ'ուզէ կոր քեզի...

Ռաֆիկ ձուկերովը մէկտեղ ներս մտնելով. տղադ ի՛նչ պիտի ընէ քի ինծի...

Կինը հառաչ մը արձակեց։ Պատասխան չտուաւ։

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

բաղային, խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ մինչեւ իսկ Եւրոպայի Խորհուրդէն վտարուելու հարցը: Երկրորդ մտահոգիչ կէտը այն է որ այս առաջին դատավարութիւնը նախընթաց պիտի ծառայէ նոյն դանդատին տէր շուրջ 700 Յոյներու, որոնք պատրաստ են կրկնելու Լոիզիտուի օրինակը:

Մարդկային Իրաւանց Ատեանին առջեւ Թուրքիոյ պաշտպանութիւնը ըսելէ միջոց մը ետք հրաժարած Թուրք փաստաբան մը ըսած է թէ դատավարութիւնը եւ վճիռը նեղացուցիչ պարագաներ են Թուրքիոյ համար: Ան պէտք է մերժէր որպէս կողմ ներկայանալ այդ դատին, ըսելով որ ամբաստանութիւնը կը վերաբերի «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան»:

«Միլլիյէթ» (Օգոստոս 28) գրելով այս մասին, կ'աւելցնէ թէ հաւանական կը նկատուի որ հատուցումը չվճարելու պարագային Եւրոպայի Խորհուրդէն վտարուելէ զատ, Թուրքիա պարտադրուի գումարէն զատ 8% տոկոս վճարելու, նաեւ վտանգը կայ որ գրաւուին թրքական ստացուածքներ, ինչպէս օրինակ թրքական օդանաւ մը, եւայլն:

Կրկին յունական ճակատէն Թուրքիոյ գլխու ցաւ պատճառող այլ խնդիր մըն է ռուսական հրթիռներու վերաբերողը: Ծանօթ է որ Կիպրոս անոնցմէ գնած էր, իսկ Անգարա խստիւ կը հակառակէր անոնց յանձնումին, սպառնալով դէմ քայլերու դիմել: Օգոստոս 27-ին Կիպրոսի Նախագահ Գլերիտես եւ Յունաստանի վարչապետը Սիմիթիս միասնական յայտարարութեամբ մը չեղած են թէ հրթիռներուն փոխադրութեան իրենց որոշումին մէջ ոչ մէկ յետաձգում խնդրոյ առարկայ է, թէեւ կրնան այդ մասին Անգարայի հետ բանակցիլ: Այս տրամադրութիւնը թրքական կողմը կը նկատէ հրթիռներու խաղաղութեամբ վիջում ապահովելու նպատակ մը:

Վերջապէս, քրտական հարցին զարգացումներն ալ նուազ տաղտուկ չեն Անգարայի համար: ՓՔՔ-ի ղեկավարը Ա. Էօճալան Օգոստոս 28, Ուրբաթ գիշեր ելոյթ մը ունենալով քրտական հեռատեսիլէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան դէմ Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ միակողմանի Գ. հրադադար մը յայտարարած է որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութեան սկսիլ մնայուն խաղաղութեան մը համար: Ան ըսած է. «մեզի առիթ թող տրուի որպէսզի կարենանք ցոյց տալ թէ որքան շինիչ ու կայուն կեցուածք ունինք»: Ըսելէ ետք թէ իրենք դէմ չեն Թուրքիոյ Հանրապետութեան, քիւրտ ղեկավարը կարդացած է այդ Հանրապետութեան հիմնումի օրերուն հրապարակուած Ամասիոյ շրջաբերականին այն յօդուածները ուր կ'ըսուի թէ օսմանեան ընդունելի տարածքը կը բաղկանայ Թուրքերու եւ Քիւրտերու բնակութեան վայրերէն, թէ Քիւրտերը օսմանեան հաւաքականութեան անբաժանելի մասն են: Կ'ըսուի նաեւ թէ Քիւրտերու ապատ զարգացման համար անոնց ցեղային եւ ընկերային բոլոր իրաւունքները ընդունուած են: Ա. Էօճալանի կողմէ յայտարարուած Գ. հրադադարն է ասիկա. նախապէս ալ, 1993-ին եւ 1995-ին, նման յայտարարութիւններ կատարուած էին, բայց անպատասխան մնացած: Քրտական շրջանակները եւ մամուլը կը չեշտեն որ հրադադարի առաջարկը քաղաքական լուծումի առիթ մըն է:

Շարաթավերջին Թուրքիոյ վարչապետը Մ. Եըլմազ պատասխանած է իրենց եղած բանակցելու հրաւէրին, ըսելով. «ոչ մէկ բանակցութիւն կ'ընդունինք»: Թուրքիոյ իշխանութիւնները նոյն կեցուածքը ցուցաբերած էին նախորդ անգամներուն ալ, կրկնելով որ Ա. Էօճալան ահաբեկիչ մը ըլլալէ այլ ելք չունի:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

«Մարմարա» կը շարունակէ լաւ լուրեր հաղորդել Հայաստանցի պատանիներու ճատրակի ողիմպիականներու մասին, որոնք կը շարունակուին Իսթանպուլի մէջ:

Հայաստանցի պատանիները, որոնք միշտ Ա. կարգի վրայ են, Օգս. 27-ին 2·5–1·5 արդիւնքով պարտութեան մատնեցին նաեւ վրացական խումբը: Այս տուեալներով ճատրակի հեղինակութիւնները ախոյենութեան ամենամօտիկ խումբը նկատել սկսած են Հայաստանի խումբը: Բայց անշուշտ որ միշտ ալ անակնկալներ կրնան պատահիլ: Օգոստոս 27-ի մրցումները տուին հետեւեալ արդիւնքները. —

Լեւոն Ահարոնեան 0 — Վրաստան 1: Այս մէկը անհամ անակնկալն էր որովհետեւ Լեւոն Ահարոնեան ցարդ որեւէ պարտութիւն չէր կրած եւ աւելին՝ երէկ կը խաղար տկար մրցորդի մը դիմաց: Հակառակ ատոր 3,5 վայրկեանի մէջ պարտուեցաւ, ինչ որ խանգարեց իր ընկերներուն բարոյական կորովը:

Գաբրիէլ Սարգսեան 0,5 — Վրաստան 0,5, Վարուժան Յակոբեան 1 — Վրաստան 0:

Վարուժան Յակոբեանի այս խաղը տեւեց 5,5 ժամ եւ խաղասրահէն վերջին բաժնուողը եղան այս երկու խաղացողները: Վարուժան իր այս յաղթանակով փրկեց իր խումբին վիճակը եւ ամրապնդեց առաջին կարգի վրայ անոր տեղը:

Տիգրան Պետրոսեան 1 — Վրաստան 0: Տիգրան Պետրոսեան որ նախորդ օրուան մրցումը կորսնցուցած էր, կ'ուզէր ամէն գնով շահիլ այս մրցումը, ուստի շատ հանդարտ սկսաւ խաղալ, բնաւ սխալ չգործեց եւ մրցումը շահեցաւ:

Հայաստանի պատանի ճատրակիստները Օգոստոս 28-ին ալ Իսրայէլի դէմ յաղթանակեցին ու քայլ մը եւս մօտեցան ախոյենութեան:

Օգոստոս 28-ի հանդիպումներէն վերջ Հայաստանի խումբը ունի 23 նիշ: Երկրորդ՝ Ուկրանիա 21 նիշ, երրորդ՝ Ռումանիա՝ 19,5 նիշ:

Տիկին Անդրէաս Պարկիրճեան — Խանդատեան,

Տէր եւ Տիկին Փասքալ եւ Վալերի Պարկիրճեան եւ զաւակները՝ Սեպաստիէն եւ Անտրէա,

Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք եւ Հերմինէ Թիսըրան եւ զաւակը՝ Ջատիկ

Պարկիրճեան եւ Խանդատեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 28-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբեր 7, Երկուշաբթի, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». · Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ժագլին Պարկիրճեանի եւ զաւակներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La section «Agnouni» d'Asnières - Bois Colombes - Argenteuil sera présente au Forum des Associations le Samedi 12 Septembre à l'Espace Concorde à Asnières.

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Չորրորդ օրուան մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթեց Կէնկանի, այս վերջինոյն դաշտին վրայ եւ զգալի կերպով բարելաւեց իր տեղը ընդհանուր դասաւորման մէջ: Այժմ, 11-րդ դիրքի վրայ է 5 կէտով: Գլուխն է Թուռ 10 կէտով, 20-րդ եւ վերջինն է Նիս 1 կէտով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԷՕՅՈՐՔ. – Տիկին Սիլվա Գույումճեան 250 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արթօ Ոսկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Հովէլեան իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ողբացեալին ընտանիքին եւ փոխան ծաղկի հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Շաբաթ, ժամը 16-էն 17·30

կամ՝

Հինգշաբթի ժամը 19-էն 20·30

Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝ Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան

01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի

01 – 45 – 84 – 57 – 18

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԿՈՉ

ՖՈՒԹՊՈԼԱՍԷՐ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. — Ֆրանս որոշած է 1998 – 1999 մարզաշրջանին կազմել Հայերէ բաղկացած փոքրերու ֆութպոլի խումբեր, 11-էն 17 տարեկանի միջեւ: (Ծնեալ՝ 1-1-1981 — 31-12-1987-ի միջեւ),

Այն ծնողները որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները կատարեն իրենց սիրած մարզանքը հայկական մթնոլորտի մէջ, եւ յանձն կ'առնեն իրենց զաւակներու տեղափոխութեամբ զբաղիլ փորձերու եւ մրցումներու ժամանակ, արձանագրութեան համար անյապաղ պէտք է դիմեն եղբ. Շանթ Ոսկերիչեանի:

Հեռաձայնելով. —

01 – 45 – 08 – 43 – 10

եւ կամ՝

06 – 60 – 68 – 43 – 10

թիւերուն:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտեմբեր 20-ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա — Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին: Բացառաբար առաւօտեան ժամը 10·30-ին:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը կարեւոր է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au 04 78 93 57 43.

SEJOUR LINGUISTIQUE organisé par la C.B.A.F.

Vous avez entre 14 et 18 ans.

Vous voulez apprendre à **parler** l'arménien dans une ambiance sympathique, alors ce séjour vous concerne.

Vous préparez le Baccalauréat en LV I, LV II, LV III ou option.

Pour assurer un meilleur résultat des examens et surtout pour pratiquer la langue de Machtotz, pendant 7 jours sans interruption du 24 octobre au 1er novembre 1998, rejoignez-nous à Bellefontaine (Jura) au Centre de Vacances de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Renseignement et inscription: CBAF: 01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19, de 19h à 21h.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI
2 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·454 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.454

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԴՈՒՄԱՆ «ՆԻԷԹ» Կ'ԸՍԷ ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆԻ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՎՐԷԺ ԿԸ ԼՈՒԾԵՆ

Օգոստոս 31-ին, հակառակ թափած ջանքերուն, Դուման (Երեսփոխանական ժողով) մերժեց Չերնոմիրդինի նշանակումին վաւերացումը, լայն մեծամասնութեամբ: Արդարեւ, 94-ի դէմ 251 ձայնով է որ Դուման ուր Համայնավարները մեծամասնութիւն կը կազմեն ո՛չ ըսին Չերնոմիրդինի, ասպարէզ կարդալով Ելցինի: Յիշենք որ Ռուսաստանի Դուման 442 երեսփոխան ունի որոնց 134-ը Համայնավար են, իրենց զօրավիգ ունենալով Հողագործական Կուսակցութեան 35 եւ «Իշխանութիւնը Ժողովուրդին» Շարժումին 44 երեսփոխանները: Չերնոմիրդինի կողմնակիցը՝ «Մեր տունը Ռուսաստան» կուսակցութիւնը 67 աթոռ կը գրաւէ, անկախները 26, Ժիրինովսկիի ազգայնապաշտ ազատական դեմոկրատ Կուսակցութիւնը՝ 50, ընդդիմադիր Իաբլոկ 44 ներկայացուցիչ ունի, Ռուսաստանի շրջաններն ալ՝ 42:

Տնտեսական ցնցումին կողքին, Ռուսաստան ունի նաեւ քաղաքական սուր տագնապ մը, մինչ Սեպտեմբեր 1-ին Մոսկուա կը ժամանէր Նախագահ Գլինթըն:

Ելցին կրկին անգամ Դումային առաջարկեց նոյն Չերնոմիրդինը, կրնայ նաեւ երրորդ անգամ մըն ալ ներկայացնել, ըստ Սահմանադրութեան: Եթէ, երրորդ անգամ ալ Դուման մերժէ, նախագահը կրնայ լուծել Ժողովը եւ կանխահաս ընտրութիւն որոշել:

Չերնոմիրդին բանակցութիւն փորձած էր Համայնավարներուն հետ, քաղաքական համաձայնութիւն մը առաջարկած, խոստումք տալով Դումային որ աչք ունենայ կառավարութեան կազմին վրայ եւ յետագային ալ նուազին նախագահին իրաւասութիւնները: Ի դէպ, Ելցին բոլորովին դէմ արտայայտուեցաւ նման կարգադրութեան մը, մինչ կը կարծուէր թէ համաձայնած էր: Բայց եւ այնպէս ոչ մէկ բան օգուտ ունեցաւ, արդէն բարենորոգիչ պարագլուխը՝ Իավլինսկի (Իաբլոկոյէն) ըսած էր «ինչպէ՞ս Չերնոմիրդին մտքէն կրնար անցընել որ իրեն ի նպաստ քուէ տրուի»: Ճիշդ է որ իր անցեալը չօգներ իրեն: Համայնավարներու պարագլուխն ալ՝ Զիուգանով շեշտած էր որ Չերնոմիրդին անհրաժեշտ յատկութիւններէն ոչ մէկը ունի:

Իրաց այս պայմաններուն մէջ է որ Գլինթըն Մոսկուա հասաւ, Սեպտեմբեր 1-ին, մինչ նախորդ օրը Նիւ-Եորքի սակարանը՝ Ուոլ-Սթրիթ պատմական անկում մը արձանագրած էր 6,36% կորսնցնելով. Փարիզ աւելի լաւ էր միայն 1,54% կորուստով.

Ի՞նչ կրնայ ընել Գլինթըն երկրի մը մէջ որ սնանկացած է եւ գլուխ չունի: Շաբաթ մը տարբերութեամբ Ֆիկառօ կը գործածէր Լիպերասիոնի խորագիրը իր խմբագրականին համար՝ «Կոյրը եւ անդամալոյծը», ներկայացնելու համար Գլինթընն ու Ելցինը: Առաջինը համոզուած էր որ Ռուսաստան վերջնապէս մըտած է ժողովրդավար դրութեան եւ շուկայի տնտեսութեան մէջ եւ ուրեմն վախնալիք բան չկայ: Եւ ահաւասիկ որ համայնավարները ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ կ'ընեն: Գալով Ելցինի, այլեւս ոչինչ կը ներկայացնէ: Միակ բանը որ կրնար ընել, Չերնոմիրդինէն տարբեր մէկուն նշանակումն էր:

Բոլոր ռուս պարագլուխները խիստ եւ մտահոգիչ արտայայտութիւններ ունին կացութեան վերաբերեալ. ասոնց կարգին ազգայնական Ժիրինովկսի կը գըտնէ որ «նախագահ Գլինթըն պէտք չէ Մոսկուա գար: Շատ աւելի լուրջ մըտահոգութիւններ ունինք: Մենք որ բարձր բարոյականի տէր մարդիկ ենք, կը նախընտրենք չհանդիպիլ մարդու մը որ չի կրնար սահմանել իր յարաբերութիւնները իր քարտուղարուհիին հետ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31/Սեպտեմբեր 1)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Հիմնուելով Արդարադատութեան Խորհուրդին եզրակացութեան վրայ, նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 31-ին հրամանագրով մը Վահրամ Շահինեանը նշանակած է Երեւանի Միասնիկեանի շրջանի դատախազ: Ուրիշ հրամանագըրով մըն ալ ան դադրեցուցած է Իջեւանի շրջանի ժողովրդական դատարանի դատաւոր Դմիտրի Ցովակիմեանի լիազօրութիւնները:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 31-ին ընդունած է Յունաստանի Արտաքին գործերու փոխ-նախարարին գլխաւորած Եւրոպայի Խորհուրդին պատուիրակութիւնը: Անոնց յայտնած է թէ Հայաստան վճռակամ է եւրոպական կառոյցներուն համարկուելու եւ հետեւողականօրէն պիտի իրականացնէ այդ քաղաքականութիւնը: Զրոյցին ընթացքին յոյն փոխ-նախարարը ըսած է թէ Հայաստանի մէջ ակնյայտ են դրական փոփոխութիւններ որոնք կարեւոր են Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան հեռանկարին համար: Նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը որուն մասին Ռ. Քոչարեան կարծիք յայտնած է թէ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի ու Ազրբեջանի անդամակցութիւնը կը դիւրացնէ կարգաւորումը:

ՀԱԶՈՒԱԴԷՊ ՏԱՔ

Երեւան ու Հայաստանի միւս շրջանները կը կրեն հազուադէպ տաքին ծանր ազդեցութիւնը: Օգոստոս 30-ին, ջերմաստիճանը Երեւանի մէջ հասած է 41-ի: Անընական այս երեւոյթը կը բացատրուի Արաբական անապատէն եւ Միջերկրականէն հասնող օդային զանգուածներով: Այս եղանակին նման սաստիկ տաք չէ պատահած 100-120 տարուան ընթացքին: Կը սպասուի որ յառաջիկայ օրերուն 2-3 աստիճանի անկում մը արձանագրուի ջերմութեան մէջ:

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օգոստոս 30-ին տեղի ունեցած է Արտաշատի քաղաքապետութեան ընտրութիւնը, քանի որ պաշտօնը թափուր մընացած էր նախկին քաղաքապետին՝ Հովիկ Աբրահամեանի մարզպետ նշանակումով: Սակայն ընտրութիւնը հարթ ընթացք չէ ունեցած եւ մարզային ընտրական յանձնաժողովի նախագահին համաձայն, խնդրոյ առարկայ է անվաւեր նշանակելու կամ երկրորդ փուլ մը որոշելու պարագան: Պատճառն այն է որ գըրեթէ ամէն տեղամասի մէջ շուրջ ժամուան մը յապաղումով սկսած է քուէարկութիւնը, որովհետեւ վեց թեկնածուներու վստահուած անձերը կասկած ունեցած են կնիքներուն մասին. յայտնի եղած է որ անոնց մէկ մասը նախապէս գործածուած է, այսինքն՝ ընտրութեան արդիւնքը ձեւով մը նախապէս որոշուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին ղեկավար Ռ. Տէնքթաշ Օգոստոս 31-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին առաջարկած է որ յոյնեւթուրք համադաշնակցութիւն մը կազմուի կղզիին համար: Տէնքթաշ այս առաջարկը ներկայացուցած է որպէս «յունական կողմին տրուած կարելիութիւն մը եւ վերջին առիթ մը»: Ասուլիսին ներկայ գտնուած է նաեւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի. Ճէմ, ցոյց տալով իր երկրին համակամութիւնը: Յունական կողմին պաշտօնական պատասխանէն առաջ, կուսակցութիւնները յայտնած են որ իրենց համար անընդունելի է առաջարկը: Յունաստանի կառավարութեան բանբերն ալ ըսած է որ Անգարա Եւրոպա տանող ճամբուն կռնակ կը դարձնէ:

ՊՈԼՍՈՅ ոստիկանութիւնը, Օգոստոս 31-ին, ձերբակալած է 128 հոգի որոնք մաս կը կազմէին մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան խումբերու եւ որոնք կ'ուզէին հարաւ-արեւելեան Թուրքիա երթալ, հանդիսութիւններ կազմակերպելու համար խաղաղութեան համաշխարհային Օրուան առթիւ: Խումբին վրայ յարձակում գործած են Պոլիս, օթօքարներու դէպի Տիյարպէքիր մեկնումի պահուն:

ԱԼԺԷՐԻ Պապ-էլ-Ուէտի թաղամասին շուկային մէջ ռումբ մը պայթած է Օգոստոս 31-ին, որու հետեւանքով առնըւազն 17 մեռեալ կայ եւ 61 վիրաւոր: Անմիջապէս խուճապ ստեղծուած է, ջըղագրգռութեան ահաւոր տեսարաններ պարզուած են եւ հիւանդանոցին մէջ ալ՝ հրմշտուք:

ՍԵՐԺ ՉԻՒՐՐԻՒՔ, Ալքաթէլի նախագահ-տնօրէնը հրաժարած է Աէրօսփասիալի վարչական խորհուրդէն, դէմ ըլլալով կառավարութեան որոշումին որ Էօպիւսներու կառուցումը կը յանձնէր իր թշնամիին՝ Լակառտէրի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

«Հիւրրիյէթ»ի քրոնիկագիրներէն Է. Եօզքէօք Օգոստոս 26-ին գրութեամբ մը թելադրած էր որ Պետութիւնը միջամուխ չըլլայ Հայ համայնքին պատրիարք ընտրելու գործին ու առոր փոխարէն համայնքն ալ Պետութեան հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ ձգտուած կացութիւն չստեղծէ: Հայ ընթերցող մը բաւական երկար նամակով մը արձագանգած է այդ գրութեան որուն հեղինակը Օգոստոս 31-ի իր սիւնակին մէջ հրատարակած է Հայուն գրածը: Այս վերջինը որ ինքզինք կ'որակէ «հայ մտաւորական մը» նախ կը ծանրանայ այն երեւոյթին վրայ որ պատրիարքական ընտրութիւնը քաղաքական արարքի մը վերածուելու միտումը ունի: Կը շեշտէ թէ այդպէս չէ եւ պատրիարքը միայն կրօնապետ մըն է, ան ալ ոչ ամբողջ Թուրքիոյ Հայութեան, քանի որ կան կաթողիկէ, աւետարանական Հայեր ալ: Պատմական սխալ նկատելով կրօնապետի մը ընտրութեան աշխարհականներու եւս մասնակցութիւնը, նամակագիրը կ'ըսէ թէ ստեղծուած հարցը համայնք – Պետութիւն հակադրութիւն մը չէ, այլ հրահրուած է համայնքին այն հատուածին կողմէ որ Թաղականական կեանք կ'ապրի շնորհիւ համայնքին պատկանող կալուածներու եւ եկեղեցիներու եկամուտին: Այս շրջանակն է որ դէմ է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի թեկնածութեան, քանի որ ան հաշիւ պահանջող հոգեւորական է, ինչ որ պատճառ է վերոյիշեալ շրջանակներու խուճապին:

Նամակին վերջաւորութեան խնդրանք կը ներկայացուի որ հարցին Պետութեան առընչուածի տարողութիւն չտրուի, քանի որ եղելութիւնը գործն է անբարոյ մարդոց որոնք կրօնական մէկ-երկու հաստատութիւն կը չարաշահեն եւ որոնց նմանները կարելի է գտնել ամէն կրօնքի մէջ:

«ԵՆԻ ԵԻՒԶԵԸԼ» ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ պատրիարքական ընտրութեան հարցով: «Մարմարա» Օգոստոս 31-ին հետեւեալ արձագանգը կու տայ «Ենի Եիւզըըլ»ի գրութեան.—

Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան ընտրութեան կընճռոտ հարցը նոր փուլի մը մէջ մտաւ երբ «Հիւրրիյէթ»ի աւագ խմբագիր Էրթուղրուլ Էօզքէօք առաջին անգամ ըլլալով հրապարակաւ դիտել տուաւ որ Մութաֆեան Արք.ի նկատմամբ վերապահութիւն մը առկայ է Պետութեան բարձրագոյն մակարդակներուն վրայ: Մինչեւ այդ թուականը, շատեր կը կարծէին որ Կուսակալութենէն եկած միջամըտութիւնները աւելի ցած մակարդակի վրայ գտնուող վարչականներու գործն էին: Այս շատ կարեւոր նիւթին մասին հետաքրքրական վերլուծում մը կ'ըներ Օգոստոս 30-ին «Ենի Եիւզըըլ» թերթի քրոնիկագիր Մէնսուր Ագկիւն:

Ցօղուածագիրը գործածած էր հե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԹԱ՞Լ ԹԷ ՉԵՐԹԱԼ
ԱՀԱ՛ ԽՆԴԻՐԸ

Նոյնիսկ եթէ բոլորովին ուրիշ էին Հայաստանի նախագահը միջազգային ժողովի մը պատրուակով Բաքու հրաւիրելու նախագահ Ալիեւի հաշիւները, ան այդ հրաւէրով յաջողեցաւ որոշակի ալեկոծում մը յառաջ բերել Հայաստանի քաղաքական ներքին ճակատին վրայ: Թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնուեցան Ռ. Քոչարեանի երթալ կամ չերթալուն առնչութեամբ, մինչեւ որ պաշտօնական պատուիրակութեան մասին հրապարակաւ տեղեկութիւն տրուեցաւ: Որոշուած է որ Երեւան հրաւէրին պատասխանէ վարչապետի մակարդակով. այսինքն՝ հայկական պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ վարչապետ Արմէն Դարբինեան:

Այս որոշումը սակայն վերջ չդրաւ ալեկոծումին: Այս անգամ մամուլի էջերուն մէջ ներկայութիւն բերին տրուած որոշումին արժեւորումները. նոյնպէս թեր ու դէմ: Ճի՞շդ էր վարչապետով լուծումը, ճի՞շդ էր Ռ. Քոչարեանի չմեկնիլը: Մէկը ի՛նչով կրնայ վնասել Հայաստանի շահուն, միւսը ի՛նչով կրնար առաւելութիւն նկատուիլ:

Հարցը այս տարողութիւնը պիտի չառնէր հաւանօրէն եթէ մասնակցութեան ստուգանին մասին պաշտօնական որոշում մը չկանխուէր նախագահի խորհրդական Վ. Յովհաննիսեանի փութկոտ ու մակերեսային կարծիքով թէ Ռ. Քոչարեան պէտք չէ Բաքու երթայ. այս մօտեցումին տրուեցաւ պատճառաբանութիւնն ալ որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէր նախագահին ապահովութիւնը...: Ճիշդ է որ ըսուեցաւ, գրուեցաւ յետոյ թէ հրաւէրին վարչապետին անձով պատասխանելու Ռ. Քոչարեանի որոշումին մէջ ապահովութեան ազդակը դեր կատարած չէր. այսուհանդերձ, դժուար չէ գուշակել Հ. Ալիեւի իմաստալից ժպիտը, ի լուր խորհրդականին այդ խորհրդատուութեան: Մանաւանդ երբ անոր հրապարակումը առաջին ազդակը եղաւ յարուցուած վէճին, դումարներու բուրացումին, դատախազի բըպանութեան, յոգնած ակնկալութիւններու խճողած հայաստանեան առօրեային մէջ:

Եւ ըսել որ երթալ — չերթալու նիւթով անդրադարձներու որոնց թիրախ եղաւ Ռ. Քոչարեան վերջին օրերուն, միակ պատճառը չէ Բաքուի հրաւէրը: Թեր ու դէմ կարծիքներու տեղի տուած է մեծահարուստ գործի մարդ Վ. Մանուկեանի հրաւէրով Ֆրանսայի հարաւային ափի նախագահական արձակուրդն ալ, հակառակ՝ զայն գործի շրջանին առնչուած տեսակցութիւններով քօղարկելու ջանքին: Այս երկրորդի մասին լրատուներ ըր չարձագանգեցին խորհրդականի մը կարծիքին, բայց բնաւ անտեղի պիտի չըլլար յիշեցումը թէ արձակուրդի, ըղձանքի ամէնէն բնական իրաւունքը, Նիս կամ որեւէ այլ վայրի մէջ, դժուար չէր հրաւէրի մը ստուերէն զերծ պահել:

Եւ ըսել որ կայ արժա՛նօրէն վճռայաբոյց հրաւէրը որ եկած է Թուրքիոյ նախագահէն, կարծես երթալ — չերթալու ալեկոծումը հայաստանեան արդէն դժուար առօրեային մէջ տագնապի մը վերածելու նպատակով: Մանաւանդ առաջին, «սկզբունքով» տրուած որոշումի մը լուրն ալ հաղորդեցին արդէն հայաստանեան լրատուները:

Ինչ կը վերաբերի առ այժմ Բաքուի առընչուածին, քաղաքական բեմի գլխաւոր դէմքերէն հակազդեցութիւններու ուշագրաւ քաղուածք մը կարելի է գտնել «Առաւօտ»ի երկու թիւերուն — Օգոստոս 14 եւ 18 — մէջ: Առաջինով շուրջ տասնեակ մը անձնաւորութիւններու կարծիքները տրուած է, երկրորդով՝ Դ. Շահնազարեանի: Առաջին նկատուածը այն է որ ընդհանուր է Հ. Ալիեւի հրաւէրին դրական պատասխանելու տրամադրութիւնը: Այդ տեսակէտը կը բաժնեն Հանրապետական կուսակցութենէն Ա. Մարգարեան, «Ժողովրդական Հայրենիք»էն Ե. Եգորեան, ԽՄ-էն Ռ. Վարդանեան, ԳԽԱրԲՄ-էն Ա. Աղամալեան, Նոր Ուղիէն Ա. Բլէեան, ՀՌԱԿ-էն Յ. Առաքելեան, ԱԺՄ-էն Շ. Քոչարեան, Շամիրամէն Շ. Մաթեւոսեան, Համայնավար կուսակցութենէն Ս. Բադալեան: Տարակարծութիւնները մասնակցութեան մակարդակին մասին են: Կան վարչապետին անձով ներկայացումը յարմար դատողներ, ինչպէս՝ Ա. Մարգարեան, Ե. Եգորեան, Ռ. Վարդանեան, Յ. Առաքելեան: Կան այդ մակարդակը արդէն անհարկի կերպով բարձր նկատողներ. Ա. Աղամալեան, Շ. Քոչարեան, Ս. Բադալեան: Այնքան ալ անտեղի չեն այս խումբին մատնանշումները թէ Տրասեկայի ժողովին նիւթը կը վերաբերի հաղորդակցութեան, ճամբաներու, միջազգային փոխադրութեան խնդիրներու, ուստի առաւելագոյնս մարզը կը կազմէ Արտաքին ու Փոխադրութեան նախարարութիւններուն. այլ խօսքով՝ այդ երկու նախարարներէն մէկուն գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը յարմարագոյնը կ'ըլլար:

Իր անուններու այս ցանկին մէջ առանձին պարագաներ են Շամիրամի նախագահներէն Շ. Մաթեւոսեան եւ Նոր Ուղիի նախագահ Ա. Բլէեան: Առաջինը հարցը կը չափէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի կանգունով, ըսելու համար որ ինք լաւ խորհրդատու չէ, ուրեմն կը մէջբերէ նախկին նախագահին խօսքերը թէ «կան պահեր երբ միայն նախագահն է պարտաւոր վճիռ կայացնել»: Իսկ Ա. Բլէեան «շատ վատ» կ'արժեւորէ Ռ. Քոչարեանի չմեկնիլը, ըսելով որ միջազգային ծրագիրներու Հայաստանի ներգրաւումը կը տուժէ ատկէ:

Այս կեցուածքին զուգահեռ է (Օգոստոս 18) Դ. Շահնազարեանի արժեւորումը: Բաքուի հրաւէրին մէջ նշմարելով Հ. Ալիեւի «բարձր մակարդակի գործիչ»ի վարպետութիւնը, ան կուտայ հետեւեալ մեկնաբանութիւնը. «Ալիևը հաստատեց որ ինքը պատրաստ է խոսել Հայաստանի հետ, ընդ որում՝ ոչ միայն Լեռնային — Ղարաբաղի հիմնահարցի շուրջ: Միջազգային ասպարէզում Ալիևի այս քայլն ակնյայտ է որ միարժէքօրէն բարձր կը գնահատուի, իբրեւ խաղաղասէր քայլ»: Այս մօտեցումը զինք կ'առաջնորդէ վճռելու թէ «Ներկայ իշխանութիւնների հերթական, բայց շատ մեծ սխալն էր սա»:

Աւելի տրամաբանական է իր տեսակէտը թէ պէտք է քննարկումի նիւթ ընել ոչ թէ երթալ չերթալը, «այլ՝ ինչ ծրագրով ու առաջարկներով գնալու վերաբերեալ». Թէեւ պաշտօնական լրատուութեան այդ մասին լռութիւնը կարելի չէ ապացոյց նկատել ծրագրի, առաջարկներու չգոյութեան: Պաշտօնական ո՞ր պատուիրակութեան, ո՛ր մէկ այցին մասին կանխաւ այդ տեսակի հրապարակում կատարուած է, եթէ նկատի չառնուին ամէն առիթով գործածուած պարագայական տարազները:

Այս վէճին մասին ուշագրաւ էջ մըն է «Ազգ»ի (Օգոստոս 20) "Տեսակէտ" սիւնակին մէջ Ռաֆիկ Յովհաննիսեանի գրութիւնը որ խորագրուած է «Իսկ եթէ մեր նախագահը Բաքու գնա՞ր»: Շատ իրաւացիօրէն ըսելէ ետք թէ «նոյն աղմուկը անվերապահօրէն բարձրացնելու էր նաեւ այն դէպքում եթէ նախագահ Քոչարեանը որոշած լինէր Բաքու գնալ», նախ կը ճշդէ կարգ մը տուեալներ որոնք կամ տարբեր միջուկով, կամ տարբեր պարունակով կը ներկայացուին առհասարակ: Միջազգային այդ հանդիպումը, սխալ է ըսել որ Հ. Ալիեւի նախաձեռնութիւնն է. ան միայն համոզած է կազմակերպիչները որ Թիֆլիսի փոխարէն ժողովը տեղի ունենայ Բաքու: Եւ արդէն պարտաւոր էր շահագրգիռ երկիրներու բոլորին նախագահներուն ալ հրաւէր ղրկելու. այսինքն, ըրածին մէջ ոչ հերոսութիւն, ոչ ալ քաղաքական վարպետութիւն կարելի է տեսնել: Երկրորդ՝ ըլլալիքը հանդիպում մըն է եւ ոչ՝ վճռական փուլ մը որուն վարչապետին ներկայութիւնը անբաւարար ըլլար: Կայ տակաւին այլ երկիրներու եւս մեծ մասով վարչապետի մակարդակով մասնակցութեան պարագան, ինչ որ ինքնին նոյնիսկ անտեղի կ'ընէ մտածել Ռ. Քոչարեանի երթալուն մասին: Եւ վերջապէս «լուրջ չեն» Ռ. Քոչարեանի անձին մէջ Հայաստանի նախագահէն առաջ «Ադրբէջանի քաղաքացի»ն նշմարելու փորձերը որոնք ապահովութեան հարց մը մէջտեղ դրին, մինչ ան նոյն հանդիպումներուն կազմակերպիչներէն անվերապահօրէն ընդունուած է որպէս գերիշխան երկրի մը օրինաւոր նախագահը:

Ինչ կը վերաբերի չերթալու տեղին նկատած որոշումին, այդ մասին եւս կարգ մը կէտեր կը նշէ լրագրողը: Ռ. Քոչարեանի նախագահական ընտրութեան նախօրեակին Բաքու երթալը անպայման պիտի գործածուէր որպէս Ալիեւի նպաստաւոր քարոզչութեան տուեալ. պիտի ըսէին՝ նոյնիսկ Հայաստանի նախագահը հաշիւ կը նստի Ալիեւի հետ: Նաեւ ընդունուած միջազգային կարգով՝ Ռ. Քոչարեանի Բաքու երթալը պիտի մեկնաբանուէր թեկնածու Ալիեւի տրուած նեցուկ: Պարզ չէ՞ որ Հայաստանի նախագահը ոչ պատճառ ունէր, ոչ ալ պիտի ուզէր նման պայմանաւորումի մը դերակատարը ըլլալ ի նպաստ **Ալիեւի մը**:

Կայ աւելի հեռագնայ վերլուծում մըն ալ. Ռ. Յովհաննիսեան կը գրէ թէ Տրասեկայի մէկ նպատակն ալ կովկասեան շրջանէն Ռուսաստանի դուրս մղումն է: «Կարո՞ղ էր Քոչարեանը Մոսկուային տեղիք տալ մտածելու թէ Հայաստանը շահագրգռուած է դրանում»:

Եւ վերջապէս, Ռ. Յովհաննիսեան մտածումի լայն բացուած կարկինով մը տեղ կուտայ յաւելեալ պարագայի մըն ալ. Թերեւս կան այլ հանգամանքներ որոնք նկատի առնուած են նախագահին կողմէ, բայց «շատ հնարաւոր է, մատչելի չեն ինձ» կ'ըսէ ան, շատ համեստօրէն մոռացկոտներու ուշադրութեան յանձնելով կարեւոր այս կէտը:

Երթալ — չերթալու վէճերուն ամէնէն բուռն փուլը հաւանօրէն առընչուի Թուրքիայէն հասած հրաւէրին. տակաւին խորհրդականի որեւէ կարծիք չհրապարակուեցաւ այդ մասին, եթէ նոյնիսկ յայտնուեցաւ: Թէեւ վէճի տեղի տալու շատ միջուկ ալ չունի այդ հրաւէրը երբ կուգայ երկրէ մը որ ոչ միայն օտարներու, այլեւ նոյնիսկ լուսամիտ Թուրքերու կարծիքով՝ ուրիշներու կարգին հայ փոքրամասնութեան կեանքին ու ինչքին յափշտակումին վրայ հիմնուած պետութեան 75-ամեակը փառաւորել կ'ուզէ: Իսկ Ռ. Քոչարեան մինչեւ այսօր բազմաթիւ առիթներով ցոյց տուած է որ այդ մասին տրամադիր չէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի մօտեցումը ընդօրինակելու: Մնաց որ տարեդարձի խնջոյքին տանտէրը յամառօրէն կը մերժէ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել Հայաստանի հետ որուն քիթին բերնին ամուր փակած է ցամաքի ու օդային իր սահմանները:

Այսուհանդերձ, ո՛վ գիտէ, թերեւս նախագահին Անգարա երթալուն առընչութեամբ ալ կան տարբերնոյթ այլ հանգամանքներ որոնք ծանօթ չեն հասարակ մահկանացուներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄՑԻ ՏՂԱՆ

Կեանքիս մէջ ո՛չ մէկուն մահուան լուրին այնքան դժուարացայ հաւատալ, որքան դժուարացայ հաւատալ Վահրամ Մավեանի մահուան բօթին: 1983, Յունուար ամսուան ցուրտ օր մը հեռագիր մըն էր որ կը բերէր այդ անհաւատալի լուրը: Չկրցայ հաւատալ, եւ անկեղծ խօսք, մինչեւ այսօր ալ չեմ կրնար հաւատալ: Ի՞նչպէս կրնար այնքան անակնկալ, այնքան յանկարծակի կերպով աշխարհէն ու զինքը սիրող հազարաւոր մարդոցմէ հրաժեշտ առնել Վահրամ Մավեանի նման հուժկու, յաղթանդամ, կայտառ, հաւասարակշռեալ, առողջութեամբ ճառագայթող մարդ մը, որ այնքան երիտասարդ կ'երեւէր, այնքան գեղադէմ, այնքան վայելուչ, այնքան ճաշակաւոր, այնքան զուարթ ու լաւատես: Անհաւատալի էր: Բայց հեռագիրները չեն ստեր: Եւ հեռագիրներուն կը յաջորդէ մարդուն ահաւոր ու վերջնական բացակայութիւնը: Անխորտակելի բացակայութիւնը: Արդարեւ այդ անիծեալ Յունուարէն ի վեր ես ի զուր կը սպասեմ որ Վահրամ Մավեանէն ստանամ հատ մը եւս այն երկտողերէն, որոնցմով ան օրեր առաջուց ինծի մասնաւոր կերպով իմաց կուտար որ մեր քաղաքը պիտի գար այսինչ թուականին: Եւ Մավեանի յանկարծական բացակայութեամբ, բան մը փրթաւ մեր քաղաքի անմիջական գրական շրջանակին, ինչպէս նաեւ Փարիզի, Երեւանի, Հալէպի, Երուսաղէմի, Պէյրութի, Նիկոսիոյ գրական շրջանակներուն մէջ:

Վահրամ Մավեանն ալ մէկն էր այն սակաւաթիւ գրողներէն, որոնք այնքան համով կը խօսին որքան համով կը գրեն, կամ այնքան համով կը գրեն որքան համով կը խօսին: Խօսքի ու գրի նոյնութիւն կար Մավեանի ճառագայթող դիմագծութեան մէջ: Երբ կը կարդայինք իրմէ պատմուածք մը, մեզի այնպէս կը թուէր որ ան մեր քովը կանգնած մեզի հետ կը խօսի: Կամ երբ ականջ կուտայինք իր խօսքերուն, կրնայինք կարծել որ իրմէ պատմուածք մը կը կարդանք: Ան իր դերը շատ լաւ սորված դերակատար մըն էր՝ դերակատար բառին ամենալաւ իմաստով: Եւ իր դերն էր կամուրջ դառնալ ցիրուցան հայ գրողներու միջեւ, իր անձին մէջէն իրարու հետ խօսեցնել իրարմէ հեռու ապրող այնպիսի գրչի մարդիկ որոնք երբեք քով քովի պիտի չկարենային գալ: Ողջոյններ տանիլ բերել անոնցմէ, հեռաւոր անուններու մօտիկ ներկայութիւններ դարձնել, մէկը միւսին սիրցնել, մէկը միւսին ծանօթացնել: Այս գիշեր մեզի հետ նստած, կը պատմէր ինչ որ երէկ խօսած էր Պէյրութի մեր գրչեղբայրներուն հետ: Վաղը գիշեր Փարիզի մեր գրչեղբայրներուն պիտի պատմէր այն ինչ որ ապրած էր այս գիշեր մեր մօտ:

Ան այն տպաւորութիւնը կը թողուր որ բոլոր հայաբնակ քաղաքներուն մարդն էր, Փարիզցի, Պէյրութցի, Պոլսեցի, Դամասկոսցի, Լիզպոնցի: Ամէն քաղաքէ ներս այնքան շատ մարդ կը ճանչնար եւ ամէն քաղաքի մէջ տեղացի իր «հին բարեկամներուն ու նոր ծանօթներուն» հետ այնքան համով յարաբերութիւններ կը հաստատէր, անոնց հետ այնքան հաղորդական լեզու կը գտնէր, որ կրնայիր կարծել թէ ան մասնաւորաբար ա՛յդ քաղաքին մարդն էր, բայց ան, իր այս բազմաքաղաքացիի դիմագծութեան տակէն ամէն առթիւ կ'աղաղակէր թէ Երուսաղէմցի էր: Երուսաղէմի տղայ էր: Երբեք չմոռցաւ իր այդ յատկանիշը, եւ Լիզպոնի ամէնէն արդիական ու բազմազգի հաստատութեան շէնքերէն ներս, Փարիզի ամէնէն արդիական ու շողշողուն շէնքերէն ներս, ամէնուրեք ան իրեն հետ պտըտցուց Երուսաղէմցի ու Միջին — Արեւելքցի հայ մարդու այն յատկանիշները, որոնք այսօր ուրիշներու մօտ այլեւս տեղի տալ սկսած են Արեւմտեան բարքերու տիրապետութեան պատճառաւ:

Մավեան Երուսաղէմի տղայ էր, բայց ան շատ բան վերցուց բոլոր այն «հայկական» քաղաքներէն, ուր 1963-էն վերջ յաճախակի կերպով այցելեց որպէս Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի վարիչ: Այս կերպով ան շատ լաւ ճանչցաւ հայկական Սփիւռքը, մանաւանդ որ տեսնելու ու արձանագրելու բացառիկ կարողութիւն ունէր: Մօտէն տեսաւ Սփիւռքահայ մարդուն խռովքները, մտահոգութիւնները, ուրախութիւնները, միամտութիւնները ու տկարութիւնները, մեծութիւններն ու խեղճութիւնները, բարդոյթներն ու հպարտութիւնները, Սփիւռքահայ մարդուն յաղթանակներն ու անկումային բարքերը, եւ ամէն ինչ: Այս բոլորէն հանեց պատմուածքներ, որոնք իրեն բերին այնպիսի յաջողութիւն ու ժողովրդականութիւն մը որուն նմանին շատ քիչ հայ հեղինակ արժանացած է: Կրնամ նաեւ ըսել որ քիչ հայ հեղինակ մէկ կամ երկու գիրքով այնքան նշանաւոր ու սիրելի կրցած են դառնալ, որքան Մավեան դարձաւ 1965-ին հրատարակուած իր «Հայու բեկորներ» պատմուածքներու հաւաքածոյով: «Բեկոր» բառը երջանիկ գիւտ մըն էր հեղինակին համար, որքան ալ այդ բառը ցոլացնէր պատմուածքներու նիւթ դարձած հերոսներու կամ հայ ժողովուրդի դժբախտութիւնը: Մավեան միայն այս գիրքով արդէն իր տեղը անջնջելի կերպով արձանագրեց մեր գրականութեան, ու ամբողջ հայաշխարհի սրտին մէջ: Թերեւս երկրորդը գրելու պէտք իսկ չունէր իր ամուր տեղը նոյնութեամբ պահելու համար յաւերժօրէն: Բայց տասներկու տարի վերջ, 1977-ին, հրատարակեց «Ամէն տեղ հայ կայ» նշանաւոր գիրքն ալ, որ անկասկած շարունակութիւնն էր «Հայու բեկոր»ներուն եւ որ մեզի բերաւ Սփիւռքահայ Մարքօ Փոլոյի մը նորանոր գիւտերն ու արշաւները հայոց գաղտնի աշխարհներէն ներս:

Ռ. Հ.

ԵՐԳ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
(Canto d'Armenia)

Այս վերտառութեամբ, Իտալիոյ Պոլոնիա քաղաքի հրատարակչատուն մը, որ նոյնպէս Մշակութային Միութիւն կը ներկայանայ կը հրատարակէ եռամսեայ հանդէս մը, որ կը կոչուի «In Forma di parole» (բառերու ձեւին մէջ)։ Այս հանդէսին 1998-ի առաջին եռամսեայի թիւ 1 միացեալ հատորը նուիրուած է Հայկական Հին միջնադարեան եւ Նոր կամ ներկայ բանաստեղծութեան։

Հաճոյք պատճառող երեւոյթ մըն է որ Իտալիոյ մէջ այս վերջին տարիներու ընթացքին հայկ. նիւթ պարունակող, որոնց կարգին գուտ բանաստեղծութիւն, հրատարակութիւններ յաճախակի կերպով լոյս կը տեսնեն։ Հաւանաբար առանք հրատարակիչներուն նիւթական գոհացում ալ կուտան, քանի որ, օրինակ մը բերելու համար 1992-ին առաջին անգամ հրատարակուած «Հայերն Երգը», Թարգմանութեամբ Ա. Արսլանի եւ Կ. Մեճիկեանի, հասաւ իր չորրորդ վերահրատարակութեան 1997-ին։

Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ այս Մշակութային Միութեան համար, որ անցեալին լայն բաժին տալէ վերջ իր Թիւերուն մէջ հայկական ուսումնասիրութիւններու՝ ինչպէս՝ 1990-ի Յուլիս - Սեպտեմբեր թիւ 3-ի 127 - 153 էջերուն մէջ Դանիէլ Վարուժանի մասին, եւ 155 - 181 էջերուն մէջ՝ Dall' Epos al Sogno (Հերոսավէպէն դէպի երազ)՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի երկու յօդուածներուն, կամ՝ 1992-ի թիւ 1-ի 163 - 214 եւ 216 - 229 էջերուն մէջ Սայաթ Նովայի եւ անոր թարգմանութիւններուն նուիրուած Փաօլա Միլտոնեանի երկու յօդուածներուն, այսօր կը հրատարակէ 288 էջնոց հատոր մը։

Հաւանաբար առանք կը պարտինք անոր տնօրէն եւ մղիչ ուժ՝ Ճիաննի Սքալիայի խանդավառ ջանքերուն։ Սքալիա երիտասարդ մտաւորական մըն է որ մշակոյթի գրական մարզին մէջ կը ջանայ սովորականէն դուրս տեղ մը տալ իր հրատարակած հանդէսին։ Բայց, հասկնալի կերպով, միայն իր ջանքերը արդարացուած պիտի չըլլային, եթէ այն հասարակութիւնը որուն ուղղուած են իր հրատարակութիւնները հարկ եղած ընդունելութիւնը ցոյց տուած չըլլար իր ընտրած նիւթերուն եւ ձեւին, եւ անկասկած չարունակած պիտի չըլլար։ Այս ներկայ հատորը պատկառելի է։ Գեղեցիկ տպագրութեամբ 288 էջեր, որոնց ձախ կողմինները կը պարունակեն թարգմանութիւններու հայերէն բնագիրները։ Սկիզբը, 19 էջնոց նախաբանի մը մէջ, Հ. Լեւոն Զէքիեան կը ներկայացնէ հայկական բանաստեղծութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ ներկայ շրջանը։ Կ'ընէ անոր պատմականը եւ զարգացումը։ Սկսելով հայկական առասպելէն, «Վահագնի ծնունդ»ով, կը շարունակէ բանաստեղծութեան զարգացումը դարերու ընթացքին վերջ, միջնադարեան դրեթէ միայն կրօնական եւ պատմական նիւթերէն անցնելով կը հասնի մեզի մօտ շրջաններու, Հայաստանէն դուրս գտնուող հայաբնակ խոշոր քաղաքներու մէջ զարգացած եւ արդիականացած գրականութեան եւ բանաստեղծութեան, արեւմտեան եւ արեւելեան տարբերակներուն, Խորհրդային եւ Սփիւռքեան բանաստեղծութեան եւայլն։ Կարելի է ըսել որ այդ նախաբանը, հայկական գրականութեան եւ բանաստեղծութեան ծանօթութեան ծառայող հանրագիտական մենագրութիւն մը կամ դասընթացք մըն է իտալախօսներու համար։

Յաջորդող էջերուն մէջ կուգան բանաստեղծութիւններու թարգմանութիւնները, ինչպէս ըսուեցաւ, իւրաքանչիւր ձախ կողմի էջին վրայ ունենալով անոր հայերէն բնագիրը։ Այս ձեւը, հաւանաբար, մեծ հետաքրքրութիւն չարժէ օտարին մօտ եւ գործը դարձնէ եղական։

Իրենց թարգմանութիւններով աշխատակցած են՝ Անթոնիա Արսլան, Փաօլա Միլտոնեան, Ճիուսթօ Թրայինա, Կապրիէլլա Ուլուհոճեան, Գլաուտիօ Կուճէրոթի։ Անոնք նմանապէս հակիրճ կերպով ներկայացուած են հեղինակները եւ իրենց գործերը, գրական սեռը եւ ժամանակաշրջանը։ Հեղինակներու եւ նիւթերու ընտրութիւնը չի հետեւիր նախապէս կազմուած ծրագրի մը։ Իւրաքանչիւր մասնակցող ընտրած է հեղինակը եւ անոր գործը, կամ, հաւանաբար՝ նախապէս իր պատրաստ ունեցածը տրամադրած է։

Բանաստեղծութիւնները ներկայացուած են իւրաքանչիւր հեղինակի եւ գրական սեռի ժամանակաշրջանին հետեւողութեամբ։ Հատորը ունի զանազան բաժանումներ. այսպէս՝ հին բանաստեղծութիւն՝ Վահագնի ծնունդը, շարականներ, տաղեր։ Գրիգոր Նարեկացի։ Ուշ միջնադար՝ Կոստանդին Երզնկացի, Ֆրիկ, Առաքել Սիւնեցի, Յովհաննէս Թլկուրանցի, Սայաթ Նովա։ Միջնադարեան վէպեր եւ հուակ՝ մօտ կամ ներկայ շրջան՝ Յովհաննէս Թումանեան, Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան, Միսաք Մեծարենց, Վահան Տէրեան, Եղիշէ Չարենց, Յովհաննէս Շիրազ, Պարոյր Սեւակ եւ Զահրատ։

Հրատարակութիւնը աւելի հաճելի դարձնելու համար, նիւթին հետ առընչութիւն ունեցող եւ մանրանկարչութենէն առնուած սեւ եւ ճերմակ 10 նկարներ կը զարդարեն հատորը։

Անոնց համար որ կ'ուզեն խորացնել իրենց ծանօթութիւնը հայկական գրականութեան հետ, գիրքը կ'առաջարկէ իտալերէն լեզուով տպուած գիրքերու, ուսումնասիրութիւններու եւ յօդուածներու չորս էջնոց մատենագիտական ցանկ մը։

Այս հատորը, անշուշտ, սահմանուած է իտալացի կամ իտալախօս, կամ իտալագէտ հասարակութեան մը։

Վ. Բ.

Ստանալու համար հատորը կարելի է դիմել՝
Associazione culturale «*In forma di parole*»
Via Castiglione 22, 40124 Bologna
Հատորը կ'արժէ 30.000 իտալական լիր։

Վ. Բ.

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, Օգոստոս 9-ին, արկածի մը զոհ գացած է, հոգեւորական դասու երէց անդամներէն Նշան Քհնյ. Սէլվեան։ Շիշլիի գերեզմանատան մէջ հոգեհանգստեան պաշտօններ կատարելէ ետք, Նշան Քահանայ երբ տուն կը վերադառնար, բախում ունեցած է կառքի մը հետ որ հիւանդ մը կը փոխադրէր հիւանդանոց։ Կառքը Նշան Քահանան ալ առած է, բայց, հիւանդանոց չհասած ան արդէն իր հոգին աւանդած է։ Ծնած էր Եալովա, 1913-ին, քահանայ ձեռնադրուած 1971-ին ձեռամբ երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի եւ ներկայիս հոգեւոր հովիւն էր Պէյօղլուի Եկեղեցիին։ Երկար տարիներ ալ որպէս լուսարարապետ ծառայած էր Ֆէրիգիւղի Եկեղեցիին։ Օծումը կատարուած է Չորեքշաբթի, Օգս. 12-ին Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ։

ԱՄՆ-ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ-ու Հայաստանի դեսպանը Փիթըր Թոմսըն պաշտօնավարութեան շրջանին աւարտին Երեւանէն մեկնելէ առաջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Օգոստոս 20-ին։ Իր զեկուցումէն ետք պատասխանած է լրագրողներուն հարցումներուն ու այդ ընթացքին խօսած իրեն պաշտօնակիցներէն Լեմընի յայտնած կարծիքին մասին թէ ԱՄՆ կը յարգէ Ատրպէջանի հողային ամբողջականութիւնը։

Թոմսըն կը հաստատէ թէ ատիկա իր երկրին քաղաքականութիւնն է։ Նաեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի։ Ոչ մէկ երկիր ճանչցած է Ղարաբաղի անկախութիւնը։ Այլ խօսքով՝ բոլորն ալ կը յարգեն Ատրպէջանի հողային ամբողջականութիւնը անոր մաս նկատելով Ղարաբաղը։ Հարկաւոր բոլոր կողմերուն մասնակցութեամբ բանակցութեան ընթացք մըն է որ գոհացում տայ բոլորին ու Ղարաբաղցիները կարենան ապահով պայմաններու մէջ ապրիլ այն հողին վրայ ուր 2000 տարիէ ի վեր բնակած են։ Բանակցութեան նիւթը պիտի ըլլայ շատ բարձր աստիճանի ինքնավարութիւն մը։ «Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախագահները ապահով են, մենք ալ համոզուած որ այդ ուղղութիւնը լուծումի կը տանի։ Կը յուսանք որ բանակցութիւնները կը վերսկսին շուտով։ Պատմութիւնը ցոյց տուած է որ հրադադար մը եւ սթաթու քուօ մը չեն կրնար յաւերժական ըլլալ։ Եւ եթէ բանակցութիւններ տեղի չունենան, անխուսափելի կը դառնայ զինուորական ճնշումը, առաջնորդելով նոր պատերազմի։ Այդ պարագային ամբողջ հոլովոյթը կը վերադառնայ սկզբնական մեկնակէտին։ Ով որ ալ ըլլայ յաղթականը, ձգտուած վիճակը եւ տարբերութիւնները կը մնան, մինչեւ քաղաքական համաձայնութիւն մը։ Ֆրանսացիներն ու Գերմանացիներն ալ իրար սպաննեցին, 1870 - 1945 20 միլիոն զոհ արձանագրուեցաւ, բայց վերջապէս 1945 - 1946-ին յաջողեցան քաղաքական համաձայնութեան գալ։ Եթէ չէք ուզեր որ մնայուն դառնան լարուած կացութիւն մը եւ պարբերական պատերազմներ, կը թելադրենք որ խօսիք Ատրպէջանցիներուն հետ եւ երեք կողմերը գտնեն ընդունելի ձեւ մը։ Ոչ մէկ կողմ կրնայ 100% շահաւոր ըլլալ։ Հայաստանէն մեկնելու պահուս կը թելադրեմ որ անփոյթ չգտնուիք խորհելով թէ ամէն ինչ կարգին է. ամէն բան կարգին չէ։ Պատերազմին հունտերը ներկայ են եւ պէտք է զանոնք «չէզոքացնէք քաղաքական բանակցութիւններով» կ'ըսէ դեսպանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԳԵՂԱՄ» ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՁԳԼԽԷ ՀԱՅ-ՎԵՆԵՏԸ

Օգոստոս 7 եւ 8 Թուականները երաժշտական վայելքի երկու բացառիկ երեկոյթ նշեցին Հայ - Վենետի օրագրութիւններուն մէջ։ Մարսէյլի «Գեղամ» նուագախումբը փափաք յայտնած էր, բոլորովին սիրայօժար տրամադրելիութեամբ, երկու համերգային երեկոյթ ձօնել Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի Ամառնային Խտացեալ Դասընթացքի մասնակիցներուն, ինչպէս արդէն լուր տրուած էր նախօրոք դասընթացքի մասին մամլոյ հաղորդագրութիւններով։ Համերգային երկու երեկոյթներուն ալ՝ սրահները լեցուած էին ոչ միայն դասընթացքին մասնակցող ուսանողութեամբ եւ ուսուցչական կազմով, այլ նաեւ Վենետիկի եւ շրջակայքի հայութեամբ, մինչեւ Միլանէն յատկապէս եկած ազգայիններով, իտալացի երաժշտասէրներով եւ Վենետիկ գտնուող զբօսաշրջիկներով։ Առաջին համերգը տեղի ունեցաւ Վենետիկի Համալսարանի վերանորոգ, ԺԸ. դարու վենետկեան ոճով գեղակերտ «Սանթա Մարկերիթա» Լսարանին մէջ, իսկ երկրորդը՝ դասընթացքի կազմը հիւրընկալող «Արմենեանըլլի» հաստատութեան, իտալական վերածնունդի բիւրեղային գիծերով եկեղեցիին մէջ։

Դարերու ընդերքէն արձագանգող շարականներէն ու հորովելներէն մինչեւ Սայաթ Նովա, Շերամ, Ջիւանի, Կոմիտաս, եւ աւելի նորերէն մինչեւ Խաչատուր Աւետիսեանի դաշնաւորութիւնները փոխն ի փոխ, զգայուն, յուզող, պարուրող կատարումներով հնչեցին, ձուլուելով ալեւմտեան ոճին կոթողած կամարներուն, երփներանգ որմերու, սպիտակ մարմարներու, ոսկեկուռ առաստաղներու դիւթանքին տակ, ներշնչելով հէքեաթային վերացումի պահեր, ընդհատուած միայն որոտընդոստ ծափերու դղրդիւնէն, որոնք հանդէսի աւարտին չէին ուզեր վերջ գտնել։

Բոլորիս, յատկապէս դասընթացքի կազմակերպիչ Պօ - Արաքս Մշակութային Միութեան խորին շնորհակալութիւնը՝ «Գեղամ» նուագախումբի վարչութեան, ղեկավար Պր. Սարգիս Խօրտէքեանին, նուագածու վարպետներուն, մեներգիչներուն եւ բովանդակ կազմին, նորանոր նուաճումներու մաղթանքով՝ հայ մեղեդին, նուագն ու երգը ծանօթացնելու, սփռելու, սիրցնելու իրենց նուիրումին։

ԴԻՒԱՆ
ՊՕ - ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՆԵՐՈՒՄԸ

ԵՐՈՒԽԱՆ

Ձկնորսը եժմէնները հանեց ու բոլիկ ոտքերովը կնոջմէն առաջնորդուելով վերի յարկն ելաւ, ուր սենեակ մը մտաւ։

Տխուր պատկեր մը պարզուեցաւ հոն իր աչքին։

Մահճակալի մը վրայ հիւանդ մը պառկած էր կմախաձեւ. երիտասարդ մըն էր անշուշտ զոր հիւծախտը կրծած ու մահուան դուռը բերած հասցուցած էր. կը հեւար։ Սնարին կողմը աթոռի մը վրայ քահանայ մը նստած էր, ու քթին տակէն բան մը կը մռլտար, հոգեվարքիններուն աղօթքը։

Ռափիկ ներս մտաւ վարանելով, չփոթած. իրեն ընկերացող կինը կամաց մը անկողնին մօտենալով ըսաւ հիւանդին.

– Գարեգին, զաւակս, իշտէ Ռափիկը եկաւ։

Հիւանդը ելեկտրական ցնցում մը կրածի պէս, ամբողջ մարմնովը դողդղաց, աչքերը թարթափեց ու ակնթերեւ ճիգով մը բացաւ զանոնք. Ռափիկը տեսնելով իր դէմքը, սփոփանքի լայն հառաչ մը արձակեց կոկորդէն. գլխովը նշան մը ըրաւ ձկնորսին որ մօտենայ։

Ռափիկ արմնալով զարմնալով, մօտեցաւ հիւանդին, քիչ մը յուզուած։ Մահճակալին քովն անոր գլուխն ու իր անդոյն շրթներն անոր ականջին տանելով կամացուկ մը ըսաւ.

– Ռափիկ, ինծի ճանչցա՞ր...

– Չէ՛.

– Սա կիտե՞ս... պղտիկութեանդ թիւթիւն կը ծախէիր ա՛հ... ցորեկները մէկտեղ կը խաղայինք...

Ռափիկ դարձաւ հիւանդին երեսը նայեցաւ, յիշատակները պրպտելով. ու կ'ներեւայ թէ անմիջապէս մտաբերեց.

– Մօ հա՛, Գարեգինը... վա՜յ զավալլը... ի՞նչ էղար քի...

– Պիտի մեռնիմ... ամա մեռնելէս առաջ ա՛փ ըրէ բռածիս...

– Ինչ ըրիր քի ա՛փ ընեմ...

Հիւանդին գիւղական դէմքը յաւագին կծկում մը ունեցաւ. բռնեց նորէն Ռափիկին գլուխն ու ականջն ի վար փսփսաց.

– Խուլթիկը մէջէն թիւթիւն... ծուլթ... քիպրիթ գողցողը ես էի... ա՛փ ըրէ...

Մռնչիւն մը արձակելով ետ նետուեցաւ Ռափիկ՝ դէմքն անհելի կերպով այլայլած, տժգոյն, սեւեռակն, ղողահար.

– Վա՜յ, տուն էիր հա՛... անօրէն...

Ու փայլակի արագութեամբ, անհամբերութեան մէջ յիշեց իր ամբողջ տառապագին մանկութիւնը, թշուառութիւնը, չարչարանքները, ծեծերը, ամէն բան վերջապէս, որոնց պատճառն էր, միակ պատճառն էր այդ մահամերձ հիւանդը։ Ռափիկ իր ուխտին հաւատարիմ, վեր առաւ իր աճարկու սեղմ բռունցքը՝ մէկ հարուածով ջախջախելու համար այդ անխիղճ, անպզորոյն արարածը. բայց կանգ առաւ քայլ մը հեռուն. քահանան, ապլտակամօրէն ծերուկ մը, բռնած էր իր բազուկէն, ու հիւանդը կը ցուցնէր մատովը։

Հիւծախտաւորը, մահճակալին վրայ կռնակի վրայ փռուած հիմակ աչքերը փակ, կյակը կը շարժէր միայն.

– Ա՛փ ըրէ... ա՛փ ըրէ... ա՛փ ըրէ...

Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ զգաց Ռափիկ. վար ինկան իր հուժկու բազուկները, դէմքին աճարկու արտայայտութիւնը անհուն արգահատանքի մը փոխուեցաւ, թացութիւն մը շողաց աչքերուն մէջ, ու կերկեր ձայնով մը.

– Ա՛փ ըրի... ախպարս... ա՛փ ըրի, ըսաւ ու խենթի պէս դուրս վազեց սենեակին դուռնէն, գահավիժօրէն վար իջաւ, եժմէնները ոտքը անցուց եւ չավէլան գլուխը զարնելով, փողոցը նետուեցաւ, իր կոկիծին ու աճուկի տագնապին մէջ սա հին վաղեմի բացագանչութիւնն արձակելով.

– Թիւթիւնճի՜... սիկարա քէհատր... քիպրի՜թ...

Դրացիները, որոնք պատուհանն էին, շատ խնդացին Ռափիկին այս անողջ կատակին վրայ։

(Շար. 6 եւ վերջ)

(Տար. Ա. էջէն)

տեսեալ խորագիրը. «Հայ Համայնքի ընտրութիւնը՝ զոր դժուարացուցին»: Յօդուածագիրը գրած կու տայ որ Հայոց Պատրիարքական ընտրութեան մէջ Իսթանպուլի Կուսակալութեան միջամտութեամբ ստեղծուած տագնապը Զորեքշաբթի օր, Օգոստոս 26-ին նոր եւ աւելի լուրջ բնոյթ մը ստացած էր:

Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք իր խորհրդածութիւնները.–

«Երթուղրուլ Էօզքէօքի մէկ գրութենէն սորվեցանք որ այն ինչ որ մենք նախապէս կարգ մը "տեղական" վարչականներու կողմէ ստեղծուած չինծու կարգադրութիւն կը կարծէինք, իրականութեան մէջ ծանօթ է եղեր նաեւ Պետութեան ամէնէն վերին խաւերուն: Էօզքէօք կը գրէր որ Պետութեան մօտ կարգ մը ժխտական տեղեկագիրներ կան Մութաֆեան Արք.ին մասին, որուն նեցուկ կը կազմէ համայնքին մեծամասնութիւնը: Ան կը գրէր որ "Թուրքիա" վստահութիւն չունի Մութաֆեան Արք.ի նկատմամբ, սակայն առ այժմ Տէմիրէլ եւ Երըմազ անելի մը առջեւ կը գտնուին, որովհետեւ Թրակիոյ Թուրքերու խնդրին մէջ օրինակ չդառնալու համար չեն ուզեր միջամտել:

«Էօզքէօք մեկնելով այն տեսակէտէն թէ Մութաֆեան Արք. Հայաստանի կողմնակից է, իսկ միւս թեկնածուն ալ գոյն չունի, եւ կարծելով որ Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններն ալ ցվերջ այսպէս դէչ վիճակի մէջ պիտի մնան, լուծումը կը գտնէր երրորդ թեկնածու մը գտնելու մէջ: Այս առաջարկը ներկայացնելու ընթացքին ալ Էօզքէօք, որմէ կը սպասուէր որ ժողովրդավար առաջարկ մը բերէր, հակառակ այդ ակնկալութեան, չէր մոռցած ծածուկ սպառնալիք մըն ալ ընել ու գրած էր հետեւեալը. "Թուրքիոյ Հայերը պատմութեան մէջ տխուր դէպքերու նիւթ դարձան: Այդ դէպքերուն պատճառաւ երկու կողմերն ալ շատ տառապեցան: Վնասուեցան: Այս հողերուն վրայ մնացած փոքրաթիւ Հայեր հիմա այլեւս կ'ապրին անդորրութեան ու ապահովութեան մէջ: Հիմա ո՛չ մէկուն օգուտ կը բերէ այնպիսի սուր շարժումներ որոնք կրնան անտեղի լարուածութիւններ ստեղծել եւ խանգարել անոնց անդորրութիւնը": Այստեղ նպատակս Էօզքէօքը քննադատել չէ, բայց ուշադրութիւնս գրաւեց անոր սա նախադասութիւնը. "Թուրքիա վստահութիւն չունի Մութաֆեանի վրայ": Կ'ուզեմ այս նախադասութեան վրայ կենալ որովհետեւ ան կ'արտայայտէ փոքրամասնութիւններու մասին ընդհանուր հակում մը:

«Եթէ շիտակը կ'ուզէք, ես չկրցայ հասկնալ թէ ո՞ր Թուրքիան է որուն կ'ակնարկէ Էօզքէօք: Ան ինքզինք աւելի լաւ բացատրած կ'ըլլար եթէ ըսէր. "մեր ղեկավարները, պաշտօնական աթոռները, կառավարութիւնը": Ես չեմ կարծեր որ Էօզքէօք ամբողջ Թուրքիոյ տարածքով հետազօտութիւն մը ըրած ըլլայ "Թուրքիա" բառը գործածելու համար: Շատ շատ, Էօզքէօք, չուզելով կարգ մը ցեղապաշտ ու կրօնամոլ շրջանակներու կողմէ գործածուած "ազգ" հասկացողութեան սահմաններէն անդին անցնիլ, ան Թուրքիոյ Հայերը, հետեւաբար նաեւ Մութաֆեանը տեսած է Թուրքիոյ ընդհանուր տարողութենէն դուրս ու Թուրքիոյ դէմ:

«Միայն թէ, ինչպէս ինք ալ շատ լաւ գիտէ, մեր դարաշրջանին, Պետութիւնները իրենց գլխուն կարեւոր փորձանքներ կրնան ստեղծել եթէ փորձեն Հայրենակից բառին իմաստը արժեւորել Սահմանադրութեան սահմաններէն դուրս ելլելով: Որպէսզի այսպիսի փորձանքներու հետ դէմ յանդիման չմնանք, մեծ պատասխանատուութիւն կը վիճակի որքան Պետութեան, նոյնքան նաեւ մամուլին, մանաւանդ այն քրոնիկագիրներուն, որոնք անվիճելի յարգանք կը վայելեն:

«Մնաց որ, եթէ Թուրքիան մէկ կողմ, իսկ Թուրքիոյ Հայերն ալ միւս կողմը դնէք, ալ ո՛չ ոք կրնայ գիտնալ թէ ուր պիտի վերջանայ այս պառտղութիւնը: Ատոնց ետեւէն նոյնը կ'ընէք ու Թուրքիոյ տարողութենէն դուրս կը վտարէք նաեւ Թուրքիոյ Յոյները, Թուրքիոյ Հրեաները եւ տակաւին ո՛վ գիտէ որոնք...: Այս կերպով բոլորովին օտարական կը դարձնէք սա մարդիկը, որոնք իրենց բոլոր ճիգերը կը վատնեն իրենք զիրենք այս երկրին հետ նոյնացնելու համար: Գալով ընտրութեան նիւթին: Ես կը մտածեմ որ այս հարցին միջամտելու իրաւունք չունին ո՛չ Պետութիւնը, ոչ ալ թերթերու քրոնիկագիրները: Բնաւ խելքի ու իրաւաբանութեան մօտ չէ Հայ համայնքէն զոհողութիւն սպասել որպէսզի Թուրքիա իր վարկը չկորսնցնէ Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ Յունաստանի կիրարկումներուն դիմաց: Լաիք ու ժողովրդավար պետութիւն մը չի կրնար խառնուիլ այն մասին թէ ո՞վ պիտի անցնի օրէնքներով, համաձայնութիւններով ու աւանդութիւններով ապահովութեան տակ առնուած հաստատութեան մը գլուխը: Մութաֆեան կամ ուրիշ մէկը եթէ մեր օրէնքներուն կողմէ յանցանք նկատուած արարք մը ի գործ դրած են, կը հարցաքննուին ու կը պատժուին: Այս մասին որեւէ վարանում ունեցողներուն կը յանձնարարեմ կարդալ փրոֆ. Հաթէմիի հետ «Ակօս» թերթի կողմէ կատարուած հարցազրոյցը: Բայց ես անձնապէս չեմ ուզեր հաւատալ որ այս մասին վարանումներ ունի Տէմիրէլ, որ իր ստորագրութիւնը դրած է Հելսինքիի Ուխտին տակ եւ որ "Փոքրամասնութիւնները այս երկրին պատիւն են" կ'ըսէ»:

Տիկին Գոլէթ Ոսկեան եւ զաւակները՝ Ժագ եւ Ժերոմ

Պ. Մկրտիչ Ոսկեան եւ զաւակները (Լոս–Անճըլըս),

ինչպէս նաեւ Տատրեան, Գասապեան, Թէնեքեճեան եւ Կարիպեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին

ԱՐԹՕ ՈՍԿԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 27-ին, 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ եկեղեցւոյ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գալուստեան,

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ԿԻՒԼԻՍՏԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Կէտիկեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 26-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը կը խնդրուի ներկայիս որպէս այդ նկատել:

Իրենց մօր յիշատակին Տէր եւ Տիկին Զ. Գալուստեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Իրենց քրոջ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ինչպէս արդէն յայտնի դարձած էր, Հայաստանցի չորս պատանի ճատրակիսթները ողիմպիականներու վերջին մրցումը Իրանի դէմ 4–0 շահելով ախոյեան հանդիսացան եւ ստացան առաջնութեան մրցանակը: Այս պատուաբեր արդիւնքը մեծ ուրախութիւն պատճառեց թէ՛ իրենց, թէ իրենց համակիրներուն, որոնք օրերէ ի վեր մամուլէն կը հետեւէին խաղի ընթացքին:

Արդիւնքը հետեւեալն է.

1) Հայաստան 27 նիշ: Խումբը ստացաւ 600 տոլար պարգեւ:
2) Ուկրանիա 22 նիշ: Խումբը ստացաւ 500 տոլար պարգեւ:
3) Վրաստան 21,5 նիշ: Խումբը ստացաւ 400 տոլար:
4) Ատրպէյճան 21,5 նիշ: Խումբը ստացաւ 300 տոլար պարգեւ:

Ատրպէյճանի մրցանակը տրուեցաւ ճատրակի նշանաւոր ուսուցիչ ու մասնագէտ Ժիրայր Զաքըր Օհանեանի ձեռամբ, որ ամպիոն հրաւիրուեցաւ ծափահարութիւններու մէջ:

Հայաստանի խումբի մարզիչ Վլադիմիր Հայրապետեան ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը. «Առաջին անգամ է որ Թուրքիա կու գամ: Այստեղ մեծ հիւրասիրութիւն ցոյց տրուեցաւ մեզի: Ես մեր երախտագիտութիւնները կը յայտնեմ նախ ճատրակի համադաշնակցութեան նախագահ Էմրէհան Հալըճըի, յետոյ բոլոր իրաւարարներուն եւ կազմակերպիչներուն: Աւելցնեմ որ Թուրքիա մեզի համար շատ բախտաբեր երկիր եղաւ, ուրիշ տեղ այսքան մեծ յաջողութիւններ չէինք կրցած արձանագրել»:

Այս առթիւ գիտել տրուեցաւ որ 1998 Սեպտեմբեր 4-էն մինչեւ Սեպտ. 18, Հայաստանի մէջ քսանական տարեկաններու Եւրոպայի ճատրակի ախոյենութեան մրցումներ պիտի կատարուին: Ամէն երկրէ մէկ մանչ ու մէկ աղջիկ պիտի մասնակցի: Թուրքիայէն ալ երկու ճատրակիսթներ Հայաստան պիտի երթան ճատրակի Դաշնակցութեան նախկին նախագահ Գահրաման Օլկաչի գլխաւորութեամբ: Գահրաման Օլկաչ, որ «Հիւրրիյէթ»ի ճատրակի թղթակիցն է, առաջին մէկ օրէն վճռաբար նախատեսած էր որ Հայաստանի խումբը ախոյեան պիտի հանդիսանայ:

Այս ողիմպիականներուն ամբողջ ծախքերը դիմագրաւուեցան Թուրքիոյ կողմէ:

Մրցումի աւարտին, Անատոլի Կարպովի կողմէ կազմակերպուեցան եօթնական վայրկեանի մրցումներ, համացանցի (էնթէրնէթ) կապով:

Եագուպ Պայրամ Ռումանացիին դիմաց հաւասար մնաց: Լեւոն Ահարոնեան պարտութեան մատնեց Ֆիրիմեան անուն իր մրցակիցը: Վարուժան Յակոբեան պարտութեան մատնեց Ռումանացին: Ուկրանացի ճատրակիսթը պարտուեցաւ Սէյրէվէնէն: Թուրքիոյ խումբէն Էօզկիւր Ադման, վեց խաղի մէջ հինգ նիշ շահելով ստացաւ լաւագոյն պահեստի խաղացողի տիտղոս ու ստացաւ 150 տոլարի պարգեւ:

Հայաստանի պատանիները, իրենց մարզիչին առաջնորդութեամբ, Օգոստոս 31-ին այցելեցին Պատրիարքարան ու ընդունուեցան Պատրիարքական տեղապահ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի կողմէ: Մեսրոպ Արք. շնորհաւորեց զիրենք ու նորանոր յաջողութիւններ մաղթեց անոնց:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Սպանիոյ Գորունիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան պատանիներու համաշխարհային ախոյենութեան Հայաստանցի մարզիկները աննախադէպ յաջողութիւն մը ձեռք ձգած են իրը մասնակիցներով 7 մետալներ նուաճելով: Աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին արժանացած են Արթիւր Դանիէլեան (46 քկ., Արմաւիր), Տիգրան Մարտիրոսեան (50 քկ., Գիւմրի), Արմէն Ղազարեան (54 քկ. Վանաձոր) եւ Գէորգ Դաւթեան (64 քկ., Գիւմրի): Իսկ գիւմրեցի Արա Խաչատրեան (59 քկ.) շահած է արծաթէ մետալ եւ կրնայ յուսալ նոյնիսկ աւելին, քանի որ ախոյենութեան տիտղոսը վէճի առարկայ է: Արծաթէ երկրորդ մետալը շահած է 76 քկ. դասակարգին մէջ Գեղամ Աթոյեան: Երեւանցի Տիգրան Քամալեան ալ հայկական հաւաքականին մետալներու շարքը ամբողջացուցած է պրոնզէ մետալով: Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ Հայաստան միայն 9 միաւորի տարբերութեամբ առաջին դիրքը զիջած է Ռուսաստանի, ու դասուած երկրորդ, ինչ որ շատ մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Շաբաթ, ժամը 16-էն 17.30

կամ՝

Հինգշաբթի ժամը 19-էն 20.30

Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝ Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան

01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի

01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին: Բացառաբար առաւօտեան ժամը 10.30-ին:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը կարեւոր է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE
AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue **des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre.** Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au 04 78 93 57 43.

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI
3 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·455 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.455

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ծանօթ աշխարհի ախոյեան Կ· Գասպարով «Ելցին ի՛նչպէս սնանկացուց Ռուսաստանը» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած է «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի Սեպտեմբեր 1-ի թիւին մէջ:

Ան երկրին ներկայի կացութիւնը ուղղակի հետեւանքը կը նկատէ 1991-էն ի վեր Ելցինի վարած քաղաքականութեան: Նմանութիւն կը նշմարէ 1991-ին Ե· Գայտարի եւ այսօրուան Ս· Կիրիէնկոյի վարչապետութեան միջեւ, ըսելով որ երկուքին ալ պաշտօնը ըսել էր ժողովուրդին թէ իրենց երկիրը սնանկութեան հասած է: Ու այդ պարտականութիւնը կատարելէ ետք երկուքին ալ յաջորդեց հին վարչակարգէն մնացած դասը:

Ելցին որ 1991 Օգոստոսին վերջ դրաւ համայնավարութեան, այսօր ապաստան կը փնտռէ քաղաքական ընտրանիի մը մօտ որ նախկին խորհրդային վերնախաւին ժառանգորդներէն կը բաղկանայ: Իսկ արեւմտեան իշխանութիւնները այլեւս նախկինին պէս տրամադիր չեն նիւթական կոյր օժանդակութեան. ատիկա պիտի ընէին երբ Ռուսաստան ձեռնարկէ լուրջ բարեփոխումներու: Այսօր կարելի չէ ըսել որ դրամատիրութիւնը ձախողած է Ռուսաստանի մէջ, քանի որ ան բնաւ չփորձուեցաւ հոն: Ռուսական տնտեսութիւնը կը շարունակէր համայնավար - ատատապետական անցեալին շղթան, այն տարբերութեամբ որ ամենակարող Կեդր· Կոմիտէի մը փոխարէն կային աւելի հզօր վերնախաւի մը խումբեր: Անոնց հակակշռին տակն էին լրատուիչները, դրամատուները եւ մեծագոյն ձեռնարկութիւնները: Ու ներկայի տագնապը ուղղակի կապ ունի ռուսական տնտեսութեան գլխաւոր դէմքերուն հետ:

Նշելէ ետք մեծ դրամատէրերու յայտնութիւնը, Կ· Գասպարով կ'աւելցնէ թէ անոնք չեն նմանիր դարասկիզբի ամերիկացի մեծահարուստներուն որոնք իրենց հարստութեան տիրացան ճարտարարուեստի նոր ճիւղեր ու անոնց հետ բազմաթիւ աշխատատեղիներ բանալով: Ան չի զարմանար նաեւ կաշառակերութեան տարածուն բնոյթին: Կացութեան օգնական է լրատուներու կախումը մեծ դրամատէրերէ:

Գրութեան վերջին մասին մէջ Գասպարով կը շեշտէ ստեղծուած կացութեան հետեւանք կոպիտ ազգայնապաշտութեան մը յայտնութիւնը: Ինքնարդարացումի, կամ յանցանքը ուրիշին բեռցնելու հոգեվիճակ մը որ առիթ կը փնտռէ օրինակ, նախկին խորհ. Հանրապետութիւններուն վրայ ճնշում բանեցնելու, կամ հռչակելու «սուրբ» Ռուսաստանի հոգեւոր գերակայութիւնը, անկումային վիճակի մատնուած Արեւմուտքի մը դէմ: Ազգայնական ոճը ներկայ է նաեւ քաղաքական շրջանային դէմքերու ելոյթներուն մէջ:

Այս տուեալներու լոյսին տակ շատ հաւանալի է հանրութեան մօտ զօրաւոր դէմքի մը կարօտը որ ներկայի սակաւապետութիւնը պիտի զրկէ իր դիրքէն: Միայն թէ պէտք է որ գտնուի այդ զօրաւոր դէմքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՂԸ ԳՈՂԷՆ ԳՈՂՑԱՒ ԲԱՅՑ ՈՉ ՄԷԿԸ ԶԱՐՄԱՑԱՒ

Լրատուներ կը տեղեկացնեն թէ Թուրքիա նորոգած է պատմական հնութիւններու վերադարձին պահանջքը, կրկին դիմելով Գերմանիոյ պատկան իշխանութեան: Պահանջատիրոջ դերով հանդէս եկած է Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարը, առաջ քշելով այն սկզբունքը թէ «առանց արտօնութեան երկրէն տարուած որեւէ բան պէտք է վերադարձուի»:

Հարցը կը վերաբերի Տրովադայի գանձերուն եւ Զեւսի Պերկամայի տաճարին, անցեալ դարուն Հ· Շլիմանի ու Գ· Հերմանի կողմէ յայտնաբերուած ու փոխադրուած Պերլին:

Անկախ անկէ որ Գերմանիոյ իշխանութիւնները Հայաստանի նախագահին մեծահոգի, ապետական կեցուածքը պիտի չունենային շատ հաւանօրէն, ո՛չ ինքնաբերաբար, ո՛չ ալ պահանջքի վրայ իրենց չպատկանածը յանձնելու, բայց կայ խնդրին մէջ ներքին ծալք մըն ալ· Անգարայի ներկայացուցած դիմումին առընչուած գանձին մէկ մասը _ Տրովադայի գտածոները _ Բ· աշխարհամարտի աւարտին Կարմիր Բանակին կողմէ տարուած են Մոսկուա: Եւ Գերմանիա իր կարգին հետամուտ է զանոնք ետ առնելու: Իսկ թուրք նախարարը իրենց պահանջքը արդարացնող գերագոյն ազդակը կը նկատէ Գերմանիոյ այդ ջանքը: Չէ՞ որ եթէ այս վերջինը կը պնդէ թէ գանձերը ապօրինաբար տարուած են իրմէ, ուստի պէտք է վերադարձուին, ատիկա ամբողջովին կ'արդարացնէ Անգարայի ալ պահանջքը:

Գտնելու, տանելու, պահանջելու այս կրկնածալ, եռածալ պայքարին մէջ որուն ֆրանսական թերթ մը տուած է «Տրովադայի նորօրեայ պատերազմը» խորագիրը, միակ բացական է գանձին բուն տէրը՝ Հելլէնը որուն ձեռակերտը, ապրանքն են խնդրոյ առարկայ գանձերը· Տրովադայէն գտնուածն ալ, Զեւսի տաճարն ալ: Երկուքն ալ՝ իրենց յղացումով, նիւթական արժէքով:

Բայց, յայտնապէս, գողութեան մը Անգարա – Պերլին _ Մոսկուա եռանկիւնին մէջ այս բացակայութիւնը ոչ ոք կը վրդովէ, կամ կը զարմացնէ:

Թ· ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 1/2)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Սեպտեմբեր 1-ին ընդունած է խումբ մը ադրբեջանցի լրագրողներ որոնք Երեւան կը գտնուէին մասնակցելու «Աջակցութիւն Կովկասի լրատուներուն» նիւթով համաժողովին որ կը վայելէր Զուիցերիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան հովանին: Պատասխանելով անոնց հարցումներուն, Ռ· Քոչարեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի մասին հայկական կեցուածքը, նշելով որ Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ անընդհատ կը շարունակուին խորհրդակցութիւնները: Ըսած է որ Լեռնային Ղարաբաղը պէտք է հանդէս գայ բանակցութիւններուն որպէս լիիրաւ կողմ, քանի որ կան առարկայական իրողութիւններ զորս անկարելի չէ անտեսել: Խօսուած է նաեւ Տրասեկա ծրագրին, Ռուսաստան – Հայաստան յարաբերութիւններուն մասին: Ռ· Քոչարեան ըսած է որ Ռուսաստանի տագնապը չի կրնար որոշիչ դեր խաղալ Հայաստանի տնտեսութեան համար:

ԼՂՀ
Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Անկախութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ նախագահ Ա· Ղուկասեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ժողովուրդին, ըսելով որ այս հանգրուանին յետադարձ ակնարկ մը, վաղուան իմաստութեան դաս քաղելու առիթ կու տայ: «Ցենուելով ժողովրդի վստահութեան ու հաւատի վրայ, բարձր գնահատելով նրա վճռորոշ դերը, զարգացնելով ու խորացնելով Արցախ _ Հայաստան _ Սփիւռք համագործակցութիւնը, ԼՂՀ իշխանութիւնները հետեւողականօրէն շարունակում են կեանքի կոչել նախանշուած նպատակներն ու խնդիրները» ըսած է ան: Ապա աւելցուցած է որ ընթացքի մէջ է կարգաւորման բանակցային աշխատանքը, նոյն ատեն միջոցներու կը ձեռնարկուի ռազմական շինարարութեան, աւերուած բնակավայրերու վերականգնումին, չուկայական յարաբերութիւններու ձեւաւորման եւ այլ մարզերու մէջ:

Ա· Ղուկասեան նոյն օրը ընդունած է Հայաստանի պատուիրակութիւնը: Հանդիպումին ներկայ եղած են ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան, Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ· Մարտիրոսեան:

ԼՂՀ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆԻՍՏ

Սեպտեմբեր 1-ին ԼՂՀ Ազգ· ժողովը եւ կառավարութիւնը համատեղ նիստ գումարած են, անկախութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ, մասնակցութեամբ նախագահ Ա· Ղուկասեանի, վարչապետ Ժ· Պօղոսեանի, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ·ի եւ Հայաստանի վարչապետին գլխաւորած պատուիրակութեան: Նախագահ Ա· Ղուկասեան շեշտած է անհրաժեշտութիւնը պաշտպանունակութեան ամրապնդումին, ներքին կայունութեան ապահովումին, ընդհանրութեան ընկերային պայմաններու բարելաւումին եւ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին ուղղութեամբ հետեւողական աշխատանքին:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԼԱՉԻՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Սեպտեմբեր 2-ին Լաչին գացած է մասնակցելու Հայաստան Հիմնադրամին կողմէ կառուցուած Գորիս _ Ստեփանակերտ ճամբուն աւարտած մասին բացումին: Նախագահը ներկայ գտնուած է նաեւ ԼՂՀ անկախութեան 7-րդ տարեդարձի ընդունելութեան, Ստեփանակերտի մէջ:

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿՐԿՆՈՒԻՆ

Արտաշատի քաղաքապետի Օգոստոս 30-ի ընտրութիւնը որուն մասին դժգոհութիւններ յայտնուած էին, չեղեալ նկատուած է ու պիտի կրկնուի Սեպտեմբեր 13-ին: Ներկայի արդիւնքներով ամէնէն մեծ թիւով քուէ ստացած թեկնածուն է Վարդգէս Յովակիմեան: Այս վերջինին կողմնակիցները գոհ չեն մնացած ընտրութիւնը չեղեալ համարելու որոշումէն ու Սեպտեմբեր 1-ին բողոքի հաւաք մը ունեցած են Մարզպետարանի շէնքին դիմաց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՕՇ ՉԿԱ՞Ր ՊՈԼԻՍ

Նախագահի խորհրդականներէն Կասիա Արզարեան որ Ռ· Քոչարեանի Սեպտեմբեր 1-ի հրամանագրով մամուլի քարտուղար նշանակուած է, նոյն օրը մամուլի ասուլիսի մը խօսած է Հայաստան _ Թուրքիա յարաբերութիւններու ներկայի կացութեան մասին: Ըսած է թէ Թուրքիա զգացական վերաբերում ունի Հայաստանի վերաբերող հարցերու մէջ· օրինակ տուած է ճատրակի մրցաշարքը որուն աւարտին առաջին տեղը հայաստանցի պատանիներ գրաւելով հանդերձ, պարգեւներու յանձնումին ընթացքին ոչ Հայաստանի դրօշը պարզուած, ոչ ալ փառերգը հնչած է:

Այս մասին ճատրակի Հայաստանի Դաշնակցութեան գլխաւոր քարտուղարը եւ խումբին մարզիչը յայտնած են թէեւ որ մրցումներու կանոնադրութեան համաձայն դրօշը պարզել եւ փառերգը հնչեցնել պարտադիր չէր:

267 ՔՄ· ՄԱՅՐՈՒՂԻ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

6,7 միլիոն տոլարի փոխարէն նորոգուած են Երեւան – Մեղրի, Երեւան – Սպիտակ, Երեւան _ Գիւմրի, Երեւան – Սեւան, Վանաձոր _ Ստեփանաւան, Վանաձոր – Ալավերդի մայրուղիներու 267 քմ·ը: Նորոգութեան աշխատանքը կը շարունակուի այլ մասերու վրայ: Ծախքը տրամադրուած է Համաշխարհային Դրամատան վարկէն: Կատարուած հաշիւներով, տարեկան 30 միլիոն տոլար պէտք է որպէսզի ճամբու ամբողջ ցանցը պահուի այնպիսի վիճակի մէջ որ նորոգութիւն հարկաւոր չըլլայ:

ԴՊՐՈՑ Հ· ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Սեպտեմբեր 1-ին Երեւանի թիւ 83 դպրոցը կոչուած է մայրաքաղաքի առաջին քաղաքապետին Հ· Գալստեանի անունով: Դպրոցը հիմնովին նորոգուած է Գալստեան Հիմնադրամին միջոցներով: Հանդիսութեան ոգեկոչի խօսք արտասանած են ներկայի քաղաքապետը Ս· Արրահամեան, ԱԺՄ նախագահ Վ· Մանուկեան, Հ· Գալստեանի մտերիմներն ու բարեկամները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆ անդրադարձաւ ռուսական տագնապին Մոսկուայի համալսարանին մէջ, խօսքն ուղղելով ուսանողներուն: Կոչ ըրաւ որ երկիրը կէս ճամբան չկենայ բարենորոգումներու մարզին մէջ: Բայց, Միացեալ – Նահանգներու նախագահին հրաւէրը պիտանէլի կարգապահութեան ուղղութեամբ շատ գէշ ընդունելութիւն գտած է ժողովուրդին մօտ, որ կ'ամբաստանէ առանձնաշնորհեալներու փոքրամասնութիւն մը որ ազգային հարստութիւնները կը կողոպտէ: Սեպտեմբեր 2-ին, Ելցին եւ Գլինթըն շատ մը համա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀՈՂԻՐՏԻՔ

ՍՈՒՐԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»).

Անակնկալօրէն յայտնուած դարանակալ հիւանդութեան մը դէմ մաքառելէ ու ֆիզիքական իր վերջին ուժերը ի սպառ քամելէ ետք, Օգոստոս 10–ին, Հալէպի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Սուրիահայ գաղութի ընտանի դէմքերէն, վաստակաւոր Հ. Մ. Ը. Մ.–ական սկաուտապետ, այլեւ արեւմտահայ մշակութային մեր աւանդներուն հետզհետէ նօսրացող պահապաններէն մին եւս՝ Սուրէն Նազարեան։

Եղբայր Սուրէն (այսպէս կը ճանչցուէր բոլորին կողմէ) կուգար Զարդարեանի եւ Թոթովենցի հայրենիքէն՝ Խարբերդէն (Մեզրէ), ուր ծնած էր 1923–ին։ Եղեռնի սարսափներէն բաւական ուշ, 1931–ին է միայն, որ գաղթական Հայերու վերջին «մնացորդաց»ին հետ կը լքէր ծննդավայրը ու կը հասնէր Հալէպ, «մեր ազգային գոյութիւնը խմորաւորող քաղաքը», ինչպէս սովոր էր կրկնել յաճախ։

Ուսումը կը ստանար նախ Հալէպի Ազգային Հայկազեան Նախակրթարանը (ուրկէ շրջանաւարտ էր 1938–ին), հուսկ անցնելու համար նոյն քաղաքի Վենետիկեան Մխիթարեան Հայրերու երկրորդական Նորաբաց վարժարանը (1938 – 1941)՝ Հ. Վրթանէս Վրդ. Խանպէկեանի եւ Հ. Մանուէլ Վրդ. Թաշճեանի օրով, որոնց ալ կը պարտէր առաւելաբար հայերէնագիտական իր պաշարը, զոր զարգացնելու եւ կատարելագործելու ճիգ չէր խնայած յետագային, Բ. Աշխարհամարտի դժխեմ օրերուն լքած ըլլալով դպրոցը՝ տնտեսական ծանր պայմաններու բերումով։

Կանուխէն բաժին առած էր սկաուտական շարժումներու մէջ, տասնամեակներ շարունակ պատասխանատու բարձրագոյն դերեր ստանձնելով Հ.Մ.Ը.Մ.–ի շարքերէն ներս, բայց նաեւ անընդմէջ անդամակցելով Բերիոյ Թեմի Ազգային իշխանութեան զանազան մարմիններուն (Գաւառական Ժողով, Ուսումնական Խորհուրդ եւայլն), գլխաւոր մտահոգութիւն ունենալով միշտ Նոր սերունդին դաստիարակչական հարցերը։ 1941–էն սկսեալ, լման 40 տարի, պաշտօնավարած էր Սուրիական Երկաթուղային Ընկերութեան մէջ ու հանգստեան կոչուելէ ետք՝ պատրաստած ու հրատարակութեան տուած «Սուրիական երկաթուղագիծը եւ Հայոց նպաստը անոր վերելքին» *խորագրեալ համապարփակ պատմական ծաւալուն ուսումնասիրութիւն մը (տե՛ս* «Գեղարդ» *սուրիահայ տարեգիրք,* 1985, *էջ* 381 – 404), *որ Թանկագին տուեալներու կարեւոր մէկտեղում մը կը նկատուի։*

Մտաւորական չեչտուած հակումներուն տէր, Սուրէն Նազարեան եղած էր համեստ աշխատակից մը սուրիահայ մամուլին (Հ.Յ.Դ. «Արեւելք» *օրաթերթ, Ազգային Առաջնորդարանի* «Օշական» *պարբերական եւայլն), տեղեկատուական Թղթակցութեանց կողքին ստորագրելով նաեւ գրական ակնարկներ եւ գաղութի անցեալի պատմութեան առնչակից յուշապատումներ։ Ծայրայեղօրէն բծախնդիր՝ լեզուական անհարթութեանց նկատմամբ, ունէր անսեթեւեթ ու գեղեցիկ գրելաոճ մը, մերթ չքեղ ու փառաւոր ոլորտներու հասնող, ինչպէս օրինակ՝ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի 50–ամեակի յուշամատեանին մէջ տպուած իր ընդարձակ մէկ գրութիւնը* «Ես տեսա՛յ Յիսուսը» *խորագրեալ, ուր զմայլելի լեզուով մը կ՚ոգեկոչէր իր երբեմնի բոլոր ուսուցիչները, բայց առանձնապէս կեդրոնանալով տեսուչ Խանպէկեան Վարդապետի (1888–1945 կերպարին վրայ կը գրէր. –*

«Դէմքէն բարութիւն կը հոսէր, ձայնին մէջ՝ օրհնութեան մրմունջներ կային, երեսին՝ նառագայթող Հայո՛ւ միտոն, ճիշդ ու ճիշդ երկինքէն իջած Յիսուս, որ եկած էր Հալէպի, հեռո՜ւ – հեռաւոր դրախտէն՝ Վենետիկէն, եկած էր մեր փոշոտ քաղաքը, որպէսզի ցանէր հայ դպրութեան ոսկի սերմեր՝ մեզի նման ուսման ծարաւի հայ մանուկներուն հոգիներուն մէջ։ Ճշմարի՛տ, ճշմարի՛տ կ՚ըսեմ, որ ես այդ օր տեսա՛յ Յիսուսը, հօրքուրիս նկարագրած հարազատ «Յիսուս Պապան», Մխիթարեան նորաբաց այդ վարժարանին մէջ։

... Ս. Մեսրոպի մէկ համեստ աշակերտն էր ան, Մխիթարի շունչով սնած, զարմանալի ուխտաւոր մը, որ կուգայ հայ դպրութեան ' նոր տաճար մը կանգնելու։ Եւ եկաւ ու կանգնեց լոյսի այս կեդրոնը, որուն հիմերուն մէջ դրաւ իր հոգին, ցանեց բուռ մը հաւատք եւ պլտըղունց մը հայու կարմիր երազ։ «Լուսէ երեսներով» ու երազներով լուսավառ այս հպարտ ազնուականը, վառեց հայ մշակոյթի նոր ջա՛հ մը, որ ահաւասիկ, յիսուն տարիէ ի վեր կը բոցարծարծի մըշտանորոգ՝ իր շուրջ տարածելով Ալիշանի հայրենասիրութեան անարատ ոգին։

... Տարին 1945, օրը Շաբաթ էր, երբ իմացայ Հայր Վրթանէսի մահուան գոյժը։ փութացի դպրոց։ Առաջինը՝ տեսայ Հ. Մանուէլը, այդ զուարթախօս վարդապետը, որ ընկնուա՜ծ, ձեռքերն իրար կապած՝ կրծքին, վիզը ծուռ, արցունքոտ աչքերով յայտնեց թէ ուրբացած էին բոլորն ալ։

... Ոտքիս մատներուն վրան կոխելով, այնպէս՝ ինչպէս կ՚ընէի աշակերտ եղած ժամանակս, ներս մտայ անոր առանձնասենեակը՝ հոգիս փոթորկած...։

Հէյ վա՜խ, անմա՜ն վարդապետ։ Երկարած էր անկողնին վրան՝ աչքերը փակ, բերանը խուբ, ձեռքերը խաչաձեւ՝ կրծքին վրայ։ Միայն Յովակ Թիւթէլեանն էր՝ դալկահար ու տրտմաքախիծ, դըպրոցին գիշերօթիկ տղան, որ կը հսկէր միայնակ իր սիրելի տեսուչին սնարին մօտ։ Ներամփոփ կը նայիմ տարաբախտ զոհին, որուն երեսին իջած էր յաւիտենական խաղաղութիւնը, իսկ սենեակին մէջ կը յածէր մահուան ուրուականը։ Դպրոցի իմ առաջին օրուան տեսած «Յիսուս Պապան» էր կրկին, որ այս անգամ չարչարուած եւ խաչէն վար առնուած էր, ու կը ննջէր յաւիտենական խորո՛ւնկ քունով մը։

... Ս. Մեսրոպի եւ Մխիթարի աւանդ ձգած ջահը ձեռին՝ եկաւ այս քաղաքը, տասը տարի լոյս սփռեց իր շուրջը, ու հիմա՝ ջահը սրտին ի՛նք կը շիջի։ Բայց, եղա՞ծ է արդեօք, որ լոյսը գերեզմանուի։ Թաղուած այդ լոյսէն, տակաւին մինչեւ այսօր, չքնղ խուրձ մը կ՚արտացոլայ որպէս ցայտաղբիւր, դէպի բարին առաջնորդելով քայլերը անոնց, որոնք նո՛յն տեսլականով բռնկած, հայ դպրութեան խորանին ծառայելու նո՛յն սրբազան կիրքով հզօրացած եկան անոր մօտ՝ ուխտի, անոր ձեռքէն վերցնելու հի՜ն անմար ջահը։

... Թող ձեր երբն ըլլայ ցնծութի՜ւն եւ ձեր նամբան՝ օրհնուած։ Սեբաստացի յեղափոխական Մխիթարի Հայկեան Ոգին՝ ձեզի անխարդախ ուղեցոյց։

Մէկդի կեցէք, դարե՛ր, Ս. Մեսրոպի աշակերտները կ՚անցնին։

Ոտքի՛ եւ գլխարկները վա՛ր, Հայ Գիրի շքերթն է այս տօնական»։ (*Տե՛ս* «Յուշամատեան Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի», *պատրաստեց՝ Հ. Եփրեմ Տէր – Ղազարեան*, 1990, *Վենետիկ, էջ՝* 432 – 450)։

Վերջին տարիներուն գրի առած ու հրատարակութեան պատրաստած էր իր «յուշեր»ը (ցայժմ՝ անտիպ)։ Թուղթին յանձնած էր Հայակզեան վարժարանի իր համբաւաւոր ուսուցիչներուն (Եղ. Տասնապետեան, Իւլիւպէյեան եւայլն) դիմաստուերները, ու կը խղնէր նիւթեր հաւաքել Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Սուրիոյ մասնաճիւղին պատմութեան գրառման համար ալ։ Դեռ աւելին, Թեմական իշխանութեանց Թելադրանքով պատրաստած ու իր աւարտին հասցուցած էր նաեւ Հալէպի Ազգային Առաջնորդարանի արխիւներուն հիմամբ՝ գաղութին նախա – եղեռնեան ու յետ – եղեռնեան պատմութեան փաստաթղթային վիթխարի խճանկարը, որուն հրատարակութիւնը, կը խորհինք հարկ է փութացնել առանց ... «բանաւոր» պատճառաբանութեանց։

Ազգային մեր հարցերուն մօտէն հետեւող մը ըլլալով, Սուրէն Նազարեան խորապէս գիտակ էր այն մաշեցնող տագնապներուն, զորս կ՚ապրէր Սփիւռքը, օրէ – օր կորսնցնելով իր դիմագիծը ու քիչ մը աւելի նահանջելով լեզուական, կըրթական թէ գաղափարական գետնի վրայ։

Մխիթարեան նախկին սան մը ըլլալով, հասակ առած՝ Նուիրեալ եւ ուժեղ վարդապետներու շունչին տակ, իրեն համար մնայուն ցաւ մը դարձած էր, զոր օրինակ ողբալի այն պատկերը, որ տակաւ կը պարզուէր Ս. Ղազարէն Վենետիկ, վերջին տարիներուն, Միաբանութեան կարկառուն դէմքերուն «տեղատուութիւն»ով, Ներքին անհամաձայնութիւններով ու դաւաւոր դպրոցներու աննշուկ փակումով...։

Հ. Մ. Ը. Մ.–ը, ուր կարճ տեւողով սկաուտ մըն էր ինք ու յետագային պիտի դառնար օրինակելի խմբապետ մը, մնաց միշտ «հաւատքի օճախ» մը իրեն համար։ Դեռ 1961–ին, Ծառուկեանի «Նայիրի» շաբաթաթերթին ուղղած բողոքի նամակի մը մէջ, ընդվզելով եգիպտահայ երգիծաբան Պարոյր Մասիկեանի խայթող մէկ յօդուածին դէմ, կը գրէր.–

«Շատ ցաւ զգացի որ Պր. Մասիկեան իւր իրեն թոյլ տուած է այսքան այլանդակ պատկերներով աղարտել թէ՛ *«բարձրացիր – բարձրացուր»*ի ոգին եւ թէ սկաուտական սկզբունքները ու մանկավարժական դրութիւնը։ Երգիծո՞ւմ։ Բայց երգիծումն ալ ունի իր գեղեցկութիւնը, իր բարի եւ ազնուոր ժպիտով։ Հոս պարզապէս գտայ չարամտութիւն։

... Պահ մը տարուեցայ մտածելու, թէ արդեօք դո՞ւք եւս կը բաժնէք յօդուածագրին այդ «սրամտութիւնները»։

... [*Մեր սկաուտները*] ծանօթ չե՞ն ձեզի Հալէպէն, որոնց համար գրեցիք «*Ուխտ Արարատին*»ը։

Փափաքելի էր Զատկի օր մը գոնէ Պր. Մասիկեան այցելէր մեր քաղաքը ու ներկայ գտնուէր միայն մեր նուագարդեան խմբերուն ու տողանցքին։ վստահ եմ թէ ի տես իր աչքերուն առջեւ պարզուող յուզիչ տեսարաններուն, պիտի զղջար իր այս գրածին համար» *եւայլն* (*տե՛ս* «Նայիրի», 1961, Օգոստոս 13)։

Ու Ծառուկեան, հրատարակելէ ետք սոյն նամակը, իրեն յատուկ սրամտութեամբ տասը կը կցէր խորհրդածութիւններու ընդարձակ էջ մը, ուր իր կարգին ոգեկոչելով Հալէպի Զատիկը ու այդ առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կազմակերպած աւանդական տողանցքն ու մարզախաղերը, ի միջի այլոց կը գրէր. –

«Գաղութահայ կեանքի ամենէն պայծառ եւ ոգեշնչող երեւոյթներէն մէկն է Հալէպի Զատիկը, անկասկած։ Մենք չենք որ ձեզի պիտի բացատրենք այդ մարզական իրագործումին գեղեցկութիւնը եւ կարեւորութիւնը, բայց դուք ալ չըլլայ որ փորձուիք յիշեցնել մեզի այդ Օրը, որովհետեւ ուրիշէ մը աւելի լաւ գիտենք թէ ինչպէս սկսաւ եւ զարգացաւ այդ գեղեցիկ աւանդութիւնը։

Երբ հարիւրաւոր, հազարաւոր բնտանիքներ Հալէպ կը խուժէին տօնական հագուստով եւ քարձակուրդի տրամադրութեամբ, սպասելով Զատկուան առաւօտին, մենք ա՛նոնց հետն էինք գիշերը, որոնք մինչեւ լոյս՝ պզտիկ դաշտին ջուրերը կը մաքրէին, որպէսզի յաջորդ օրուան հանդէսը չխանգարուի։ Երբեմն անձրեւը կը շարունակէր տեղալ, յեղակարծ լիճեր կը գոյացնէր, իսկ մեր տղաքը – մէկն ալ դո՛ւք – դոյլերով ջուր կը պարպէին, աւազ կը կրէին։ Այսպէս սկսաւ Զատիկը Հալէպի մէջ քառորդ դար առաջ։ Այսպէս սկսաւ, բայց այսպէս չշարունակուեցաւ դժբախտաբար»։

Թէ ինչո՞ւ «այսպէս չշարունակուեցաւ», առնիկա արդէն տարբեր պատմութիւն է։ Հետաքրքիր ըմբերցող կրնայ դիմել «Նայիրի»ի վերոնշեալ Թիւին՝ ճաշակելու համար Ծառուկեանի դիպուկ մատնանշումները։

Իր մահէն կարճ ժամանակ առաջ երբ այցելեցինք իրեն, հիւծած էր արդէն եւ այլափոխուած՝ այս բառին ժխտական իմաստին բովանդակ ծանրութեամբ։ Հ. Մ. Ը. Մ.–ական ջոկատներ առաջնորդող երբեմնի արի սկաուտապետը գամուած էր անկողնին անյուսօրէն։ Խռովեալ ու խըռովեցուցիչ պատկեր մը։ Մեր ձայնը, զոր այնքան հարազատ կը սեպէր իրեն, բաւարար եղաւ որ ան արտակարգ ճիգով մը ցուցաբերէ վերջին անգամ մը համար ու փորձէ գլուխը բարձրացնել՝ իր վերջին իղձերը կարենալ շարադրելու փափաքով։ Իղձե՞ր։ Ի՞նչ կրնային ըլլալ վերջին իղձերը (իղ՛ձը) գիրքերու մտերմութեան ապաւինած ու մշակութային հետքով սնած այս մարդուն՝ եթէ ոչ տարտամ ճակատագիրը գաղութին պատմութեան առընչուող իր «թուղթեր»ուն, զորս տասնամեակէ մը ի վեր այնքան խնամքով գրի առած ու հրատարակութեան պատրաստած էր՝ Թեմական իշխանութեանց իսկ առաջարկով։ Ժամանակէ մը ի վեր «փականք»ի տակ առնուած էր այդ ծաւալուն երկասիրութիւնը, տպագրութեան չէր յանձնուեր, մինչ ինք՝ ալ համոզուած էր վերջնապէս թէ պիտի չըլլայ իրեն՝ զայն լոյսին բերած ըլլալու արդա՛ր հաճոյքը...։

Սուրէն Նազարեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենար Օգոստոս 12–ին, Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի նախագահութեամբ, որ կը խօսէր նաեւ գեղուն դամբանական մը։ Հուսկ, մարմինը կ՚երթար ամփոփուիլ Հայ համայնքին ազգային գերեզմանատունը, ուր սկաուտական մահերգով եւ պատիւներով յարգանքի վերջին տուրք մը կ՚ընծայուէր հանգուցեալին։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՈՒ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեր Սփիւռքահայ գրականութեան քիչ չատ ծանօթ ամէն գրասէր պէտք է կարդացած ըլլայ Մավեանին «Ամէն տեղ Հայ կայ» հատորը։ Այո՛, ամէն տեղ հայ կայ եւ Մավեան յարմարագոյն անձն էր որ ամէն տեղ անպայման հայու մը դէմ յանդիման պիտի գար։ Այս հատորը այնքան սրտախօսիկ էր եւ այդ հատորին անունը իր պարզութեան մէջ այնքան լաւ Թարգման կը հանդիսանար հայ ժողովուրդի ցրուած ապրումին, որ այլեւս շատեր Մավեանին անունը նոյնացուցած էին «Ամէն տեղ Հայ կայ» նախադասութեան հետ։ Իր տխուր մահէն վերջ, ես փոխեցի այդ տարազը եւ գրեցի յօդուած մը՝ «Ամէն տեղ Մավեան կայ»։

Մեր ժամանակակից գրականութենէն ծանօթ – անծանօթ հարիւրաւոր գրչեղբայրներ, Պէյրութի, Փարիզի, Երուսաղէմի, Իսթանպուլի, Լոնտոնի, Երեւանի եւ տակաւին բազմաթիւ քաղաքներու մէջ Մավեանը տեսան գրեթէ ամէն տարի, բայց անոնցմէ շատ քիչեր միայն Մավեանը տեսան իր աքսորավայրին, այսինքն Լիզպոնի մէջ։ Ես այդ քիչերէն մէկն էի։ Ես Վահրամ Մավեանը տեսայ իր «բոյն»էն ներս, տեսայ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հոյակապ շէնքին նրբանցքներուն մէջ, անոր հետ շրջեցայ Կիւլպէնկեան աշխարհահռչակ Թանգարանը, եւ անոր հետ Լիզպոնի գիշերային ճաշարաններէն մէկուն մէջ ունկնդրեցի մարդուս սիրտը ծակող ֆատոներ։

Ահա թէ ինչու, հիմա, իր մահէն տարիներ վերջ, ամէն անգամ որ աշխատասենեակիս մէկ անկիւնը մեր գրչեղբայրներուն հետ կը բոլորուինք անոր յիշատակին շուրջ, եւ կրկին ականջ կուտանք անոր այնքան հաճելի խօսակցութեան, առանց որ մեր միւս ընկերները նշմարեն, մենք երկուքս կը Թռինք դէպի Լիզպոն եւ կը սկսինք շրջիլ այդ գեղեցիկ քաղաքին փողոցներուն մէջ։

Ի՛նչ էր որ Թելադրած էր ինծի որ օր մը դէպի Լիզպոն ճամբորդութիւն մը կարգադրեմ, տեսնեմ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնն ու Թանգարանը եւ այդ մասին երկարաշունչ յօդուածաշարք

մը գրեմ ։ Գրեթէ ո՛չ մէկը մինչեւ այդ օր բրած էր այդպիսի գործ մը եւ Մալեան կը վստահեցնէր զիս որ պիտի արժէր որ Լիզպոն երթայի ։

Իրեն ծանօթ այնքան հեղինակներու ու մամուլի մարդոց մէջէն ինչո՞ւ արդեօք ինծի էր որ առաջարկած էր այդ յօդուածաշարքը ։ Զիս ընտրած ըլլալը կը շոյէր իմ արժանապատուութիւնը, բայց գիտէի թէ Մալեան որքա՛ն խստապահանջ էր եւ որքա՛ն չրջահայեաց, ուստի քիչ մը կը վարանէի ։ Բայց չկրցայ երկար դիմադրել եւ օր մըն ալ գինքը տեղեակ պահեցի որ կուգայի Լիզպոն ։ 1977–ի Դեկտեմբերի ամիսն էր ։

Մէկ շաբաթ զոր ես եւ կողակիցս Լիզպոնի մէջ անցուցինք Վահրամին ու կնոջ Իվոնին հետ, անմոռանալի մնաց մեզի համար ։ Երազային գեղեցկութիւններու վայելքով անցած օրեր էին անոնք, մեզի համար անսովոր աշխարհի մը պատմութենէն ծնունդ առած ինչ ինչ գեղեցկութիւններու, զգլխիչ պալատներու եւ եկեղեցիներու, հոյակապ թանգարաններու, ծովեզերեայ ձկնորսական գիւղերու, Լիզպոնի ամենահին թաղամասերու նեղ փողոցներուն, Փորթուկալցի ժողովուրդին կարօտներէն ու տառապանքներէն բխած երգերու վայելքով լեցուն օրեր, համեստօրէն գեղեցկութիւններու՝ որոնց վրայ կ'աւելնար այն մեծ դրոշմը, զոր Գալուստ Կիւլպէնկեանի՝ հայկական անունը այս երկրին մէջ աւելցուցած էր գրեթէ ամէն բանի վրայ ։

Բայց անմոռանալի մնաց նաեւ այն դժուարութիւնը, զոր վերադարձիս ապրեցայ «Գալուստ Կիւլպէնկեանի Մեռմութեան Մէջ» խորագրեալ յօդուածաշարքս գրելու ընթացքին ։ Ո՛չ ոք պիտի հաւատայ եթէ ըսեմ որ Մալեան խստիւ արգիլած էր ինծի այդ երկարաշունչ յօդուածաշարքին մէջ մէկ անգամ իսկ յիշել իր անունը, մէկ անգամ իսկ հրատարակել իր լուսանկարը ։ Բայց ի՞նչպէս պիտի չյիշէի իր անունը երբ ան ամէն վայրկեան ինծի հետ էր, երբ ան իմ դիմաց կը բանար առասպելական Կիւլպէնկեանի անձին ու անոր անունով հիմնուած հիմնարկութեան ամէնէն հետաքրքրական էջերը, երբ մեր ամէն քայլափոխին ան ինծի կ'ապրեցնէր լիզպոնեան կապոյտ երկինքի տակ խանդավառ ու նոյնքան մելամաղձոտ վայրկեաններ ։ Ինչո՞ւ չէր ուզեր որ իր անունը յիշուէր ։ Որովհետեւ յարգանք ունէր իր միւս հայ պաշտօնակիցներուն նկատմամբ, որովհետեւ չէր ուզեր որ ուրիշներ կարծէին թէ իմ յօդուածաշարքիս շնորհիւ Մալեանի անունն ալ առաջին կարգի վրայ յիշուէր, որովհետեւ ինք պարզապէս կ'ուզէր որ հայ ընթերցողը կարդար Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, մանաւանդ թանգարանին մասին, այլ ո՛չ թէ իր մասին ։ Քիչ մարդոց տրուած է այսպիսի ազնիւ մտահոգութիւն մը ։ Եւ ես, որպէս իր այդ ազնուութեան թանկագին մէկ փաստը, նախանձախնդրութեամբ կը պահեմ լուսանկար մը, զոր քաշեցի առաջին օրն իսկ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան իր սենեակի աշխատասեղանին առջեւ ։ Թուղթ մը կը փնտռէր եւ երբ լուսանկարի գործիքս վերցուցի, ան ալ ձեռքը բարձրացուց որպէսզի կեցնէ զիս, արգելք ըլլայ ։ Ուշ մնացած էր ։ Ես արդէն կոխած էի կոճակին վրայ ։ Եւ ան այդ լուսանկարին մէջ այդպէս քարացաւ, ձեռքը բարձր, դէմքը դժգոհ ։

Ռ. Հ.

ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը յաջորդաբար կ'այցելէ Ռումանիա, Յունաստան, Հոլանտա, Զուիցերիա եւ Միացեալ – Նահանգներ ։

Օգոստոս 29–ին իսկ, Կաթողիկոսը ժամանած է Պուքրէշ ։ Հրաւիրուած էր նախագահին կողմէ մասնակցելու համար միջազգային միջ կրօնական – համագումարին ։ Օդակայանը դիմաւորուած է Ռումանիոյ Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետ՝ Թէոքթիստ Պատրիարքին, նախագահին ներկայացուցիչին, Լիբանանի եւ Հայաստանի դեսպաններուն եւ թեմիս առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի եւ այլ անձնաւորութեանց կողմէ ։

Կաթողիկոսը առաջնորդուած է Պուքրէշի Մայր Տաճարը, ուր եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Թէոքթիստ պատրիարքը եւ Արամ Ա. փոխանակած են ողջոյնի խօսքեր ։ Ապա, Պատրիարքը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Կաթողիկոսին ։

Կիրակի, Օգոստոս 30–ին, առաւօտեան պատարագէն ետք, կէսօրէ յետոյ բացումը կատարուած է միջ – կրօնական համագումարին որու ընթացքին խօսք առած է նաեւ Արամ Ա. ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԼԵԲԷԴ

Քաղաքական միակ դէմքն է, Ռուսաստանի մէջ, որ որոշ ժողովրդականութիւն մը ունի եւ վստահութիւն կը ներշնչէ հանրային կարծիքին ։ Ցաղթանդամ, կոբովաձայն, սովորութիւն ունի իր մտածումները չծածկելու ։

«Ռուսական տնտեսութիւնը, կըսէ, պատանդը դարձաւ աւազակներու եւ վարչակալներու ։ Բայց, մաֆիան է որ ամէնէն առատաձեռն է, միայն 10% կ'առնէ, մինչ Պետութիւնը ամբողջ մնացածը կ'առնէ» ։

Հաշուեկշիռ մը ունի որ դրական է, Աֆղանիստանի պատերազմէն ետք, խաղաղութիւն հաստատեց Չէչէնիա, կործանեց ետք Ելցինի համակրութիւնը. հակառակ անոր որ օգնած էր իրեն պարտութեան մատնելու համար համայնավար թեկնածուն 1996–ին, կրցաւ կըրկին հրապարակը գրաւել դարնան, Կրասնոյարսկի կառավարիչ ընտրուելով ։ Սիպերիոյ այս շրջանը հարուստ է եւ չորս անգամ աւելի մեծ քան Ֆրանսան ։

Ռուսերը գլուած են Ելցինի վերջին խաղէն՝ եւ կանչել Չերնոմիրդինը զոր քշած էր Մարտին եւ Լեբէդ, այսօր, վերջին կարելիութիւն մը կը թուի վերջ տալու համար ռուսական յաւիտենական դժբախտութեան ։ Խոստացած է միաժամանակ ապահովել կարգուկանոն, բարգաւաճում եւ ազատութիւն ։ «Զեմ ուզեր նախագահ դառնալ փուչի մը շնորհիւ, այլ կանոնաւորապէս ընտրուիլ» կ'ըսէ ։

Թէեւ զօրավար, խաղաղապաշտ է ։ «Աշխարհ մեզմէ կը վախնայ որովհետեւ աղքատ ենք եւ նիհար ։ Արտաքին քաղաքականութիւնս ուրեմն, կը խոստանայ, որպէս միակ հեռանկար պիտի ունենայ Ռուսաստանը վերածել ճարպոտ եւ հարուստ երկրի մը» ։

Զաւակն է բանուորի մը որ 1937–ին երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուած է որովհետեւ ուշ հասած էր աշխատանքին ։ Կ'ըսէ թէ կ'ատէ համայնավարները, «մարքսիզմի 70 տարիներուն վատթարագոյնը զոր ռուս ժողովուրդը ապրեցաւ, կը կայանար անհատական սեփականութեան գիտակցութիւնը կորսնցնելուն մէջ» ։ Կը մարմնաւորէ հերոսը որ երջանկութիւն պիտի բերէ ռուս ժողովուրդին չատերու գլուխն ուտելով ։ Որոշ չափով ամբոխավար, 1996–ի ընտրապայքարին առեն չէ վարանած հակաճառողի մը երեսին նետել՝ «Կազաք կը ներկայանաս, բայց հրեայի պէս կը խօսիս» ։ Ցարերու առեն ալ կ'ըսէին՝ «Ռուսաստանը փրկելու համար, հարուածէ Հրեաները» ։

Աղքատներու, ախոյեան հարուստներու դէմ, ինք ալ սակայն Կրասնոյարսկի իր ընտրապայքարին նիւթականը ապահովեց Բորիս Բերեզովսկիի դրամով ։ Այս միլիառատէրը որ Չերնոմիրդինի վերադարձը պարտադրեց, որպէսզի Կիրիէնկօ տուրքի չենթարկէ սակաւապետութեան հսկայ շահերը ։

Բայց, անկարելի չէ որ ինք ալ, նման Ելցինի յուսախաբ ընէ ։

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՄՈՒԼ

L'HEBDO : La Vie Ouvrière -- CGT
(28 Août - 3 Septembre)

Շաբաթաթերթը «Ces Français venus d'ailleurs» ընդհանուր գլուխի մը տակ, այս վերջին թիւին մէջ կը խօսի Հայերու մասին ։ Յօդուած մը նուիրուած է «Մութաֆեանները՝ Սեւ ծովէն Ֆրանսա» խորագրին տակ, ուր Գլօտ Մութաֆեան կը խօսի իր ծնողքին մասին, իր պատանեկութեան, ուսումնական շրջանին եւ պատմութեան հանդէպ ունեցած սիրոյն ։ Անդրադառնալէ ետք Կիլիկիոյ նուիրուած ցուցահանդէսին Սորպոնի մասրան մէջ, կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ Վատիկան կայանալիք ապագայ ցուցահանդէսի մը մասին, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի առթիւ ։

Սերժ Տէր – Ղուկեան կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս եւ ո՞ւր հասած են առաջին հայ գաղթողները ։ Ակնարկ մը կայ ցեղասպանութեան մասին, երբ յատկանշական թուականներով՝ 1894 – 1896, 1909 եւ 1915, ապա արձագանգ մը հայ երկլեզու մամուլի մը մասին, ուր կը յիշուին Ֆըրանսա լոյս տեսնող թերթերը ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԸ

Օրիորդ Աշխէն, 32 տարեկան, նիհար, երկայնահասակ, թուխ աղջիկ մըն է, բաւական սիրուն, բայց վաղահաս ծերութեան մը անախորժ նշանները սկսած են երեւիլ դէմքին վրայ ։ Իր մօրը հետ կը բնակի Բանկալթիի կողմը, իրենց սեփականութիւնը եղող փոքրիկ տան մը մէջ, որուն երկու սենեակները վարձու տուած են ամուրի երիտասարդներու ։ Աշխէն չքնաղ կարուհի մըն է, բաւական ճարտար ։ Իր յաճախորդներուն շրջանակը լայն է ու այլազան ։ Հարուստի տուներ, չնաֆի տուներ, կիսաշխարհիկներու տուներ կը մտնէ կ'ելլէ անխտիր եւ ամէն տեղ սիրալիր ընդունելութիւն կը գտնէ, որովհետեւ Աշխէն բացի իր ճարտար մատներէն՝ ունի նաեւ ուրիշ յատկութիւն մը որ իր ներկայութիւնը հաճելի կը դարձնէ բոլոր տանտիկիններուն ։ Այդ յատկութիւնն է իր լրաբերի դերը ։

«Լուրերու տոպրակ» անունը կուտան իրեն եւ արդարեւ Աշխէն արժանի է այդ անունին ։ Բերայի առանին գաղտնիքներուն, գայթակղութիւններուն, բամբասանքներուն ճոխ հաւաքածոն է ինք ։ Զաբալեզու եւ յաչաղկոտ. Աշխէն ամենափոքր միջադէպի մը մեծ գայթակղութեան մը համեմատութիւնը կուտայ, աննըշան խօսքէ մը ահագին հետեւութիւններ կը հանէ եւ այդ հետեւութիւնները իբրեւ իրողութիւն կը պատմէ ։ Փոխանակուած ակնարկ մը բաւական է իրեն, կնճռոտ սիրավէպի մը ծնունդ տալու համար ։

Չորեքշաբթի առտու մը, Աշխէն գնաց Սամուրեաններու բնակարանը ։ Տիկին Մաննիկ Սամուրեան տեղպողաբար հրաւիրած էր զինքը շրջազգեստի մը նորոգութեան համար ։ Այս վերջինը 35 – 36 տարեկան, երկայնահասակ, մարմնեղ, սպիտակ մորթով, գեղեցիկ կին մըն էր ։ Ամուսինը, թէեւ հարուստ, բայց ինքն ալ իր անձնական հարստութիւնը ունէր, հարուստի աղջիկ էր. մեծկակ օժիտ մը բերած էր ամուսնոյն Թովմաս էֆէնտիին եւ տակաւին բաւական բան ալ պիտի ժառանգէր իր հօրմէն երբ այս վերջինը երթար միանալու իր նախնիքներուն ։

Շատ պզտիկ, հազիւ 19 տարեկան, ամուսնացած էր Թովմաս էֆէնտիի հետ որ տասը տարեկան մեծ էր իրմէ եւ այս ամուսնութենէն ծնած էին մանչ մը եւ աղջիկ մը, Պերճ ու Հերմինէ. առաջինը 14, երկրորդը 12 տարեկան ։ Մանչը Ռոպէրթ Քօլէժ գիշերօթիկ դրուած էր, իսկ Հերմինէ, Բերա, եւրոպական վարժարան մը կը յաճախէր եւ տան մէջ ալ հայերէնի համար մասնաւոր դասեր կ'առնէր ։

Աշխէն երբ սենեակէն ներս մտաւ, տիկինը իր նորոգել տալիք շրջազգեստովը կը զբաղէր ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Վերջապէս եկար ... վախցայ որ չի գալիք կ'ըլլաս ։

ԱՇԽԷՆ. – Լսուա՞ծ բան է որ «անպատճառ թող գայ» տէյի լուր ղրկես ու ես չի գամ ... երկու ձեռքս կրակն ալ ըլլար պիտի վազէի գայի ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Այս իրիկուն ճաշի հրաւիրուած ենք, կ'ուզեմ որ սա շրջազգեստիս մէկ քանի տեղերը շտկրտես ... մեծ բան մը չէ, քանի մը ժամուան խնդիր է ։

Տիկինը կը բացատրէ այն մէկ քանի բարեփոխութիւնները որոնք անհրաժեշտ կը նկատէ շրջազգեստը անթերի դարձընելու համար ։ Աշխէն, իբրեւ վարժ ու ճարտար կարուհի անմիջապէս կ'ըմբռնէ տիկնոջ ուզածը եւ գործի կը սկսի ։

Տիկին Մաննիկ պահ մը կը հեռանայ, յետոյ կը վերադառնայ, թիկնաթոռի մը մէջ կը բազմի կարուհիին մօտիկը ։

ՄԱՆՆԻԿ (ժպտուն դէմքով մը). – Է՛յ, Օրիորդ Աշխէն, տոպրակդ բա'ց տեսնենք...

Ընդհանրապէս իր այցելած տուներուն մէջ այս բառերով կը հրաւիրէին կարուհին իր բամբասանքները սկսելու ։

ԱՇԽԷՆ (ինքզինքը ծանրէն ծախելու համար). – Նոր բան մը չի կայ, Տիկին Մաննիկ ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Կարելի՞ է որ քու քովդ նոր բան չի գտնուի...

ԱՇԽԷՆ. – Երէկ տեղ մըն էի, բան մը իմացայ, բայց հաւատալս չի գար կոր ։

ՄԱՆՆԻԿ (հետաքրքիր). – Ի՞նչ իմացար տեսնենք ։

ԱՇԽԷՆ. – Մարմարեաններուն հարսը կայ ... կը ճանչնաս հարկաւ ... Իզմիրցիի մը նշանուած էր ան եւ եղաւ ու Մարտիկ էֆէնտիին հետ ամուսնացաւ...

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչպէս չեմ ճանչնար ... երկայնահասակ, թուխ, գեղեցիկ աչքերով, երկայն մազերով կին մը, հետը տեսնուած ալ եմ քանի մը անգամ, հանդէսներու ժամանակ ... էյ, ի՞նչ է եղեր ... անցածները լսեցի որ քիչ մը ջղային տկարութիւն ունի եւ էրկանը հետ Եւրոպա պիտի ճամբորդէ ։

ԱՇԽԷՆ. – Ճիշդ է ջղային հիւանդութիւն ունենալը ... արդէն ամէն բան այդ ջղային հիւանդութենէն ծագած է ... գալով ճամբորդութեան՝ կարծեմ ետ մնացեր է ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչո՞ւ համար ։

ԱՇԽԷՆ. – Ամա՛ն, տեսակ տեսակ խօսքեր կ'ըսեն կոր ... տոքթոր Հլկունին կը ճանչնաք հարկաւ ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչպէ՛ս չեմ ճանչնար, մեր բժիշկն է... ջղային հիւանդութիւններու մասնագէտ ... է՛յ, ի՞նչ է եղեր ։

ԱՇԽԷՆ. – Տիկին Մարտիկը ան կը խընամէ եղեր...

ՄԱՆՆԻԿ. – Շատ բնական է, քանի որ տոքթոր Հլկունի ջղային հիւանդութիւններու մասնագէտ է անշուշտ անոր պիտի դիմէր իր հիւանդութիւնը դարմանելու համար ... շատ վարպետ բժիշկ է...

ԱՇԽԷՆ (աչքերը ամչկոտ ձեւով մը գետին յառած). – Կ'երեւայ որ տոքթոր Հլկունի մեծ համակրութիւն կը վայելէ կիներուն քով ... իրա՛ւ ալ համակրելի մարդ է ։

ՄԱՆՆԻԿ. – Գեղեցիկ մարդ է. շատ կիներ սուտ հիւանդ կը ձեւանան ինքզինքնին անոր խնամել տալու համար ։

(Շար. 1)

Տիկին Վարդենի Մազմանեան,
Տէր եւ Տիկին Կի-Միշէլ եւ Ժոէլ Մազմանեան եւ զաւակները՝ Կիյոմ եւ Սիլվէն,
Տիկին եւ Պարոն Աստրիտ եւ Տանիէլ Վալաք եւ զաւակները՝ Թոմա, Ֆապիէն եւ Անն-Սոֆի,
Այրի Տիկին Վահանեան

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ փեսային՝

ՅԱԿՈԲ-ԺԱԿ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ
(Ծնած՝ Պոլիս)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 1-ին, Պանտոլ, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 4, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա-Գոլոմպի գերեզմանատունը՝
Avenue de l'Egalité, Asnières
ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

9, rue du Général Leclerc,
92270 Bois-Colombes

Madame Vartenie Mazmanian,
Son épouse,
Monsieur et Madame Guy-Michel et Joëlle Mazmanian et leurs enfants Guillaume et Sylvain,
Madame et Monsieur Astrid et Daniel Wallach et leurs enfants Thomas, Fabien et Anne-Sophie,
Ses enfants et petits-enfants,
Madame Veuve Vahanian
Sa belle-mère

ont la douleur de vous faire part du décès de

Hagop - Jacques MAZMANIAN
(Né à Istanbul)

survenu le 1er Septembre 1998 à Bandol à l'âge de 84 ans.

La cérémonie religieuse aura lieu le Vendredi 4 Septembre 1998 à 10 heures 30 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste,
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
suivie de l'inhumation au Cimetière de Bois-Colombes,
Avenue de l'Egalité, Asnières
dans le caveau de famille.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

9, rue du Général Leclerc,
92270 Bois-Colombes

(Շար. Ա. էջէն)

ձայնագրեր ստորագրեցին հակահրթիռ դրութեան վերաբերեալ։ Գլինթըն բաւական նեղ կացութեան մատնուած է, մինչ պաշտպանած է Ելցինը զոր բարենորոգումներու երաշխաւորը կը նկատէր եւ այսօր չուարած է։ Սեպ. 1-ին, սակաւ բանները աւելի կայուն պատկեր մը կը պարզէին, Ուոլ-Սթրիթ կորուստին 3,8%-ը ետ կ'առնէր, մինչ եւրոպական շուկաները մեծ վնասներ չէին արձանագրեր։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ կանխագուշակ հատոր մը գրած է՝ «Ռուսաստան անդունդին մէջ», որու ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ շուտով։ Հոն, գրագէտը շատ խիստ ախտաճանաչումը կ'ընէ իր երկրին կացութեան 1991-էն ի վեր, դատապարտելով Պետութեան անկումը եւ ազգային հարստութեան կազմակերպուած կողոպուտը ի շահ խմբակի մը։

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՇԱԼԱՊԻ ցանցի 138 անդամները կը դատուին Ֆլէօրի-Մերոժիսի Ազգ. Բանտային Դպրոցի մարզարանին մէջ, ինչ որ շատ բուռն բանավէճ մը ստեղծած է եւ պաշտպան փաստաբաններու մերժումը։ Ասոնք անընդունելի կը գտնեն որ մարզարանի մը մէջ դատ տեսնուի։ Դատաւորները սակայն ընթացք չեն տար, որովհետեւ անկարելի եւ վտանգաւոր կը նկատեն 138 ամբաստանեալի փոխադրութիւնը։ Ասոնք մեղադրուած են որպէս մեղսակիցներ ալժերիական ահաբեկչութեան, մեծ մասը ձերբակալուած է 1994-ին։ Երբ ատեանին նախագահը կ'ըսէ. «Շալապի Մոհամէտ, Փարիզ ծնած էք 1955 Ապրիլ 2-ին, ալժերիական քաղաքացիութիւն ունիք», ամբաստանեալը կը պատասխանէ. - «մահմետակա՛ն քաղաքացիութիւն, որեւէ կապ չունիմ զինուորական այդ ճունթային հետ»։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ բացուեցաւ ինչ որ մըկրտուած է «դարուս դատավարութիւնը»։ Հարցը կը վերաբերի կաշառակերութեան եւ Պելժիոյ աւագանիին 12 անդամները իրենք զիրենք կը գտնեն ամբաստանեալներու կարգին։ Բեկանիչ ատեանը կը դատէ ընկերվարական նախկին երեք նախարարներ եւ այլ անձնաւորութիւններ։ Ամբաստանուած է նաեւ Սերժ Տասօ որ կաշառուած է ուալոն նախարարներ որպէսզի իր ապրանքները գնեն (72 ռազմական օդանաւ)։։ Իտալական «Աուկուսթա» ընկերութեան նախագահը զոհ գացած ըլլալով սրտի տագնապի մը Օգոստոս 22-ին, Տասոյի կողքին չէ, թէեւ ինք ալ նոյնը ըրած է 46 միլ. փաճառելու համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆ ալ, Երլմազէն ետք, մերժեց ՓՔՔ-ի առաջարկած հրադադարը։ Սպայակոյտին նոր պետը՝ զօր. Քըվրըքօղլու կը մերժէ ՓՔՔ-ն որպէս խօսակից ընդունիլ։

ԱԼԺԷՐԻ Պապ-Էլ-Ուէտ թաղամասի ռմբափորձին հաշուեկշիռը ծանրացած է եւ դեռ կրնայ վերջնական չըլլալ։ Արդէն իսկ մեռեալներու թիւը 25-ի բարձրացած է եւ 80 վիրաւոր կայ, որոնց մէջ ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ են։

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ պատուոյ 23 լեգէոն շնորհեց, Սեպտեմբեր 1-ին, ֆութպոլի ֆրանսական ազգային խումբին որ ապահովեց համաշխարհային բաժակը։ Խումբին մաս կը կազմէին Ճորքայէֆ եւ Պօղոսեան։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ բուռն բանավէճ մը ծագած է երբ Պէրլինի Մաքսիմ Գորկի Թատրոնը յայտնած է որ պիտի բեմադրէ 1975-ին գրուած Ռայնըր Վէրնէր Ֆասպինտէրի մէկ թատերգութիւնը՝ «Թափթըփուքները, քաղաքը եւ մահը»։ Ըստ Գերմանիոյ հրեաներու կեդր. խորհուրդի նախագահին՝ «զուտ հակահրէական գործ մըն է, կէօպէլսին արժանի»։ Բայց, Գոհն-Պէնտիթ ասպարէզ կը կարդայ եւ ծրագրին պաշտպանը դարձած է։

ՄՈՆԻՔԱ ԼԵՎԻՆՍԿԻՈՎ սկսած են հետաքրքրուիլ նաեւ հրատարակիչները, ըստ «Նիւ-Եորքըր» շաբաթաթերթին որ կը գրէ թէ 1-էն 6 միլիոն տոլար առաջարկուած է, որպէսզի ան պատմէ Գլինթընի հետ իր մտերիմ յարաբերութիւնները։ Հարփըր-Գոլինս հրատարակչատունը երկու միլիոն տոլար առաջարկեր է, բայց, Մոնիքային մայրը այլ բանակցութիւններ կը տանի 10 միլիոն տոլար ձեռք ձգելու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՆ - ՏԻԷԿՕ. - Մուշեղ Երեւանեան 1.200 Ֆր. թերթին 73-րդ տարեդարձին առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արթօ Ոսկեանի մահուան առթիւ Պ. Տրդատ Արմենեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

1954 ———— 1998
44ème ANNIVERSAIRE
1954 ———— 1998

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre
Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours
de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes
Sous la présidence de
MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et MGR DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*
— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes que ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.
Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises
Pour tous renseignements et réservations s'adresser :
— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.
Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Շաբաթ, ժամը 16-էն 17.30
կամ՝
Հինգշաբթի ժամը 19-էն 20.30
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝ Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 - 39 - 83 - 71 - 19
կամ՝
Նայիրի Ֆուրթինի
01 - 45 - 84 - 57 - 18

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին
Centre Administratif d'Asnières:

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին։ Բացառաբար առաւօտեան ժամը 10.30-ին։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը կարեւոր է։

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire «*SIAMANTO*» de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Cours de langue et civilisation arméniennes.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon
2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie Dossikian	ou	Mme Elisabeth Davidian
01 45 46 10 11		01 46 65 81 53.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La section «Agnouni» d'Asnières - Bois Colombes - Argenteuil sera présente au Forum des Associations le Samedi 12 Septembre à l'Espace Concorde à Asnières.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la **Loire du 11 au 14 novembre.** Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au 04 78 93 57 43.

DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Grande Fête Champêtre Annuelle

organisée par l'ASSOCIATION SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques de France
animée par l'Orchestre «Spitak»
dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont — VILLIERS-LE-BEL

Programme : 11h Divine liturgie — 13h Repas
Musique — Jeux pour les enfants — Tirage de la tombola
Réservez bon accueil à nos billets de tombola.
Réservez vos places : 01 40 51 11 90 (Eparchie — Centre culturel)
01 44 59 23 50 (Paroisse)
P.A.F. Adultes : 120 F — Enfants : 80 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
VENDREDI
4 SEPTEMBRE
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 19·456
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
74e ANNEE — N° 19.456

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵԼՑԻՆԻ ՎԻՃԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄՏԱՀՈԳԻՉ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԻ ԳՈՎՔԸ ԿԸ ՀԻՒՍԵՆ

Գլինթըն Ռուսինկթըն վերադարձաւ Հիւսիսային Իրլանտայէն անցնելով, ուր այցելեց նաեւ Օմակ, այն քաղաքը ուր անցեալ ահաւոր ռմբահարում մը գործուեցաւ Աստուածածնայ օրը: Նախքան մեկնումը, Գլինթըն եւ Ելցին մամուլի ասուլիս մը կու տային Մոսկուա, բայց ռուս բանքերը պարտաւորուեցան ընդհատել. Ելցինի վիճակը այնքան ողբալի էր որ ոչ բառեր գիտէր, ոչ ըրածը: Ոչ մէկ նախագահութիւն կրնար վերջացնել, ոչ ալ պատասխան մը տալ եղած հարցումներուն: Աւելին, երեւակայական ժողովի մը ակնարկեց, ՕԹԱՆ-ի ժողովի մը որ պիտի գումարուի Վարշաւա...:

Իրաց այս կացութեան մէջ, անկարելի չի նկատուիր որ տնտեսական սախլողական վիճակ հռչակուի: Չերնոմիրտինի նշանակումը անգամ մը եւս պիտի մերժուի Ուրբաթ եւ անհրաժեշտ կը դառնայ որ Ելցին, եթէ ի վիճակի է, նոր մարդ մը առաջարկէ: Այս առընչութեամբ ամէնէն հաւանականը Մոսկուայի քաղաքապետն է՝ Եուրի Լուժկով: Լեբէդի համար ներկայ վարչակարգին հանդէպ ատելութիւնը շատ խոր է գաւառներուն մէջ, ըստ իրեն բանակը կրնայ շատ յարձակողական դառնալ եթէ քաղաքական կացութիւնը ճակատումի վերածուի: Եւ Լեբէդ միշտ կը կրկնէ որ կացութիւնը աւելի դէշ է քան 1917ին: Մեծահարուստ գործարար՝ Բերեզովսկիի կարծիքն այն է որ միայն Չերնոմիրտին կրնայ կացութիւնը փրկել:

Ամէն պարագայի մէջ, վճռական դերը կ'իյնայ համայնավարներուն եւ անոնց պաշտօնական «Կոմերսանտ» օրաթերթը Սեպտեմբեր 2ին կը խորագրէր՝ «Զիւգանով պատրաստ է պատերազմի»: Չի կարծուիր որ անոնք բռնի ուժով իշխանութիւնը ձեռք առնել ուզեն, մանաւանդ պարագլուխը՝ Զիւգանով գիտակից է որ շատ սիրուած անձ մը չէ: Բոլոր հանրաժողովներուն մէջ, գովքը կը հիւսուի Ստալինի եւ կը կրկնուի. — «Աւենին, աւելի լաւ կ'ապրէինք», կը դատապարտեն պոռնկագրութիւնը, ժողովրդավարութիւնը, նոր հարուստները եւ հրէա — մասոնական դաւը որ Ռուսաստանը վերածեց ամերիկեան գաղթավայրի:

«Նեզավիսիմայա Կազեդա»յի խմբագիրը կը գտնէ որ բնակչութեան գրեթէ կէսը զօրավիգ է համայնավարներուն եւ թէ ձախ ընդդիմութիւնը աւելի զօրաւոր է այսօր քան իշխանութիւնը, ուրեմն իրաւունքն ունի երկիրը ղեկավարելու, պայմանաւ որ գոհացում տայ երեք պայմաններու. — ա) համայնավարները վերադարձնել երկիրը տապալումի չտանի. բ) ընտրական ժամկէտները յարգուին. գ) Զախը չմոռնայ որ փոքրամասնութեան կուսակցութիւն մըն է:

*
**

Դուման կը պահանջէ որ պաշտօնազրկուի Կեդրոնական Դրամատան նախագահը՝ Սերգէյ Դուբինին, զոր գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատեն տնտեսական տագնապին: Դրամատան նախագահը պէտք է Դումայի հաւանութեամբ նշանակուի: Մինչեւ Օգոստոսի կէսերը Դրամատունը միլիառաւոր տոլար ծախսած էր պաշտպանելու համար ռուբլին:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14-ԻՆ

«Մարմարա», Սեպտեմբեր 2-ի իր թիւով կը հաղորդէր որ պատրիարքական ընտրութեան արտօնագիրը վերջապէս յանձնուած էր նախորդ օրը, պատրիարքական ընտրութեան նախաձեռնարկ Մարմնի ատենապետ Փիլօ Աթանին: Այս վերջինը Սեպտեմբեր 1-ի առտուն հրաւիրուած է Ապահովութեան Տնօրէնութեան Փոքրամասնութեան Գրասենեակ, ուր բաժնի վարիչ Օրհան Աքաբէն ստացած է ընտրութեան արտօնագիրը: Փիլօ Աթան աւելի վերջ Պատրիարքարան գացած է ու արտօնագիրը փոխանցած Պատրիարքական Տեղապահ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանին:

Կրօնական Ժողովը Սեպտեմբեր 2, ժամը 9-ին ժողովի հրաւիրուած էր, որպէսզի առնէ նախապատրաստական առաջին քայլերը: Նախաձեռնարկ մարմինն ալ ժողով կը գումարէ Ուրբաթ օր:

Սեպտեմբեր 2-ի առտուն Տեղապահը յայտնեց թէ արտօնագիրը Օգոստոս 19 թուակիր է եւ պատրաստուած է վարչապետին հրահանգով: Արտօնագիրը կ'արտօնէ որ ընտրութիւնը կատարուի 1961ի կանոնագրութեան համաձայն, այսինքն որեւէ նորութիւն չի պարտադրեր:

Իսկ ընտրութեան թուականները ճշդուած են՝ Եկեղեցական Համագումարի համար՝ Հոկտեմբեր 9, աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութեան համար՝ Հոկտեմբեր 11, եւ Պատրիարքի ընտրութեան համար՝ Հոկտեմբեր 14:

ՖՐԱՆՍԱ-ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՆ

Ֆրանսայի Արտաքին առեւտուրի նախարարը Ժ. Տոնտու Բաքուի մէջ մասնակցած է ֆրանքօ-ազրպէյճանական առեւտրական յանձնաժողովին առաջին նիստին: Ան խօսելով Ազրպէյճանի հետ մերձեցման Ֆրանսայի քաղաքականութեան մասին, ըսած է թէ անոր կողմնակից են իշխանութեան բոլոր ճիւղերը: Նիստին քննարկուած 15 միասնական ծրագիրներէն ամէնէն կարեւորները կը նկատուին Նախիջեւանի մէջ շաքարի գործատան մը կառուցումը, Սումգայիթի մէջ փոլի-փրոփիլէնի, իսկ Գանձայի մէջ Ռընօ մակնիշով բեռնատարներու արտադրութիւնը:

Երկու երկիրներուն միջեւ ապրանքի փոխանակութիւնը անցեալ տարի հասած է 32 միլիոն տոլարի. Ֆրանսայի նախարարը յայտնած է որ իր երկիրը կը ձգտի այդ գումարին կրկնապատկումին: Իսկ Ազրպէյճանի տնտեսութեան մէջ Ֆրանսայի ներդրումները հասած են 90 միլիոն տոլարի:

Ժ. Տոնտու այս առթիւ ընդունուած է Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի կողմէ ալ. անոր հաւաստած է թէ իր երկիրը Հ. Ալիեւի անձը կը նկատէ Կովկասի մէջ հաւասարակշռուած քաղաքականութեան խորհրդանիշ եւ կը փափաքի աշխուժօրէն զարգացնել գործակցութիւնը Ազրպէյճանի հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/3)

ԳՈՐԻՍ _ ՇՈՒՇԻ - ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԿԱՌՈՒՂԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 2-ին Հայաստանի եւ ԼՂՀ նախագահներուն, վարչապետներուն, ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահին, Պաշտպանութեան նախագահին, Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարին, Սահմանադրական Դատարանի նախագահին, նախարարներու, «Հայաստան» Հիմնադրամի տնօրէնին եւ այլ պաշտօնատարներու ներկայութեան բացումը կատարուած է Գորիս - Շուշի _ Ստեփանակերտ ճամբուն Ա., Բ., Գ. հատուածներուն: «Հայաստան» Հիմնադրամի տնօրէն Ր. Յովհաննէսեան իր ելոյթին մէջ յայտնած է թէ ճամբուն համար ծախսուած է 8 միլիոն 800 հազար տոլար եւ թէ Շուշի _ Ստեփանակերտ մասն ալ կը կառուցուի մինչեւ 1999:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒՇԻԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 2-ին, վարչապետ Ա. Դարբինեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ԼՂՀ նախագահին, վարչապետին, Ազգ. Ժողովի նախագահին, Պաշտպանութեան նախարարին ընկերակցութեամբ այցելած է Ստեփանակերտի պատերազմի զոհերու յուշարձանը, ծաղկեպսակ զետեղած: Ապա խումբը անցած է Շուշիի Ս. Ամենափրկիչը ուր զիրենք դիմաւորած է Պարգեւ Եպիսկ.:

*
**

ԱՆՆԱԽԱԴԷՊ ՀՐԴԵՀՆԵՐ ԼՈՌԻԻ ՄԷՋ

Լոռիի Սպիտակի շրջանին մէջ բերքահաւաքի օրերուն աննախադէպ երեւոյթ մը պարզուած է. գիւղացիներ որոնք չեն կրցած իրենց հաւաքած ծղօտը արտերէն տեղափոխել, կրակի տուած են զանոնք: Ցուսահատական այս արարքը վտանգաւոր է նաեւ աննախընթաց ջերմ օդի պայմաններուն մէջ երբ կրնան դիւրութեամբ բռնկիլ շրջակայ անտառները:

*
**

ԴՊՐՈՑ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի քաղաքապետին որոշումով, ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեանի անունը պիտի կրէ մայրաքաղաքին թիւ 12 Կիրով վարժարանը: Բիւրականի աստղադիտարանին տնօրէնը Ա. Պետրոսեան ըսած է որ այսուհետեւ դպրոցը կը գտնուի այդ հաստատութեան հովանաւորութեան տակ եւ անկարելի չէ որ ցետագային անոր արուի աստղագիտական թեքում:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒԻՍԷՌԻ Մըք Տոնէլ Տըկլաս 111 օդանաւ մը որ Նիւ-Եորք - Ժընեւ գիծը կ'ապահովէր, ջախջախուած է, Սեպտեմբեր 2-էն 3-ի գիշերը, Գանատայի բացը, Հալիֆաքսէն ոչ շատ հեռու, ուր ուղղած էր սախլողական էջք մը կատարել: 213 ճամբորդ կը փոխադրէր եւ 15 հոգինոց անձնակազմ մը: Օդանաւը մեկնած էր Նիւ-Եորքի Քենըտի օդակայանէն:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ կ'եւ հասաւ Սեպտեմբեր 2-ին, երկօրեայ այցելութեան մը համար: Ֆրանսայի ղեկավարի մը առաջին այցելութիւնն է Ուկրանիա, այս երկրին անկախութենէն ի վեր: Հոս ալ կացութիւնը փափուկ է, երկրին տնտեսութիւնը մեծ մասով կախում ունի Ռուսաստանէն եւ իր դրամն ալ երկու շաբթուան մէջ իր արժէքէն 15% կորսնցուցած է: Շիրաք ապահովութիւն տուած է որ Ֆրանսա կ'ընկերանայ Ուկրանիոյ դէպի Եւրոպական Միութիւն իր ճամբուն վրայ:

Շ. ՄԻՅՈՆ եւ Ժ.-Փ. ՍՈՒԱՍՈՆ արտաքսուեցան Ազգ. Ժողովի ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ-ի խումբէն, ասոնց կարգերուն համար Ազգ. Ճակատին հետ: Երկուքն ալ շրջանի նախագահ ընտրուեցան շնորհիւ Լը Փէնի կուսակցութեան ձայներուն: Շ. Միյոն յայտարարեց թէ կը տխրի այս որոշումէն, ինք որ ինը տարի նախագահած է այդ խումբին եւ հոն նշանը կը տեսնէ աջի շուարումին: Ինք որ «Աջը» մկրտուած շարժում մը հիմնած է, կը պնդէ որ ոչ մէկ զիջում ըրած է Ազգ. Ճակատին, ինք ծրագիր մը ունի, ով որ ուզէ կրնայ իր հաւանութիւնը տալ:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 100 ՀՈԳԻ ձերբակալուած են աշխարհի ամէն կողմերը, Սեպտեմբեր 2-ին, վերջ տալու համար մանկամոլներու միջազգային ցանցի մը: Ձերբակալութիւնները կատարուած են 21 երկիրներու մէջ, ներառեալ Ֆրանսա ուր չորս հոգի ձերբակալուած է: Համացանցի (ինթէրնէթ) միջոցաւ է որ արարքը կը գործուէր, պոռնկագրութեան նկարներով, ուր կային երկու տարեկան մանուկներ: Ոստիկանական միջազգային գործակցութիւն մըն է, մկրտուած՝ Տաճար, որ թոյլ տուած է ձերբակալութիւններուն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 3-ին: 12,3 միլիոն աշակերտներ դպրոց դիմեցին, բայց դասատուներու մօտ դժգոհութիւն կայ եւ գործադուլի որոշում Սեպտեմբեր 10-ին: Դժգոհութիւնը կը վերաբերի յաւելեալ ժամերուն որոնց վճարումը պիտի նուազի, երիտասարդներու աշխատանք հայթայթելու համար:

ԻՍՐԱՅԷԼ-ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսրայէլի վարչապետը Պ. Նեթանիահու Սեպտեմբեր 1-ին ելոյթ ունենալով «Նոր ատլանտեան նախաձեռնութիւն» կոչուած կազմակերպութեան համագումարին որուն կը մասնակցէին նաեւ ԱՄՆ-էն, Թուրքիայէն, Յորդանանէն ներկայացուցիչներ, ըսած է թէ Իսրայէլի եւ Թուրքիոյ միջեւ զինուորական յարաբերութիւնները որոնք սկսած են աշխուժանալ, շրջանային պաշտպանական կառոյցի մը հիմը կը կազմեն: Ծանօթ է որ Սուրիա, Եգիպտոս եւ Յունաստան մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այդ գործակցութեան որ զօրակցութիւնը կը գտնէ ԱՄՆ-էն:

Նախատեսուած են Թուրքիա - Իսրայէլ միասնական օդային ռազմափորձեր: Իսկ Թուրքիոյ վարչապետը Թել-Ավիվ կ'այցելէ Սեպտեմբեր 6-8:

ՋԱՒԱԽՔԻ ՊԱՏԱՀԱՐԻՆ ԾԱԼՔԵՐԷՆ

Օգոստոս 13—14—ի գիշերը Վրաստանի հայաբնակ հարաւային շրջանին՝ Ախալքալաքի մէջ արձանագրուած պատահարին անդրադարձները տեղ գտած են Օգոստոս 18—20—ի թերթերուն մէջ ալ, ոչ մեծադրուկ, բայց ուշագրաւ նշումներով: Այդ պատահարին կորիզը կը կազմէր ծուղակ մը որ 20—25 զինեալներու կողմէ լարուած էր վրացական պաշտպանութեան նախարարութեան ստորաբաժանումներուն դէմ: Պատահարը առիթ եղաւ որ կրկնուին շրջանի հայութեան առօրեայ դժուարութիւնները որոնց մէջ ոչ արհամարհելի տեղ մը կը գրաւեն իշխանութիւններու խտրական վերաբերումին ծագածները:

Այս մասին հայաստանեան մամուլը պարբերական հրապարակումներ կ'ունենայ, ինչ որ դիւրացուց Օգոստոս 13—14—ի պատահարէն ետք այդ ազդակին վրայ կեդրոնացումը: Սակայն, կարդալով յետագայ էջեր, կը սպարզուի որ դիւրին եզրակացութիւնը անպայման յարմարագոյնը չէ: Ախալքալաքի միջադէպին մասին այդ էջերը հետաքրքրութիւնները կը դարձնեն դէպի ռուսական շրջանակը: Առոր առաջին ազդակը այն է որ կ'այժմէանայ ռուս — վրացական սահմանային երկարատեւ անհաշտութիւնը որ ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ»ի մէջ Ս. Զաքարեան (Օգոստոս 20), «ի վերջոյ հանգուցալուծուեց Ռուսաստանի սահմանապահ զօրքերի հրամանատար Նիկոլայեւի հրաժարականով»: Այդ հրաժարականն ալ ռուս Պաշտպանութեան նախարարը եւ կը կեցնէ միասնական — ռուս—վրացական — ռազմափորձերէ: Կայ նաեւ Ջաւախքէն ռուսական զօրքը դուրս բերելու պարագան: Այդ զօրքին մեկնումէն ետք վրացական ստորաբաժանումներ պիտի գրաւեն անոնց տեղը: Այս հեռանկարը, անկնկալ պիտի չըլլայ եթէ ազդէ Հայաստան — Ջաւախք անմիջական յարաբերութիւններուն, դժգոհութիւն պատճառէ շրջանի բազմաթիւ Հայերուն որոնք ռուսական զինուորական խարիսխին մէջ ծառայելով կը շահէին իրենց կեանքը: Եւ կայ մտահոգութեան երկրորդ պատճառ մը որ կ'առընչուի Ջաւախքի վրայով դէպի Թուրքիա երկարելիք երկաթուղին:

«Ազգ»ի մէջ (Օգոստոս 18) Ն. Դիլբարեան Վրաստանի Հայերուն վերագրուած ամէն պատասխանատուութիւն չէզոքացնող մօտեցումին մէջ կ'ըսէ թէ վրացի զինուորներուն դարան լարող խումբին անդամներէն 14—ը Ռուսաստանի հայ քաղաքացիներ եղած են, որպէս տեղւոյն ռուսական ստորաբաժանումներուն անդամ: Ուշագրաւ տուեալ է նաեւ այն որ դարանակալները «միտումնաւոր կոչեր» ուղղած են տեղացի Հայերուն թէ վրացական կառավարութիւնը մտադիր է տեղահանելու, կամ ոչնչացնելու հայ բնակչութիւնը: Ջաւախքի նահանգապետը չեշտած է թէ խումբին բոլոր անդամները ճանչցուած են եւ անոնցմէ երկուքը ձերբակալուած: Այս վերջիններուն ինքնութիւնը առայժմ գաղտնի կը պահուի: Վրացական տեղեկատուութիւնը կ'աւելցնէ տակաւին թէ այդ խումբը բաղկացնողները «յատուկ ծառայութիւններու կողմէ ֆինանսաւորուող ուժեր են, մաֆիական, քլանային խմբակներ որոնց նպատակը ապակայունացնել է Հայաստան — Վրաստան իրավիճակը եւ նաեւ ամբողջ Կովկասը»:

Բնական է որ կանուխ է համապարփակ լուսաբանութեան սպասելու համար: Պատահարին հետաքննութիւնը ընթացքի մէջ է տակաւին. արդէն ստոյգ ալ չէ որ լրիւ կերպով կը հրապարակուին վերջնական արդիւնքները եւ եզրակացութիւնը: Սակայն, մինչեւ այդ փուլը, որոշ է որ միջադէպը պատրաստուած է հիմնուելով Ջաւախքի հայութեան դժուարութիւններուն վրայ. քանիցս բաւեցաւ թէ օրական միայն 2 — 4 ժամ ելեկտրականութիւն ունի այդ շրջանը, անգործութիւնը համատարած է, եւն.: Աշխատիլն իսկ անիմաստ կը նկատուի, քանի որ հոն սուղ արժող արտադրութիւնը Թուրքիայէն ներածուած աժան ապրանքին հետ մրցակցութեան չի կրնար տոկալ: Այս տուեալներուն լոյսին տակ, դժուար չէր ըլլար հակավրացական որեւէ տրամադրութիւն եւ արարք բացատրել: Ռուսաստան — Վրաստան վերոնշեալ մրցակցութիւնն ալ, սահմանապահ ռուսական զօրքերու հեռացումի ենթախորքով, յարմար շրջանակ մըն է նման բեմադրութեան:

Հայութեան, Հայաստանի, տեսանկիւնէն դիտուած, ներկայի կարեւորագոյն ձեռքբերումն է այն որ վրացական պաշտօնական իշխանութիւնները — Ջաւախքի նահանգապետ ու ապահովութեան ուժեր — յստակօրէն յայտնած են որ միջադէպէն անմասն է «Ջաւախք» հայաստանեան կազմակերպութիւնը որուն մասին առաջին ամբաստանութիւններ հնչած էին արդէն:

Ուշագրաւ էր միջադէպին յաջորդած օրերուն հայ եւ վրացի Արտաքին գործոց նախարարներու փոխադարձ այցելութիւնները եւ երկուստեք տրուած ապահովութիւնը: Պարագայ մը որ առաւելաբար կը չեշտէ միջադէպին ծանրակշիռ բնոյթը, հաւանաբար երկու կողմին համար ալ:

Ինչ կը վերաբերի Ջաւախքի հայութեան ու նաեւ Հայաստանի, հայկական գործօնը չահարկելու միտող նման փորձեր կ'ազդարարեն վտանգաւոր հեռանկարներու կարելիութեանը: Բան մը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ պարագուն ընթացք ու զգօնութիւն, ինչ որ ալ ըլլան դժգոհութեան պատճառները: Եւ տխուր է այս կամ այն կողմին հաշիւներուն համար ի հարկին օգտագործելի տարր նրկատուելու այս նոր պարագան: Ան կ'ըսէ թէ կան ուժեր որոնց համար միշտ կարելի է անկայունութեան կեդրոն հրահրել, «ինչը հաստատ, հարկաւոր չէ ոչ մեզ, եւ ոչ էլ Վրացիներին» ինչպէս կը նշէ Ս. Զաքարեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԼԻԿՈՒՐԻԱՅԻ ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՓԵՐԸ

Կը յիշեմ այն բոլոր եղելութիւնները զորս մայրս կը պատմէր, երբ ամերիկեան Նիր Իսթ Ռըլիֆ ընկերակցութիւնը իր հովանաւորած որբանոցները կը փոխադրէր Գոնիայէն դէպի Մէրսինի նաւահանգիստը, անկէ Լիբանան ճամբորդելու ծրագրով: Երբ փոխադրական կառքերը կը մօտենային Մէրսին քաղաքին ու հեռուէն կը բացուէր Միջերկրականի կապուտակ հորիզոնը, որբերը խանդավառ, միաբերան կը բացագանչէին՝ ծո՜վը..., ծո՜վը...:

Անոնք իրենց ուսուցչական կազմին եւ տնօրէնութեան հետ ծովու ճամբով կը հասնէին Պէյրութի նաւահանգիստը: Աղջկանց բաժինը վերջնապէս կը հաստատուէր Ճիւնիի մէջ, իսկ տղոց բաժինը՝ Ժպէյլ (Պիպլոս): Զոյգ բաժինններն ալ կը գտնուէին ծովեզերեայ շրջաններու մէջ: Ճիւնիի աղջկանց որբանոցին մէջ կը պաշտօնավարէր մայրս՝ Արաքսի Գասսեան: Ան Խարբերդի մէջ ծնած ըլլալով, յաճախած էր Թլկատինցիի վարժարանը: Տարագրութեան եւ Եղեռնի տարիներուն կորսնցուցած էր ծնողքը: Զինադադարէն ետք, 1919—ին, Նիր Իսթ Ռըլիֆ ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէր որբահաւաքի աշխատանքները արեւելեան նահանգներու մէջ: Այդ առաքելութեան մաս կը կազմէր նաեւ մօրեղբայրս՝ Յակոբ Գասսեան: Այս վերջինը Խարբերդի մէջ կը գտնէր քոյրը, ինչպէս նաեւ գրագէտ Վահէ Հայկի մայրը, բազմաթիւ որբերու կարգին: Բոլորը միասին կ'ուղեւորուէին դէպի Գոնիա: Այնտեղ որբանոցներու կազմակերպչական աշխատանքները ամբողջանալէ ետք, մայրս ուսուցչական պաշտօն կը ստանձնէր: 1921—ին, այդ որբանոցները իրենց անձնակազմով վերջնապէս կը փոխադրուէին Լիբանան:

*
**

Միջերկրական ծովը անսահման հրապոյր եւ խորհրդաւոր դրաւչութիւն մը ունէր ինծի համար: Կը յիշեմ Պէյրութի մէջ, էթուալի ծովեզերեայ բաղնիքները ուր կ'երթայի ամրան տօթագին օրերուն, յանձնուելու համար ջուրերուն մեղմ յորձանքներուն: Որքան հաճելի էր տատանիլ ջուրի մեղմ ալեակներուն վրայ ու տամուկ մարմնին վրայ զգալ ալիքներու թաւալումին հետ փչող մեղմ զեփիւռին թովիչ զգուանքը, մինչ կիզիչ արեւուն ոսկի ճառագայթները իրենց շառագոյն ազդեցութիւնը կը ներգործէին պղնձագոյն մորթին վրայ: Աւազին վրայ ընկողմանած, երկար կը դիտէի Միջերկրականի կապոյտին անհունութիւնը, մառախլապատ հորիզոնը, ջուրերուն մեղմ ալեակները, որոնք սփոփարար ու հանդարտեցուցիչ դեր կը կատարէին բոլոր անոնց համար որոնք կը փախչէին տօթէն, քրտինքէն ու օրուան ծանր հեւքէն: Իսկ ձմրան եղանակին, անսահման հաճոյք էր դիտել ծովուն փրփրադէզ ալիքները որոնք թաւալելով, գլորելով կը յառաջանային ու մեծ ժխորով կու գային զարնուիլ ծովափնեայ ժայռերուն ու բարձրանալով կը թափէին վար, թրջելով ճամբան եզերող մայթն ու նստարանները: Հմայիչ տեսարան մը կը պարզուէր թաց մայթերու երկայնքին:

Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն հետեւանքով երբ ստիպողաբար թողուցինք Պէյրութը, հաստատուելով Իտալիոյ հիւսիսային շրջանը, թախծով կը յիշեմ այն տխուր ու խռովիչ պահը, երբ օդանաւը կը հեռանար Միջերկրականի ափերէն: Հեռանալ արմատներէն, կայք հաստատել անծանօթ ու հեռաւոր հորիզոններու տակ, գաղթականի տաբապայման հոգեբանութիւնն ու կնիքը պարտցնել փողոցներու երկայնքին, ի վերջոյ ջանալ յարմարիլ նորաստեղծ պայմաններուն, հազարումէկ խոչընդոտ յաղթահարելէ ետք, ու նոյն ատեն յարատեւ պայքար մղել աշխատանքի տեղ մը ապահովելու նկրտումով, որ առաջնահերթ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր մեզի համար:

Անշուշտ այս պայմաններուն լոյսին տակ, հսկայական ճիգ կը պահանջէր սեփական փորձառութեան չափն ու տարողութիւնը կարենալ համադրել ու արժեւորել, եւ բաց ճակատ ներկայանալ այստեղ ծնած ու մասնագիտական լայն պատրաստութիւն ստացած յախուռն ու անզիջող մրցակից ուժերուն առջեւ:

Դժուար էր վերլուծել առօրեայ այս անհաւասար պայքարին անդրադարձը ֆիզիքական կորովին, ինչպէս նաեւ հոգեկան ներաշխարհին վրայ հաւասարապէս, ու միանգամայն անհուն կարօտն զգալ ծովուն ու անոր ափերուն վրայ սփռուող լուսածին արեգակին ոսկի ճառագայթներուն:

Այսպէս կը սահէր ժամանակը, ամիսներ ու տարիներ իրարու կը յաջորդէին, դէմ յանդիման գտնուելով անակնկալ ու անսպասելի կնճռոտ հարցերու: Լուծելի առաջնահերթ հարցերու կարգին էին, երկրէն ներս կեցութեան արտօնագրի յատուկ գործողութիւնները, ներքին ապահովութեան գրասենեակներուն մօտ: Աշխատանքի արտօնագրի նորոգութեան համապատասխան ձեւակերպութիւնները պետական սպասարկութեանց մօտ: Որքա՜ն կեդրոնացում եւ ուշադրութեան ճիգ կը պահանջէր, որպէսզի օր օրին կարելի ըլլար հետեւիլ պետական օրէնքներու ուղղիչ եւ անթերի գործադրութեան: Տաք ու պաղ օրեր իրենց տեղատուութիւններով ու մակընթացութիւններով մաս կը կազմէին մեր առօրեայ կեանքի հոլովոյթին, որու հետ կ'աշխատէինք չարունակ քայլ պահել, անկէ չհերքուելու համար:

Պատահեցան նաեւ յուսադրիչ եւ ուրախառիթ պարագաներ, երբ մանչերս Անդրանիկ և Վրոյր աւարտեցին Փավիայի համալսարանի բժշկական մասնագիտական դպրոցը, մասնաւոր յիշատակութեամբ, եւ աշխատանքի սկսան տարբեր հիւանդանոցներէ ներս, յաջողապէս անցընելով մուտքի քննութիւնները: Առաջին առիթով, Վրոյր ինքնաշարժով ընտանեօք մեզ կը տանէր Լիկուրիայի ծովեզերեայ տարածքը, ծովուն կարօտն առնելու, ինչպէս նաեւ շրջելու այդ ափերուն վրայ իշխող ծաղկաւէտ ու կենսախայտ բարձունքներուն անուշաբոյր մթնոլորտին մէջ, ըմբոշխնելով անոնց հմայիչ գեղեցկութիւնները: Ճամբան երկար էր, երթեւեկի խճողումը, մեծ ու փոքր կառքերու արագընթաց վազքը, ու անոնց գլխու պտոյտ պատճառող արընթաց արագութիւնը վախազդու տրամադրութիւն մը կը ստեղծէին, մանաւանդ երբ կը մօտենայինք Ափենինեան լեռնաշղթային, յառաջանալով պայն ճեղքող անվերջանալի ու երկար փապուղիներու ցանցէն ներս:

Ի վերջոյ հորիզոնը կ'ընդարձակուէր ու մեր առջեւ կը բացուէր Միջերկրականի անհուն կապոյտը: Ուրախութեան ու հրճուանքի զգացումը կ'արտացոլար մեր դէմքերուն վրայ: Ու այդ խորհրդաւոր պահուն, ինքնաբերաբար կը բացագանչէի ծո՜վը..., ծո՜վը...: Մանչս Լա Սփեցիայի ուղղութեամբ կը սկսէր յառաջանալ Ճենովան շրջանցելէ ետք: Անոր նպատակը Լիկուրիայի ծովեզերեայ գեղատեսիլ ու տեսարժան վայրերը ցոյց տալ էր մեզի, որոնք ծովուն հետ ներդաշնակ ու գեղեցիկ համադրութիւն մը կը կազմէին:

Որպէս առաջին հանգրուան, կանգ կ'առնէինք Քամոլիի մուտքին, անոր տեսարժան վայրերը շրջելու նպատակաւ: Կ'անցնէինք հին թաղամասերը եզերող նեղ ու մութ փողոցներէն, որոնց վրայ բացուող փոքր կրպակները ինչպէս նաեւ դէպի ծովափ սահող երփներանգ հնամենի պատմական կառոյցները ամբողջական շրջանակը կը կազմէին քաղաքին անցեալ դարու համապարփակ պատկերին: Երկար շրջան մը կը կատարէինք քարափին վրայ, ուր ձկնորսներ իրենց ուռկանները կը նորոգէին, երբեմն խորաթափանց ու անտարբեր նայուածքներ սեւեռելով մեր ուղղութեամբ: Այս քաղաքը հպարտ էր իր պատմական անցեալով եւ նաւաշինարարական կեդրոններով: Քամոլիի նաւատորմը կարեւոր դեր խաղացած էր 1830—ական թուականներուն, երբ Ֆրանսայի թագաւորը Լուի Ֆիլիփ կը ձեռնարկէր Ալժերիոյ արշաւանքին: Ֆրանսական զօրքը Ալժերիոյ ծովեզերեայ տարածքը փոխադրելու նպատակաւ, Ֆրանսայի թագաւորը կ'օգտուէր այդ նաւատորմին ընձեռած կարելիութիւններէն եւ դիւրութիւններէն: Մինչ կը քալէինք քարափի երկայնքին, ուշադրութիւնս կը գրաւէր արձանագրութիւն մը ուր յիշուած էր թէ Քամոլիի նաւատորմը 1854 թուականին, անգլիական զօրքը փոխադրած էր Ղրիմի պատերազմական գօտիէն ներս, սատար հանդիսանալով զինուորական գործողութիւններուն: Այս նաւատորմը ճակատագրական դեր խաղացած էր նաեւ Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին:

Քամոլիէն հրաժեշտ առնելէ ետք կը շարունակէինք մեր ճամբորդութիւնը դէպի Սանթա Մարկէրիթա Լիկուրէ: Գեղատեսիլ վայր մըն էր նաեւ այս վերջինը իր ծովեզերեայ լայն ու երկար ճանապարհով, որու երկայնքին կը գտնուէին խնամուած ծաղկաւէտ պարտէզներ, եւ համատարած կանանչին մէջ կորսուած

ԼՈՅԿՈՐԷԱ
Հալլէ-Վիթթէնպէրկի Մարթին Լիւթէր Համալսարանին կից պաշտօնական – հասարակական իրաւունքներով օժտուած հիմնարկ

ՄԵՍՐՈՊ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ ԼՈՒԹԵՐՇԹԱՏ ՎԻԹԹԸՆՊԷՐԿՈՒՄ

Կիրակի օրը, 1998 թուականի Սեպտեմբերի 6-ին, Լութերշթատ Վիթթընպերկի «Լոյկորէա» համալսարանական հիմնարկի գլխաւոր լսարանում տեղի է ունենալու «Մեսրոպ» Հայկական Հետազօտութիւնների Կենտրոնի բացումը: Բացման արարողութեանը բացի հանրապետական եւ նահանգային կառավարութիւնների ներկայացուցիչներից ըսպասւում է նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերի եւ Սպորտի նախարարի մասնակցութիւնը:

Այս կենտրոնը, որի նստավայրը գտնւում է «Լոյկորէա» համալսարանական հիմնարկի շէնքում, Գերմանիայի Դաշնակցային եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնների համագործակցութեան արդիւնքն է մշակոյթի բնագաւառում: Այն սկզբնաւորուել է մշակութային մի լայն յանձնաժողովի կազմած համաձայն աշխատանքային ծրագրերի շրջանակներում: Սաքսոնիա – Անհալտ երկրամասի Մշակոյթի նախարարութիւնը պատասխանատու է Գերմանիայի Դաշնակցային Հանրապետութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան մշակութային եւ գիտակրթական յարաբերութիւնների օժանդակութեանը վերաբերող հարցերի համար:

Կենտրոնը կրում է հայ գրերի գիւտի հեղինակ Մեսրոպ Մաշտոցի անունը: Կենտրոնի աշխատանքները նուիրուած են հայ մշակոյթի բազմազան բնագաւառների հետազօտութեանը եւ այն գերմանախօս հասարակայնութեան լայն շրջանակներին ներկայացնելու գործին:

Կենտրոնի ամենամեծ ծրագիրը «Հայաստան» միջազգային համաժողովի կազմակերպումն է՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ հիմնադրման 1700-ամեայ յոբելեանի կապակցութեամբ:

Կենտրոնի ղեկավարը փրոֆ. տոքթ. Հերմանն Գոլցն է, Հալլէ-Վիթթընպերկի Մարթին-Լութեր համալսարանի աստուածաբանութեան բաժնի վարիչը:

Ձեր հարցերը կարող էք ուղղել կենտրոնի գործավար տոքթ. Վալրիկ Բագիլին, որը սիրով պատրաստ է պատասխանել Ձեզ:

Հեռախօս՝ 34 91 / 46 61 41
Հեռապատճէն՝ 34 91 / 46 62 32

հանգստարաններ: Այս ամբողջը հրապուրիչ տեսարան մը կը պարզէր գրաւելով մեր ուշադրութիւնը: Սանթա Մարկերիթան ալ ունէր իր նաւահանգիստը, ուր աչքի կը զարնէին պերճաշուք արտաքինով զբօսանաւեր, փոքր ու մեծ շքեղ նաւակներ: Պերճ եւ փարթամ խանութներ իրենց շքեղօրէն յարդարուած ցուցափեղկերով հրապուրիչ տեսարան մը կը պարզէին, դառնալով այցելուներուն ուշադրութեան առարկան: Մեր ծրագիրն էր Սանթա Մարկերիթայէն մեկնիլ Լա Սփեցիա ծովու ճամբով, սակայն ծովը անհանդարտ ըլլալով, ծովային երթեւեկը դադրած էր ժամանակաւորապէս: Ուստի կ'որոշէինք նաւով ճամբորդել դէպի Փորթոֆինօ: Քիչ վերջ զբօսանաւը ճամբայ կ'ելլէր ծանրացած՝ զբօսաշրջիկներու հոծ բազմութեամբ: Ծովը անհանդարտ էր, փրփրադէզ ալիքներ ուժգին կը բախէին նաւուն կողերուն, վեր կը բարձրանէին մեծ ժխորով, ու ծալ ծալ թաւալելով, գլորելով կը թափէին վար, թրջելով նաւուն յառաջամասն ու տանիքը: Նաւը կը շարունակէր յառաջանալ ճեղքելով տակաւ հանդարտող ջուրերու փոքր շարժումները: Ի վերջոյ մուտք կը գործէինք Փորթոֆինոյի նաւահանգիստէն ներս: Զբօսանաւը կանգ կ'առնէր քարափին մօտ, ու ճամբորդները մի առ մի դուրս կու գային: Հիասքանչ տեսարան մը կը պարզուէր մեր առջեւ: Փորթոֆինօն միջազգային զբօսաշրջութեան յայտնի ու կարեւոր կեդրոններէն մէկը ըլլալով, օժտուած էր բնական աննման գեղեցկութեամբ եւ հարուստ կանանչութեամբ: Ան կ'երկարէր ծովէն դէպի շրջակայ բարձունքները, որոնց կողերուն թառած էին շքեղ ապարանքներ, կորսուած՝ խնամքով յարդարուած ծաղկաւէտ պարտէզներու մէջ: Բնութեան այս գեղեցիկ շրջանակը տեսարժան վայրերու համադրումով կ'ամբողջացնէր Փորթոֆինոյի հիասքանչ պատկերը:

ԱՐԱՄ ՊԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՁԱՅՐՈՅԹԸ ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԴԷՄ

Ռուսաստանի ներկայ տագնապը տնտեսական հիմերէ բարձրացած է ու կը սպառնայ քաղաքական ամբողջ համակարգին: Այս մասին լուրերու, մեկնաբանութիւններու մէջ անպակաս է հանքագործներու դերին մատնանշումը: Այդ զանգուածը ամիսներէ ի վեր անվճար մնացած իր աշխատավարձքերը ստանալու բազմաթիւ դիմումներէ ետք սկսած է դիմել այլ միջոցներու. շարժման մը դելու համար ղեկավարութիւնը, ձեռնարկած է գործադուլի ու ճամբաները, երկաթուղիին վրայ անցարգել հաստատելու: Այս ընթացքին գլխաւոր ներկայացուցիչ կը նկատուին Չելիաբինսկի հանքագործները: Անոնք ամրան հեղձուցիչ տաքին իրենց ինքնաշարժներուն կամ շոգեկառքի բաժանմունքներուն մէջ կը բանտարկէին բազմութիւններ որոնք կու գային իրենց շրջանը: Այդ հանքագործները այնքան վճռական էին որ նոյնիսկ չէին պատասխաներ արեւուն տակ շիկացած իրենց ինքնաշարժէն իջնող կիներու որոնք երախաներ գրկած, կը փորձէին մեղմել անոնց զայրոյթը: Անոնց փոխարէն սենդիքայի պատասխանատուները կը բացատրէին թէ իրենց անհանդուրժելի կացութեան պատճառով է որ հանքագործները այդքան անդրդուելի դարձած են: Անոնք նաեւ կը փորձեն համոզել որ արտօնուի գոնէ ճամբորդատար գնացքներու անցքը. բանակցութիւնները մինչեւ իսկ երբեմն բռունցքի հարուածներու, ծեծկռտուքի կ'առաջնորդէ, բայց ընդհանրապէս հանքագործները չուտով կը յաջողին տիրապետել իրենց զայրոյթին: Կացութիւնը զարմանք կը պատճառէ յատկապէս անոր համար որ այդ շրջանի հանքագործները երկրին ամէնէն խաղաղականները կը նկատուէին: Հոն կան բազմաթիւ հանքեր որոնցմէ շատ լաւորակ ածուխ կը հանուիր: Անոնց մեծ մասը պիտի փակուէր եթէ գտնուած ըլլար 17 միլիոն ռուբլին որ անհրաժեշտ էր գործէ հանուելիք գործաւորներուն վճարումներուն համար: Այլ խօսքով՝ ոչ ներկան վճարուած է անոնց, ոչ երէկը, եւ ոչ ալ յուսատու հեռանկարներ ունին: Այս կացութեան մէջ, երբ չէ յարգուած Մայիս 27-ին շրջանի կառավարիչին հետ կայացած համաձայնութիւնն ալ ու ամէն օր տեսած են հեռատեսիլէն թէ որքան մեծ բազմութիւն մը գնացքներով կը ճամբորդէ, որոշած են անցարգել զետեղել երկաթուղիներուն վրայ: Յուլիսի վերջաւորութեան գրաւած են Սիպիրիա դիմող գիծերը: Ստեղծուած կացութեան մէջ իշխանութիւնները ըրած են միակ կարելին. Ուժանիւթի նախարարութիւնը Յուլիս 30-ին շրջան ղրկած է 9,6 միլիոն ռուբլի ու բողոքարկուները կրցած են ստանալ Մայիսի իրենց աշխատավարձքը:

Ատիկա սակայն բաւարար չէ եղած ու սենտիքաները կը պահանջեն յաւելեալ այն 20 միլիոնն ալ զոր նախարարութիւնը խոստացած էր: Հանքագործներն ալ կը պահանջեն որ իրենց վճարուին յետընեալ բոլոր առնելիքները: Այդ շրջանին համար գումարը կը հասնի 160 միլիոն ռուբլիի: Կը պահանջեն նաեւ որ ապագայի հեռանկարներ ներկայացուին իրենց: Կ'ուզեն գիտնալ օրինակ, թէ ի՛նչ ճակատագիր որոշուած է հանքերուն համար:

Այս ճակատումին մէջ կան հանքագործներու զանգուածը դատապարտողներ ալ. Չելիաբինսկի ուժանիւթի պատասխանատուն օրինակ, կ'ըսէ թէ ուժանիւթի նախաձեռնութիւններու ղեկավարները յանցաւոր են որ պարտատէրերէն չեն պահանջած առնելիքները, բայց հանքագործներն ալ չափը կ'անցընեն: Կրնան, ի վերջոյ, այդքան յաճախակի կերպով արգելք չըլլալ գնացքներու: Հանքագործները ունին իրենց պատասխանը. Մայիսին հաւատք ունեցած են ղեկավարներու, երթեւեկը ազատ ձգած, բայց ոչինչ ստացած են, մինչ ամբողջ երկրին մէջ վճարումներ կատարուած են:

Շրջանի վարչականներէն մէկը կացութիւնը արժեւորելով կ'ըսէ թէ տեղացիները իշխանութիւններու տկարութեան տեղեակ դարձան ու տեսան որ իրենց շարժումները արդիւնք կ'ունենան: Մօտ ատենէն կրնան նախագահին հրաժարականն ալ պահանջել: Ինք այդ կեցուածքը կը նկատէ հանքագործներուն դէմ ուժի գործադրութեան մղող ազդակ մը: Սակայն, հաւանօրէն ոչ ոք անխոհեմ ըլլայ նման բանի ձեռնարկելու չափ, մանաւանդ որ նախագահին հրաժարականը պահանջելու համար հանքագործները առաջին գիծին վրայ չեն գտնուիր արդէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ
ԿԱՄ
ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԸ

ԱՇԽԷՆ. – Իրա՛ւ կ'ըսէք ... ուրեմն ճիշդ է եղեր իմ լսածս: Իրր թէ Տիկին Մարտիկն ալ խնամուելու ատտիճան ջղային հիւանդութիւն մը չունի եղեր ... եւ տոքթոր Հլկոնիին համար հիւանդ ձեւացեր է:

ՄԱՆՆԻԿ. – Բայց ի՞նչ կ'ելլայ ատկէ ... եթէ եղածը այդ է միայն նշանակութիւն չունի:

ԱՇԽԷՆ. – Կ'երեւայ որ պարզ այցելութիւններով խնդիրը չէ լմնցեր:

ՄԱՆՆԻԿ. – Խօսք տեսնենք, ժամ մըն է բերնիդ մէջ խօսքը կը ծամծմես ու չես ըսեր:

ԱՇԽԷՆ. – Շիտակը ես բամբասանք չեմ սիրեր, չարախօսութիւն ընել չեմ ուզեր ... ամէն տուն կը մտնամ կ'ելլամ, շատ բան կը լսեմ կ'իմանամ, մէկ տեղ լսածս կամ տեսածս ուրիշ տեղ երթալ պատմելիք բան չէ ... կը նայիս որ խօսքը բերնէ բերան կը տարածուի ... ո՞վ է ըսեր. – Աշխէնը, եւ ես կ'ըլլամ յանցաւոր. անոր աղէ՞կը, լեզուդ կը կցլես կը նստիս ... ես շատ կը զգուշանամ սանկ բաներէ, որովհետեւ գործիս ալ վնաս կը բերէ...

ՄԱՆՆԻԿ. – Դուն աղէկ գիտես որ ինէ խօսք չելլար ... ըսածներդ մէկ ականջէս կը մտնան՝ միւսէն կ'ելլան: Ըսէ՛ տեսնենք սա եղածը:

ԱՇԽԷՆ. – Ոտքդ պագնեմ, Տիկին Մաննիկ, միայն դուն գիտցած եղիր:

ՄԱՆՆԻԿ. – Հաւատա՛ որ մարդու բան չեմ ըսեր:

ԱՇԽԷՆ. – Էֆէնտիմ, գիտես թէ տոքթորը ամուսնացած է...

ՄԱՆՆԻԿ. – Այո՛, երկու տարի առաջ ամուսնացաւ, գեղեցիկ ալ կին մը ունի, Նուարդը, լաւ կը ճանչնամ:

ԱՇԽԷՆ. – Շատ նախանձոտ է եղեր:

ՄԱՆՆԻԿ. – Իրաւունք ունի նախանձոտ ըլլալու, քանի որ բոլոր կիները էրկանը ետեւէն ինկած են:

ԱՇԽԷՆ. Այդ Տիկին Նուարդը Տիկին Մարտիկի յաճախակի այցելութիւններէն կը սկսի կասկածիլ, մանաւանդ որ այդ այցելութիւնները սովորականէն երկար կը տեւեն եղեր...

ՄԱՆՆԻԿ (չափազանց հետաքրքրուած). Է՛յ...

ԱՇԽԷՆ. – Օր մըն ալ, երբ Տիկին Մարտիկ տոքթորին սենեակը կը գտնուէր եւ այցելութիւնը չափազանց երկար տեւած էր, Տիկին Նուարդ չկրնալով ինքզինքը զսպել, յանկարծ կ'երթայ եւ սենեակին դուռը բանալով ներս կը մտնէ ... ի՞նչ տեսնէ աղէկ...

ՄԱՆՆԻԿ. – Ի՞նչ...

ԱՇԽԷՆ. – Տիկին Մարտիկը տոքթորին թեւերուն մէջ...

ՄԱՆՆԻԿ. – (չար եւ ծաղրական). – Թերեւս ջղային հիւանդութիւնները քննելու նոր մեթոտ մըն է ատիկա ... գոնէ թո՛ղ դուռը կղպէին:

ԱՇԽԷՆ. – Ո՞ւր տեսնուած է որ տոքթորը հիւանդ մը քննած ատեն դուռը կղպէ...

ՄԱՆՆԻԿ. – Է՛յ, վե՞րջը...

ԱՇԽԷՆ. – Տոքթորին կինը յուզուած, բարկացած, կը սկսի ծանր նախատինքներ ընել Տիկին Մարտիկին:

ՄԱՆՆԻԿ. – Տիկին Մարտիկը նախատելուն՝ թո՛ղ էրիկը նախատէր:

ԱՇԽԷՆ. – Անոր ալ բնականաբար պէտք եղածը կ'ըսէ, յետոյ սենեակէն դուրս կ'ելլայ, գլխարկը կը դնէ եւ շունչը հօրը տունը կ'առնէ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Իրա՞ւ կ'ըսես ... ե՞րբ եղեր է ատիկա:

ԱՇԽԷՆ. Նոր բան չէ. ամիս մը կայ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Մինչեւ հիմա ինչպէ՞ս աս բանը չիմացուեցաւ:

ԱՇԽԷՆ. – Էյ սանկ խաղքութիւնը դուրս կը հանե՞ն...

ՄԱՆՆԻԿ. – Ըսել է հիմա իրարմէ զատուա՞ծ են:

ԱՇԽԷՆ. – Չէ՛, նորէն էրկանը քով դարձեր է, երկու կողմէն մէջ մտեր հաշտեցուցեր են, բայց խնդիրը դեռ հոս չլմըննար:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ուրիշ ի՞նչ կայ...

ԱՇԽԷՆ. – Մարտիկ էֆէնտիին խնդիրը կայ ... եղածը որչափ ալ ծածուկ կը պահեն նէ՝ դարձեալ Մարտիկ էֆէնտիին ականջը կը հասնի ... մարդը կրակ կտրած՝ կը վազէ տոքթորին վրայ՝ եւ զայն ծեծելու կ'ելլայ...:

ՄԱՆՆԻԿ. – Տոքթորին տա՞նը մէջ...

ԱՇԽԷՆ. – Հապա՛...

ՄԱՆՆԻԿ. – Քա աս ի՛նչ խաղքութիւն ... հաւատալս չի գար կոր...

ԱՇԽԷՆ. – Ինչ որ լսեցի, ան կը պատմեմ կոր, քովէս բան մը չեմ աւելցներ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Բայց դուն ուրկէ՞ լսեցիր:

ԱՇԽԷՆ. – Տոքթորին քովը սպասուհի մը կար անցածները ամսականի յաւելում ուզեր է ան ալ չէ աւելցուցեր, ասոր վրայ քովէն ձգեր ելեր է: Այդ սպասուհին հիմա Պալըղեաններ քով մտած է ..., անիկա տեղն ի տեղօք պատմեր է: Առջի օր իրենց աղջկան համար շրջազգեստ մը կարելու գացած էի, հոն լսեցի:

ՄԱՆՆԻԿ (զոհունակ). – Էյ անանկ է նէ՝ շիտակ է...

ԱՇԽԷՆ. Ես անանկ թեթեւօրէն խօսք չեմ ըներ, մինչեւ որ բան մը լաւ չիմանամ, ուրիշին չեմ ըսեր, մանաւանդ երբ սանկ ծանր խնդիր մըն է...

Նոյն միջոցին սպասուհին ներս մտաւ եւ Տիկնոջ իմաց տուաւ թէ Հրանդ էֆէնտին եկած էր եւ վայրկեան մը զինքը տեսնել կ'ուզէր:

– Քովի սենեակը հրամցուր, հիմա կու գամ, ըսաւ տանտիրուհին:

Սպասուհին մեկնեցաւ եւ վայրկեան մը ետքն ալ Մաննիկ դուրս ելաւ սենեակէն:

(Շար. 2)

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY

organise

1) COURS HEBDOMADAIRES D'ARMENIEN

pour les enfants de 7 à 15 ans.

les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme Hilda Kalfayan-Panossian.

La seule méthode qui donne des résultats sûrs :

en une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

Ces cours débuteront le Mercredi, 23 Septembre 1998 à l'école.

2) PREPARATION AU BACCALAUREAT

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30;

Niveau bac : les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.

L'enseignement sera assuré par M. M. Atamian.

Ces cours débuteront le Mardi, 22 Septembre.

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

A. S. H. F.

APPEL
aux jeunes Arméniens et à leurs parents

L'Association Sportive Homenetmen France a décidé pour la saison sportive 1998-99 de constituer des équipes de jeunes, composées de jeunes Arméniens de 11 - 17 ans (nés entre 1/1/81 et 31/12/87).

Les parents de jeunes souhaitant que leurs enfants pratiquent leur sport favori, dans un environnement typiquement arménien et qui s'engagent à prendre en charge leurs déplacements à l'entraînement et aux matchs, doivent pour les inscriptions téléphoner sans tarder au responsable de la section football :

M. SCHANTH VOSGUERITCHIAN
Tél. : 01. 45. 08. 43. 10
ou 06. 60. 68. 43. 10.

Clôture des inscriptions :
le 20 SEPTEMBRE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գո – ԱՐԱՔՍ Մշակութային Միութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ 1998 Յունուարէն սկսեալ ստացած հետեւեալ նուիրատուութիւններուն համար, որոնք նպաստած են 1998 Օգոստոս ամսուան Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին այս տարի եւս բնականոն ու լաւ պայմաններով իրագործման՝ բոլորելով իր 13–րդ տարին :

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Հիմնադրամ՝ 5·000 ամերիկեան տոլար, Տիրան Աւետեան (Մոնրէալ) 2·600 ամերիկ. տոլար, Ստեփան Սրապեան Հիմնարկ (Միլան) 3·000·000 իտալական լիր, Էմիլ Միրզախանեան (Միլան)՝ 3·000·000 իտալական լիր·, Ոմն (Միլան)՝ 1·000·000 իտալական լիր·, Ռեստանոէ եւ Աննա Շիրինեան (Հռոմ)՝ 500·000 իտալական լիր·, Կարբիէլլա Ուլուհոճեան (Փարմա)՝ 500·000 իտալական լիր·, Անահիտ Տէր – Մինասեան Տրէզեան (Փարիզ)՝ 1·000 Ֆրանս. Ֆր· :

Շնորհակալութիւն նաեւ՝ ԱՄՆ–էն Թոքաթ, Սաթեան, (Փարիզէն) Իշխանեան, Մանխասլը Կիւլ, Հրաչեան, Տատեան, (Իտալիայէն) Արսլան, Ճաքոմէլլի, Մժիկեան, Պուլկարեան, Շենիկեան, Ֆիլիպպոցցի ընտանիքներուն եւ Մարսէյլի «Գեղամ» Նուագախումբի անդամներուն :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Archalouïs Thadéossian» de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——

Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h):
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5–ին : Բացառաբար առաւօտեան ժամը 10·30–ին :

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը կարեւոր է :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջ Միօրեայ դպրոցին :

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալորէայի դասարան :

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ–ֆու :

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. –
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20–էն յետոյ :
կամ՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ – ԿՈՆԷՍ ԵՒ ՎԻԼԻԷ–ԼԸ–ՊԷԼԻ «ԱՍՏՂԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12 եւ 19–ին դասընթացքներու վայրը

71, avenue Henri Barbusse — Arnouville-lès-Gonesse

Կը խնդրուի ծնողքներէն նկատի ունենալ :

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՑԱՆՆԱՅԷ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Իսի–լէ–Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ՝
6, ave. Bourgain,
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւոր Հայրերուն :

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ՝
4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՋԵԱՆ
մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւոր Հայրերուն :
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ծանօթ. – Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսած ըլլալով ի գիտութիւն հաւատացեալներուն, սակայն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու եկեղեցական ժամապաշտութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները կը շարունակուին կատարուիլ :

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Grande Fête Champêtre Annuelle

organisée par l'ASSOCIATION SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques de France
animée par l'Orchestre «*S p i t a k*»
dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont — VILLIERS-LE-BEL

Programme : 11h Divine liturgie — 13h Repas
Musique — *Jeux pour les enfants* — *Tirage de la tombola*
Réservez bon accueil à nos billets de tombola.

Réservez vos places : 01 40 51 11 90 (Eparchie — Centre culturel)
01 44 59 23 50 (Paroisse)
P.A.F. Adultes : 120 F — Enfants : 80 F.

SEJOUR LINGUISTIQUE
organisé par la C.B.A.F.

Vous avez entre 14 et 18 ans.

Vous voulez apprendre à **parler** l'arménien dans une ambiance sympathique, alors ce séjour vous concerne.

Vous préparez le Baccalauréat en LV I, LV II, LV III ou option.

Pour assurer un meilleur résultat des examens et surtout pour pratiquer la langue de Machtotz, pendant 7 jours sans interruption du 24 octobre au 1er novembre 1998, rejoignez-nous à Bellefontaine (Jura) au Centre de Vacances de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Renseignement et inscription: CBAF: 01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19, de 19h à 21h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.457 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.457

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԵԼՑԻՆ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻ» Կ'ԸՍԷ ԳՈՐԲԱՉՈՎ

ԼԵԲԷԴ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Է ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆԻ ՏԵՂԸ ԱՆՑՆԵԼՈՒ

«Ֆիկառօ»յին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին (Սեպտեմբեր 4), Գորպաչով կը գտնէ որ Ելցին մէկ բան ունի ընելիք՝ մեկնիլ: Կանխահաս ընտրութիւններ կրնան վստահութիւնը վերահաստատել, կ'ըսէ նախկին ղեկավարը եւ կը խորհի որ ընկերային պոռթկումի պարագային, Լեբէդ կրնայ կացութիւնը փրկել:

Հարցազրոյցը լոյս կը տեսնէր այն օրը, Ուրբաթ, Սեպտ. 4, երբ Դուման երկրորդ անգամ ըլլալով պիտի արտայայտուէր Չերնոմիրդինի թեկնածութեան մասին եւ նոր մերժումը կասկած չէր վերցներ: Նոյն օրը, Լեբէդ կը յայտարարէր՝ «Եթէ աւելի ճեռնհաս մէկը չկայ տնտեսական դեկին վրայ, կը խորհիմ կառավարութեան գլուխն անցնելու մասին», պատասխանելով հեռատեսիլի ԷՆ-ԹԷ-ՎԷ կայանին լրագրողին: Յարդ, Լեբէդ Ելցինի տեղը կ'ուզէր գրաւել: Ըստ Գորբաչովի, կրնայ դժգոհութիւնը հունաւորել, բայց Փինոչէի պէս մենատիրոջ մը չի վերածուիր: Ռուսերը, կ'ըսէ, ծայրայեղութիւններ չեն ուզեր այլեւս, ոչ գերազատականներ ոչ ալ արմատական համայնավարներ, կ'ուզեն կեդրոն մը որ չարունակէ բարենորոգումները, ժողովրդավարութիւնը, ազատութիւնները, բարելաւելով ճարտարարուեստը: Այդ կեդրոնը, Գորբաչովի համար, Լուժկովն է, Ստրյեւ, Իավլինսկին, նոյնիսկ Լեբէդը: Չի կարծեր որ բանակը կրակէ ժողովուրդին վրայ, բայց կրնայ փողոց իջնել անոր կողքին:

Այս կացութեան մէջ, Ելցին մէկ պաշտպան ունի, հաւանաբար միակն է՝ Նիրաքը: Կիեւի մէջ, ուր Սեպտեմբեր 3-ին, կը վերջացնէր իր այցելութիւնը, յայտարարած է. «Կարեւորն այն է որ Ռուսաստան տնտեսութեան արդիական տեսիլք մը ունենայ, ընկերութեան ժողովրդավար տեսիլք մը եւ աշխարհի խաղաղասէր տեսիլք մը: Այս երրեակ տեսիլքն է զոր կը մարմնաւորէ Ելցին, այդ պատճառով է որ զօրավիգ եղանք քաղաքական ուղղութեան մը եւ զայն մարմնաւորող մարդուն»:

Ժողովուրդը, ճակատագրապաշտ, կը պատրաստուի վատթարագոյնին, ռուբլին կրկին 4,8% կորսնցուցած էր իր արժէքէն Սեպտեմբեր 3-ին, ապրանքներու գիները 25% եւ աւելի յաւելում կրած են եւ դրամ չկայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ.-Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ, Ֆրանսայի Ներքին նախարարը մահաքունի մէջ էր միշտ, Սեպտեմբեր 4-ի առաւօտը, Փարիզի զինուորական Վալ-տը-Կրասի հիւանդանոցը: Նախարարը հիւանդանոց տարուած էր Սեպտեմբեր 1-ին եւ 2-ին մաղձապարկի գործողութեան պիտի ենթարկուէր, ինչ որ կը ներկայացուէր որպէս շատ ընթացիկ եւ ոչ վտանգաւոր գործողութիւն մը, բայց, նախարարը ջերմազանութիւն ցոյց տը-

ՀԱՅԵՐԷ ՄՆԱՑԱԾ ԳԱՆՁ ԿԸ ՓՆՏՌԷԻՐ, ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Սեպտեմբեր 3-ի «Հիւրրիյէթ»ը կը տեղեկացնէ.—

Երեք ընկերներ, Չէյթինպուրնուի մէջ Հայերէ մնացած թափուր տան մը գետնայարկին մէջ գանձ գտնելու մտադրութեամբ բացին 20 մեթր խորութեամբ հոր մը, սակայն առիկա փախարեր չեղաւ իրենց համար: Երեք ընկերներէն մէկը ինկաւ հորին մէջ ու կորսնցուց կեանքը:

62 տարեկան Եուքսէլ Պէրաթդըլըճ անուն անձը, որ ինկած է հորին մէջ, մեռած հանուեցաւ հրշէջ խումբի ճիգերով:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (240) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—
ՊԱՏԿԵՐԷՆ ԿՈՐՈՒՍՏ
(Խարբերդի գրողները եւ գաւառական գրականութիւն)
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
L'IDENTITE PONTIQUE
A. TER-MINASSIAN

ուած է գլայագրկումի համար գործածուած քիւռար դեղին հանդէպ եւ սիրտը կեցած է: Աւելի քան ժամ մը ջանք թափուած է որպէսզի սիրտը կրկին սկսի բաբախել ինչ որ յաջողած է, բայց նախարարը մահաքունի մէջ ինկած է եւ այդպէս ալ կը մնար 48 ժամ ետք, նոյնիսկ եթէ բժիշկները «դանդաղ բարելաւում» մը նկատած էին եւ չափաւոր լաւատեսութիւն մը ցոյց կու տային: Կ'ըսուի թէ նման արկածները շատ հազուադէպ են եւ քիւռարը շատ կը գործածուի գլայագրկումի պարագաներու եւ կարելի չէ նախատեսել անհանդուրժողութիւններ, երբ ենթական առողջ անձ մըն է: Նախագահին հաւանութեամբ, Ժոսփէն առժամապէս Ժան-Փիէր Քերանը նշանակեց տանելու համար Ներքին նախարարութեան ընթացիկ հարցերը, վարչապետարանը կը մեղադրուի որ առաջին առթիւ սուտ խօսեցաւ, յայտնելով թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ, երբ արդէն Շըվէնըման մահաքունի մէջ էր:

ՍԻՒԻՍԷՌԻ արկածեալ օդանաւէն ոչ մէկ վերապրող եղած է: 229 մեռեալներուն մէջ 46 Ֆրանսացիներ կային, ՄԱԿ-ի պաշտօնատարներ, սիտայի ծրագրին հիմնադիրը՝ Ժոնաթան Ման եւ բազմաթիւ գործի մարդիկ, ամերիկացի եւ եւրոպացի: Զուիցերական օդուժի ամէնէն ծանր արկածն է, որուն պատճառները անյայտ կը մնային Սեպտեմբեր 4-ին:

ՌՈՒՄԱՆՏԱՅԻ պատժական միջազգային ատեանը ցկեանս բանտարկութիւն պահանջած է Ռուանտայի նախկին վարչապետ՝ Ժան Քամպանտայի դէմ, որ ամբաստանուած է 1994-ի ցեղասպանութեան բերած իր մասնակցութեան համար:

ՊՈՒՆՏԸՍԹԱԿԻՆ (Գերմանիոյ Խորհրդարան) մէջ է որ Քոհլ եւ իր մրցակիցը՝ Կերհարտ Շրէօտէր իրենց առաջին ճակատումը ունեցան, նախքան եբեսփոխանական ընտրութիւնները (Սեպտեմբեր 27): «Գերման Եւրոպացի» մը սահմանած է Քոհլ ինքզինքը, կրկնելով Թոմաս Մանի բանաձեւումը եւ իր ելոյթը կեդրոնացուցած է արտաքին քաղաքականութեան վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԿՍԱԾ Է ՅԵՏԵԼՑԻՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Ոչ միայն ռուսական, այլեւ ամբողջ աշխարհի մամուլը կը ջանայ կանխատեսել թէ ո'վ ամէնէն հաւանական յաջորդն է նախագահ Ելցինի: Այս վերջինը որ ամբողջական սպառումի, քայքայումի չշմեցնող պատկեր մը պարզեց իր տատանող քայլերով, նայուածքին, դէմքին արտայայտութեամբ ու յատկապէս անկապակից խօսքերով, լաւագոյնս կը խորհրդանշէր բացական, քան որեւէ ուրիշ բան: Ուստի, բնական է միջազգային լրափոխուներու հետաքրքրութիւնը որ լծուած է դէմքերու, դիրքերու մանրակրկիտ քննութեամբ ենթադրելու թէ որո՛ւ կը վիճակի Ռուսաստանը խրած ճախճախուտէն հանելու գործը:

Նկատի առնուած շրջանակը բաւական լայն է ու մրցակցութիւնը բուռն ըլլայ հաւանօրէն: Յստակ է սակայն թէ ընտրելին պէտք չէ ունենայ արկածախնդրութեան որեւէ հակում. բան մը որով նախագահ Ելցինը արժեւորեց իր նախորդը, Խորհ. Միութեան վերջին նախագահը՝ Մ. Գորբաչով:

Հաւանական յաջորդ նկատուածներու գլխաւոր դէմքերէն է համայնավար ղեկավար Գ. Զիուգանով: Ան յենած Դումային մեծամասնութեան տէր կուսակցութեան մը լծակին, մինչ քննադատած է Մոսկուայի արեւմտամէտ քաղաքականութիւնը: Հոկտեմբեր 7 հռչակած է ընկերային դժգոհութեան օր եւ մեծ պատրաստութիւն կը տեսնէ այդ օրուան արժանավայել նշումին համար որուն կորիզը կը կազմէ Ելցինի «դաւաճան վարչաձեւ»ը տապալելու մտադրութիւնը: Սակայն, պէտք չէ մոռնալ որ ինք ալ խորհրդային կարգերու մնացորդ, ապարաչիկ մըն է եւ շատ հաւանական չի նկատուիր որ համայնավարական նորօրեայ յայտարարութիւնները փափաքելի արձագանգը գտնեն ընտրողներու նոր սերունդին մօտ: Իր տկար կէտերէն կը նկատուի քաղաքական յըստակ ծրագրի մը բացակայութիւնն ալ:

Համայնավար միջավայրէն հասած երկու դէմքեր են Ե. Ստրոյեւ եւ Գ. Սելեզնիով: Առաջինը Պոլիտբիւրոյի անդամ եղած է, երկրորդը «Պրաւդա»յի խմբագիր: Երկուքն ալ կը նկատուին հին եւ նոր կարգերու համադրումին ձգտող տիպարներ. տակէ զատ իրենց անուններուն կ'ընկերանայ կաշառակերի համբաւը որ իրենց մենաշնորհը չէ անշուշտ:

Վերլուծումներու, հաւանականութիւններու, կանխատեսումներու աշխոյժ այս շրջանին յաճախ նշուած անուն մըն է Ե. Լուժկով որ Մոսկուայի քաղաքապետն է: Մինչ ուզած է գործօն դեր ստանձնել յետելցինեան քաղաքական բեմին վրայ: Զինք կը կոչեն Մոսկուայի ցարը ու ամէն ոք վստահ է որ թեկնածուներէն մէկը պիտի ըլլայ 2000 թուականի նախագահական ընտրութեան: Ճիշդ է որ ան չի յենիր կուսակցութեան մը, բայց իր ետին ունի «Սիսթէմա» կոչուած կազմակերպութիւնը, որ հիմնուած է 1993-ին, կը ղեկավարուի Ռուսաստանի ամէնէն հարուստ մարդոցմէ մէկուն՝ Վ. Եւդուշէնկովի կողմէ: Անոր հակակշռին տակն են ելեկտրականութեան, հեռաձայնի, զբօսաշրջութեան, դրամատնային մեծագոյն հաստատութիւններ: Կ'ըսուի որ թեկնածու է գնելու Մոսկուայի մեթրոն: Այս հզօր կազմակերպութենէն զատ Ե. Լուժկով ունի ռազմավարական եւ գաղափարական խորհրդականներու իր խումբը: Ան համազօր է քաղաքական կուսակցութեան մը:

Այս շարքին մէջ կայ անշուշտ Վ. Չերնոմիրդինն ալ. ներկայի խնդրայարոյց վարչապետը: Անոր մեծագոյն խաղաթուղթը կը նկատուի հակայական հարստութիւնը որ կ'ըսուի թէ դիզած է որպէս Գազբրոմի նախագահ: Յաջորդ նշանակուած ըլլալով նախագահ Ելցինի կողմէ, գործը պիտի դիւրանայ եթէ այս վերջինը որոշէ ի վերջոյ աւարտել խամաճիկային իր ներկայութիւնը ու հրաժարիլ: Այդ պայմաններուն մէջ, Չերնոմիրդինի հրաշալի առիթը կը ներկայանայ շրջանցելու իր մրցակիցները, քանի որ որպէս նախագահի տեղակալ կ'ունենայ մարտավարական եւ քարոզչական բոլոր միջոցները: Եթէ նախագահական ընտրութեան համար հարկաւոր երեք ամսուան ընթացքին յաջողի կենսամակարդակն ալ քիչ մը բարձրացնել, կրնայ տիրանալ որոշ ժողովրդականութեան մը որպէս դրամագլուխ նախագահական ընտրութեան:

Քաղաքական մարզին պատկանող այս դէմքերուն քով, Ելցինի յաջորդութեան վարկածները կ'առընչուին զինուորական անուններու ալ: Յստակ է որ անոնց առաջինը զօր. Լեբէդն է: Ռուսաստանի ամէնէն հարուստ շրջանին՝ Կրասնոյարսկի նորընտիր ղեկավարը: Ան ծանօթ է որպէս անկաշառ հայրենասէր մը որ վերջակէտը դրած է Չէչէնիոյ պատերազմին, Ա. Մասխադովի հետ ստորագրելով Խասաւիւրդի դաշնագիրը (1996): Չծածկելով հանդերձ նախագահական իր ախորժակը, զօր. Լեբէդ քանիցս ըսած է թէ չի փափաքիր մաս կազմել կառավարութեան քանի որ կ'ուզէ տեղ հասնիլ ընտրութեամբ եւ ոչ նշանակումով:

Ուրիշ զօրավար մըն է Ա. Նիկոլայեւ որ քաղաքական նորայայտ, այլ խոստումնալից դէմք կը նկատուի: Սահմանապահ ուժերու նախկին հրամատարն է: Հիմնած է «Ժողովուրդի իշխանութեան եւ աշխատանքի Միութիւն»ը որ կը ձգտի իրաւական պետութեան մը ուր շուկայի տնտեսութիւնը պիտի ունենայ կանոնաւոր ընթացք: Վերջերս յայտնած է թէ կը գործակցի Լուժկովի հետ մինչեւ Նոյեմբեր պատրաստելու համար Մոսկուայի քաղաքապետին ընտրապայքարը: Իր մասին «Նեզավիսիմայա Կազետա»ն գրած է թէ հետաքրքրական թեկնածու է Ուաշինկթընի համար: Վարչապետ Կիրիէնկոյի պաշտօնազրկումին օրը, կ'ըսուի թէ ան հանդիպում ունեցած է ԱՄՆ-ու Մոսկուայի դեսպանին հետ:

Ո՛վ ալ ըլլայ Ելցինի յաջորդը, եթէ երկիրը ամբողջական քաոսի չմատնուի, ինչպէս ակնարկեց զօր. Լեբէդ 1917-էն աւելի ծանրակշիռ նկատելով կացութիւնը, յստակ է որ ազատականացումի ամէն հակակշիռէ զերծ ընթացքին վերջ պիտի տրուի: Խնդրոյ առարկայ է քարիւղը կրկին պետականացնելու, դրամատուներուն վրայ հակակշիռը զօրացնելու հարցը: Հակառակ պարագային, եթէ ատոմական ուժի տէր աշխարհի երկրորդ տէրութիւնը իյնայ անդունդէն վար, հաւանական հեռանկարներէն պէտք է նկատել կրկին զօր. Լեբէդի զգուշացումը թէ բանակը կրնայ գործօն դերով գրաւել քաղաքական բեմին գլխաւոր տեղը:

ՃՇԴՈՒՄ

Օգոստոս 27-ի մեր թիւով, Արմէնֆիլմի լուրերու շարքին, արձագանգած էինք «Եւրոպա» պանդոկի եւ Սապէրաթուր — Սեւան ճամբորդական գրասենեակի բացման Երեւան, Նոյեմբեր 30-ին: Սապէրաթուր կը ճշդէ որ երկուքին ալ բացումը նախատեսուած է 1999 Յունիսին:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հրանդ Մարգարեան «Քարաձայն Պատարագ», Նիւ-Եորք, 1998, 271 էջ: Հրանդ Մարգարեան ծանօթ է հայ մշակութային հրապարակին իր լայն գործունէութեամբ թեմական աշխարհին մէջ, ու մանաւանդ՝ իբրեւ թատերագիր: Այս գիրքը իր առաջին փորձն է տպաւորապաշտ գրականութիւն մշակելու՝ անցեալ տարի Կիլիկիա եւ Արեւմտահայաստան իր կատարած ուխտագնացութեան հզօր ազդեցութեան տակ: Ինչպէս գիրքին անունն իսկ կը թելադրէ՝ հայրենասիրական ու կրօնական ապրումներու զոյգ ուղուականները կ'ընկերանան իր քայլերուն եւ անձնական մղումին կու տան ջերմ փոխանորում մը: Ճանապարհորդութիւնը ծայր կ'առնէ Նիւ-Եորքէն, ուր հոգեւորական, բանաստեղծ եւ արուեստագէտ տիպարներու պզտիկ, մտերմիկ խումբ մը հաւաքուած է ու կը նայի դէպի Արեւելքի երկինքները, իւրաքանչիւրը իր անձնական ճակատագրին ու ձիրքերուն մէջէն մտնելու համար սփիւռքեան աւելի բարդ լինելութեան մը տարազին մէջ: Վերջապէս, Մարգարեան թատերագիրն ու արկածախնդիրը ներշնչուած է գրի առնել ոտանաւորներ՝ ամբողջացնելու համար սուր յուզումի իր յաճախակի պահերը: Ուղեւորի այս պատմումի ընթացքը առիթ է ընծայած հեղինակին իր ճամբուն իւրաքանչիւր նշանակալից քաղաքի մասին պատմական հակիրճ, բայց խիտ տեղեկութիւններ տալու (մօտ քսան պատմագիտական ու գրական աղբիւրներու ցանկը որ կցուած է հատորին, կը փաստէ լրջութիւնը այս մօտեցումին): Վերջապէս, հայերէն թէքսթին կ'ընկերանայ, էջ առ էջ, անգլերէն թարգմանութիւնը, որ կը թելադրէ թէ հեղինակին մտքին մէջ հատորը կ'ուղղուի նաեւ անգլիախօս հայ հանրութեան:

Ուխտագնացութեան մը օրագիրն է այս գիրքը, զուտ անձնական եւ անձնային ծրագիր մը, որ կը շարժի դէպի հեղինակին ընտանեկան եւ ազգային արմատները: Ներքին փնտռտուք մը, որ զգացական զեղումներու, վերյուշումի ու ներշնչումի ապրումներու ընդմէջէն կը ջանայ գտնել «հող», «արմատ», «նախահայր» յղացքներուն առկայութիւնը եւ ուժը իր կեանքին մէջ: Բայց զուգահեռ այս ակունքի որոնումին՝ կայ նաեւ անձին խւսական էութեան փնտռտուքը —«ես ո՞վ եմ» սարսափելի հարցումին պատասխանը: Հոգեկան այս արկածախնդրութեան զանազան գագաթներուն, հեղինակը կը վերակենդանացնէ իր անցեալը բաւական համոզիչ յուզականութեամբ: Այսպէս են օրինակ իր վանեցի հօր ծննդավայրը Շուշան գիւղի իր այցը:

«Պապենական ՀՈՂԻՍ վրայ եմ: Նորէն սակայն այդ այրող հարցման նշանը կու գայ խանգարելու զգացումներս եւ կը հարցնէ. "Հողի՞դ":

«Առաւօտ կանուխ կ'արթննամ, դուրս կը վազեմ, փողոց կ'իջնեմ: Տեղ մը պիտի երթամ, սակայն ուր երթալս ալ չեմ գիտեր: Կարծէք թէ պիտի ճանչնամ ամէն մէկ քար, ամէն մէկ փողոց: Կարծէք թէ կորսնցուցած բան մը պիտի գտնեմ՝ այն որ միշտ էր եւ հիմա չէ...:

«Չորս դիս կը նայիմ... անծանօ՜թ... անտարբե՜ր հատ ու կտոր անցորդներ: Կ'ուզեմ փողոցի կեդրոնը կենալ եւ պոռալ: "Հէ՜յ, Շուշանցի Մանուկին տղան եմ, եկեր եմ հօրս քայլերով քալելու: Ո՞ւր է քալեր հայրս, ո՞ւր գնումներ ըրած է, ուրկէ՞ դարձած է գիւղ": Պատասխան չկայ: Անողոք ժամանակի կապանքը բերնին դրած՝ պապանձեր է Վանը: Մինչ մարդոց անտարբերութիւնը դէմքիս կը պոռայ. — "Ցիմար հայ, միթէ չե՞ս տեսներ հինը չկա՜յ, հինը վերջացած է, կայ նո՛րը որ քեզ չի՛ ճանչնար: Քեզի չի՛ պատկանիր: Մե՛նք ենք տէրը, դո՛ւն չկա՜ս": Կը զգամ որ՝ «ՉԸԿԱՄ»ը գլխագիր է եւ կը բազմապատկուի, յոգնակիի կը վերածուի, ու ապտակի մը ուժգնութեամբ երեսիս կու գայ՝ սթափեցնելու զիս:

«Յուսախաբ տղեկի մը պէս որուն գնդակը ջուրը տարած է, ետդարձի քայլերս կը փնտռեմ: Անուշադիր եմ եւ ոտքս քարի կը զարնուի ու կ'իյնամ: Կը հասնիմ պանդոկ, կ'ընկղմիմ բազկաթոռին մէջ ու անորոշ կէտի մը նայելով կ'ողբամ կորսուած անցեալս:

«... Պապենական գիւղիս ճամբաներով կը քալեմ: Հօրս բնակած տունը ի զո՜ւր կը ջանամ գտնել:

«Կը նայիմ Զիանթոնուկ ժայռակոյտին: Տարօրինակ զգացումներով պաշարուած եմ: Այս փողոցներով հայրս ու մեծ-հայրս, բոլոր գիւղացիները քալեր են: Ամէն առաւօտ ու իրիկուն եկեղեցւոյ զանգերը հնչած են եւ աղօթքի հրաւիրած բարեպաշտ ժողովուրդը...: Տան մը թոնրատան դիմացը կը կենանք: Կին մը թոնիրի մէջ հաց կը թխէ... ակամայ մեծ-մայրս կու գայ աչքիս՝ կքած բարկ թոնիրին առջեւ...

«Աչքերս թաց են՝ անարգուած պատմութեան դրուագներով»:

Ուրիշ յուզիչ տեսարան մըն է երբ հեղինակն ու Սրբազանը զիրար կը մկրտեն Վանայ Ծովուն մէջ:

«Կ'իջնենք Ծով: Ալեքսն ու Հայկազը ջուրը կը մտնեն լողալու: Սրբազանն ու ես կը բոպիկնանք, կը մտնենք ջուրը: Ծովուն մէջ կեցած, մանուկներու նման կը դգուենք ջուրը, կը լուացուինք: Սրբազանը յանկարծ կ'ըսէ "Հրա՛նդ, եկուր քեզ մկրտեմ": Աչքերս թաց են, ու կը լուացուին Սրբազանին ձեռքով ու Վանայ Ծովու ջուրով որ գլուխէս վար կը սահի: Աւելի կը յուզուիմ երբ Սրբազանը կ'ըսէ. "Հրա՛նդ, զի՛ս ալ մկրտէ": Պահ մը ապշած եմ: Անոյշ ժպիտով մը կ'ըսէ Սրբազանը. "Մկրտէ՛ Հրանդ": Ես՝ աշխարհական, պիտի մկրտեմ Հայ եկեղեցւոյ արժանաւոր զաւակներէն արքեպիսկոպոս մը: Տրուած պատիւին արժանի չեմ սեպեր ինքզինքս բայց կը կատարեմ Սրբազան հօր փափաքը՝ մկրտուելու պատմական Բզնունեաց Ծովուն մէջ: Երկիւղածութեամբ ափերովս ծովէն ջուր առնելով կը թափեմ Սրբազանին գլխուն ու կ'ըսեմ. "Մեր պապերու անունով այս սրբավայրին մէջ, կը մկրտեմ քեզ, Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս, անխախտ ու նուիրեալ հոգեւոր Հայ Եկեղեցւոյ: Թող անոնց հաւատքը աւելի զօրացնէ քեզ մեր ազգի ծառայութեան մէջ"»:

Հատորը կ'աւարտի սրտառուչ կոչով մը, որ հեղինակը կ'ուղղէ իր ազգակիցներուն եւ որ բարոյական պատգամն իսկ է ամբողջ գրութեան կեանքին ու զգացական վիճակներուն:

«(Սակայն) կայ գոյատեւելու կա՛նչ մը, որ մե՛ր պատմութենէն ծնունդ առած է եւ դարձած ազգային յարատեւութեան տեսլական մը: Այդ կանչը մեր յուսալքուած օրերուն չեփորեր է եւ մեզի ուժ ու կորով է ներշնչեր:

Այդ կանչն է որ ներկայիս կը դառնայ անխախտ ու հիմնական հաւատամքիս աղբիւրը ու խլացնող խմբերգի մը պէս գիտակցութիւնս կ'ամբողջացնէ.—

«ԱՄԷ՛Ն ԳՆՈՎ, ԱՌԱՆՑ ՈՐԵՒԷ՛ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ, ԱՄԲՈՂՋԱԿԱ՛Ն ՆՈՒԻՐՈՒՄՈՎ՝ ԶՈՐԱՑՆԵԼ ԻՆԾԻ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՄԷԿ ՈՒ ՄԻԱԿ ՀՈՂԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ:

«Հայաստանն էր հայութեան անցեալը, է անոր ներկան ու պիտի ըլլայ անոր ապագան:

«Իմ փլա՜ծ, աւերուա՜ծ երկրի ՔԱՐԱՁԱՅՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ սա պատգամը տուաւ ինծի»:

Կարելի է անշուշտ հարց տալ թէ ինչո՞ւ հեղինակին գաղափարներու աշխարհէն բոլորովին բացակայ է սփիւռքեան հայերուս պատկանելութեան եւ ուրոյն ինքնութեան տագնապին հարցը — սակայն այդ՝ զուտ իմացական երեսն է խնդրին, ու դուրս կը մնայ Մարգարեանի որդեգրած գլխաւորաբար զգացական աշխարհէն:

Պատմական տեղեկութիւններով, բազմաթիւ լուսանկարներով ճոխացած, հայ զգայուն սրտի մը ու քաղաքական գիտակցութեան մը վկայութիւնը ներկայացնող այս հատորը ամէն Հայու մտքին մէջ արձագանգ պիտի թողու իր անկեղծութեամբ, իր մարդկայնութեամբ ու մանաւանդ հայկականութեամբ: Եւ այս ոգին իր լաւագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ իր «Քարաձայն պատարագ» ոտանաւորով.—

«Քամին կը սուլէ
խոտը կը պարէ
ջուրը կը պատմէ՝
Քարաձայն ցաւ է
այս պատարագը:

Քարը կը ճաքի
վարդը կը փշրի
գմբէթը կը փլի՝
Քարաձայն ճիչ է
այս պատարագը:

Ղօղանջը լռած
խունկը մոխրացած
ու խաչը խաչուած՝
Քարաձայն ողբ է
այս պատարագը:

Մարդը քարացած
խիղճը բորբոսած
մահը մահացած՝
Քարաձայն ողբ է
այս պատարագը:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԼԻԿՈՒՐԻԱՅԻ ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՓԵՐԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Նաւահանգիստէն դուրս, ձախին, շէնքի մը պատին ամրացուած զոյգ մարմարեայ արձանագրութիւն մը որ կը յիշեցնէր Ֆրանսացի գրագէտ Կի տը Մոփասանի այցը Փորթոֆինօ իր Պել-Ամի զբօսանաւով, ու այնտեղ շրջան մը կեցութեան մասին, տալով կարգ մը տեղեկութիւններ: Իրօք Մօփասան 1885 թուականէն ետք, յոգնած փարիզեան շուայտ կեանքէն կը ձեռնարկէր միջերկրականեան շրջապտոյտին, ու այդ առթիւ կը հանդիպէր նաեւ Փորթոֆինօ: Առիթը ունեցանք շրջելու քաղաքին տարածուն զոյն հրապարակը: Ան զբօսավայրն էր ալիք առ ալիք հասնող բազմապիսի հոծ բազմութեան մը որ կը խռնուէր հոն, կը հանգչէր պահ մը զայն եզերող նստարաններուն վրայ, ու հմայուած կը դիտէր շուրջի տեսարանը: Մօտէն կը հետեւէինք Փորթոֆինոյի շքեղ պանդոկներուն ու ճաշարաններուն շուրջ տիրող եռուզեռին:

Ծովեզերեայ բարձունքին սէգ գագաթը տանող սանդխամատերէն վեր բարձրանալով, կը հանդիպէինք պարտէզներու կողքին, ԺԶ. դարուն կառուցուած Սան-Ճիորճիօ ամրոցը: Ու շարունակելով մեր ուղին այդ յոգնեցուցիչ ու սպառիչ արահետէն վեր, ի վերջոյ ոտք կոխեցինք լերան գագաթը, ուր կը գտնուէր Փորթոֆինոյի մեծղի փարոսը տպաւորիչ տեսքով: Այնտեղ կարելի եղաւ հանգչիլ մայրիներու շուքին ու անյագօրէն դիտել մեր առջեւ տարածուող Միջերկրական ծովը, անոր կապտաւուն ջուրերուն վրայ ծփացող փոքր ու մեծ մակոյկները, պայծառ ու մեկին հորիզոնը, արեւուն վառ ցոլքերուն ստեղծած զգլխիչ խաղերը ալեակներուն ստեղծած շարժումներուն վրայ: Բնութեան հմայիչ գեղեցկութիւնները ըմբոշխնելու ըմքանչելի պատեհութիւն էր այս, նստած լուսածին արեգակին ոսկի ճառագայթներուն տակ, մայրիներու սօսափիւններուն հետ, յափշտակուած ունկնդրել ճնճղուկներուն ճռուողիւնները, ու պահ մը վերապրիլ անցեալի յիշատակները, որոնք սերտ աղերս ունէին Միջերկրականին ընծայած հազար ու մէկ յանկուցիչ պէսպիսութիւններուն հետ: Ու այդ պահուն կը զգայի ծովափեայ արեգակին փայլուն ցոլքերուն եւ ծովուն սփոփաբար ջուրերուն հանդէպ ունեցած այն խորհրդաւոր սէրը, որ կրկին կը յառնէր մէջս:

Փորթոֆինոյի շրջապտոյտը աւարտած, ցամաքի ճամբով կը վերադառնայինք Սանթա Մարկէրիթա ուր մնացած էր մեր կառքը: Յաջորդ հանգրուանն էր ծովեզերեայ Ռափալլօ քաղաքը: Լիկուրիայի գեղատեսիլ հռչակաւոր վայրերէն մէկն էր ան: Տարածուն աւազախառն ծովափ մը, ուր կարելի էր հանդիպիլ լողորդներու տրամադրելի բաղնիքներու խիտ շարքերուն: Ծովեզերեայ երկար պողոտան եզերուած արմաւենիներով եւ խնամուած ծաղկաւէտ պարտէզներով, որոնց կողքին զետեղուած նստարանները խուռներամ բազմութեան կը մատուցանէին հանգիստի ու վայելքի իրաւ պահեր: Պողոտայի երկայնքին կը գտնուէին շքեղ ու գեղեցիկ պանդոկներ ու պերճաշուք ճաշարաններ: Մինչ կը քալէինք մայթերու երկայնքին, դիտելով պանդոկներուն հրապուրիչ ճակատները եւ խանութներուն խնամուած ճոխ ցուցափեղկերը, աչքիս կը զարնէր պանդոկի մը մուտքին ամրացուած արձանագրութիւն մը, ամերիկացի բանաստեղծ Էզրա Փաունտի այնտեղ կեցութեան մասին հակիրճ տեղեկութիւններու յիշատակութեամբ: Անշուշտ նման արձանագրութիւններ անցորդին հետաքրքրութիւնը կ'արթնցնեն ու առաւել խորհրդածել կու տան այն իրողութեան վրայ թէ գրագէտն ու բանաստեղծը հաւասարապէս եկած էին այս ծովափնեայ վայրերուն մէջ, ծովուն հանդէպ իրենց խորհրդաւոր ու քնքշական սէրէն մղուած: Էզրա Փաունտ հաւանաբար իր խորհրդածութիւնները ունեցած էր այնտեղ, ներշնչուելով այս վայրերուն հմայիչ գեղեցկութիւններէն, անուշաբոյր մթնոլորտէն, վեր առնելով այն զօրաւոր կապը որ գոյութիւն ունէր բնական գեղեցկութիւններուն, ծովուն հանդարտ ջուրերուն եւ շրջապատին միջեւ: Մտածել որ ան ալ 1960-ական թուականներուն քալած էր նոյն մայթերուն երկայնքին, նստած հաւանաբար նոյն սրճարանը ուր նստած էինք մենք այդ պահուն ու այնտեղէն երկարօրէն դիտած ծովուն կապոյտ ջուրերուն անհունը:

Ռափալլոյէն հրաժեշտ առնելէ ետք, մեկնեցանք Լա Սփեցիա, ցամաքի ճամբով: Ինծի համար Լա Սփեցիայի ծոցը մասնաւոր նշանակութիւն կը ներկայացնէր: Կ'ուզէի տեսնել անգլիացի բանաստեղծներուն՝ Շէլլիի եւ Պայրընի բնակած վայրերը, Լա Սփեցիայի ծոցին շուրջ: Շէլլի բնակած էր Լերիչէի մօտ Սան Թերենցօ, իսկ Պայրըն՝ նոյն ծոցին հանդիպակաց ափին՝ Փորթովեներէ:

Շէլլիի եւ Պայրընի համար Իտալիոյ ծովը արբեցումի համազօր երեւոյթ էր, եւ որպէս գրչի մտերիմ ընկերներ, ջուրին հանդէպ քնքշական նոյն զգացումը կը տածէին: Շէլլի իր մեծագոյն գործերը կը ստեղծագործէր Իտալիա կեցութեան շրջանին:

Շէլլիի ջուրին հանդէպ ցուցաբերած բարդ ու խորհրդաւոր սէրը ծնունդ կ'առնէր մանկութեան տարիներուն: Մանուկ հասակին, մեծ հաճոյք կը զգար թուղթէ փոքր մակոյկներ շինել, որոնց մէջ մետաղեայ մանր դրամներ զետեղելէ ետք զանոնք ջուրին երեսը կը ձգէր եւ ուշադիր հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր, դիտելով անոնց մի առ մի ընկղմիլը, ջրամոյն ըլլալէ ետք: Մանկական այս գործողութիւնը ծածուկ ու չբացայայտուած ճշմարտութեան մը հետ աղերս ունէր: Շէլլի լողալ չէր գիտեր եւ չէր յաջողած սորվիլ, հաւանաբար հոգեբանական պատճառներով: Այսուհանդերձ, ջուրին հանդէպ ունեցած խորհրդաւոր սէրը միշտ զօրաւոր եղած էր իր մէջ:

Երբ կ'ուսանէր Իթըն գոլէճէն ներս, երկար ժամեր կը թիավարէր Թամզ գետին վրայ: Ու ամէն անգամ երբ կառքով կը ճամբորդէր Ֆրանսայէն դէպի Իտալիա, Ալպեան լեռներուն անցքով, կը կեցնէր կառքը ու յանկարծահաս ոստումով կը նետուէր հանդիպած փոքր լճակի մը պաղ ջուրերուն մէջ: Սակայն ջուրին հանդէպ ունեցած կապը ու քնքշական սէրը, բաւարար ազդակներ չէին թափ տալու ձեռքի ու ոտքի շարժումներուն, որոնք միշտ կրաւորական վիճակ մը կը պարզէին: Ու այդ անշարժութեան

հետեւանքով բնաւ չէր յաջողած ջուրին երեսը ծփալ:

1822 Յուլիս 8-ին Շէլլի երբ կը վերադառնար իր առագաստանաւով Լա Սփեցիայի ծոցին մէջ, Վիարեճճոյի բացերը, աչքատելով «Տը Թրայըմֆ օֆ Լայֆ» («Կեանքի յաղթանակը») վերնագիրը կրող իր վերջին անաւարտ քերթուածին վրայ, անսպասելի փոթորիկ մը կը պայթէր: Ծովուն վախազդու ու փրփրադէզ ալիքները կու գային զարնելու ուժգին Շէլլիի առագաստանաւուն, օրօրելով զայն: Ի վերջոյ չդիմանալով բարձրաբերձ ալիքներու հարուածներուն, առագաստանաւը կը հրջէր ու անակնկալօրէն կ'ընկղմէր: Շէլլի ծովամոյն կ'ըլլար այդ օր, կորսուելով ծովուն անհանդարտ ջուրերուն մէջ: Այսպէս, ան կ'ունենար վաղահաս, տարաբախտ ու սրտաբեկ մահ մը, իր այնքան սիրած ջուրերուն մէջ, 30 տարիներ հազիւ բոլորած: Ըստ կարգ մը ականատեսներու վկայութեանց, այդ փոթորկալից պահուն, Շէլլի մերժած էր պատահմամբ այնտեղ երթեւեկող նաւու մը օգնութեան առաջարկը:

Մի քանի օրեր ետք, ձկնորսներ Շէլլիի մարմինը կը գտնէին Վերսիլիայի ծովափին վրայ: Ձուկերը խածոտած էին անոր անկենդան մարմինը: Հոն փութացած էր նաեւ Պայրըն, խորապէս ազդուած, կ'ուզէր յարգանքի վերջին տուրքը մատուցանել, կանգնելով դրչէի ընկերոջ բզքտուած մարմնին առջեւ: Պայրըն ներկայ կ'ըլլար նաեւ Շէլլիի մարմնին հրկիզման:

Պայրըն չորս տարու մեծ էր Շէլլիէն, ու նոյն քաշողական սէրը ցոյց կու տար ծովուն հանդէպ: Սակայն անոնց միջեւ յստակ տարբերութիւն մը կար. Պայրըն փորձառու լողորդ մըն էր: Լա Սփեցիայի ծոցը, ուր ծովամոյն եղած էր Շէլլի, Պայրըն բազմաթիւ անգամներ, լողալով անցած էր զայն բաժնող տարածութիւն միջոցը, մեկնելով Փորթովեներէն դէպի հանդիպակաց Լերիչէի ափը: Որպէս լողորդ երկար տարիներու փորձառութիւն ունէր ան:

Իթըն գոլէճէն ներս ուսանողական տարիներուն, Թայմզ գետին վրայ, մեկնելով Լամպէթէն, լողալով կտրած էր երեք մղոն հեռաւորութիւն ներկայացնող տարածութիւնը, անցնելով Ուեսթմինսթըրի եւ Պլէքֆրիըրզի կամուրջներուն տակէն: Իսկ Վենետիկ կեցութեան շրջանին, նման իրագործումներ սովորական երեւոյթներ էին իրեն համար: Առիթով մը կը յաջողէր նոյնիսկ պարտութեան մատնել Նափոլէոնի բանակին աչքառու սպաներէն Անճելօ Մենկալտօն: Այս վերջինը իբրեւ փորձառու լողորդ, յաջողած էր լողալով անցնիլ Դանուբը, ինչպէս նաեւ Պերեզինա գետը Ֆրանսական բանակին նահանջի օրերուն, 1912 Նոյեմբեր 26-էն 29, մինչ ռուսական զօրքը հրետանիի կրակի տակ առած էր այդ շրջանը: Պայրըն եւ Անճելօ կը մրցէին մեկնելով Վենետիկի Լիտոյէն, հասնելու համար Քանալ Կրանտէ: Պայրըն այդ երկար միջոցը լողալով կտրած էր երեք ու կէս ժամէն, ու հանդարտօրէն բարձրացած ծովեզերեայ իր բնակարանը, պարտութեան մատնելով Անճելօն, ու արձանագրելով փայլուն յաղթանակ մը:

Շրջան մը ետք Պայրըն Ադրիական ծովուն վրայով կ'անցնէր Յունաստան: Այս առթիւ կ'արժէր յիշել նաեւ Յունաստան գտնուած միջոցին Պայրընի առասպելական փորձը, երբ Հելլեսպոնտոսի ամէնէն նեղ անցքը լողալով կտրած էր մէկ ժամ եւ տասը վայրկեանէն: Պայրըն այս յանդուգն փորձով նշանակալից մրցանիշ մը կոտրած կը համարէր ու այս պարագան մեծ գոհունակութեամբ կը յիշէր, երբ կը յայտարարէր, «Հպարտ եմ այս քաջագործութեան համար, մրցանիշ մը, որ շատ աւելի կ'արժէր քան որեւէ այլ քաղաքական, քերթողական թէ հռետորական իրագործում մը»: Պայրըն Միսոլոնկիի մէջ կը մասնակցէր Յունաստանի ազատագրական պայքարին Թրքական զօրքերուն դէմ, ուր եւ կը մահանար 1824 թուականին, տենդի հետեւանքով, 36 գարուններ հազիւ բոլորած: Իր վերջին բանաստեղծութիւնը կը գրէր մահէն երեք ամիսներ առաջ Միսոլոնկիի մէջ, հետեւեալ վերտառութեամբ՝ «Օն Տիս Տէյ Այ Քամփլիթ Մայ Թըրթի Սիքսթ Եըր», («Այս օրուան մէջ կ'ամբողջացնեմ իմ երեսունվեցերորդ տարիս»): Պայրըն մահէն քանի մը շաբաթներ առաջ, այս քերթուածը ցոյց տուած էր կարգ մը բարեկամներու: Ան համոզուած էր որ այս քերթուածը լաւագոյնն էր իր շատ մը քնարերգակ բանաստեղծութեանց կարգին, քանի որ սրտի խորերէն կը բխէր բովանդակ հարազատութեամբ:

Շէլլիի եւ Պայրընի ջուրին հանդէպ ունեցած խորհրդաւոր սէրը յանկուցիչ ու քաշողական զգացումէ կը բխէր դասական իմաստով: Այս բնորոշիչ երեւոյթը ի յայտ կու գար ԺԹ. դարու անգլիական պատմութեան մէջ, ուր վիպական մտայղացումը եւ բնութեան դէմ մարտահրաւէրի ազնուական կեցուածքը լրացուցիչ ամբողջութիւն մը կը կազմէին ծնունդ տալով լողալու աւանդութեան մը Իթըն գոլէճէն ներս: Արդարեւ անոր խստամբեր պատերէն ներս կը գործէր լողալու գեղագիտական դպրոց մը որ կը կոչուէր Իթընեան ոճ, որ իր ներշնչումը կը ստանար առաւելաբար դասական աւանդութենէն:

Ու այսպէս լողալը որպէս գեղեցկութեան խտէալ եւ ֆիզիքական շարժումներու խոր ծանօթութիւն կը խորհրդանշէր մասնաւորաբար ջուրին հետ շփման գալու ինքնատիպ արուեստ մը:

Այս արուեստը, վիպական շրջանին յաջորդող դարուն, շատ աւելի շեշտաւորում կը ստանար, զարգանալով իր բոլոր յատկանիշներուն մէջ:

ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ

Իտալիա

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Բժշկական Համաշխարհային 7րդ Համաժողովը տեղի ունեցաւ 1998 Յուլիս 15-18-ին Լիոնի (Ֆրանսա) մէջ: Այս եռամեայ համաժողովները նախաձեռնութիւնն են Հայ Բժշկական Միջազգային Վարչութեան, որ կը խմբէ Սփիւռքի հայ բժշկական բոլոր ընկերակցութիւնները եւ որուն կեդրոնական գրասենեակը կը գտնուի Մոնրէալ:

Այս 7-րդ հանդիպումին կազմակերպչական աշխատանքներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Լիոնի Հայ Բժշկական Միութիւնը (ԻՒՄԱՖ – ՌոՌԱլփ), նախագահութեամբ տոքթ. Ժան-Փիէռ Պասմաճեանի, որուն կ'օժանդակէր Պրն. Ալպէռ Այանեան՝ նախագահ ԻՒՄԱՖ-Լիոնի, մինչ գիտական յայտագրին պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէր տոքթ. Ժիլպէռ Գրիգորեան:

Այդ երեք օրերուն ընթացքին աշխարհի զանազան երկիրներէն Լիոն կը հաւաքուէին 225 ժողովականներ, ընկերակցութեամբ 75 կողակիցներու եւ ընտանիքի անդամներու:

Հայաստանէն հրաւիրեալ պաշտօնական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Հայաստանի եւ Արցախի Առողջապահութեան նախարարները՝ տոքթ. Կ. Սթանպոլցեան եւ Ա. Պետրոսեան, ինչպէս նաեւ համաժողովի համբաւէն հետաքրքրուած բազմաթիւ բժիշկներ, որոնց կարգին Հայաստանի Առողջապահութեան նախկին նախարարը՝ տոքթ. Արա Բաբլոյեան:

Համաժողովին անհրաժեշտ յարակից գործօնները անթերի էին: Այդ դծով յիշենք վայրը (Սոֆիթէլ պանդոկ) ժրաջան եւ հիւրամեծար անձնակազմը, դասախօսական սրահները ու լսա-տեսողական պիտոյքը, հայերէնով կամ հայերու կողմէ գրուած բժշկական գիրքերու ընդարձակ ցուցահանդէսը, Ֆրանսական զանազան դեղագործական ընկերութիւնները ներկայացնող ցուցադրասեղանները եւլն.: Կազմակերպիչները չէին մոռցած նաեւ ընկերային բաժինը: Ընկերակցողներուն եւ փափաքողներուն համար կային տեսարժան վայրերը այցելելու կարելիութիւններ: Իր կարգին, Լիոնի քաղաքապետին փայլուն ընդունելութեամբ՝ քաղաքապետարանին մէջ, ներկաներուն առիթը տրուեցաւ ծանօթանալու տեղւոյն պաշտօնատարներուն: Շարաթ, Յուլիս 18-ի կալա-ճաշը կը փակէր այս 7-րդ համաժողովը:

Գիտական ծրագիրը իր կարգին խընամուած եւ բազմազան էր: Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենային առաւօտուն, ամբողջական նիւթերու ընթացքին՝ ընդհանուրին: Իսկ աւելի մասնագիտացած նիւթերը կ'ուսումնասիրուէին կէսօրէ վերջի Հայ Բժշկական Միջազգային Վարչութեան (ՀԲՄՎ) ենթարաժանումներուն յատուկ աշխատանոցներուն: Ամբողջական նիւթերուն, դասախօսները ներկայացուցին բժշկագիտական այժմէական նիւթեր, ինչպէս գլխաւորաբար արընչուած Հայաստանի մէջ գործադրելի դարմանումի ձեւերու, ուրիշներ «Հայկական հիւանդութեան», ծնախտաճանաչման կամ «Հայկական քիթ»ին դեղեցկագիտական բարելաւման: Նաեւ ուսումնասիրուեցաւ Հայ Միջնադարեան բժշկական պատմութիւնը ու ներկաները ծանօթացան պոլսահայ գրագէտ բժիշկներուն ու անոնց գործին: «ՀԲՄՎ»ի ենթարաժանումները սկզբունքով եւ բընոյթով, իրենց աշխատանոցները կեդրոնացուցած էին Հայաստանի առողջապահական վերելքին սատարելու միջոցներուն վրայ: Այժմ «ՀԲՄՎ» ունի վեց ենթարաժանումներ. հանրային առողջապահութիւն, ատամնաբուժական խումբ, հիւանդապահներ, դեղագործական եւ բժշկական սարքերու ենթարաժին, բերինադոլոկիա եւ մօր առողջապահութիւն, առողջապահական վարչութիւն: Այս թիւին պիտի աւելնան Արցախի կոմիտէն, նաեւ հոգեբուժական ու առողջապահական ֆինանսաւորման ենթարաժանումները:

Համաժողովին ներկայացուած ժապաւէններով եւ բազմաթիւ վկայութիւններով, ներկաները խրազեկ եղան թէ տակաւին որքան մեծ նիւթական օգնութեան կը կարօտի Հայաստանը ու մանաւանդ Արցախը. հիւանդանոցի շէնքեր ու կառոյցներ, բժշկական սարքաւորումներ... դեղօրայք: Սակայն ըստ ներկաներուն եւ մասնաւորաբար «ՀԲՄՎ»ի կարծիքին, որպէսզի Հայաստան կարենար բժշկական բնագաւառին մէջ ինքնաբաւօրէն արդիւնաբերել, պէտք էր վերատեսութեան ենթարկել ու համաչափել ներկայի առողջապահական դրութիւնը, նաեւ արդիականացնել անոր արընչուած համալսարանական ուսմանց համակարգը: 1990-ին ստեղծուած «ՀԲՄՎ»ը, այժմ բոլորովին նուիրուած է համադասելու Հայաստանի մէջ տարուած բժշկական ջանքը եւ հաւաքելու ու սփռելու մասնագիտացած գիտելիքները: «ՀԲՄՎ» նաեւ պարտի հսկել ստեղծուած միջազգային այս ընկերակցական ցանցին ցոյատեւման ու ապահովել անոր հաղորդակցականութիւնը թէ՛ առօրեայ տեղեկատուութեանց եւ թէ աւելի ծաւալուն գործունէութեանց պարագային: Եռամեայ գիտաժողովներէն դուրս, անոր գործադիր մարմինը կը գումարէ տարեկան ընդհանուր ժողովներ, որոնցմէ վերջինը տեղի ունեցաւ Յուլիս 18-ին, Լիոնի 7-րդ հանդիպման առարթին:

«ՀԲՄՎ»ի անդամ կազմակերպութեանց թիւը օրէ օր կը շատնայ եւ, խանդավառութիւնը մեծ է, ի տես այս եզակի երեւոյթին հայ իրականութեան մէջ, որ կը ներկայացնէ Սփիւռքի այս նոր կառոյցը. բաղկացած միայն հայ արհեստավարժներէ, որ կը գործեն կանոնաւորապէս լոկ Հայոց համար, նուաճելու ճշգրիտ նշանակէտներ՝ կը յուսանք մնայուն կերպով:

Ընթերցողներէն անոնք որոնք կը փափաքին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալ, թող բարեհաճին կապ պահել «ՀԲՄՎ»ի կեդրոնական գրասենեակին հետ:

Tél. : (514) 696 8374;
Fax : (514) 344 2955;
e-mail : amic@cam.org

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԸ

ԱՇԽԷՆ (ինքնիրեն). – Հրանդ էֆէնտի... հասկցայ, Պէպէքեան Հրանդ էֆէնտին ըլլալու է ... անոր համար կ'ըսեն որ Տիկին Մաննիկին ծըմբն է... (կարը կը թողու եւ կ'երթայ դրան մը քով որ կը հաղորդակցի քովի սենեակին հետ, աչքերը բանալիի ծակէն ներս կ'ուղղէ եւ ականջ կը դնէ) դէմ դիմաց ոտքի վրայ կեցեր են ... վա՜յ անպիտան, կամաց կամաց կը խօսին, խօսքերը չեն լսուիր կոր, Տիկին Մաննիկը ժպտեցաւ, ի՞նչ ըսաւ արդեօք ... կ'երթայ կոր, իրարու ձեռք բռնեցին ... այսչափ ալ երկար ձեռք բռնել կ'ըլլա՞յ ... բարեւելն ալ շնորհք մը ունի. դուրս կ'ելլան կոր (խկոյն կը վազէ, իր տեղը կը դրաւէ եւ կարը կը շարունակէ):

Մաննիկ ներս կը մտնէ սենեակէն:

ՄԱՆՆԻԿ. – Պէպէքեան Հրանդ էֆէնտին է, այս իրիկուն ինքն ալ ճաշի հրաւիրուած է եղեր Պերճեաններուն տունը, Տիկին Պերճեանը խնդրեր է իրմէ որ ինծի հանդիպի եւ ըսէ որ ժամը եօթին անպատճառ հոն գտնուինք...

ԱՇԽԷՆ. – Պերճեաննե՞րուն պիտի երթաք ... անոնց համար կ'ըսեն թէ մեծ հարըստութիւն դիզեր են պատերազմի ատենը:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ճիշդ է ... քանի մը հարիւր հազար ոսկիի տէր են:

ԱՇԽԷՆ. – Պատերազմէն առաջ էրիկը պզտիկ խանութպան մըն էր ... աղէկ կը ճանչնամ, խանութէն շատ առեւտուր ըրած եմ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Հիմա մեծ վաճառական մը եղած է:

ԱՇԽԷՆ. Ինչ կ'ուզէ կ'ըլլայ խաթըրդ չմնայ, ամա հիչ ազնուականութիւն չունի ... կնիկն ալ քանի մը անգամ տեսած եմ, աղուոր է, բայց կրթուած չէ...

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչ պիտի ըլլայ, սանկ ընտանիքի մը աղջիկն է...

ԱՇԽԷՆ. – Անոր մայրը ժամանակին շատ խօսուած է եղեր:

ՄԱՆՆԻԿ. – Իրեն համար ալ բէք աղէկ չեն ըսեր. մենք ալ դեռ նոր հետերնին ծանօթացանք. էրիկը Պերճեան էֆէնտիին հետ գործեր ունի, այս առթիւ յարաբերութիւն հաստատեցինք:

ԱՇԽԷՆ. – Այս հացկերոյթը ինչո՛ւ համար կուտայ կոր...

ՄԱՆՆԻԿ. – Իրա՛ւ որ չեմ գիտեր, ատեն ատեն սանկ հացկերոյթներ կուտան...

ԱՇԽԷՆ. – Կ'երեւայ որ հիմա հարստացան տէյի յարաբերութիւն հաստատել, ինքզինքնին ցուցնել կ'ուզեն կոր ... ինչ ալ ընեն պօշ, մարդ ի ծնէ ազնուական ըլլալու է ... չիտակը հիմա խօսքը մէջերնիս, շողոքորթութիւն չկարծես, քու վրադ հով մը կայ քի շատ քիչերու քով կը գտնուի, ազնուականութեան հով մը:

ՄԱՆՆԻԿ. – Մենք ուրիշ, մեր ընտանիքը խրատցնէ ազնուական է:

ԱՇԽԷՆ. – Հրանդ էֆէնտին ալ ազնըւական կերպարանք մը ունի:

ՄԱՆՆԻԿ (հետաքրքիր). – Հրանդ էֆէնտին ուրկէ՞ կը ճանչնաս:

ԱՇԽԷՆ (ժպտելով). – Ես ամէն մարդ կը ճանչնամ ... արդէն Հրանդ էֆէնտին այնպիսի դէմք մը ունի որ մարդ եթէ մէկ անգամ տեսնէ ալ՝ միտքէն չելլար:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչո՞ւ համար...

ԱՇԽԷՆ. – Ըսելիք չկայ, աղուոր երիտասարդ է...

ՄԱՆՆԻԿ. – (հեգնական). – Վախնամ սիրահարած ես իրեն:

ԱՇԽԷՆ (համեստ). – Ես ո՛վ, անոր սիրահարողը ո՛վ, ես իմ չափս գիտեմ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Շիտակ ըսէ՛, սիրահար մը ունի՞ս:

ԱՇԽԷՆ. – Ես այդ տեսակները շատո՜նց դոցեր եմ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչո՞ւ համար:

ԱՇԽԷՆ. – Էրիկ մարդոց վրայ բնաւ հաւատք չունիմ. ամէնքն ալ ստախօս, խաբեբայ են, իրենց խելքը միտքը մեզ խաբել է:

ՄԱՆՆԻԿ. – Անոնք ալ մեզի համար նոյնը կ'ըսեն:

ԱՇԽԷՆ. – Թո՛ղ ինծի ըսեն եւ ես անոնց բերնին չափը տամ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ըսել է բնաւ ամուսնանալու միտք չունիս:

ԱՇԽԷՆ. – Հիմակուհիմա սանկ շատ հանգիստ եմ:

(Շար. 3)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց կնքահօր՝ Անդրէաս Պարկիրճեանի մահուան առթիւ, կը նուիրեն. — Տէր եւ Տիկին Ս. Սամպոլեան 400 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Օր. Գոհրին Պետրոսեան 500 Ֆր. Թարգմանչաց Վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Archalouïs Thadéossian» de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——
Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h):
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ ժամը 11–ին:

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY

organise

1) COURS HEBDOMADAIRES D'ARMENIEN

pour les enfants de 7 à 15 ans.
les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme Hilda Kalfayan-Panossian.

La seule méthode qui donne des résultats sûrs :

en une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

Ces cours débuteront le Mercredi, 23 Septembre 1998 à l'école.

2) PREPARATION AU BACCALAUREAT

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30;

Niveau bac : les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.

L'enseignement sera assuré par M. M. Atamian.

Ces cours débuteront le Mardi, 22 Septembre.

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30
Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XX° ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK-MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՅԱՆՆԱՅԷ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Իսի–լէ–Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ՝

6, ave. Bourgain,
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւոր Հայրերուն:

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ՝

4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւոր Հայրերուն:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ծանօթ. — Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսած ըլլալով ի գիտութիւն հաւատացեալներուն, սակայն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու եկեղեցական ժամապաշտութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները կը շարունակուին կատարուիլ:

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES
5 et 6 DECEMBRE
pour
LA GRANDE BRADERIE DE NOEL
de
CHENE FRANCE

CHAVILLE

PROGRAMME SCOLAIRE 1998-99

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine sous l'égide de l'Eglise de Chaville. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis BALABANIAN, suivant le programme et les horaires suivants :

— les **mercredis de 10h-12h :** langue arménienne et catéchisme pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h-16h :** langue arménienne et catéchisme pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h-21h :** langue arménienne pour les élèves de niveau avancé et pour les adultes.

Les cours débuteront le 9 septembre à 9h30.

Pour plus de renseignements, s'adresser auprès du professeur:
M. **Mesrop ATAMIAN** —
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

Date à retenir

FETE NATIONALE ARMENIENNE
DU 21 SEPTEMBRE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

GRAND DINER DANSANT
avec l'orchestre *«GAIDZAG»*
et le traiteur «LE BARON»
Spécialités arméniennes et libanaises

Samedi 26 Septembre à 20 heures 30
à la Salle des Fêtes Municipale,
Place François Mitterrand (RN3)
à Livry-Gargan

Réservation avant le 22 septembre aux numéros suivants:
01 43 85 90 12 et 01 43 83 87 68

Soirée organisée par les sections de Sevran-Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SEJOUR LINGUISTIQUE organisé par la C.B.A.F.

Vous avez entre 14 et 18 ans.

Vous voulez apprendre à **parler** l'arménien dans une ambiance sympathique. alors ce séjour vous concerne.

Vous préparez le Baccalauréat en LV I, LV II, LV III ou option.

Pour assurer un meilleur résultat des examens et surtout pour pratiquer la langue de Machtotz, pendant 7 jours sans interruption du 24 octobre au 1er novembre 1998, rejoignez-nous à Bellefontaine (Jura) au Centre de Vacances de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Renseignement et inscription: CBAF: 01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19, de 19h à 21h.

DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Grande Fête Champêtre Annuelle

organisée par l'ASSOCIATION SAINTE CROIX des Arméniens Catholiques de France
animée par l'Orchestre *«Spitak»*
dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont — VILLIERS-LE-BEL

Programme : 11h Divine liturgie — 13h Repas
Musique — Jeux pour les enfants — Tirage de la tombola

Réservez bon accueil à nos billets de tombola.

Réservez vos places : 01 40 51 11 90 (Eparchie — Centre culturel)
01 44 59 23 50 (Paroisse)
P.A.F. Adultes : 120 F — Enfants : 80 F.

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE 6 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 240

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.458 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.458

ՊԱՏԿԵՐԷՆ ԿՈՐՈՒՍՏ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Անցեալ դարու 90-ական թուականներուն սկիզբը, Պոլսոյ մէջ, կը յայտնուի առնմիկ կամ գաւառական գրականութեան մը հարցը: Անոր առաջին տեսաբաններէն մէկն է Արտաշէս Յարութիւնեան: Բայց Թլկատինցին է որ իր ճամբորդական նօթերով, պատկերներով, քրոնիկներով եւ թատերախաղերով Խարբերդի եւ անոր գիւղերուն կեանքին մէկ պատկերացումը կ'իրագործէ առաջին անգամ ըլլալով: Կը յաջողի տակաւին Խարբերդի իր դպրոցին աշակերտներէն պատրաստել նոյն այս ձգտումին հետեւող գրողներու խումբ մը. Ռուբէն Զարդարեան, Համաստեղ, Բենիամին Նուրիկեան, Վահէ Հայկ եւ Վահան Թոթովենց: Նման երեւոյթ հազուագիւտ պարագայ մըն է հայ գրականութեան մէջ, երբ առնուազն երկու սերունդի վրայով գրական ամբողջ ըմբռնում մը կամ ձգտում մը կը կիրարկուի աւելի քան կէս դար:

Քաղաքական շրջարկը, որուն մէջ կը յայտնուի գաւառական գրականութեան խնդիրը, ծանօթ է. անիկա կը համապատասխանէ համիտեան տարիներուն, երբ բնաշխարհի հայկական գիւղերն ու քաղաքները կ'ենթարկուին քայքայման ընդհանուր ու ծրագրուած հոլովոյթի մը: Այս սպառնալիքը անկասկած բաժին մը ունի գիտակցութեան մը յայտնումին մէջ:

Անշուշտ մինչ ալ դժուար է որոշել թէ ո՞վ առաջին անգամ փորձած է, ուզած է կամ պարզապէս մտածած է բնաշխարհի կեանքը դարձնել գրականութեան առարկայ: Բայց ստոյգ է որ արեւմտահայ գրականութիւնը, իր զարգացման առաջին տարիներուն, գաւառի հայութեան կեանքով չի զբաղիր, ոչ ալ կը ձգտի ծրագրուած կերպով գաւառային կեանքի պատկերացումին:

Այստեղ պիտի փորձեմ հասկնալ այդ գրական հոսանքին բնոյթը եւ նշանակութիւնը, ի յայտ բերել անոր տեսութեան ներքին զսպանակները(*):

ՆՇՄԱՐԸ

Խրիմեանի բայց մանաւանդ Գ. Սրուանձտեանցի չեշտօրէն ազգագրական ծրագրով հատորները գաւառի կեանքին առաջին արձագանգներն են արեւմտահայ գրականութեան մէջ: Գրոց-Բրոցի (1874) յառաջաբանին մէջ, Սրուանձտեանց կը գրէ թէ այդ գիրքով «ընծայ» մը կը բերէ «այն հողէն ու ջրէն, որ Հայաստանի անունը կը կրեն տակաւին, ժողովուրդէ մը՝ որ սերունդ եւ անուն հայութեան ունին: Այս հողն եւ ժողովուրդ, կամ այսպէս ըսեմք, Հայաստանն ու Հայ, որ հազար անգամ խորամանկութեան ու բռնաւորութեան փորձեր անցուցեր են, փորձեր՝ խլելու այս ազգի արմատը այդ արտէն, կամ փոխելու այն հողի յատկութիւնը, որ այլեւս չբուսցնէ զհայ եւ չեբեւի հայութեան նշոյլ մը»(1): Ընծան՝ Սասունցի Դաւիթի առաջին գրառումն է, «նշմար» մը՝ այդ հեռաւոր տեղերը ապրող բնակիչներուն բերանացի պատումէն:

Ի՞նչ է այդ նշմարը եթէ ոչ մասնիկ մը, կտոր մը, նմոյշ մը, բայց նաեւ մնացորդ նշան մը կորուստի վտանգին տակ գտնուող բաներէն: Սրուանձտեանց կը գրէ թէ իր հաւաքածներէն շատը «քամիին եւ պիծակներուն դէմ պատահելով կորսնցուցեր եմ. ահա ինչ որ մնացած է բերանս, կը ձօնեմ ազգիս բանասիրաց»: Սրուանձտեանցի յառաջաբանը գրեթէ ամբողջութեամբ կը խօսի արմատախիլ եղած, բնաջնջումի ենթակայ ժողովուրդի մը մասին, որ կ'ապրի սակայն եւ որուն հողն ու ջուրը օծուած են «հրեղէն լեզուով, հրեղէն հոգւով», ուրեմն՝ որոշ չափով մը սրբացուած. հակառակ տարտղնումին ու սպառնալիքներուն՝ առնուազն պահպաներ են սերունդներու կապը, ոչ միայն «վերատեղծեր են դհայեր, այլեւ վերապատմեր են յետադայից՝ Հայաստանի նահապետաց, դիւցազանց, թագաւորաց եւ առաքինեաց անուններ ու գործերը»: Նշմարը կը պատմէ ինչ որ կար նախապէս, կը խօսի անցեալէ մը, որ այլապէս պիտի անհետանայ ու չքանայ. բայց ան նոյն ատեն կը պատմէ կեանքին շարունակութիւնը: Նշմարը կեանքը կ'ըսէ, առկայ, փոխանցուող, բայց վտանգուած: Անցեալի հատուած մը որ ներկայ է նոյն ատեն, փաստը բերող որ տակաւին ամէն բան չէ մեռած:

Սրուանձտեանցի գործը աւելի ազգագրական աշխատանք է քան թէ գրական արուեստաւորում: Քիչ մը նման է Ռուսահայաստանի մէջ կատարուող աշխատանքին, ուր Հայաստանի տեղագրութիւնը, ռամկական երգերը, ծէսերը, վէպերն ու առածները կը հաւաքուին ու կը հրատարակուին: Ինչ որ սակայն կարեւոր յիշեցում է Պոլսեցիներուն, գաւառներէն հեռու ապրող հայութեան, այն ալ հաստատումն է թէ բնաշխարհի հայութիւնը ոչ միայն կայ տակաւին, այլեւ իր մէջ շարունակած է «մագաղաթներէն աւելի տոկուն եւ անջինջ մատեան մը», որ բերանացի պատումն է: Նշմարը, այս իմաստով, բնիկէն բխող արտադրութիւն մըն է, այն պահուն երբ մայրաքաղաքի հայութիւնը գրական արտայայտութիւնը կը փնտռէ դուրսը, օտարին հետ յարաբերութեան մը մէջ:

Պիտի չխօսիմ այստեղ ազգագրութեան նշանակութեան մասին, որ Եւրոպայի մէջ ալ կը ծնի ԺԹ. դարուն, վիպապաշտ դպրոցներու կալուածին մէջ: Իբրեւ կըրթանք ան կը յայտնուի անմիջապէս որ աւանդական կենցաղը, ծէսերը, հաւատալիքներն ու պատումը կը վտանգուին: Ազգագրութիւնը կը փնտռէ, կ'արձանագրէ, կը հաւաքէ, փրկելու համար ինչ որ կեանքէն սահմանուած է մոռցուելու: Որով զարմանալի չէ անոր ծնունդը Հայոց մէջ, այն ատեն երբ նոր բարքեր սկսած են մտնել գաւառները, երբ պանդխտութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած է եւ հաւաքական հայութեան մը կեանքը վտանգուած է գաւառներուն մէջ: Ազգագրութիւնը հակազդողական երեւոյթ մըն է որ կը կրէ նշանները բնաջնջման սպառնալիքին եւ նշմարային հանգամանք մը ունի:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

1884-85 թուականներուն «Արեւելք»ը, «Մասիս»ը գրողներու նոր սերունդ մը ի յայտ կը բերեն, որ «իրապաշտ» պիտակը կ'առնէ մեր մէջ: Այդ իրապաշտութիւնը ունի ընդհանրապէս «քաղաքային» նկարագիր, նկատի ունի Պոլսոյ հայութեան կենցաղը, մասամբ միայն «պանդուխտները», գլխաւորաբար Հրանտի մօտ: Սակայն ցանկութիւնը ներկայ է: Լ. Բաշալեան կը գրէ, որ պէտք է «հետաքրքրուիլ մէկ կողմէ մեր գաւառացոց կեանքով, ի յայտ ածել ինչ որ այդ կեանքն ունի բնատիպ ու յանկուցիչ, երեւան բերել անոնց սովորութիւնները, նախապաշարումները, աւանդութիւնները, երգերը, առածները, խօսակցութեան ձեւերը եւ միւս կողմէ տեղագրութիւնն ընել այդ գաւառաց»(2): Ուշադրութեան առարկայ առաջին կէտը «բնատիպ» կեանքն է, կապուած աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, բարբառին: Բնատիպը անշուշտ թէ՛ բնութեան տիպն է, բնութենէն եկողը, թէ ալ ինքնատիպը: Հոսկէ կարելի է ընդնշմարել ապագայ բանավէճին մէկ հիմնական եզրը. գաւառը կը կրէ իր մէջ բնականն ու ինքնատիպը, եւ իբրեւ այդ՝ գերակշիռ է. որով ան կազմելու է հայ գրականութեան հիմնական ատաղձը:

Մամուլը տեղ կու տայ գաւառացի թղթակիցներու, որոնց կարգին կը գտնուին «Փառնակ» եւ «Յ. Յարութիւնեան» ստորագրութիւնները՝ ապագայ Թլկատինցին: Մինչեւ 1893 թուականը Թլկատինցին թղթակցութիւններ կը գրէ: Փառնակ ծածկանունին տակ՝ ան կը նկարագրէ «մարտիրոսութեան թատերաբեմը», ուր հակառակ բարենորոգումներու ծրագրին «տառապեալը կը հեծէ, միոյն ինչքն ու ստացուածքը կը յափշտակեն, միւսին կեանքը կը բզքտեն: Այս աղէտալի տեսարաններուն առաջ սատոնիկ յուզուած է սիրտս»(3): Ուրիշ տեղ, ան կը նկատէ, որ կառավարութիւնը փոխանակ սովին առաջքն առնելու, աւելի կը նպաստէ անոր(4): Փառնակ/Յովհ. Յարութիւնեան չի կրնար այս քննադատական չեշտով շարունակել իր թղթակցութիւնները, գրաքննութիւնը արդէն կը հսկէ ամբողջ մամուլին: Որով մինչեւ 1908, Թլկատինցիի քննադատութիւնները պիտի ծածկուին կամ անհետանան բոլորովին:

Այս տեղեկատուական, գրեթէ լրագրական թղթակցութիւններէն տարբեր բաներ են այն քանի մը գրութիւնները որ Յովհ. Յարութիւնեան կը գրէ իր ճամբորդութիւններուն կամ այցելութիւններուն առթիւ: «Դատմա վանքը», «Այցելութիւն Արդլ Մսեհ վանուց ի Մասթառ», «Ճամբու տպաւորութիւններ» և «Բալու» տեղեկութիւններ կը հաղորդեն մայրաքաղաքի ընթերցողին, կը նկարագրեն վանքերու, եկեղեցիներու, ազգային ըստացուածքներու իրավիճակը: Այս էջերը սովորական ճամբորդական տպաւորութիւններէն կը տարբերին տիրող բարքերն ու կացութիւնը քննադատող իրենց չեշտով: Ասոնք նման են այն մէկ - երկու գրութիւններուն, «Սխալ, սխա՛լ», եւ «Արեւս տար, մահս խրկէ», որոնք տպուած են Թլկատինցիի երկերուն մէջ(5) եւ ունին աւելի գրականացուած նկարագիր:

Թլկատինցիի առաջին աշակերտներէն Ռ. Զարդարեանի առաջին գրութիւնները նոյնպէս մեծ մասամբ թղթակցութիւններ են, ճամբորդական նօթեր եւ կամ խակական յօդուածներ սա կամ նա նիւթին մասին: Յովհ. Յարութիւնեանի յօդուածէն քանի մը տարի ետք՝ Զարդարեան կը գրէ «Խարբերդի գիւղացին» ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը, որ Խարբերդի գիւղացիներու տնտեսական վիճակին կը վերաբերի: Զարդարեան ալ կը խօսի դէպի Պոլիս, Ատանա եւ Ամերիկա գաղթի մասին, եւ կը փնտռէ շարժումին պատճառը. «Երբ մեր գիւղացին գլուխը վեր կը վերցնէ իր դաշտին հորիզոնէն անդին աչք նետելու եւ պանդուխտի տըրեխները ոտքը կը կապէ, գիտցէք թէ ա՛լ չի կրնար ապրիլ, մշակած հողը իրեն հաց տալէ դադրեր է, վաշխառուն, հողատէրը ափ մը ցորենի ակնկալութիւնը մեռցուցեր են իր մէջ: Ահա միակ եւ վերջնական պատճառը որ զինքը կը ստիպէ պանդխտութեան դիմելու»(6):

Իր յօդուածներուն մէջ Զարդարեան ուշադրութիւնը կը դարձնէ նաեւ բարոյական հարցերուն եւ կը գրէ քանի մը, ըստ իս, կարեւոր էջեր՝ «Անկումը գեղերուն մէջ», «Խարբերդցի կնիկը», եւ «Բարոյականը գաւառներու մէջ»: Այս յօդուածները խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն գլխաւորապէս սեռային խնդիրներ: Զարդարեան առաջինին մէջ կը փորձէ միթաղերծել գիւղը, խօսելով այնտեղ տարածուած ախտի մը մասին, որ սիֆիլիսն է: Միւսներուն մէջ կը խօսի գաւառացի կնոջ բարոյականին մասին, մատնանշելով որ վիճակը ծանր է, քանի որ ազգապղծութիւնը (inceste), տարիքի խոտոր համեմատութեամբ ամուսնութիւնները եւ ուրիշ հարցեր խորտակած են ընտանեկան բարոյականը:

Թէ՛ Թլկատինցի, թէ՛ Զարդարեան ընկերային, տնտեսական, բարոյական հարցեր կը դնեն: Մինչեւ իր փախուստը Մանիսայէն Վառնա՝ Զարդարեան քաղաքական բովանդակութեան յօդուած չէ ստորագրած. դժուար է ալ երեւակայել որ գրէր: Արդէն 1895-ի, յետոյ 1903-ի դէպքերը Խարբերդի մէջ, որոնց ընթացքին երկուքն ալ կը ձերբակալուին, անկարելի կը դարձնեն որեւէ քաղաքական ելոյթ. գրաքննութեան եւ ոստիկանական շրջանակներուն համար երկու գրողները կասկածելի էին(7):

Թղթակցութիւնն ու ճամբորդական նօթերը պատահական գրաղումներ չեն: Երկու գրողներու գրչին տակ՝ տեղական պայմաններուն արձանագրութիւնը, փոխանցումը մայրաքաղաքի մամուլին համարժէք են համայնքը տեսնելու ձեւի մը: Այնտեղ կը բանի ինքնագիտակցութիւն մը, որ խստօրէն առընչուած է ներկային եւ իբրեւ այդ՝ ատտիճան մը աւելի հեռու կ'երթայ Սրուանձտեանցի ձեռնարկէն: Գրողները կը միտին ըսել ոչ թէ միայն տակաւին կանք, այլ ի՞նչպէս կանք, ի՞նչ է գաւառի ժողովուրդին ըլլալու կերպը այսօր: Հոսկէ կը սկսի գրականութիւնը անկասած:

ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թլկատինցիի գրական արտադրութեան սկիզբը կը նկատուի «Էմիլէ»ն, լոյս տեսած՝ Ս. Արփիարեանի «Հայրենիք»ին մէջ (1893): Կարճ պատկեր մըն է, որ կը ներկայացնէ ամերիկացի միսիոնարուհի մը, Խարբերդի մէջ: Թլկատինցի ի գործ կը դնէ արդէն իր հեգնանքը, գծելու եւ միթաղրկելու համար այդ տուընմնայ, հօրմէն դրամ ստացող եւ ինքզինքը բուռն հաւատացեալ ցուցնող աղջիկը: Այդ գրութեան առիթով Արփիարեան կը գրէ իր «Մեր գրողները» յօդուածը, ուր կը յայտարարէ. «Մենք սակայն

միշտ համոզուած ենք թէ գաւառացիք լաւ գրագէտ արտադրելու շատ ընդունակ են... Մեզի համար ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է թէ մեր տոհմային գրականութիւնը գաւառներուն մէջ պիտի հիմնուի հաստատուն կերպով, ինչ որ մենք կը գրենք, փաղանցուկ է: Սակայն գաւառացին որ մեր նոր մատենագրութիւնը հիմնելու ամէն նախնական նիւթերն ունի, չգիտեր գրական ճարտարապետութիւն: Այդ նիւթերն ինչպէ՞ս իրարու քով բերելու է եւ մեծ ու գեղեցիկ գրական շէնք մը կառուցելու է, ատոր արուեստը չգիտեր գաւառացին...»(8): Քիչ անդին պիտի վերադառնամ «ճարտարապետութեան» խնդրին:

«Ժիլէ»էն ետք Թլկատինցի ստէպ — ստէպ պիտի աշխատակցի Պոլսոյ մամուլին, որովհետեւ Խարբերդը չունի իր մամուլը: Այս կէտը չնչին յարակարծիք մը չէ, յետագայ բանավէճն անգամ քաղաքային (մայրաքաղաքային) բնոյթ պիտի ունենայ: Կարեւորը այդ գրութեան շղթայազերծած շարժումն է: Անկէ սկսեալ «Արեւելք», «Մասիս» թէ «Հայրենիք», «Ծաղիկ» պիտի սկսին խօսիլ, ուղղակիօրէն թէ անուղղակիօրէն, գաւառացի գրողներէ ստացուած գրութիւններու մասին: Զօպանեան իր «Ծաղիկ»ին մէջ կը հրատարակէ Թլկատինցիէն էջեր, Զարդարեանի առաջին հէքեաթները եւ չի վարանիր անգամ «գիւղական կեանքի պատկեր» թատերգութիւն մը տպել, Վանի բարբառով: Այս առթիւ կը գրէ. «Մենք համոզուած ենք որ տոհմային գրականութիւն մը ունենալու համար, պէտք է ճանչնանք ցեղին հոգին որ ցրուած է գաւառներուն մէջ: Մեր ձգտումը՝ գաւառի կեանքը ճանչնալու, բարձրացում է մեզի համար»:

Ոչ միայն Արփիարեան, Զօպանեան, Յ. Գազանճեան, Բաշալեան, Արտ. Յարութիւնեան (Մալկարացի) խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն այլեւս Պոլիս մշակուող գրականութիւնը, որ հետզհետէ, այդ գրողներէն մեծ մասին Պոլսէն փախուստէն ու գրաքննութեան ամեհի ճնշումէն ետք (1895–96–ի դէպքերուն իբրեւ հետեւանք) կը դառնայ անարիւն, անբովանդակ, սալոնային: Միայն 1898–ին է որ կը յայտնուի «Վաղուան գրականութեան» հարցը: Կը սկսի բանավէճ մը, որ «Բիւրակն»ի, «Ծաղիկ»ի մէջ կը ծաւալի ու կը հասնի Արտ. Յարութիւնեանի «Հարցարան»ին «Մասիս»ի մէջ(9): Հարցարանին կը պատասխանեն Պոլսէն քանի մը գրողներ, իսկ գաւառէն՝ Ռուբէն Զարդարեան: Արտ. Յարութիւնեան բանավէճը կը փակէ 1901–ին, բայց անիկա ներյայտ կերպով կը շարունակուի մինչեւ Սահմանադրութեան հռչակումը եւ իր լուծումը, պիտի ըսէի, կը գտնէ, կը յաղթանակէ «Մեհեան»ի «Հայաստանեայց գրականութիւն» գաղափարով:

ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

Նպատակս այստեղ քննել է բանավէճին մէջ զարգացող տեսական կազմածը, հիմունքը «գաւառական գրականութիւն» յղացքին: Հարցումն է. ի՞նչ կրնայ ըլլալ վաղուան հայ գրականութիւնը:

Արտ. Յարութիւնեանը որ կը դնէ այս հարցումը իր հարցախոյզին մէջ, գաւառական գրականութեան տեսաբանն է, եւ ոչ օրինակ Թլկատինցին, որ հատ ու կենտ դիտողութիւններ ըրած է միայն այդ ուղղութեամբ (երկուքին միջեւ նամակագրական կապ մը գոյութիւն ունեցած է): Յարութիւնեան կը մեկնի գրականութեան որոշադրումին վերաբերող ընդհանուր հաստատումէ մը: «Վաղուան գրականութիւնը» յօդուածաշարքին սկիզբը կը յայտարարէ. «Գրականութիւն մը՝ ժողովուրդի մը ինքնուրոյն կեանքին ու յատուկ ոգիին արտայայտութիւնն է»(10): Իսկ «Հարցարան»ի մուտքին կը գրէ. «Գրականութիւնը այն ատեն միայն ճշմարիտ ու անկեղծ է, երբ անիկա կը ներկայանայ իբրեւ գրաւոր ցոլացումն ու յիշատակարանը անցեալ ու ներկայ կեանքի երեւոյթներուն այն ցեղին՝ որուն կը պատկանի, — արտայայտելով այդ ցեղին գեղեցկագիտական–գրական մասնաւոր խառնուածքին տիրական առանձնայատուկ յատկութիւններուն համեմատ»(11): Երկրորդ հաստատումը պարզ զարգացումն է առաջինին, որ աւելի միակտուր հանգամանք մը ունի: Երկու հիմնական գաղափարներ կը յայտնուին մէկուն եւ միւսին մէջ. նախ՝ «ժողովուրդի մը ոգին» որուն արտայայտութիւնն է գրականութիւնը, ապա՝ ցեղը որուն ցոլացումն ու յիշատակարանն է ան: Ցեղ ու ոգի այստեղ գործածուած են ԺԹ. դարու իմաստով, այսինքն՝ ամէն ժողովուրդ միաւոր մըն է, որ կը կազմէ ցեղ մը, ունի իր ոգին, իրեն յատուկ, իր ընատիպ ոգին: Գրականութիւնը ցեղի ոգիին գեղեցկագիտական, այսինքն՝ esthétique «մասնաւոր խառնուածքին տիրական առանձնայատուկ յատկութիւնները» կ'արտայայտէ: Որեւէ վիճարկումի պիտի նիւթ չդարձնեմ ցեղ ու ոգի, արտայայտութիւն յղացքները. անոնք պիտի վերստին յայտնուին, եթէ երբեք անհետացած էին, «Մեհեան»ի ծանօթ «Մեր Հանգանակը»ին մէջ:

Յարութիւնեան անդադար կը կրկնէ, որ վաւերական գրականութիւն մը ցեղային յատկանիշներ կ'արտայայտէ, այլապէս անիկա «կեղծ է, զուրկ իսկատպութենէ եւ օրինաւորութենէ»: Անշուշտ, կեղծին կարելիութիւնը գրականութեան ու ցեղային յատկանիշներուն միջեւ մեքենական յարաբերութիւն մը չենթադրեր: Եւ ատոր համար, ի հարկէ, պոլսական գրականութիւն մը կայ. միայն թէ անիկա զուրկ է ինքնատպութենէ եւ օրինականութենէ, քանի որ անոր կը պակսին ճիշդ այդ ցեղային առանձնայատկութիւնները:

Իսկ ո՞ւր կը գտնուին այդ ցեղային առանձնայատկութիւնները:

Յարութիւնեան այսպէս որոշադրելէ ետք գրականութիւնը իբրեւ ցեղի մը ոգիին արտայայտութիւնը, syllogistique (հաւաքաբանական) ընթացք մը կ'որդեգրէ: Ժողովուրդներու «բոլոր սկզբնական յատկութիւնները պահելու, յարատեւելու յարմարագոյն հողը՝ այն է որ զանոնք կը բուսցնէ: Ամէն տեղափոխում, աքսոր, նոր միջավայր այլասերում կ'արտադրէ: Այսինքն՝ կեղծի կարելիութիւն: Արդ, կ'ըսէ Յարութիւնեան, «հայ տարրը կ'ապրի գլխաւորաբար գաւառները: Հետեւաբար այն է յարմար տեղն ուր անոր կեանքը արտայայտող գրականութիւնը երեւան պիտի ելլէ»: Ասկէ կը հետեւի, որ գաւառէն դուրս ապրող հայութեան մը կեանքը կրնայ միայն կեղծ ու անվաւեր գրականութեան մը ծնունդ տալ:

Ինքնատիպը, իսկատիպը, բնատիպը, ինչպէս կ'ըսէր Բաշալեան, ունի տեղ մը, աշխարհագրական տեղ մը. գաւառը՝ ուր կը բուսնի այդ իսկատիպը: Փոխաբերութիւնը անմեղ չէ, որովհետեւ ամբողջ այս տեսութիւնը կը զետեղուի բնականի, բնականոնի, բնութենականի, մէկ խօսքով՝ բունի ու բնիկի եւ ատոնց յարակից՝ հարազատի, յատուկի, իսկատիպի հարցադրութեան մը մէջ: Հայրենի հողէն բուսնող, անոր ջուրով ու արեւով աճող գրականութիւնը, անոր բնութիւնը կը կրէ իր մէջ, ինչպէս հողէն ծնող հերոսներն ու աստուածները (Վահագն): Բոյսը ան է որ կ'աճի բունէն, կ'ուռճանայ իբրեւ բնական, առանց հեռաւորութեան ինքն իրմէ, առանց հատումի, տարատնկումի, առանց տարի ու օտարի, առանց եկամուտի: Բնատուրի այս կալուածը գրականութեան ենթահողը կը կազմէ, կարծես թէ գրականութիւնը ըլլար բնատուրին, բնականին անմիջական շարունակութիւնը: Բնատուրին, բունին հանդէպ իր յարաբերութեան մէջ կը գտնուի անշուշտ հարազատութիւնը: Հիմնող իր կարգին այդ գրականութեան օրինականութիւնը, ինչպէս կ'ըսէր Արտ. Յարութիւնեան: Բայց հարազատութիւն մը, առանց օտարի հնարաւորութեան, անշուշտ անկարելի է եւ վստահ չեմ որ հարազատութիւնը այդ օտարութիւնը չենթադրեր: Կարելի է գուշակել, որ ամբողջ տեսութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բունի, բնատիպի, հարազատի վերիւրացում մը, օտարացումէն ետդարձ մը:

Իբրեւ իսկատիպ ու տոհմիկ արտայայտութիւններ՝ Յարութիւնեան կը թուէ հէքեաթները, ժողովրդական երգերը, եւ մանաւանդ գաւառաբարբառները որոնց ուսումնասիրութիւնը կ'ըսէ կրնայ նպաստել վաղուան գրականութեան: «Մեհեան»ն ալ յետագային հոն պիտի գտնէ Հայ հոգիին բիւրեղացումները: Գաւառաբարբառի խնդիրը բանավէճին կարեւոր կէտերէն մէկն է, ընդդիմադիր ճակատին համար՝ ամէնէն անընդունելի եզրը: Այդ ճակատը մեծապէս մտահոգ է որ գաւառաբարբառները կը խորտակեն «ոստանիկ աշխարհաբար»ը(12): Պոլսական կանոնաւոր, գրեթէ իր «կատարելութեան» հասած բարբառին օրինավիճակը չէ որ խնդրոյ առարկայ է, որքան անոր «բնական» եզրը: Արտ. Յարութիւնեան գաւառաբարբառները կը նկատէ ոստանիկ բարբառի ճոխացման միջոցներ, բայց կ'աւելցնէ թէ այդ «լեզուն մեծապէս պիտի շահի ու բարուքի նաեւ իր, եթէ կարելի է ըսել, բնախօսական յօրինուածութեան տեսակէտէն: Իր ջիղերն անհամեմատ կերպով պիտի զօրանան գաւառաբարբառի յատկութիւններով: Իր մկանունքները պիտի աճին եւ ուռին բուն գաւառական բառերով...»: Յարութիւնեան ինք ալ կարծէք կ'անդրադառնայ, որ «բնախօսական յօրինուածութիւն» կոչածը յարակարծային, դուցէ չափազանց մտածում մըն է: Բայց շրջարկը կը թելադրէ, որ գաւառաբարբառը ոստանիկ բարբառը կը դարձնէ աւելի բուն քան է, կը նպաստէ անոր բնախօսութեան (անոր բն–ա–խօսութեան), անոր կազմուածքին իբրեւ յօրինումի միջոց: Գաւառաբարբառին շնորհիւ ոստանիկը կ'իւրացնէ բունը, աւելի կը խօսի բունէն ու կը դառնայ հարազատ: Ինչպէս կ'ըսէ Զարդարեան, գաւառաբարբառի տարրերու մշակումը կ'ըլլայ «հայեցի լեզուական գեղեցկագիտութիւնը ունենալու համար»(13):

Եական կէտը այն է, որ վաղուան գրականութիւնը միայն գաւառականը կրնայ ըլլալ(14): Յարութիւնեանի համար, գաւառական գրականութիւն ոչ թէ առկայ գրականութեան մէջ զանազանութիւն մըն է, այլ այդ գրականութիւնն իսկ. ոչ թէ գրական հոսանք մը ի մէջի այլոց, այլ հայ գրականութիւնը ինք: Այդ աշխատանքը արդէն սկսած են խարբերդցիները, մանաւանդ Թլկատինցի, «եզական ու անբաղդատելի Թլկատինցին... այդ տարօրինակ ու իսկատիպ արուեստագէտը որ այնքա՛ն գիտէ մեզի պատկերացնել իր գեղացին»: Ամբողջ հարցը այդ հայեցիի կամ տոհմայինի, իւրայատուկի, պիտի ըսէի բնիկի որոշադրումին մէջ է: Ի՞նչ բան տոհմային է, ի՞նչ բան ամէնէն աւելի ցեղային է:

Յարութիւնեան կը փորձէ տոհմիկը առընչել մէկ կողմէն՝ ժողովուրդի մը «բնորոշ հոգեբանութեան, անոր հոգիի մասնաւոր թրթռացումներուն», «տոհմային ժամանակակից բարքերուն», միւս կողմէն՝ այդ ժողովուրդին բնորոշ արտադրութիւններուն (հէքեաթ, ժողովրդական երգ, շարական): Ուրեմն՝ մէկ կողմէն հոգեկան, քիչ թէ շատ անորոշելի ոլորտ մը, միւս կողմէն՝ առկայ, շօշափելի ստեղծումներ: Մէկ կողմէն՝ բնորոշ ոգին եւ ատոր ըլլալու պայմանները, երեւոյթները, ուր ան կը մասնաւորուի, միւս կողմէն՝ այդ ոգիին արտայայտութիւնները: Իսկ զատորոշող տա՞րրը: Հարցումը կոնկրետ պատասխան չունի Յարութիւնեանի մօտ:

ՏՈՀՄԱՅԻՆԸ

«Վաղուան գրականութիւնը» յօդուածին մէջ, որ Խարբերդէն գրուած ու յղուած է «Մասիս»ին, Զարդարեան կ'երթայ գրեթէ նոյն ուղղութեամբ: Հայ գրականութեան մը անհատականութիւնը «կ'ենթադրէ է՛ն առաջ պատկերացումը մեր ցեղին մաքուր ու անխաթար առանձնայատկութեանց հոգեկան կարողութեանց ու կենցաղին, վերջապէս այն ամէն բնախօսական, ցեղաբանական պայմաններուն որոնք մէկտեղուած՝ ժողովուրդի մը տարորոշութիւնը կը ստեղծեն: Հետեւաբար անկեղծ հայ գրականութիւնը պէտք էր հաւատարմաբար բխած ըլլար մեր ցեղին կուրծքէն՝ երաշխաւորելու համար իր գոյութիւնն ու գոյութեան իրաւունքը...»: Զարդարեան հայ գրականութեան անհատականութիւնը, ինքնատպութիւնը կը հիմնէ ցեղին առանձնայատկութիւններու պատկերացումին վրայ: Գրականութեան ինքնատպութիւնը կ'որոշադրուի ուրեմն՝ ցեղային առանձնայատկութիւններով: Իսկ այդ ցեղային առանձնայատկութիւնները ի հարկէ կան միայն գաւառներուն մէջ, ուր պահպանուած են այդ «տարորոշութիւնը երաշխաւորող հանգամանքները»: Զարդարեան չըսեր յստակօրէն, որ գաւառներուն մէջ է որ ժողովուրդը կայ իբրեւ անհատականութիւն ունեցող ամբողջութիւն մը: Աւելի ուշ, Դանիէլ Վարուժան, «Հայ լեզուի» խնդիրը բանավէճի օրերուն (1911), կը բերէ այդ յաւելեալ ճշդումը. «Բայց ո՞ւր էր Գաւառը՝ ուր ժողովուրդի հոգւոյն ամբողջականութիւնը կ'ապրի...»(15): Դիտողութիւնը կարեւոր է անով, որ գաւառ կոչուածը ժողովուրդն է իր ամբողջականութեան մէջ, իբրեւ պատմական, ընկերային, թերեւս բնախօսական կազմած, ինչ որ «ցեղ»ը, «հոգի»ն կը փորձէն բնորոշել, յղուելով «գոյացական» միութեան մը: Ժողովուրդին ամբողջականութիւնը կը հակադրուի անոր հատուածեալ գոյութեան, Պոլսին կամ գաղթական վիճակին: Գաւառական գրականութիւնը կը բխի ժողովուրդի ամբողջականութենէն, անոր միութենէն, իբրեւ այդ միութեան արտայայտութիւնը: Վարուժան ինք ալ կը թելադրէ որ այդ գաւառին արտայայտութիւնը տակաւին չէ եղած, 1911–ին, եւ Թլկատինցի ու Զարդարեան «բացառութիւններ» են:

Զարդարեան յաճախ կը խօսի բնազդի մասին, ցեղի բնազդին մասին, որուն մաս կը կազմեն, կ'ըսէ, «երկրին հողն ալ, ջուրն ալ, ապրող համայնքին տարազներէն սկսած մինչեւ անոր կեանքի երեւոյթներուն յետին մանրամասնութիւնները– բնակութիւն, զբաղում, դատողութեան ու տպաւորութեան պայմանները...»: Եթէ հայ ցեղը ունի իր զատորոշութիւնը, ապա ան կարող է անհատական գրականութիւն մը ունենալու: Անհատականութիւն ունեցող գրականութիւն մը տեսակ մը անմիջական կապով մը զօդուած է ցեղային տարորոշութեան: Իսկ այդ տարորոշութիւնը ունի վերլեզուային հանգամանք. Զարդարեան երբեք ցեղայինը չորոշադրեր լեզուականով, այլ քիչ մը Հ. Թէնի յատուկ պահ–միջավայր–ցեղ երրորդութեամբ: Զատորոշութիւնը, ըսենք ցեղային տարբերութիւնը բնախօսական, հոգեբանական, պատմական ամբողջութիւն մըն է իրեն համար. «Նոյն ցեղին բնակավայրին, կլիմային ու իր միջեւ ցանցուած կազմախօսական, հոգեբանական բոլոր առնչութիւնները», որոնց գումարը տոհմային անհատականութիւնն է:

Զարդարեան գիտէ որ առկայ տոհմային անհատականութիւն մը ինքնին բաւական չէ: Անհրաժեշտ կը նկատէ աւելցնել որ «տոհմային գրականութեան մը ձգտող ոեւէ գրագէտ կանխաւ գիտակցութիւնն ունենար իր արուեստին ու տոհմին ընդհանուր բնագիծներուն՝ կոյր հետեւողութեան մը կամ մտաւորական ստրկութեան մը չենթարկելու համար ինքզինք»: Փաստօրէն տոհմային գրականութիւնը բնազդային բան մը չէ, հայ գրականութեան անհատականութիւնը արդիւնք է ձգտումի մը: Որով տոհմային անհատականութիւնը գրականութեան մէջ ի յայտ կու գայ կամ պիտի գայ միայն ու միայն գիտակից աշխատանքով: Բնատուրը, ինչպէս կ'ըսեն, պարտի անցնիլ մտքի կազմակերպուած աշխատանքի մը փուլէն: Ահաւասիկ խնդիրը. տարորոշը պէտք է տարորոշել... կատարել, գրականութեամբ:

Իսկ գաւառի գրողները միջոցը ունի՞ն լեզուական գեղեցկագիտութիւն մը յօրինելու:

Եթէ գաւառական թէ տոհմային գրականութիւնը կը հիմնուի ցեղային տարորոշութեան վրայ եւ կը սնանի ազգային առանձնայատկութիւններէն, անիկա կը հակադրուի օտարին, օտարոտիին, այլասերին, անհարազատին: Հողի հանգամանքի նկատառումով արդէն գաւառական գրականութիւնը աշխարհագրական, տեղային պիտի ըսէի նկարագիր մը կ'առնէ: Գաւառականը հակադիրն է պոլսականին, ոստանիկին, քոսմոփոլիթին, ֆրանսականին կամ անգլիականին: Իսկ քանի որ տարորոշը պէտք է տարորոշել, տոհմիկը դարձնել տոհմային, գրականը՝ բնագաւառային, այն ատեն անկարելի է անգիտանալ այդ օտարին գոյութիւնը: Անիկա անդադար ներկայ է մեր տեսաբաններու մտքին ու գիտակցութեան, եւ անոր դէմ է որ փաստօրէն կը կազմակերպուի «գաւառական գրականութիւն» յղացքը:

ՕՏԱՐԸ

«Պոլիս ու գաւառական գրականութիւն»ը յօդուածին մէջ, Յարութիւնեան, ինչպէս քիչ մը աւելի ուշ Զարդարեան, խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ մայրաքա-

գաղջին տիրապետութիւնը մեր գրականութեան վրայ, որ օտար ու կեղծ ազդեցութիւններու վայրն է: Դիտել կու տայ, որ գաւառը «մայր գետին» է տոհմային գրականութեան համար, բայց գաւառը չի կրնար «ինքնաբաւ ըլլալ». «բացարձակ ինքնաբաւութեան գաղափարը սխալ է: Ետամոլ եւ ունայնամէտ մեկուսացման մը մէջ ,գրական շարժման ու գործունէութեան որեւէ ընդունակութիւն փոխանակ աւելի զարգանալու՝ կը բթանայ»: Յարութիւնեան կառաջարկէ «գիտակից ձերբազատում մը օտար, գլխաւորապէս ֆրանսական մտաւորականութիւններու բացարձակ ու սարկացուցիչ տիրապետութենէն», ինքն իր վրայ կեդրոնացում մը, որ կը կոչէ «ինքնամփոփման փիլիսոփայութիւն»:

Այդ ինքնամփոփումը պիտի ծառայէ պարզապէս մերժելու «կապկումը», որ ուրիշ բան չէ, ըստ Յարութիւնեանի, եթէ ոչ «մեր ցեղի անձնականութեան տըկարացման ու նուաղման ախտանիշներէն մին»: Սակայն օտար տարրերը բոլորովին չեն մերժուիր, պարզապէս կը ծառայեցուին ցեղային բնորոշ տարրերու «բարգաւաճման»: Ատենին, Արփիարեան «Էմիլէ»ի առթիւ գրած իր յօդուածին մէջ, կը նշէր, թէ օտար գրականութիւններէ կարելի չէ կտրուիլ եւ մտածել ինքնաբաւ դառնալ. «Մենք մեզի չենք կըրնար բաւել. այդպիսի մտածութիւն մը ունենալը տխմարութիւն է... Իւրաքանչիւր գրականութիւն տոհմային յատկութիւններ պահելով հանդերձ ոգեւորուած է ընդհանուր մարդկային շունչով»: Արփիարեան կը նկատէր որ գաւառացի գրողները նախնական նիւթերը ունին, բայց չեն գիտեր ճարտարապետութիւն. «Այդ նիւթերն ինչպէ՞ս իրարու քով բերելու է եւ մեծ ու գեղեցիկ գրական շէնք մը կառուցելու է, ատոր արուեստը չգիտեր գաւառացին: Այդ արուեստը սորվելու համար պէտք է կարդալ, ուսումնասիրել եւրոպացի իմաստասիրական, բանաստեղծական, վիպական, պատմական, գիտական գըրուածքները: Անոնցմով պէտք է սնանի միտքը, եւ ասոնցմէ պէտք է սորվի իր շուրջը տեսածները հետազօտելու, անոնց կեանքը քննելու գաղտնիքները: Այդ քըննութիւնը կատարողները կրնան գրել մեծ գործեր»: Արփիարեան եւ Յարութիւնեան տեղ մը շատ մօտ են իրարու: Երկուքն ալ կը մերժեն ինքնաբաւ հայ գրականութիւն մը, որ կապ չունենայ օտարին հետ, որ աճի ինքն իր միջոցներով: Շահեկանը այն է, դոնէ Արփիարեանի պարագային, որ գրական գործի ճարտարապետութիւնը սորվելու համար պէտք է անցնիլ օտարէն: Զարդարեան ալ կ'ընդունի, որ գրողը պէտք ունի օտար գրականութեանց՝ ուսումնասիրութեան ու ընթերցումին, որոնք «իր կարողութիւններուն զարգացման արտաքին միջոց» մըն են: Արուեստը, որ տոհմայինը պիտի զարգացնէ, փաստօրէն չի պատկանիր տոհմայինին: Անիկա պիտի գայ դուրսէն: Այսինքն՝ արուեստը սորվելի բան մըն է, որ կը գտնուի օտարին մօտ(16):

Հակառակ տոհմային առանձնայատկութիւններու փառաւորումին, եթէ գաւառական գրականութիւնը կ'ուզէ դառնալ արուեստ, հարկ է անցնիլ օտար արուեստի իւրացման փուլէ մը: Ահա երկրորդ յարակարծիքը. որպէսզի տոհմային գրականութիւնը ըլլայ արուեստ, ըլլայ ինքզինք, պէտք ունի իւրացնելու օտարին արուեստը... Բայց մինչեւ ո՞ւր պէտք է երթայ այս իւրացումը, ահա իսկական հարցը: Զարդարեան կ'ըսէ, որ այդ օտար արուեստը պարզ զարգացման միջոց մըն է, ոչ գրագէտին ինքնութիւնն ու իսկութիւնը: Բայց կարելի՞ է արուեստը նկատել պարզապէս արտաքին միջոց մը գրականութեան, անկախ անկէ:

Ցամենայն դէպս՝ պոլսականը, ոստանիկը ինքնին անբաւական գրականութիւն մըն է, որուն կը պակսի անշուշտ բունը եւ այն ամէնը որ կը համաստեղուի անոր շուրջ. հարազատը, բնատիպը, ինքնատիպը: Թերեւս ասոր համար պոլսականը թերի, ամբողջական գրականութիւն մը չէ: Ինչպէս Զարդարեան կ'ըսէ. «Գաւառական գրականութիւն ըսելով կը հասկնանք այն ծաղկոցը ուր իւրաքանչիւր գաւառ իր միջավայրին տերեւն ու ծաղիկը, ներշնչումը, միտքը, ոգին՝ շրջապատող տարբեր տարբեր բընութեան ու ասոր ազդեցութեան այլեւայլ նրբերանգները բերէ... ուր հայ ընտանիքը իր բոլոր տոնովն ու տեղովը, ազգակցական բոլոր համարինութեամբը պիտի համադրուի... Պոլսական գրականութիւնը իսկականը, միակն ու ամբողջականը ըլլալու որե՛ւէ իրաւունք չունի ու չի կրնար ունենալ. այլ ինք եւս ամբողջութեան մէկ զանազանութիւնը ու մէկ մասն է միայն. ոչ աւելի, ոչ պակաս»: Գաւառական գրականութիւնն է ծաղկոցը... քանի որ ան կը համադրէ ամբողջութիւնը իր մէջ, կը բերէ բունը, հարազատը...համարինութիւնը...: Իսկականը: Միակը: Զարդարեան տեսաբանը չանդրադառնար որ «ազգակցական բոլոր համարինութիւն» կոչած այդ «վըտանգաւոր» գոյացութիւնը, հարազատութիւնը (հին իմաստով) գրականութեամբ է որ կը համադրուի: Որով առանց գրականութեան նման համադրում չկայ:

ԳՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Թլկատինցի եւ Զարդարեան զոհը կը դառնան աղէտին, իսկ գաւառական գրականութիւնը կը շարունակուի: Թլկատինցիի վարժարանէն անցած են ոչ միայն Համաստեղ, Նուրիկեան ու Վահէ Հայկ, այլեւ Թոթովենց: Զորսն ալ որոշ ատեն հաստատուած են Ամերիկա: Թոթովենց քանի մը անգամ երթ ու դարձ կատարած է, Երեւան հաստատուելէ առաջ: Առաջինները՝ Սփիւռքի մէջ, պիտի իրագործեն ամբողջովին իրենց գրականութիւնը, «Փիւնիկ»ի, «Հայրենիք»ի, «Պայքար»ի, «Նոր գիր»ի էջերուն մէջ, յետոյ առանձին հատորներով: Նպատակս չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել այդ ընդարձակ գրականութիւնը:

Կարելի՞ է խօսիլ «գաւառական գրականութեան Խարբերդի դպրոցին» մասին:

«Գրական դպրոց» յղացքը կ'ենթադրէ որոշ հանգամանքներ. Նախ՝ ընդհանուր ըմբռնում մը գրականութեան եւ արուեստի, ապա՝ հաւաքական կամ խմբական աշխատանք մը, որ յաճախ կը թարգմանուի գեղագիտական ու մտածողական հանգանակի մը, կամ հասարակաց ծրագրի մը կամ հանդէսի մը հրատարակութեամբ: Ուրեմն՝ հասարակաց սկզբունքներ ու պահանջքներ, համատեղ արարքներ, ընդհանուր հարցադրութիւն մը, որոնք գրական երեւոյթին կուտան ենթակայականը զանցող եզրեր: Այսպէս՝ գրական դըպրոցի մը կազմաւորման մէջ դեր ունին ժառանգումի, փոխանցումի հոլովոյթներ, հաստատութեան մը մէջէն իրագործուող:

Թլկատինցի եւ Զարդարեան, միասին, Խարբերդի մէջ կամ անկէ դուրս, Պոլիս, ոչ հանգանակ ստորագրած են, ոչ ալ միացեալ հրատարակութիւն մը կատարած են: Տեղը չէ նկատի առնելու պատմական արգելքները, որոնք կան եւ չեն կրնար սակայն դառնալ հակառակին փաստը: Նոյնը կրնանք ըսել Սփիւռքի մէջ գրել սկսած Համաստեղի, Հայկի, Նուրիկեանի եւ Թոթովենցի համար: Անշուշտ «Նոր Գիր»ին մէջ Նուրիկեան եւ Հայկ աշխատակցած են միասին, բայց, ըստ երեւոյթին, առիկա հանգանակի մը եզրերուն չէ հասած:

Սակայն Համաստեղ, Հայկ եւ Նուրիկեան, այս կամ այն առիթով, միշտ ալ թելադրած են որ եթէ ոչ գաւառական գրականութիւն կը մշակեն, առնուազն կը հետեւին այդ ուղղութեան:

Ինչ որ այլապէս կարեւոր է բոլոր այս գրողներուն մօտ, ան ալ Թլկատինցիի երկին ու անձին հանդէպ եղած տեսակ մը ընդհանուր յարգանքն է, պաշտումը չըսելու համար: Զարդարեան, Համաստեղ, Նուրիկեան, Հայկ եւ Թոթովենց ոչ միայն ճանչցած են Թլկատինցին իբրեւ ուսուցիչ, այլեւ գրած են անոր մասին յիշատակներ կամ քննարկած են անոր երկը: Թլկատինցիի մահուան տարածայնութեան առթիւ գրած իր յօդուածին մէջ Զարդարեան բաւական հանգամանալից կերպով կը խօսի իր ուսուցչին մասին եւ կ'աւելցնէ. «Թլկատինցին ինքն է որ գաւառական գրականութիւն քիչ մը տարտամ բայց էապէս կարեւոր անուան տակ հասկցուող գրական աւելի հայեցի եւ առողջ հոսանքի մը հայրը կը հանդիսանայ թրքահայ գրականութեան մէջ»:

Նման դիտողութիւններու կարելի է հանդիպիլ Համաստեղի, Հայկի, Նուրիկեանի եւ Թոթովենցի յօդուածներուն մէջ, փաստը տուող այն մեծ տպաւորութեան որ Թլկատինցին ձգած է իր «գրական աշակերտներ»ուն վրայ, ինչպէս կ'ըսէ Թոթովենց, որոնց ներշնչեր է «գրականութեան սէրը եւ գրելու արուեստը»: Ուսուցիչ – աշակերտ յարաբերութիւնը կը տանի իր մէջ գրական ոչ այնքան ըմբռնում մը, որքան սկզբունքներ, մերթ տարազուած, մերթ չըսուած, ժառանգման ու փոխանցման կաղապարներ:

Սակայն Թլկատինցին ոչ միայն սկիզբն է հոսանքին, այլեւ այդ բոլոր գրողներուն՝ «հոգեկան հայրը», տեսակ մը մեկնակէտ եւ աղբիւր, օրէնսդիր ու չափանիշ: Այդ սկզբնական, խորհրդանշական հօր իրենց հաւատարմութիւնը չէ կասած: Նոյնիսկ աղէտէն ետք անիկա դարձած է աւելի ու աւելի տիրական, աղէտին հակազդելու ներքին մղումով մը դուցէ: Որով Խարբերդի դպրոց մը անկարելի չէ ընդունիլ, իբրեւ ձգումի մը շուրջ կազմակերպուած համաստեղութիւն, որուն աշխարհագրական ու խորհրդանշական կեդրոնը Թլկատինցիի վարժարանն է:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(*) Այս գրութիւնը հատուած մըն է այն հաղորդումէն, որ ներկայացուած է «Խարբերդ–Ծոփք» գիտաժողովին, կազմակերպուած փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի կողմէ, 23 Մայիս 1998–ին, UCLA համալսարանի մէջ, Լոս–Անճըլըս:

(1) Գարեգին Սրուանձտեանց, *Երկեր*, հատոր Ա., Երեւան, 1978, էջ 29:

(2) «Մասիս», 1886, թիւ 3807:

(3) «Մասիս», 1878, թիւ 2355:

(4) Նոյն, թիւ 2409:

(5) *Թլկատինցին եւ իր գործը*, Պոսթըն, 1927:

(6) «Մասիս» 1898– Զարդարեան նման տնտեսական հարցին կը նուիրէ ուրիշ ուսումնասիրութիւն մը՝ «Հայ վաճառականութիւնը – Կիսատ հոգիներ», «Մասիս», 1898:

(7) Նոյնը կարելի չէ ըսել նամակներուն մասին, ուր Զարդարեան կը խօսի աւելի ազատ. տես. *Արեւմտահայ նամականի*, Երեւան, 1972, էջ 231:

(8) «Հայրենիք», 1893, թիւ 363:

(9) «Հարցարան»ը եւ յաւելեալ քանի մը յօդուածներ տպուած են Արտ. Յարութիւնեանի հատորին մէջ, *Արձակ էջեր եւ քերթուածներ*, Փարիզ, 1937: Գոյութիւն ունի ուրիշ հատոր մը. *Գիշերուան ճամբորդը*, Երեւան 1968, ուր խմբուած են Արտ. Յարութիւնեանէն քերթուածներ, արձակ էջեր և բաւական թիւով յօդուածներ: Այս երկու հրատարակութիւնները շատ մասնակի բնոյթ ունին:

(10) «Բիւրակն» թիւ 9–10, 1899 Փետր. 25:

(11) *Արձակ էջեր եւ քերթուածներ*, նշուած հատոր, էջ 119–120:

(12) Մ. Մամուռեան, տես. «Գաւառային մատենադարան», «Արեւելեան մամուլ», 1899, էջ 795:

(13) «Վաղուան գրականութիւն», «Մասիս», 1900, էջ 631:

(14) Թէ այս բոլորին մէջ կայ յայտնատեսական բան մը, ատոր կրնանք վըստահ ըլլալ: Արտ. Յարութիւնեան ինք ալ յետագային վարուժանի *Ցեղին սիրտը*ի առթիւ թելադրած է. «ժամանակ մը, մօտաւորապէս տասը տարի կայ, անըրացատրելի ըլլալու աստիճան յամառութեամբ մը, ըսած եմ, թէ "վաղուան գըրականութիւն" մը գոյութիւն պիտի ունենայ ,որ պիտի ըլլայ մեր հարազատ գրականութիւնը, զոր Պոլիսը չի կրնար տալ, եւ որ մեզի պիտի գաւառէն գայ: Տեսակ մը անդիմադրելի ուժգնութեամբ յայտնատեսութիւն՝ այս բանը ինծի ըսել տուած է», «Դ. Վարուժան», «Ձայն հայրենեաց», Պոլիս, 1910, թիւ 21: Յօդուածը լոյս տեսած է *Գիշերուայ ճամբորդը* հատորին մէջ, էջ 269–274:

(15) «Ազատամարտ», գրական յաւելուած, 1911, թիւ 45, էջ 706:

(16) Այստեղ կը գտնուի Յ. Օշականի արհամարհանքին արմատը արուեստին ու ասոր օրէնքներուն հանդէպ:

L'IDENTITÉ PONTIQUE :

un paradoxe ethnoculturel de longue durée

par

Anahide TER-MINASSIAN

«*Les Grecs pontiques. Diaspora, identité, territoires*» (249 p). Publié par les presses du C.N.R.S. (C.N.R.S Editions, 1998), sous la direction de Michel Bruneau, géographe et directeur de recherches au C.N.R.S., rattaché à l'Université de Bordeaux III, voilà un livre stimulant que tous ceux qui s'intéressent à l'Orient méditerranéen ou qui s'interrogent sur le destin du peuple arménien, et surtout sur les relations entre l'Arménie et la diaspora devraient lire.

L'ouvrage réunit les actes d'un colloque qui s'est tenu à l'Ecole française d'Athènes, en mars 1995, à la suite d'accords entre trois partenaires. Le Ministère français de la Culture et le C.N.R.S., associés autour d'un programme dont l'intitulé, *Méditerranée : échanges et affrontements. 1993*», révèle les inquiétudes des «politiques» au lendemain de l'effondrement de l'U.R.S.S. et de la Yougoslavie. Les partenaires grecs de la Fondations Nationale de la Recherche scientifique grecque, de l'Université de Thessalonique et du Centre d'Etudes pontiques. L'Académie des Sciences de Russie, représentée par l'Institut géographique de Moscou. Au total 16 chercheurs français, grecs et russes, géographes, historiens, sociologues ou ethnolinguistes ont confronté leurs expériences du terrain et les points de vue propres à leur discipline respective pour tenter de comprendre l'étonnante perennité de l'identité des Grecs pontiques. A travers l'exemple des Grecs pontiques, ils ont cherché à répondre aux questions posées par les rapports de ce peuple hellénique bimillénaire avec son territoire d'origine (le Pont en Asie Mineure), un territoire perdu, qui reste son territoire de référence, avec ses territoires d'exil et de réenracinement (Géorgie, Arménie, Piémont caucasien, Russie), avec ses territoires de déportation (Asie Centrale, Sibérie). Ils ont, à partir de ce cas spécifique, cerné les modes de fonctionnement des «réseaux des diasporas »(1), démontré que les enjeux de la mémoire (du pays d'origine, de la première migration et des migrations qui ont suivi) sont aussi des éléments constitutifs d'une diaspora. Assorties de nombreuses cartes qui soulignent l'importance du lien territorial et illustrent les migrations, volontaires ou forcées des Grecs pontiques au cours de leur longue histoire, les communications ont été groupées autour de trois thèmes : les fondements de l'identité grecque pontique, les territoires de la diaspora dans l'ex-U.R.S.S., l'identité pontique en Grèce. Délibérément, la diaspora occiden-

tale (Europe occidentale, Amérique, Australie) n'a pas été abordée.

Aujourd'hui, on estime à 2 millions le nombre des Grecs pontiques répartis dans une diaspora à l'échelle mondiale(2). Comme pour toutes les diasporas les données démographiques sont variables et incertaines. Cependant, selon les chiffres recueillis par trois congrès panpontiques qui se sont tenus en Grèce entre 1985 et 1992 et où étaient représentées des dizaines d'associations et de fédérations pontiques de Grèce, de Russie, d'Ukraine, de Géorgie, de Kazakhstan, des Etats-Unis, d'Allemagne, du Canada, d'Australie, d'Afrique du Sud etc..., c'est en Grèce et en Russie que l'on trouve leurs plus fortes concentrations. Sur une population de 10 millions d'habitants la Grèce comprterait 850.000 Pontiques. Si 200.000 d'entre eux vivent dans l'agglomération athénienne, la majorité s'est fixée en Macédoine et en Thrace où continuent à affluer les nouveaux réfugiés. Thessalonique fait désormais figure de capitale pontique, ou plutôt de «l'hellénisme pontique» (p.24).

Le dernier recensement soviétique de 1989 faisait officiellement état de la présence en U.R.S.S. de 385.000 Pontiques. Mais ce chiffre est contesté par les associations qui revendiquent 600.000 Pontiques et même 1 million, si l'on tient compte des mariages mixtes (un phénomène qui touche toutes les diasporas). C'est l'avis de l'ancien maire de Moscou, Gabriel Popov, descendant de Pontiques et président en Russie, de l'association Pontos.

Le terme de *Pontios* ou *Pontiques* est réservé aux populations grecques originaires du Pont où leur présence est attestée depuis les temps mythiques de Prométhée. Il s'applique aussi aux Pontiques qui ont émigré en Transcaucasie et au Caucase. Le *Pont* est la bande littorale nord-est de l'Asie Mineure, d'environ 100 kms, comprise entre Sinope et Batoum, baignée par la Mer Noire (le Pont Euxin des Grecs) et limitée vers l'intérieur par la barrière des Alpes pontiques s'élevant brusquement jusqu'à 3700 mètres. Il suffit de citer les noms de quelques ports ou villes de l'intérieur — Sinope, Samsun, Ordou, Kerasous, Trébizonde, Amasia— pour se souvenir que cette bande littorale a été aussi occupée, depuis l'Antiquité, par des communautés arméniennes. Jusqu'en 1915, il a existé un *«Pont arménien»* comme le rappellent l'ouvrage commémoratif et encyclopédique de Hovaguim Hovaguimian(3), *Les Mémoires de l'évêque arménien catholique de Trébizonde*(4), l'autobiographie de L. Zaven Surmélian(5), l'étude de démographie historique de Frédéric Paulin(6) ou le roman humoristique de Rose Macaulay(7).

Et de fait, à travers les différentes communications consignées dans *«Les Grecs pontiques»*, on découvre que depuis l'époque du royaume de Mihrtade (1er s. avant Jésus-Christ) qui fut, on s'en souvient, le beau-père de Tigrane le Grand, jusqu'aux migrations récentes consécutives à la disparition de l'U.R.S.S., Grecs et Arméniens ont eu une histoire parallèle, ont connu les mêmes mouvements migratoires, ont vécu côte à côte dans un même espace communautaire entre le Pont, le Caucase et la Russie méridionale, ont pratiqué les mêmes fonctions économiques et, tout en conservant leur identité propre, ont occupé les mêmes «niches écologiques» dans les empires ottoman, russe et soviétique.

⁂

Pour la richesse de leur contenu la plupart des communications mériteraient une analyse séparée. Disons simplement que l'ensemble, grâce en particulier à l'apport des géographes, renouvelle notre vision de «l'aventure grecque».

Depuis la fondation des cités grecques de la Mer Noire (VIIIème s. avant J.-C.) jusqu'à la conquête de l'empire de Trébizonde (1204-1461), que dirigent les Comnène, par les Turcs ottomans déjà maîtres de Constantinople (1453), la présence grecque s'est affirmée sur la côte nord-est de l'Asie Mineure. Dès lors, commence un flux migratoire, continu quoique irrégulier, des Grecs pontiques vers le Caucase, le littoral de la Mer Noire et de la Mer d'Azov et vers la Russie orthodoxe. Du XVème au XXème siècle, des communautés régionales avec des statuts variés, en fonction des causes et des circonstances des migrations, se sont constituées. Ainsi la population grecque de Crimée a été déportée (avec la population arménienne) par ordre de Catherine II, en 1779. Dispersés dans des dizaines de villages, les Grecs ont fondé la ville de Marioupol (au nom de la Vierge), près de Rostov-sur-le-Don, qui devient aussi un grand centre arménien. Au cours de la seconde moitié du XVIIIème s., des mineurs grecs d'Erzeroum ont été installés dans l'actuelle Arménie pour travailler dans les mines de plomb et d'argent d'Akhtaly et d'Alaverdi. En 1829, leurs descendants ont été transférés à Tsalka (province d'Akhaltsik où les Arméniens affluent), en Géorgie. Après la signature du traité d'Andrinople (1829), qui entérine aussi la création d'un Etat grec indépendant dans la péninsule balkanique et surtout après le traité de San Stéfano (1878)(8) qui attribue à la Russie Kars et Ardahan, les réfugiés pontiques affluent désormais à Kars, en Adjarie, en Abkhazie, en Arménie, en Géorgie, gagnent le piémont caucasien pour coloniser les territoires de Krasnodar et Stavropol. A ces mouvements de populations grecques, correspondent partout, des mouvements homologues arméniens. Les nouveaux venus sont des éleveurs et des agriculteurs spécialisés dans la culture du blé, du tabac, du thé, des fruits et des légumes.

Au cours de leurs pérégrinations, les Grecs pontiques, ont transféré avec eux, la «culture pontique». Son inventaire comprend: la cuisine, des pratiques sociales fondées sur le mariage, la parenté, la tradition orale, les structures de pouvoir, le théâtre, les danses collectives rythmées par la lyre, la mémoire du territoire d'origine, et bien entendu la religion orthodoxe et la langue pontique. Mais ces dernières notions méritent quelques précisions. Les Grecs pontiques, comme les Grecs balkaniques émigrés en Russie, ont conservé leur identité dans la Russie ou la Géorgie orthodoxes, en conservant leurs liens avec le Patriarcat grec œcuménique de Constantinople. Dialecte non littéralisée, la langue pontique s'est toujours trouvée en situation de plurilinguisme de ses locuteurs pratiquant suivant les lieux et les périodes le turc, le kurde, le grec classique (pour les intellectuels), le géorgien, l'arménien, le russe, le grec moderne et aujourd'hui, l'allemand et l'anglais. L'étude de Georges Drettas *«La langue pontique comme objet identitaire : questions de représentations»* (pp. 71-88) démontre que la langue ne doit pas être considérée comme un champ privilégié d'identification. Il existe en Turquie et au Caucase des musulmans ponticophones, comme il existe des Pontiques chrétiens turcophones (les Ouroums)(9), en Géorgie. La «mort de la langue» des migrants, leur indifférence en matière de langue, a été largement compensée en Russie, par une très nette tendance à éviter les mariages mixtes, jusqu'en 1942.

La première guerre mondiale et la révolution russe de 1917 ont totalement bouleversé le sort des Grecs pontiques comme celui des Arméniens. Trébizonde a été l'objet d'un conflit de souveraineté entre les Grecs pontiques et les Arméniens entre 1919 et 1920. Les projets d'un Etat pontique indépendant, puis d'une Fédération arméno-pontique (1920) ont échoué, tandis que Mustafa Kémal, débarqué avec ses troupes à Samsun (19 mai 1919) procédait à une épuration ethnique en faisant déporter 500.000 Pontiques(10). L'afflux des réfugiés pontiques vers les îles de la Mer Egée et vers la Grèce commence dès 1920 et précède le Grand Echange des populations entre la Grèce et la Turquie (1923). Sur 1.500.000 réfugiés grecs, quelques 400.000 Pontiques ont été dispersés en Grèce dont la majorité en Macédoine et en Thrace. Par ailleurs l'annexion de Kars et d'Ardahan (décembre 1920) par la Turquie a donné le signal du dernier flux migratoire vers la Transcaucasie et le Caucase soviétiques,renforçant les communautés grecques d'Abkhazie (Soukhoum), de Géorgie et d'Arménie. Deux études extrêmement intéressantes ont été consacrées aux communautés grecques et à leurs territoires en Géorgie (P. Tsatsanidis, p. 122-136) et aux Grecs d'Arménie et de Kars (E. Charatsidis, p. 143-156) au XIXème et XXème siècles. L'une et l'autre sont des sources indispensables à la compréhension des questions géopolitiques régionales et de l'histoire des Arméniens. Tout aussi indispensable est la lecture de l'article de Tamara Galkina(11) consacré aux Grecs de la province de Stavropol (pp. 113-119). Dans cette province ethniquement hétérogène (34 groupes ethniques totalisant 2,6 millions habitants répartis sur 660.000 km²), les Arméniens représentent, en 1994, le deuxième groupe après les Russes et les Cosaques. Signalons par ailleurs, que les géographes estiment à environ 500.000 le nombre des Arméniens installés aujourd'hui dans le Piémont caucasien et en Russie méridionale, preuve entre autres, d'une diasporisation accrue des Arméniens de l'ex-U.R.S.S. depuis 1989.

Enfin, les Grecs de Crimée, d'Abkhazie, de Géorgie, du Caucase du nord, auxquels il faut ajouter les émigrés communistes grecs en U.R.S.S. après la fin de la Guerre civile en Grèce (1945-1949), ont été massivement déportés par Staline en Asie Centrale et en Sibérie où les survivants de cette odysée ont subi, dans les territoires de la déportation, les effets de la russification. A cet égard, l'étude de V. Agtidis *«Asie Centrale et Sibérie, territoires de la déportation»* (pp. 157-175), est la plus neuve.

La dernière partie de l'ouvrage est consacrée aux relations dialectiques (et passionantes), à la confrontation culturelle entre l'Etat grec et les Grecs pontiques dont le nombre a considérablement augmenté, en Grèce, avec les arrivées programmées à partir des années soixante, des Grecs de l'U.R.S.S. Des arrivées d'abord modérément souhaitées par les gouvernements grecs qui ont dû faire face depuis 1991, à un afflux de 100.000 nouveaux venus originaires de Sibérie, des républiques d'Asie Centrale, de Géorgie, d'Abkhazie, d'Arménie, souvent russophones et athées, mais conscients de leur identité grecque et pontique.

L'article de Michel Bruneau *«Les monastères pontiques en Macédoine — Marqueurs territoriaux de la Macédione»* (pp. 213-228), à qui l'on doit aussi l'introduction et la conclusion de l'ouvrage, est une remarquable étude de l'affirmation identitaire des Grecs pontiques «qui se manifeste à travers leur iconographie(12) tant sur les monuments eux-mêmes et leur reconstruction en Grèce» (p. 213). Cartes à l'appui, il montre comment les Pontiques de Macédoine ont entrepris entre 1950 et 1980, la reconstruction dans une configuration identique, sur un site montagneux élevé soigneusement choisi par les associations pontiques, des cinq principaux monastères de l'arrière-pays de Trébizonde, abandonnés, détruits et pillés en 1923. Ainsi a été reconstruit le nouveau monastère de Panagia Soumela où a été transféré l'icône de la Vierge de Soumela, symbole sacré et national des Pontiques, déposé au musée byzantin d'Athènes (1931), après avoir été exhumé d'une cachette en Turquie. Panagia Soumela est devenue avec les autres monastères macédoniens (des monastères sans communautés monastique) des lieux de pèlerinage où se pressent, le 15 Août, des centaines de milliers de pèlerins venus aussi de pays lointains. Les cérémonies religieuses et commémoratives en présence des officiels et avec la participation de l'armée, les diverses manifestations culturelles ont un caractère incontestablement national. Mais elles sont avant tout l'expression de la renaissance pontique en diaspora et une affirmation identitaire différente de l'hellénisme de l'Etat grec, voire un refus de «l'assimilation» dans le creuset grec.

La conclusion de Michel Bruneau confirme la préface de Georges Prévélakis(12) qui présente un point de vue critique par rapport à la prééminence de l'Etat-nation, une forme d'organisation spatiale et politique propre à l'Europe occidentale, libérale et capitaliste, du XIXe et XXe siècles, dont il annonce le déclin. A la logique territoriale de l'homogénéité ethnique de l'Etat-nation,il oppose cette forme différente d'organisation sociale et politique qu'est la diaspora. Les peuples d'Orient Grecs, Arméniens et Juifs, qui ont vécu dans les grands empires établis dans ce vaste carrefour entre les Balkans, la Mer Noire, l'Anatolie, le Caucase, ont démontré, au prix il est vrai d'une histoire tragique, leur capacité à conserver leur identité, sans Etat, sans continuité territoriale et grâce à la force de leur culture.

En cette fin du XXème siècle, il constate que dans «un monde qui se globalise, c'est-à-dire qui revient à la logique œcuménique des empires l'expérience des peuples d'Orient manifeste sa pertinence. Les réseaux des diasporas fondés sur la volonté de préserver une identité deviennent à nouveau des acteurs importants» (p. 19).

ANAHIDE TER-MINASSIAN

(1) *Nous avons publié dans* «Haratch» *(le* 14 *Nov.* 1996) *le compte-rendu d'un ouvrage publié sous ce titre chez l'Harmattan* (1996). *Là aussi il s'agissait des actes d'un important colloque réuni à Larnaca* (1993).

(2) *On estime à 6 millions l'ensemble de la diaspora grecque mondiale.*

(3) Յովակիմ Յովակիմեան – *Պատմութիւն հայկական Պոնտոսի* – Պէյրութ, 1967:

(4) Les mémoires de Mgr Jean Naslian, -Evêque de Trébizonde-, sur les événements politico-religieux en Proche-Orient de 1914 à 1928 (2 *vol.*); *Vienne.*

(5) *L. Z. Surmelian.* I Ask You Ladies and Gentlemen. Introduction by William Saroyan. *New-York*, 1945.

(6) *Frédéric Paulin.* Histoire de la Famille et Démographie historique des Arméniens ottomans. Fin XIXème - début XXème. *Mémoire de D.E.A. présentée à l'E.H.E.S.S.*, 1996. *Etude consacrée aux Arméniens d'Ordou.*

(7) *Rose Macaulay.* Les Tours de Trébizonde, *Londres*, 1956. *Trad. française Ed.* 10/18 (1995). *Un roman anglais de guerre froide et un état des lieux en Turquie orientale.*

(8) *En fait, ces migrations correspondent à de véritables échanges de populations entre les empires russe et ottoman. Protecteurs des chrétiens d'Orient depuis 1774, les tsars de Russie attirent dans leurs nouveaux territoires les chrétiens ottomans (Grecs, Arméniens). L'Empire ottoman ouvre ses portes aux musulmans de Crimée et du Caucase.*

(9) *Une position comparable est celle des* Khamchins, *une minorité arménophone du Pont convertie à l'Islam aux XVII - XVIIIèmes ss. Georges Dumézil a étudié leur dialecte. Claire Mouradian a fait à leur sujet une communication à Rome (septembre* 1997) *au cours du colloque «Conversions en Islam méditerranéen» (sous presse).*

(10) *C'est pourquoi, en* 1994, *le Parlement grec a décidé, à l'unanimité, que le* 19 *mai serait le jour de la commémoration du génocide des Pontiques.*

(11) *Tamara Galkina (Stamboultsian par son père, est une remarquable géographe de l'Institut de Géographie de Moscou. Elle a publié de nombreuses études sur les diasporas arménienne, grecque et juive en U.R.S.S., puis en Russie. Elle est la nièce de Hélène Buzant.*

(12) *Au sens donné à ce terme par le géographe J. Gottmann.*

(13) *Géographe, maître de conférences à l'Université de Paris IV.*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
MARDI
8 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման ; Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.459 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.459

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Մ. ԵԸԼՄԱԶ՝ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Այս խորագիրը կը գործածէր «Ֆիկառօ» (Սեպտ. 7) իր Թղթակիցին գրութեան համար Թուրքիոյ վարչապետին Իսրայէլ այցելութեան առթիւ : Կը գրէ թէ Իսրայէլի վարչապետը յոյսը դրած է Եըլմազի վրայ վերագտնելու համար լաւ համբաւ մը միջազգային բեմին վրայ :

Թուրքիոյ վարչապետը Իսրայէլ կ'անցնէր Ցորդանանէն ետք եւ կ'ընդունուէր բացառիկ պատիւներով : Նեթանիահու ողջունած է Անգարայի հետ յարաբերութիւնները որպէս. — «շրջանի ապահովութեան կարգադրութեան մը գլխաւոր առանցքը», ինչ որ այնքան ալ չէ խանդավառած Թուրքերը եւ դեսպանը անմիջապէս հակազդած է ըսելով.—«ամէն բան իր կարգին : Նախ պէտք է շրջանի խաղաղութեան պայմանները ապահովել նախքան ռազմագիտական զինակցութեան մը մասին խօսիլը» :

Այս առթիւ կը յիշուին 1996–ին ստորագրուած համաձայնագրերը, Իսրայէլցի օդաչուներու մարզումը Թրքական օդային տարածքին մէջ : Եւ որքան ալ երկու կողմերը պնդեն որ իրենց համաձայնութիւնը ոչ ոքի դէմ է, Ամերիկացիք իսկ չեն ուզեր որ յարաբերութիւնները շատ խորանան : Դժգոհ է նաեւ Սուրիա եւ «Ալ–Պաաթ» պաշտօնական թերթը կը գրէր. «Եըլմազի այցելութիւնը Իսրայէլ, թշնամական արարք մըն է որու պէտք է դէմ դնենք» : Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիա տրամադիր չէ տեղի տալու Իսրայէլի բոլոր փափաքներուն եւ Անգարա կ'ըսէ թէ զօրաւոր բլլալ զինուորական ուխտի մը «յիմար գաղափար մըն է» եւ Նեթանիահու հրաժ կը տեսնէ :

ՖՐԱՆՍԱ — ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ՏՈՒԺԵՐ Է ԻՐ ՀԱՅԱՄԷՏ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Ֆրանսական մամուլը շատ ժլատ գտնուեցաւ անցեալ շաբթու, ֆրանքեւազրպէյճանական պայմանագրերու եւ արտաքին առեւտուրի նախարարի՝ Ժագ Տոնտոււի Բաքու այցելութեան մասին :

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՆԳԱՐԱ ՊԻՏԻ ՉԵՐԹԱՅ ՈՉ ԱԼ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՂՐԿԷ

Սեպտեմբեր 6–ի «Միլլիյէթ»ը «Քոչարեան վճռեց, վերջացուց» խորագիրով կու տայ լուրը թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան 75–ամեակի հանդիսութիւններուն Անգարայէն ուղղուած հրաւէրը ժխտական պատասխան ունեցած է Երեւանէն : Մամուլի ասուլիսի մը այս մասին հարցումի մը պատասխանելով Հայաստանի նախագահը ըսած է. «Ես պիտի չերթամ, ուրիշ անձնաւորութիւն ալ պիտի չղրկուի : Արդէն պէտք եղածէն շատ աւելի կարեւորութիւն տրուեցաւ այս նիւթին : Թերեւս երբեւէ եթէ Պետութեան ղեկավարներու վեհաժողով մը կամ միջազգային ժողով մը խնդրոյ առարկայ ըլլար : Սակայն, եղածը քաղաքական բնոյթէ զուրկ հանդիսութիւն է» :

Սեպտեմբեր 7–ի առաւօտուն նախագահի աշխատակազմին դիմելով երբ ուզեցինք ստուգել լուրը, լսուեցաւ որ նախագահը չէ որ անձամբ կատարած է այդ յայտարարութիւնը, այլ մամուլի իր քարտուղարը : Կը սպասուի որ նախագահը նոյն բնոյթի յայտարարութեամբ հանդէս գայ յետագային :

Հազիւ քանի մը տող կարելի էր գտնել «Լիպերասիոն»ի մէջ :

Սեպտեմբեր 3–ի «Լէ Զ'էքօ» տնտեսական օրաթերթն է, որ Բաքու ղրկած իր յատուկ թղթակցին՝ Ժան — Ֆրանսուա Ֆոլոյի շնորհիւ աւելի լայն արձագանգ կու տայ եւ խորհրդածութիւններ ալ կ'ընէ :

Կը գրէ թէ շաբթու սկիզբը Բաքու գումարուած ֆրանքեւազրպէյճանական խառն յանձնախումբին առաջին նիստը թոյլ տուաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն խորացնելու իրենց տնտեսական շփումները շուկայի մը հետ, ուր, այսօր, շատ քիչ ներկայ են : Ու կը շարունակէ. — «Մինչ ադրբեջանական հողամասին մէկ հինգերորդը գրաւուած կը մնայ Երեւանի բանակին կողմէ, Ֆրանսա, արդարեւ, երկար ատեն տուժեց Բաքուի մէջ, իր քաղաքականութեան հայամէտ պատկերին պատճառաւ» :

Այս «հաստատում»էն ետք, Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ ժամը եկած է յարաբերութիւնը ջերմացնելու երկրի մը հետ, որ 1992–95 տարիներու անկումէն ետք, այսօր, տարեկան 6–էն 8% աճ կ'արձանագրէ, շնորհիւ քարիւղային իր ճարտարարուեստին : Ապա, կ'անդրադառնայ նախարարին բանակցութիւններուն որոնց ակնարկած էինք Սեպտեմբեր 4–ի մեր թիւով :

Վերջաւորութեան ցաւով կը նկատէ որ առայժմ ֆրանսական ներդրումներ վեց ընկերութիւններէ նուազ են, բայց բարելաւումը մօտ է եւ քաջալերելու համար ներդրումները, Ֆրանսա եւ Ադրբեջան ներդրումներու պաշտպանութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են : Խօսակցութիւններ կան նաեւ տուրքերու պայմանագրի մը շուրջ՝ խուսափելու համար կրկնակի հարկաւորումէ :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3–1 ՅԱՂԹԵՑ ԱՆՏՈՐԱՅԻ

ԵՒ ԻՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԳԼՈՒԽՆ Է

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5–ին, Հայաստան 3 – 1 յաղթեց Անտորայի : Կէտերը նշանակեցին 40–րդ վայրկեանին Գառնիկ Աւալեան, 72–րդ եւ 90–րդ վայրկեաններուն՝ Տիգրան Եսայեան : Անտորայի համար 86–րդ վայրկեանին, փենալթիով, կէտը նշանակեց Լիւսենոօ :

Ախոյենութեան զատումի այս մրցումներու շարքին, Հայաստանի խմբակէն Ֆրանսա 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Իսլանտայի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ : Ուկրանիա ալ 3–2 պարտութեան մատնեց Ռուսաստանը : Այլ խմբակներու մէջ, կալլէս պարտուեցաւ Իտալիայէն 0 – 2, Բելառուսիա եւ Դանիա 0–0 արդիւնքի մը վրայ մնացին : Թուրքիա 3 – 0 յաղթեց Հիւսիսային Իրլանտայի, Շուէտ՝ Անգլիոյ 2–1, Սլովաքիա՝ Ադրբեջանի 3–0, մեծ անակնկալով մը Կիպրոս՝ Սպանիոյ 3–2, Վրաստան՝ Ալպանիոյ 1–0, Ֆինլանտա՝ Մոլտաւիոյ՝ 3–2, Աւստրիա հաւասար մնաց Իսրայէլի հետ 1–1, ինչպէս նաեւ Լիթուանիա–Սկովտիա 0–0, Պոսնիա եւ Էստոնիա 1–1, Իրլանտա 2–0 յաղթեց Խրուաթիոյ :

Այժմ 4–րդ խմբակին գլուխն է Հայաստան 3 կէտով (+2), կը հետեւին Ուկրանիա՝ 3 կէտ (+1), Ֆրանսա՝ 1, Իսլանտա 1, Ռուսաստան եւ Անտորա 0 :

Ֆրանսայի հետ Հայաստան կը մրցի Մարտ 31–ին եւ Հայաստանի մէջ ալ Սեպտեմբեր 8–ին :

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Ֆրանսայի Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0–1 պարտուեցաւ Գանէ :

Դասաւորման գլուխը կը մնայ Թուլա :

ՊՕՂՕՍԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ԻՐ ՀՕՐ

Այս խորագրով է որ «Ֆիկառօ» կ'արտայայտուէր Ալէն Պօղոսեանի մասին որ ֆրանսական ֆութպոլի գլխաւոր անուններէն է : Կը ծանրանայ գլխաւորաբար այն սիրոյն վրայ զոր Ալէն Պօղոսեան կը պահէ իր ողբացեալ հօրը հանդէպ : Ան ցաւ կը յայտնէ որ հայրը չկըրցաւ զինքը տեսնել ֆրանսական խումբին հետ յաղթանակի պահուն ու կ'ըսէ.— «կը յուսամ որ հոնկէ ուր կը գտնուի, տեսաւ յաղթելս, բայց, տարբեր բան կ'ըլլար եթէ միասին ապրած ըլլայինք այդ հաճոյքը եւ այդ երջանկութիւնը» :

Ու յօդուածագիրը չորս սիւնակներու երկայնքին կը խօսի Ալէն Պօղոսեանի եւ ծագումով հայ իր հօրը մասին : Ան կը յիշէ երբ հայրը կ'ըսէր իրեն — «Եթէ խիկալէս կ'ուզես ֆութպոլ խաղալ, որպէս սիրող մի՛ խաղար, այլ ամբողջովին նուիրուէ անոր, քմահաճոյքի համար մի ըներ : Երբ բան մը կը սկսիս, պէտք է մինչեւ ծայրը երթաս» :

Հայրը որ մեռած է 1993–ին, իրեն համար փարոս մը եղած է : Ալէն կը պատմէ որ Ա. դասակարգին մէջ, իր առաջին կէտը նշանակած է Մարսէյլի խումբին մէջ Նանթի դէմ, 1993 Դեկտ. 18–ին, հօրը մահէն 10 օր յետոյ : «Զըկար որ տեսնէր, կ'ըսէ, մե՜ղք : Այնքան հպարտ պիտի ըլլար, ինք որ գիս Սթատ–Վելոտրոմ կը տանէր» :

Յօդուածագիրը կը շարունակէ գովքը հիւսելով Ալէն Պօղոսեանի, անդրադառնալով անոր ասպարէզին եւ շեշտելով այն դերը զոր հայրը ունեցած է իր կեանքին մէջ եւ որու յիշատակը վառ կը պահէ ցայսօր :

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Յայտնի է որ Թուրքերը քիչ մը շատ զբաղեցան և կը զբաղին պատրիարքական ընտրութեան հարցով, հրահրելով կիրքերը իրենց աւելի քան անտեղի միջամտութիւններով : Այս անգամ հեռատեսիլի յայտագիր մըն է որ նուիրուած է հարցին : Կը քաղենք «Մարմարա»ի Սեպտեմբեր 5–ի թիւէն . —

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 4–ի գիշերը Գանալ – 6 հեռատեսիլի կայանի «Ճէվիզ Գապուգու» անուն յայտագիրը յատկացուեցաւ պատրիարքական ընտրութեան կնճռոտ հարցին : Գրած էինք որ այս յայտագրի հանդիսավար Հուլքի Ճէվիզօղլու յայտագրին հրաւիրած էր Շահան ու Մեսրոպ Արք.երը, որոնք մերժած էին մասնակցիլ : Ապա Ճէվիզօղլու ուզած էր որ գոնէ աշխարհականներ մասնակցին ու խօսին այս նիւթին շուրջ : Այս մասին ալ Մեսրոպ ու Շահան Արք.երը տհաճութիւն յայտնած էին ու իրաւամբ պատասխանած էին որ կողմնակից չեն որ մեր համայնքը յուզող այս հարցը հրապարակաւ ծեծուի հեռատեսիլի մը կայանէն : Ճէվիզօղլու այն ատեն յայտնած էր որ պիտի չհրաժարէր ծրագրէն, այս նիւթին շուրջ արտայայտուելու պիտի հրաւիրէր Թուրք ակադեմականներ : Բայց կ'երեւի թէ վերջին վայրկեանին անակնկալ զարգացում մը արձանագրուած է, Գանտիլլիի եկեղեցւոյ Թաղային խորհուրդի ատենապետ Տիգրան Գէորգեան ընդունած է յայտագրին մասնակցիլ : Այսպէս, յայտագրին հետեւողներուն համար անակնկալ մը եղաւ պաստառին վրայ տեսնել Տիգրան Գէորգեանը : Հուլքի Ճէվիզօղլու յայտագիրը բանալէ վերջ դառնութիւն արտայայտեց, պնդելով որ որոշ ճնշումներ գործադրուած էին որպէսզի հայ հայրենակիցներ չմասնակցին այս յայտագրին : Ան գնահատեց Տիգրան Գէորգեանը, հրաւէրը ընդունելու իր քաղաքացիական արիութեան համար : Յայտագիրը գիշերուան 22.30–էն տեւեց մինչեւ առտուան 2.15–ը եւ պարբերաբար անցաւ ելեկտրականացած մթնոլորտի մէջ, մանաւանդ երբ հեռաձայնով իր կարծիքները կը յայտնէր իրաւաբէտ փրոֆ. Հիւսէյին Հաթէմի : Ակներեւ էր որ Հուլքի Ճէվիզօղլու բոլորովին ալ անկողմնակալ չէր եւ ընդհանրապէս կը հակէր դէպի Շահան Արք.ի կողմը, յայտնի դարձնելով որ չէր բաժներ Պատրիարքարանի կեցուածքը այս խնդրին մէջ : Այս տեսակէտով ան բաւական նեղը դրաւ այն մասնակիցները, որոնք Մեսրոպ Արք.ը պաշտպանելու ուղղութեամբ եւոյթ կ'ու–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻՆ, ՀԱՐԿԱՒՈՐԸ ԵՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԸ ԸՍՏ ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՆԱՅԻՐԱ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան եօթնամեակն էր: Հանրապետութիւն որ արտաքին աշխարհին բերնին մէջ ու գրիչին ծայրը միշտ ունի «ինքնակոչ» մակդիրը, բայց որ ինք քիչ անգամ անհանգստութիւն կ'արտայայտէ այդ մասին, նախընտրելով օր առաջ աւարտել բնականոնացումի հոլովոյթը: Անշուշտ, որքան որ կարելի է ատիկա, հազարաւոր զոհերով չափուած պատերազմական յաղթանակէ մը ետք, որուն շրջափակման մը ու ո՛չ բոլորովին անհետացած պատերազմական հեռանկարի մը առջեւ:

Եօթը տարին որպէս պետականութեան տարեթիւ մեծ բան չէ ժողովուրդի մը համար որուն այդ տարածքին վրայ ներկայութիւնը երկու հազարամեակով կը չափուի նոյնիսկ օտարներու կողմէ: Բայց ան մեծ իմաստ ներկայացնող ժամանակաշրջան է որպէս անկախ պետականութեան կառուցումի եւ իւրացումի վարժընթաց: Այդ շրջանը թէ՛ կ'ամփոփէ պետականութեան կազմութեան փորձառութեան հանգրուանները իրենց ճիգերով ու սխալներով, եւ թէ իր մէջ կը խտացնէ յետագայ տասնամեակներու, դարերու պատմութեան հիմնաքարերը:

Այսօրուան համար, բնականաբար, Հանրապետութեան տնտեսական, ընկերային ու այլ հարցերը գերակշռող բնոյթով կը ներկայանայ կարգավիճակի կարգաւորումը: Անհրաժեշտ է որ թէ՛ Ազրբէջանին, թէ՛ ԼՂՀ-ին ընդունելի ձեւի մը մասին համաձայնութիւն գոյանայ, որպէսզի անհետանայ պատերազմին հեռանկարը ու երկիրը մտնէ խաղաղ բնականոնացումի ճամբուն մէջ: Ճիշդ է որ վերջին քանի մը ամսուան ընթացքին այս մարզի գործունէութիւնը կասած ըլլալ կը թուէր, թէեւ լրատուներ պարբերաբար կ'արձագանգեն միջազգային դէմքերու, միջնորդներու շրջան այցելութեան, հանդիպումներու: Այն տպաւորութիւնը կ'արթննար թէ բանակցութիւններու նոր շրջանի նախապատրաստութիւնն է եղածը, բայց յստակ չէր որ ի՛նչ բան ազդանշան պիտի նկատուէր անոնց վերսկսելուն: Այդ առումով, յայտնի գործօն մըն է Ազրբէջանի նախագահական ընտրութիւնը որ տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերին: Այսուհանդերձ, բաւական թէական է թէ անոր արդիւնքը, որ դժուար կռահելի ալ չէ, կրնայ լուրջ փոփոխութիւն բերել ծանօթ կեցուածքներու: Չէ՞ որ տակաւին վերջերս, Երեւանէն բաժնուելու նախօրեակին, ԱՄՆ-ու դեսպանը կը կրկնէր թէ իրենք կը յարգեն Ազրբէջանի հողային ամբողջականութիւնը...:

Ատոր զուգահեռ ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները կը շարունակեն քալել իրենց գծած ճամբէն: Անոր հիմնաքարերը անգամ մըն ալ կրկնեց նախագահ Ա. Ղուկասեան, անկախութեան 7-րդ տարեդարձի ուղերձով: Այդ ճամբուն վրայ Ղարաբաղը կրցաւ հարթել նոյնիսկ կէս տնտեսական, կէս-քաղաքական կնճիռ մըն ալ որ յայտնուեցաւ Հայաստանի իշխանութեան փոփոխութենէն ետք:

ԼՂՀ կառավարութեան կազմին մէջ ուշագրաւ դէմք է Արտաքին գործերու նախարարուհին՝ Նայիրա Մելքումեան: Նախ քաղաքական այդ շրջանակին մէջ աստիճանական իր յառաջընթացով. նախապէս ան ԼՂՀ ներկայացուցիչն էր Երեւան: Յետոյ ստանձնեց նախարարի պաշտօնը: Իր անձին մէջ երկրորդ ուշագրաւ պարագան ալ այդքան պատասխանատու դիրքի վրայ առաջին կինը ըլլալու երեւոյթն է, շրջանի ծանօթ չափանիշներուն մէջ: Ճիշդ է որ Հայաստան ալ, ԼՂՀ ալ ունեցան նախարարուհիներ, ինչպէս՝ Հ. Յակոբեանը, Նելլի Ոսկանեանը, բայց ո՛չ նոյնքան փշոտ աթոռի մը վրայ: Առաջինը վարեց Հայաստանի Ընկերային ապահովութեան մարզը, երկրորդը՝ Արցախի մշակոյթին: Իսկ այսօր, Հայաստան ոչ մէկ կին նախարար ունի կառավարութեան կազմին մէջ:

Ն. Մելքումեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը ունի «Իրաւունք»ի Օգոստոս 21-27-ի թիւը: Պատասխանելով Յովհաննէս Գալաջեանի հարցումներուն, նախարարուհին կը բանայ երէկուընէ էջ մը, ապա կը խօսի այսօրուան ու վաղուան առընչուած հարցերու մասին:

Զրոյցին հետաքրքրական մասերուն ամէնէն սուրն է երէկուան մասին կատարուած նշումը: 1997-ին ակներեւ էր Երեւան - Ստեփանակերտ բացայայտ հակադրութիւն մը: Առաջինը աւելի կողմնակից կը յայտնուէր Մինսկի խումբին առաջարկներուն դէմ ճկուն կեցուածքի մը, մինչ Ստեփանակերտ անընդունելի կը նկատէր զանոնք: Եւ կեցուածքներու տարբերութիւնը շեշտ բնոյթ կը ստանար, քանի որ միջազգային քննարկումներու, լուծումի փորձերուն ընթացքին Ղարաբաղը կը ներկայացուէր Երեւանի կողմէ: Այդ մօտաւոր անցեալին մասին հարցումին պատասխանելով, Ն. Մելքումեան կ'ըսէ թէ Հայաստանի իշխանութեան փոփոխութենէն ետք Երեւանի մէջ շարք մը դեսպաններու հետ հանդիպումներ ունեցած է: Անոնցմէ մէկը իրեն կ'ըսէ որ վերջին շրջանին Մինսկի խումբին նախագահներուն առաջարկները թելադրուած էին Հայաստանի նախկին իշխանութիւններուն կողմէ: «Դժվար է ասել թէ արդյո՞ք դա լիովին համապատասխանո՞ւմ է իրականությանը» կ'աւելցնէ, յամենայնդէպս ըսելով որ նոյն նախագահները այսօր կը փորձեն «սահմանազատուել» այդ առաջարկներէն որոնց պատճառով կտրական ձեւով փոխուեցաւ Հայաստանի իրավիճակը: Իր հանդիպումներէն նախարարուհին նաեւ այն տպաւորութիւնը կը ստանայ որ Հայաստանի «նախկին իշխանությունները ոչ միշտ էին այդ դեսպաններին ճիշդ ներկայացնում ԼՂՀ դիրքորոշումը»:

Զրուցավարը Հայաստանի Արտաքին գործերու ներկայ նախարարին մօտ կը նշմարէ վերամիացումի միտում մը. հետաքրքիր է գիտնալու թէ նման միտում Արցախի մէջ ուր իշխանութեան դիրքեր տէրեր ունին, ընդդիմութեան չի՞ բախիր: Նախարարուհին չի կարծեր որ իշխանութիւնը որոշիչ դեր կատարէ նման հեռանկարի մը առջեւ եթէ կարելի ըլլայ հոն հասնիլ: Կը բացատրէ նաեւ որ միացում, ինքնորոշում, վիճելի տարածք, եւլն. բոլորն ալ պէտք է գործածուին միասնաբար եւ ոչ որպէս իրարու այլընտրանք: Իր գլխաւորած նախարարութիւնը ձեռնարկած է հատորի մը հրատարակութեան ուր տեղ կը գտնեն Ղարաբաղի հարցին վերաբերող միջազգային իրաւական բոլոր չափանիշները, իրաւաբաններու մեկնաբանութիւններով: Ատիկա ուղղուած է միջազգային հանրութեան: Պէտք է յայտնի դառնայ թէ Ղարաբաղի հարցը 1988-ին ծագած չէ, ոչ ալ նոյնիսկ 1918-ին: Այլ, շատ աւելի կանուխ: Զրոյցը առիթ նկատելով Ն. Մելքումեան կոչ ալ կ'ուղղէ միջազգային իրաւունքի մասնագէտներուն որ օգնեն այդ հատորին մշակումին ու հրատարակութեան: Իր կարծիքով ան վերջ պիտի դնէ հարցականներու թէ Ղարաբաղ իրաւունք ունի՞ ինք իր ուզած ձեւով վճռելու իր ճակատագիրը: Այն երեւոյթն ալ որ միջազգային հանրութիւնը մինչեւ այսօր չէ փորձած ուժի ճամբով որեւէ լուծում պարտադրել, ցոյց կու տայ թէ բոլորը հասկցած են իրաւական առումով Ղարաբաղի իրաւացիութիւնը:

Յ. Գալաջեան հարց կու տայ թէ բանակցութիւններու յառաջիկայ փուլին ի՛նչ պիտի ըլլայ Ղարաբաղի զիջումներու սահմանագիծը: Ն. Մելքումեան կը պատասխանէ երկու կէտ նշելով. առաջինը շրջանի ընդհանուր ապահովութեան շրջանակին մէջ Ղարաբաղի ու Հայաստանի ազգային ապահովութեան երաշխաւորումն է եւ ո՛չ լիզպոնեան հանդիպումին ներկայացուած «բնակչութեան ապահովութիւնը»: Երկրորդն ալ պետութեան կարգավիճակն է որմէ հրաժարիլ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ նախարարուհիին համար: «Որպէս պետութիւն՝ Ղարաբաղը պէտք է մնայ»:

Բնական է յաջորդ հարցումը որ ինքզինք կը պարտադրէ. ԼՂՀ որպէս պետական միաւոր պէտք է պահպանուի, նոյնիսկ Հայաստանի ամբողջական համարկումի՞ պարագային: «Դա կարծում եմ, արդէն յաջորդ սերունդների լուծելիք խնդիրն է» կը պատասխանէ Ն. Մելքումեան:

Ան կ'ըսէ թէ Ղարաբաղ պէտք է տնտեսապէս Հայաստանէն աւելի արագ զարգանայ, որպէսզի ապահովուի բնակչութեան ներհոսքը: Միմիայն բարձր կենսամակարդակի ներկայութիւնը կրնայ մարդիկը հոն բնակելու տանիլ: Ատոր քով ամէն մարդ համոզուած է թէ Ղարաբաղ կեանք ունի միայն որպէս քաղաքակիրթ երկիր. ազատ մամուլով, շուկայական յարաբերութիւններով, քաղաքացիական հանրային հիմնարկներով, եւլն.:

Ինչ կը վերաբերի բնակեցման հարցին, ազատագրուած շրջաններու համար տակաւին այդպիսի ծրագիր չկայ, թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական տեսակէտէն: Կան բնակեցուած վայրեր, ինչպէս Լաչինը որոնք առաւելաբար Հայաստանի յարող գիւղեր են: Արդէն, բուն Ղարաբաղի մէջ ալ կան դատարկ գիւղեր որոնք կարօտ են բնակեցումի եւ վերաշինութեան: Առաջնահերթ խնդիր է այդ տեսակի սահմանամերձ շրջաններու ուշադրութիւն դարձնել: Մարտակերտի եւ Հադրութի մէջ այդ առումով պէտք է շատ արագ զարգացում արձանագրուի:

Այս զրոյցին վերջին նշումը նիւթ ունի Ղարաբաղի հայկականացումի հոլովոյթը: Զրուցավար լրագրողը կը յիշեցնէ թէ այսօր կայ «Հայաստանցի - Ղարաբաղցի» զանազանումը: Ն. Մելքումեան չի մերժեր մատնանշումը. բայց կ'ըսէ թէ «Ղարաբաղցին իր կամքով չէ որ յայտնուել է Ադրբեջանի կազմում: Դեռեւս ընդամէնը 10 տարի է որ Ղարաբաղում վերականգնւում է հայկական կենցաղային միջավայրը»: Այդ ուղղութեամբ Հայաստանէն բաւարար օժանդակութիւն կը ստանա՞ն: Պատասխանը Ն. Մելքումեանի դատումով, ժխտական է: Անհրաժեշտ կը նկատէ որ մշակոյթի գործիչներ աւելի յաճախակի Ղարաբաղ երթան եւ աւելի գործօն կերպով արմատաւորեն հայկական մշակոյթը: Ատոր մէջ կը տեսնէ ան իրական վերամիացումին հիմերը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԴԺՈՒԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գալուստ Կիւլպէնկեան:

Այսօր աշխարհի ամէն կողմը հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ ամէն տարի ուսանողական կրթաթոշակներ կը ստանան Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութենէն, բազմաթիւ տաղանդաւոր ու խոստմնալից արուեստագէտներ այս հաստատութենէն ստացուած նպաստներով կը պատրաստուին վաղուան միջազգային բեմերուն, մարդասիրական ու հրատարակչական հայկական բազմաթիւ հաստատութիւններ դրամական խոշոր նպաստներ կը ստանան այս հաստատութենէն՝ իրագործելու համար իրենց այն ծրագիրները որոնք անհատներու օժանդակութեան սահմաններէն շատ բարձր կը մնան: Օրհնութիւն մը՝ Հայոց աշխարհին համար, Աստուածային նուէր մը: Հիմնարկութենէն օգտուող անհատներ կամ հաստատութիւններ պահ մը կ'օրհնէ՞ն արդեօք քարիւղի պատմութեան ամէնէն նշանաւոր հերոսներէն Գալուստ Կիւլպէնկեանի յիշատակը, երիտասարդները պահ մը գոնէ կը հետաքրքրուի՞ն արդեօք թէ ով էր Գալուստ Կիւլպէնկեան եւ ի՞նչպէս էր որ ան Լիզպոնի մէջ կտակի ուժով հիմնած էր այս հաստատութիւնը: Չեմ կարծեր: Շատեր չեն հետաքրքրուիր իսկ անձով: Կը հետաքրքրուին միայն հաստատութեան անունով, որովհետեւ այսօր Գալուստ Կիւլպէնկեանը չկայ, բայց հաստատութիւնը կայ ու կը նպաստէ:

Բայց աւելի՛ն կայ: Մենք հայաշխարհի մարդիկս բնաւ գաղափար ունի՞նք արդեօք թէ Լիզպոնի մէջ հիմնուած այս մեծանուն հաստատութեան կողմէ հայերու ի նպաստ կատարուած օժանդակութիւնները չափազանց խեղճ ու ճղճիմ, չափազանց ծիծաղելի ու անկարեւոր կը մնան այն միւս օժանդակութիւններուն ու գործունէութիւններուն քով որոնք կը կատարուին Փորթուկալի ու այլ ժողովուրդներու ի նպաստ: Գալուստ Կիւլպէնկեանի բացած աղբիւրին ջուրէն միայն մէկուկէս, երկու տոկոս ջուր է որ կը վերադառնայ մեզի, մնացեալ առատ ու կենսատու ջուրը կը հոսի դէպի այլուր, դէպի օտար աշխարհ: Եւ ասիկա Փորթուկալցիներու յանցանքով չէ: Նոյն ինքն Գալուստ Կիւլպէնկեանի կողմէ պատրաստուած կտակն էր որ ճշդած էր համեմատութիւններու այս ահաւոր տարբերութիւնը:

Լիզպոնի մէջ առաջին օրն իսկ անդրադարձայ թէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը ինչպիսի հսկայ կայսրութիւն մըն է Փորթուկալի մէջ: Երկրին քանի մը մեծագոյն ուժերէն մէկն էր այդ հաստատութիւնը, անուն մը որ փորթուկալցի ժողովուրդին յարգանք կը պարտադրէր, քանի որ քաղաքին ամէն կողմը կրնայիր հանդիպիլ այս անունով մկրտուած հրապարակներու, փողոցներու, թատերասրահներու, նուագախումբերու, երգչախումբերու եւ տակաւին ինչերու: Երբ Մավեանի ընկերակցութեամբ մտայ Հիմնարկութեան ընդարձակ ու բազմայարկ շէնքէն ներս եւ սկսայ անցնիլ նրբանցքներէն ու հարիւրաւոր բաժիններէն, հայկական ոչի՛նչ տեսայ այդ հաստատութենէն ներս, բացի քանի մը հարիւր սենեակներու միջեւ կորսուած երկու փոքրիկ սենեակներէ, որոնք «Հայկական Բաժին» կը կոչուէին: Եւ այդ երկու սենեակներէն մէկուն ահաւոր առանձնութեանը մէջ Մավեան սիրտ ու հոգի կը մաշեցնէր աշխարհացրիւ հայկական հաստատութիւններու առաւելագոյն չափով, բայց միշտ կանոններու սահմանին մէջ մնալով օգտակար հանդիսանալու, անոնց հետ կապեր պահելու համար:

Առաջին վայրկեանէն իսկ սրտի ճմլումով տեսայ թէ հայ ժողովուրդը ինչպիսի ուժ մը կորսնցուցած էր Գալուստ

կիւլպէնկեանի այդ ղժուար հասկնալի կարգադրութեամբ: Հաստատութեան գլխու պտոյտ պատճառող մեծութիւնը, խոկական պետութեան մը համազօր այդ մեծութիւնը ամբողջովին օտարացուած էր եւ ով գիտէ այդ հաստատութիւնը ինչ'ր կրնար ըլլալ եթէ տարբեր հողի մը վրայ հիմնուած ըլլար ամբողջովին հայկական դիմագծութեամբ կամ նոյն հողին վրայ հիմնուած ըլլար հայ ժողովուրդին համար աւելի նպաստաւոր տարբեր կանոնագրութեամբ մը:

Մարեան շատ գգոյշ ու չրջահայեաց էր, օրինակելիօրէն հաւատարիմ պաշտօնատար մը իր սպասարկած հաստատութեան նկատմամբ, ուստի չէր ուզեր բառերու վերածել իր այն ներքին խռովքը զոր ան ապահովաբար կը զգար այսպիսի զգայացունց հարստութեան մը օտարներու յանձնուած ըլլալը տեսնելէ: Միայն Թանգարանը, միայն Թանգարանը կը բաւէր: Թերեւս տեղի չգոյութեան պատճառով Թանգարանին նկուղներուն մէջ նետուած հնութիւններն իսկ կը բաւէին: Ան գիտ Լիզպոն հրաւիրած էր արդեօք որպէսզի ե՞ս ալ տեսնէի այս աննարգարութիւնը եւ բաժնէի՞ իր ծածուկ տառապանքը:

Բայց մինչեւ այսօր ես չարունակ կը հարցնեմ հետեւեալը: Մարդասիրական այն հիմնարկութիւնը, զոր Գալուստ Կիւլպէնեան Լոնտոնի ու Լիզպոնի իր բնակութեան օրերուն երեւակայած էր եւ որուն կանոնագրութիւնը պատրաստած էր պաշտօնական կտակով, ուրքա՞ն կ'իրագործուէր եթէ ան թողուած ըլլար Հայերու: Այդ օրերուն կը նայէի հիմնարկութեան հոյակապ շէնքէն ներս տիրող միջազգային եռուզեռին ու կը մտածէի. այստեղ միայն առաջին քայլն էր որ կը վերաբերէր Հայուն: Խելացի գործարարութեամբ շահուած աստղաբաշխական հարստութիւն մը, ճաշակով հաւաքուած արուեստի հոյակապ գանձեր, կուտակում ու մտածում, երեւակայութիւն ու յղացում: Այսքա՛ն մեր կողմէ, այսինքն Գալուստ Կիւլպէնկեանին կողմէ: Իսկ մնացեալը, այսինքն՝ այդ երեւակայութիւնը իրականութիւն դարձնելու եւ զայն ժամացոյցի մը նման աշխատցնելու գործը ուրիշն էր որ իրագործած էր, ուրիշն էր որ կը շարունակէր իրականացնել: Պէտք եղած էր որ Հայը մեռնէր որպէսզի ծնունդ առնէր ոչ-հայկական այս հաստատութիւնը:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔ ՈՒԹԱՄԵԱՅ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Ծոցի պատերազմէն ութ տարի ետք ըստորակէտով մը իսկ չէ փոխուած Ս. Հիւսէյնի նկատմամբ ժողովրդական մեծ համակրանքը: Պէտք է ըսել որ ատիկա անխուսափելի դարձած բան է, երբ բոլոր քաղաքներուն բոլոր հրապարակներուն վրայ զետեղուած է անոր մեծադիր լուսանկարը: Նոյնն է պարագան վարչական շէնքերու, առեւտրական կեդրոններու: Ամէնէն մտերմական շրջանակներուն մէջ անգամ անոր անունը կ'արտասանուի միշտ «նախագահ» ու «առաջնորդ» մակդիրներուն հետ: Գրեթէ երբեք նիւթ կ'ըլլայ վարչակարգին միւս դէմքերէն մէկը, կամ Սատտամի յաջորդութեան թեկնածու մը:

Պաղտատ աշխարհի ամէնէն սուղ քաղաքն է: Ճիշդ է որ այցելուներուն համար մատչելի են գիները ու ամէն բան կարելի է գտնել, բայց տեղացին ուղղակի անելի մատնուած է: Շատ աչխոյժ է ամէն տեսակ ապրանքի մաքսանենգութիւնը: Բայց բնակչութեան մեծ մասը 1–4 տոլար ամսականով չի կրնար անշուշտ մաքսանենգուած ապրանք գնել: Անհասանելի է յատկապէս դեղերու չուկան ու հիւանդութիւն մը փորձանքներու մեծագոյնն է որ կրնայ բաժին իյնալ Իրաքցիի մը:

Օրէ օր կ'աւելնայ դպրոցէն բացակայութեան համեմատութիւնը, նոյնիսկ 11 տարեկանէն վար տղոց միջեւ: Անհետանալու մօտ է միջին խաւը: Պակսած են այցելութիւնները. մարդիկ հաղուադէպօրէն հիւր կ'ընդունին: Ընկերութիւնը կը կծկուի ինքն իր վրայ, հոգեբանական ազդեցութեան տակ առնելով անհատները: Մեծ է անձնասպանութիւններու թիւը:

Վերջերս ուշագրաւ է դէպի արաբական երկիրներ բացուելու երեւոյթ մը: Ամբողջ երկիրը կը սպասէ որ ԱՄՆ-ը վերցնեն շրջափակումը· թէեւ շատեր յոյս չունին արագ կարգադրութեան մը: Այսուհանդերձ, կան բաներ որոնք կ'ընկալուին որպէս յառաջիկայ զարգացումներու նախանշան: Օրինակ, ուշադրութիւն գրաւած է որ նախագահը սկսած է աշխարհական տարազով ալ յայտնուիլ, մէկդի ձգելով զինուորական համազգեստը: Իսկ նախարարներու Խորհուրդին առջեւ Մայիս 11-ի իր ճառը փոփոխութեան յստակ հեռանկար մը գծած է երբ ըսած է թէ ժողովուրդը այլեւս ուժ չունի դժուարութիւններու տոկալու: Աւելցուցած է նաեւ որ պէտք է կաշառակեր պատասխանատուները պատժել: Հետեւած է աշխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարին պաշտօնազրկումը:

Ուշագրաւ են օտար բազմաթիւ պատուիրակութիւնները որոնք կ'երթան Պաղտատ: Պայմանագիրներ կը քննարկուին երկրին վերակառուցման համար:

Այս բոլորը թէեւ հեռու են լուրջ լաւատեսութիւն ներշնչելէ ժողովուրդի մը որ լաւատեղեակ է որ նախագահի կամ վարչակարգի հարց մը չէ էականը եւ ինք է որ թիրախ է, ենթարկուած սովին, առողջական մարդի խեղճութեան պատճառով: Արդէն երկու սերունդ լրջօրէն տուժած է առողջական գետնի վրայ ու անկարող է աշխատելու: Նոյն վիճակին մէջ են գիտութիւնը, մշակոյթը: Այս ծանրակշիռ կացութեան մէջ, ի վերջոյ, այնքան ալ իմաստ չունին Թուղթի, գիտական առաքելութիւններու դէմ դրուած արգելքը, կամ Իրաքցի գիտնականներու անուններով պատրաստուած սեւ ցանկերը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ ամառնային ճամբարի փակման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 13-ին վարժարանին Բաղդրմաճեան թատերասրահին մէջ: Եօթը շաբաթներու ընթացքին, Յունիս 29-էն Օգոստոս 4, 5-էն 14 տարեկան պատանիներ դաստիարակիչ շրջան մը անցուցած են, շարք մը պտոյտներով:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Երէցներու խումբը այցելութիւն մը կազմակերպած էր, Օգոստոս 4-ին, դէպի Օթթաուայի Հայաստանի դեսպանատունը եւ դաշնակցային երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեանի գրասենեակը: Խումբը այցելած է նաեւ մայրաքաղաքին եւ շրջակայքի տեսարժան վայրերը:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի շրջափակին մէջ, Օգոստոս 21-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի փակման հանդիսութիւնը: Ճամբարը տեւած է եօթը շաբաթ, Յուլիս 2-էն Օգոստոս 21: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է ճամբարի տնօրէնը՝ Արմէն Մարտիրոսեան եւ կարդացած է տեղեկագիրը: ՀՕՄ-ի «Ռուբինա» մասնաճիւղին կողմէ խօսած է Բեննա Թարգի: Գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Տեղի ունեցած է հայերէնի ուղղագրութեան մրցում որուն մասնակցած են չորս աշակերտներ: Առաջնութիւնը շահած է Նաթալի Մքլաուտ: «Տիպար աշակերտ»ի մրցանակին արժանացած է Յարութիւն Մանուկեան, իսկ լաւագոյն մարզիկի՝ Սարին Քէօսէեան: Խօսք առած է նաեւ Շահէ Ծ. Վրդ. որ իր գոհունակութիւնը յայտնած է ճամբարի աշխատանքներուն նկատմամբ:

⁂

ԱԹԷՆՔ ժամանած է, Սեպտեմբեր 2-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը եւ դիմաւորուած թեմին առաջնորդ՝ Սահակ Արք.ի, Արք. Քրիստոփուլոսի ներկայացուցչին եւ բազմաթիւ անձնաւորութեանց կողմէ: Սեպտեմբեր 3-ին զանազան տեսակցութիւններ ունեցած է եւ հանդիպում մը տեղւոյն գաղութին հետ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԷՋ

ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

«Վան Արեան», Երեւան, 1998

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԸ

Խօսակցութիւնը այսպէս կը շարունակուի բաւական ատեն, յետոյ տիկինը սենեակէն դուրս կ'ելլէ, տնական հոգերով զբաղելու համար մինչ Աշխէն իր գործը կը շարունակէ: Վերջապէս գործը կ'աւարտէ. տիկին Մաննիկ գոհ կը մնայ իր աշխատանքէն ու առատօրէն կը վարձատրէ կարուհին որ շնորհակալութիւն յայտնելով կը մեկնի գոհունակ դէմքով մը: Այլեւս ուրիշ գործ չունի, օրականը շահած է եւ կրնայ տուն վերադառնալ, մանաւանդ որ իրիկունը կը մօտենայ: Բայց Աշխէն նոր շարախօսութեան նիւթ մը ունի ու չի կրնար տուն դառնալ առանց զայն պատմելու: Ու այսպէս կ'երթայ այցելութիւն մը տալ Մամիկեաններուն, որոնց բնակարանը իր ճամբուն վըրայ է: Մամիկեան վաճառական մըն է, բաւական լաւ դիրքի տէր, տիկինը՝ Վարդուհի՝ 35 տարեկան, բաւական գեղեցիկ, շատախօս ու հետաքրքիր եւ մանաւանդ հոգի տուող բամբասանքի համար. միշտ սիրալիր ընդունելութիւն մը կ'ընէ Աշխէնի, որմէ գիտէ թէ նորութիւն մը պիտի իմանայ: Զմռռնանք ըսելու որ Մամիկեաններուն եւ Սամուրեաններուն միջեւ խնդիր մը անցած է եւ իրարու հաշտ աչքով չեն նայիր: Աշխէն գիտէ այս պարագան:

Աշխէն իրբեւ տան ընտանի մէկը ժպիտով մը կ'ընդունուի սպասուհիին կողմէ եւ ինքն կը դիմէ այն սենեակը ուր Վարդուհի նստած է իր կեսրոջ Թագուհի հանըմին հետ: Իր մուտքը ուրախութեամբ կ'ողջունուի:

ԱՇԽԷՆ (զուարթ). – Աչքերնիդ կը պաղէ՞ր կոր:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Աղէկ որ եկար, մեր ալ սիրտը կը նեղանար կոր… մէկը գար տէ քիչ մը ժամանակ անցընէինք կ'ըսէի կոր քիչ մը առաջ:

ԱՇԽԷՆ. – Տիկին Սամուրեանին գացեր էի, աճելէ ինծի ուզած էր, հոսկէ անցած ատենս մէկ մը հանդիպիմ ըսի:

ԹԱԳՈՒԿ. – Շատ աղէկ ըրիր:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Տիկին Սամուրեանը ինչո՞ւ աճելէ քեզի ուզեր է:

ԱՇԽԷՆ. – Այս իրիկուն Պերճեաններուն տունը ճաշի հրաւիրուած են եղեր, չըրջազգեստը քիչ մը փոփոխութեան պէտք ունի եղեր, անոր համար լուր ղրկած էր ինծի… քանի մը ժամուան գործ էր, լըմընցուցի…:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Այդ Պերճեաններն ալ բէք այս միջոցիս սաստ անոր ճաշ տալու վրայ են, վախնամ Տիկին Պերճեանը իր քոյրը կարգելու միտք ունի, անոր համար է:

ԱՇԽԷՆ. – Սա կարճահասակ աղեղ աղջի՞կը…:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Քիչ մըն ալ խամպուր է:

ԹԱԳՈՒԿ. – Լեզուն ալ թօհաֆ մըն է… ըսածը չի հասկցուիր աղէկ:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Ի՛նչ թօհաֆ, չէնք չըռնորք փէփէ է:

ԱՇԽԷՆ. – Ատանկ աղջիկը ո՞վ կ'առնէ:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Բնաւ հոգ մի' ըներ, առնող կը գտնուի… փարան տեսա՞ր մի, անանկ մը կ'աղուորցնէ որ… էյ ի՞նչ ալ կայ տեսնենք… քու քովդ միշտ նոր բաներ կը գտնուին:

ԱՇԽԷՆ. – Ի՞նչ կ'ուզես որ ըսեմ, Տիկին Վարդուհի, եթէ ամէն տեսածս ըսեմ նէ՝ գործիս չի գար… եթէ ո՛չ ըսելիք չա՛տ բան կայ:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Դուն գիտես որ մենէ խօսք չելլար, անոր համար ապատ համարձակ կրնաս ուզածդ ըսել:

ԱՇԽԷՆ. – Քիչ մը առաջ բան մը տեսայ, չխտակը բնաւ միտքէս չէի կրնար անցընել:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ (հետաքրքիր). – Ո՞ւր… պատմէ տեսնենք:

ԱՇԽԷՆ. – Սամուրեաններուն տունը բան մը անցաւ… բայց չխօսիմ աւելի աղէկ, ես չեմ ուզեր սաոր անոր ներքին գործերուն խառնուիլ… հիմա ազատութիւն է, ամէն մարդ ուզածը կ'ընէ կոր, անանկ չէ՞…

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Անանկ է… բայց ի՞նչ է տեսածդ:

ԱՇԽԷՆ. – Կը խնդրեմ մի՛ ստիպէք… բան մըն էր անցաւ, կ'երեւայ որ մարդը իմ հոն գտնուիլս չէր գիտեր կոր:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ (անհամբեր). – Բայց ո՛ր մարդը…

ԱՇԽԷՆ. – Կոճակ ըրէ՛, սեպէ՛ որ բան մը չըսի:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ա՛լ այդչափ ըսելէդ ետքը թամամցուր պարէմ, սիրտերնիս մի՛ հատցներ:

ԱՇԽԷՆ. – Պատմեմ ամա, տուրընիդ պագնեմ, խօսքը մէջերնիս մնայ…:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Ե՞րբ բան մը ըսեր ես ալ մենէ խօսք դուրս ելեր է:

ԱՇԽԷՆ. – Տիկին Մաննիկը միշտ իր կարերը ինծի կարել կու տայ, եթէ իմանայ որ իր տան մէջ անցած դարձածը դուրս հաներ եմ՝ գործէս կ'ըլլամ:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Քա հաւատա որ մարդու բան մը չեմ ըսեր: Ես հիչ քու դէչութիւնդ կ'ուզե՞մ… ես ալ գիտեմ որ ըսածներդ ուրիշին պատմեմ նէ քեզի աղէկ չըլլար:

ԱՇԽԷՆ. – Էֆէնտիմ, նստեր կարս կը կարէի կոր, Տիկին Մաննիկն ալ քովս կը խօսակցէինք, մէյ մըն ալ սպասուհին ներս մտաւ եւ ըսաւ որ Հրանդ էֆէնտին եկած էր տիկինը տեսնել կ'ուզէր…:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ (ընդմիջելով). – Ո՞ր Հրանդ էֆէնտին… Պէպէքեա՞նը:

ԱՇԽԷՆ. – Այո՛, Պէպէքեանը. այդ վայրկեանին տեսնելու էիք տիկին Մաննիկին դէմքը, շփոթեցաւ, կասկարմիր կտրեցաւ եւ ըսաւ որ քովի սենեակը հրամցնեն…:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Ձեր գտնուած սենեակը ինո՞ւ չուզեց ընդունիլ:

ԱՇԽԷՆ. – Ո՛վ գիտէ… գործին չեկաւ, անանկ բաներ պիտի խօսէին որ ես լսելու չէի:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Է՛յ ետքը:

ԱՇԽԷՆ. – Ետքը ինքն ալ ելաւ գնաց… մտքէս ըսի որ սաոր տակը բան մը ըլլալու է, քանի որ այդչափ շփոթեցաւ եւ գոյն առաւ տուաւ, եւ ի՛նչ մեղքս պահեմ, սատանան փորս մտաւ, կարը վար դրի, վազեցի դրան քով, փանալին ծակէն նայեցայ քովի սենեակը:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ (խնդալով). – Քա դուն ալ շատ հանած վարած աղջիկ ես… էյ, ի՞նչ տեսար նայինք:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

նենային։ Այնուհանդերձ ընդհանուրին մէջ ջանաց անկողմնակալ ըլլալ ու հաւակնալ դիմացի կողմին բաժնելը։ Իսկ Տիգրան Գէորգեան այս երկարատեւ յայտագրի ընթացքին քիչ անգամ կորսնցուց իր խօսքերուն հակակշիռը։

Յայտագրի սկիզբը Տիգրան Գէորգեան յիշեցուց որ ինք ատենին հայրենակցական պարտականութիւն նկատած էր Էջմիածնի դատավարութեան թարգմանի պարտականութիւն կատարել կամ «բարոյական կորովի վկայութիւն» բերել Օրլիի դատավարութեան ընթացքին։ Ան, իր անունին մասին ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով ըսաւ որ Տիգրան անունը եղբայրական առումով Աճմէտ անունէն տարբերութիւն չունի։

Տիգրան Գէորգեան ապա ըսաւ որ հիմնովին սխալ է պատրիարքական ընտրութիւնը ցոյց տալ որպէս եկամուտներու, այսինքն «րանթ»ի կռիւ մը։ Ան ըսաւ որ հոն ուր հաշիւներու վրայ պետական հակակշիռ կայ, «րանթ»ի կռիւ չըլլար։ Այսպիսի կռիւ մը կրնայ ըլլալ հոն ուր պետական հակակշիռ չկայ։ Ուրեմն ի՞նչ կայ պատրիարքական ընտրութեան հարցի ետին։ Տիգրան Գէորգեանի կարծիքով, կիրք կայ, աթոռի կիրք կայ, բան մը որ չէ պատահած նախկին ընտրութիւններու ընթացքին։ Ապա ան, հարցումներու պատասխանելով, բացատրութիւններ տուաւ Առաքելական մեր Եկեղեցւոյ ու Պատրիարքութեան հիմնարկութեան մասին։

Հեռաձայնով մասնակցող առաջին անձն էր Կազի Համալսարանէն փրոֆ. Մէհմէտ—Ալի Գըլըչպայ։ Ան պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ պետութիւնը պէտք չէ խառնուի այս խնդրին, թէ այս խնդիրը պէտք է լուծուի համայնքին կողմէ, ուրեմն մեր երկրին մէջ տակաւին բացակայ է լաիք կարգավիճակը։ Այս մասին մէջ երկար վիճաբանութիւն կատարուեցաւ երբ Տիգրան Գէորգեան ըսաւ որ պետութիւնը միջամտած չէ, պետութիւնը պարզապէս ցաւակցական նամակ մը յղած է ու ատոր համար ալ իբր խօսակից ընտրած է առկայ երէց հոգեւորականը։ Այդ միջոցին ստացուեցան փաքսեր, որոնք ցոյց կու տային այլ նախարարներու կողմէ Մեսրոպ Արք.ին ուղղուած նամակներ՝ որոնք կը գործածէին Փոխանորդի կամ Տեղապահի տիտղոսները։ Գալով «րանթ»ի խնդրին, Մէհմէտ—Ալի Գըլըչպայ ըսաւ որ կը հաստատէ Գէորգեանի վկայութեան ու կը համոզուի որ այստեղ «րանթ»ի կռիւ չըլլայ։ Մթնոլորտը շատ պրկուեցաւ երբ հեռաձայնով խօսեցաւ իրաւագէտ փրոֆ. Հիւսէյին Հաթէմի, որ իրաւական կարծիք յայտնած էր այն մասին թէ հանգուցեալ Պատրիարքին կողմէ տրուած փոխանորդագիրը ի զօրու կրնար նկատուիլ անոր մահէն վերջ ալ։ Ան ըսաւ որ ինք Մեսրոպ Արք.ը ճանչցած էր ընդունելութեան մը ընթացքին եւ առանց պատուագին մը ստանալու տուած էր իրաւական իր խորհուրդը։ Ան յանկարծ ըսաւ որ Գէորգեան իրեն դէմ դիմումնագիր մը յղած էր պատկան իշխանութիւններու, պնդելով որ ինք Պատրիարքարանէն երկու միլիոն պատուագին ստացած է այդ գործին համար, բայց այդ դիմումնագիրը գործադրութեան չէ դրուած, հաւանաբար անոր համար որ Գէորգեան ետ առած է զայն։ Այս պնդումին վրայ Տիգրան Գէորգեան ջղայնացաւ ու խիստ փոխադարձութեամբ յայտնեց թէ այսպիսի դիմումնագիր մը չէ յղած ինք, ինչպէս կը համարձակի հրապարակաւ այդպիսի բան մը ըսելու։ Հաթէմի ըսաւ որ ինք կողմ չէ այս խնդրին մէջ, համայնքին ալ մաս չի կազմեր, միայն համակրանք ունի Մեսրոպ Արք.ի նկատմամբ։ Ան անդրադարձաւ Գէորգեանի այն պնդումին թէ ինք փոխանորդագրի խնդրին մէջ «ջուրի վրայ գիր գրեր է», ըսաւ որ ինք ջուրի վրայ գիր գրած չէ, իրաւագէտ է եւ Գէորգեան չի հասկնար իրաւագիտութենէ։ Ան աւելի վերջ հանդիսավարին մէկ հարցումին պատասխանելով ընդունեցաւ սակայն որ ուրիշ իրաւագէտ մըն ալ տարբեր կարծիք կրնար յայտնել եթէ Շահան Արք. դիմած ըլլար անոր։ Վերջին հաշուով փրոֆ. Հաթէմի ջղայնացաւ ու հեռաձայնը փակեց առանց գիշեր բարի ըսելու։

Ուրիշ մասնակից մըն էր Իսթանպուլի Համալսարանէն փրոֆ. Նիյազի Էօքթէմ, որ միաժամանակ անդամ է միջկրօնական երկխօսութեան միջազգային խմբակի մը։ Ան ալ խօսեցաւ հաւասարակշռեալ նախադասութիւններով, ու համակրանք յայտնելով Մեսրոպ Արք.ի նկատմամբ։ Նախ իր ցաւը յայտնեց ըսելով որ պարբերաբար անիրաւութիւններ կը կատարուին Հայերու նկատմամբ, որոնք պարտաճանաչ հայրենակիցներ են։ Նախարարներ «հայկական ծին» կ՚ըսեն, նախատինքներ կ՚ընեն, եւայլն։ Ան նոյնքան ցաւալի գտաւ որ այս խնդրին մէջ համայնքը ունի ներքին բախումներ։ Ո՞վ առաւ առաջին քայլը։ Բայց բանավէճը գոնէ սա օգուտը ունեցաւ, որ լաիք կարգավիճակի մասին կարծիքներ յայտնուեցան։ Ան ըսաւ որ ինք գրական անձնաւորութիւն մը կը նկատէ Մեսրոպ Արք.ը։ Գալով փոխանորդութեան հարցին, պէտք է քննել եկեղեցիներու օրէնքները, ինք մասնագէտ չէ։ Ան միաժամանակ ըսաւ որ պետական միջամտութիւն մըն ալ այօրէն չի կրնար նկատուիլ։ Յայտագրի ամէնէն «մա[illegible]ոյիչ» մասը «Աքշամ» թերթի թղթակից Կիւլէր Գէօմիւրճիւի մասնակցութիւնն էր։ Այս լրագրողուհին իր թերթին մէջ երկու յօդուածներ գրած էր մասնաւորաբար ծանրանալով «րանթ»ի կռիւին վրայ ու փոխանցելով երկու կողմերէն եկած մեղադրանքներ։ Ան միշտ ծանրացաւ այս կէտին վրայ, պնդեց որ լրատուութիւններ կան ու Պետութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ընել եթէ ոչ միջամտել։ Ան ըսաւ որ կը պնդուի նաեւ որ Գանտիլլիի ու Պօյաճըգիւղի մէջ ալ զեղծումներ կատարուած են։ Այն ատեն հանդիսավարը իրենց հարցուց թէ այդ պնդումին տէրերը ինչո՞ւ ատենին դիմում չեն կատարեր այդ զեղծումներուն քննութեան համար եւ սպասեր են Պատրիարքական ընտրութեան։ Իսկ Կիւլէր Գէօմիւրճիւ պատասխանեց որ պատրիարքը կ՚ընտրուի, բայց պետութիւնն ալ առիթէն կ՚օգտուի, քննութիւններ կը կատարէ կարգ մը լրատուութիւններու մասին։ Կիւլէր Գէօմիւրճիւ պատասխանեց նաեւ նախորդ օրուան իր յօդուածին մէջ յայտնած այն կարծիքին թէ Մեսրոպ Արք. եթէ Պատրիարք ընտրուի, անգոյն ու անձայն մէկը պիտի չըլլայ, երկար տարիներ իր մասին պիտի խօսեցնէ տեղական ու օտար մամուլի մէջ, խօսեցնել պիտի տայ իր գործունէութիւններուն մասին, մինչդեռ Շահան Արք. այդպիսի մէկը չէ եւ ըսել ուզեց որ «պէտք է նախընտրենք ո՛չ թէ այն որ աւելի շատ գիտէ, այլ այն որ մեզմէ է»։ Ան նշանակալից կերպով ըսաւ որ պէտք է լաւ հասկցուի այն պատգամը զոր կու տայ իր տողերուն արանքէն։

Աւելի վերջ հեռաձայնով խօսեցաւ «Ակօս»ի թղթակից Սեւան Աթաօղլու որ կարգ մը բառերու մասին ճշդումներ ընելէ վերջ այն կարծիքը յայտնեց թէ պէտք է աւելի նուրբ լեզու մը գործածել քաղաքական հարցերու մասին։ Հանդիսավարն ալ պատասխանեց որ եթէ Արք.երը առարկութիւն մը ունին, այս յայտագիրը յառաջիկայ շաբաթ բաց կ՚ըլլայ անոնց դիմաց։

Վերջին մասնակիցն էր Պատրիարքարանի դիւանապետ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան որ ըսաւ որ կը ցաւի որ այս խնդիրը ներկայացուեցաւ որպէս «արեան կռիւ», մինչդեռ երկու եպիսկոպոսները իրարու հետ համերաշխ են, երկխօսութիւն ունին։ Ան ըսաւ որ մեր Եկեղեցւոյ մէջ չկայ կանոն մը ամէնէն երէց հոգեւորականը փոխանորդ ընտրելու մասին։ Բայց Հուլքի Ճէվիզօղլու անոր ուղղակի հարց տուաւ թէ որպէս Պատրիարքարանի դիւանապետ, ի՞նչ կը խորհի կուսակալութենէն եկած նամակներուն մասին եւ ինք զո՞վ կը ճանչնայ որպէս փոխանորդ կամ տեղապահ։ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան այստեղ ըսաւ որ յարգանք ունի պետութեան օրէնքներուն նկատմամբ, բայց ինք ալ որպէս հոգեւորական երդում ըրած է հաւատարիմ մնալու եկեղեցական կանոններու։ Իսկ թէ ո՞րը աւելի գերակշիռ կը նկատուի, եկեղեցական երդո՞ւմը թէ օրէնքը, Գրիգոր Քհնյ. յայտարարեց թէ ինք օրէնքները յարգելով հանդերձ կը ճանչնայ Մեսրոպ Արք.ի տեղապահութիւնը։

Ուշ ժամերուն Հուլքի Ճէվիզօղլու յայտնեց թէ եթէ պէտք տեսնուի յաջորդ յայտագիրն ալ այս նիւթին կը յատկացուի ու փափաքողներէն խնդրեց որ իրենց ըսելիքները կամ հարցումները փաքսով փոխանցեն իրեն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ զայրոյթով կ՚արձագանգէ այն նամակին զոր Տիկին Միթերան ղրկած է ՓՔՔ—ի ղեկավար Ա. Էօճալանի, շնորհաւորելու համար անոր յայտարարած միակողմանի հրադադարը։ Տ. Միթերան գրած է թէ վստահ է որ ՓՔՔ—ի «հակառակորդ»ները լուրջ վերաբերում ցոյց պիտի չտան կատարուած առաջարկին, նոյնիսկ պիտի ջանան արգելք ըլլալ որոշուած մարտավարութեան։ Կը թելադրէ որ քրտական կազմակերպութիւնը տեղի չտայ ու շարունակէ մնալ նոյնքան վճռական։ Թուրք մամուլին զայրոյթին գլխաւոր պատճառը Տ. Միթերանի կողմէ Թուրքիոյ հակառակորդ նկատուիլն է ՓՔՔ—ին։

ՍԱԼՑՊՈՒՐԿԻ մէջ, Եւրոպայի 15 Արտաքին Նախարարները կոչ ըրին Ռուսաստանի որ պէտք է շարունակէ տնտեսական իր բարենորոգումները, բայց իր ձեւով, առանց ամերիկեան ազատական օրինակը ներածել փորձելու։

Ժ.—Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ միշտ մահաքունի մէջ էր Սեպտ. 7—ին եւ եթէ բժիշկները «կայուն» կ՚որակէին իր վիճակը ընդունելով թէ բարդութիւններ կան լեարդի եւ երիկամունքի գետնին վրայ, նախարար Ալէկր աւելի քան տագնապալի որակեց Ներքին նախարարին վիճակը։

ԱՔԻՐԱ ՔՈՒՐՈՍԱՎԱ, շարժանկարի մեծագոյն բեմադիրներէն մէկը, մեռաւ Սեպտեմբեր 6—ին Թոքիօ։ 88 տարեկան էր։ Վերջին տարիներուն նուիրուած էր նաեւ գծագրութեան եւ նկարչութեան։ 1943—էն 1993 իր ֆիլմերը գլուխ—գործոցներ կը նկատուին, համաշխարհային համբաւի տիրացած էր Ռաշոմոնով որ 1951—ի Վենետիկի փառատօնի մեծ մրցանակին արժանացած էր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շաբաթավերջի «ազգային դէպք»ն էր, ինչպէս որակեցին մետիաները՝ Ճոնի Հալիտէյի ներկայացումը Ֆրանսայի մարզադաշտին մէջ (Սէն—Տընի) Սեպտ. 4, 5 եւ 6—ին։ Առաջին օրը «Լիպերասիոն» 4 էջ կը նուիրէր նաեւ՝ խմբագրականը։ Ժամը 17—էն իսկ, աւելի քան 70 հազար հոգի կը փութային Սէն—Տընի, ոմանք արտասահմանէն։ Ծանօթներու կարգին էին՝ Էտուար Պալատիւր, Ֆիլիփ Սըկէն, Ժան—Լուի Տըպրէ եւլն. եւլն.։ Տեղատարափ անձրեւը, սակայն, ամէն ինչ խանգարեց եւ ելեկտրոնիկ գործիքները ջրամոյն ըլլալով ներկայացումը տեղի չունեցաւ։ Ընկերացող երգչախումբը եւ երգիչները երգեցին, բայց ո՛չ՝ Ճոնին որ ո՛չ բացատրութիւն տուաւ, ո՛չ ալ ներողութիւն խնդրեց ու երեկոյթը յետաձգուեցաւ յաջորդ Ուրբաթ օրուան։ Շաբաթ օր, անձրեւը խնայեց երեկոյթին եւ Ճոնի Հալիտէ խանդավառեց 80 հազար ներկաները զորս կը գլխաւորէր՝ Շիրաք եւ որու կ՚ընկերանային կինը եւ աղջիկը։ Երեք օրուան ներկայացումները արժած են 60 միլիոն Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Վարչութիւնը խորին վշտակցութեամբ կը բաժնէ իր փոխնախագահուհիին՝ Տիկին Ժագլին Պարկիրճեանի եւ իր զաւակներուն սուգը Անդրէաս Պարկիրճեանի անդարմանելի կորուստին առթիւ։

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20—ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ ճամփով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել, եօթը ձրի տրուած «ժըթօն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով։

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. — 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15—ի կէսօրը, կանխավճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արտաշ Կէտիկեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Ալիս Կիւլիստանի Թարմ յիշատակին։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ—ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Խաչվերաց. Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45—ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30—ին։
Ծանօթ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր — Անդաստան ժամը 4—ին։
Այս երեկոյեան տեղի ունենալիք Թափօր—Անդաստանը տարւոյս վերջինն է։ Առաջին «Անդաստան»ը կատարուեցաւ Փետրուար 13—ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Մեռելոց։
Հոգեհանգիստ ժամը 11—ին։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
Առաւօտեան ժամը 10—ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ՝
4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւոր Հայրերուն։
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն հանգուցելոց»։
Ծանօթ. — Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսած ըլլալով ի գիտութիւն հաւատացեալներուն, սակայն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու եկեղեցական ժամապաշտութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները կը շարունակուին կատարուիլ։

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.
Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
MERCREDI 9 SEPTEMBRE 1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 — FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·460 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.460

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՒՄԱՆ, ինչպէս կ՚ակնկալուէր, երկրորդ անգամ ըլլալով կրկին «ոչ»ը ըսաւ Չերնոմիրտինի, Սեպտեմբեր 7-ին: 138-ի դէմ 273 ձայնով Ռուսաստանի երեսփոխանները մերժեցին վաւերացնել Չերնոմիրտինի նշանակումը: Համայնավարները արդէն յայտարարած էին որ պիտի չփոխեն իրենց դիրքը եւ ամբողջ ձախն ալ իրենց կողքին էր: Չերնոմիրտինի կարծիքն այն է որ «վատթարագոյնի քաղաքականութիւնն է որ կը տիրէ, առանց կը մտածեն որ ոչ մէկ բան քալէ այլեւս եւ մարդիկ փողոց իջնեն»: Ելցին փորձած էր սիրաշահիլ Դուման համաձայնագիր մը առաջարկելով ուր կը սահմանափակուէին իր իրաւասութիւնները, բայց, օգուտ չունեցաւ: Ելցինի կը մնայ երրորդ անգամ ըլլալով վարչապետ մը ներկայացնել, կրկին Չերնոմիրտինը կամ ուրիշ մը գալ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին: Եթէ Դուման կրկին ժխտական դիրք բռնէ, նախագահը պէտք է լուծէ Ժողովը կամ առաջքն առնելու համար նման կացութեան մը, Դուման կրնայ այլ կարգադրութեան մը դիմել՝ պաշտօնանկ ընել Ելցինը. 300 ձայն կը բաւէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Սկլիւ հիւանդանոցը որ մասնագիտացած է սախտողական պարագաներու համար, այս միջոցին առրձանակով վիրաւորուած չատ քիչ մարդ կ՚ընդունի, ըստ տեղւոյն բժշկապետին: Պատճառն այն կը նկատուի որ մաֆիոզներու ներքին հաշուեյարդարները դադար մը արձանագրած են, որովհետեւ չատ զբաղած են իրենց դրամը փրկելով: Արիւնալի դէպքերը, ինչպէս դրամատէրերու եւ գործարար մարդոց սպանութիւն եւլն. չկան այլեւս:

Ժ.Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆԻ առողջական վիճակը կը բարելաւուի 48 ժամէ ի վեր, յայտարարեց Վալ տը Կրասի հիւանդանոցին բժշկապետը, Սեպտ. 7-ին: «Լիպերասիոն» (Սեպտ. 8) համաձայն չէ եւ ըստ իր աղբիւրներուն Ներքին նախարարը չէ վայելած զգայազրկումի նախորդող պարտադիր քննութիւնը գործողութենէն քանի մը օր առաջ: Թերթին աշխատակիցը մանրամասն քննութիւն մը կատարած է բժիշկներու մօտ ալ եւ յայտնաբերած որ յատուկ ժիւռար մը գործածուած է, որ քիչ կ՚օգտագործուի ներկայիս այն պատճառով որ դերզգայնութեան տեղի տալու հակամէտ է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ոճրափորձերը չեն դադրիր: Սեպտեմբեր 6-ին 5 հոգի ըսպաննուած է եւ 11 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են Թիարէթ, 300 քմ. Ալժէի հարաւը ռումբի մը պայթումէն: Ահաբեկչական արարք մըն ալ գործուած է Ալժէ - Պլիտա ճեպընթացին դէմ, նոյն օր. երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ:

ԱՏՐՊԷՃԱՆԸ չատ «այժմէական» դարձած է Ֆրանսայի մէջ, մանաւանդ արտաքին առեւտուրի նախարարին այցելութենէն ի վեր: Մարի Ժեկօ ալ Բաքուէն թղթակցութիւն մը ղրկած է «Մոնտ»ի (Սեպտ. 8), ուր ան կը ծանրանայ մանաւանդ այն երեւոյթին վրայ որ երկիրը կ՚ուզէ օրէ օր աւելի հեռանալ Ռուսաստանի հովանաւորութենէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍԱՊԱՀ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑՆԵՐԸ ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ՇԱՀԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

«Սապահ» թերթի աշխատակիցը Նուլիւֆէ Ալքման Թերթին Սեպտ. 6-ի թիւին մէջ լոյս ընծայած է երկու հարցազրոյցներ Մեսրոպ եւ Շահան Արքեպիսկոպոսներու հետ, «Համայնքը պառակտող ընտրութիւն» խորագրին տակ: Ան կը գրէ թէ երկուքին հետ ալ խօսած է 90-ական վայրկեան, ուրեմն հարցազրոյցները կը հրատարակէ կրճատուած: Ըստ «Մարմարա»յի (Սեպտ. 7), անկողմնակալ դիրք չէ բռնած, քանի Սեպտ. 5-ին ալ Գնալըի եկեղեցւոյ եւ երգչախումբին մասին հարցազրոյց մը ունեցած է Մեսրոպ Արք.ի եւ անոր կողմնակիցներուն հետ, նպաստաւոր կարծիքներ յայտնելով Մեսրոպ Արք.ի մասին:

Ստորեւ Մեսրոպ Արք.ի հետ հարցազրոյցը, մեր յաջորդ թիւով ալ կու տանք Շահան Արք.ի հետ հարցազրոյցը: Յօդուածագիրը կ՚ըսէ նաեւ թէ երկու եպիսկոպոսները իրարու դէմ ամբաստանութիւններ ալ ըրած են:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

Հ. — Սա պահուն համայնքը երկո՞ւ հոգիի կողմէ կը ներկայացուի:

Պ. — Ո՛չ: Համայնքը կը ներկայացուի Կրօնական Համագումարին կողմէ ընտրուած անձին կողմէ: Միայն թէ իշխանութիւնը, չեմ գիտեր ինչպիսի կանոնի վրայ հիմնուելով կը պնդէ թէ ինք առժէնէն տարեց հոգեւորականը կը ճանչնայ: Եթէ յարգելի Սվաճեան Կրօնական Ժողովը կը ճանչնայ, պէտք է ճանչնայ նաեւ անոր որոշումը: Եթէ չի ճանչնար, այդ պարագային պէտք է հանէ աքեմը: Ան «ինչ ընեմ, կուսակալութիւնը զիս պատրիարքական փոխանորդ ընտրած է» կ՚ըսէ:

Հ. — Դուք ի՞նչ կ՚ընէիք եթէ անոր տեղը ըլլայիք:

Պ. — Իշխանութեաններու տեղեկութիւններ կու տայի եկեղեցւոյ կանոններուն ու աւանդութիւններուն մասին: Շնորհակալութիւն կը յայտնէի ինծի ցուցաբերուած համակրանքին համար, բայց կ՚ըսէի որ տարեց ըլլալ չեմ կրնար չարժիլ, ու կը քաշուէի:

Հ. — Կը պնդուի որ դէպքերուն խոյն եկեղեցականց ինչքերու թալան մը կայ:

Պ. Պատրիարքարանը որեւէ կալուած չունի: Եկեղեցիներն ու դպրոցներու վաքըֆներն են որ կալուած ունին: Ըստ օրէնքի, այդ կալուածները կը հակակշռուին ո՛չ թէ Պատրիարքարանի, այլ Պետութեան կողմէ: Միայն թէ ժողովուրդին մօտ զրոյց կը չրջի որ կարգ մը վաքըֆներ լաւ չեն մատակարարուիր: Արդարեւ, այն թաղերուն մէջ ուր Հայոց թիւը քիչ է, հակակշռի պակաս մը կայ: Իսթանպուլի եկեղեցիներուն կէսը այդ դիրքին մէջ կը գտնուի:

Հ. — Եթէ եկեղեցիներուն կէսը այդպիսի ամբաստանութեան մը տակ է, դուք ի՞նչպէս կ՚ըսէք որ մենք այդ գործին չենք խառնուիր:

Պ. — Մենք Հոգեւոր Իշխանութիւնը կը ներկայացնենք: Այդ դէպքը զիս կը չահագրգռէ միայն որպէս Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէկ հայրենակիցը: Վաքըֆներէն հաշիւ պահանջելու ի վիճակի չեմ: Ժողովուրդն է որ կ՚ընտրէ համայնքին մարմիններուն վարիչները եւ դարձեալ ժողովուրդն է որ պիտի ընէ անհրաժեշտ մաքրագործումը: Ստացուած յղացութիւնները նախկին Պատրիարքին կողմէ մէկ երկու անգամ փոխանցուած էին Վաքըֆներու ընդհանուր Տնօրէնութեան:

Հ. — Կը պնդուի թէ դուք Հայաստանի կողմնակից էք, իսկ Սվաճեան ալ անգոյն է:

Պ. — Սվաճեանը անգոյն մէկը չէ, ա՛ն է որ զիս առաջին անգամ ձեռնադրած է: Ան ինծմէ երեսուն տարեկան մեծ է, անոյշ անձնաւորութիւն մըն է: Վերջին քանի տարիներու ընթացքին քանիցս բոլ. Թուրքիոյ Հայերը Հայաստանի կամ Սփիւռքի Հայերու մէկ ճիւղը չեն: Պատրիարքարանը անկախ է: Մեր եպիսկոպոսները մե՛նք կ՚ընտրենք, մե՛նք պաշտօնի կը կոչենք: Միայն թէ, որպէսզի աւանդութիւնները յարգուին, ձեռնադրութիւնները կ՚օծուին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ:

Հ. — Կը պնդուի որ ձեր մասին լրատուական նամակներէ բաղկացեալ հաստ թղթածրար մը կայ:

Պ. — Լրատուները յայտնի են: Հոս քարտուղար մը աշխատած է, բայց Պատրիարքը անոր պաշտօնին վերջ տուած է, որովհետեւ լաւ չէ աշխատած: Քինախնդրութիւն ունի: Կը սկսի մակարոյծի մը նման ծծել մեր վաքըֆներէն մէկը: Ուրիշ մը քահանայ ըլլալ ուզեր է, բայց Պատրիարքը տեսեր է որ ան յարմար չէ այդպիսի պարտականութեան մը համար: Երեսուն տարիէ ի վեր կը ջանայ քահանայ ըլլալ: Հոգեկան այս հիւանդներուն մէկ մասը ալքոլամոլ է, ոգելից ըմպելիի չիշով կը պտըտի: Կայ բժիշկ մը, որ իր սախտութեան պատճառաւ Պատրիարքութեան կողմէ ընդունելութիւններու չէ հրաւիրուած, այս պատճառաւ ալ վիվլուկներ կը փրցնէ: Մեր համայնքը այս բոլորը մի առ մի կը ճանչնայ: Ես քսան տարիէ ի վեր ամէն տարի առնուազն մէկ անգամ ակադեմական կամ միջ-եկեղեցական հաւաքոյթներու ընթացքին Թուրքիան ներկայացուցի, ամէն տեղ պատճառ դարձայ որ Թրքական դրօշակը պարզուի: Պետութիւնը իր լրաքաղութեան միաւորները ունի: Դատախազներ ունի: Եթէ անոնք այս պնդումները լուրջ նկատէին, երեւան կը հանէին:

Հ. — Քիչ մըն ալ ձեր անձնական կեանքին մասին խօսինք:

Պ. — Թաքսիմի մէջ ծնած եմ: Հայրս չինութեան վարպետ էր: Հօրս ծննդավայրը Աստափազար, մօրս՝ Պոլիս է: Խաչեան ու Անգլիական Հայ Սքուլ յաճախեցի: Էիսէն աւարտեցի Շթութկարթի Ամերիկեան Լիսէին մէջ: Ուրեմն անգլերէնը աւելի ծանր կչռեց: Գերմաներէնս ակադեմական կատարելութիւն չունի: Ֆրանսերէնս ու իտալերէնս աւելի լաւ են: Ամերիկայի մէջ բարձրագոյն ուսումս ըրի փիլիսոփայութեան ու ընկերաբանութեան վրայ: Մասթըրի ուսումս ըրի Երուսաղէմի մէջ աստուածաբանութեան ու գրականութեան վրայ, ուսայի եբրայերէն ալ սորվեցայ: Սա պահուն կ՚աշխատիմ տոքթորայի թէզի մը վրայ զոր կ՚ընեմ Իտալիոյ մէջ:

Հ. — Ինչո՞ւ կրօնաւոր եղաք:

Պ. — Հինգ տարեկանէս սկսեալ, միշտ կ՚անդամակցէի երգչախումբի: Առաւելաբար կը հետաքրքրուէի ուրիշ մշակոյթներով, փիլիսոփայութիւններու եւ ընկերաբանութեան գծով: Ամերիկայի մէջ ազդեցութիւն կրեցի Խաղաղութեան Կամաւորներէն: Ուզեցի բաներ մը ընել մարդոց համար: Վերջը ճանչցայ Գալուստեան Պատրիարքը: Հմայուեցայ այդ անձէն: Ան զիս տարհամոզեց որ մարդոց օգնելու ձեւերէն մէկն ալ կրօնաւոր ըլլալն է:

Հ. — Ձեր կանոններուն համաձայն կրօնաւորները չեն կրնար ամուսնանալ: Կ՚ուզէի հասկնալ թէ ի՞նչպիսի հոգեբանութիւն մըն է այդ ճշմարտութիւնը գիտնալով հանդերձ հոգեւորականութիւնը ընտրել:

Պ. — Ասիկա աստուածային աէր մըն է, Ես մանկութենէս ի վեր սիրահարած եմ Յիսուսի անձին:

Հ. — Հապա եթէ կնոջ մը սիրահարի՞ք:

Պ. — Ես զիս կնոջ մը սիրահարելու վիճակին չեմ մատներ: Մենք մեզ հոգեւոր կեանքին կը նուիրենք: Իմ անձնական ընկերային կեանքս չատ փոքր է: Կեանքս միշտ եկեղեցիին մէջ կ՚անցնի: Սիրային կեանք չենք կրնար ունենալ:

Հ. — Բնաւ չէ՞ք սիրահարած:

Պ. Երբ համալսարանական էի, սիրահարեցայ: Բայց երբեք չունեցայ յառաջացեալ կապ մը: Մնացի միշտ պղատոնական մակարդակի վրայ:

Հ. — Շարժանկար կ՚երթա՞ք:

Պ. Քսան տարիէ ի վեր չեմ գացած: Համայնքին մէջ շարժանկարը ընկերային տեսակէտէ ընդունուած բան չէ: Բայց դասական երաժշտութեան համերգներու կ՚երթամ:

Հ. — Եթէ ձեզ շարժանկարի սրահի մը մէջ տեսնեն, կ՚ամօթե՞ն:

Պ. Վարժուած չեն: Ճիշդ այդ պատճառաւ, հակառակ անոր որ տարիներէ ի վեր Գնալըի մէջ եմ, ժողովուրդին մէջ ծով չեմ մտներ: Նաւակով կը բացուիմ, հեռուէն կը մտնեմ:

Հ. — Թատրո՞նն ալ ամօթ է:

Պ. — Թատրոն կ՚երթամ լաւ ընտրութիւն մը ընելէ վերջ: Պատմինթըն կը խաղամ երգչախումբի երիտասարդներուն հետ: Երբեմն ճատրակ կամ նարտ կը խաղամ:

Հ. — Պատրիարքարանը ինթէրնէթի վրայ վ.Է.Պ.-ի էջ մը ունի՞:

Պ. — Հարկաւ: Գաբեղին Պատրիարքի չրջանին սկսաւ: Ես չարունակ ինթէրնէթի մէջ եմ: Ամէն օր թերթերը ինթէրնէթէն կը կարդամ:

Հ. — Փողոցը ճինզ տափատով կրնա՞ք պտըտիլ:

Պ. — Ո՛չ: Քաղաքացիական տարազ պէտք է հագուիմ: Բաճկոն, տափատ, փողկապ:

Հ. — Ձեր ունեւորութիւնը ի՞նչ է:

Պ. — Կառք չունիմ: Ընտանիքս տուն մը ունի: Մայրս կը բնակի անոր մէջ:

— Շնորհակալ եմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՔՈՒԻ ՕՐԸ

Վարչապետ Ա. Դարբինեանի գլխաւորութեամբ Հայաստանի պատուիրակութիւնը Տրասեկա ծրագրին համաժողովին մասնակցելու Բաքու կը մեկնէր նախագահական օդանաւով, Սեպտ. 8-ին, քանի որ համաժողովին առաջին օրը յատկացուած էր ոչ պաշտօնական չփումներու եւ ընդունելութիւններու: Բաքուի օդակայանէն հայկական պատուիրակու-

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀՐԴԵՀ՝ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 6-ի իրիկունը, ժամը 17·30-ին հրդեհ մը ծագած է Պատրիարքարանի երդիքին վրայ, առանց մեծ աւեր գործելու:

Ժամը ճիշդ 17·30-ին, այն պահուն երբ մօտաւորապէս քսան գործաւորներ ջրուղիներ նորոգելու կ՚աշխատէին Պատրիարքարանի հարաւային կողմի երդիքին վրայ, կայծ մը փոխկեցուցած է երդիքի չորցած փայտերը: Բոցերը յանկարծ տարածուած են երդիքին վրայ: Այդ պահուն իր սենեակը կը գտնուէր Մեսրոպ Արք., որ մուխի մը հոտը առած է: Նոյն պահուն արդէն աշխատաւորները խուճապահար լուր տուած են որ երդիքին վրայ հրդեհ ծագած է: Կատարուած դիմումին վրայ, Էմինէօնիւի քաղաքապետին հրահանգով չատ չուտ տեղւոյն վրայ հասած են հրշէջ խումբերը, որոնք մօտաւորապէս քսան վայրկեանի մէջ մարած են հրդեհը ու կանխած անդարմանելի մեծ աղէտ մը: Միայն երդիքին փայտաչէն որոշ մասերը հրկիզուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ ԵՒ ՉԻՆՈՎՆԻԿ ՆՈՅՆ ԵՐԿՆՔԻՆ ՏԱԿ

Ամէնքս համաձայն ենք որ Հայոց պատմութեան վերջին դարերու կորուստներու ընթացքը ուրիշ ուղղութեամբ տանելու առաջին յաջողութիւնն էր Արցախը: Քանի՛ քանի դար ետք հող ազատագրելու այդ պայքարը ունեցաւ իր զոհերը, հերոսները, վայելողները, փառասէրեալները ու մոռցուածները, անտեսուածները: Դժուար է ըսել որ ի՛նչ բան ամէնէն որոշիչ դերը խաղաց յետպատերազմեան այս դիրքերուն, բաժիններուն բաշխումին մէջ. ոմանց չափազանց ճարպիկութիւնը եւ ուրիշներու համեստութի՞ւնը, թէ պատերազմի դաշտին ու խաղաղութեան միջավայրին յաճախ անհասկնալի սահմանագիծը:

Թափուած արիւնին, զոհուած կեանքերուն, արտասանուած ճառերուն, հրապարակութեան արտայայտութիւններուն բոլորովին ներհակ բան էր օրինակ, այն երեւոյթը որ կը պարզուէր շուկայի մը մէջ, երբ յաճախ զինուորական համազգեստով ու ոչ զինուորավայել ամբարտաւանութեամբ երիտասարդ մը փէտայլի իր «ներդրում»ին փոխարժէք այս կամ այն ապրանքը կը պահանջէր քանի մը լոլիկի կամ խնձորի վաճառորդ համեստագոյն գիւղացիէ մը: Ու պարտապահանջի այդ ծուռ յարաբերութեան մէջ շատ անգամ ակնածելու, լռելու բաժինը կը վերաբերէր երկրորդին: Ճիշդ է որ չըրածին, չարժածին «փոխարժէք»ին առանց պահանջք ներկայացնելու տիրանալու յետագայ օրինակներու քով անկարեւոր մանրամասնութիւն կը մնայ վերոնշեալը: Այսօր արդէն անցեալի պատկեր մըն է ան, քանի որ պատերազմը փակուած էջ մըն է Հայաստանցիին առօրեային մէջ. նաեւ այն պատճառով որ որպէս փէտայի ներկայացողն ալ, շուկայի վաճառորդն ալ ամբարտաւանութեան ու ակնածանքի այլ չափանիշներու տիրացած են այդ շրջանէն ասդին:

Պատերազմին առնչուած անընդունելիներու ամէնէն վարկաբեկող, դառնացնողն է մարտիկներու վերապահուած այն վերաբերումը որուն արձագանգները հոս ու հոն, պարբերաբար կ'երեւին տեղական մամուլին մէջ: Օրինակներ տեղ կու տան զոհ երիտասարդի ծնողքի մը բաժին ձգուած անտարբերութեան, մոռացումին եւ նոյնիսկ աւելի դառն պարագաներու. մանաւանդ երբ ընկերային, տնտեսական կացութիւնը ոչինչ ունի այդ դժբախտներուն կեանքը դիւրացնելու, կամ գոնէ տանելի ընելու:

Միայն զոհերու պարագաներուն չի վիճակիր անտարբերութեան դառնութիւնը. կայ պատերազմի դաշտէն հաշմանդամ վերադարձածներու հատուածն ալ: Անշուշտ, սխալ է ընդհանրացնել երեւոյթը. բայց դատելով մամուլին մէջ տեղ գտնելու յատկանիշէն, խնդրոյ առարկան հատ ու կենտ բացառութիւններով չի սահմանուիր: Մնաց որ եթէ նոյնիսկ խօսքը վերաբերէր բացառութիւններու, նոյնքան ընդվզեցնող պիտի ըլլար երեւոյթը, մանաւանդ ամչցնող՝ փառաբանութեան մեր բառապաշարին քով:

Ընկերային, բարոյական արժէքներու վերիվայրումի ներկային մէջ ուշագրաւ պարագայ է ոչ թէ անտեսումը, արհամարհանքը, այլ հակառակ անոնց պահպանուած լաւատեսութիւնը, կորովը, արիութիւնը:

Այս խումբին պատկանողներէն մէկուն պատմութիւնն է որ ներկայացուած է «Երկրապահ» շաբաթաթերթին Սեպտեմբերի առաջին թիւը (26): Գոհար Մկրտչեանի խօսակիցը երիտասարդուհի մըն է. փոքրիկ Ցամեիկին մայրը: Հայաստանէն գացած է մասնակցելու Ղարաբաղի պատերազմին եւ վերադարձած հաշմանդամ: Անհրաժե՞շտ էր այդ մասնակցութիւնը երբ կային կռուող տղաք, ինչպէս հարց կու տայ լրագրողուհին: Դրական է պատասխանը. ինք այդ անհրաժեշտութիւնը զգացած է երբ 1990-ին Ազրբէջանցիներ գերի տարած են զարմիկը, անոր երկու ընկերները եւ անոնք բազմապիսի չարչարանքներու ենթարկուելէ ետք փրկուած են. անոնցմէ մէկն ալ որուն ձեռքերն ու ոտքերը կտրած են, անդամալոյծ մնացած է: Անիկա պատճառ եղած է որ «վրէժի կանչը, հոգու պոռթկումը» քաշանմեայ երիտասարդուհին նետեն արիւնին, կրակին բերանը: Մանաւանդ որ ան տաւուշցի ըլլալով տեսած է թէ ի՛նչ կը նշանակէ ապրիլ թշնամիին կրակին տակ. տեսած՝ օրինակ, թէ ի՛նչպէս այդ կրակին զոհ եղած են ընտանիքի մը չորս անդամները:

Մարտական գործողութիւններու ընթացքին, երբ պայքար կը մղուէր Ներքին Կարմիր գիւղը ազատագրելու, կ'երթայ կռուողներուն ուտելիք տանելու երբ բացուած կրակին թիրախ կ'ըլլայ կառքը, բեկորները օդը կը ցնդին ու իր երկու ոտքերը կ'անջատուին մարմինէն: «Գիտակցութիւնս տեղն էր. շրջանային հիւանդանոցում արնաքամ մարմինս կեանքի էին կոչում ուրիշների արեամբ» կը պատմէ յիշելով այդ պահերը: Կը յիշէ նաեւ ապրելու բուռն փափաքը: «Հիմա անգամ այս վիճակում ես երջանիկ եմ, երջանիկ է նաեւ աղջիկս որ որբ չի մեծանում» կ'ըսէ: Մէկ տարուան մէջ հինգ անգամ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած է: Կորսնցուցած սրունքները փոխարինուած են փրոթէզներով: Պաշտպանութեան նախարարութեան յանձնարարականով դիմած է Երեւանի Թաղապետարաններուն որպէսզի բնակավայր ունենայ, քանի որ անհրաժեշտ նկատուած է որ հոն ապրի: Քանի մը ապարդիւն դիմումէ ետք իրեն կը յատկացուի հանրակացարանի սենեակ մը. հաշմանդամութեան թոշակ կը ստանայ եւ Երկրապահներու Միութենէն նպաստ: Բայց քանի որ ամուսինը գործազուրկ է, «շատ ժամանակ հացը պարտքով» կը գնեն:

Այսուհանդերձ, կորսնցուցած չէ «կեանքին գեղեցիկ աչքերով, կապոյտ երազներով» նայելու ուժը: Կը հասկնայ որ տնտեսական ծանր պայմանները բոլորին համար են, պէտք է տոկալ, բայց անարդարութիւններու դէմ «անողոք» է: Ան կ'ըսէ. «մենք արդարութեան համար կռուի մղեցինք, արիւն թափեցինք, ձեռք ու ոտք կորցրեցինք: Տասը տարի է ինչ տուն-տեղ թողած, Թուրքերի ճանկերից մազապուրծ մարդիկ եկել, ծուարել են այս կենցաղային տարրական պայմաններից զուրկ փոքրիկ սենեակներում: Բայց պարզւում է որ դա էլ են շատ համարում: Նոր տնօրէն Ներսիսեան ինչ-որ ընտանիքի տեղ տալու համար, այդ ընտանիքների բաժնեմասից է ուզում խլել, բա դա արդարութի՞ւն է»: Այս տեսակի վերաբերումը չի զարմացներ զինք. կ'ըսէ թէ կրնան վաղն ալ իրմէ պահանջել որ սենեակը պարպէ. կրնան նաեւ ըսել. «թող գնար չկռուէր ու չզոհուէր»: Կը վստահեցնէ որ «շատ չինովնիկներ են ընդունակ դրան»:

Արհամարհանքը միայն չինովնիկներո՞ւն գործն է. կամ չինովնիկներ չե՞ն գտնուիր ամէնէն անհաւանական կարծուած անկիւններու մէջ ալ: Հաշմանդամ պատերազմիկը այդ պարագան ալ ճանչցած է. «պետական հիւանդանոց հետազօտման գնացի: Բժիշկը զննելուց յետոյ ասաց. "Էսքանից յետոյ ուզում էիր առողջ սի՞րտ ունենալ. հլա որ ապրում ես ուրախ չե՞ս"»: Քարացնող այդ վերաբերումին հետ բաղդատաբար ան օրինակը ունի այն միւս բժիշկին «որ յորդորում էր, երեխայի նման քաջլերցնում էր ու ամէն քայլափոխիս համար ցնծում ուրախութիւնից, յուսադրում»:

Այս կարգի տիպարներն են որ շատ շատերուս համար անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կեանքի սէր ու լաւատեսութիւն կը թելադրեն ռազմիկ երիտասարդուհիին. նաեւ որոշ փիլիսոփայութիւն մը որ «Ես հաշմանդամ եմ, զրկուած ոտքերից, բայց ամենասարսափելին հոգով հաշմանդամ լինելն է. վա՜յ էն մարդուն որ հոգով է հաշմանդամ» ըսել կու տայ Շուշիկ Զատեանին որ ծնած է Տաւուշի Այգեձոր գիւղը, 1970-ին, եւ այսօր իր միակ օգնական, կեանքի ընկեր Արամին հետ կ'ապրի Երեւանի Սեբաստիա թաղամասը, «Յա թիւ 16 ՊՏՈՒ-ի հանրակացարանի կոմունալ յարմարութիւններից զուրկ մէկ սենեականոց բնակարանում»:

Չյիշե՞լ անգամ մը եւս բանաստեղծը որ կը գոչէ. «Ո՛վ հայրենիք, ինչե՛ր չըրինք քու սիրոյդ: Մէկս մեռանք, միւսս ճառ արտասանեցինք»:

ԱՐՓԻ ԴՈԹՈՅԵԱՆ

ՇՈՒՇԻԻ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉԸ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ

60-ական թթ., վերջերին Ազրբէջանի ՊԱԿ-ի նախագահ Հ. Ալիեւը ձեռնամուխ եղաւ պատմութեան թանգարանների բարեփոխումներին: ԼՂԻՄ-ի Շահումեանի, Խանլարի, Շամխորի, Դաշքեսանի, Գետաբեկի, Թովուզի, Ղազախի շրջանների, Բաքուի, Գանձակի (Կիրովաբադի) եւ այլ քաղաքների ու գիւղերի հայ բնակչութիւնից հապճեպօրէն գնում էին ոսկէ եւ արծաթէ իրեր, հնութիւններ, գորգեր, նկարներ, քանդակներ եւ նոյնիսկ խաչքարեր, որոնք այդ առիթով վերանուանուել էին «խաչդաշներ»: Դարձեալ հապճեպօրէն արդէն թանգարանային ցուցանմոյշներ դարձած այդ բոլոր առարկաներին տուեցին ազրբէջանական անուանումներ եւ տեղաւորեցին Հանրապետութեան պատմութեան եւ ազգագրութեան թանգարաններում, որոնք բազմացան ինչպէս սնկերն անձրեւից յետոյ: Պատմութեան կեղծարարներին մերկացնողների լեզուով նմանօրինակ յանդուգն ձեռնարկումները կոչւում են «սեփական» պատմութեան հնացման փորձեր:

Սակայն Ալիեւի համար դա քիչ էր: Նա ձեռնամուխ եղաւ հայկական գերեզմանոցների ոչնչացմանը: Հասկանալով, որ բացայայտ վանդալիզմը յղի է առնուազն «հայ ազգայնականների» հնարաւոր աղմուկով, Ազրբէջանի գլխաւոր ՔԱ-ԿԿ-ՊԿ-ականը ստեղծեց համապատասխան քողածածկոյթ: Օրինակ, մամուլում սկսեցին յօդուածներ յայտնուել, որ Ազրբէջանի հին գերեզմանոցները (իհարկէ, չէր նշւում, որ խօսքը բացառապէս Հայերի գերեզմանների մասին է) այս կամ այն քաղաքի մակերեսի ընդլայնման պայմաններում խոչընդոտ են դառնում նպատակայարմար քաղաքաշինութեան համար: Այսինքն՝ հանգուցեալները խանգարում են ապրել: Իմա՝ հանգուցեալ Հայերը խանգարում են կենդանի Ազրբէջանցիներին: Ի դէպ, Բաքուի «Սարոխտել» թերթն այդպէս էլ վերնագրեց իր յօդուածներից մէկը, որով կոչ էր արւում քարուքանդ անել Շուշիի հայկական գերեզմանատունը: Եւ Ազրբէջանցիներն անմիջապէս սկսեցին լայն խոտածածկով բաժանուած երկկողմ մայրուղի անցկացնել հէնց Շուշիի հայկական գերեզմանատան միջով:

Բայց դա էլ քիչ թուաց 20-րդ դարի վանդալներին: Ալիեւն սկսեց անձամբ ղեկավարել եւ վերահսկել Արցախի մայրաքաղաքում ամենայն հայկականի ոչնչացման ընդհանուր ծրագրի ստեղծումը: Բաւական է ուղղաթիռից նայել Շուշիին համոզուելու համար, թէ ազերի վանդալ ճարտարապետներն ինչպէս են համաշխարհային տաճարային ճարտարապետութեան գլուխգործոց Ղազանչեցոց եկեղեցին շրջապատել այլանդակ բազմայարկ շէնքերով: Տաճարը թաքցրել էին հսկայ ձողեր յիշեցնող կառոյցների ետեւում, որպէսզի չտեսնեն ոչ միայն հիւրերը, այլեւ հէնց Շուշիի բնակիչները:

Միեւնոյն ժամանակ յիրաւի լենինեան մոնումենտալ քարոզչութիւնը գերագոյն դրսեւորում ստացաւ հէնց Շուշիում: Կառուցեցին աներեւակայելի թանկ դամբարաններ եւ յուշարձաններ բնաւ գոյութիւն չունեցած «մեծ» բանաստեղծների պատուին, որոնց անուններն աշխարհում ոչ մէկին յայտնի չեն: Ընդսմին, քանդեցին հայ պատմական եւ պետական գործիչների յուշարձանները:

Երբ 1981 թ. հրապարակուեց պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձանների պահպանութեան օրէնքի կատարման միջոցառումների մասին ԽՄԿԿ կենտկոմի եւ խորհրդային կառավարութեան որոշումը, նոյնիսկ ազերի պաշտօնեաները չկարողացան պահպանուող կառոյցների ցանկում չընդգրկել Ամենափրկչի տաճարը (Ղազանչեցոց): Այս հանգամանքը մեզ օգնեց Երեւանում անմիջապէս ստեղծել «Ամենափրկչի փրկութեան» խումբ: Առասպելական «ամենայն Հայոց գաղտագործ» Գէորգի Թաթարեանի հետ այցելեցինք Երեւանի այն ժամանակուայ քաղաքապետին Մուրադ Մուրադեանին, որն իր ծառայութիւններին կարգադրեց գտնել եկեղեցի վերականգնող 3-4 մասնագէտ եւ գործուղել Շուշի: Բանուորների վարձատրութիւնը նա ստանձնեց: Շուտով խմբին միացան Սաբիր Ստեփանեանը եւ Ռադիկ Պետրոսեանը (Եղուարդից), որոնք մեզ անգնահատելի օգնութիւն ցոյց տուեցին: Ժորա Թաթարեանի հետ այցելեցինք Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի առաջին քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանին, Հանրապետութեան նախարարների Խորհրդի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանին, նրա առաջին տեղակալ Ալեքսան Կիրակոսեանին, որոնք ոչ միայն աչք փակեցին մեր սկսած աստուածահաճոյ գործի վրայ, այլեւ օժանդակեցին: Պէտք է խոստովանել, որ առանց վերեւների այդ ներգործուն աջակցութեան, տարիներ շարունակ պետական պաշտօնեաները հազիւ թէ կարողանային այդքան բացայայտօրէն մեզ օգնել:

Մեր առջեւ ծառացած էր գերխնդիր. ամրացնել տաճարի բոլոր հիմնապատերը, որոնք խորհրդային իշխանութեան բոլոր տարիներին գրեթէ ամէն օր ենթարկւում էին, եւ կ'ասէի, յարձակման: Վանդալները տաճարի պատերից բառիս բուն իմաստով հանում էին անկիւնաքարերը, հիանալի գիտակցելով, որ ժամանակի ընթացքում կը թուլանան կրող կառոյցներ: Եւ այդ ժամանակ մեր սեյսմիկ գօտում երեք կամ նոյնիսկ երկու բալանոց երկրաշարժը բաւարար կը լինէր ողջ հայկական լեռնաշխարհի ամենամեծ քրիստոնէական տաճարի փլուզման համար: Մասնագէտների անցկացրած փորձաքննութիւնը ցոյց տուեց, որ տաճարը վթարային վիճակում է: Նրանց հաշուարկների համաձայն, պատերի ամրացման համար հարկաւոր էր մօտ 150 խոր. մեթր պէթոն: Օր ու գիշեր աշխատում էր վերականգնողական բրիգադը վերականգնող ճարտարապետ Ռոման Երիցեանի գլխաւորութեամբ:

Քարտաշների խումբը գլխաւորում էր

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Մայիս – Օգոստոս 1998

Patriarcat Arménien Catholique

Rue Hôpital Libanais, Geytawi,

Beyrouth, Liban

Երեւանից Ստեփանակերտ մշտական բընակութեան տեղափոխուած դիւցազուն Վոլոդիա Բալայեանը: Մինչեւ 1988 թ. այնուամենայնիւ, հասցրինք բուժել տաճարի վէրքերը: Փորձագէտները չխալուեցին: Օգտագործուեց հէնց 150 խոր. մեթր պէթոն: Երեւանի պրիկաթը հասցրեց մինչեւ ղարաբաղեան շարժումն սկսուելը ոչ միայն աւարտել պեթոնի աշխատանքները, այլեւ հարիւրաւոր ջարդուած քարեր փոխարինել նորերով:

Բաքուն արգելեց գմբէթի ծածկի կառուցումը: Խաչի մասին այնտեղ լսել անգամ չէին ուզում: Երեւանին աղըրբէջանական ԽՍՀ մայրաքաղաք կանչեցին եւ խստիւ յանդիմանեցին «սեփական իրաւասութիւնների վերազանցման համար»: Դա նշանակում էր. չմտածես անգամ գմբէթի, խաչի կամ զանգակատան մարմարէ հրեշտակների վերականգնման մասին: Սակայն ոչ Բաքւում, ոչ էլ Ստեփանակերտում չգիտէին, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ն արդէն Ղարաբաղցիներին է յանձնել տաճարի երբեմնի խաչի ճշգրիտ պատճէնը:

Բաքւում լըջօրէն մտահոգուեցին: Մարզում գրաւոր եւ բանաւոր (հեռախօսային) կարգադրութիւններ էին ստացւում հայ վերականգնողների աշխատանքի խիստ վերահսկման վերաբերեալ: Բանկերը կանգնեցրին աշխատանքները: Ամէն անգամ Երեւանը զանգահարում էր ինձ՝ կանխելով իրադարձութիւնները: Մենք աղմուկ էինք բարձրացնում, բոլոր ատեաններին ուղարկում հեռագըրեր, որոնցում առատ մէջբերումներ էինք անում յուշարձանների պահպանութեանը վերաբերող ԽՍՀՄ օրէնքից եւ ՄԿԿ կենտկոմի համապատասխան որոշումից:

1987 թ. Յուլիսի վերջերին «Լիտերատուրնայա Կազետա»յի երկու համարներում լոյս տեսաւ Լիբանանում իմ հարազատ թերթի նախկին սեփական թըղթակից Իգոր Բելիայեւի ծրագրային յօդուածը խղճի վերաբերեալ: Հազիւ թէ ուէ մէկն իմանայ, թէ Իգորն ինչպիսի ջանքերի գնով էր Գլաւլիտին (պետական գրաքննչութեանը) համոզել նիւթի մէջ թողնել այն պաշտօնական տուեալները, որ Ադրբէջանում քրիստոնէական եկեղեցիների համատարած աւերման ու ոչնչացման պայմաններում յաջողեցրել են կառուցել աւելի քան 400 մզկիթ: Հէնց միայն այն տեղեկատուութիւնը բաւարար էր, որպէսզի կարողանայինք Շուշիում վերսկսել վերականգնման աշխատանքները:

Ղարաբաղեան շարժման սկզբից մէկ տարի անց մենք՝ ԼՂԻՄ-ից ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամաւորներս, Կրեմլինում՝ Գերագոյն Խորհրդի նիստում պատգամաւորական հարցապնդում արեցինք, որ Շուշիում եւ Գանձակում (Կիրովաբադում) Ազերիները քանդել են Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս մարշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի յուշարձանները: Երկու վայրերում էլ գազանաբարոյ վանդալները հերոսի պրոնզէ արձանների վըզին օղապարան անցկացնելով, դրանք քարշ էին տուել Շուշիի եւ Գանձակի փողոցներով՝ յուրախութիւն ծանակող Ազերիների:

Եւս մէկ տարի անց հետախուզութիւնն ահաւոր լուր բերեց Շուշիից: Ես այն ժամանակ մարզգործկոմի շէնքում էի՝ այն աշխատասենեակում, որի դրան վրայ գրուած էր «ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամաւոր»: Այդ կարգավիճակը մեզ՝ պատգամաւորներիս, պահպանում էր թալիմանի պէս: Շուշիից եկած ընդդիմադիրները յայտնեցին, որ Ազերիները օրը ցերեկով պայթեցրել են Ամենափրկչի տաճարի գմբէթը եւ քանդել եղակի զանգակատունը պսակող խաչակիր պրոնզէ գունդը: Դա եղել էր 1990 թ. Յուլիս 4-ին: Ընդդիմադիրները բերեցին լուսանկարուած ժապաւէն, որից արդէն հասցրել էին լուսանկար տպել: Կոկորդս բռնուեց: Անհնար էր հանգիստ նայել տաճարի դըմբէթին ցցուած մետաղեայ ձողերին: Լուսանկարն անմիջապէս բազմացրինք նախքան յեղափոխութիւնը եւ Շուշիում վերականգնման աշխատանքներից առաջ, այսինքն՝ նախքան 1981 թ. կատարուած լուսանկարների հետ մէկտեղ: Վանդալիզմի փաստ-ապացոյց հանդիսացող լուսանկարների 10 հաւաքածուներ ուղարկեցինք ճիշդ 10 հասցէներով. Երեւան-Էջմիածին՝ Վազգէն Ա.ին, Պէյրութ-Անթիլիաս՝ Գարեգին Բ.ին, Մոսկուա՝ Ալեքսի Բ.ին, Հռոմ-Վատիկան՝ Յովհ.-Պօղոս Բ. Պապին, Ժընեւ՝ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի գլխաւոր քարտուղար Էմիլիօ Քաստրոյին եւ Եւրախորհրդի եկեղեցիների գլխաւոր քարտուղար՝ Փիէռ Ֆիլիփին, Փարիզ՝ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի գլխաւոր տնօրէն Ֆետերիքօ Մայորին, Մոսկուա՝ նախագահ Գորբաչովին, վարչապետ Նիկոլա Ռիժկովին եւ Խորհրդարանի խօսնակ Անատոլի Լուկիանովին: Նկարներին կցուեց հետեւեալ տեքստը. «Շուշիում պղծուել է համաշխարհային տաճարային ճարտարապետութեան գլուխգործը, հայկական լեռնաշխարհի տարածքում պահպանուած հայկական ամենամեծ տաճարը: Քանդուել է Ամենափրկչի մայր տաճարի կենտրոնական թմբուկի վերնամասը, աւերուել են ճարտարապետական կառոյցներն ու մանրամասները: Կառոյցը քանիցս հրկիզուել է: Տաճարի անմիջական մօտակայքում կառուցւում են բազմայարկ շէնքեր, բնակելի տներ են կառուցւում անկրկնելի խաչքարերով եւ հին տապանաքարերով լի հայկական հին գերեզմանատան շուրջը: Ձեզ խնդրում ենք անյապաղ Լեռնային Ղարաբաղ ուղարկել ձեր ներկայացուցիչների եւ ամէն ինչ անել հայկական տաճարը փրկելու համար: Քաղաքակիրթ աշխարհի աչքի առջեւ տեղի է ունենում իսկական վանդալիզմ, ոտնահարւում են ոչ միայն հայ ժողովրդի, այլեւ միլիոնաւոր հաւատացեալ քրիստոնեաների, համայն մարդկութեան սուրբ զգացումները»:

Ինձնից բացի տեքստը ստորագրեցին ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամաւորներ Բորիս Դադամեանը եւ Հենրիկ Պօղոսեանը: Այդ օրը մեր գործընկերներ Վահան Գաբրիէլեանը եւ Վաչիկ Գրիգորեանը գտնւում էին Մոսկուայում: Ես նրանց համար տեքստը ընթերցեցի հեռախօսով: Նրանց ազգանունների կողքին գրուեց. «Համաձայնեցուած է հեռախօսով»:

Առաջինն արձագանգեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ն: Նա շնորհակալութիւն յայտնեց օպերատիւութեան համար եւ ասաց, որ արդէն դիմել է Ռիժկովին, որի հետ ինքն իսկական բարեկամական յարաբերութիւններ ունէր Սպիտակի երկրաշարժից ի վեր, եւ որ վարչապետը խոստացել է առաւելագոյն ջանքեր գործադրել տաճարի կործանումը կանխելու համար: Այնուհետեւ Ժընեւից զանգահարեց մեր հայրենակից, եռանդուն հասարակական գործիչ եւ Հայ Դատի պաշտպան Հրայր Պալեանը, ասելով, որ Էմիլիօ Քաստրոն եւ Փիէռ Ֆիլիփը որոշել են իրենց հրատարակութիւններով հրապարակել մեր նամակի տեքստը եւ լուսանկարները: Շուտով ինձ վիճակուեց Ժընեւում ծանօթանալ այդ կրօնական գործիչների հետ, որոնք շատ բան արեցին Շուշիի տաճարի փրկութեան համար: Նրանք նամակներ գրեցին իրենց գործընկերներից շատերին, ինչպէս նաեւ վճռական բողոք յայտնեցին ԽՍՀՄ-ի եւ Ադրբէջանի ղեկավարութեանը: ԽՍՀՄ Գերագոյն Խորհրդի հերթական նիստի ժամանակ մենք Գորբաչովից, Ռիժկովից եւ Լուկիանովից իմացանք, որ նըրանք «միջոցներ են ձեռնարկել» մեղաւորներին պատժելու համար, որպէսզի «վանդալիզմի դէպքերն այսուհետեւ չըկրկնուեն», որ Մութալիբովին եւ Կամկոմիտէի նախագահ Պոլիանիչկոյին յուցում է տրուած անձամբ վերահսկել Ղարաբաղի պատմական յուշարձանների պահպանութիւնը:

Անշուշտ մենք հասկանում էինք, որ Մութալիբովին եւ Պոլիանիչկոյին հայկական պատմական յուշարձանների պահպանութեան վստահումը նոյնն է, ինչ գայլերին փարախ վստահելը: Եւ, այնուամենայնիւ, պէտք է յիշել, որ երկրում դեռ գոյութիւն ունէր իրական իշխանութիւն, որը յենւում էր իրական ուժային հաստատութիւնների վրայ: Այնպէս որ, խմբուած հասարակական կարծիքը տուեց իր արդիւնքը: Ցամենայն դէպս, Շուշիի եօթը եկեղեցիներից Ղազանչեցոցը փրկուեց վերջնական կործանումից, չհաշուած կիսաւեր ռուսական ժամատունը:

Այս ամէնի մասին էի մտածում 1998 թ. Յուլիսի 19-ին, երբ մենք տօնում էինք վերականգնուած գլուխգործոցի՝ Ամենափրկիչ տաճարի բացումը, որը, ինչպէս ժամանակին Գառնիի հեթանոսական տաճարն էր, դարձաւ հայ ժողովրդի ոգու եւ կամքի վերածնութեան խորհրդանիշը:

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 12

DISQUES REÇUS

«KAMANTCHA SOLO»
GAGUIK MOURADIAN

Un disque instrumental (durée totale 56') enregistré en avril 1998. Il s'agit du premier enregistrement en solo de *Gaguik Mouradian*, qui donne ici des improvisations au kamantcha (instrument à cordes frottées) et des pièces du répertoire traditionnel arménien.

1 CD Emouvance EMVO6
diffusion Harmonia Mundi

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՑԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՆՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԸ

ԱՇԽԷՆ. – Տիկին Մաննիկ կոնակը ինծի դարձուցած էր, Հրանդ էֆէնտին դիմացը կեցած, տիկինին ձեռքը բռներ կոտրտուելով բաներ մը կ'ըսէր կոր...

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. _ Ի՞նչ... չկրցա՞ր լըսել:

ԱՇԽԷՆ. _ Ցած ձայնով կը խօսէին, չըկրցայ բան մը լսել:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ (յուսախաբ). – Մե՜ղք...:

ԱՇԽԷՆ. _ Բայց տեսածներս բաւական են... մինչեւ նոքը Հրանդ էֆէնտի տիկին Մաննիկի ձեռքը բռնած կը սխմէր կոր... յետոյ, հիհի հահա խնդալ մը:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. _ Խնդացողը ո՞վ էր...

ԱՇԽԷՆ (դայթակղած դէմքով մը). – Երկուքն ալ: Վերջապէս խօսքերնին լըմնցաւ, Հրանդ էֆէնտի դուրս ելաւ սենեակէն եւ վայրկեան մը նոքը տիկին Մաննիկ իմ գտնուած սենեակս վերադարձաւ: Ես իրեն բան մը չհարցուցած՝ բացատրեց որ Հրանդ էֆէնտին Պերճեաններէն կողմէ եկած էր, որպէսզի իմաց տայ, որ ժամը ճիշդ 7-ին իրենց տունը գտնուին:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. – Ամա սուտ մը գտեր է ըսելու: Հրանդ էֆէնտին Պերճեաններէն ուշա՞ւն է որ անոնց կողմէ այս տեսակ լուր մը բերէ:

ԱՇԽԷՆ. _ Ես ալ անանկ մտածեցի, բայց բան մը չըսի:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ. _ Արդէն այդ Հրանդ էֆէնտիին համար բէք աղէկ չեն խօսիր կոր... ամէն տուն կը մտնայ կ'ելլայ, ամէն կնիկներուն քուռ կ'ընէ... պարէ խըյալ բա՞ն մըն ալ ըլլայ:

ԱՇԽԷՆ. – Զէ՛, չիտակը եախըշըխլը մարդ է:

Կարուհին իր թոյնը թափած էր եւ այլեւս ըսելիք մը չունէր, ուստի ոտքի ելաւ, «մնաք բարով» ըսաւ եւ մեկնեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Պերճեան Յովսէփ էֆէնտի, 48 տարեկան, միջահասակ, գիրուկ, յաղթանդամ, խոշոր կլոր աչքերով, կարմիր ցայտուն այտերով քառակուսի գլխով մարդ մըն էր, որուն արտաքին կերպարանքը աւելի հակակրանք կ'ազդէր քան թէ համակրութիւն: Իր ծագումը շատ համեստ էր, առած կրթութիւնը շատ թերի եւ մտային կարողութիւնը աննշան: Փոքր հասակէն մտած էր խանութպանի մը քով իբրեւ աշկերտ եւ քիչ ժամանակի մէջ չուկայեկ բոլոր վարպետութիւնները իւրացուցած: Քանի մը տարի եաքը, արդէն իսկ առանձին գործի սկսած էր, ծայրայեղ խնայողութիւններով պզտիկ դրամագլուխ մը հայթայթելէ եաքը եւ օր օրի ընդարձակած էր իր առուտուրը: Ամուսնութիւնը կրկնապատկած էր իր դրամագլուխը, որովհետեւ յաջողած էր բաւական ունեւոր վաճառականի մը աղջիկը առնել, շնորհիւ իր գործի մարդու համբաւին: Այս պատմութիւնը սկսած ատեն կինը, տիկին Վերգին հազիւ 32 տարեկան, միջահասակ, գիրուկ, կարմիր լեցուն երեսներով անհրապոյր կին մըն էր: Ինք աւելի զարգացած էր քան իր ամուսինը որովհետեւ Թաղային վարժարանէ մը շրջանաւարտ եղած էր:

Պատերազմի ընթացքին բախտը ժըպտած էր Պերճեանի որ մէկ քանի տարուան մէջ կրցած էր մեծ հարստութեան մը տիրանալ, գանազան առաւել կամ նըւազ խոստովանելի գործառնութիւններով:

Պերճեանները որոնք ընդհանրապէս քաշուած կեանք մը կը վարէին պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի միջոցին ալ ու միշտ խնայող եղած էին, զինադադարէն յետոյ յանկարծ շռայլ կեանք մը սկսան: Հարստութենէ եաքը կարգը եկած էր տիրանալու փառքին եւ ատոր համար պէտք էր երեւալ հրապարակին վըրայ: Յովսէփ էֆէնտի, որ մինչեւ այն ատեն փոքրիկ շրջանակի մը միայն ծանօթ՝ աննշան ապրած էր, իր մէջ փառամոլական փափաքներ կը զգար եւ անոնց յագուրդ տալու համար նիւթական զոհողութիւններէ չէր փախչեր:

Ժամը եօթնին հրաւիրեալները հետըզհետէ սկսան հասնիլ, նախ Հրանդ էֆէնտի Պէպէքեան, յետոյ տէր եւ տիկին Տավուլեան, տէր եւ տիկին Սամուրեան, փաստաբան Կարկամեան էֆէնտի, տոքթոր Վարդան: Հիւրերը կը մեծարուէին Յովսէփ էֆէնտիի, տիկին Վերգինի եւ օրիորդ Աննայի կողմէ: Այս վերջինը տանտիկնոջ քոյրն էր, 26 տարեկան, նիհար եւ թուխ աղջիկ մը, բաւական հակրելի:

Տիկին Մաննիկ Սամուրեան եւ տիկին Սօֆի Տավուլեան, սրահին մէկ անկիւնը, բազմոցին վրայ քով քովի ցած ձայնով կը խօսակցէին:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ան չէ ամա սա հացկերոյթը ի՞նչ բանի համար է:

ՍՕՖԻ (զարմացած). _ Չե՞ս գիտեր...

ՄԱՆՆԻԿ. _ Հաւատա՛ որ բան մը չեմ գիտեր:

ՍՕՖԻ. _ Ինտո՞ր կ'ըլլար... դուն որ այնչափ մօտիկ բարեկամուհին ես տիկին Վերգինին:

ՄԱՆՆԻԿ. – Այդչափ մօտիկ բարեկամութիւն մը չունինք... գրեթէ նոր ճանչցած ենք իրար, քանի մը անգամ ճաշի հրաւիրած են չենք մերժած... քանի մը անգամ ալ իրենք մեզի եկած են:

ՍՕՖԻ (խորհրդաւոր). _ Աղջիկտեսի պէս բան մըն է այս գիշերուան հացկերոյթը:

ՄԱՆՆԻԿ (հետաքրքիր). – Ի՛նչ կ'ըսես... Աննա՞ն...

ՍՕՖԻ. _ Ուրիշ ո՞վ կ'ուզես որ ըլլայ:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Որո՞ւ աղջիկտես պիտի հանեն:

ՍՕՖԻ. _ Երկու հոգիի միանգամայն... միսիւ Կուկուճեանին եւ տոքթոր Վարդանին...

ՄԱՆՆԻԿ. _ Հապա ես անանկ լսած էի որ Հրանդ էֆէնտիին հետ գործը պիտի եփեն:

ՍՕՖԻ. _ Ան իրենց ֆէսֆէսէն էր..., հիչ Հրանդ էֆէնտին Աննան կ'առնէ՞... ի՞նչ պէտք ունի, ուրկէ՞ աղջիկ ուզէ նէ՝ չեն ի տար:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Իրաւունք ունիս, ես ալ չիտակը զարմացայ երբոր լսեցի... բայց միշտ տուներնին է:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիւնը կը մեկնէր Գիւլիստան պալատը ուր նոյն առաւօտուն կը բացուէր համաժողովը: Ծրագրուած էր որ օդակայանը դիմաւորեն Ազրպէջանի փոխ-վարչապետը եւ Արտաքին գործերու նախարարը, քանի որ վարչապետը զբաղած պիտի ըլլար ու այս պարագային համար ազրպէջանական կողմը ներողութիւն խնդրած էր:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը բաղկացած էր Փոխադրութեան նախարարէն, վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարէն ու արտաքին կապերու վարչութեան պետէն: Պատուիրակութեան կ'ընկերանային սակաւաթիւ լրագրողներ: Խումբը նոյն օրը կը վերադառնար Երեւան:

Հայաստանի պատուիրակութեան մասնակցութիւնը վեհաժողովին անակնկալը կը նկատուէր Թուրք մամուլին կողմէ: Տեղ կը տրուէր նաեւ նախագահ Ալիեւի այդ մասին բրած յայտարարութեան. Ազրպէջանի նախագահը ըսած է. «Հայաստան իրաւունք ունի այս ժողովին մասնակցելու: Հարցը հաշտութեամբ լուծել կը ջանանք: Եթէ վստահութիւնը բացակայի, խաղաղութիւնը անկարելի կ'ըլլայ: Մեր հողերը գրաւուած են, սակայն պէտք է դէպի յառաջ նայինք: Դրացի երկու երկիրներ չեն կրնար տեւականօրէն թշնամի մնալ իրարու: Ռուսաստան եւ Գերմանիա եւս երկար պատերազմներ մղեցին, բայց այսօր հաշտուած են»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/8)

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ ՉԿԱՅ

Սահմանադրական փոփոխութիւններու յանձնաժողովի Սեպտ. 5-ի նիստին նախագահ Ռ. Քոչարեան շեշտած է թէ նոր Սահմանադրութիւն ընդունելու հարց չըկայ, այլ միայն փոփոխութիւններ կատարելու: Ան ըսած է թէ ժողովուրդը Սահմանադրութեան փոփոխութեան ի նպաստ քուէ տուած չէ, քանի որ ոչ ինք, ոչ ալ Կ. Դեմիրճեան նման բանի տեղ տուած էին ընտրական ծրագիրներուն մէջ: Եւ ըստ նախագահին, «քարոզչական չէ ընտրուել մէկ ծրագրով, իսկ մի քանի ամիս անց հանդէս գալ բոլորովին այլ տարբերակով»: Ինչ կը վերաբերի փոփոխութիւններու ամէնէն վիճայարոյցին որ երկքաղաքացիութեան մասին է, Ռ. Քոչարեանի կարծիքով մեծ սփիւռքի տէր ժողովուրդ մը պէտք է առաւելագոյն չափով գործածէ իր կարելիութիւնները: Որպէս հարցի լուծում, կարելի է երկքաղաքացիութեան արգելքը հանել Սահմանադրութենէն եւ խնդիրը կարգաւորել օրէնքներով: Ան յայտնած է թէ յարմար կ'ըլլայ սահմանադրական փոփոխութիւնները քուէարկութեան դնել խորհրդարանական ընտրութեան հետ:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Ազգ. ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը Սեպտ. 6-ին Մոսկուա մեկնած է, մասնակցելու միջխորհրդարանական միութեան 100-րդ համաժողովին եւ միջխորհրդարանական խորհուրդին 163-րդ նստաշրջանին: Պատուիրակութեան անդամներն են Պ. Հայրիկեան, Ամալիա Պետրոսեան, գիտութեան, երիտասարդական հարցերու յանձնաժողովէն Յովհաննէս Թոքմաջեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԽԱԹԱՄԻԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ողջունելով Հայաստան - Իրան տնտեսական միջանական յանձնաժողովի երկրորդ հանդիպումը, Իրանի նախագահ Խաթամի ուղերձ մը յղած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Հոն ըսուած է որ Իրանի արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր ուղղութիւններէն է յարաբերութիւնները ընդլայնել օտար երկիրներու եւ յատկապէս դրացիներու հետ: Աւելցուցած է թէ Հայաստան եւ Իրան շրջանին մէջ ունեցած իրենց կարեւոր դիրքով կրնան ապահովութեան եւ կայունութեան պահպանման մէջ լուրջ դեր կատարել: Նախագահ Խաթամի յոյս յայտնած է որ Ղարաբաղի հարցին արդարացի լուծումով կը յարգուին բոլոր կողմերու շահերը:

ԼՂՀ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

Հայաստանէն լրագրողներու խումբ մը Մարտակերտի շրջանը այցելած է, ծանօթանալու ընկերատնտեսական կացութեան: ԼՂՀ-ի հիւսիսի այս շրջանը մեկուսացած է իր խնդիրներուն հետ: Տեղի վարչակազմը կը ջանայ ընկերային այնպիսի պայմաններ ստեղծել որ նպաստէ տնտեսութեան զարգացումին: Տնտեսական գլխաւոր ուղղութիւնը անասնապահութիւնն է: Շրջանը որ պատերազմէն առաջ Ազրպէջանի հացահատիկի եւ մրթերքներու շտեմարանն էր, այդ յատկանիշը չի կրնար շարունակել, որովհետեւ ոռոգումի կարելիութիւն ունեցող արտերը մնացած են ազրպէջանական կողմը: Ներկայիս նոր ծրագիր կը մշակուի որ ջուրը ջրմուղներով հանի արտերուն եւ կարելի ըլլայ ոռոգել հազարաւոր հեկտարներ:

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտեմբեր 4-ին ընդունած է ԱՄՆ-ու դեսպանը որ հրաժեշտ առած է, աւարտելով պաշտօնավարութեան շրջանը: Գոհունակութիւն յայտնելով հայեւամերիկեան յարաբերութիւններու զարգացման ուղղութեան, նախագահը մեծապէս գնահատած է ԱՄՆ-ու ցոյց տուած օժանդակութիւնը որ այլեւս օժանդակութենէն սկսած է անցնիլ զարգացման ծրագիրներու: Դեսպան Թոմսըն հաւաստած է որ իր երկիրը այսուհետեւ եւս կը շարունակէ աջակցիլ Հայաստանի, յատկապէս դրամատնային, ուժանիւթի, ժողովրդավարական մարզերուն մէջ:

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Սաստիկ տաք օդին պատճառով Երեւանի վերամուտը յետաձգուած էր ու դպրոցները չէին բացուած Սեպտ. 1-ին: Ուսումնական նոր տարին սկսած է Սեպտ. 7-ին ու բոլոր դպրոցներուն մէջ դասերը սկսած են առողջապահական բընականոն պայմաններու մէջ: Քաղաքապետարանին կրթութեան վարչութեան պետը ըսած է թէ որեւէ համաճարակի վտանգ չկայ:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՔՈԼԵՐԱՅԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սեպտ. 3-ին Արմաւիրի Ջարթօնք գիւղին մէջ քոլերայի դէպքեր դիտուած են ու շուրջ 200 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած է: Նախարար Գ. Սամբուլեան այս մասին պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակից Թամար Սարգըսեանին, ըսած է թէ համաճարակը միայն տեղական բնոյթ ունի: Պատճառը գիւղին ջուրի ցանցը եղած է: Քննութիւն կատարուած է շրջակայ գիւղերու մէջ ալ բայց հիւանդութեան պարագայ չէ դիտուած: Իսկ Ջարթօնք գիւղի երկու բնակիչ մահացած են, ուշ դիմած ըլլալով բժշկական օգնութեան: Նախարարը ապահովցուցած է որ գիւղին մօտակայ զօրամասը մեկուսացած կառոյց ըլլալով, արդէն վտանգէ զերծ է:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՊՔ

Սեպտեմբեր 4-ին 31-ամեայ երեւանցի Դ. Առաքելեան վար նետուելով իւր յարկնոց շէնքի մը տանիքէն, անձնասպան եղած է: Ընտանիքը ըսած է թէ երիտասարդը հոգեկան հիւանդ էր: Յուլիս - Օգոստոսին հոգեկան հիւանդներու կողմէ կատարուած յանցագործութիւնները աւելցած են, ինչպէս յայտնուած է դատախազութեան աշխատակազմի նոյն օրուան նիստին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց. Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան *ժամը 4-ին:*

Այս երեկոյեան տեղի ունենալիք Թափօր-Անդաստանը *տարւոյս վերջինն է: Առաջին «Անդաստան»ը կատարուեցաւ Փետրուար 13-ին,* Տեառնընդառաջի *նախատօնակին:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13. խաչվերաց, Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Խաչվերացի Թափօր - Անդաստան երեկոյեան ժամը 5-ին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14. Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ, որմէ ետք հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ ժամը 11-ին:

«ՆԱՐԵԿ» ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Անկէնի «Նարեկ» Միօրեայ Վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը սկըսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9.30-ին, վեց տարեկանէն մինչեւ պաքալորէայի դասարանի աշակերտներու համար:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար դիմել. -

01. 34. 12. 84 45
կամ
01. 39. 89. 63. 06

Թիւերուն:

Դասընթացքներու վայր՝

8, rue Felix Faure
95880 Enghien-les-Bains

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԵԼ - ԿՈՆԷՍ ԵՒ ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ՊԷԼԻ «ԱՍՏՂԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12 եւ 19-ին, ժամը 14.30-էն սկսեալ:

Դասընթացքներու վայրը՝

71, avenue Henri Barbusse —
Arnouville-lès-Gonesse

Ներառեալ չափահասներու դասընթացք եւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

Կը խնդրուի ծնողքներէն նկատի ունենալ:

Վ Ի Է Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի զոյգ դասընթացքներուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի 16 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբերին, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

Առ ի գիտութիւն յարգելի ծնողքներուն թէ, առաջին օրը երթեւեկի սպասարկութիւն չկայ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE

Les insriptions pour le séjour en Arménie organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section *«Lola Sassouni»* Bd Oddo de Marseillle et l'agence Litour du 14 au 29 septembre étant closes, veuillez ne plus contacter Mlle Tedjirian.

Nous avons le plaisir de vous informer que ce séjour comprend 40 personnes au départ de Marseille.

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ լճափով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել եօթը ձրի տրուած «ժըթօն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վըրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զըւիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով:

Անմապարեցէ'ք արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. - 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15-ի կէսօրը, կանխաւ վճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.:

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
JEUDI
10 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.461 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.461

ԻՍՐԱՅԷԼ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

«Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ սիրաբանութիւններ կան որոնք նախընտրելի է որ շատ ցայտուն չըլլան։ Այսպէս, Մ. Եըլմազ կ'ուզէր որ Նեթանիահու այդքան աղմուկ չհանէր իրենց գործակցութեան շուրջ, մանաւանդ ռազմական գետնի։ Պարզ է որ Իսրայէլ — Թուրքիա առանցք մը խորապէս կը մտահոգէ դրացի երկիրները։ Սեպտ. 1-ին, Նեթանիահու յայտարարած է որ կողմնակից է «շրջանային պաշտպանութեան կառոյց»ի մը որուն ողնայարը կ'ըլլան երկու երկիրները, ինչ որ Անգարա առնըւազն «կանխահաս» գտած է։ Ճարտարարուեստի գետնի վրայ, Իսրայէլ 705 միլիոն տոլարի պայմանագիր մը ձեռք ձգած է որու փոխարէն պիտի յանձնէ կատարելագործուած զինամթերք եւ բանակցութիւններ ալ կան աւելի արդիական հրասայլերու եւ հակահրթիռային հրթիռներու համար որպէսզի Անգարա յանգի այն թեքնոլոժիին զոր Արեւմուտքը կը մերժէ իրեն։

Սուրիա, ինչպէս գրած էինք արդէն, շատ մտահոգ է։ Հին հաշիւ ունի Թուրքիոյ հետ նաեւ Եփրատի ջուրերուն համար եւ որպէս հակազդեցութիւն դադտնաբար զօրավիգ է ՓՔՔ-ի անջատողականներուն։ Եգիպտոս ալ որ կ'ուզէ շրջանի առաջնորդական դերը գրաւել շատ դէչ աչքով կը նայի օսմանեան նախկին պետութեան վերադարձին, Իսրայէլի Արտաքին նախարարութիւնն ալ խոհեմութիւն կը քարոզէ ընդդէմ զինուորականներուն, ոչ միայն Արաբներու, այլ եւ Յունաստանի եւ Կիպրոսի հակազդեցութիւններէն վախնալով։ Կը մնայ առեւտուրը. Եըլմազի կ'ընկերանային 80 գործարարներ եւ խօսք կայ որ ազատ փոխանակութեան գօտի մը ստեղծուի երկու երկիրներուն միջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Օգոստոս 23-էն ի վեր կառավարութիւն չունի եւ քաոսային վիճակ կը տիրէ թէ տնտեսական, թէ ընկերային գետնի վրայ։ Ռուբլին 67% կորսնցուցած է իր արժէքէն եւ անմիջական կարգադրութիւն ալ չերեւիր։ Մընաց որ որեւէ լուծում ալ չի կրնար երկիրը անելէն դուրս հանել։

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ԵՒ ՄՈՆԻՔԱ ԼԵՎԻՆՍԿԻԻ սեռային յարաբերութիւններու վերաբերող տեղեկագիրը զոր պատրաստած է դատախազը Սթար Գոնկրէսին կը յանձնուի ի մօտոյ։ Միացեալ — Նահանգներու նախագահին ճակատագիրը կախում ունի այդ տեղեկագրէն, որ ըստ «Թայմ»ի ռոնկագրութեան աննախընթաց օրինակ մըն է կառավարութեան շրջանակներէն ելած։ Մնաց որ դեմոկրատներն ալ սկսած են լքել Գլինթընը որ, Սեպտ. 9-ին, տեսակցութիւն մը կ'ունենար կարգ մը պատասխանատուներու հետ։ Անկարելի չի նկատուիր որ տեղեկագիրը պատճառ ըլլայ որ նախագահին պաշտօնազրկումը պահանջուի։ Գլինթընի փաստաբանները չեն կրցած տեղեկագրէն օրինակ մը ունենալ նախքան Գոնկրէսին յանձնուիլը։ Մնաց որ այս հարցէն զատ, կայ նաեւ 1996-ի իր ընտրապայքարին դրամական աղբիւրներու հարցը։

ԳՈՆԿՈՅԻ (նախկին Զայիր) մէջ թեբեւս հրադադար մը կարելի ըլլայ ապահովել, գոնէ այդ է Զիմպապուէ հաւաք-

ՄԵՍՐՈՊԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սեպտ. 8-ին Պաքուի մէջ բացուած է Մետաքսի մեծ ճամբան վերակենդանացնելու միտող միջազգային համաժողովը, նախագահ Ալիեւի խօսքով։ Ան «ապագայի ճամբան» անուանած է զայն, ըսելով որ ան պէտք է նպաստէ առեւտուրին, ուժանիւթի, պաշարներու փոխադրութեան եւ փոխադարձ շահու վրայ հիմնուած գործակցութեան։ Եւրոյթ ունեցած է Հայաստանի վարչապետն ալ, առաջարկելով երկաթուղիով Վրաստանի Բաթում եւ Փոթի նաւահանգիստները կապել Երեւանի եւ Նախիջեւանի. մանաւանդ որ յետագային կարելի է այդ ճամբան միացնել Թեհրանի, Կեդր. Ասիոյ եւ Պարսից ծոցին։ Ա. Դարբինեանի երկրորդ առաջարկը եղած է վերահաստատել հարիւր տարի առաջուան Կարս — Երեւան — Թիֆլիս երկաթուղին։

Համաժողովին ներկայ Ռուսաստանի Փոխադրութեան նախարարը Ե. Կազանցեւ ըսած է թէ իր երկիրը չի մասնակցիր Տրասեկա ծրագրին, քանի որ չէ մասնակցած անոր մշակումին։ Ան նաեւ շեշտած է թէ Տրասեկան փոխադրութեան ամէնէն արդիւնաւոր ձեւը չէ եւ թէ Ռուսաստանի երկաթուղին գիծերը աւելի ցած են։ Կազանցեւ ըսած է որ աւելի յարմար է օգտագործել արդէն գոյութիւն ունեցող ճամբաները, եւ թէ ծրագրին մասնակիցները Ռուսաստանի հետ բազմակողմ եւ երկկողմ համաձայնագրեր ունին որոնցմով կարգաւորուած են փոխադրութեան մարզի փոխադարձ պարտաւորութիւնները։

Ժողովին աւարտին 12 երկիրներու կողմէ ստորագրուած է 16 կէտէ բաղկացած համաձայնագիր մը որուն կէտերէն մէկն է միջկառավարական յանձնախումբի մը կազմութիւնը որուն քարտուղարութիւնը Պաքու պիտի գործէ։

Թուրք մամուլը լայն տեղ տալով ժողովին, կը գրէ թէ ամէնէն աւելի հետաքրքրութեան առարկայ ներկան էր Հայաստանի վարչապետը։ Ինչ կը վերաբերի անոր առաջարկներուն, նոյն աղբիւրը կ'ըսէ թէ Կարս — Երեւան — Թիֆլիս երկաթուղին բանալու անոր միտքը անուղղակի դիմում մըն էր Թուրքիոյ, բանալու Կարսի սահմանագլուխը։ Իսկ Հայաստանի կողմէ Նախիջեւանը Ազրպէյճանի միացնող երկաթուղին բանալու առաջարկը Ազրպէյճանցիներու կողմէ «կարեւոր», այլ «անբաւարար» նկատուած է։ Ազրպէյճանցի քաղաքական դէմքեր շեշտած են թէ Մետաքսի ճամբուն ծրագրին համար անհրաժեշտ է որ նախ Հայաստան վերջ տայ ազրպէյճանական շրջաններու գրաւումին։ Նոյն պատճառաբանութեամբ Թուրքիա եւս շատ վերապահ գտնուած է Կարս — Երեւան երկաթուղին բանալու Ա. Դարբինեանի առաջարկին։

ուած ափրիկեան եօթը Պետութիւններու ղեկավարներու փափաքը եւ այդ ուղղութեամբ, 36 ժամուան վէճերէ ետք, Սեպտ. 8-ին, ժողովը յանգած է կոչի մը որպէսզի՝ «կռիւները անմիջապէս դադրին»։ Հինգ չարաթ է որ հակամարտութիւնը կը տեւէ ապստամբներու եւ Քապիլայի ուժերուն միջեւ։ Օգոստոս 30-ին, շնորհիւ Անկոլայի եւ Զիմպապուէի զօրքերուն, Քապիլա կրցած է վերագրաւել երկրին հարաւ-արեւմտեան շրջանը եւ փրկել մայրաքաղաքը՝ Քինշասա։ Ամէն պարագայի մէջ, Սեպտ. 9-ին, կռիւները կը շարունակուէին։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍԱՊԱՀ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑՆԵՐԸ ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ՇԱՀԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Մեր նախորդ թիւով տուած էինք թերթին հարցազրոյցը Մեսրոպ Արք.ի հետ։ Այսօր՝ Շահան Արք.ի հետ։

Հ. — Պետութիւնը ձեզ կ'ուզէ, Մութաֆեանը չուզե՞ր։

Պ. — Այսպիսի բան չկայ։ Պետութիւնը կ'ըսէ որ եթէ Պատրիարքը ընտրէք հաւասար ու արդար պայմաններու մէջ, ես չեմ խառնուիր։ Պետութիւնը բնաւ չի՛ միջամտեր երբ մեր կրօնական պարտականութիւնները կը կատարենք։

Հ. — Պատրիարքական ընտրութիւնը կրօնական պարտականութիւն չէ՞։

Պ. — Ասիկա վարչական խնդիր մըն է։ Ընտրութիւնը ընելու համար պետութեան արտօնագրին կը սպասենք։ Այստեղ կարեւորը՝ Պատրիարքը ընտրելու կոչուած պատգամաւորներուն արդար ու հաւասար պայմաններու մէջ ընտրուիլն է։ Իսթանպուլի մէջ 32 եկեղեցիներ ունինք։ Թէ այս պատգամաւորները ինչպէս պիտի ընտրուին, այդ մասին ճշդուած արդար համեմատութիւններ չըկան։ Նոյնիսկ յայտնի չէ թէ Իսթանպուլի մէջ քանի՞ առաքելական Հայ կայ։ Որպէսզի ընտրութիւնը կասկած չներշնչէ, ամէն եկեղեցիի բաժին ինկած պատգամաւորի թիւը պէտք է առաջուց լաւ մը ճշդուի այդ եկեղեցիին բնակչութեան համաձայն։ Գնալը կզղիի համար ութ պատգամաւորներ ճշդեր են։ Մեր Ընկերային Օրէնքին համաձայն, ամարանոցի բնակիչները տեղւոյն մնայուն բընակիչները չեն նկատուիր, բայց այդպէս ընդուներ են։ Պէյօղլուն բազմանդամ թաղ մըն է։ Այդտեղին համար ալ երեք պատգամաւոր նախատեսուեր է։ Անիրաւութիւն է։ Այս անիրաւութիւնը առկայ է 1950-էն ի վեր։

Հ. — Այդ թուականէն մինչեւ այսօր երկու անգամ Պատրիարքական ընտրութիւն կատարուեցաւ, բնաւ առարկեցի՞ք։

Պ. — Ես լիազօրութիւն չունէի այն ատեն։

Հ. — Ձեր համայնքին թերթերուն մէջ ալ հրատարակուեցաւ։ Կը պնդուի թէ ընտրութեան այս բանավէճին ետին կայ եկեղեցական ինչքերու թալան մը, զոր ոմանք «Հայկական Սուսուրլուք» անուանեցին։ Ի՞նչ կ'ըսէք։

Պ. — Եկեղեցական ինչքերը Եւմտական նախարարութեան ու Վագըֆներու տնօրէնութեան յատուկ հսկողութեան տակ կը գտնուին։ Մէկ ղրուշ անգամ չի կորսուիր։ Ասիկա շատ գէշ սուտ մըն է։ Պատրիարքական ընտրութեան հետ բնաւ կապ չունի։ Այս բաները կ'ըսեն ցեխարձակումի համար։

Հ. — Այսինքն ձեր քիթը համայնքին մասին գէշ հոտեր չառնե՞ր։

Պ. — Ո՛չ։ Ես վստահութիւն ունիմ համայնքին ղեկավարներուն նկատմամբ։ Արդէն եթէ ապօրէն բան կայ, Աստուած այդ յանցաւորը կը պատժէ։

Հ. — Այսինքն այս վագըֆներուն մէջ որեւէ ապօրինութիւն չէ՞ գործուած։

Պ. — Չէ գործուած։ Եթէ գործուի, Պետութիւնը մարդուս օձիքէն կը կառչի։

Հ. — Լուրջ կը նկատէ՞ք Մութաֆեանի մասին այն պնդումները թէ Հայաստանի կողմնակից է կամ ՓՔՔ-ի հետ կապեր ունի։

Պ. — Ո՛չ. անկեղծօրէն կ'ըսեմ, այդպիսի բան մը բացարձակապէս չկայ։ Կըրօնաւորի իր հաւկացողութիւնը տարբեր կրնայ ըլլալ, երիտասարդ է, կարգ մը յեղաշրջումներու կողմնակից կրնայ ըլլալ։ Անշուշտ որեւէ կրօնաւոր այսպիսի բան մը առանձինն չի կրնար ընել։ Ասոնց կանոնները կան։ Կարեւոր յեղաշրջումներու համար աշխարհի բոլոր հայ կրօնական ղեկավարները պէտք է միկտեղուին։

Հ. — Եթէ Մութաֆեանին տեղ ըլլայիք, ի՞նչ կ'ընէիք։

Պ. — Եթէ երեք ամիս առաջ Պետութիւնը ինծի գրութիւն յանձնէր, «Մութաֆեանը ամէնէն երցէն է, ամէնէն վաստակաւորն է» ըսէր, այն ատեն ես գլխարկս կ'առնէի ու կ'երթայի։ Պետութիւնը ըսած չունի որ ես քեզ Պատրիարք ընտրեցի, ասիկա պարզապէս առժամեայ փոխանորդութիւն մըն է։ Հակառակ որ Պետութեան ուժը մեր ետին է, ես երբեք «Պատրիարքարանը գրաւած էք, քաշուեցէք, ես պիտի մտնեմ» ըսի՞։

Հ. — Լա՞ւ բան է որ Պետութեան ուժը ձեր ետին ըլլայ։

Պ. — Պետութիւնը իմ ետին չէ։ Բայց Պետութեան վստահութիւնը շահած ըլլալը լաւ բան է։ Հսկայ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը մէկ հոգիի ետին չի կանգնիր։

Հ. — Բայց քիչ առաջ այդպէս ըսիք։

Պ. — Ես Պետութեան կողմէ ինծի յանձնուած գրութիւններուն մասին խօսեցայ։ Այդ գրութիւններուն մէջ կ'ըսուի որ «մենք յարմար կը տեսնենք որ առժամեայ կերպով դուք կատարէք այս պարտականութիւնը»։ Մութաֆեան, վախճանեալ պատրիարքին փոխանորդագրով եւայլն, մինչեւ այսօր գործերը քալեցուց։ Բայց ես այդ փոխանորդագիրը չեմ ճանչնար ըսի։ Պատրիարքութիւնը այդպէս իր հօրը ապրանքը չէ։

Հ. — Անոր մասին «գործօն», ձեր մասին ալ «անգոյն» յորջորջումները գործածուեցան։

Պ. — Ան կարելիութիւններ ունի։ Պատրիարքարանի մէջ էնթէրնէթ կայ, սա կայ, նա կայ։ Ամբողջ աշխարհի հետ կապի մէջ է։ Իր գրպանէն ալ բան վըճարած չունի։ Միլիոններ կը ծախսուին։ Ես այդպիսի բան չեմ կրնար ընել։ Բայց ո՛չ մէկ բանի կը ծառայէ ամբողջ աշխարհի լուր հաղորդել։ Ես մինչեւ այսօր թուրք մամուլի մէջ ձեզմէ ուրիշին հետ չխօսեցայ։ Բայց անոնք էջեր ու էջեր կը հրատարակեն։ Անոնց ետին ո՞վ կայ, որո՞նք ուղղութիւն ու դրամ կու տան, յայտնի չէ։

Հ. — Ո՞վ կրնայ դրամ տալ։

Պ. — Ես չեմ գիտեր։ Բայց եթէ ամէն օր էնթէրնէթ գործածէք, ասիկա իր ծախքը չունի՞։ Ֆաքս մը եթէ քաշես, որքա՞ն կը բռնէ։ Ես այդ ուժը չունիմ։ Անոր համար ալ ոմանք զիս տժգոյն կը տեսնեն։ Ես սասնկ բաներու մէջ չկամ։ Իմ կողմնակիցներս անգամ զիս կը յանդիմանեն որ մատս քարի տակ չեմ դներ։

Հ. — Ասիկա լա՞ւ բան է։

Պ. — Այո՛, մատս քարի տակ չեմ դներ։ Եթէ պիտի չընտրուիմ, չեմ ընտրուիր։

Հ. — Բնաւ չէ՞ք զբաղիր համակարգիչով կամ էնթէրնէթով։

Պ. — Ո՛չ։ Տակաւին հոն չեմ հասած ես։

Հ. — Դո՞ւք ալ Իսթանպուլ ծնած էք։

Պ. — Ծնած եմ Սկիւտար։ Մանկութեանս շրջանին եկեղեցին շատ կը սիրէի։ Երուսաղէմի Դպրեվանքին մէջ եօթը տարի ուսանեցայ։ Երկու տարի պարտականութիւն կատարեցի Հայֆայի մէջ։ Սկիւտարի մէջ 30 տարի Դպրեվանքի տնօրէնութիւն ու այլ վարժարաններու մէջ հայերէնի ուսուցչութեան պարտականութիւն կատարեցի։ 55 տարեկանիս հանգստեան կոչուեցայ։ Երկար տարիներ վարեցի Կրօնական Ժողովի ատենապետի պաշտօնը։ Հիմա ալ եթէ Պատրիարք ըլլալ կ'ուզեմ, ասիկա ալ կիրք մը չէ։ Որովհետեւ 72 տարեկան եմ։

Հ. — Դուք ձեզ Պատրիարք ըլլալու պատրաստ չէ՞ք զգար։

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՀՇ-Ն ԸՆՏԵԼԻՔ ՋՈՒՆԻ՞

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութեան սկիզբի շրջանին բաւական զգալի էր ընդհանուր տրամադրութիւնը որ կ'ուզէր հասած նկատել սրբագրութիւններու ժամանակը: Ամէնէն աւելի երկրին մէջ չեչտուող չերտաւորումը, իշխանութեան չարաչահութեան արդար կամ անարդար ամբաստանութիւններ, անոնց հիմ տրամադրող մութ գործերու ցանկ մը գլխաւոր պատճառներն էին այդ տրամադրութեան: Կար նաեւ Ռ. Քոչարեանի ընտրապայքարին միջուկը որուն գլխաւոր գիծն էր հակադրութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընթացքին: Ղարաբաղի, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, անոնց մէջ Հայ Դատի տեղին, բայց նաեւ ներքին կեանքին յաճախ ըմբոստացնող երեւոյթներուն մասին բոլորովին տարբեր արժեւորում ու կեցուածք կ'արտայայտէր վարչապետ թեկնածուն: Այս պարագաները գլխաւոր ազդակները եղան Ռ. Քոչարեանի նկատմամբ դրական ընկալումներու եւ տրուած քուէներու: Անոնք նաեւ զօրեցին անտեսումի մատնելու, արհամարհելու պնդումներ որոնք բարձրացան այս կամ այն դիրքէն, ըսելու համար որ Ռ. Քոչարեանի նախագահութիւնը մեծ տարբերութիւն չէր կրնար ունենալ, պիտի չունենար իր նախորդին վարածէն:

Այսօր, ճիշդ է որ բաւարար ժամանակ չէ անցած այս մասին լման արժեւորում կատարելու համար: Սակայն, կա՛ն պարագաներ որոնք կրնան գործածուիլ վերոնշեալ պնդումներուն իրաւացիութեան ուղղութեամբ: Ոչ մէկ հիմնական փոփոխութիւն որ ընկերային արդարութեան, չերտաւորումի արգելքի մը յոյսը ներշնչէ, ոչ ալ չօշափելի տուեալ մը որ ըսէ թէ մութը մնացած բաներ լոյսին բերելու լուրջ մտադրութիւն կայ: Գըլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեանի ըսպանութիւնը՝ այդ մասին առաջին ոչ համոզիչ բացատրութիւններէ ետք պահուած լռութեամբ, թելադրած ենթադրութիւններով, լըջագոյն տուեալն է յուսալի տրամադրութեան բացակայութեան:

Սրբագրութեան հեռանկարին հեռանկար մնալէն սկսած է մինչեւ իսկ պարբերական տրտունջներ արտայայտել Ռ. Քոչարեանի զօրավիգ ու գործակից ՀՅԴ-ն: Այդ տրտունջները հիմնուած են գլխաւորաբար անցեալի մութ արարքներուն այսօր ալ գլացուած լոյսին վրայ: Կը նշուին չբացայայտուած ոճիրներ, խլրացուած վարկերու, մեծագումար կաշառքներու պարագաներ: Պէտք է ըսել որ բաւական զարմանալի է որ այդ շարքին մէջ չի պահանջուիր օրինակ՝ Դրոյի, կամ 31-ի խումբին դատավարութեան վերաքննութիւնը. մանաւանդ որ այդ թղթածրարներով ամբաստանուած խումբէն այսօր նախագահին շրջապատին մէջ բարձրագոյն պաշտօններու տիրացածներ կան. եւ անոնք որպէս ամէնէն անհանդուրժները կը յայտնուին արդարադատութեան լոյսին բացակայութենէն: Կամ գոնէ յապաղումէն:

Յատակ է որ այս ուղղութեամբ ակընկալութիւնները, դժգոհութիւնները, քըննադատութիւնները թիրախ ունին նախորդ շրջանի իշխանութեան տէր ՀՀՇ-ն: Շատ յաճախ այդ մասին արտայայտութիւններ տեղ կու տան անոր վերնախաւէն երէկուան պաշտօնատարներու: Այլ խօսքով՝ դժուար չէ նշմարել որ ՀՅԴ-ի հայաստանեան շրջանակներ հետամուտ են իրենց կողմէ «սարքովի» նկատուած հաշուեյարդարի մը վրէժը լուծելու, ձեռամբ՝ Ռ. Քոչարեանի:

Իսկ թիրախ կազմակերպութիւնը՝ ՀՀՇ-ն մինչեւ այսօր չէր անդրադարձած ու արձագանգած քաղաքական բեմին այս անցուդարձին: Լրասփիւռները եւս քիչ տեղ կու տային այդ կուսակցութեան ընդդիմադիրի գործունէութեան: Կ'ըսուէր թէ ներքին կարգադրութիւններ կ'ըլլային, եւլն.: Ցետոյ, Վ. Սիրադեղեանի հարցաքննութեան թելադրած ենթադրութիւններու մթնոլորտին մէջ գըրուեցաւ թէ ՀՀՇ-ի կեդրոնը այցելած էր Լ. Տէր-Պետրոսեան: Աւելի ետք երբ սկսաւ արձակուրդի շրջանը, հետաքրքրութիւնները կեդրոնացան աւելի նախագահին Նիս ճամբորդութեան վրայ. ՀՀՇ-ի երեւելիներէն մէկն ու միւսն ալ մեկնեցան այլ ծովափներ, ի միջի այլոց Թրքական:

Վերամուտի կանուխ շրջանը ուշագրաւ նորութիւն մը բերաւ ՀՀՇ-ի ճակատէն: Նկատելի եղաւ վերադարձ մը դէպի քաղաքական գործունէութիւն, այս անգամ որպէս ընդդիմադիր: Այդ ընդդիմութիւնը գլխաւոր թիրախ առած է ՀՅԴ-ն որ կարելի է ըսել թէ գլխաւոր բաժնետէրն է իշխանութեան: Յայտնի չէ թէ այդ ընդդիմութիւնը ուղղակի կապ մը ունի՞ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւս քաղաքական բեմ վերադարձին հետ որուն մասին կը գրէ հայաստանեան մամուլը: Բայց ակներեւօրէն կը կրկնէ նոյն հակադաշնակցական գիծը:

Խնդրոյ առարկայ գործունէութեան գլխաւոր տուեալները կան ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթին՝ «Հայք»ի էջերուն մէջ (Օգոստոս 21): «Հարիւրամեայ քաղաքական արկածախնդրութիւնը անցեա՞լ թէ ապագայ» խորագրուած գրութիւն մը որ յստակ հակադդեցութիւնն է նախկին իշխանութեան մեղաւորները արդարութեան յանձնելու ՀՅԴ-ի արտայայտած պահանջին, կ'ամփոփէ «արկածախնդրութեան եւ ռոմանթիզմի վրայ յենուած» այդ քաղաքականութեան հայավնաս գործունէութիւնը: Թուումը կը սկսի 1895-96 թուականէն երբ «անմիտ ահաբեկչական գործողութիւնների հետեւանք» 300 հազար Հայեր կոտորուեցան: Կը յիշուին «Երիտթուրքերի հետ ամօթալի եւ անհեռատես դաշինքը», «պաշշնորհութեան, անհեռատեսութեան, կուսակցական փառասիրութեան պատճառով սկուտեղի վրայ մատուցուած 60 հազար քառ. քմ. Հայաստանի լաւագոյն մեծ մասը կորցնելը, այդ թւում Կարսը առանց կռուի յանձնելը», «Սփիւռքի մէջ մանկապարտէզներէն մինչեւ եկեղեցի պառակտելը», «գերմանական ֆաշիզմին զինական աջակցութիւնը», իսկ ժամանակակից շրջանին՝ «ահաբեկչական գործունէութիւնը Հայաստանում (1991-94 "Դրոյի գործ") եւլն.»: Տասնըմէկ գլխաւոր կէտերէ բաղկացած այս ցանկին կը յաջորդէ նշումը թէ ՀՅԴ-ն այս անցեալով, դատախազի կեցուածք ստանձնելու իրաւունք չունի:

Գրութիւնը աւարտած է այն հաւաստումով որ ՀՀՇ-ն գաղափարախօսութեամբ եւ գործելակերպով հակոտնեան ըլլալով ՀՅԴ-ի, անկախ՝ իշխանութիւն ըլլալու - չըլլալու հանգամանքէն, վըճռած է պայքարիլ «ժողովուրդին հարիւրամեայ քաղաքական արկածախնդրութեան կործանարար մոլորութիւնից վերջապէս ազատելու համար»:

Այսքան բացայայտ հակադրութիւն մատնանշելէ ետք ՀՅԴ-էն, զարմացնող է գրութեան «Մի խումբ ՀՀՇ անդամներ» ստորագրութիւնը, այս մասին տրուած բացատրութեամբ. հոն կ'ըսուի որ նըման գրութիւն ՀՅԴ մամուլին մէջ ըստորագրուած կ'ըլլար «մի խումբ ՀՅԴ անդամներ»: Ուստի, «հետեւելով հարիւրամեայ կուսակցութեան աւանդոյթներին», էջը ստորագրուած է նոյն ոճով:

Թերեւս գտնուին ընթերցողներ որոնք յայտնուած արմատական հակադրութեան մէջ գոնէ ստորագրութեան բացառութիւնը դրական տուեալ նկատեն. նաեւ ատոր մէջ տեսնեն յետադայ հաշտութեան մը սերմը: Սակայն, ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթը այդ մանրիկ փակագիծէն անդին գրաւուած է հակաՀՅԴ վարքագիծէն: Ուրիշ էջի մը վրայ ալ Արտակ Գնունի, «Մաֆիայի ձեռքը կամ նամակ Ռուսաց Թագաւորին – 2» խորագրին տակ Սփիւռքի թերթերէն մէկուն կ'արձագանգէ ուր կ'ըսէ թէ հրատարակուած է 1918-ին Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարար Էնվէրին ղրկուած նամակ մը: Այդ նամակը ղրկուած է Հայաստանի կառավարութեան նախագահ Յ. Քաջազնունիի, Զին. նախարար Արամ փաշա Մանուկեանի, Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհուրդի նախագահ Ա. Սահակեանի կողմէ որոնց մասին կայ նըշումը թէ բոլորն ալ ՀՅԴ կարկառուն դէմքեր են: Նամակը ղրկուած է Թուրք նախարարը իրադեկ դարձնելու համար թէ Անդրանիկ փաշան խոյս տուած է, չենթարկուելու համար զինուորական դատավարութեան եւ մտադիր է ուժեղ բանակ կազմելով անջատ պետութիւն ըստեղծել եւ յարձակիլ Թուրքիոյ վրայ: Խնդրանք կը ներկայացուի միջոցներ ձեռք առնելու որպէսզի չյաջողի իրականացնել իր այդ մտադրութիւնը:

Շաբաթաթերթը այդ թիւին մէջ նոյնիմաստ դիրք ցոյց կու տայ նոյն հասցէին, այս անգամ Ջաւախքի խնդրին առընչութեամբ: Արմէն Պաղտասարեան մեկնելով տուեալներէն, կ'ըսէ թէ միջազգային որոշ ուժերու գործն է հայ-վրացական պատերազմ հրահրել. կ'աւելցնէ թէ մենք ալ «հայրենասիրական պաթոսով կուլ ենք տալիս խայծը»: Իր կարծիքով՝ «խաղարկւում է նոյն ղարաբաղեան սցենարը»: Առնուազն տարօրինակ է նման զուգահեռ չեչտող այս ոճը թերթի մը մէջ որ «ղարաբաղեան սցենար»ին «դերակատարն»ներուն ճակատին կը պատկանի. եթէ ճիշդ է որ «բեմադրութիւն» էր ամբողջ ժողովուրդ մը ոտքի կանգնեցնող շարժումը, կամ «խայծ»ը զոր նոյն «անհասկնալի հայրենասիրական պաթոսով» կուլ տուինք ուրեմն, 1988-ին...:

Այդ էջն ալ կ'աւարտի նոյն հասցէին -ՀՅԴ-ի- ուղղուած սլաքով մը. Ա. Պաղտասարեան կը գրէ. «Հետաքրքիր է, "Ջաւախք" միութիւնն իր դիրքորոշումը (շրջանին ինքնավարութիւն պահանջելու) համաձայնեցրե՞լ է Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնների հետ: Եթէ այո, ապա ՀՅԴ քաղաքական ազդեցութիւնն ըստ երեւոյթին կը մեծանայ: Դա միակ կուսակցութիւնն է, որը յաջողացրել է երբեք ռազմաճակատ ունենալ: Ոչինչ, որ արդիւնքները յետոյ փարիզում են քննարկուել»:

Բաւական սուր բնոյթով այս էջերը յստակ ապացոյց են որ ՀՀՇ որոշած է վերադառնալ գործօն քաղաքականութեան, առաջին հերթին ուղղակի կամ անուղղակիօրէն իրեն հասցէագրուած ամբաստանութիւններուն հակահարուած մը փորձելով: Սակայն, բաւական տարակուսելի է այդ փորձին յաջողութիւնը երբ այսօրուան խնդրի մը համար դիմում կ'ըլլայ հարիւրամեայ անցեալի մը: Ատիկա ցոյց կու տայ որ կը շարունակուի ՀՅԴ-ի մօտ անպայման դատապարտելին մատնանշելու մտադրութեան հիմնուած քաղաքական գիծը. բան մը որուն փորձուած օրինակները -Դրօ կառոյցի կամ 31-ի խումբին դատերը- ակնկալուած արդիւնքը չունենալէ զատ, կարելի է ըսել որ վնասեցին ալ ՀՀՇի, քանի որ հայրենիքի դաւաճանութեան նման ծանրագոյն ամբաստանութիւններ ստոյգ մեղադրանքի չվերածուեցան եւ եղածը ծառայեց որպէս անիրաւուած ու հալածեալ, որոշ ժողովրդականութիւն մը բերելու ՀՅԴ-ին:

Պէ՞տք է հետեւցնել թէ հակառակ վերադարձի, ներկայ գտնուելու տրամադրութեան, ատոր հարկաւոր միջոցները չունի ՀՀՇ-ն: Կամ գոնէ ենթադրել որ չէ կրցած ունեցածէն ճիշդ պէտք եղածը ընտրել: Պայքարի ընդունելի եղանակ մը կրնար ըլլալ -եթէ անպայման ընտրուած գիծը ՀՅԴ-ի դէմ պայքարն էր-, օրինակ՝ տեսակէտը թէ այդ կուսակցութիւնը ոչ մէկ քուէ ստացած ըլլալով հանդերձ, այսօր իշխանութեան կարեւոր բաժինի մը տիրացած է. տեսակէտ որ տեղ գտաւ արդէն հայաստանեան մամուլին մէջ: Նման մօտեցումով պատրաստուած ընթացք մը ընդդիմութեան շատ աւելի հաւասարակշռըուած ու տրամաբանական գործունէութեան մը կրնար առաջնորդել, Խորհրդարանի նոր ընտրութեան պահանջով, եւայլն: Թէեւ ատոր համար ալ անհրաժեշտ է ապահովութիւն ունենալ որոշ յաջողութեան մը հեռանկարին: Մինչդեռ, այնպէս կը թուի որ այսօր քաղաքական հեռանկարի յաջողութեան ամէնէն մօտիկ անձը Հայաստանի մէջ Կարէն Դեմիրճեանն է. աւելի քան՝ ՀՀՇ-ն, ՀՅԴ-ն եւ նոյնիսկ Ռ. Քոչարեանը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԷՍՈՒՏԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

Ամէն անգամ որ նիւթ կ'ըլլայ Աղէտին հետեւանքներուն բազմամակարդակ բնոյթը, կ'ըսուի, կը գրուի, թիւեր կը տրուին հայութեան ձուլուած այն հատուածին մասին որ Անատոլուի մէջ կը շարունակէ իր գոյութիւնը որպէս Թուրք: Չափազանցո՞ւած է երբ 83 տարի ետք, այսօր, այդ զանգուածին համար կը տրուի մինչեւ մէկ միլիոնի թիւը: 1915-ի առընչուած ցաւալի հարցականներու շարքին ամէնէն ծանրակշիռներէն մէկն է ասիկա որուն ստոյգ պատասխանը հաւանօրէն երբեք պիտի չունենանք:

Այս մասին ուշագրաւ էջ մը ունի «Ակօս» (Օգոստոս 28) որ ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ տրամադրելէ զատ, կ'այժմէականացնէ անպատասխան մնալու դատապարտուած հարցականներու շրջանակը: Թերթին խմբագրութենէն Գէորգ Գրիգորեան անցեալ ամառ գրօսաշրջական պտոյտի մը ընթացքին միջին Անատոլուի մէջ տեղեկացած է թէ շրջանին մէջ բնակիչ հայ ընտանիք մը կայ: Հարց ու փորձով գտած է այդ «Հայուհին» որուն հայերէն ուղղած է «դուն Հա՞յ ես» հարցումը եւ ստացած «այո՛» պատասխանը: Յետոյ իրենց խօսակցութիւնը շարունակուած է հայերէն, երբեմն վերածուելով թրքերէնի:

Այս տարի, երբ կրկին գացած է նոյն շրջանը, փնտռած է այդ կինը: Ան ընդունելով պատասխանել նախապէս պատրաստուած հարցումներուն, ըսած է թէ անունը Մէսուտէ Տէմիրէօրս է. ամուսինը կը կոչուի Նէճիփ: Չորս զաւկի մայր է. Մուրատ, Կէօնիւլ, Սէրափ եւ Սեւտա: Քառասուն տարեկան չկայ տակաւին: Բնաւ դպրոց գացած չէ: Բայց տղան լիսէաւարտ է, աղջիկը որ լիսէէն թողնուած է եւ 18 տարեկան, պիտի ամուսնանայ: Միւս երկու զաւակներէն մէկը կը շարունակէ ուսանիլ: Իրենց անձնաթուղթին կրօնքի սիւնակին մէջ «Իսլամ» արձանագրուած է: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ թէ ընտանեկան շրջանակին մէջ մեծերը հայերէն կը խօսին, զաւակները կը հասկնան բայց չեն կրնար խօսիլ, իսկ իր մայրը գրեթէ միշտ կը նախընտրէ հայերէն խօսիլ:

Մէսուտէ չի գիտեր թէ ո՛ւրկէ այդ շրջանը հասած են: Կ'ապրին Աւանոսի մէջ: Աւանոսը Կապադովկիոյ Նեւշէհիր քաղաքին շրջաններէն է, կեդրոնէն դէպի հիւսիս-արեւելք: Հոն ու մօտակայ գիւղաքաղաքներու մէջ, իր կարծիքով առնուազն 40-50 տուն կայ որոնք մահմետական արձանագրութեամբ անձնաթուղթեր ունենալով հանդերձ հայկական ծագում ունին: Մէսուտէին փեսացուն ալ այս հատուածէն է: Լրագրողը կ'անդրադառնայ որ այդ շրջանակը միշտ «ներքին» ամուսնութիւններ կը կնքէ: Աղջիկը կը յամառի կրկնել թէ իրենք Հայ են, բայց մահմետական: Նաեւ հարց կու տայ. «ինչպէ՞ս կրնանք քրիստոնեայ եղած ըլլալ նախապէս»: Գ. Գրիգորեան կը հետեւցնէ թէ երիտասարդուհին շատ բաներու անտեղեակ է, քանի որ հաւանաբար ընտանիքները տաղտկալի կացութիւններու մէջ չգտնուելու համար նախընտրած են ամէն բան չպատմել իրենց զաւակներուն:

Մէսուտէն որ տեղական տարազով է,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԴԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻՆ ԿԱՊՈՒԱԾ ԱՊՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

փոխադրութեան մարզին մեծագոյն ապօրինութիւնները կատարուած են օդային երթեւեկի մարզէն ներս, ինչպէս յայտնուած է դատախազութեան կողմէ: Ցատկանշական գտնուած են առանց վերադարձի մաքսերու առարկաներ դուրս հանելու արտօնութիւնները, արժէքի թեթեւացումները, եւլն.: Այս մասին նշուած է քաղաքացիական օդային գիծերու «Հայկ. Ավիաուղիներ» ընկերութիւնը եւ Զուարթնոց օդակայանը: Ըսուած է որ կատարուած խախտումներուն գումարը կը գերազանցէ երկու միլիառ երեսուն միլիոն դրամը (շուրջ 4 միլիոն տոլար): Արդիւնքը այն է որ, ինչպէս ըսած է գլխաւոր դատախազի տեղակալ Ա. Խաչատրեան, տարեկան 60 միլիոն տոլար հասոյթի տէր ընկերութիւնը չի կրնար պարտքերը տալ ու նորոգել շարժակազմը:

կ՚ըսէ թէ մօրն ու հօրը անունները իրենց անուններէն տարբեր էին: Մեծ-մայրը Հանքօ կը կոչուէր: Արմատներուն հետ կապը մեծերը կը շարունակեն պահպանել. բայց տխուր է որ անտեղեակ են աւանդութիւններու եւ ընտանեկան ծագումին մասին շատ բան չեն գիտեր:

Գ. Գրիգորեան կը զրուցէ անոր ամուսնին հետ ալ. անոր առաջին հարցումը կ՚ըլլայ այն թէ պոլսարնակ խօսակիցը Կիրակի օրերը եկեղեցի կ՚երթա՞յ: Յետոյ կը պանդատի կեանքի դժուար պայմաններէն: «Մեր մեծերէն ոչինչ մնացած է մեզի, ափսո՜ս: Ոչ հող, ոչ պարտէզ կամ այգի: Իրենց բան չէր մընացած որ մեզի ձգէին: Միակ յիշատակը դրան բանիչ մըն է: Ոչ իսկ կը մտածեմ զայն ծախել. պիտի պահեմ մինչեւ մահս» կ՚ըսէ: Յետոյ կը խօսի ընտանիքին վիճակած վերաբերումին մասին ու սրտաբեկ, այլ ճարահատ, կ՚եզրակացնէ. «Որքան ալ մերժումի, օտարումի ենթակայ չըլլանք, մեր միջեւ կայ գիծ մը, սահման մը: Հակառակ ամէն բանի չեն յաջողիր զանցել զայն, կամ չեն մտածեր զանցելու մասին: Է՜հ, ի՜նչ ընենք եղբայր, ճեղքուած եղեւինը չի կպչիր կրկին»:

Այս հանդիպումը Գ. Գրիգորեանը մըտածելու կը մղէ թէ ո՛վ գիտէ տակաւին քանի՜ «ճեղքուած եղեւիններ» կան Մէշուտէին ու Նէճիփին պէս: Չի կրնար բացատրել ալ իրեն ընկերացող զբօսաշրջիկներուն թէ ինչո՛ւ Նէճիփ իրենց առաջին հանդիպումին գրկած է զինքը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԵՂԻՇ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնըթի եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 16-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ դուդուկահար Եղիշ Մանուկեանի: Յայտագիրը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան: Կարդացուած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի եւ բանաստեղծ Վահրամ Հաճեանի ողջոյնի գիրերը, ուղղուած յոբելեարին: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են ծանօթ արուեստագէտներ մեկնաբանելով հայկ. ժողովրդական եւ գուսանական երգեր: Հանդէս եկած են Սէմ՚ղ քարաթէի դպրոցի աշակերտները: Յոբելեարը՝ Եղիշ Մանուկեան, դուդուկով, զուռնայով եւ քլարինէթով մեկնաբանած է Սայաթ-Նովայէն, Կոմիտասէն եւ ժողովրդական գործեր:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՅՏԱ ԲԱԽՇԵԱՆԻՆ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Օգոստոս 5-ին, տեղի ունեցած է հրաժեշտի երեկոյթ մը, ի պատիւ Հայաստանի Սկաուտական կազմակերպութեան Արմաւիրի մասնաճիւղի ատենապետուհի տիկին Այտա Բախշեանին: Ներկայ եղած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտ խմբապետ խմբապետուհիներ: Այտա Բախշեան մայրն է նահատակ ազատամարտիկ Վարդան Բախշեանի, որ եղած է նաեւ Հայաստանի մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հիմնադիրը: Մայրը Լոս-Անճըլըս հրաւիրուած էր Նաւասարդեան խաղերուն ներկայ ըլլալու համար: Տրջ. Վարչութեան անունով խօսք առնելով Օշին Փիրումեան անդրադարձած է Վարդան Բախշեանի գործունէութեան: Նոյնիմաստ խօսք արտասանած է նաեւ Տրջ. խմբապետ Յարութ Մատէնեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Այտա Բախշեան:

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Վէն Նայսի Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Օգոստոս 21-ին տեղի ունեցած է հանդիպում մը Հայաստանի նախագահի խորհրդական, Սահմանադրական փոփոխութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Պարոյր Հայրիկեանի հետ: Բացումը կատարելով աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան տուած է Պարոյր Հայրիկեանի կենսագրականը: Խօսք առած է փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան նշելով որ երկքաղաքացիութիւնը անհրաժեշտութիւն է թէ՛ Հայաստանի եւ թէ հայկական Սփիւռքի համար, որովհետեւ ան պիտի ապահովէ Հայաստանի բարգաւաճումը եւ Սփիւռքի գոյատեւումը: Պարոյր Հայրիկեան ներկայացուցած է Հայաստանի ներկայ վիճակը եւ խօսած «Սահմանադրական փոփոխութիւնները եւ երկքաղաքացիութեան հեռանկարները Հայաստանի մէջ» նիւթին մասին: Հայաստանի երկքաղաքացիութեան օրէնքի հաստատումը անհրաժեշտ նկատելով յայտնած է թէ «երկքաղաքացիութեան գաղափարը ազգային շահերու տեսակէտէն նպաստաւոր է, որովհետեւ կը կըրկնապատկուի Հայաստանի բնակչութեան թիւը, կը կրկնապատկուին մարդու պարտաւորութիւնները հայրենիքին նըկատմամբ եւ կը փրկուի Սփիւռքը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Օգոստոս 27-ին, Հայաստանի աւագ հիւպատոսութեան հրաւէրով տեղի ունեցած է հանդիպում մը Հայաստանի Սակարանի նախագահ Սեդրակ Սեդրակեանի հետ: Ան Հայաստանի տնտեսական վիճակը ներկայացուցած է իբրեւ ոչ լաւ, նկատել տալով սակայն, որ այդ վիճակը օրըստօրէ կը փոխուի: Խօսելով Հայաստանի մէջ տնտեսական ներդրումներ կատարելու անհրաժեշտութեան մասին, ան յայտնած է թէ որեւէ արտասահմանցի որ Հայաստանի մէջ կը դնէ որոշ գումար մը, աւելի քան հարիւր հազար տոլար, եւ համատեղ գործառնութեան ձեւը կը գտնուի, կառավարութեան որոշումով ան երկու տարի տուրք չի վճարեր եւ ութ տարի ալ 50 առ հարիւրով կը մուծէ այդ տուրքը: Ներկայիս, Յունուար 1-էն սկսեալ այդ գումարը արդէն հասած է մէկ միլիոն տոլարի: Ամերիկայի կառավարութեան հետ կնքուած պայմանագրի մը համաձայն, Ամերիկա ապրողներ կրկնակի հարկուորումէն ազատ պիտի կացուցուին, եթէ Հայաստանի մէջ գործառնութիւն ունենան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈԼՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտրեալ

ա. վարդապետական աւարտաճառեր հայագիտական նիւթերու մասին,

բ. Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ. 19-րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն կամ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թուականներէն առաջ:

Յաւելուածական տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել. —

THE DOLORES ZOHRAB LIEBMANN FUND
PUBLICATIONS PROGRAM
Attn: Mr Suren D. Fesjian
661 Hillside Rd., P.O.B. 889
Pelham Manor, NY 10803

LIVRES REÇUS

Entretiens avec Giovanni Guaïta

KAREKINE Ier
Catholicos de tous les Arméniens

Editions Nouvelle Cité,
Collection «Rencontres»,
1998, 320 pages.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ. ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

ՍՕՖԻ. — Կարծեմ Յովսէփ էֆէնտիին հետ առեւտրական գործեր ունի անոր համար շատ կու գայ կ՚երթայ տուներնին:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց երկու մարդու միեւնոյնատեն աղջիկտեսի եկեղին ալ բնաւ չէի լսած:

ՍՕՖԻ. — Գործը զոյգ բռնել կ՚ուզեն կոր... անկէ զատ ուրիշ հաշիւ կայ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ի՞նչ հաշիւ...

ՍՕՖԻ. Թէ՛ տօքթորը եւ թէ փաստաբանը Աննան պիտի առնեն ո՛չ թէ իր գեղեցկութեանը համար, այլ իր դրամին համար... արդ, աղջիկը նուազագոյնի պիտի դնեն, ամէնէն քիչ օժիտ ով որ պահանջէ անոր պիտի տան:

ՄԱՆՆԻԿ. — Դուն ալ թօհաֆ բաներ կ՚ըսես:

ՍՕՖԻ. — Հաւատա՛ որ ճշմարտութիւնը կը խօսիմ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Աղջիկը կարելի է մէկուն կը հաւնի միւսին չի հաւնի՞ր:

ՍՕՖԻ. — Աննային փնտռածը էրիկ մըն է, կ՚ուզէ փաստաբան ըլլայ, կ՚ուզէ բըժիշկ կամ դեղագործ, կարեւորութիւն չունի:

ՄԱՆՆԻԿ. — Շիտակը ես եթէ էրիկ մարդ ըլլամ այդ աղջիկը հարիւր հազար ոսկիով ալ չեմ առներ:

ՍՕՖԻ. — Ի՛նչ ընեն խեղճերը, երկուքն ալ դրամի պէտք ունին:

ՄԱՆՆԻԿ. Ինչո՞ւ, փաստաբանները, բժիշկները միշտ դրամ կը շահին:

ՍՕՖԻ. — Ճանըմ, ատոնք դեռ նոր գործի սկսած մարդիկ են, յաճախորդ չունին, նոր պիտի ճանչցուին... այս իրիկուն ալ Աննան սովորականէն աւելի ըրդեղ կ՚երեւայ կոր աչքիս:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ի՛նչ ալ տձեւ շրջազգեստ մը հագեր է, վրայէն կը թափթփի կոր:

ՍՕՖԻ. — Ավուճով ալ դրամ խարճած չըլլա՞ն...

ՄԱՆՆԻԿ. — Դրամ ծախսելը ի՞նչ օգուտ ունի երբ մարդ ինք ճաշակի տէր չէ:

ՍՕՖԻ. Արդէն խօսքը մէջերնիս այդ Պերճեանները շատ վարնոց մարդիկ են, հիմա հարստցեր են տէյի հետերնին կը տեսնուինք կոր... շիտակ չէ՞ ըսածս:

ՄԱՆՆԻԿ. — Շատ շիտակ է... Աննան գիտես քի քիչ մըն ալ խամպուր է:

ՍՕՖԻ. — Նո՞ր կը տեսնաս կոր:

ՄԱՆՆԻԿ. — Մինչեւ այսօր ուշադրութիւն չէի ըրած:

ՍՕՖԻ. — Ես օր մը առանց քօրոէի տեսայ, չէնք չնորհք կռնակը դուրս ինկած էր... խօսուածք մըն ալ ունի քի կատարեալ հըլդիկ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Սուս էղի դէպի հոս կու գայ կոր:

Աննա ժպտերես կը մօտենայ երկու տիկիններուն.

ԱՆՆԱ. — Ինչո՞ւ առանձին անկիւն մը քաշուեր էք:

ՄԱՆՆԻԿ. Սըկէ նըկէ կը խօսինք կոր:

ՍՕՖԻ (հիացական ակնարկ մը ուղղելով օրիորդին). — Այս իրիկուն բէք աղուորցեր ես:

ԱՆՆԱ (պչրոտ). Իրա՞ւ կ՚ըսես...

ՄԱՆՆԻԿ. — Այս նոր շրջազգեստդ ալ շատ վայլեր է քեզի...

ԱՆՆԱ. — Մութ գոյնը միշտ աղէկ կ՚երթայ ինծի...

ՍՕՖԻ. Միւսիւ Կարկամեանը եւ տօքթ. Վարդանը շատո՞նց է որ կը ճանչնաք:

ԱՆՆԱ (շիկնոտ). — Ո՛չ, դեռ նոր ճանչցանք... երկուքն ալ շատ շնորհքով երիտասարդներ են:

ՄԱՆՆԻԿ. — Այնպէս կ՚երեւան կոր, երկուքին վրան ալ ազնուական հով մը կայ:

ՍՕՖԻ (ժպտուն). — Ըկուր իրենցմէ մէկ հատը զուն ա՛ռ:

ԱՆՆԱ (ամչկոտ). — Տիկին Սօֆի ի՜նչ խօսքեր կ՚ըսէք:

ՍՕՖԻ. — Զըլլալիք բան մը չէ ըսածս, շատ յարմար փեսացուներ են...

ԱՆՆԱ. — Այնպէս է, բայց...

ՍՕՖԻ. — Արդեօք չամուսնանալու ո՞ւխտ ըրած ես... քեզի պէս աղուոր աղջիկ մը հարստութիւն ալ ունի, ինչո՞ւ պիտի չամուսնանայ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց ո՞վ ըսաւ որ Աննան ամուսնանալու միտք չունի... ընդհակառակն ես գիտեմ որ քոյրը՝ տիկին Վերգինը շատ փափաք ունի օրիորդը կարգելու:

ԱՆՆԱ. — Ճիշդ է, քոյրս շատ ետեւէս ինկած է:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ես այնպէս իմացայ որ... ուրիշի մը հետ պիտի նշանուիք եղեր:

ԱՆՆԱ. — Որո՞ւ հետ...

ՄԱՆՆԻԿ. — Մէկը ո՛ր հիմա հոս ներկայ է:

ԱՆՆԱ. — Հասկցայ, Հրանդ էֆէնտիին կ՚ակնարկէք... որովհետեւ մեր տունը շատ կու գայ կ՚երթայ, անանկ խօսք մը հաներին... բայց հիմ չունի:

ՄԱՆՆԻԿ. — Այսուհանդերձ Հրանդ էֆէնտին շատ շնորհքով մարդ է:

ԱՆՆԱ. — Հակառակը չեմ ըսեր...:

ՄԱՆՆԻԿ. — Եւ ըստ իս աւելի նախընտրելի է քան Կարկամեան էֆէնտին կամ տօքթոր Վարդանը:

ԱՆՆԱ. — Բայց դեռ անոնց հետ ալ որեւէ խօսք մը չենք ըրած:

Նոյն միջոցին Հրանդ էֆէնտի կը մօտենայ երկու տիկիններուն եւ օրիորդին: Աննա կը հեռանայ:

Հրանդ (խօսքը Աննային ուղղելով). — Արդեօք իմ գալո՞ւստս է որ ձեզ հոսկէ կը հեռացնէ:

ԱՆՆԱ. — Ի՜նչ կ՚ըսէք Հրանդ էֆէնտի... քոյրս նշան ըրաւ որ իր քովը երթամ... կը ներէք, նորէն կը վերադառնամ:

ՀՐԱՆԴ (ցած ձայնով, խօսքը երկու տիկիններուն ուղղելով). — Գիտէ՞ք թէ այս գիշերուան հացկերոյթը ի՞նչ առթիւ կը տրուի:

ՍՕՖԻ. — Գիտէ՞ք... Աննան աղջիկտեսի հանելու համար Կարկամեանին ու տօքթորին:

ՀՐԱՆԴ. — Արդէն իմացե՞ր էք:

(Շար. 6)

(Տար. Ա. էջէն)

Պ. _ Մեր Սուրբ Գիրքին մէջ գրուած է որ ընտրեալը այն չէ որ ինքզինք արժանի կը նկատէ, այլ ան որ Աստուծոյ կողմէ ընտրուած է։ Ես գիս յառաջ չեմ քշեր։ Եթէ ինծի նման քանի մը հոգի եւս գտնուէին, այն ատեն ես կրնայի ըսել որ գիս այս տարիքէն վերջ այս գործին մէջ մի՛ մտցնէք։ Բայց հիմա եթէ ես քաշուիմ, միայն մեր Մեսրոպ եղբայրը կը մնայ ու ընտրութիւնը կը դադրի ժողովրդավարական ընտրութիւն ըլլալէ։

Հ. _ Համայնքին հետ ձեր յարաբերութիւնները, երիտասարդներու հետ լեզու գտնելու, նորութիւններու բացուելու ձեր տրամադրութիւնները ի՞նչպէս են։

Պ. _ Մեր եկեղեցւոյ կանոններուն մէջ յատկապէս երիտասարդները դէպի իր կողմը քաշելու նման հարց մը գոյութիւն չունի։ Մեր պարտականութիւնը եկեղեցւոյ մէջ է։ Անկէ դուրս, ես ո՛չ մէկ բանի կը խառնուիմ։ Երիտասարդները հաւաքել, ժողովներ ընել եւլն., ես այսպիսի բաներ չեմ ըներ։ Դպրոցներ կան։ Պատրիարքին պարտականութիւնը չէ նմանօրինակ ընկերային գործունէութիւններու միջամուխ ըլլալ։ Եկեղեցականներ ո՛չ քաղաքականութեան հետ կապ պէտք է ունենան, ոչ ալ ընկերային գործունէութիւններու հետ։

Հ. _ Իսկ ձեր ունեւորութի՞ւնը։

Պ. _ Ցարկարաժիններ ունիմ։ Քառասուն տարի առաջ մեծ նեղութիւններով չէնք մը կառուցանել տուի։ 15 միլիոնի նման չնչին վարձք մը կը գանձեմ։ Այդ դրամին հետ ալ կապ չունիմ, եղբօրս կու տամ։ Կառք չունիմ։ Ո՛չ աղքատ եմ, ոչ հարուստ։

Հ. _ Օգնական մը ունի՞ք։

Պ. _ Բոլորովին առանձին կ'ապրիմ։ Հոգեւորականները երկուքի կը բաժնուին։ Ամուսնացեալներ, կուսակրօններ։ Ես կուսակրօններու դասակարգին կը պատկանիմ։ Կուսակրօն հոգեւորականները աւելի օգտակար եղած են մեր եկեղեցիին։

Հ. _ Բնաւ սիրահարեցա՞ք։

Պ. _ Ես եկեղեցւոյ սիրահարած եմ։ Օր մը պիտի մեռնիմ, բայց ի՛նչպէս պիտի բաժնուիմ եկեղեցիէն։

Հ. _ Բայց նորէն ալ բախտաւոր էք որ կնոջմէ մը բաժնուելու տառապանքը չէք ապրած։

Պ. _ Կիները ձեզի մօտիկութիւն կրնան ցոյց տալ, բայց ատիկա ձեր դիրքին նկատմամբ է։ Անոնք մեր կրօնական տարազներուն կը հիանան։ Արդէն հիմա մեր տարիքն ալ յառաջացած է, այդ ալ ուրիշ հարց։

Հ. _ Բայց բնական չէ՞ որ այրերն ալ հետաքրքրութիւն մը զգան կիներու նկատմամբ։

Պ. _ Այո՛, բայց անոնք որոնք ինծի նման կը մտածեն, աւելի բարձրամակարդակ սէր մը ունին։ Ատիկա Բարձրեալն Աստուծոյ, համայնքին ու եկեղեցւոյ նկատմամբ սէրն է։

Հ. _ Ձեր ամսաթոշակէն զատ, կնունքի նման այլ խորհրդակատարութիւններէ դրամ կը ստանա՞ք։

Պ. _ Ո՛չ։ Դրամը մեզի չեն վճարեր։ Պատրիարքարան կը վճարեն։ Կը գումարուի ու կը բաժնուի հոգեւորականներու միջեւ։ Ամուսնացեալ քահանաները երբեմն կը կանչուին նոր տուն մը կամ խանութ մը օրհնելու։ Կանչողները անոնց նուէր մըն ալ կու տան։ Բայց մեզի համար այդպիսի բան չկայ։

Հ. _ Մարզական որեւէ տեսակ մը կը կիրարկէ՞ք։

Պ. _ Ո՛չ։ Ցիսուն տարիէ ի վեր ծով ալ չեմ մտած։

Հ. _ Ձեր ամէնէն կարեւոր նախասիրութի՞նը։

Պ. _ Կարդալ։

Հ. _ Վերջին անգամ ի՞նչ կարդացիք, ի՞նչ կրնաք յանձնարարել։

Պ. _ Իմ գործս կրօնական գիրքերու հետ է։ Թուրք գրականութիւնն ալ կը սիրեմ, ինչ որ ձեռքս անցնի կը կարդամ։

_ Շնորհակալութիւն։

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT
LES DATES DES
5 et 6 DECEMBRE
pour

LA GRANDE BRADERIE DE NOEL
de
CHENE FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ–ԿՐԱՍԻԷՆ. _ Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 1.000 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պ. Անտրէ Պաղտասարեան 250 Ֆր.։

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20–ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ լճափով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինո»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել եօթը ձրի տրուած «ժըթոն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով։

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու Թոտի մօտ, հեռ. – 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15–ի կէսօրը, կանխաւ վճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.։

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT
DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué de Presse

Après le vote unanime par l'Assemblée Nationale de la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915, le Sénat aura, à son tour, à se prononcer sur cette loi.

Mais force est de constater que le gouvernement turc exerce des pressions inacceptables sur les sénateurs et le gouvernement français, ceci dans le prolongement de sa politique de négationnisme et de révisionnisme d'une vérité établie. Les valeurs universelles qui ont toujours guidé la République Française et le respect des droits de l'Homme sont ainsi bafoués par une Turquie qui continue de nier le génocide perpétré au début du siècle.

Devant cette situation et le risque d'enlisement de cette proposition de loi, les citoyens français d'origine arménienne ont décidé de mobiliser toutes leurs forces pour contrer les pressions de la Turquie sur la Haute Assemblée, afin qu'elle puisse procéder, en toute sérénité, et comme les députés l'ont fait, au vote de cette loi.

Dans cet esprit et afin de mieux coordonner leurs actions avec l'ensemble des interlocuteurs aux niveaux local, départemental, régional, national et européen, toutes les organisations et associations arméniennes de différentes villes de France viennent de se réunir à Lyon, le 6 Septembre 1998.

Lors de cette réunion il a été décidé à l'unanimité :

— de demander au Sénat d'inscrire, dans les meilleurs délais, à l'ordre du jour de ses travaux l'examen et le vote de cette loi, dans le prolongement de celui de l'Assemblée Nationale;

— de demander au gouvernement français de ne pas reculer devant les chantages et pressions inadmissibles de la Turqui en ne donnant pas suite à une telle ingérence dans les affaires de notre pays;

— et de mettre en œuvre à cet effet des moyens d'actions à engager dans les jours qui viennent.

Lyon, le 6 Septembre 1998

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Շարթ 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր հօր՝ բանաստեղծ–դաստիարակ Գէորգ Կառվաբենցի մահուան 52–րդ տարելիցին ի յիշատակ (Սեպտ. 8, 1946, Միլանօ)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մանուշակ Փափազեանին եւ բոլոր Փափազեան ընտանիքներուն Մանուկ Փափազեանի մահուան տխուր առթիւ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14–ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, հեռ. _
01 43 78 92 91

Centre Culturel
Alex Manoogian

ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES
1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;

— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;

— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h

Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.

— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse;

— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (chevi);

— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;

— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU

ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h

— Travaux manuels;

— Initiation au solfège sur des instruments de base;

— Cours de piano;

— *Enfants à partir de 4 ans* —

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h

Rentrée le 26 Septembre à 14h30

U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց. Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին։

Ծանօթ. _ Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան ժամը 4–ին։

Այս երեկոյեան տեղի ունենալիք Թափօր–Անդաստանը տարւոյս վերջինն է։ Առաջին «Անդաստան»ը կատարուեցաւ Փետրուար 13–ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13. խաչվերաց, Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին։

Խաչվերացի Թափօր — Անդաստան երեկոյեան ժամը 5–ին։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14. Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ, որմէ ետք հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն Է խաչվերացի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Մեռելոց։

Հոգեհանգիստ ժամը 11–ին։

«ՆԱՐԵԿ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Անկէնի «Նարեկ» Միօրեայ Վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9.30–ին, վեց տարեկանէն մինչեւ պաքալորէայի դասարանի աշակերտներու համար։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար դիմել. _
01. 34. 12. 84 45
կամ
01. 39. 89. 63. 06

Թիւերուն։
Դասընթացքներու վայր՝
8, rue Felix Faure
95880 Enghien-les-Bains

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
VENDREDI
11 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·462 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.462

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԼԻՆԹԸՆ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԳՈՆԿՐԷՍԻՆ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ

Դատախազ Սթարի շուրջ 500 էջնոց տեղեկագիրը յանձնուեցաւ Գոնկրէսին (ամերիկեան Խորհրդարան) եւ, պիտի փոխանցուի 535 անդամներուն: Անոր կցուած են 1000 էջեր ալ ուր կան վկայութիւններ, նաեւ երիզներ ուր կան ամէնէն «գայթակղեցուցիչ» մասերը եւ որոնք ոչ ոքի պիտի ներկայացուին ցորչափ Ժողովը քուէի չդնէ պաշտօնանկ ընելու համար Նախագահը: Գլինթըն անգամ մը եւս ներողութիւն խնդրեց ընտանիքէն եւ ժողովուրդէն, «սխալ մը գործեցի, երեսի վրայ ձգեցի ընտանիքս, երեսի վրայ ձըգեցի երկիրը, ներողութիւն կը խնդրեմ», բայց կրնայ օգուտ չունենալ: Յարաբերութեան հարցէն դուրս կայ նաեւ երդմնազանցութեան պարագան. Նախագահը սուտ խօսած է, երբ Յունուարին երդում ընելով ուրացաւ թէ որեւէ կապ ունեցած ըլլայ Մոնիքա Լեւինսկիի հետ: Մաքրակրօն Ամերիկան վրդոված է, մինչ դեմոկրատներն խակ կը լքեն իրենց նախագահը: Այսպէս, Թարգմանարար «Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած են Ճոզէֆ Լիպըրմանի, դեմոկրատ ծերակուտական, Սեպտեմբեր 4-ին Ծերակոյտին առջեւ արտասանած ճառէն հատուածներ ուր ան շատ խիստ է Գլինթընի նկատմամբ: Նախ կը յայտնէ թէ բնաւ համաձայն չէ անոր հետ, երբ կ'ըսէ թէ Մոնիքա Լեւինսկիի հետ իր յարաբերութիւնները եւ իր սուտը միայն իր ընտանիքին կը վերաբերին: Նախագահին անձնական կեանքը հանրային հարց է, կ'ըսէ: Աւելին, նախագահը «ամերիկացի ժողովուրդին ողնայարն է», զայն կը մարմնաւորէ եւ զայն կը ներկայացնէ իր արժանաւորութեամբ: Լիպըրման աւելի ներողամիտ կ'ըլլար, եթէ նախագահը սուտ խօսած չըլլար: Հիմա, ճար չկայ: Կ'ընդունի որ Գլինթըն միակը չէ նման յանցանքներ գործող, բայց, իր պաշտօնին բերմամբ պարտէր այլ վարմունք ունենալ: Չէ հասկցած որ իր վարուելակերպը վընասեց իր պաշտօնին եւ այն երկրին որու կը ծառայէ եւ թէ խոտոր կը համեմատի Ամերիկայի արժէքներուն հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, հարցը արագօրէն չի լուծուիր, Գոնկրէսը քանի մը ամիսներու երկայնքին պիտի ուսումնասիրէ տեղեկագիրը եւ տայ իր վճիռը:

Պատկերը խակապէս ողբալի է ի տես աշխարհի երկու հզօրագոյն Պետութեանց նախագահներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պատրաստեց 1999-ի պիւտճէն ուր չկան ոչ տուրքերու ոչ ալ հանրային ծախքերու նուազում: Ընդհականակն, հանրային ծախքերը 2,1% յաւելում պիտի կրեն: Նուազում կայ միայն Թէ-Վէ-Աի՝ ելեկտրականութեան համար, նաեւ արհեստի տուրքի թեթեւացում: Ի լուր այս ծրագրին, Նախարարաց Խորհուրդի նիստին, Շիրաք իր մտահոգութիւնը յայտնեց, Սեպտեմբեր 9-ին: Շեշտեց թէ անպայման պէտք է զեղչել Պետութեան ծախքերը, տուրքերը որոնք կը ճնշեն Ֆրանսացիներուն եւ ձեռնարկներուն վըրայ: Ընդհանուր գիծերու մէջ նախատեսուած պիւտճէն մեծ խանդավառութիւն չէ ստեղծած, ընդդիմութիւնը կը քննադատէ: Ժ.-Լ. Տըպրէ կ'ըսէ ինչ որ իրեն ուշադրութիւնը գրաւած է Ելմըտական նախարարին կախարդի տաղանդն է: Ան կ'ուզէ հաւատացնել որ լաւ պիւտճէ մըն է, մինչդեռ ան արդիւնքն է սակարկութեանց՝ մեծամասնութեան զանազան բաղկացուցիչ հոսանքներուն հետ, որպէսզի չպայթի:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ ջնջեց «պաշտպանութեան գաղտնիք»ը Հերնիւի վերագրուած լրտեսական հարցին վերաբերող, ինչ որ թոյլ կու տայ դատաւորին քննել գաղտնի թղթածրարը: Ծանօթ է որ Պաշտպանութեան նախկին նախարարը, ընկերվարական քաղաքապետը Վիլէօրպանի, որ յանկարծամահ եղաւ Ղարաբաղի նուիրուած հայկական ձեռնարկի մը ընթացքին, ամբաստանուած էր որպէս պուլկար բըպասարկութեանց գործակալ 1953-էն 63, այսինքն՝ խորհրդային: 1996-ին «էքսփրէս» շաբաթաթերթն էր որ հրապարակած էր կարգ մը մանրամասնութիւններ այդ ուղղութեամբ: Հերնիւի այրին ուզած էր որ վերնայ «պաշտպանութեան գաղտնիք»ը, որպէսզի ամէն ինչ լուսաբանուի:

ՔՈՍՈՎՈՅԷՆ աքսորը կը շարունակուի, Սեպտեմբեր 9-ին, 25 հազար հոգի ճամբաները ինկած էին եւ կացութիւնը չի բարելաւուիր: Սերպ ուժերը սաստկացուցած են իրենց յարձակումները, ռմբակոծութիւններն ալ չեն դադրիր:

ՔԱՊԻԼԱ, Քինշասա վերադարձին յայտարարած է որ Գոնկօ պէտք է պատրաստուի երկար պատերազմի մը ուկանտացի եւ ռուանտացի յարձակողներուն դէմ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ զեկոյցով մը կը յայտնեն թէ Պէյրութի իրենց դեսպանատունը կրնայ ոճրափորձերու թիրախ ըլլալ, նման Քենիայի եւ Թանզանիոյ դեսպանատուներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (Economique)

10 Septembre

LES DECIDEURS

Robert Aydabirian: de Bull à Thomainfor

«Ֆիկարօ»ի տնտեսական յաւելուածը կ'անդրադառնայ Ռոպէր Այտապիրեանի կտրած ճամբուն՝ Պիւլէն Թոմէնֆոր: Կը գրէ թէ Այտապիրեան ձգած է Պիւլը միանալու համար Թոմէնֆոր-Եւրոպայի որպէս նախագահ տնօրէնութեան եւ նաեւ որպէս նախագահ Թոմէնֆոր-Ֆրանսի տնօրէնութեան: Կ'աւելցնէ որ շրջանաւարտ է Լիոնի համալսարանէն եւ վկայուած է հիւլէական ֆիզիքի ճիւղէն, հիւլէական գիտութեան ճարտարագէտ է, վկայուած է նաեւ Ինսէրէն եւ Սթանֆորտէն: Իր ասպարէզին մեծ մասը անցուցած է Հեվլէթ-Փաքարտի մօտ:

Երկարօրէն կը տրուին իր ասպարէզին մանրամասնութիւնները 1976-էն ի վեր: 54 տարեկանին, կ'աւելցնէ թերթը, այսօր Ռ. Այտապիրեան ձեռք կ'առնէ Թոմսոն-ՍԷ-ԷՍ-ԷՖ-ի նախկին ճիւղին ղեկը:

Թոմէնֆոր 586 աշխատաւոր ունի եւ այս տարուան համար 500 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն մը կը նախատեսէ եւ հաւասարակշռուած արդիւնք մը հինգ տարուան մէջ 800 միլիոն ֆրանք կորսընցընելէ ետք: Նախատեսուած է նաեւ Սակարան մտնել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԼՂՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Սեպտեմբեր 7-9 Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստան-ԼՂՀ միջխորհրդարանական անդրանիկ նիստը, երկու կողմին բոլոր յանձնաժողովներուն եւ քաղաքական ուժերուն ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Նիստին տեղեկութիւն տրուած է ԼՂՀ քաղաքական եւ ընկերային-տնտեսական վիճակին մասին, քննարկուած են զինուորներուն, անոնց ընտանիքներուն ընկերային պաշտպանութեան օրինագիծերը: Երկու Խորհրդարաններու գործակցութեան մասին ամէնէն էական որոշումը այն է որ այսուհետեւ Հայաստանի Ազգ. Ժողովը միջազգային հանդիպումներու, նիստերու, քննարկումներու իր պատուիրակութիւններուն կազմին մէջ կ'ընդգրկէ նաեւ ԼՂՀ ներկայացուցիչներ: Հայաստանի Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Ա. Բաղդեան ըսած է որ ասիկա միակ ձեւն է ԼՂՀ-ն միջազգային ասպարէզ հանելու: Նիստերուն ընթացքին կազմուած է մընայուն աշխատանքային խումբ մը:

Նոյն նիստերուն հաստատուած է միջխորհրդարանական յանձնաժողովին կանոնակարգն ալ: Ան կը նախատեսէ որ յանձնաժողովը երկու նախագահ ունենայ: Ներկայիները երկու Խորհրդարաններուն փոխ-նախագահներն են. Ա. Բաղդեան եւ Էմմա Գաբրիէլեան: Յանձնաժողովը քննարկումներէն ետք կրնայ յայտարարութիւններով, կոչերով հանդէս գալ եւ տուած որոշումները երկու Խորհրդարաններուն, ի հարկին կառավարութիւններուն կողմէ կը քննարկուին: Նախատեսուած է նաեւ որ տարեկան երկու նիստ տեղի ունենայ. մէկը Հայաստան, միւսը՝ ԼՂՀ: Այս տարի յաջորդ նիստը կը գումարուի Դեկտեմբերին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՆՁՆԱԳՐԵՐ

ԼՂՀ քաղաքացիներուն խորհ. անձնագրերը կը փոխուին: Այս մասին խօսած է ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Է. Գաբրիէլեան Հայաստան-ԼՂՀ միջխորհրդարանական նիստէն ետք տեղի ունեցած ասուլիսին, բացատրելով որ այս կարգադրութիւնը անհրաժեշտ էր քանի որ պաշտօնապէս չճանչցուած ԼՂՀ խորհրդարանականները, խորհ. իրենց հին անձնագրերով չէին կրնար մասնակցիլ արտասահմանեան համաժողովներուն, զանազան այլ հանդիպումներու եւն.: Նոր անձնագրերը ոչինչով կը տարբերին Հայաստանի քաղաքացիներու անձնագրերէն, միայն արձանագրութեան կնիքէն կարելի է հասկնալ, որ տուեալ անձնագիրը կը պատկանի Ղարաբաղցիի մը: Սակայն հարցը դեռ կը կարօտի ուսումնասիրութեան, քանի որ այս կարգադրութիւնը իրաւական խնդիրներ կրնայ յարուցանել Հայաստանի եւ ԼՂՀ միջեւ. օրինակ, Ղարաբաղի քաղաքացիները ինքնաբերաբար կրնան մասնակցիլ Հայաստանի ընտրութիւններուն եւն.: Հակառակ ասոր սկսած է նոր անձնագրերուն մատուցումը եւ միջխորհրդարանական յանձնաժողովի, ղարաբաղցի անդամներէն մէկը արդէն ստացած է իրը:

ԵՌԱԿՈՂՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ԻՐԱՆԻ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Թեհրանի մէջ, Սեպտեմբեր 8-9, Հայաստանի, Իրանի, Յունաստանի Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումին նիւթ եղած է տնտեսական գործակցութիւնը: Քննարկուած են հեռանըկարներ ու աւարտին ստորագրուած է յուշագիր մը ուր նշուած է Հայաստան-Իրան կազամուղին կարեւորութիւնը: Եռակողմ հանդիպումին յաջորդը տեղի կ'ունենայ Երեւան, 1999 Սեպտեմբերին: Հանդիպումը առիթ եղած է Վ. Օսկանեանի եւ Յունաստանի Արտաքին նախարար Փանկալոսի տեսակցութեան: Իսկ Սեպտեմբեր 9-ին երեք Արտաքին նախարարները ընդունուած են Իրանի նախագահ Խաթամիի կողմէ:

ՅԱՆՑԱՒՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Շահումեանի դատարանը Սեպտեմբեր 9-ին վճիռ արձակած է Արմաւիրի մէկ զօրամասին մէջ Փետրուար 11-ին զինուորի մը կողմէ սպաննուած սպայի մը եւ հինգ զինուորի հարցին դատին մասին: Դատապարտուած են հրամանատարական կազմի չորս ներկայացուցիչներ, երկու զինուորներ: Առաջինները երեք եւ չորս տարուան, զինուորները հինգ եւ տասը տարուան:

Խ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Մոսկուայի մէջ Սեպտ. 8-ին աշխատանքի սկսած միջխորհրդարանական միութեան 100-րդ համաժողովին ելոյթ ունեցած է Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան: Շեշտելով միջխորհրդարանական գործակցութեան կարեւորութիւնը, ան հաւաստած է որ Հայաստան միշտ կ'աջակցի խաղաղ գործընթացներու զարգացման ու ամրապընդման կողմնակից միջազգային բոլոր կազմակերպութիւններուն: Ան նոյն օրը հանդիպումներ ալ ունեցած է Ռուսաստանի ղեկավարներէն Ե. Ստրոյեւի, Գ. Սելեզնյովի, Ն. Ռիժկովի հետ:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՐԿՈՒ ՏԵՂԱԿԱԼՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

Վարչապետ Ա. Դարբինեանի, Սեպտ. 7-ի հրամանագրով պաշտօնազրկուած են գիւղատնտեսութեան նախարարին երկու տեղակալները՝ Ռոպէր Ամիրեան եւ Իշխան Մարտիրոսեան: Գիւղատնտեսութեան նախարարը հինգ տեղակալ ունի որոնցմէ մէկուն պաշտօնը արդէն թափուր էր, ներկայիս այդ թիւը երեքի բարձրացած է:

ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՆՑՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ

Որոշուած է Սեպտ. 14-ին Թուրքիոյ յանձնել այն չորս Փաքիստանցին եւ մէկ Պանկլատէշցին որոնք առանց մուտքի արտօնութեան Թուրքիայէն Հայաստան անցած էին: Ստուգուած է որ անոնք Քարաչիէն մեկնած, զանազան ճամբաներով հասած էին Նախիջեւան ուրկէ ձեռք ձգած Թուրքիա մուտքի անցագիր: Բայց այդ ճամբուն վրայ հանրակառքին վարորդը կողոպտած է զիրենք ու ցոյց տուած Հայաստանի կողմը...:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Նոր Դար», Յունուար 1998, Հայաստանի Գրողներու Միութեան գրական – գեղարուեստական ամսագիր, Երեւան, 320 էջ։ Նոր Սփիւռք կը հասնի այս ճոխ ու ծաւալուն թիւը ամսագրին, որ բազկերակը բլլալու է Հայաստանի մտաւորական կեանքին։ Ուրախութեան ու գոհունակութեան հետ նաեւ բարկանա՞լ, ջրգայնանա՞լ, ընդվզի՞լ, թէ համակերպիլ եւ «սառ ալ փառք տանք» ըսել, խորհելով մեր հայրենիքին դէմ ցցուած հազար ու մէկ խոչընդոտներուն ու համայնավար տարիներէն մնացած ու ժանգոտած չրդթաներուն, որոնք դեռ կը կաշկանդեն Հայութեան ոգեկան ու ֆիզիքական գործունէութիւնը։ Յստակ չէ պատասխանը։ Սակայն կրնանք չատ քաղաքավար կերպով թելադրել Հայաստանի կառավարութեան հիւպատոսներուն, թէ մշակութային կապերու եւ կամուրջներու ստեղծումը Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ իրենց կոչումին հիմնական տանդքներէն մին կը մնայ մեզի, Սփիւռքահայերուս համար։ Աւելի քան հողն ու պետականութիւնը, կամ նոյնիսկ եկեղեցին՝ հայ միտքն է մեր ազգին մեծագոյն դրամագլուխն ու իրագործումը պատմութեան ընթացքին։ Կը խորհինք, որ եթէ այդ վերացական հայրենիքին հող չտարուի, որ կարենայ ան տարածուիլ եւ արտաքին աշխարհին հետ չափուիլ եւ անոր բարիքներէն ու չարիքներէն լայնօրէն օգտուիլ՝ մեր նոր ձեռք ձգուած ու այնքան թանկագին անկախութիւնը չատ բան կրնայ կորսնցնել իր արժէքէն։ Մշակոյթը իրականութեան քաոսային եւ անիմաստ բնոյթին ձեւ եւ նշանակութիւն տալու փորձ մըն է չալէս, սակայն նոյն ատեն քաղաքական հասունացման ու պայքարի զէնք եղած է միշտ եւ Աստուած գիտէ որքան ներկայիս այս երկուքին պէտք ունի մեր ազգը։

«Նոր Դար»ի այս թիւը կը բացուի քիչ մը անսովոր կերպով։ Խմբագրական մը՝ որ Եղիշէ Չարենցի «Թուղթ Ակսէլ Բակունցին» գրութենէն մօտ հարիւր տողնոց հատուած մըն է, ուր տարաբախտ բանաստեղծը կ՛ողբայ հայ ազգային արժէքներու անկումը։ Այս զգացումը կը խտանայ քանի մը պարզ եւ յուսադրիչ տողերու մէջ։

«Հասել ենք մենք արդէն այն սահմանին,
որից
Սկսում է մի նոր ու դժուարին
վերելք։
Սին տենչերի փոշին մեր խոհերից
քերենք
Ու ճանապարհ ընկնենք,
մեծ ճանապարհ, նորից։
Եւ տեսնում եմ հիմա տարիների
հեռում
Հորիզոններ բազում փորձութիւններով
լցի,
Հերոսութիւն, պայքար, եւ անճահանջ
ուղի
Որ մի անգամ է լոկ մեզ աշխարհում
տրւում»։

Խմբագրութեան կողմէ այս վճակին, ճակատագրական, անկինադարձային սա պահուն գիտակցութիւնը իրապէս գնահատելի երեւոյթ է։ Չարենցի համար «սին տենչերը» բաւական յստակ բլլալու էին, ինչպէս եւ «նոր ու դժուարին» վերելքին բնոյթը, ատ ուրիշ թէ սխալած էր իր վերին տողին մէջ –հօս երկրորդ անգամ մեզի կը տրուի մեծութեան առիթ մը․․․։ Հարց կը ծագի սակայն թէ այսօրուան Հայաստանի մտաւորականութեան համար այս «վերելքը» ինչի՞ մէջ կը կայանայ։ Երեւանցի բանաստեղծը, կանգնած Գրողներու Տան մուտքին, նայելով Բաղրամեան պողոտայի եռուզեռին, ու բռնուած սուս մշակոյթին դգիին, համայնավար «մտածելակերպի» սովորութեան ու Սայաթ–Նովայէն մեղեդիի մը արձագանգին միջեւ՝ ի՞նչ իմաստ կու տայ այդ յառաջխաղացումի գաղափարին։ Անկասկած մտածումի քանի մը ուղիներ կը բացուին իր առջին –կամ դէպի Արեւմտեան «ապականած» ու փոսթ-մօտէռն արուեստի արժէքները, իրենց ժամանակակից երկփեղկուած, ապագային, հակադիր ու գայթակղեցուցիչ սկզբունքներով։ Կամ՝ կարելի է խորհիլ, թէ վերադարձ մը կամ վերագարթնում մը հայ ազգային, նոյնիսկ ցեղապաշտ ակունքներու ներշնչումին, որ երբեմն արդիւնքն է արմատական յեղաշրջումներու։ Ասիկա կրկնութիւնը պիտի բլլար սակայն անցեալի փորձերուն, յօյսերուն, որոնք տեղ մը չտարին մեզ։ Բանաստեղծին առջին կ՛ուրուագծուի հիմա ամենէն դժուար ճամբան, որ արդէն հոն էր սկիզբէն, իր մանկութենէն ի վեր ու զինք կը տանջէր –անկարելին։ Այսինքն՝ այն որ մարդիկ չեն փորձած առաւելին, բոլորովին նորը, աննուաճ բարձունքները եւ խորութիւնները։ Յանդուգն, արկածախնդիր, տաղանդաւոր ու կեանքին հետ հաշիւը գոցած արուեստագէտ պէտք է բլլայ, միջին տարիքի, նիհար, ղաղտնի, սակաւախօս բայց ներքին աշարկու զօրութեամբ սպառազէն եւ անհրապոյր մէկը․․․

Երեք ուղղութիւններ, երեքն ալ դըժուարութիւններով լի։ Կ՛արժէ հարց տալ հոս, թէ Հայաստանի արուեստագէտները ի՞նչ սորվեցան մարքսիզմ արուեստի տեսութենէն, զոր ոմանք այնքան ջանացին գործադրել։ Անկարելի է ըսել թէ ոչինչ իւրացուցին կամ ոչ մէկ ազդեցութիւն կրեցին անկէ։ Անկասկած մարքսիզմ գեղագիտութիւնը։ Կա՞յ այսօր անոր ազդեցութիւնը Հայաստանի մէջ, եւ մտաւորական ի՞նչ հիմնադրամով Հայաստանը կը դիմակալէ գալիքը ու կը պատրաստուի լծուիլ իր «վերելքի» ահարկու ճիգին։ Սակայն ինչ ալ բլլայ մարտահրաւէրը, որուն դէմ կը գտնուի, այդ քառասունոց ու կատաղի երեւակայութեամբ օժտուած եւ անիծուած բանաստեղծը չի կրնար չզգալ, թէ ինչ ալ բլլայ իր ընտրութիւնը, ստիպուած է անպայման մտածել թէ ինչպէս կարելի է հայ միտքը ազատագրել «հողի» միթիքէն, աւանդութենէն ու ղայն պաշտպանող «կուռքերու» կախարդանքէն, ըլլան անոնք Արովեան թէ Թումանեան, Չարենց թէ Սեւակ, Դուրեան թէ Վարուժան։ Եթէ այս քննութեան եւ վերաբուժական գործողութեան չենթարկենք մենք մեզ հիմակուընէ, բոլորովին աննախատեսելի ապագայի մը կրնանք յանգիլ։ «Հայ գրականութիւնը պատրաստ է իրապէս աննախընթաց թռիչքի․․․ երբեք հայ գրականութիւնն այսքան դժուարութիւն չի տեսել, բայց եւ երբեք այսչափ տեսանելի եւ ոգեւորիչ չի եղել հեռանկարը», կը գրէ «Նոր Դար»ի խմբագիր Արգար Ափինեանը «Երազի ճամբան – գրոյներ Ի․ դարավերջի հայ գրականութեան մասին» իր յանդուգն, լուրջ ու չատ կարեւոր յօդուածին մէջ, ու վստահօրէն Հայաստանի գրական միջավայրի կացութեան ամէնէն լաւատեղեակ մտաւորականը բլլալու է։ Ուրախալի լուր է ասիկա, սակայն վերապահութիւն մը ունիմ այդ նկատմամբ։ Կարելի՞ է արդեօք որեւէ նախատեսութիւն ընել Հայաստանի ապագայի մասին, առանց նըկատի առնելու Սփիւռքին, այսինքն Հայութեան կէսին գոյութիւնը, անոր ներդրումը եւ ազդեցութիւնը։ Հայաստան եւ Սփիւռք այս փոխ–յենում ու փոխ–կապուածութիւնը պատմական իրողութիւն է այլեւս, մանաւանդ արուեստի կալուածէն ներս, ուր մտածումի հոսանքները քաղաքական սահմանագլուխ չեն ճանչնար, եւ ուր ժողովրդային մշակոյթն ու բարձր մշակոյթը իրարու հետ այնքան սերտ կապեր կը պահեն, որ յաճախ անոնց տարբերութիւնն իսկ աննշմարելի կը դառնայ։ Արգար Ափինեանն ու Հայաստանցի բազմաթիւ այլ գրչի մարդիկ պէտք է գան ու մեր մէջ ու մեզի նման ապրին որոշ ատեն մը, որպէսզի ճանչնան երկրէն դուրս բնակող հայութիւնն ու անոր մշակոյթի որակը, որպէսզի կարենան հայ գրականութեան ապագային մասին հեղինակաւոր կարծիք յայտնել։ Եթէ ներկայիս անկարելի է ասիկա, գոնէ գիտակցին թէ որեւէ համապարփակ մտածում հայութեան մասին կիսատ ու ժամանակաւոր պիտի մնայ՝ որքան ատեն միայն Հայաստանի վրայ կը հիմնուի ասիկա։

«Նոր Դար»ի այս թիւը այլազան ու ճոխ բովանդակութիւն մը ունի – բանաստեղծութիւն, արձակ, թարգմանական, մշակութաբանական, գրականագիտական եւ գրական – քննադատական, հարցազրոյցներ, գիրքերու տեսութիւն եւայլն։ Վաթսունէ աւելի անուններ կը գործակցին, որոնցմէ քանէ աւելին օտար են, եւ եօթը՝ Սփիւռքէն։ Մեծ մասով երիտասարդներ են, կան նորեր անշուշտ։ Ուշագրաւ բանաստեղծ է Հրանտ Ալեքսանեան։ Ահա քերթուած մը։

ՁՄԵՌ – ԼՔՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ես շոյում եմ ծմրան մարմինը ներմակ,
նայում սառնութիւնից շողացող
աչքերին,
եւ բմբռնում – լքուած սէր եւ ծմեռ՝
ուշացնաց – փռուած մեր ոտքերի տակ։
–Սայթաքում – ընկնում եմ ծմրան
կրծքի վրայ
թող ոչ ոք մօտենայ, կ՛ելնենք երկուսով,
եւ մեր ամենաջերմ բառերը կը թափենք
գրգռուած երկրի ծիգ ցանկութեան
վրայ։

«Նոր Դար»ը արթուն, գիտակից կեցուածք ունի արդիականութեան նկատմամբ, եւ եթէ յառաջընթաց եւ անվախ այս թափով չարունակէ՝ մեծ յոյսերով կրնանք դիմակալել Հայաստանի գրական ապագան։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՍՕ

Ամէն գրագէտ, մանաւանդ ամէն բարեկամ գրագէտ, որ այս աշխարհէն կը բաժնուի, մեզի կը թողու իր գործը։ Այնուհետեւ մե՛նք են որ տէր պիտի կանգնինք անոր այդ գործին։ Բայց ամէն բարեկամ գրագէտէն միայն գրական գործ չէ որ կը մնայ մեզի, անկէ մեզի կը մընայ նաեւ մարդը, մարդուն յիշատակը, անկախ՝ իր գրական գործէն։

Ես հիմա մէկդի կ՛ընեմ «Անկապ օրագիրը», «Հայու բեկորները», «Ամէն տեղ Հայ կայ»ն ու միտքս կը լեցնեմ այդ գիրքերուն հեղինակէն յամեցող թանկագին պատկերով, Վահրամ Մավեանով։ Մէկդի կ՛ընեմ Լոնտոնի «Անկլօ _ Արմինիըն Գլապ»ը, Սկիւտարի գերեզմանատան Խաչերդցի ծերունազարդ պահակ հայրիկը, Մավեանին պատմուածքներէն դուրս եկած գրական ու ժխտական բոլոր կերպարները եւ կարծես ձեռք ձեռքի կը հետեւիմ իմ տարեկից եղբայր–բարեկամիս, մտնալով մինչեւ իսկ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը։ Ման կու գանք հնօրեայ Լիզպոնի փողոցներուն մէջ, կ՛անցնինք Սան Վինչէնթէ եկեղեցին առջեւէն, կը մտնենք Մատրէ տէ Տէուս եկեղեցիէն ներս, Ալֆամա թաղամասի նեղ փողոցներուն մէջէն կ՛անցնինք. Սինթրա ու Էսթէրիլ քաղաքներուն բոլոր պալատներն ու թանգարանները կը տեսնենք, պահ մը կը զարհուրինք պատմութեան մեծութեան առջեւ, յետոյ կ՛երթանք ու կը կանգնինք Գապօ տա Ռոքա կոչուած քարայրին վրայ, որ եւրոպական ցամաքամասին ամէնէն արեւմտեան մասն է, Եւրոպայի վերջին կէտը դէպի Ատլանտեան Ովկէանոս։ Կը լսենք մեր կուրծքերը ու կը շնչենք ովկէանոսէն ու խորհրդաւոր հեռուներէն հասնող օդը։ Մեր հոգին ալեկոծումի մէջ է եւ կարծես կը փնտռենք այն ինչ որ մեր մէջ գաղտնի կարօտ մը պիտի մարէ։ Կը մտնենք Ժէրոնիմոսի եկեղեցիէն ներս ու ականջ կու տանք քարէ ժանեակներէ բարձրացող մեղեդիի մը։ Կը հիանանք քարակերտ գեղեցկութիւններու ու զարդերու, կամարներու ու դէպի երկինք երկարող սլաքներու վրայ եւ առանց խօսելու կը մտածենք թէ միայն մե՛ր ժողովուրդն է որ կրնայ հասկնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ քարէն ըստեղծել այսպիսի գեղեցկութիւն մը։ Յետոյ կը մտածենք թերեւս թէ նմանութիւններ կան մեր ժողովուրդին ու այս երկրին ժողովուրդին միջեւ։ Այս ժողովուրդին կիներն ալ իրենց ամուսինները զրկեցին դէպի ծով, դէպի պանդխտութիւն, դէպի մահ, եկեղեցիներու մէջ ուխտի ու աղօթքի նաւակներ կախելով ու աղօթելով որ ողջմամբ ետ վերադառնան իրենց պանդուխտ ամուսինները։ Այդ պանդուխտներէն մէկուն, նոր հորիզոններու գիւտարար Վասքօ տա Կամային դամբարանը հո՛ն է, այդ եկեղեցիին մէջ, եւ մենք պահ մը լռութիւն կը պահենք այդ դամբարանին առջեւ ալ։ Յետոյ կը նայինք երիտասարդ զոյգերու, որոնք կարգի մտած են ամուսնական պսակի արժանանալու համար։ Ի՛նչ ուրախ տեսարան։ Զոյգին մէկը կ՛երթայ, միւսը կու գայ։ Պսակի խրախճանքիր արարողութենէն ետք, հարսերը կ՛ընդունին իրենց ազգականներուն ու հարսնեւորներուն համբոյրները եւ մենք անոնց կը նայինք բարի նախանձով, մտածելով թէ հիմա որքա՜ն հեռու ենք այս քաղաքին մէջ մեր ցեղին երիտասարդներէն, մեր ապագայ սերունդներէն․․․։ Յետոյ կը փոխենք մթնոլորտը, կ՛անցնինք Անկախութեան երկար կամուրջին վրայէն, ողջունելով երկարամեայ բռնակալութենէ նոր դուրս եկած ու իր ժողովրդավարութիւնը գտած այս երկրին քաղաքական զուարթ մթնոլորտը, կ՛ուղղուինք դէպի Քաշքաշ, ծովեզերեայ այն գիւղը, ուր Մավեան ունի իր սիրելի ճաշարանը, ձուկերու չուկային քով։ Խոշոր կարմրատներ ու համեղ ձուկեր կ՛ուտենք, գինի կը խմենք, պաղպաղակով մը կը զովացընենք մեր հոգին։ Յետոյ կը վերադառնանք քաղաք, քիչ մը տխուր, որովհետեւ կը զգանք թէ բաժանումի ժամը կը հասնի։

Եւ իրիկունը իր մութը կը սկսի տարածել քաղաքին վրայ։ Թեթեւ անձրեւ մը կ՛իջնէ մեր գլուխներուն վրայ։

_ Պիտի բաժնուինք իրարմէ, կ՛ըսէ Մավեան, ու զիս կ՛առաջնորդէ դէպի ճաշարան մը, ուր փորթուկալցի ռեղատարատ կին մը ֆատօ կ՛երգէ կիթառի մը ընկերակցութեամբ։ Ֆատօ՛։ Կարօտի ու տառապանքի երգ։ Ո՞ր ժողովուրդին երգը տխրութեան իր չեշտով կրնայ մըրցիլ Փորթուկալցիին այս կարօտակէզ երգերուն հետ, եթէ ոչ Հայուն երգը։ Մեր երկուքին ալ հոգին կը փոթորկի երգին տխուր հնչիւններէն_ կարօտի հնչիւններէն։ Հոս ամէն երգ կարօտէ ծնունդ կ՛առնէ, կարօտի զգացումով կը ծակէ սիրտդ։ Ու կինը կ՛երգէ իր լեզուով գըրուած լուսաղոյն բանաստեղծութիւնները.

«Ամէն անգամ որ սանդուխին վրայ
ոտնաձայն մը կը լսեմ,
Կը կարծեմ որ տուն կը վերադառնաս.
Կը բանամ դուռը _ բայց միայն
կարօտը կը գտնեմ դիմացս.
Օ՛ կարօտ, որքան ստախօս ես դուն»։

Գիշերը կը յառաջանայ։ Գլուխները տաքցած են տառապանքի տաքուկ զգացումով մը, եւ Մավեան ու ես իրարու կը նայինք մտածելով որ այլեւս պէտք է տուն վերադառնանք։ Երգչուհին մեր ետեւէն կը շարունակէ երգել.

«Մնաք բարովի վայրկեանը
մէկ վայրկեան միայն կը տեւէ,
բայց հարիւր տարի պիտի տառապեցնէ
բաժանումը որ կը յաջորդէ»։

Ռ. Հ.

ՎԱԼԱՆՍ

ԵՍ ԱԼ ԱՅԴՏԵՂԷՆ ԱՆՑԱԾ ԵՄ...

Հայ մամուլի մէջ եւ ընդհանրապէս, այլ ազգի բոլոր թերթերուն մէջ ալ, թըղթակցութիւններով, յաճախ, կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու գործունէութեանց եւ ձեռնարկներուն մասին տեղեկութիւններ կը տրուին եւ յիշատակումներ կ'ըլլան։

Քիչ անգամ պատահած է որ գաղթական եւ տակաւին գաղթող մեր գաղութներու կեանքէն ներս, բացառիկ օգտակարութիւն մատուցող անձնաւորութեանց մասին, մանաւանդ՝ իրենց ողջութեան ատեն, երախտապարտ եւ գնահատական արժանի գնահատումներ եղած ըլլան, որպէսզի ե՛ւ մատուցողները ե՛ւ ստացողները, իւրաքանչիւրը իր կարգին «մոռացութեան հոր»ին մէջ չհորուին եւ մանաւանդ, արժանաւորը, օրինակ ըլլայ այլոց...

Քսան տարի առաջ, ես ալ, կամաւոր գաղթականութեամբ երբ հասայ Վալանս, անապատի մէջ եկողի մը պէս, հոգեկան խուլ ու անստոյգ վիճակներ ապրեցայ... հայերէն խօսողի եւ հայկական կեանքի կարօտը կը տանջէր զիս...

Հոս ու հոն, երբ բախտը ունենայի ոմանց հանդիպելու որ լաւ հայերէն կը խօսէին եւ մէկզմէկու նիւթը լաւ եւ հաճոյքով կը հասկնայինք, ի վերջոյ, ի յայտ կու գար որ անոնք ալ, ինծի պէս, վերջերս գաղթողներ եղած են եւ այլ զարմանալի զուգադիպութիւններով, խօսքի ընթացքին, ի՞նչպէս կը պատահէր որ անխտակցաբար, բոլորն ալ կ'ըսէին. —

— ... Ես ալ՝ Ճէյրանեան եմ, կամ Ճէյրանեան եղած եմ։

Չէ՞ որ ես ալ նորեկ մը եւ Վալանսէն անծանօթ մըն էի եւ ինքնաբերաբար, հետաքրքրութիւն մը զիս կը մղէր իմանալու թէ ո՞վ էր այդ Ճէյրանեան «կայանը» կամ «իջեւանը», որու ակնարկելով շատեր «այդտեղ եմ», կամ «այդտեղ եղած եմ» կ'ըսէին...։

Շրջան մը ետք, Վալանսի Հ.Բ.Ը.Մ.ին ձեռնարկի մը հրաւէրը ստացայ։ Սըրտատրոփ եւ անհամբեր կը սպասէի օրը, վայելելու համար «Երկրորդ տունիս» հըրապոյրը... չէ՞ որ երկար տարիներ, պատանեկութեանս օրերէն ի վեր, ապրած ու մեծցած էի հոն...

Ձեռնարկին օրը, լեցուած էր սրահը, յանկարծ, ներս մտաւ պարթեւահասակ պարոն մըն ալ։ Այն ատեն եւ հիմա ալ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ եւ ի՞նչ զգացումով, քով գտնուողի մը հարցուցի. —

— Ո՞վ է այս մօտող պարոնը։

— Ճէյրանեանն է, Մուշեղ Ճէյրանեանը, լաւ արեւելեան զգացումներով եւ ռոմանթիկ ձեւով, թէեւ ես ալ գաղթական, բայց այլ գաղթականներու անհուն դժուարութիւններն ու յուզումները ապրելով եւ ի՛նչ-ի՛նչ մտածումներով, աչքս միայն կը դառնար, «Ճէյրանեան եմ» ըսող շատ մը ներկաներուն եւ նոյնինքն՝ Պարոն Ճէյրանեանին վրայ...

Հանդիսութեան ընթացքին, նախագահը իմ մասիս յանկարծ երկու խօսք խօսելով առիթ տուաւ ինծի որ երկու խօսք ալ ես ըսեմ ներկաներուն։

Արտայայտութեանս ընթացքին, չեմ գիտեր ինչ ճարտար ձեւաւորումով, կրցայ Պարոն Ճէյրանեանը նիւթիս «հոսանք»ին մէջ մտցնել եւ աւելի առաջ ալ երթալով Վալանսի Հայոց նահապետ կոչեցի զինք...

Հանդէսին վերջաւորութեան, Պարոն Ճէյրանեան մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Սիրելի պարոն, մեր Վալանսը լաւ եկած էք։ Բայց, չհասկցայ թէ՝ ինչո՞ւ նահապետ կոչեցիք զիս...

Այդ մէկը իմ համոզումս էր եւ միանգամայն իրաւունքս էր բան մը ըսել կամ ոչ եւ այն ատեն բան մը չըսի Պարոն Ճէյրանեանին, այլ միայն ժպտեցայ...

Տարիները շատ կ'անցնին կ'ըսեն եւ զարմանալիօրէն սկսան աւելի ալ արագ անցնիլ, իրենց հետ տանելով շատ մը բաներ... բայց կան երեւոյթներ եւ իրագործումներ, որոնք չեն կրնար կորսուիլ ու մոռացութեան մատնուիլ...

Ընկերային գործիս եւ զբաղումիս պատճառաւ Եւրոպայի, մանաւանդ Ֆրանսայի հայաբնակ քաղաքներուն հայկական կեանքը եւ հայկականութեան չափանիշը բաւական մօտէն կը ճանչնամ եւ տակաւին իր հայկականութեամբ բոլորէն տարբեր է Վալանս քաղաքը...

Վալանսի Հայոց ազգային գործունէութիւնը, փոխ-յարաբերութիւնները՝ միութեանց, ընտանիքներու փոխ այցելութիւնները եւ նոյնիսկ բամբասանքներն ու «խենթութիւն»ները հայկական գիծը եւ անուշութիւնները կը պահեն տակաւին...

Մանաւանդ եկեղեցի՜ն. հոն ամէն ինչ, բանկալը եւ նստողները, մոմերը, «մաս»ը եւ նշխարը, հայերէն խօսելով կու տան ու կ'առնեն եւ «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»ը, գրեթէ ամէն մարդ ճիշդ կ'ըսէ, մինչ այդ, ուրիշ քաղաքի մը Հայց. եկեղեցիին մէջ պարոն մը «Քրիստոս ի մէջ»ի փոխարէն «էհ պիէն, պոնժուռ» ըսաւ ականջիս... ուրիշ տեղ մը այլ պարոն մը թեթեւ ժպիտով մը՝ «քոմ տ'ապիթիւտ» ըսաւ։

Արեւմտեան Սփիւռք է, ինչե՛ր կարելի չեն եւ դեռ ինչե՛ր պիտի պատահին... Աստուած հոգին լուսաւորէ Շ. Շահնուրին. —

«... Կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ»ը միթէ պարապ տե՞ղ հասաւ։

Կիրակի օր մըն էր նորէն, ըստ անոյշ սովորութեան եւ եկեղեցական հոգեւոր արարողութեանց հաճութեան հետ միատեղ, եկեղեցիին բակին մէջ, մի քանի առանձին խումբերու բաժնուած հայերէնով կը զրուցէինք իրարու հետ։

Գաղութիս մէջ, ազգային ծառայութեամբ յայտնի դիրքի վրայ եղող եւ յարգելի պարոն մը որ կը գտնուէր ճիշդ ետեւս գտնուող խումբին մէջ, յանկարծ իրեն հետ եղողներուն բարձրաձայն ըսաւ.

— Օ՛, ես ալ այդտեղէն անցած եմ...։

Ինծի իսկ անհասկնալի հետաքրքրութիւն մը ծնաւ մէջս, հասկնալու համար թէ ուրկէ՞, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս անցած ըլլալու էր։ Պէտք է ընդունիլ որ, մարդ արարածին մէջ, երբեմն, չնչին բանի համար իսկ հետաքրքրութիւն կը ծնի։ Ուշի ուշով «ականջ տուի» հասկնալու, բայց, արդէն նիւթը փոխած էին եւ չկրցայ «գոհանալ»...։

Հիմա կը մտածեմ եւ գոհ եմ որ այդ «չնչին հետաքրքրութիւնս» ծնած էր, որովհետեւ քիչ վերջ երբ այդ նոյն պարոնին թեւը մտած ուզեցի հասկնալ, դարձեալ բարձրաձայն ըսաւ.

— Օ՛, Ճէյրանեանէն... եւ պատմեց հետեւեալը.

«Արեւելքէն, ինչ եւ ինչ դժուարութիւններէ ետք նոր եւ ապահով կեանք մը ապրելու համար, մօտ երեսուն հինգ տարի առաջ, հրաշքով հասայ Վալանս։

Գործի արտօնութեան եւ Ֆրանսա կեցութեան օրինաւոր թուղթեր ապահովելու համար թափած բոլոր ճիգերս ապարդիւն անցան եւ այլեւս յուսահատ որոշեցի վերադառնալ Արեւելք... կարգ մը ծանօթներու հանդիպելու եւ «մնաք բարով» ըսելու համար, Կիրակի օր եկեղեցի գացի եւ հոն Պարոն Մուշեղ Ճէյրանեանին ալ հանդիպեցայ որ զիս քովը կանչելով հարցուց.

— Բարեւ տղաս, ի՞նչպէս ես. ի՞նչ կարգադրեցիր եւ ո՞ւր հասար...։

Երբ ըսի թէ ոչ մէկ բան կրցայ կարգադրել եւ մի քանի օրէն պիտի վերադառնամ, Պարոն Ճէյրանեան առանց պահ մը իսկ մտածելու, ըսաւ թէ վաղը՝ Երկուշաբթի առաւօտ իր Ֆապրիքը երթամ եւ իրեն ներկայանամ...»։

Խօսակիցս երբ տակաւին իր պատմութիւնը եւ Ճէյրանեանին շնորհիւ յաջողութեան մանրամասնութիւնները կը շարունակէր, ես արդէն մտածումներուս ու խորհրդածութիւններուս, իր քով ըլլալով հանդերձ, բաժնուած էի իրմէ եւ ուղեղս միայն կը խուժէր վերջին քսան տարիներուն Ճէյրանեանի վեհանձնութեան շնորհիւ յաջողած բազմաթիւ գաղթական եւ անտէր Հայերու զանազան մակարգակի պատմութիւնները եւ երախտապարտ յուզումներով արտայայտութիւնները։

Բնութեան ամէն ինչ հինցնելու եւ վերջ տալու պարտադրած օրէնքին զուգահեռ, այսօր, շուրջ կէս դար գործած Ճէյրանեան Ֆապրիքն ալ վերջ տուած է իր գործունէութեան եւ փակուած է, բայց այդ «լաստ»ն ու «իջեւան»ը բոլորովին տարբեր եւ յատկանշական է այլ Ֆապրիքներէն եւ երկար տարիներ միշտ պիտի յիշուի «Ճէյրանեան Ֆապրիք» անունը։

Այսօր, ծերունազարդ, բայց միշտ յաղթահասակ Պարոն Մուշեղ Ճէյրանեանը, այլ որակումով, նահապետ Ճէյրանեանը, երբ հանդարտ քայլերով իր առօրեայ զբօսանքը կ'ընէ Վալանսի փողոցներով, իրեն հանդիպող, յաճախ զինք յիշող եւ իր հաստատած «հայասէր կամուրջ»ին շնորհիւ հեշտօրէն տուն-տեղ եղած հարիւրաւորներու հետ, անհուն յարգանքով կը խոնարհիմ հայորդիներու մատուցած իր բացառիկ ծառայութեանց համար եւ իր մարդկային ազնիւ ոգիին առջեւ։

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Սեպտեմբեր 1-ին, Յունաստանի Խորհրդարանի շէնքին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Խորհրդարանի նախագահ՝ Ափոսթոլոս Քաքլամանիսի եւ Հայաստանի նախագահի խորհրդական եւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Վահան Յովհաննիսեանի միջեւ։ Մասնակցած են նաեւ Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչներ։ Խօսակցութեանց նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման վերաբերող Հայաստանի մօտեցումը։ Վ. Յովհաննիսեան յայտնած է նաեւ որ Հ.Յ.Դ.-ի կարծիքով, անհրաժեշտ եւ հասունցած քայլերէն է պոնտոսցի Յոյներու ցեղասպանութեան հարցի արծարծումը իբրեւ քաղաքական օրակարգ։ Սեպտեմբեր 2-ին ալ, Վահան Յովհաննիսեան ժողովրդական հանդիպում մը ունեցած է Ֆիքսի «Առաքելեան — Կիւտէնեան» մարզադաշտէն ներս։ Բացումը կատարած է Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Շահան Ֆարաճեան։ Վ. Յովհաննիսեան իր խօսքի աւարտին պատասխանած է նաեւ եղած հարցումներուն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՑԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.
ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԸ

ՍՕՖԻ. — Բնականաբար... ես երկու օրէ ի վեր գիտէի...։

ՀՐԱՆԴ. — Մազ մնաց իմ գլուխս կը փաթթէին կոր Աննան։

ՄԱՆՆԻԿ. — Ես ալ այնպէս իմացած էի... ինչպէ՞ս օձիքդ ազատեցիր։

ՀՐԱՆԴ. — Այնչափ մեծ դրամօժիտ մը ուզեցի որ հրաժարեցան իրենց խորհուրդէն։

ՍՕՖԻ. — Այս երկու նոր քանդիտաները աւելի դիւրահա՞ճ են։

ՀՐԱՆԴ. — Անշուշտ... մարդիկը շատ նեղն են, երկուքն ալ պարտքի մէջ խեղդուած են, իրենց դիրքը պահելու համար ստիպուած են քիչով գոհանալ...

ՍՕՖԻ. — Ո՞րը աւելի յաջողելու յոյս ունի։

ՀՐԱՆԴ. — Կարծեմ փաստաբանը, որովհետեւ ան աւելի քիչով պիտի գոհանայ քան բժիշկը։

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց տոքթ. Վարդանը աւելի շնորհքով մէկը կ'երեւայ կոր։

ՀՐԱՆԴ (արհամարհոտ). — Երկուքն ալ իրարմէ վար չեն մնար։

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց վերջապէս տոքթորը Եւրոպա տեսած, Փարիզի մէջ ուսում առած մարդ է։

ՀՐԱՆԴ. — Ո՞վ է ըսեր, Պոլսոյ բժշկական վարժարանէն ելած է եւ քիչ մը ատեն ալ Փարիզ գացած է... վկայականը Փարիզէն չէ, բայց ինք անանկ կըլլեցնել կ'ուզէ։

ՍՕՖԻ. — Դուն ալ միշտ կը սիրես չարախօսել։

ՀՐԱՆԴ. — Ճշմարտութիւնը ըսելը չարախօսութի՞ւն է։

Նոյն միջոցին Աննա կը մօտենայ խումբին եւ կ'ըսէ թէ սեղանը պատրաստ է։ Բոլոր հիւրերը կ'իջնեն վարի յարկը ուր կը գտնուի ճաշասրահը։ Սեղանը զարդարուած է ծաղիկներով ու զանազան ազանդերներով։ Տանտիրուհին ցոյց կու տայ ամէնուն աթոռներ եւ հրաւիրեալները կը բազմին։ Ընդհանուր խօսակցութիւն մը կը սկսի։

ՎԵՐԳԻՆ. — Տոքթոր, իրա՞ւ է որ միսը շատ օգտակար չէ մարդուս համար։

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Ամէն մարդուս կազմուածքէն ու խառնուածքէն կախում ունի, մարդ կայ որուն համար միսը օգտակար է, մարդ կայ որուն վնաս կու տայ...

ՅՈՎՍԷՓ. — Տոքթորը շատ ճիշդ կը խօսի, օրինակի համար, ինծի միսը աւելի վնաս կու տայ քան օգուտ ունի։

ԱՆՆԱ. — Ձուկը միսէն աւելի օգտակար եւ անվնա՞ս է եղեր։

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Այո՛, օրիորդ, միայն թէ ո՛չ ամէն ձուկերը, ասկէ զատ, ինչպէս ըսի, միշտ նկատի առնելու է մարդուս խառնուածքը, ստամոքսներ կան որոնք չեն կրնար դիւրաւ մարսել միսը։

ՍՕՖԻ. — Ես, օրինակի համար, տանը մէջ միշտ խնդիր ունինք այս մասին, ամուսինս ձուկը չափազանց կը սիրէ, իսկ ես բնաւ չեմ սիրեր։

ԹՈՎՄԱՍ. — Եթէ տանը մէջ ձուկն է ձեր ընտանեկան ներդաշնակութիւնը խանգարողը վնաս չունի։

ՍՕՖԻ. — Բայց չէնք շնորհք կը կռուինք երբեմն այս պատճառաւ իրարու հետ...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Բարեբախտաբար այդ կռիւները ձեզ մինչեւ Դատաստանական Խորհրդին առջեւ չեն տանիր։ Թէեւ արդարութիւնը կը պահանջէ որ էրիկ կընկան միջեւ ճաշակի տարբերութիւնը ամուսնալուծութեան բաւական զօրաւոր պատճառ մը ըլլայ։

ՀՐԱՆԴ. — Գիտէ՞ք որ այս միջոցիս, Դատաստանական Խորհուրդին առջեւ վաթսուն հատ ամուսնալուծութեան դատ կայ եղեր։

ՍՕՖԻ. — Ի՛նչ կ'ըսէք, Հրանդ էֆէնտի,

ՀՐԱՆԴ. — Այո՛, Դատաստանական Խորհուրդի անդամներէն մէկը ըսաւ։

ՎԵՐԳԻՆ. — Քիչ օրէն կարծեմ վաթսունմէկ պիտի ըլլայ դատերուն թիւը։

ՄԱՆՆԻԿ (հետաքրքիր). — Ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս... ամուսնալուծութեան խնդի՞ր մը կայ։

ՎԵՐԳԻՆ. — Անանկ բան մը ականջս հասաւ...

ՄԱՆՆԻԿ. — Ո՞վ են ամուսնալուծութիւն ուզողները։

ՎԵՐԳԻՆ (խորհրդաւոր). — Շատ ծանօթ ընտանիք մը... եւ դեռ նոր ամուսնացած։

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց անունը տո՛ւր տեսնենք... ես կը ճանչնա՞մ։

ՎԵՐԳԻՆ. — Հարկաւ կը ճանչնաս։

ՄԱՆՆԻԿ. — Ըսէ՛, ո՞վ են...

ՎԵՐԳԻՆ. — Չէ՛, անուն չեմ ի տար... քանի մը օրէն կ'իմանաք, չեմ ուզեր որ խօսքը ինէ ելլէ։

ՍՕՖԻ. — Բայց քանի որ դուն իմացեր ես, ըսել է ուրիշներն ալ գիտեն։

ՎԵՐԳԻՆ. — Չեմ կարծեր, խնդիրը շատ գաղտնի պահուած է... ես դիպուածով իմացայ։

ՄԱՆՆԻԿ. — Եթէ անուն տալ չես ուզեր՝ գոնէ խնդիրը պատմէ՛...

ՎԵՐԳԻՆ. — Խնդիրը ի՞նչ կ'ուզես որ ըլլայ, անհաւատարմութիւնը... բայց շատ զարմանալի պատմութիւն մըն է։

ՄԱՆՆԻԿ. — Ինչո՞ւ զարմանալի։

ՎԵՐԳԻՆ. — Որովհետեւ անհաւատարմութիւն գործողը կինն է եւ ամուսնալուծութիւն պահանջողն ալ ինքն է։

ՍՕՖԻ. Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ատիկա...

ՎԵՐԳԻՆ. — Պարզապէս ամուսինը կ'ամբաստանէ կոր թէ՝ ան եղած է իր անհաւատարիմ ըլլալուն պատճառը, թէ ամուսինին դրդումով անհաւատարմութիւն ըրած է եւ թէ նոյն իսկ ամուսինը ինք իր ձեռքով սիրահար մը ճարած է իրեն...

ՍՕՖԻ. Բայց ինչո՞ւ համար...

(Շար. 7)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Շէլ. - Աշոտ Սերճանեան 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿԱՌՏԱՆՆ. - Սիմոնեան ընտանիքը 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իրենց հօր՝ Թադէոս Սիմոնեանի յիշատակին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց. Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան *ժամը 4–ին:*

Այս երեկոյեան տեղի ունենալիք Թափօր–Անդաստանը *տարւոյս վերջինն է: Առաջին «Անդաստան»ը կատարուեցաւ Փետրուար 13–ին,* Տեառնընդառաջի *նախատօնակին:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13. խաչվերաց, Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:
Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան երեկոյեան ժամը 5–ին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14. Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ, որմէ ետք հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ ժամը 11–ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Խաղողօրհնութեան առթիւ. –

Պ. Ֆրանսուա Արզումանեան 500 Ֆր., Տիկին Սրապեան, Տիկին Կարմիրեան 200–ական Ֆր., Տիկին Կարապետեան, Սուքիասեան ընտանիք, Սաթըլմըշեան ընտանիք, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Ալիս Պչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ եւ Անահիտ Պահատուրեան եւ Տիկին Անալիս Պաղտոյեան 100–ական Ֆր., Տիկին Պաշըպէօյիւքեան սնտուկ մը խաղող:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. –

Տիկին Գույումճեան 500 Ֆր., Պ. Տէր-Մարտուպեան 400 Ֆր., Օր. Աղապալեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Հերփոյեան 100 Ֆր.:

Շմաւոն Սրապեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Պ. Սմբատ Սարատ 250 Ֆր., Պ. Վահան Չաքըճը 100 Ֆր.:*

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԺԵՆԻ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆՔ

ընտանիքը եւ բարեկամները իրենց ջերմ շնորհաւորութիւնները կը ներկայացնեն անոնց 60-ամեայ ամուսնական տարեդարձին առթիւ եւ կը մաղթեն որ անոնք շարունակեն իրենց միասնական կեանքը՝ քաջառողջ եւ երջանիկ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14–ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, Հեռ. –

01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 *ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին*

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաշեան» *սրահին մէջ*

339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;
— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;
— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h

Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.

— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse;
— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (chevi);
— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;
— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU

ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h
— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;
— *Enfants à partir de 4 ans* —

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h
Rentrée le 26 Septembre à 14h30

U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

THEATRE DE L'UNGIS
Arc-en-ciel

du 17 au 19 septembre ➔ théâtre

Une Bête sur la lune

de Richard Kalinoski

➔ mise en scène Irina Brook ➔➔➔ "Sans être une pièce politique ou polémique, *Une Bête sur la lune* réussit à nous ouvrir les yeux sur l'une des plus grandes injustices ignorées de notre siècle : le Génocide arménien." Irina Brook

➔ locations 01 45 60 79 05

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ՝

4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի հոգեւոր հայրերուն:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ծանօթ. – Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսած ըլլալով ի գիտութիւն հաւատացեալներուն, սակայն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու եկեղեցական ժամապաշտութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները կը շարունակուին կատարուիլ:

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3050 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

«Ն Ա Ր Ե Կ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Անկէնի «Նարեկ» Միօրեայ Վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9.30–ին, վեց տարեկանէն մինչեւ պաքալորէայի դասարանի աշակերտներու համար:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար դիմել. –

01. 34. 12. 84 45
կամ
01. 39. 89. 63. 06

Թիւերուն:

Դասընթացքներու վայր՝

8, rue Felix Faure
95880 Enghien-les-Bains

INFORMATION !!! INFORMATION !!!

La compagnie nationale arménienne, **Armenian Airlines**, a le plaisir de vous informer qu'elle effectue chaque Jeudi une deuxième fréquence hebdomadaire sur Paris.

Les horaires sont identiques à ceux du Lundi, à savoir :
Départ Erevan 8h15, arrivée Paris 10h15
Départ Paris 17h10, arrivée Erevan 00h50

Pour toute information supplémentaire contacter RPTA, notre Agent Général de Vente en France :
19, rue St-Roch — 75001 PARIS
Tél.: 01. 42. 96. 10. 10 — 01. 42. 96. 10 40
Fax: 01. 42. 96. 18. 77.

Le Représentant

1954 — 1998
44ème ANNIVERSAIRE
1954 — 1998

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours
de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes
Sous la présidence de
MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et MGR DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*

La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

Sous la direction de
ROBERT ARTINIAN

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes que ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :
— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 SEPTEMBRE
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.463 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.463

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԼՑԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԸ ԳՏԱՒ՝ Ե. ՊՐԻՄԱԿՈՎ

ՀԻՆ ՄԱՐԴ ՄԸ
ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ելցին չուզեց երրորդ փորձ մը կատարել Չերնոմիրդինը կրկին ներկայացնելով Դումային եւ Սեպտեմբեր 10-ին վարչապետութեան աթոռին նշանակեց հին մարդ մը, հարազատ ապարաչիկ մը՝ Եւգենի Պրիմակով: Սեպտեմբեր 11-ին, Դումային վաւերացումը ոչ մէկ կասկած կը վերցնէր քանի համայնավար մեծամասնութեան հաւանութիւնը կար ի յառաջագունէ:

Ե. Պրիմակով ծնած է Կիեւ (Ուկրանիա) հրեայ ընտանիքի մը ծոցը (ըստ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին ուկրանական, հայկական եւ հրէական արմատներ ունի) 1929-ին, մեծցած է Թիֆլիս եւ եթէ նոյնիսկ, այսօր, դեմոկրատ վարչակարգին կը յարմարի, կը մնայ միշտ համոզուած համայնավար մը: Ճիշդ է որ մեծ ընդունակութիւն ունի «յարմարելու», յաջորդաբար եղած է Բրեժնեւի եւ Գորբաչովի համակիր, այսօր ալ՝ Ելցինի: Անցեալին եղած է ՔԱ.-Կէ.-Պէ.-ի արտաքին բաժնի ղեկավարը, հին աղուէս մըն է, խելացի, խորամանկ, խորհրդային նոմենկլատուրայի տիպարն իսկ: Միակ թերութիւնը կը նկատուի ոչինչ հասկնալ ելմտական եւ տնտեսական հարցերէ, հակառակ անոր որ տնտեսական գիտութեանց տոքթորա մը ձեռք ձգած է 1956-ին: Փայլուն ուսում ալ ըրած է արեւելեան ուսումներու հիմնարկը, քաջ արաբախօս է, բաւական երկար ատեն լրագրողի ասպարէզին նուիրուած է եւ 1962-էն 70 «Պրաւդա»յի թղթակիցը եղած է արաբական երկիրներու մէջ: 70-ական թուականներուն տնօրէնն է Գիտութեանց Ակադեմիայի արեւելեան ուսումներու հիմնարկին, ապա՝ Համաշխարհային Տնտեսութեան հիմնարկին (ԻՄԵՄՕ): Բրեժնեւի համար իր գլխաւոր արեւելագէտն էր: Բայց, իր քաղաքական աստղը աւելի կը փայլի Գորբաչովի օրով: 1989-ին անդամ է Պոլիտբիւրոյի եւ գլխաւոր խորհրդականներէն Գորբաչովի արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ: Կը նշանակուի նաեւ ՔԱ.-Կէ.-Պէ.-ի փոխ-տնօրէն 1991-ի փուչի ձախողութենէն ետք: Գաղտնապահ, հիւանդագին կասկածամտութիւն մը ունի մետիաներու նկատմամբ:

1996-էն ի վեր Արտաքին Նախարար է, յաջորդելով Կոզիրեւի եւ կը գնահատուի Արեւմուտքի կողմէ որպէս եզակի դիւանագէտ: ՕԹԱՆ-ի ընդլայնման հարցի ատեն, վճռական դեր խաղացած է: Խիստ կերպով պաշտպանելէ ետք իր երկրին շահերը, կրցաւ միջին ճամբայ մը գտնել, որ թոյլ տուաւ ՕԹԱՆ - Ռուսաստան կոմիտէի մը ստեղծումին Ատլանտեան զինակցութեան ընդլայնման որպէս հակակշիռ:

Քանի մը օր առաջ, կ'ըսուէր թէ մերժած էր Ելցինի առաջարկը. կը թուի թէ կարելի եղած է զինք համոզել, քանի միակ մարդն է որ բոլորին գործին կու գայ: Արեւմուտքն ալ գոհ է: Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ «ան արժանի է մեր վստահութեան», Հելսինքիէն ուր կը գտնուի Ժոսփէն յայտարարած է թէ միայն կրնայ ուրախանալ Պրիմակովի թեկնածութենէն, հուսկ Ուաշինկթըն աշխատանքի լաւ յարաբերութիւն կ'ակնկալէ: Սպիտակ Տան բանբերն ալ ըսած է. - Ամերիկեան կառավարութիւնը կը ճանչնայ եւ կը յարգէ Ե. Պրիմակովը:

X Այս նշանակումէն ետք, Մոսկուայի սակարանն ալ դրական հակազդեցութիւն ունեցած է, ռուբլին բարձրացած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ հակահայ չնչրուած կեցուածքով ծանօթ «Թիւրքիյէ» թերթը Սեպտ. 10-ին կրկին պնդած է թէ Հայաստան ապաստան կու տայ ՓՔՔ.-ին: Թիրախ կ'առնուի նախագահ Ռ. Քոչարեան որ կ'ըսուի թէ զօրավիգ է քրտական այդ կազմակերպութեան որ Հայաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ կեդրոններ հաստատած է: Ուշադրութեան ալ յանձնուած է որ այս գործունէութիւնը կը զուգադիպի Անգարա - Մոսկուա յարաբերութիւններուն տկարացման շրջանի մը:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ժ.-Փ. Շըվէնըման ելած է մահաքունէն եւ ճանչցած իր հարազատները, ինչպէս հաստատեց Վալ տը Կրասի բժշկապետը, Սեպտ. 10-ին: Անմիջական բարելաւման մը մասին բժիշկները շատ վերապահ կը մնան, լեարդի եւ երիկամունքի թարդութիւններ կան տակաւին եւ ջղաբանական դետնի վրայ ալ առայժմ կարելի չէ նախատեսութիւններ ընել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ծերակոյտի նախագահին աթոռին թեկնածու է ներկայի նախագահը՝ Ռ. Մոնորի, 75 տարեկան. մրցակից ունի Գրիսթիան Փոնսըլէ 70 տարեկան: Ծերակոյտին մէկ երրորդը կը նորոգուի երեք տարին անգամ մը եւ ամէն վերանորոգումէ ետք նոր նախագահ մը կ'ընտրուի: Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտ. 27-ին եւ Հոկտ. 1-ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Քոհլ ժողովրդական Պունթէ պարբերականին տըուած հարցազրոյցի մը մէջ ի սկզբանէ կը հրճուի երեւակայելով հակազդեցութիւնը իր հակառակորդներուն եթէ վերընտրուի Սեպտեմբեր 27-ին: Առ այժմ իր մրցակիցը՝ Շրէօտէր հինգ կէտ աւելի ունի հարցախոյզներուն մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ընկերվարական նախկին Ներքին Նախարարը՝ Պառիօնուէվօ եւ իր կցորդը բանտարկուեցան, իբրեւ հետեւանք 10 տարուան բանտարկութեան վճիռին, որ տրուեցաւ իրենց նկատմամբ ԿԱԼ-ի կապակցութեամբ: Ծանօթ է որ 80-ական թուականներուն ԿԱԼ-ը (ազատագրումի հակահարեկչական խմբակներ) ԷԹԱ-ի դէմ մահացու արշաւանքներ կատարած է եւ կառավարութեան անդամներ ալ մեղսակից եղած են: Երկու դատապարտեալները մեղադրուած են ապօրինի ձերբակալութիւններու եւ դրամական գեղծարարութեան համար: Ներքին նախկին նախարարը կը պնդէ որ անմեղ է եւ դատապարտուած է առանց փաստի:

ԱՏՐՊԵՏՈՐԴԱՆԱՆԻ եւ Գաղայի մէջ հրեաներու թիւը 8,8% համեմատութեամբ աւելցած է 1997-ին եւ 170 հազարի հասած է, 1998-ին 3,3%-ի նոր յաւելում մըն ալ արձանագրուած է, ինչպէս կը գրէ Հա'Արէց օրաթերթը, Ներքին Նախարարութեան մօտ ստուգելէ ետք թիւերը: Այս իրողութիւնը պատճառ կը նկատուի խաղաղութեան գործընթացին կասեցման:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԶՕՐ. ԼԵԲԷԴԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ռուսաստանի տագնապին առընչութեամբ, կացութիւնը փրկելու կարողութեան տէր դէմքերու շարքին առաջին յիշուածներէն է զօր. Լեբէդ: Ան նաեւ բացառութիւններէն կը նկատուի կաշառակերութեան մէջ թաթխուած վերնախաւի մը ուր իշխանութեան դիրքը գլխաւոր աւիթ նկատեց ու կը նկատէ անձնական հարստութիւնները, մենաշնորհները մեծցնելու: Իրեն հետ կատարուած բազմաթիւ հարցազրոյցները լոյս կը տեսնեն միջազգային մամուլին մէջ ուր ան կը վերլուծէ կացութիւնը բաւական խրապաշտութեամբ, ծանր ամբաստանութիւն ուղղելով ներկայի ղեկավարներու:

«էվէնըման տիւ ժէօտի»ի (Սեպտ. 10-16) կողմէ կատարուածն ալ մէկն է անոնցմէ: Զօրավարը նախ կ'ըսէ թէ տասնամեակներէ ի վեր երկրին մէջ ոչ մէկ արժէք ունեցած է մարդկային կեանքը: Մասնակից ըլլալով Չէչէնիոյ պատերազմին, տեսած է թէ նոյնն է պարագան ռազմադաշտին վրայ ուր զինուորը թիւ մըն է միայն: Ու անմարդկային այդ մթնոլորտին հետ առաջին ծանօթութիւնը սկսած է Աֆղանիստանի պատերազմէն: Հոն նախ շշմած է զինուորական գործողութիւններու եւ մամուլի տեղեկատուութեան խոր հակասութեան: Մինչ իրենց զօրախումբերը անողոք կռիւ կը մղէին հոն, մամուլը կը գրէր թէ գացած են վերակառուցելու, օգնելու, դաստիարակելու: Արդէն 1945-էն ետք բացայայտ, կամ քօղարկուած շրջանային պատերազմներու բեմ եղած է Միութիւնը ուր մեծ թիւով «արհեստավարժ ոճրագործ» պատրաստուած է: Մեծամեծ միջոցներ յատկացուած են այդ նպատակին: Եւ միշտ ալ այնպէս եղած է որ պատմութեան 180 աստիճանով փոփոխութիւն մը հարիւր հազարաւոր այդ մարդիկը մէկ օրէն միւսը անպէտ տարրերու վերածած է: Եւ այսօր անոնք լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն երկրին համար, քանի որ կրնան քաղաքական նպատակներու գործիք ըլլալ: Կայ նաեւ հիւլէական վտանգը: Երկար ատեն հարկաւոր միջոցները ունենալէ ետք, օր մըն ալ ամէն յատկացում դադրած է: Ոչ ոքի հոգը եղած է որ հիւլէական ճարտարարուեստը կարելի չէ կեցնել որեւէ ուրիշ գործատան պէս: Այդ վերաբերումին հետեւանք կը նկատէ Լեբէդ այդ հաստուածէն բազմաթիւ ղեկավարներու անձնասպանութիւնը:

Երկրին ղեկավարութեան վեց հոգինոց մեծահարուստներու խմբակի մը ձեռքը ըլլալու մասին հարցումին կը պատասխանէ թէ չափազանցուած է այդ թիւը. բայց ճիշդ է որ երկիրը քանի մը տասնեակ հոգինոց սակաւապետութեան մը ձեռքն է: Ատոր հետեւանքն է այն կացութիւնն ալ որ, իշխանութիւնը ժողովուրդին ապրածէն ամբողջովին տարբեր աշխարհի մը մէջ կ'ապրի: Ինչպէս երէկ կ'ապրէր անհատական ու մասնաւոր իր համայնավարութեան սահմաններուն մէջ, այսօր ալ կ'ապրի անհատական ու մասնաւոր իր դրամատիրութեան մէջ: Միակ տարբերութիւնն է ատիկա: Այդ խաւին յատուկ է անսահման հարստացումի մը յատկանիշը: Նոյնիսկ այդ խումբին մէջ կան տիպարներ որոնք գողնալով չեն բաւականանար ու կ'ուզեն որ ամէն մարդ տեսնէ այդ գողութիւնը, տեսնուի ան, որպէս իրենց ամենազօրութեան փաստը: Զօրավարը կ'ըսէ թէ ատիկա կարելի բան է միայն Ռուսաստանի մէջ ուր մարդոց համբերութիւնը անհատնում է: Այս խաւին ցայտուն օրինակն է Բերեզովսկի որուն համար կ'ըսուի թէ տէր է հեռատեսիլի կայաններու ամբողջ շարքի մը: Լեբէդ կ'աւելցնէ թէ կ'ըսուի նաեւ որ 2-3 քաղաքացիութիւն ունի եւ հարստութիւնը պահ դրած է Սպանիա, Իսրայէլ եւ ԱՄՆ:

Ան համաձայն չէ որ Ռուսաստանի իշխանութեան գլուխը կանգնած է արդիական Բիւզանդիոն մը: Ո՛չ: Պարզապէս, Բիւզանդիոնն է, առանց արդիականացումի: Ինչ կը վերաբերի նախագահին, նախկին իշխանութեան դէմք մըն է որ շատ իւրայատուկ պայմաններու մէջ դարձաւ Ռուսաստանի նոր ցարը: Զինք միակ հետաքրքրողը ամէն գնով իշխանութիւնը պահելն է: Կայ նաեւ առողջական հարցը: Զօր. Լեբէդ կ'ըսէ թէ Ելցինին կը տրուին միայն այն տեղեկութիւնները որոնք իրեն հաճելի կ'ըլլան: Ինք մինչեւ 1996 Օգոստոս 10 ծառայած է Չէչէնիա, յետոյ, Օգոստոս 12-ին ընդունուած է Ելցինի կողմէ: Ներկայացուցած է տեղեկագիրը, մատնանշելով իրականութիւնները: Խօսակիցը լայն, լայն բացած է աչքերը, զարմանքէն շշմած: Եւ անկէ ետք անգամ մըն ալ չէ ընդունած զօրավարը:

Եթէ ինք իշխանութեան գար, ի՞նչեր պիտի ըլլային առաջին ընելիքները: Լեբէդ կ'ըսէ որ առաջնահերթը պիտի ըլլար ժողովրդագրական կացութիւնը սրբագրել, քանի որ անցեալ տարի մահերու թիւը ծնունդներէն մէկ միլիոն աւելի եղած է: Երկրորդն ալ հաստատել է հիւլէական իսկական ապահովութիւն մը: Իսկ որպէս երրորդ մտահոգութիւն ան կը նշէ բնապահպանական կացութիւնը: Կ'ըսէ թէ նոյնիսկ Մոսկուայի մէջ որ ամէնէն աւելի ուշադրութեան առարկայ քաղաքն է, հարիւր դպրոցականէ միայն 11-ը քաջառողջ է:

Իսկ Ռուսաստանի ապագան կը տեսնէ վրդոված, մարմնով առողջ եւ նուիրական դայրոյթով բարախուն: Կ'ըսէ թէ տիտանի աշխատանք անհրաժեշտ է որ կրնայ տարուիլ միայն ընդհանուր զօրակցութեամբ մը, վերջ տալու համար տագնապին որ կը տեւէ արդէն շատ երկար ժամանակէ ի վեր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԲԱՑՈՒՄԻՆ

Թեհրանի «Արարատ» մարզարանին մէջ Սեպտ. 9-ին բացումը կատարուած է համահայկական 31-րդ խաղերուն, ներկայութեամբ Իրանի նախագահ Խաթամիի: Կը մասնակցին Իրանի հայկական մարզական ակումբներու 1300 մարզիկներ ու Հայաստանէն չորս խումբեր: Խաղերը կը տեւեն տասը օր: Ինչպէս հաղորդած է «Իրանի Ձայնը» ռատիօկայանը, նախագահ Խաթամի բացման հանդիսութեան իր ելոյթին մէջ չեշտած է հայ գաղութին կարեւոր դերը երկրին պատմութեան մէջ. ան ըսած է որ հայ քրիստոնեայ կարեւոր դէմքեր պատասխանատու դիրքեր գրաւած են մահմետականներու կողքին, մեծապէս նպաստելով իրանեան եւ իսլամական քաղաքականութեան:

Նոյն հանդիսութեան ներկայ գտնըւած են Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, Իրանի առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան եւ Իրանի Խորհրդարանին հայ երեսփոխանները:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 10/11)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 10-ին, Ֆրանսայի դեսպանը Մ. Լըկրա Երեւանի մէջ հանդի-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՍԱՀՄԱՆ ՔԱՋԱՑ՝ ԼԵԶՈՒ ԻՒՐԵԱՆՑ»

Երբ լեզուական հարցեր նիւթ կ՚ըլլան, ընդհանրապէս նկատի կ՚առնուին Հայաստանը եւ Սփիւռքը որպէս հայերէնի գործածութեան շրջանակներ: Կը մոռցուի՞ Արցախը. ո՛չ անշուշտ, բայց քանի որ հոն առաջնահերթութիւնը տարբեր բաղկացուցիչներ ունի, հետաքրքրութիւնը աւելի կը կեդրոնանայ անոնց վրայ: Ու լեզուին, մշակոյթին առնչուած բնագաւառը կրեթէ լուռ համաձայնութեամբ մը կը ձգուի աւելի լայն, աւելի հանդիստ օրերու:

Այդ նոյն Արցախէն հասնող թերթ մը՝ «Ազատ Արցախ» (Օգոստոս 22) եկաւ բանելու որ ընդհանուր նկատուած այս կեցուածքէն բացառութիւններ կան եւ թէ անոնց համար բնա՛ւ վաղուան առաջնահերթութիւնը չէ լեզուականը: Խօսքը կը վերաբերի տեղւոյն Տեղեկատուութեան եւ մամուլի վարչութեան պետ Գարեգին Ղազարեանի որուն հետ ընդարձակ զրոյց մը ունեցած է թերթին գլխաւոր խմբագիրը Գեղամ Պաղտասարեան: Զրոյցը հետաքրքրական է մէկէ աւելի առումներով. անոնց առաջին տեղը կը գրաւէ տուեալը թէ Գ. Ղազարեան ոչ միայն կը պաշտպանէ լեզուական կալուածին անչափելի կարեւորութիւնը, կը շեշտէ անոր կենսական դերը, այլեւ իր գործածած հայերէնով ապացոյցը կու տայ սկզբունքին ու կիրարկումին հաղուադէպ միասնութեան: Այս երեւոյթը ուշագրաւ է ուրախացնող ըլլալու չափ, քանի որ կու գայ շրջանակէ մը ուր «գրական հայերէն»ը սեղմուած մնացած է ռուսերէնին, ադրբեջաներէնին եւ տեղական բարբառին տարածուն գործածութեան միջեւ: Եւ Արցախին խորհրդային կարգերու իրավիճակէն անկախութեան, ադրբեջանական տիրակալութենէն ինք իր իշխանութեան անցքի դժուարին շրջանին պէտք է առօրեայ գործածութեամբ, կրթական գործունէութեամբ, մամուլով, հեռատեսիլով հաստատէ լեզուական նուիրապետական նոր կարգն ալ: Կարդալէ ետք այս անհրաժեշտութեան եւ անոր կապուած աշխատանքին, հարցերուն, դժուարութիւններուն մասին Գ. Ղազարեանի բացատրութիւնները, մարդ կրնայ առնուազն գոհունակութեան հաստատ առաջին տուեալ մը ունենալ. այն որ խնդրին մեծութեան քով կան իրականութեան եւ ըլլալիքին գիտակցութեան, համոզումին տէր, ճիշդ տեղը դրուած ուժեր: Թէ օր մը, Հայաստանի նման, զուտ քաղաքական —եւ ոչ մասնագիտական— նախընտրութեան հաշիւներ կու գա՞ն խանգարել հոն եւս ներկայի այս տուեալը, յայտնի չէ. բայց կարեւորը այն է որ այսօր ճիշդ են դիրքերն ու հարցադրումները:

Հարցազրոյցէն առաջ, ամենակարճ ճամբով պատկեր մը ունենալու համար Արցախի լեզուական բնագաւառէն, կը բաւէ կարդալ Գ. Ղազարեանի պատմածը. «Մի օր իմ աշխատավայրի հեռախօսներից մէկն անջատուել էր եւ ես զանգեցի կապի ծառայութիւն, խնդրելով վերականգնել գիծը: Աշխատակցուհին հարցրեց թէ ի՛նչ է հիմնարկի անունը, եւ ես բառ առ բառ արտաբերեցի՝ "Տեղեկատուութեան եւ մամուլի վարչութիւն": Նա սիրալիր եւ պատրաստակամութեամբ ձեռնամուխ եղաւ գործին, խոստանալով որ հինգ րոպէից յետոյ հեռախօսն անպայման կ՚աշխատի: Մի ժամից յետոյ օրիորդին յիշեցրի իր խոստումը: Նա վրդոված պատասխանեց որ ինքն իր խոստումը վաղուց է կատարել. բայց մի պահ յետոյ նորից հարցրեց. "ի՞նչ էիք ասել հիմնարկի անունը": Հասկանալով թէ ինչ է կատարուել, ես ասացի հիմնարկի ռուսերէն անուանումը, որից յետոյ կապի աշխատակցուհին լիաթոք ծիծաղելով պատասխանեց. "Դէ՜, այդպէս՝ հայերէն, մեր լեզուով ասէիր էլի..."»:

ԼՂՀ «Լեզուի մասին» օրէնքը Գ. Ղազարեան կը սահմանէ Արցախը «բաղձալի վերջնահանգրուանի հասցնելու գոյազէն», նիւթեղէն ու ռազմական միջոցներուն, բարոյական յատկանիշներուն զուգահեռ: Օրէնքին ծնունդը կ՚արձանագրուի 1992-ին երբ սահմանադրական օրէնքով հայերէնը պաշտօնապէս կը հռչակուի ԼՂՀ պետական լեզուն: Յետոյ, 1995-ին կ՚որոշուի մշակել «Լեզուի մասին» օրէնքին նախագիծը եւ տարի մը ետք, 1996 Մարտին կը քուէարկուի օրէնքը:

Գ. Ղազարեան կը ցաւի որ «ամէն ինչ չէ որ արւում է օրէնքի տառին ու ոգուն համապատասխան»: Որպէս այդ կը նշէ Մոսկուայի մէկ համալսարանին Երեւանի ներկայացուցչութեան Ստեփանակերտի մասնաճիւղին բացումը զոր օրէնքի «բիրտ խախտում» կը նկատէ: Կը յիշեցնէ թէ ԼՂՀ տարածքին վրայ միայն կառավարութիւնը Խորհրդարանին համաձայնութեամբ կրնայ որպէս բացառութիւն «օտարալեզու ոչ հանրակրթական ուսումնական հաստատութիւն» հիմնել: Տրուած օրինակին մէջ այդ տրամադրութիւնը յարգուած չէ:

Օրէնքով հայերէնի տիրակալութիւնը հաստատուած ըլլալով հանդերձ, դժգոհութիւն պատճառած է, դոնէ «որոշակի խաւեր»ու, ռուսական դպրոցներու փակումը: Գ. Ղազարեան կը ճշդէ որ անոնք փակուած են միայն հայ երախաներու առջեւ: Հաւանօրէն անհասկնալի ալ չէ դժգոհութիւնը, քանի որ տասնամեակներով այդ լեզուին տարածուած գործածութեան հետ, Արցախին փայփայած է այն գաղափարը թէ ադրբեջաներէնը կարելի է բոլոր մարզերէն վանել ռուսերէնին՝ այդ «երկրորդ մայրենիու» շնորհիւ: Ու կրկին տուժած է հայերէնը: Այսօր անվճար դասընթացքներով, մամուլի միջոցով առիթներ կը տրուին պետական լեզուին տիրապետելու:

Բաւական ծաւալելով դերիշխանութիւն կոչուած իրավիճակին մէջ լեզուական ազդակին անհրաժարելի դերին վրայ, Գ. Ղազարեան կը մէջբերէ Ռ. Իշխանեանի դատումը. «Հայոց լեզուն մի առանցք է որի վրայ հայ ժողովրդի միւս բոլոր յատկութիւնները շարուած են. հանէք առանցքը, բոլորը կը թափուեն»:

Ընդհանուրին ուղղուած այս մասէն ետք նիւթը կը կապուի օրէնքին պաշտօնատարներու առնչուած տրամադրութեան: Զրուցավարը դիտել կու տայ որ այդ հատուածը պարտի տիրապետել հայերէնին ու պաշտօնական իր արտայայտութեան մէջ ապահովել անաղարտ խօսքը: «Կեանքում, սակայն, վիճակը փոքր-ինչ այլ է»: Կան որոնք կը շարունակեն ռուսերէն արտայայտուիլ, ոմանք ալ «այնքան էլ գրագէտ չեն խօսում հայերէն»: Տարածուած ու իւրացուած սխալներ ալ կան: Կը յիշուին «մոտիկացում»ը (մօտեցում), «ընտանյական»ը (ընտանեկան), «փիքսել»ը (փաստել, արձանագրել), եւլն.: Գ. Ղազարեան չի ժխտեր երեւոյթը, բայց «պէտք է նախ կարեւորն ու երկրորդականն իրարից զանազանել»: Այսինքն՝ «այսօրուայ պայմաններում, չարիքներից փոքրագոյնն է երբ պաշտօնեան այնքան էլ գրագէտ չի խօսում հայերէն: Առաւել կարեւորն այն է որ նա հայերէն խօսի ու գրէ, այլ ոչ՝ օտար լեզուով»: Ահա՛ մօտեցումը որ կ՚ամփոփէ հայրենասիրական տասը ճառ կամ տասը պատմութեան դաս, ըսելու համար 1920-էն ասդին Ղարաբաղի մէջ կատարուածը: Նկատողութեան մը պատասխանն է սակայն ուր անուղղակի կերպով անգամ մը եւս կը շեշտուի գիտակցութեան, մորթին վրայ զգացուած փոփոխութեան կարեւորութիւնը: Լեզուի, ազգային ամէնէն նուիրական չեադիտերինչերու մասին ամէն օր շռնդալից յայտարարութիւններ կ՚ըլլան, ճառեր կը խօսուին ամէն օր, ամէն անկիւնի մէջ:

Այդ դպրոցը գրական իր տիրակալութիւնն ալ ծաւալած է ամէն տեղ: Բայց ո՛չ մէկը ազդելու նոյնքան ներուժ ունի, որքան ղարաբաղցի երէկուան այն ռուսախօս պաշտօնեան որ այսօր հոգ չէ թէ ոչ այնքան «գրագէտ» հայերէնով կ՚արտայայտուի իր պաշտօնին գլուխը:

Պաշտօնեաներու անհատական պարագաներուն զուգահեռ վիճակ կը պարզէ պաշտօնական գրագրութիւնն ու գործավարութիւնը: Հոս եւս, սակայն, Գ. Ղազարեան կ՚ըսէ թէ «սկսել են նշմարուել յուսադրող, բերկրառիթ տեղաշարժեր»:

Լեզուի մարզին առնչուած զրոյցին մէջ նիւթ կ՚ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի բարբառը որպէս լեզուական գործածութեան առաջին տեղը գրաւած տարատեսակ. անոր ալ բաժին կը վերագրուի գրական հայերէն խօսքին «աղքատիկութենէն»: Որպէս «Լեզուի մասին» օրէնքի պատրաստութեան մասնակից, Գ. Ղազարեանի առաջարկով, նոյն օրէնքին մէջ տեղ տրուած է նաեւ տեղական բարբառին: Պէտք է խրախուսուի անոր ուսումնասիրումը, անով ազգագրական հաւաքածոներու հրատարակումը: «Բարբառները մեր հարստութիւնն են, բայց դրանք պէտք է օգտագործել խելացի»: Ան կ՚ափսոսայ գրաբարէն մեր օտարացումի երեւոյթին ալ, սպասելով որ դպրոցներու մէջ գրաբարի ուսուցումին նիւթը քննարկուի: Կը սպասէ նաեւ որ ձեռնարկուի «ուղղագրութեան միասնականացման նպատակով գործնական միջոցների»: Ճիշդ է որ այս նիւթը ընդլայնում չի գտներ զրոյցին մէջ, որպէսզի ընթերցողը յստակ գաղափար մը կազմէ թէ «ուղղագրութեան միասնականացում» կոչուածը ո՛ր մէկուն կը վերաբերի: Այսուհանդերձ, դատելով դոնէ գրաբարին անտեսումին ուղղուած ափսոսանքէն, հաւանօրէն անտեղի լաւատեսութիւն չէ ենթադրել որ նկատի առնուածը դասականն է: Թէեւ այնքա՛ն անհաւանական նկատուած մօտեցումներ արձանագրուած են այս բնագաւառին մէջ, անկախութեան յաջորդած եօթնամեակին որ...:

Զրուցավար խմբագրին վերջին հարցումը քօղարկուած «քննադատութիւն» մըն է որ Գ. Ղազարեանը կը մղէ խօսելու նորաստեղծ պետութեան կայացման մէջ լեզուի գործօնին մասին: Ան կ՚ըսէ. «պետական սահմաններ բնութեան կողմից սարքուած չեն. դրանք ընդամէնը բարձր կարգի պայմանականութիւններ են՝ ածանցուած այն իրողութիւնից թէ գերազանցապէս ինչ լեզուով են մտածում ու խօսում այդ սահմաններից անդին ու ասդին բնակուողները»: Իր միտքը կ՚ամփոփէ Խորենացիի ծանօթ խօսքին բառափոխութեամբ, ըսելով՝ «սահման քաջաց՝ լեզու իւրեանց»:

Զրոյցին միջուկին զուգահեռ, ինչ որ ուշագրաւ է որպէս ըսուածին ու կատարուածին միասնութիւնը, Գ. Ղազարեանի հայերէնն է. աննշան բացառութեամբ, օտար բառեր չի գործածեր ան. Հայաստանեան մամուլին մէջ իսկ դժուար է գտնել այդ յատկանիշը. նաեւ ընդհանրապէս շատ, շատ բնականօրէն գործածուած եզրերու անոր կողմէ փոխարինումը զուտ հայերէններով: Օրինակ, «նատուրալիստական»ին տեղ ան կ՚ըսէ «բնամէտ», «նորմատիւ»ին՝ «չափորոշիչ», եւլն.: Ճիշդ է որ իր լեզուն, առանց հետ, ամբողջովին ձերբազատած չէ «խճողուածութիւն, հեռաւորուածութիւն, չերտանստուածքներ»ու նման դժուարամարս ու մանաւանդ աղարտող տարրերէ: Բայց անուրանալի է բարելաւումի վճռականութիւնը:

Այս տուեալը իր համոզումին ուղղութեամբ շարժող մտաւորականի օրինակելի տիպարը կ՚ընէ զինք. համոզում որ դարձած է զրոյցին խորագիրը. «Լեզուատարածքի ազատագրումն աւելի դիւրին չէ, քան՝ պատմական հողերի ազատագրումը»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ԵՒ ԴԱՐԱՒՈՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՓԱԿՄԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Շատ անցեալ արձակուրդի քաղցր օրերը, եւ արդէն Ֆրանսայի մէջ հազարաւոր հայ մանուկներ ու պատանիներ կը խուժեն ֆրանսական դպրոցներ. անոնք ֆրանսերէն լեզու եւ պատմութիւն պիտի սորվին, որպէսզի ապագային կարենան ունենալ նպաստաւոր դիրք, ու ըլլան վաղուան «ծագումով Հայեր»ը:

Դպրոցասէրն ալ իր կարգին, Ուրբաթ Սեպտեմբեր 4-ին լայն բացած էր իր դուները, վարժարանի բակը կը տիրէր ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ. այդ առաւօտ եթէ ազգային մը հոնկէ անցնէր պիտի լսէր հայ մանուկներու ճռուողիւնը. անոնք շէնշող դէմքերով եւ աշխատելու լաւագոյն տրամադրութեամբ եկած էին հայկական վարժարան, հարազատ վայր, ուր պիտի կարենան կերտել իրենց հայ ինքնութիւնը:

Ժամը 9-ին զանգը հնչեց, աշակերտները կարգի կեցան, դպրոցի տնօրէնուհին տիկին Սիլվա Գարակիլեան վերամուտի առթիւ, հայերէն եւ ֆրանսերէն բարի գալուստ մաղթեց բոլորին ու քաջալերական խօսքերէ ետք ան բսաւ իր խօսքի աւարտին. — «արձակուրդը վերջացաւ. նոր թափ, նոր եռանդ պէտք է սկսելու համար. լաւ պէտք է աշխատիք, որպէսզի փայլուն արդիւնքով աւարտէք ձեր դպրոցական տարեշրջանը»:

Հարիւրաւոր կուրծքերէ ելեցաւ տէրունական աղօթքը, ապա առանց աղմուկի աշակերտները սկսան իրենց դասարանները ուղղուիլ:

Այս գեղեցիկ պատկերը երկա՛ր տարիներ դէպի ետ տարաւ զիս. կար մի ժամանակ, երբ ամէն վերամուտի գրեթէ նոյն արարողութիւնը կը կատարուէր Սեւրի դարաւոր Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին մէջ, ու մենք ուսուցիչներս ուրախութեամբ կը վերադառնէինք մեր դպրոցն ու աշակերտները. այդ վարժարանը որ հանդիսաւոր բացումը կը տեսնէր 1846-ին, Հիւրմիւզեան Սրբազնոյ ձեռքով եւ Ֆրանսայի Թագաւոր Լուի-Ֆիլիփ զինք կը պատուէր պատուոյ լեգէոնի շքանշանով: Իսկ տարւոյն ամավերջի հանդէսին ներկայ էր բանաստեղծ Լամարթին: Անձնական մտածութեամբ եկած էր պայծառացնելու այդ հանդէսը: «Կը մաղթեմ որ երկա՛ր տարիներ յետոյ դարձեալ գտնենք Փարիզի մէկ անկիւնը այն Արեւելքը, որուն վրայ իմ երեւակայութիւնս ու իմ սիրտս այնչափ իրաւամբ կախեր են» աւելցուցած էր ան իր ճառին աւարտին:

Տասը տարիներէ ի վեր այդ արեւելեան փարոսը, որ արթուն պահեց աշխարհի տարածքին վրայ ցրուած հայ բեկորներուն ազգային գիտակցութիւնը, մարած ու լքուած է իր վիճակին. ան իր փակման տասնամեակի տխուր յիշատակը կը տօնէ եւ կ՚անիծէ այդ օրը երբ մոխիր Թափեցին իր գլխուն...:

Այս մտածումներուն մէջ էի, երբ ես ալ իմ կարգիս, կարօտով ու կորովով ուղղուեցայ դէպի դասարան:

Այս տարի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը ունի 215 աշակերտ: Ան հպարտութեամբ կը հաստատէ Թափուած ճիգերու ու զոհողութիւններու փայլուն արդիւնքը, որ կրնայ միայն պատիւ բերել ամէն մէկ Հայու:

Մաղթենք որ օր մըն ալ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան եւ Իսիի Թարգմանչաց վարժարանները հարիւրաւոր աշակերտներով կարենան յառաջ տանիլ իրենց վսեմ գործունէութիւնը:

ՄԵՍՐՈՊ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻ ՄԸ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամերիկացի մը որ ամառուան արձակուրդը անցընելու Փարիզ եկած է, առաջին տպաւորութիւններուն գլխաւորները կը յատկացնէ փարիզցի վարորդներուն. ամէնէն ժխտական տպաւորութիւնը կրած է անոնցմէ: Պատճառը մայրաքաղաքին մէջ ինքնաշարժներու յատկացուած կայքերուն չափազանց դժուար գտանելի բնոյթն է: Ատոր արդիւնքը այն կ՚ըլլայ որ վարորդները վերջին ծայր ջղագրգիռ, ամէն ուղղութեամբ կը սուրան իրենց կառքը կայանելու վայր մը գտնելու համար: Ու այդ խրարանցումին մէջ երբեմն թիրախ կ՚առնեն անցորդները, իրենց ջղագրգռութիւնը պոռթկալով անոնց դէմ: Նոյնիսկ չեն վարանիր մայթերէն գանոնք վտարելու եթէ հարկ ըլլայ: Այս կացութեան մէջ ամերիկացի զբօսաշրջիկը ապահով ապաստան կը նկատէ Փարիզի նշանաւոր տաճարները:

Կ՚ըսէ որ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ շրջող Ամերիկացի մը հաճելի տպաւորութիւնը կ՚ունենայ ինքզինքը մեծ զգալու: Ինք ու իր հայրենակիցները թէնիս կօշիկներու վրայ թառած արջառի կը նմանին Ֆրանսացիներուն դիմաց որոնք ընդհանրապէս նրբակազմ են: Անոնք նաեւ կը զարմանան տեսնելով Ֆրանսացիներուն ուշադրաւ առողջութիւնը որ զարմանալի չէ շատ, քանի որ երբ մայթերուն վրայ անցորդներ չեն ճզմեր իրենց կառքով, կը սիրեն նստիլ բացօթեայ սրճարաններ:

Կը պատահի որ Ամերիկացիներ ալ փորձեն տեղացի նկատուիլ: Բայց խաղը շուտ կը յայտնուի երբ հարց կը ներկայանայ արտասանելու «R» գիրը որ Ֆրանսացիին ծածկանիշն է: Օտարի մը համար գրեթէ անկարելի է արտասանել զայն Ֆրանսացիի մը պէս: Կայ գանազանութեան ուրիշ միջոց մըն ալ. սրճարանի մը մէջ երբ Ֆրանսացին ամենայն հանգստութեամբ կը ծխէ, Ամերիկացին ուղեղը կը չարչրկէ լուծելու համար ձեռնածիրի փչոտ հարցը: Զբօսաշրջական գիրքերը տարտամ բաներ կ՚ըսեն միայն այդ մասին: Գրուած է որ հաշուեցոյցին մէջ առնուած է այդ բաժինը, բայց ոչ միշտ. կ՚ըսուի նաեւ թէ երբ առնուած է, անպայման ամբողջութեամբ չէ: Եւ ի վերայ ամենայնի, պէտք է միշտ վեցով բաժնել, տոլարը Ֆրանքի վերածելու համար, ինչ որ այնպէս կը յայտնուի որ բաւական տաղտկալի գործ է Ամերիկացիներուն համար:

Ամերիկացին երկու շաբթուան ընթացքին ոչ մէկ փարիզցի տեսած է որ սրճարանէ մը ելլէ: Ատիկա որպէս քննադատութիւն չի նշեր, այլ որպէս մէկը որուն հաճելի է տեսնել որ մարդիկ ժամանակ կը տրամադրեն սրճարան մը նստելու, կամ պիւթրոյի մը մէջ գաւաթ մը ճնկելու:

Փարիզի տպաւորիչ կողմերէն եղած է մեթրոն ալ ուր միշտ ապահով զգացած է, մինչեւ այն օրը երբ բարձրախօսէն յայտարարուած է նախ ֆրանսերէն, ապա անգլերէնով թէ «կայանին մէջ գրպանահատներ գործի անցած են»: Այդքան. ոչ մէկ յաւելեալ խօսք: Փարիզցիներէն ոչ մէկը վրդովումի նշան ցոյց տուած է, ոչ ալ մէկը իրմէ բան մը գողցած:

Լրագրողը կը խոստանայ շարունակել իր տպաւորութիւնները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, Մայիս 31-ին (նոր ստացանք «Նոր Կեանք»ի Յունիս Յուլիս թիւը) ոգեկոչուած է Յ. Ճ. Սիրունիի յիշատակը, անոր մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ: Ս. Հրեշտակաց Մայր տաճարի հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք Տուտեան շէնքի գրադարանին մէջ ելոյթ ունեցած են ծերակուտական Վարուժան Ոսկանեան, երեսփոխան Վարուժան Փամպուքճեան, լրագրողներ՝ Մելինէ Փօլատեան-Կենիս, Անդրանիկ Անտոնեան եւ Տիգրան Տէր-Գրիգորեան որոնք վեր առած են պատմաբան գրագէտին վաստակը: Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեան կոչ ըրած է որ Ռումանահայութիւնը չմոռնայ այս մեծ «Հայը» եւ միշտ վառ պահէ անոր անկորնչելի յիշատակը: Հանդիսութեան աւարտին առաջարկ ներկայացուցած է որ Վասելոր փողոցը, ուր ապրած է Սիրունի իր անունը կրէ:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Տուտեան Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Յունիս 13-ին, տեղի ունեցած է ծանօթ թենոր Կարպիս Զօպեանի «Ձայն մը յաւերժութեան համար» ինքնակենսագրական հատորի ներկայացումը: Հատորը լոյս ընծայած է Արարատ հրատարակչականը եւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է: Թենորը, այսօր, 84 տարեկան է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԱԾ ՈՃԻՐՆԵՐ

Դատախազութեան Սեպտեմբեր 4-ի նիստին նշուած է որ տարուան առաջին վեցամսեային յանցագործութիւնները 1484 դէպքով նուազած են նախորդ տարուընէ. արձանագրուած է 4961 դէպք: Այսուհանդերձ, տարածուած բնոյթ ունին սպանութիւնները, սպանութեան փորձերը, ծանրօրէն վիրաւորելու պարագաները, խարդախութիւնները, գողութիւնները եւ ծանր հետեւանքով ինքնաշարժի արկածները: Դատախազութիւնը տնտեսական յանցանքներու 253 դէպք բացայայտած է, բայց անբաւարար է կաշառակերութեան դէմ պայքարը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Կառավարութիւնը և Կեդրոնական Դրամատունը միասնական յայտարարութեամբ մը բնակչութիւնը զգուշացուցած են դրամային շուկայի տատանումներուն դէմ որոնք շահագիտական բնոյթ կը կրեն: Ապահովութիւն կը տրուի որ տարեսկիզբէն կառավարութեան եւ Կեդր. Դրամատան աշխատանքներու համակարգումին շնորհիւ ամրացած է տնտեսութեան կայունութիւնը եւ ներդրումներու համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած:

ԵՐԵՒԱՆ 2780

Հոկտեմբեր 9-10-ին տեղի կ՚ունենան Երեւանի 2780-ամեակի նշումները: Առաջին օրը Օփերայի դահլիճին մէջ հանդիսաւոր նիստ կը գումարուի ուր կ՚ամփոփուի քաղաքին պատմականը, կը յիշատակուին մեծամեծներ եւլն.: Նոյն օրը Կարպի լիճին մօտ ալ ներկայացում կը տրուի մանուկներուն համար: Հոկտ. 10-ին Էրեբունի թանգարանին շուրջը կը շարունակուին հանդիսութիւնները, իսկ երեկոյեան Հանրապետութեան հրապարակին վրայ մեծ համերգ մը ու հրախաղութիւն տեղի կ՚ունենայ:

ԳՈՒՍԱՆ ՀԱՒԱՍԻԻ 102-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Գուսան Հաւասիի -Արմենակ Մարկոսեան (1896 - 1978) ծննդավայր Վրաստանի Այազմա գիւղին մէջ նշուած է անոր ծննդեան 102-ամեակը: Խօսք առած են շրջանի վարչակազմի ղեկավարը, Վրաստանի գրողներու Միութեան հայկական բաժնի նախագահ Բ. Սէյրանեան, երեսփոխան Դ. Զիդրով, գուսանին ազգականները, եւլն.: Շրջանի

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՀԻԹԼԷՐ ՈՒ ՀԻՄԼԷՐ Կ՚ԱՊՐԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Այսօր ալ Գերմանիոյ մէջ կ՚ապրին մարդիկ որոնք ունին Հիթլէր, Հիմլէր մականունները: Լրագրող մը յաջողած է զրոյց ունենալ Ատոլֆ Հիթլէրի մը ու Հայնրիխ Հիմլէրի մը հետ որոնք երկուքն ալ ըսած են թէ մեծ անհանգստութիւն չեն զգար իրենց մականուններէն: Առաջինը կ՚ըսէ որ յաճախ անանուն հեռաձայններ կը ստանայ որոնք կը կատակեն իրեն հետ: Հեռաձայնի անուանացանկին մէջ է իր անունը. չի մտածեր զայն փոխել. «ինչո՞ւ ամչնամ անունէս. ես ոճիր չեմ գործած» հարց կու տայ: Կ՚ըսէ թէ կ՚ատէ պատերազմն ալ, բռնութիւնն ալ եւ զմելի մը իսկ չունի: Զինուորական ծառայութիւնը ըրած է, նոյնիսկ մտածած է բանակին մէջ մնալ, բայց յետոյ ըսած է ինք իրեն թէ այդ շրջանակին մէջ չի կրնար շատ յառաջանալ:

Հ. Հիմլէրի պարագան ալ նոյնն է գրեթէ. յաճախ մարդոց ծաղրին առարկայ կ՚ըլլայ: Զբօսաշրջական հանրակառքի շարժավար ըլլալով, անգամ մը մինչեւ Նիս խումբ մը տարած է, բաղկացած՝ Հրեաներէ: Ոչ մէկ հարց ունեցած է: Իտալիոյ սահմանին վրայ ժամերով կեցուցած են զինք: Անգամ մըն ալ 1970-ին Ռուսերը չորս ժամ վար դրած են զինք ու իր գտնուած շոգեկառքը: Կ՚ըսէ թէ Գերմանացիներն ալ նոյնը ըրած են քանի որ համոզուած է երիտասարդի մը որ ապահովաբար չէր գիտեր թէ բուն Հիմլէր մեռած էր երկար ատենէ ի վեր: Այն հարցումին թէ եթէ աւելի երիտասարդ ըլլային այսօր, իրենց մականունը կը փոխէի՞ն, Հիմլէրի պատասխանը ժխտական է, Հիթլէր «շայ, հաւանաբար» կը պատասխանէ:

Հայ արուեստագէտներուն կողմէ հրնչած են Հաւասիի երգերը:

ՄԱՏՐԱՆ ՕԾՈՒՄ

Սեւանի Տոլորսի ջրամբարին կառուցման հետեւանք աւերուած Ս. Մարիամ մատուռէն բաւական հեռու, սփիւռքեան փարպետ Բագրատ Թովմասեանի նոյն չափերով ու յատակագծով նոր մատուռ մը կառուցած է: Վերջերս Սիւնեաց թեմի առաջնորդ Աբրահամ Արք. Մկրտչեանի կողմէ օծուած է նոր մատուռը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՅՑԿԵՐՈՅԹԸ

ՎԵՐԳԻՆ. – Որպէսզի ինքն ալ կարենայ իր հոմանուհիին հետ ժամանակ անցընել:

ՍՕՖԻ. – Բայց անունները տո՛ւր տեսնենք:

ՎԵՐԳԻՆ. – Առաջուընէ ըսի որ անուն տալ չեմ ուզեր… քիչ մը համբերեցէք ու կ՚իմանաք:

ՀՐԱՆԴ. – Ըստ իս լաւ կ՚ըլլայ որ այս խօսքերը գոցենք:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչո՞ւ համար… շատ զուարճալի պատմութիւն մըն է այս…

ՀՐԱՆԴ. – Կրնայ ըլլալ բայց աւուր պատշաճի պատմութիւն մը չէ:

ՍՕՖԻ. – Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք:

ՀՐԱՆԴ. – Ի՞նչ պէտք կայ այս տեսակ պատմութիւններով գայթակղեցնելու անոնք որոնք ամուսնանալու կը պատրաստուին:

ՅՈՎՍԷՓ. – Կեցցե՛ս, շատ իրաւունք ունի Հրանդ էֆէնտին, այս իրիկուն այդ տեսակ խօսքերու ատենը չէ:

ՎԵՐԳԻՆ. – Արդէն ես խօսքս լմնցուցի:

ԲԺԻՇԿԸ (խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար). – Լոյս Ճորճին յայտարարութիւնը կարդացի՞ք:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Շատ կարեւոր յայտարարութիւն մըն էր:

ՅՈՎՍԷՓ. – Այդ տեսակ յայտարարութիւններ շատ կարդացինք…

Եւ ահա ծայր կու տայ քաղաքական խօսակցութիւն մը որ կը տեւէ մինչեւ ճաշին աւարտիլը: Հրաւիրեալները կուշտ ու կուռ յագենալէ ետքը անուշեղէններով եւ գինիներով կը պատուասիրուին եւ սեղանը կը թողուն զուարթ տպաւորութեան ներքեւ:

Վերը, հիւրասրահը կրկին զատ զատ խումբերու կը բաժնուին ու կը շարունակեն խօսակցիլ:

Տիկին Վերգին, Մաննիկ եւ Սօֆի քով քովի նստած են, իսկ էրիկ մարդիկ զատ զատ խումբ կազմած:

ՍՕՖԻ (խօսքը Վերգինին ուղղելով). – Գործը կ՚եփի՞ կոր:

ՎԵՐԳԻՆ. – Ի՞նչ գործ…

ՍՕՖԻ. – Այն գործը որուն համար այս գիշեր հոս հաւաքուած ենք … պարապ տեղը ինէ մի՛ պահեր, ես ամէն բան գիտեմ, նոյնպէս տիկին Մաննիկը… այս գիշեր պիտի որոշենք թէ օրիորդ Աննան որո՞ւ պիտի նշանենք. փաստաբան Կարկամեանի՞ն թէ տոքթոր Վարդանին:

ՎԵՐԳԻՆ. – Ո՞վ ըսաւ թէ ատանկ խնդիր մը կայ:

ՍՕՖԻ. – Իմացայ… պահելու բան չէ ատիկա, գիտենք որ միշտ գիտուրութիւն ունիք Աննան ամուսնացնելու եւ ինչո՞ւ պիտի չամուսնացնէք…

ՎԵՐԳԻՆ. – Պահելիք բան մը չկայ, միայն թէ գործը չլմնցած չենք ուզեր որ դուրսը տարածայնուի… քեզի համար ո՞րը աւելի յարմար է, փաստաբա՞նը թէ տոքթորը…

ՍՕՖԻ. – Շիտակը ես տոքթորը աւելի համակրելի կը գտնամ կոր…

ՎԵՐԳԻՆ. – Ես ալ այդ կարծիքը ունիմ… միւսին վրայ պաղութիւն մը, ինքնահաւանութիւն մը կայ: Բայց Յովսէփ էֆէնտին աւելի կ՚ուզէ գործը Կարկամեանին հետ կարգադրել:

ՄԱՆՆԻԿ. – Բայց ձեր ու մեր կարծիքո՞ւն ալ աւելի յարմար է, փաստաբա՞նը թէ երկուքէն ո՞րը կը նախընտրէ:

ՎԵՐԳԻՆ. – Բոլորս զարմանալի է, ինք բոլորովին անտարբեր է եւ կ՚ըսէ թէ ո՛րը որ ըլլայ իրեն կը յարմարի:

ՄԱՆՆԻԿ. – Թօհա՜ֆ բան, ինք իրեն համար ճաշակ չունի՞:

ՍՕՖԻ. – Եթէ այդպէս անտարբեր է, ատիկա կը նշանակէ որ թերեւս մէկը կը սիրէ:

ՎԵՐԳԻՆ. – Չէ՛, Աննան ատանկ բաներ չունի…

ՍՕՖԻ. – Ձեւլայ Հրանդ էֆէնտիին սիրահարած ըլլայ:

ՎԵՐԳԻՆ. – Աս ուրկէ՞ հանեցիր:

ՍՕՖԻ. – Ի՞նչ գիտնամ ատանկ խօսք մը լսեցինք որ իրարու հետ պիտի նշանուին… Ճշմարիտը շատ ուրախացայ, ոբովհետեւ անկեղծ խօսք մը ըսե՞մ, Հրանդ էֆէնտին թէ՛ Կարկամեանէն եւ թէ տոքթոր Վարդանէն աղէկ է, թէ՛ դէմքով, թէ՛ կրթութեամբ, թէ՛ ընտանեկան ազնուականութեամբ, թէ՛ դիրքով. կ.:

ՎԵՐԳԻՆ. Իրա՛ւ է միջոց մը ատանկ խօսքեր մը անցան, բայց ետքը չեղաւ:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ինչո՞ւ համար:

ՎԵՐԳԻՆ (վարանոտ). – Չեղաւ… անյարմարութիւններ կային… քոյրս ալ շատ փափաք չունէր Հրանդ էֆէնտին առնելու… վերջապէս չուզեցինք:

ՍՕՖԻ. – Մեղք է եղեր, Հրանդ էֆէնտիին պէս փեսայ մը պատիւ մըն է ունենալ… բոլոր բարձր դասու ընտանիքներու ն հետ յարաբերութիւն ունի:

ՎԵՐԳԻՆ. – Փա՛ռք Աստուծոյ մենք ալ այդ յարաբերութիւնները ունինք… հիմա դուք քոյրս կանչեցէք եւ կամաց մը միտքը հասկցէք, տեսնենք աւելի ո՞րը կը նախընտրէ կոր… ես հիմա կ՚երթամ եւ անիկա ձեր քովը կը ղրկեմ:

Վերգին կը հեռանայ եւ քիչ յետոյ Աննա կու գայ երկու տիկիններուն քով:

ԱՆՆԱ (ժպտուն). – Քոյրս ըսաւ որ ինծի էք ուզեր:

ՍՕՖԻ. – Այո՛, նստէ՛ քովերնիս, քեզի հարցում մը ունինք ընելիք… բայց պէտք է որ անկեղծօրէն պատասխանես:

ԱՆՆԱ (հետաքրքիր). – Ի՞նչ հարցում է:

ՍՕՖԻ (խորհրդաւոր). Ես եւ տիկին Մաննիկը կ՚ուզենք բան մը հասկնալ: Միայն թէ, կը կրկնեմ, պէտք է որ անկեղծօրէն պատասխանես:

ԱՆՆԱ. – Աս ի՞նչ խորհրդաւոր ձեւեր են, գիս դող կը հանէք կոր:

ՄԱՆՆԻԿ (ժպտելով). – Դող ելլելիք բան չկայ… որո՞ւն համար սիրտ որոշումդ:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

պում մը ունեցած է ԼՂՀ Արտաքին Նախարար Նայիրա Մելքումեանի հետ։ Անոնք քննարկած են յառկապէս Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման եւ Մինսկի խումբի համանախագահներուն տարածքաշրջան մօտակայ այցելութեան առընչուող հարցեր։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Ա. Դարբինեան Սեպտ. 10-ին ընդունած է Մինսկի խումբին Գերմանիոյ ներկայացուցիչ Ֆ. Լամպախը։ Հանդիպումին նիւթ եղած են Տրանսեկայի համաժողովը, Մինսկի խումբին աշխատանքները եւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը։

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՃԱՏՐԱԿԻ ՊԱՏԱՆԻ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 10-ին Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ անոր աշխատակազմի ղեկավարը Ա. Յարութիւնեան յուշանուէրներ ու դրամական պարգեւներ յանձնած է Պոլսոյ մէջ յաղթանակած ճատրակի չորս պատանի վարպետներուն։ Լեւոն Արոնեանի, Գաբրիէլ Սարգսեանի, Վարուժան Յակոբեանի եւ Տիգրան Պետրոսեանի կողմէ Հայաստանի ճատրակի Դաշնակցութեան նախագահը Վ. Զաքարեան շնորհակալութիւն յայտնած ու հաստատած է որ Հայաստանի ճատրակի դպրոցը կը շարունակէ փայլուն արդիւնք տալ։

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ազգային ձայնասփիւռին պատանեկան «Երեւան» նուագախումբը Ֆրանսայի Պրիւ քաղաքին մէջ մասնակցած է պատանեկան նուագախումբերու համաշխարհային 15-րդ փառատօնին։ «Երեւան»ը փառատօնին յաջողագոյն խումբերէն նկատուած է եւ հրաւիրուած յաջորդ տարի Փարիզ տեղի ունենալիք մրցանակաբաշխութեան։ Ինչպէս ըսած է խումբին ղեկավարը Եդուարդ Եսայեանց, «Երեւան»ի արտասահմանեան առաջին ճամբորդութիւնն էր ասիկա։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

ԻՒՆԷՍՔՕ-ի «Համաշխարհային ժառանգութեան կրթութիւն» ցուցակին մէջ առնուած են Հաղպատի վանքի համալիրը եւ Գեղարդը։ Յետագային նախատեսուած է ընդգրկել Նորավանքի համալիրն ալ, ապա Զուարթնոցը, Սանահինը։ Ատիկա կը նշանակէ որ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կողմէ պատրաստուած դասագիրքերէ հայկական այս յուշարձաններուն կը ծանօթանան տարբեր երկիրներու դպրոցականները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ԳԱՀԻՐԷ՞Ն

«Հայք»ի Սեպտ. 4-ի թիւին մէջ «Սեփական լրատուութիւն» աղբիւրով կ՚ըսուի թէ հաւանական է որ Ֆրանսայի դեսպան նշանակուի Եգիպտոսի ներկայ դեսպանը Եդուարդ Նալբանդեան։ Ան պաշտօն վարած է նաեւ Լիբանան եւ Խորհ. Միութեան մէջ։ Կինը Ռուսաստանի Թէլ-Ավիվի դեսպանին քոյրն է։ Անկախութենէն ետք Ե. Նալբանդեան առաջին դիւանագէտներէն եղած է որ Հայաստանը ներկայացուցած է արտասահմանի մէջ։ Նոյն աղբիւրը կ՚ըսէ թէ զանազան երկիրներու պաշտօնական շրջանակներուն մէջ լայն ծանօթութիւններ ունի։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց ծնողաց եւ եղբօր Զօհրապ Մուրատեանի յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. -

Վարդգէս Զալբքեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկի՝ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գասպարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Զալըքճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Տէվլէթեան, Տիկին Հերբի Պէճիտեան (Պոլիս), Օր. Սիլվա Մելքոնեան 100ական Ֆր.։ Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեան 200 Ֆր. Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանին։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ՝

4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

մասնակցութեամբ Փարիզեան Շրջանի հոգեւոր հայրերուն։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ծանօթ. – Մայր եկեղեցւոյ մէջ ներքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսած ըլլալով ի գիտութիւն հաւատացեալներուն, սակայն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու եկեղեցական ժամապաշտութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները կը շարունակուին կատարուիլ։

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 1999 et 2000
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE
Cours - Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - solfège
Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe garçons
Danse académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX
en association avec l'A.B.B.A.
Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS
Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԺԵՆԻ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆՔ

ընտանիքը եւ բարեկամները իրենց ջերմ շնորհաւորութիւնները կը ներկայացնեն անոնց 60-ամեայ ամուսնական տարեդարձին առթիւ եւ կը մաղթեն որ անոնք շարունակեն իրենց միասնական կեանքը՝ քաջառողջ եւ երջանիկ։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց. Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան ժամը 4–ին։

Այս երեկոյեան տեղի ունենալիք Թափօր–Անդաստանը տարւոյս վերջինն է։ Առաջին «Անդաստան»ը կատարուեցաւ Փետրուար 13–ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13. խաչվերաց, Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին։

Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան երեկոյեան ժամը 5–ին։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14. Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ, որմէ ետք հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20–ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ լճափով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել եօթը ձրի տրուած «ժըթոն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով։

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. – 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15–ի կէսօրը, կանխաւ վճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 19-էն 22, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար։

La Croix Bleue des Arméniens de France, section d'Issy - les - Moulineaux informe que la rentrée scolaire est fixée au Mardi 29 Septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A.- 45, rue de la Défense, à Issy - les - Moulineaux.

— Préparation BAC;
— Niveau BAC;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou 01. 45. 29. 20. 18; ou auprès de Mme Guiragossian : 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14–ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, հեռ. –
01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Զրքաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

«Ն Ա Ր Ե Կ» ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Անկէնի «Նարեկ» Միօրեայ Վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9.30–ին, վեց տարեկանէն մինչեւ պաքալօրէայի դասարանի աշակերտներու համար։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար դիմել. –

01. 34. 12. 84 45
կամ
01. 39. 89. 63. 06

թիւերուն։

Դասընթացքներու վայր՝
8, rue Felix Faure
95880 Enghien-les-Bains

Վ Ի Է Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի զոյգ դասընթացքներուն արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան Չորեքշաբթի 16 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբերին, կէսօրէ վերջ ժամը 14–էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ։

Առ ի գիտութիւն յարգելի ծնողներուն թէ, առաջին օրը երթեւեկի սպասարկութիւն չկայ։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.464

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

74e ANNEE — N° 19.464

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆԻ վերաբերող թղթածրարը զոր դատաւոր Սթար յանձնեց Գոնկրէսին եւ անոր արտօնութեամբ կը սփռուի համացանցի վրայ, իսկական ամբաստանագիր մըն է, ուր 11 կէտերով կը մեղադրուի նախագահը։ Գոնկրէսի իրաւական յանձնախումբը պիտի ուսումնասիրէ տեղեկագիրը եւ որոշէ պաշտօնազրկման հարցը։ Ապա, ամբաստանութիւնը կ'ենթարկուի Ներկայացուցչական ժողովի քուէարկութեան (մեծամասնութեամբ հանրապետական) ու որոշումը կը տրուի պարզ մեծամասնութեամբ եւ կը փոխանցուի Ծերակոյտին որ կը տանի դատը։ Գերագոյն Ատեանի առաջին դատաւորը կը նախագահէ նիստերուն։ Նախագահը պաշտօնազրկելու համար ծերակուտականներու ձայներու երկու երրորդը անհրաժեշտ է։ Ներկայացուցչական ժողովը 435 երեսփոխան ունի, Ծերակոյտը՝ 100 անդամ։ Եթէ Գլինթըն պաշտօնազրկըւի, փոխ-նախագահ Կորն է որ կը վարէ նախագահութիւնը մինչեւ շրջանին վերջաւորութիւնը։ Սեպտեմբեր 11-ին, Գլինթըն կրկին ներողութիւն խնդրեց, շեշտեց․ «Մեղք գործեցի, զղջում յայտնեցի։ Ներողութիւն կը խնդրեմ ընտանիքէս, գործակիցներէս, կառավարութենէս, Մոնիքա Լեվինսքիէն եւ իր ընտանիքէն եւ ամերիկացի ժողովուրդէն»։ Սպիտակ Տունը հակայարձակման անցած է եւ նախագահին փաստաբանները Սթարի տեղեկագիրը հաշուեյարդար մը կը նկատեն որու նպատակն է «նուաստացնել մարդը եւ տեղէն քշել նախագահը»։ Կը պնդեն որ երդմնազանցութիւն չկայ։ Հարցախոյզներու համաձայն ժողովուրդը իր նախագահին կողքին է 50-էն 60% համեմատութեամբ։ Շիրաք ալ հեռաձայնով իր զօրակցութիւնը յայտնած է Թ. Պլէրէն ետք։

ՊԱՒԱՐԻԱՅ (Գերմանիա) շրջանային ընտրութիւնները բաւական քաջալերական են Քոհլի համար, քանի հակառակ ակնկալութեանց, իր կուսակցութիւնը ձայներու 52%-ը ապահովեց մինչ իր մրցակցին սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը գոհանար 30%-ով։ Այս ընտրութիւնը փորձ-ընտրութիւն մը կը նկատուէր երեսփոխանական ընտրութիւններէն երկու շաբաթ առաջ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Զերուալ յայտարարեց Սեպտեմբեր 11-ին թէ իր պաշտօնը պիտի չշարունակէ մինչեւ ժամանակաշրջանի աւարտին, այլ պիտի քաշուի Փետրուարին եւ չներկայանայ նոր ընտրութեան։ Մասնաւոր պատճառ չըտուաւ։

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի տարեկան աւանդական դաշտահանդէսին (Սեպտ. 12/13) որ այս տարի տեղի ունեցաւ տեղատարափ անձրեւի մը տակ, Տնտեսական նախարարը՝ Սթրօս-Քահն բաւական նեղ կացութեան մատնուեցաւ շարքայիններու հարցապընդումներէն։ Քննադատութիւնները շատ էին, կառավարութիւնը կը մեղադրուէր որ հիմնական դարման չի գտներ գործազրկութեան, առաջարկուած աշխատանքները ժամանակաւոր են, դրամատուներու եւ այլ ձեռնարկներու սեփականաշնորհումը կը շարունակուի, գոհացում կը տրուի գործատիրութեան եւլն. եւլն.։ Նախարարը փորձեց բացատրել վարած քաղաքականութիւնը, շեշտելով թէ ինք ալ չփում ունի գործադուլկներու եւ թըշուառներուն հետ։ Համայնավարները դէմ են նաեւ 1999-ի պիւտճէի որոշ կէտերուն, մանաւանդ տուրքերու մարզին մէջ, ոմանք կ'ուզեն որ համայնավար երեք նախարարները քաշուին։ Բայց, ընթացիկները միտք չունին եւ կը ջանան արդարացնել իրենց դիրքը։

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱՅԻ «Վաղը՝ Ֆրանսան» շարժումը փորում մը կազմակերպած էր Սեպտեմբեր 13-ին, որու ընթացքին Ներքին նախկին նախարարը անգամ մը եւս պաշտպանեց Ֆրանսայի ինքնիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը ու ձաղկեց Եւրոն, շեշտելով՝ «կայր հաւատքը Եւրոյին ինծի կը յիշեցնէ այն պաշտամունքը որ կար Մաժինօ գիծին նկատմամբ»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ հեռալըրատեսական սպասարկութեանց (Տէ-էՍ-Թէ) թղթածըրարին քննութիւնը, որ յարդ «պաշտպանութեան գաղտնիք»ի մաս կը կազմէր, ցոյց կու տայ որ Շարլ Հերնիւ կապեր ունեցած է 60-ականէն 80-ական թուականները ռումանական գաղտնի սպասարկութեանց հետ։ Կը թուի սակայն որ այս թուղթերուն վաւերականութիւնը ստոյգ չէ, կասկածելի շատ կէտեր կան։ Պաշտպանութեան Նախկին նախարարին ընտանիքին համաձայն ոչ մէկ փաստ կայ։

ԻՐԱՆ զօրք կը համախմբէ Աֆղանիստանի սահմանին վրայ, որպէս հետեւանք 11 Պարսիկներու սպանութեան Թալիպաններու կողմէ։

ԹԻՐԱՆԱՅԻ մէջ (Ալպանիա) երեսփոխանի մը սպանութենէն ետք, խռովութիւններ պատահած են եւ մեռեալներ ու վիրաւորներ կան, մինչ աջի շուրջ հազար ընդդիմադիրներ փորձած են գրաւել կառավարութեան կեդրոնատեղին, ուրկէ կառավարութիւնը պատասխանատու կը նկատեն երեսփոխանին սպանութեան։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահական ընտրութեան առթիւ չարաթավերջին Բաքուի մէջ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու հանրահաւաք մը աւարտած է ոստիկանական միջամտութեամբ ու ձերբակալութիւններով։ Ձերբակալուածներուն մէջ կան ընդդիմադիր պարագլուխներ։ Ընդդիմութեան հինգ կուսակցութիւններ ուրոնք կը ծրագրեն պոյքոթ-ի ենթարկել ընտրութիւնը, կոչ ուղղած են ազատ եւ արդար ընտրութեան եւ պահանջած որ փոխուի Ընտրական կեդր. յանձնախումբը։ Ուշադրութիւն գրաւած է ժողովըրդական ամէն խաւերու լայն մասնակցութիւնը, որով Ալիեւի ղեկավարութեան դէմ վերջին տարիներու ըուրջ առաջին բացայայտ հակադրեցութիւնը արտայայտըւած է։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Շարժանկարի 55-րդ փառատօնին Գաթրին Տընէօվ արժանացաւ լաւագոյն կին դերասանի մրցանակին «Փլաս Վանտոմ» ֆիլմին մէջ կատարած դերին համար։ Այրերու կարգին, Սին Փէն շահեցաւ մրցանակը, Ոսկի Առիւծին արժանացաւ Ճաննի Ամելիօ իր «Գօգի Ռիտեվանօ» ֆիլմին համար։ Առաջին անգամն է 10 տարիէ ի վեր որ Իտալիա գերագոյն մրցանակը կը ստանայ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վասքէհալ 1-0 պարտութեան մատնեց Վալանսի Հայ Մարզականը որ դասաւորման մէջ 18-րդ տեղը կը գրաւէ 5 կէտով։ Գլուխն է Թոուա 14 կէտով, 20-րդ եւ վերջինն է Նիս 2 կէտով։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆՈՎԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Ադրբեջանի նախագահութեան թեկնածուներէն Նիզամի Սիւլէյմանով որ նախագահն է «Անկախ Ադրբեջան» կուսակցութեան, ընտրարշաւի հեռատեսիլի իր մէկ ելոյթին ըսած է թէ Կովկասի մէջ նոր պատերազմի մը սպառնալիքը կայ եւ թէ Ադրբեջան պէտք է պատրաստուի ամբողջական պատերազմի մը։ Այդ պատերազմը պիտի մղուի ետ առնելու համար Ղարաբաղը որուն կորուստը ամէն Ադրբեջանցիի սրտի ցաւ կը պատճառէ։

Սիւլէյմանով ըսած է թէ նախագահ ընտրուելու պարագային Հայաստանին ու միջազգային կազմակերպութիւններուն յստակօրէն պիտի յայտնէ թէ հրադադարը աւելի երկար չի կրնար տեւել եւ վեց ամիս, կամ տարի մը պայմանաժամ պիտի տրուի Հայերուն որպէսզի ետ քաշուին «ադրբեջանական» տարածքներէն։ Եթէ մերժեն, «մենք մեր արիւնը խոսեցնելով ետ պէտք է առնենք մեր հողերը» աւելցուցած է ան։

Նախագահութեան աթոռին այս թեկնածուն կը ծրագրէ նաեւ Ադրբեջանի օտար դեսպաններուն եւ Օ.Է.Ա.Հ.Ը.-ի ներկայացուցիչներուն ալ դիմել այս միտքով ու ըսել թէ Ադրբեջանի ժողովուրդը կը ջանայ քաղաքակիրթ մակարդակներ նուաճել, ուստի չի կրնար աւելի երկարաձգել ներկայի հոլովոյթը։ Ի հարկին ելքը նոր պատերազմի մը հրահրումը պիտի ըլլայ Կովկասի մէջ։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՄՆ-ՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱ՞Յ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական ժողովի մէկ յանձնախումբը Սեպտեմբեր 10-ին քուէարկած է որոշում մը, վերջ տալու Ադրբեջանին կիրարկուած օժանդակութեան արգելքին։ Արգելքը դրուած էր 1992-ին, Հայաստանի դէմ այս երկրին կիրարկած շրջափակումին որպէս հակազդեցութիւն։ Քուէարկութիւնը քաջալերող ազդակ մը եղած է Արտաքին նախարար Մ. Օլպրայթի նշումը թէ այդ արգելքը կը վնասէ շրջանին մէջ ԱՄՆ-ու ուժանիւթի քաղաքականութեան։

Հակառակ քանի մը օր առաջ Ծերակոյտին մէջ կատարուած քուէարկութեան մը որով կ'որոշուէր երկարաձգել Ադրբեջանի օժանդակութիւնը արգիլող օրէնքը, Ներկայացուցչական ժողովին այս կեցուածքը փաստ կը նկատուի քարիւղի ընկերութիւններուն բանեցուցած մեծ ճնշումին։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ԶԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱԴԷՊ ՀՈՒՎԸՐ ՀԱՅ ՍՔՈՒԼԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՎՐԱՅ ՆՐԱԿ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Կլէնտէյլի ոստիկանութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ Սեպտեմբեր 10, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք, 15-ամեայ հայ երիտասարդ մը հրազէնով ծանրօրէն վիրաւորուած է Հըրպըրթ Հուվըր Հայ Սքուլին մօտ։ Հրացանաձգութեան պահուն դպրոցէն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՌՈՒԲԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, տեղեկացանք թէ Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 12-ին Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է պատմաբան, Հայաստան-Ֆրանսա կազմակերպութեան հիմնադիր եւ նախկին նախագահ Ռուբէն Սահակեան։

Ողբացեալը ծանօթ է նաեւ Ֆրանսահայութեան, տարիներ մաս կազմած ըլլալով Փարիզի երբեմնի խորհ. դեսպանատան որպէս Ա. քարտուղար։ Վերջին շրջանին բաւական հիւանդ էր։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 12/14)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՄԱԿ-Ի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Սեպտեմբեր 9-ին բացուած է ՄԱԿ-ի 53-րդ նստաշրջանը որուն վարչական եւ պիւտճէի հարցերու կոմիտէին նախագահ ընտրուած է Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Մովսէս Աբէլեան։ Այս կոմիտէն կ'ընդունի կազմակերպութեան պիւտճէն եւ կը հետեւի անոր գործադրութեան, կը հսկէ անդամավճարներու գանձումին։ Որեւէ ծրագիր որ նիւթականի կը կարօտի, պէտք է ստանայ նոյն կոմիտէին հաւանութիւնը։

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Սեպտեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է ԱԺՄ-ի համագումարը որուն ակիզբին նախագահ Վ. Մանուկեան ներկայացուցած է քաղաքական իր զեկուցումը, ընելով Հայաստանի վերջին տարիներուն եւ ներկայի քաղաքական վիճակին վերլուծումը։ Ըստ այդ վերլուծումին, 1994-էն ետք ձեւացած է «Լ. Տէր-Պետրոսեանէն ետք լաւ կ'ըլլայ» տեսակէտը, սակայն մինչեւ այսօր կացութիւնը կը պահէ նոյն հրատապ բնոյթ։ Վ. Մանուկեան ըսած է թէ 1998-ի ձմեռը բանակցութիւններ տարուած են քանի մը կուսակցութիւններու եւ իշխանութեան բարձրաստիճան ներկայացուցիչներու միջեւ, Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականին մասին։ Սակայն դէպքերը անակնկալ արագութեամբ զարգացած են ու նախագահը հրաժարած է։ Ռ. Քոչարեանի ընտրութեան աջակցած հիմնական ուժերը որպէս, ԱԺՄ-ի նախագահը նշած է ՀՅԴ-ն եւ Ներքին ու Ազգ. Ապահովութեան նախարարութիւնը, Երկրապահը։ Առաջինը հանդիսացած է հիմնական նիւթականը հայթայթողը, միւսները՝ ուժային կառոյցները։ Այսօր, ճիշդ է որ հանդարտ է մթնոլորտը, բայց հանրութիւնը խորապէս հիասթափ է ու չի վստահիր պետութեան։ Այս կացութեան մէջ ԱԺՄ-ի հիմնական գործը նկատած է Վ. Մանուկեան, ժողովրդավարական ու ազգային արժէքներու քարոզչութիւնը ու այդ արժէքներու տէր անհատներու եւ քաղաքական ուժերու համախմբումը։

Համագումարի միւս ելոյթները կեդրոնացած են կուսակցութեան ընելիքներուն, որոշ քննադատութիւններու վրայ։ Վերջաւորութեան ընդունուած է համագումարի բանաձեւ։

ԿՐԿԻՆ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ՝ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ. - «*Ցաւաչ*»ի Յուլիս 25-26-ի թիւին մէջ «Սէօլէօզի եկեղեցւոյ վարագոյրներուն հետքերով» խորագիրով էջի մը մէջ նիւթ կ'ըլլար Սէօլէօզ գիւղի եկեղեցիին ոսկեթել, պատմական վարագոյրներուն ճակատագիրը: Փլովտիւէն մեր աշխատակիցը Յակոբ Կիլիկեան գրի առած էր սէօլէօզցի գերդաստանի մը շառաւիղներէն Մագտաղինէ Քիւփչեանի այդ մասին յուշերը որոնք վարագոյրներուն հետքը կը տանէին Սելանիկ, Սեմէրճեան ընտանիքին մօտ:

Նիւթին նոր անդրադարձ մը կը բերէ Արամ-Սմբատ Խաչոյեանի նամակը որ կ'ակնարկէ Յ. Կիլիկեանի գրի առած պատումին մէջ «նկատելի սխալներ»ու: Այս ուղղութեամբ առաջին մատնանշումը վարագոյրներուն նուիրատու ընտանիքին անունին բացակայութիւնն է, որուն մասին յուշապատումին տէրը ըսած է. «*եկեղեցասէր հայ ընտանիք մը*» որուն անունը չի կրնար յիշել: Զարմանալի է որ Ա.-Ս. Խաչոյեան այս պարագան տուեալ կը նըկատէ կասկածի տակ դնելու «պատմողին նպատակը», կամ «գիտութեան չափանիշը»: Մեծ բան չի փոխեր նաեւ ճշդումը թէ Մեծ Եղեռնի նախօրեակին Աստուր-Պօղոս Հայրապետեան անուն անձ մը միջոց մը այդ վարագոյրները պահած է ապահով տեղ մը:

Ա.-Ս. Խաչոյեանի նամակ-գրութեան ամէնէն հետաքրքրական բաժինը այն է ուր վարագոյրներուն հետքը Սելանիկէն կը տանի Էջմիածին, շնորհիւ իր պրպտումներուն: Զարմանալին այն է որ նամակագիրը փոխանակ հետրքրքրութիւնը դարձնելու հոն, շփման մէջ կը մտնէ Սելանիկի հոգեւոր հովիւին հետ որ կը խոստանայ հետաքրքրուիլ, բայց որմէ շուրջ տարիէ մը ի վեր ոչ մէկ լուր կը հասնի նիւթին մասին:

Այսուհանդերձ, կը հրատարակենք նամակը որպէս ազգային հարստութեան մը նկատմամբ հոգածութեան նմոյշ, նաեւ որպէս հայկական ծովուն ալիքներուն յանձնուած պատգամակիր շիշ մը. այն յոյսով որ Սէօլէօզի վարագոյրներուն ճակատագրին մասին անկիւնէ մը լրացուցիչ տեղեկութիւն կը հասնի:

Յարգելի խմբագրութիւն «Ցաւաչ»ի,

Ուշադրութեանս յանձնուեցաւ յուշագրութիւն մը որ լոյս տեսած է ձեր թերթին սոյն թուականի Յուլիս 25-26-ի երկրորդ էջին վրայ, ստորագրուած՝ Պրն. Յակոբ Կիլիկեանի կողմէ «Սէօլէօզի Եկեղեցւոյ Վարագոյրներուն Հետքերով» վերտառութիւնով:

Յայտնելով հանդերձ իմ գոհունակութեան անկեղծ զգացումները հանդէպ Պրն. Կիլիկեանի հոգածու աշխատանքին, ստիպուած եմ կատարել քանի մը լուսաբանութիւններ եւ յաւելումներ. նոյնպէս ճշդումներ, որովհետեւ նկատելի սխալներու կը հանդիպինք այդ գրութեան մէջ:

Անժխտելի վէրք դարձած է ծագումն ու անհետացումը Սէօլէօզի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցիին վարագոյրներուն, մանաւանդ՝ այս վերջին եօթանասունվեց տարիներու ընթացքին: Աւելորդ բոլորաններ, առասպելներ հիւսուած են այդ խնկաբոյր անգնահատելի արժէք ներկայացնող, ազգային գանձ ու պարծանք դարձած իրերուն հրաշալի ծագումին եւ առեղծուածային կորուստին շուրջ:

Առ այժմ, մէկ բան յստակ է. թէ այդ իրերը գտնուած են վերջին անգամ սէօլէօզցի Սեմէրճեան եղբայրներու տրամադրութեան տակ, Յունաստանի Սելանիկ քաղաքին մէջ:

Պրն. Կիլիկեանի տեղեկատուութեան համաձայն վարագոյրները նուիրուած են «Եկեղեցասէր ընտանիքի մը կողմէ». չի յիշեր անունը ընտանիքին ինչ որ կասկածի տակ կը դնէ պատմողին նպատակը, թէ գիտութեան չափանիշը: Ան, որ սէօլէօզցի է, հոգ չէ թէ ո՛ր դասակարգին կը պատկանի կամ որքան երիտասարդ է կամ տարեց, ծանօթ է նուիրատու ընտանիքին ինքնութեան: Թէ Մեծ Եղեռնի նախօրեակին ոմն Աստուր-Պօղոս Հայրապետեան անունով անձ մը պահած է այդ վարագոյրները թաքստոցի մը մէջ, չի համապատասխաներ ճշմարտութեան: Այս իրերը, ամէն բանէ առաջ, եկեղեցիին են պատկանած եւ եկեղեցական մարմնին՝ քահանաներ, թաղական խորհուրդ, կը պատկանէր հոգածութիւնը այդ իրերու պահպանումին: Թէ ի՛նչ պատճառով «գիղապետ» մը կը ստանձնէ այդ պարտականութիւնը, այնքան ալ հասկնալի չէ: Իրականութիւն է սակայն, որ պաշտամունքի առարկայ այդ իրերը յանձնուած են Սեմէրճեան եղբայրներու հոգածութեան, որովհետեւ այս վերջինները չէին տեղահանուած այն հասկացողութեամբ, որ պիտի տիրանային այդ իրերուն դարձեալ երբ... վերադառնային: Ի՛նչ ցաւալի իրականութիւն, դիւրահաւատութի՜ւն, թէ անոնք վերադառնալու հաւատք ընծայած էին խիկարէս:

Կը յանդգնիմ անգամ մը եւս ընել պատմութիւնը Սէօլէօզի եւ սէօլէօզցիներու. հետաքրքրական է:

Գիւղը կը հիմնուի ԺԴ. դարու վերջին քառորդին, Լէնկթիմուրի արշաւանքներու առեն. թերեւս, այդ պատճառով՝ Գաչան, Ղաչան, Խաչան կոչուող փախստական ընտանիքի մը կողմէ, Ակն քաղաքէն, հեղեղատի մը վրայ, Պոլսոյ եւ Պուրսայի միջեւ, Նիկիոյ լճը պատսպարող լերան մը կողքին, տեղացիներու կոչումով՝ Սէլ Եւլի (հեղեղի երես): Սէլ Եւլին կը դառնայ Սէօլէօզ, ժամանակի ընթացքին, իսկ Գաչան, Ղաչան, Խաչան կը դառնայ Խաչօն եւ վերջապէս Խաչոյեան:

Կը մեծնայ «գեղ»ը, կը բազմանայ բընակչութիւնը, կը դառնայ գիւղ մը՝ զուտ հայկական, մօտաւորապէս 1500 - 1600 տուն, 8-էն 9 հազար հոգի: Թէ Խաչօնենք նիւթական բարօր վիճակ մը կը ներկայացնէի՞ն սկզբնական շրջանէն, անծանօթ է մեզի. բայց կը ներկայանան իբրեւ մեծահարուստները «գեղ»ին, մինչեւ վերջերը ԺԹ. դարու, երբ իրենց տեղն են գրաւած նոր մեծահարուստ ընտանիքներ, ինչպէս՝ Սեմէրճեան ընտանիքը: Հրոյ ճարակ կը դառնայ Սէօլէօզի փայտաշէն եկեղեցին 1820-ական թուականներու վերջերը, կամ սկիզբը 1830-ական թուականներու, կը կառուցուի աւելի հոյակապ եւ քարաշէն նոր եկեղեցին:

Այս օրերուն կը կատարուի նաեւ հըրաշքը վարագոյրներուն:

Խաչօնենց «Խըռ Տէտէ»ն, իր իսկական անունով (գեղացիի կոչումով) «Հաճի Մըքայէլ», երիտասարդ վաճառական մըն է եւ առեւտրական ճամբորդութեան մը ընթացքին, կը նշմարէ հանգստարանի մը առջեւ կապուած բազմաթիւ ջորիներ, որոնց թամբերուն վրայէն կախուած են պատկեր, ոսկի եւ մետաքս, հիանալի նախշերով: Ջորիները կը պատկանին պէյի մը, որ գարի կը փոխադրէ այդ պարկերուն մէջ իբրեւ կեր իր գրաստներուն: Խըռ Տէտէ կը ծանօթանայ պէյին եւ չուտով համաձայնութիւն կը գոյանայ: Սէօլէօզցին կը վճարէ որոշուած գինը եւ կը դիմէ ամենաճարտար վարագոյր կարողի մը եւ պատրաստել կու տայ վարագոյրները Սէօլէօզի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցիին: Կ'ըսուի թէ այդ չքնաղ իրերը պատկանած են արքայական պալատի մը, որ կործանած կամ կողոպտըւած է ժամանակին:

Վարագոյրները եղած են թիւով երկու. մին արտաքինը՝ մեծը, իսկ միւսը, աւելի փոքր, ներքինը. այս վարագոյրին է ակնարկած Թէոդիկ երբ գրած է իր տարեգրքին մէջ թէ Հռոմէն եկած Եւրոպացիներ 10.000 անգլիական ոսկեր-լինով են գնահատած: Ինծի համար անծանօթ է Պրն. Կիլիկեանի ակնարկը «Մըկրտութեան» վարագոյրի մը մասին. թերեւս ներքին վարագո՞յրը:

1915... զարհուրելի թուական մը ազգերու պատմութեան ամբողջ ընթացքին: Թըւական երբ սնանկացած էր քաղաքակրթութիւնը մարդկային. հրէշային ծընունդը Ի. դարու:

Կը տարագրուի Սէօլէօզի բնակչութիւնը, Օգոստոս ամսուան 15-ին, Ս. Աստուածածնայ տօնին օրը. դէպի անծանօթը... որ կը բնորոշուի յետագային, Գունիա - Տէր-Զօրով: Չեն աքսորուիր Սեմէրճեան եղբայրները. կ'ըսուէր թէ թըրքացած էին անոնք. թլփատուած եւ ըստացած էին Ալի եւ Մէհմէտ անունները: Այս պատճառով է, որ անոնց յանձնըւած էր պահպանումը վարագոյրներուն, ինչպէս յիշեցի վերը: Զախողած է ոճրային ծրագիրը Թուրքին: Կը վերադառնայ բնակչութիւնը Սէօլէօզի, կոտորակուած, ուժեկորոյս. կ'ախոռայ դիւրահաւատութեան տրրուն զոհ գացած էր, հաւատք ընծայելով թէ պիտի փոխադրուէր ապահով վայր մը մինչեւ կատարումը պատերազմի: Սէօլէօզցին պիտի նախընտրէր մեռնիլ ... զէնքը ձեռքին: Բաջարի սէօլէօզցին լի է վրէժի անսանձ զգացումներով...: Շուտով կը ներկայանայ առիթը: Մուսթաֆա Քէմալ պահանջ-հրաման կը ներկայացնէ իր զօրավար Կէօք Պայրաքի բերնով, որ սէօլէօզցիները ա՛յքան մարդ, ա՛յքան գրաստով ներկայանան ու միանան քէմալական բանակին, կռուելու համար հելլէն բանակին դէմ, որ ցամաք եյած է Փոքր Ասիոյ ափերուն:

«Ո՛չ» կ'ըլլայ միահամուռ պատասխանը սէօլէօզցիին. թէ Պայրաքտար պիտի գար ու կործանէր գիւղը, չէր սարսափեցըներ զիրենք:

Հաղորդութիւն առած է ամէն անձ, որ տէրն է հրացանի մը, եւ երդուած Աւետարանի վրայ թէ պիտի պաշտպանէ իր ինչքն ու պատիւը իր արեան գինով, մինչեւ իր վերջին շունչը: «Զօրավար» Պայրաքի հրամանատարութեան տակ կը գրոհեն թրքական մօտակայ գիւղի մը վըրայ, կը գրաւեն զայն ու կրակի կու տան: Սէօլէօզցին չէ յագեցուցած վրէժի իր ծարաւը. սակայն կը հասնին հելլէն բանակի միաւորներ ու խաղաղութիւն կը հաստատեն:

Անկախութիւն հռչակած է Հայաստան. պարտուած է Թուրքը, եւ խաղաղութիւն կը տիրէ. զգացումներ յաղթանակի, եւ ապատութեան, կը գինովցնեն բնակչութիւնը գիւղի: Կը շինուի եկեղեցին, տուները քանդուած՝ մուհաճիրներու բնակութեան արդիւնք, բացուած է դպրոցը, չերամներ մետաքսէ թելեր կը հիւսեն, լի են ձիթենիները իրենց սքանչելի պտուղներով, կը հոսին մեղրն ու ձէթը դարձեալ: Սէօլէօզ փեթակ մըն է դարձած:

Աւա՜ղ, հազիւ երկու տարի կը տեւէ այս յարութիւնը հրաշալի: Ջախջախուած է հելլէն բանակին ողնասիւնը, կը նահանջէ խուճապահար: Կը պարպուի Սէօլէօզ, վերջնականապէս...:

Հայրս՝ Տէր Արսէն Ա. Քհնյ., կրտսեր որդին Տէր Արսէն Երէցի, Պոլիս մեկնած է թաղականութեան որոշումով... «ուսուցիչ բերելու դէպի Դըպրատունին» համար: Հոգելոյս Զաւէն Պատրիարք տեսնելով զինք Պատրիարքարանին մէջ, հարց կու տայ թէ ի՞նչ գործ ունէր Հայրս այդտեղ (իր հետ տարած է նաեւ զիս: Գիւղը մնացած՝ մայրս իր ծծկեր երախայով): Կը չշմեցնէ զինք հօրս պատասխանը: «Դուք սէօլէօզցիներդ կերե՞ր էք ձեր խելքը... չո՛ւտ եա դարձիր Տէր Արսէն, պարպուած է Սէօլէօզ ... կ'աղօթեմ, որ գտնես ընտանիքդ...»:

Օրհասական եղած է պարպումը գիւղին: Շատեր՝ զուրկ փոխադրական միջոցներէ, կը չտապեն հետիոտն, հասնիլ ծովեզերք, Կէմլէյիկ. թերեւս տասը՞ քմ., չեմ կրնար ճշդել հեռաւորութիւնը, ակէ ալ Մուտանիա ուր խարսխած են տակաւին յունական նաւերը: Ճամբու երկայնքին լքուած են մանուկներ ու երախաներ որոնք անտեղեակ պատահածին, կու լան, հայր, մայր կը փնտռեն. լաց ու կոծի մէջ է նաեւ զանգուածը մարդկային, որ կը վազէ աննպատակ, կը փութայ հասնիլ տեղ մը. եւ չի գիտեր թէ ո՛ւր է այդ «տեղը»: Կը սպասէ հրաշքի մը, որ պիտի փրկէ իր կեանքը: Կը վերադառնայ Հայրս, ծովու ճամբով. կը փնտռէ փողի մը օգնութիւնով ու կանչով. կը փնտռէ իր կինը, զաւակը: Վերջապէս ձայն կու տան նաւէ մը թէ հոն էր «Իրիսկին քոյրիկը»: «Կրցա՞ր բան մը փրկել» կը հարցնէ Հայրս մշտադին, որուն կը պատասխանէ մայրս հեղձուկ ձայնով մը՝ «Զաւակդ»...:

Պիտի զանց առնեմ պատմել, նկարագրել ինչ որ տեղի ունեցած է խուճապահար փախուստի պահերուն. այս ալ՝ տարբեր պատմութիւն մը. եւ չեմ կարծեր թէ ժամանակը ներէ ինծի գլուխ հանելու նման սպառիչ պատում մը:

Փոխադրուած ենք Յունաստանի ափերը տեղ մը: Հայրս դարձեալ թողած է մայրս եւ մեզ՝ երախաները, Թըքախօս Յոյներու մօտ եւ գացած Սելանիկի Առաջնորդարանը, ուղղութիւն մը ստանալու մտադրութիւնով: Պատասխան՝ «Ամէն մարդ իր գլխուն ճարը թող նայի»: Կը վերադառնայ եւ կը հաստատուի Տըրամա քաղաքին մէջ: Կը հիմնէ (տեղացի քանի մը Հայերու օգնութիւնով) եկեղեցի, դպրոց, թաղական խորհուրդ: Յոյն բարեացակամ կառավարութիւնը չէնք մը կը տրամադրէ իբրեւ եկեղեցի, եւ սենեակ մը՝ Տէր Հօր բնակութեան, ձրի:

Քահանան ամէն բան է գժրախտ գաղթականին համար, որ ո՛չ լեզու գիտէ, ո՛չ ալ տեղական սովորութիւններուն որեւէ ծանօթութիւն ունի. տարբեր է կլիման, վերջապէս՝ խո՛րթ է ամէն բան: Քահանան գործ պիտի ճարէ, բժիշկ եւ դեղ պիտի հայթայթէ, ոստիկանին խօսք պիտի հասկցնէ թէ օրէնքի խախտումը անհասկացողութեան հետեւանք էր միայն:

Սենեակը որ տրամադրուած է քահանային, կը ծառայէ իբրեւ ննջասենեակ, ճաշասենեակ, խոհանոց, եւլն... պակաս չեն լուերն ու անիծեալ մլուկները: Ակէ զատ՝ հիւրանոց է. ժողովարան: Այս իսկ պատճառով ներկայ եղած եմ եւ տեղեկացած խօսակցութիւններու եւ զարտնիքներու, որոնք դժուար թէ արտօնէին ինծի, բնական պայմաններու տակ:

Սէօլէօզցիներու մեծամասնութիւնը գաղթած է Պուլկարիա (ինծի անծանօթ պատճառներով). մեր քաղաքը կայ ո՛չ մէկ սէօլէօզցի. քանի մը հատ՝ մօտակայ գիւղերուն մէջ: Բայց կու գան սէօլէօզցիներ «հեռու» տեղերէ. Սելանիկէն... Պուլկարիայէն: Շատեր կը փնտռեն կորսուած ազգականներ, ուրիշներ՝ հայրենակիցի մը կարօտէն մղուած, ոմանք՝ իմանալու համար թէ ինչո՛ւ համար Սեմէրճեաններու տրամադրութեան տակ կը գտնուին Սէօլէօզի վարագոյրները: Այս խնդիրը կը ծեծուէր ամէն անգամ որ սէօլէօզցի մը այցելէր մեր «հիւրանոց»ը. վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային, կը պարսաւէին, հայրս ալ երբեմն, թէ անխոյժ վերաբերում ցոյց կու տայ այդ իրերուն հանդէպ, թէեւ իր ընտանիքին նուէրներն էին անոնք: «Ճիշդ այդ է պատճառը» կը պատասխանէր հայրս. «նուիրած ենք ազգին եւ ազգին պարտականութիւնն է հետաքրքրուիլ այս մասին, ես չի պահանջուիր նուէր մը»:

Երկրորդ համաշխարհային Պատերազմ. «պատերազմ»ը՝ «պատերազմներու վերջ տալու»: Փոխադրուած եմ, մօղական գաւազանի՞, թէ գորգի մը միջոցով, Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու Գրնէթիգըթ նահանգի Մանչեսթըր աւանը:

Մեսրոպ Արք. Աշճեան՝ տակաւին առաջնորդ թեմիս, կը գտնուի մեր մէջ. մտերիմ խօսակցութեան մը պահուն բերնէս կ'ելլէ անունը «Սէօլէօզի վարագոյրներ»ուն: Հետաքրքիր է եպիսկոպոսը: Ծանօթ էր ինծի իր հետաքրքրութիւնը ազգային թէ եկեղեցական գանձերու հանդէպ, բայց վարագոյրներու մասի՞ն...:

Կը հրահանգէ որ գրաղիմ անոնց ճակատագրով. իմ կարգիս կը խնդրեմ իրմէ, որ ինք օգնութեան ձեռք երկարէ, Յունաստանի առաջնորդին միջոցով, քանի որ իրերը վստահաբար փոխադրուած էին Սելանիկ, Փոքր Ասիոյ Ազէտէն ետք: Շուտով կը ստանամ գրութիւն մը Յունաստանի Առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեանէն. կը տեղեկացնէ թէ հաղորդակցութեան մէջ է մտած Օր. Արշալոյս Սեմէրճեանի հետ, որուն ըստ ծին համաձայն, վարագոյրները եւ այլ իրեր Սէօլէօզի եկեղեցիին պատկանող, յանձնուած են «Հայաստանէն եկած ներգաղթի պատուիրակութեան անդամներուն, 1946 թուականին, զանոնք Էջմիածին յանձնելու համար»:

Հեռաձայնեցի Օր. Արշալոյսին. կրկնեց ինչ որ Այվազեան Արք. յայտնած էր իր գրութեան մէջ, եւ առաջարկեց խօսիլ ոմն Վահէ Աւետիսեանի հետ: Պրն. Աւետիսեան կրկնեց այն ինչ որ Օր. Արշալոյս ըսած էր. խոստացայ գրաւոր հաղորդակցութիւն ունենալ իր հետ:

1997-ին, Արամ Ա. Հայրապետ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, կու գայ այս ափերը, տալու համար հովուական իր առաջին այցելութիւնը: Ի պատիւ իրեն տրուած հանդիսութեան կը ծանօթանամ Սելանիկի հոգեւոր հովիւ Խորէն Վրդ. Տողրամաճեանի: Կը բացատրեմ իմ խօսակցութիւններս եւ գրութիւններս ալ գիւնքը վարագոյրներու նկատմամբ: Կը խոստանայ հետաքրքրուիլ:

Յարդ, ո՛չ մէկ լուր: Լո՛ւռ է Սելանիկ: Տողրամաճեան Վրդ.՝ նոյնպէս: Կը լսեմ սակայն, օր ու գիշեր, աղեխարշ կանչը, ո՛ւր են վարագոյրներուն Սէօլէօզի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցիին. այնքա՛ն իրական, այնքա՛ն սրտաճմլիկ, նման՝ լըքուած երախաներուն, ամայի, մո՛ւթ ու փոշոտ ճամբու մը երկայնքին, Սէօլէօզի եւ Կէմլէյիկի միջեւ...:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ, ՍԻՐԵԼԻ ԱՆԴԱՆ ԽՕՋԷՐ

Արձակուրդի օրեր, եթէ օդը լաւ է, եւ եթէ լաւ է նաեւ տրամադրութիւնս, դուրս կ'ելլեմ քիչ մը քալելու նպատակով: Ինծի համար ի՛նչ բան այնքան հաճելի է որքան քալելը ծովեզերքէն ի վեր, նայելով ծովու ջուրի ծփանքներուն, քննելով թէ մաքո՞ւր է այսօր ջուրը, կամ հարց տալով թէ այդ օր ի՞նչ է արդեօք ծովու ջուրին ջերմութիւնը: Կը քալեմ շարունակ հիանալով բնութեան գեղեցկութեան վրայ: Կէս ժամէն կը հասնիմ Ենիգիւղ: Արդէն կը զգամ որ քրտնած եմ ու յոգնած: Կանգ կ'առնեմ ճիշդ Ենիգիւղի նաւամատոյցի փողոցին առջեւ: Ասիկա օրուան հետիոտն պտոյտիս վերջակէտն է: Հոսկէ մինիպիւս մը պիտի առնեմ ու դէպի տուն, տուն պիտի վերադառնամ: Հազիւ երկու կամ երեք վայրկեան պէտք է սպասեմ որպէսզի մինիպիւս մը գայ: Այդ կէտին վրայ այդպէս կը կանգնիմ ու կը նայիմ դէպի վեր: Դէպի գլխացի բլուրները: Ցանկարծ սեւամպ մը կ'անցնի մտածումներուս վրայէն: Ըստ երեւոյթին՝ այդ պահուն մինիպիւսի կը սպասեմ: Մինչդեռ իրականութեան մէջ յանկարծ սկսած եմ մտածել իմ ամենասիրելի գրչեղբայրներէս մէկուն մասին: Անդան Խօջէրին մասին: Ան հոն, այդ բարձունքի փարթամ շէնքերէն մէկուն մէջ կը բնակէր երբ իրեն հետ ապրեցանք իր երջանկութեան վերջին տարիները: Բայց վերջացան այդ տարիները: Եւ հիմա կարծես ես այլեւս տեսնել պիտի չուզէի այդ շէնքերը: Ճիշդ է որ պողոտայի բարձրադիր շէնքերը արդէն չեն արտօներ որ այս կէտէն տեսնեմ այդ փարթամ շէնքերը: Բայց ես յիշողութեան աչքով կը տեսնեմ զանոնք: Ու կը տեսնեմ նաեւ որ անոնց բազմահարիւր պատուհաններէն մէկը կը բացուի յանկարծ ու պատուհանին բացուածքէն կը յայտնուի պայծառ դէմքը Անդան Խօջէրին: Հեգնական ժպիտ մը կայ անոր աչքերուն խորը: Հեգնական սիւուր ժպիտ մը, զոր այնքան լաւ կը ճանչնամ եւ զոր ես կը կարդամ բաց գիրքի մը նման: Անդանը հեռուէն ձեռք կ'ընէ ինծի: Ու կը սպասէ մինչեւ որ իմ մինիպիւսը գայ ու գիս առնէ տանի հոնկէ: Արդարեւ մինիպիւսը կու գայ ու գիս կը հեռացնէ հոնկէ: Շուտով կը մոռնամ ամէն ինչ: Բայց մոռնալէ առաջ անպայման կը մրմնջեմ.

— Ահա այսպէս, սիրելի Անդան Խօջէր:

«Ահա այսպէս»: Անդան Խօջէրի անունը մեզի համար անքակտելի կերպով կապուած է այս երկու բառերուն հետ: Ան 1953-ին հրատարակեց իր առաջին բանաստեղծութիւններուն փոքրիկ մէկ հաւաքածոն ու զայն անուանեց «Ահա այսպէս»: Եւ այդ հատորով փոցուեցաւ Անդան Խօջէրի գրական կեանքի երկու հրջաններէն առաջինը, որպէսզի յարաբերական լռութենէ մը վերջ բացուի անոր կեանքի երկրորդ հրջանը եւ որպէսզի Անդան Խօջէր ութսունական թուականներուն մեր գրականութեան չահեցնէ երեք շատ արժէքաւոր գիրքեր՝ «Առանձնութիւն», «Ծածուկ Իրականութիւններ» եւ «Եւ»:

Ինչո՞ւ երկու հրջաններու կը բաժնեմ Անդան Խօջէրի գրական կեանքը: Քիչ մը դժուար է բացատրել: Անդանին գրական կեանքի առաջին հրջանը խմորուած էր Բագարատ Թեւեանի ազդեցութեամբ: Թեւեանի յաւէտ յիշատակելի ծառայութիւններէն մէկն ալ եղաւ Անդան Խօջէրը յայտնաբերել ու զայն հայ գրականութեան ծիրէն ներս հրաւիրել: Եթէ Թեւեանի քաջալերութիւնը չըլլար, Անդան Խօջէր քառասունական ու յիսունական թուականներուն հաւանաբար կը շարունակէր Թրքերէն շատ յաջող թատերախաղեր գրել ու որոշ համբաւի մը տիրանալ Թուրք թատերական գրականութենէ ներս: Բայց Անդան Խօջէր սփնակ գտաւ Թեւեանի «Երջանիկին Տարեգիրք»երէն ներս ու հոն սկսաւ իր տեղը փնտռել հայ գրականութեան մէջ: Ահա այսպէս ծընունդ առաւ «Ահա այսպէս»ը: Եւ ասիկա ահաւասիկ Անդանին Թեւեանական հրջանն էր, զոր կրնանք նաեւ կոչել Գատըգիւղի հրջան: Յետոյ Անդանին կեանքէն ներս բացուեցաւ երկրորդ հրջան մը զոր պիտի կոչեմ Մարամարա-ի գրական թիւերու հրջան, կամ Շիշլի - Ենիգիւղ - Գնալը եռանկիւնի հրջան: Շատ բան փոխուած էր Անդանին անձնական ու գործի կեանքէն ներս, նաեւ գրական իր ճաշակներէն ներս, եւ ան դարձած էր իրապաշտ պատմուածքի մեծ վարպետ մը: Դժուար կը գրէր, ցանցառ կը գըրէր, տառապելով կը գրէր, մայրենիի դժուարութիւններով կը գրէր. բայց լաւ կը գրէր, եւ այնքան լաւ կը գրէր որ ընթերցողը Անդանէն պատմուածք մը կարդալու ընթացքին, բնաւ չէր անդրադառնար թէ ան որքան դժուար ու տառապալից աշխատանքով գրած էր այդ պատմուածքը: Իրապաշտ պատմումի նախորդ սերունդներու հսկաներէն ժառանգուած գիծեր ունէր ան իր արձակին մէջ, նաեւ գաղտնի երգիծանք մը, խորունկ հեգնանք մը, ծածուկ սրամտութիւններ, որոնք միջին ընթերցողին շատ սիրելի կը դարձնէին իր գրականութիւնը:

Երկար ատեն ես ինծի հարցուցի թէ ի՞նչն էր Անդան Խօջէրի գրականութեան հիմնական մթնոլորտը: Եւ ես այն հարցումին պատասխանը գտայ օր մը խմբագրատան մէջ, երբ հեռուէն կը դիտէի երիտասարդ ուսանող մը, որ սենեակիս մէջ նստած, Անդան Խօջէրը կ'ուսումնասիրէր: Այդ ուսանողը երկու ամիս մեր խմբագրատան մօտ մնացած էր մամուլի աշխատանքով ու գրականութեամբ մըտերմանալու համար: Իր պարապ ժամերուն Անդան Խօջէրը կ'ուսումնասիրէր: Իրեն տուած էի «Ծածուկ Իրականութիւններ»ը: Երբեմն աչքիս ծայրովը կը նայէի թէ կը կարդա՞ր, թէ ոչ: Կը կարդար: Բայց ամէն անգամ որ կը նայէի այդ կողմը, կը տեսնէի որ կը խնդար: Կարդալու ընթացքին շարունակ կը խնդար: Եւ թէ խնդուքի ուժեղ ու ցայտուն գիծերով: Եւ հասկցայ որ ա՛յդ էր Անդան Խօջէրի գրականութեան յատկանիշը: Խընդացնել մարդոց տկարութիւններուն ու մեծութիւններուն վրայ:

Ռ. Հ.

Խաղաղ օրեր

«Գազան մը լուսնին վրայ»

Ռիշար Կալինոսկիի այս այնքան յաջող թատերգութիւնը որ ամիս մը ներկայացուեցաւ Պոպինոյի (Յունուար 8-էն Փետրուար 8, տե՛ս «Յառաջ» Յունուար 15 եւ 27) կրկին կը ներկայացուի Սեպտեմբեր 17-էն 19, այս անգամ Ռէօնժիսի թատրոնը: Բոլոր անոնք որ չկրցան ներկայ ըլլալ առաջին ներկայացումներուն պէտք է չկորսնցնեն այս նոր առիթը, քանի հազուադէպ պարագայ է որ այսքան հարազատութեամբ ներկայացուի ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը, առանց լաց ու կոծի, այլ նուրբ արուեստով եւ խոստուն արտայայտութեամբ:

(Հեռ. 01 . 45 . 60 . 79 . 05):

ԷՅՖԷԼԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻԾԻ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի ազգային խումբին յաղթանակէն ի վեր Ֆրանսայի մարզադաշտը օրական միջին հաշուով 1500 այցելու կ'ունենայ: Օգոստոսի սկիզբին երկու շաբթուան ընթացքին 18 հազար այցելուներով ան նոյնիսկ գերազանցած է Էյֆէլի աշտարակին եւ Վէրսայի պալատին մրցանիշները: Այս թիւերուն շուրջ մէկ քառորդը կը կազմեն օտարները որոնց գլխաւորներն են Բրիտանացիները: Ճիշդ է որ այցելութիւններու առաջին մղիչը Ֆրանսայի խումբին յաղթանակն է, բայց մեծ է նաեւ թիւը անոնց որոնք կ'երթան ճարտարապետութիւնը վայելելու: Արդէն կառուցումի ընթացքին 150 հազարի հասած է այդ մարզին հետաքըրքիրներուն թիւը: Կայ առեւտրական եւ. րեան ալ: Մարզաշատին պարզ մուտքը 35 Ֆր. է որ իրաւունք կու տայ դաշտ մանելու եւ տանիքը ելլելու: Հանդերձարանը տեսնելու համար 90 Ֆր. պէտք է վճարել, իսկ շապիկ մը կ'արժէ 75 Ֆր.: Փափաքողները նամակով կրնան գետնի մարգէն կտոր մը ապսպրել. ատիկա կ'արժէ 175 Ֆր.: Խնդրոյ առարկան է այն մարգագետինը որուն վրայ տեղի ունեցած է կիսաւարտականի խաղը: Կ'ըսուի թէ միայն հազար կտոր մնացած է եւ պէտք է աճապարել որովհետեւ շուտով աւելի դժուար պիտի ըլլայ կտոր մը մարգ ճարել, քան աշխարհի բաժակին համար տոմսակ մը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԵՊՏ. 29-ԻՆ

Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենան տեղական մարմիններու ընտրութիւնները: Կ'ընտրուին 199 համայնքի ղեկավարներ եւ 1500 աւագանիի անդամներ: Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան երեք թեկնածու ներկայացած են արդէն: Ներքին գործերու նախկին նախարար Կարէն Բաբայեան, Ստեփանակերտի վարչակազմի պետի տեղակալ Եդուարդ Բարսեղեան եւ ՀՅԴ Արցախի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գէորգի Պետրոսեան: Թեկնածուներու ընտրարշաւը վերջ կը գտնէ Սեպտեմբեր 26-ին: Մինչեւ այդ թուականը անոնք կարելիութիւն կ'ունենան ձրի օգտուելու լրատուամիջոցներէն:

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած «Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութիւն»ը գրաւոր դիմում ներկայացուցած է վարչապետ Ա. Դարբինեանին, որպէսզի Երեւանի կեդրոնական մասին մէջ շէնք մը տրամադրուի իրեն: «Հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւններու մասին» օրէնքին վեցերորդ յօդուածը կը նախատեսէ շէնք ապահովել քաղաքական կուսակցութիւններուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

ԱՆՆԱ (շիկնելով). — Ի՞նչ որոշում:

ՄԱՆՆԻԿ. — Տօքթո՞րը թէ փաստաբան... ամէն բան գիտենք, պարապ տեղը մենէ ծածկելու մի՛ աշխատիր. հիմա միայն հետաքրքիր ենք իմանալու թէ՝ որո՞ն հետ կը փափաքիս ամուսնանալ, տօքթօր Վարդանի՞ն հետ թէ Կարկամեան էֆէնտիին հետ:

ԱՆՆԱ (բոպէ մը մտածելէ ետք). — Ձեզի անկեղծօրէն բան մը ըսե՞մ... դեռ որոշում մը չեմ տուած:

ՄԱՆՆԻԿ. Ինչո՞ւ համար:

ԱՆՆԱ. — Ձեզ գիտեր. ժամանակ չունեցայ այդ մասին մտածելու, ասկէ զատ, չիտակը ըսե՞մ, քիչ մը անտարբեր եմ այդ մասին, ինծի համար երկուքն ալ յարմար ամուսիններ կրնան ըլլալ:

ՍՕՖԻ (խնդալով). — Բայց վերջապէս երկուքէն մէկը պիտի ընտրես... չես կրնար երկուքը միասին առնել:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ես եթէ քու տեղդ ըլլամ տօքթորը կ'ընտրեմ:

ԱՆՆԱ. — Իրա՞ւ կ'ըսես... ինչո՞ւ համար:

ՄԱՆՆԻԿ. — Աւելի համակրելի է, աւելի խօսուն է, — աւելի ներկայանալի մէկը կ'երեւայ կոր:

ԱՆՆԱ (լուրջ). — Երկուքն ալ թէ՛ իրենց առաւելութիւնները ունին եւ թէ իրենց թերութիւնները.... օրինակի համար, բժիշկի հետ ամուսնանալը շատ հաճելի չէ կ'ըսեն:

ՍՕՖԻ. — Ինչո՞ւ համար:

ԱՆՆԱ. — Շատ զբաղած կ'ըլլայ, յետոյ փոխանցիկ հիւանդութիւններ ունեցողներուն քով կը մտնէ կ'ելլէ, ազատ ժամ չունի, ամէն վայրկեան կրնան գինքը առնել տանիլ. նոյնիսկ գիշերը պառկած տեղը... այնպէս չէ՞... ես բարեկամուհի մը ունիմ որ բժիշկի հետ ամուսնացած է եւ այս պատճառաւ միշտ կը գանգատի, մանաւանդ այդ գիշերային այցելութիւններէն:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց տօքթօր Վարդանը դեռ նոր յաճախորդներ պիտի գտնայ եւ կարծեմ երկար ատեն զինքը գիշերները պիտի կրնաս վայելել:

ՍՕՖԻ. — Փաստաբա՞նն է որ կը նախընտրես:

ԱՆՆԱ. — Ես ատանկ բան չըսի... երկուքն ալ կը յարմարին, նախընտրութիւն չունիմ:

ՍՕՖԻ. — Շատ տարօրինակ աղջիկ ես եղեր... երբեք չէի տեսած աղջիկ մը որ երկու երիտասարդներու միջեւ ընտրութիւն մը չկրնայ ընել:

ՄԱՆՆԻԿ (հեգնական). — Ամէնէն կարճ ճամբան եալը մը թուրայով կատարելու է ընտրութիւնը:

ԱՆՆԱ. — Ծաղրեցէ՛ք գիս որչափ կ'ուզէք, բայց բուք որ անկեղծօրէն պատասխանեմ ձեր հարցումին, ես ալ ատանկ ըրի:

ՍՕՖԻ. — Ուրեմն որեւէ սէր կամ համակրանք չկայ սրտիդ մէջ մէկուն կամ միւսին հանդէպ:

ԱՆՆԱ (անտարբեր). — Չէ՛:

ՍՕՖԻ. — Այն ատեն ինչո՞ւ կ'ուզես ամուսնանալ:

ԱՆՆԱ. — Նախ ամուսնանալ ուզողը ես չեմ, այլ քոյրս եւ քեռայրս, յետոյ կ'ըսեն թէ սէրը յաճախ ամուսնութենէն ետքը կու գայ:

ՍՕՖԻ. — Յաճախ այդպէս կ'ըլլայ, բայց երբեմն ալ չգալը կը բռնէ:

ԱՆՆԱ. — Ուրեմն բախտին կը ձգենք ատիկա:

Նոյն միջոցին տօքթօր Վարդան, սիկառէթը բերանը ժպտուն դէմքով մը կը մօտենայ խօսակիցներուն:

ՏՕՔԹՕՐԸ (կոտրտուելով). — Արդեօք անհանգի՞ստ կ'ընեմ տիկինները եւ օրիորդը:

ՄԱՆՆԻԿ. — Այդ ի՞նչ խօսք է, տօքթօր, ընդհակառակն, պատիւ կ'ընէք մեզի, հրամմեցէ՛ք կ'աղաչեմ, նստեցէք:

ՏՕՔԹՕՐԸ (նստելով). — Շատ շնորհակալ եմ... արդեօք կրնա՞մ հասկնալ թէ ինչ նիւթի վրայ կը խօսակցէիք:

ՍՕՖԻ. — Շատ հաճելի նիւթի մը վրայ... հաճելի եւ միանգամայն այժմէական... սիրոյ վրայ:

ՏՕՔԹՕՐԸ. — Իրա՞ւ կ'ըսէք, բայց այժմէական նիւթ մը չէ այդ այլ յաւիտենական:

ՍՕՖԻ. — Օրիորդ Աննա այս մասին քիչ մը տարօրինակ տեսութիւններ կը պարզէր:

ՏՕՔԹՕՐԸ. — Կը կարծէ՞ք որ օրիորդ մը կարենայ բաւական ձեռնհաս հեղինակութիւն մը ըլլալ այս տեսակ ծանրակշիռ հարցի մը մասին խօսելու համար... բայց թողունք այս կէտը, շատ կը փափաքէի գիտնալ թէ ի՞նչ կարծիք յայտնեց օրիորդ Աննա սիրոյ մասին:

ՍՕՖԻ. — Օրիորդ Աննա կ'ըսէ թէ սէրը երկու ամուսիններու միջեւ ամուսնութենէն ետքն է որ ծնունդ կ'առնէ:

ԱՆՆԱ (բողոքելով). — Միշտ այդպէս կ'ըլլայ չըսի, այլ ըսի որ յաճախ այդպէս է:

ՏՕՔԹՕՐԸ. — Եւ ի՞նչ առթիւ օրիորդը այս վճիռը արձակեց:

ՄԱՆՆԻԿ (խնդալով). — Ահաւասիկ անխորհրդապահ հարցում մը:

ՏՕՔԹՕՐԸ. — Ներեցէ՛ք ուրեմն, տիկին, ետ կ'առնեմ զայն:

ՍՕՖԻ. — Իրողութիւնը այն է որ չենք կրնար ըսել թէ ի՛նչ առթիւ օրիորդը այդ յայտարարութիւնը ըրաւ, բայց ատիկա կարեւորութիւն չունի, միայն կ'ուզենք հասկնալ տօքթօր, թէ դուք ալ համակարծի՞ք էք օրիորդ Աննային:

(Շար. 9)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Համէլ եւ զաւակները՝ Էլիզապէթ, Գրիգոր եւ Անի Համէլ իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր, Մխիթարեան Միաբանութեան նախկին աբբահայր, վաստակաւոր մշակ՝

Հ. ՊՕՂՈՍ Վ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

յիշատակին 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Date à retenir

FETE NATIONALE ARMENIENNE
DU 21 SEPTEMBRE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE
GRAND DINER DANSANT
avec l'orchestre «*GAIDZAG*»
et le traiteur «LE BARON»
Spécialités arméniennes et libanaises

Samedi 26 Septembre à 20 heures 30
à la Salle des Fêtes Municipale,
Place François Mitterrand (RN3)
à Livry-Gargan

Réservation avant le 22 septembre
aux numéros suivants:
01 43 85 90 12 et 01 43 83 87 68

Soirée organisée par les sections de Sevran-Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne

(Շար. Ա. էջէն)

ներս Թէնիսի մրցում մը տեղի կ'ունենար եւ շուրջ 55 աշակերտներ շրջափակին մէջ էին, սակայն ուրիշներ չեն վիրաւորուած: Կլէնտէյլի ոստիկանական բաժանմունքէն Ռիք Եանկ յայտնած է թէ դպրոցի կանգառին մէջ երկու հայ «աւազակախումբ»երու միջեւ սկսած է ընդհանուր ծեծկռտուք մը, որ դպրոցին մօտիկ փողոցի մը մէջ հրացանաձգութեամբ շարունակուած է, երբ երիտասարդներէն մին ինքնաշարժէն հրազէն մը կը հանէր: Վիրաւորուող երիտասարդը (ըստ ոստիկանութեան՝ Աւետիս Աւօ Տէմիրճեան), Հուվըր Հայ Սքուլի աշակերտ է, վիրաւորուած է ստամոքսէն եւ փոխադրուած Լոս Անճըլըս Քաունթիի ԱՄԺ Բժշկական Կեդրոնը, ուր գործողութեան ենթարկուած է եւ Հինգշաբթի գիշեր կը գտնուէր վտանգաւոր վիճակի մէջ: Ըստ ոստիկանութեան, Հուվըր Հայ Սքուլի տղաքը ճաշի ժամուն վիճաբանած են Աւետիսին հետ եւ անոր հրահանգած են իրենց համդիպիլ դպրոցէն ետք՝ «խօսելու համար»:

Հրացանաձգութիւնը տեղի ունեցած է Հուվըր Հայ Սքուլի վերամուտէն միայն մէկ շաբաթ ետք եւ դպրոցական օրէնքներու գծով (որոնց կարգին այն արգելքները, որոնք դրուած են թմրեցուցիչներու, ոգելից ըմպելիներու եւ զէնքի գործածութեան դէմ) աշակերտներուն տրուած ցուցմունքներէն օր մը վերջ: «Այս մէկը վախազդու միջադէպ մըն է», կ'ըսէ դպրոցի համա-տնօրէն Քէվըն Ի. Ուէլշ: «Ես կը խորհիմ թէ շատ ապահով դպրոց մը ունինք, սակայն ծնողք մը, որ կը լսէ նմանօրինակ միջադէպի մը մասին, պիտի սարսափի»:

Վերոյիշեալ կռիւը սկսած է Թէնիսի խաղի կիսուն, Հուվըր Հայ Սքուլի եւ Սան Վէլիի Վիլէյճ Քրիսչըն Սքուլի աշակերտներուն միջեւ: Հրացանաձգութեան ձայները լսելով, խաղացողներն ու դիտորդները գետին փռուած են եւ մրցումը կէս մնացած է: Ըստ ոստիկանութեան, թէեւ Կլէնտէյլը Հարաւային Գալիֆորնիոյ ամէնէն ապահով քաղաքներէն է «աւազակախումբեր»ու բանաբարքներու իմաստով, սակայն վերջին ամիսներուն այդպիսի միջադէպեր աւելցած են: Կլէնտէյլի ոստիկանութեան բանբեր Շայէ Քէօրօղլեան այս առընչութեամբ կը յայտնէ, թէ վեց ամիս առաջ բնդհքամարտեր հրացանաձգութեանց վերածուեցան: Ան կը տեղեկացնէ նաեւ, թէ Մարտէն ի վեր երկու լատին «աւազակախումբեր»ու միջեւ (որոնց գործունէութեան դաշտը կ'երկարի Պըրպէնք-Կլէնտէյլ քաղաքները) տեղի ունեցած են ինքնաշարժով հրացանաձգութեամբ սպանութեան միջադէպեր եւ երեք երիտասարդներ վիրաւորուած են: Ըստ Եանկի, Հինգշաբթի օրուան միջադէպին խնդրոյ առարկայ երկու «աւազակախումբեր»ը հաւանաբար Հայեր են:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ-Սարսէլ-Կոնէս եւ Վիլիէ-լը-Պէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի եւ ընկեր Տանի եւ Խաչիկ Խաչիկեանի, իրենց զաւկին Հրաչին եւ ընտանիքին, իրենց մօր եւ մեծ-մօր Խօժէնի Գավալճեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ-Սարսէլ-Կոնէս եւ Վիլիէ-լը-Պէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Տէր եւ Տիկին Ժ.-Զ. Գալուստեանէ 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեանէ 500 Ֆր. իրենց մօր եւ քրոջ՝ Ալիս Կիւլիստանի յիշատակին:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Ֆրէտէրիք Սերայտարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Նազգաշեան 2·000 Ֆր., Պ. Ժերառ Մոմճեան 500 Ֆր.:

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Փոխան ծաղկեպսակի. - Գուտրէ ընտանիքի չորս անդամներու վաղահաս արկածալի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր-Յարութիւնեան 1·000 Ֆր., Տիկին Սոնա Փանոսեան 400 Ֆր., Տիկին Սոնիա Քիւթնէրեան 200 Ֆր.: Յակոբ Հիրլաճի մահուան առթիւ՝ Օր. Մարիանոյշ Գոզքիւ 200 Ֆր.: Ռեմոն Արմենակ Սարգիսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 300 Ֆր.:

Գուտրէ ընտանիքին մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աստուրեան 200 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պարտազճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճեան 200 Ֆր., Տիկին Զապէլ Փափազեան 100 Ֆր.:

Դպրոցին՝ Օր. Աննիկ Իքպէրեան 500 Ֆր.:

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 1999 et 2000
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE
Cours - Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - solfège
Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe garçons
Danse académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX
en association avec l'A.B.B.A.
Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS
Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

THEATRE DE RUNGIS
Arc-en-ciel
du 17 au 19 septembre ➔ théâtre

Une Bête sur la lune

de Richard Kalinoski

➔ mise en scène Irina Brook ➔➔➔ "Sans être une pièce politique ou polémique, *Une Bête sur la lune* réussit à nous ouvrir les yeux sur l'une des plus grandes injustices ignorées de notre siècle : le Génocide arménien." Irina Brook

➔ locations 01 45 60 79 05

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 19-էն 22, Իսի, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

La Croix Bleue des Arméniens de France, section d'Issy - les - Moulineaux informe que la rentrée scolaire est fixée au Mardi 29 Septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A.- 45, rue de la Défense, à Issy - les - Moulineaux.

— Préparation BAC;
— Niveau BAC;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou 01. 45. 29. 20. 18;
ou auprès de Mme Guiragossian :
01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14-ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, հեռ. -
01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ ճամփով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել եօթը ձրի տրուած «ժըթոն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով:

Անապարեցէ՛ք արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. – 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15-ի կէսօրը, կանխավճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.:

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Archalouïs Thadéossian*» *de Paris*

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——
Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
MERCREDI
16 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.465 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.465

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ Կ'ԸՍԷ ՊՐԻՄԱԿՈՎ

Ռուսաստանի վարչապետը՝ Պրիմակով, Սեպտեմբեր 12-ին ապահովութիւն տուած է որ Ռուսաստան պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները եւ վճարէ բոլոր պարտքերը: «Ռուսաստան սնանկացած երկիր մը չէ եւ երբեք պիտի չըլլայ» կ'ըսէ Պրիմակով առանց ճշդելու թէ ո՞ւր եւ ինչպէս Ռուսաստան միջոցներ պիտի գտնէ այդ պարտքերը վճարելու համար:

Պրիմակով համայնավար մը նշանակած է որպէս փոխ-վարչապետ յանձին՝ Եուրի Մասլիուկովի եւ նշանակած է նաեւ, Սեպտ. 14-ին, Ներքին, Պաշտպանութեան, Արտաքին եւ Ստիպողական Հարցերու նախարարները: Պրիմակովի համար կառավարական իր ծրագրին երկու գլխաւոր կէտերն են՝ բարենորոգումներու շարունակութիւնը եւ ընկերային հարցերու կարգադրութիւնը: «Պէտք է աշխատինք, կ'ըսէ, կայունացնելու համար կացութիւնը, հիմեր ստեղծելու մեր բարգաւաճման եւ շարունակելու բարենորոգումները որոնք ընկերային կարեւոր բնոյթ պիտի ունենան»: Վարչապետը յայտնած է նաեւ որ իր կառավարութիւնը եւ ծրագիրը պիտի ներկայացնէ մինչեւ շաբթու վերջ: Բոլորովին կը բացառէ նախագահութեան թեկնածու ըլլալ 2000-ին:

ԲԱՔՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Հոկտեմբեր 11-ին տեղի կ'ունենայ Ատրպէյճանի նախագահական ընտրութիւնը: Ընտրապայքարի ներկայիս մէջ ուշագրաւ է երկու ճգտում: Ներկայի նախագահ Հ. Ալիեւի իշխանութիւնը ամէն միջոցներով կը ջանայ արդար, ազատ ընտրութեան մը տպաւորութիւնը ձգել, մինչ ընդդիմադիր ճակատը արդէն քանիցս յայտարարած է թէ երկրին ընտրական օրէնքը այնպէս մը պատրաստուած է որ ոչ մէկ կասկած կայ Ալիեւի յաղթանակին:

Սեպտեմբեր 12-ի ընդդիմութեան միացեալ ցոյցին ոստիկանութեան փիրտ միջամտութիւնը առաջին լուրջ բախումն էր այս երկու կեցուածքներուն: Հակառակ որ հարիւրաւոր հոգիներ ձերբակալուած, վիրաւորուած են այդ հանրահաւաքին, ընդդիմութիւնը որոշած է շարունակել բողոքի իր ցոյցը ու համախմբումի հրաւէր ուղղած, Սեպտեմբեր 20-ին համար: Այդ օրուան հաւաքին նշանաբանը պիտի ըլլայ «Ազատ ու ժողովրդավար ընտրութիւն»ը: Նախկին նախագահ ու ժողովրդական Ճակատի ղեկավար Էլչիպէյ ըսած է թէ որոշած են նոյն օրը քայլարշաւ մը ընել Բաքուի գլխաւոր պողոտաներէն: Ընդդիմութեան երկրորդ պարագլուխ մը, Մուսաւաթ կուսակցութեան նախագահ Ի. Ղամպարով ալ յայտնած է թէ Սեպտեմբեր 12-ի բողոքի ցոյցը՝ քաղաքացիական իր իրաւունքները պաշտպանելու ժողովրդական պայքարին առաջին ապացոյցն էր: Ան քննադատած է ձերբակալութիւններն ալ, մանաւանդ որ ձերբակալուածներուն մէջ է ժողովրդավար ընտրութիւններու շարժումին ղեկավարը Փանահ Հիւսէյնով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/15)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ
Ց-ՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 14-ին գումարուած է Ազգային Ժողովի 8-րդ նստաշրջանը, նախագահ Խ. Յարութիւնեանի ողջոյնի խօսքով: Նոր նստաշրջանին համար պատրաստուած է օրակարգ մը ուր կան մօտ 130 օրինագիծերու մեծ մասը, առաւելաբար առընչուած ընկերային ու տնտեսական մարզերուն: Ամէնէն կարեւոր օրինագիծերը կը նկատուին ընտրականին, 1999-ի պիւտճէին եւ կրթութեան մասին օրէնքին պատկանողները:

Որպէս առաջին նիստի եօրեայի օրակարգ որոշուած է քննարկել «Զինապարտութեան մասին», «Հայաստանի անկախութեան եօթներորդ տարեդարձի առիթով ընդհ. ներում»ի օրէնքներուն նախագիծերը: Օրակարգին վրայ տեղ տրուած է ձեռնարկութիւններու մէջ ստուգումներ ընելու կարգուկանոնին մասին օրինագիծին: Քննարկուած են նաեւ միջկառավարական կարգ մը համաձայնագրեր, ինչպէս Հայաստան-Վրաստան գիտական եւ թեքնիք մարզերու գործակցութեան վերաբերողը, Գերմանիոյ հետ ուսումնասիրութիւններու եւ մասնագէտներու հիմնադրամ ստեղծելու, Ղազախստանի հետ գիտութեան եւ մշակոյթի համագործակցութեան համաձայնութիւնները:

Քննարկուած համաձայնագրերու վաւերացումը կարելի չէ եղած, մեծամասնութիւն չըլլալուն պատճառով:

Նիստէն առաջ տեղի ունեցած է «Հանրապետութիւն» խմբակցութեան ժողովը: Այս խմբակցութիւնը որ անցեալին մեծագոյնն էր, ներկայիս ունի 50 երեսփոխան, երեք կուսակցութիւն. ՀՀՇ-ն, ՍԴՀԿ-ը եւ ՌԱ(ԼԴ)Կ-ը: Արտայայտուելով այդ մասին, խմբակցութեան ղեկավար Բ. Արարքցեան ըսած է թէ քննեակի գործատան վաճառքին առթիւ արտակարգ նստաշրջան չգումարելով Հանրապետութեան նախագահը չէ յարգած սահմանադրական կարգը: Նոյն օրը նիստ գումարած է նաեւ «Երկրապահ» խմբակցութիւնը:

Ազգ. Ժողովի նոյն նիստին յայտարարուած է որ «Հանրապետութիւն» խմբակցութենէն Աշոտ Ոսկանեան հրաժարած է երեսփոխանական իր լիազօրութիւններէն:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՓԱՌԱՏՕՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սեպտեմբեր 12-ին «Ա. Խաչատրեան» սրահին մէջ Հայաստանի Ազգ. Փոքրամասնութիւններու Միութիւնը, Մշակոյթի նախարարութեան աջակցութեամբ, ներկայացուցած է անկախութեան օրուան ձօնուած Գ. փառատօնը: Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղերձը կարդացած է խորհրդականներէն Վ. Յովհաննիսեան. ողջոյնի խօսք յղած են Ազգ. Ժողովի նախագահը, Ռուսաստանի դեսպանը, Մշակոյթի նախարարը:

Ներկայացուած է յայտագիր մը, կազմուած՝ Հայաստանի փոքրամասնութիւններու՝ ռուս, ուկրանացի, ասորի, քիւրտ, եզիդի, վրացի մշակոյթի արտայայտութիւններով: Մասնակցած են նաեւ բելառուս եւ լեհական երգի ու պարի խումբեր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ԱՐԱՅԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ազատ ոճի ըմբիշ Ա. Գէորգեան (69 քկ.) Արարատի Քաղցրաշէն գիւղէն է. երկրորդ անգամ ըլլալով աշխարհի բաւագոյն ըմբիշի կոչումը նուաճած է, Թեհրանի մէջ յաղթելով բոլոր մրցակիցներուն. վերջին փուլին ան մրցած է Ռուսաստանի ներկայացուցչին հետ:

ԱՇՆԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

198,4 հազար հեկտար հացահատիկի ցանքէն Սեպտեմբեր 10-ի տուեալներով հնձուած է 174 հազար 912 հեկտարը: Ամբարուած է 306 հազար 919 թոն հացահատիկ որ անցեալ տարուընէ աւելի է 89 հազար 429 թոն: Սակայն, դանջարեղէնի բերքը նուազ եղած է 1997-ի քանակութենէն. Մօտ ութ հազար թոն նոյնպէս աւելի է պտուղի բերքը:

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՊՐԻՄԱԿՈՎԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Հայաստանի ղեկավար դասը գոհ է Ե. Պրիմակովի նշանակումէն, ինչպէս թոյլ կու տան կռահել Արտաքին գործոց նախարարին եւ վարչապետին արտայայտութիւնները: Առաջինը Կիպրոսի իր պաշտօնակիցին հետ ունեցած ասուլիսին ըսած է որ Ռուսաստանի նոր վարչապետը կրնայ երկիրը տագնապէս դուրս բերել, ինչ որ կը համապատասխանէ Հայաստանի ալ շահուն: Իսկ վարչապետ Ա. Դարբինեան հեռաձայնով շնորհաւորած է Ե. Պրիմակովը, ապա երկու վարչապետները քննած են տնտեսական հարցեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹԸՆ ճիգ կը թափէ որպէսզի ուշադրութիւն դարձնէ Մոնիքա Լեւինսկիէն այլ հարցերով եւ այդ առընչութեամբ Սեպտ. 14-ին հրաւէր ուղղած է աշխարհի մեծահարուստ վեց Պետութիւններուն, որպէսզի միջազգային ժողով մը գումարուի արտաքին նախարարներու մակարդակով, առաջքն առնելու համար Ասիոյ եւ Ռուսաստանի ելմտական տագնապին: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Նիւ-Եորք, արտաքին յարաբերութիւններու Խորհուրդին առջեւ եւ Լոնտոնէն Ժէ-7-ի (եօթը մեծահարուստ Պետութիւններ) ելմտական նախարարները յայտարարութեամբ մը որ միաժամանակ հրապարակուած է եօթը մայրաքաղաքներուն մէջ, դրական պատասխան տուած են եւ խոստացած որ Ռուսաստանի սահմանուած օժանդակութեան իրենց ծրագիրը ծանր հարուած մը ստացած է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նոր ջարդ մը տեղի ունեցած է Սեպտ. 13-էն 14-ի գիշերը Սիտի Սպաա, Ալժէէն 150 քմ. արեւմուտք: Հաւաքաբար մորթուած են 27 գիւղացիներ, մինչ միշտ հարցականներ կան Զերուալի տուած որոշումին առթիւ: Ալժերիոյ նախագահը, ինչպէս գրեցինք, ոչ մէկ պատճառաբանութիւն տուաւ բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ վճռած է քաշուիլ: Տեղւոյն մամուլը զանազան մեկնաբանութիւններ կ'ընէ: «Մաքէն»ի համար «ծպտուած պետական հարուած մըն է»: Թերթը որ բուռն հակառակորդն է որեւէ երկխօսութեան իսլամապաշտներուն հետ, կոչ կ'ընէ անոնց հակառակորդ դեմոկրատներուն, հաստատելով որ չորս ամիսը շատ քիչ է պատրաստուելու համար երկրին փրկութեան, բայց կը բաւէ անոր սպանութեան համար: «Էլ Վաթան» կ'ակնարկէ Զերուալի «ողբերգութեան», ան կոյր վստահութիւն ունէր իր մերձաւոր գործակիցներուն հանդէպ եւ անոնք չարդարացուցին այդ վստահութիւնը:

ԹԻՐԱՆԱՅԻ մէջ (Ալպանիա) շատ բուռն բախումներ պատահեցան Սեպտ. 14-ին: Նախկին նախագահ Սալի Պէրիշայի կողմնակիցները շրջան մը տէրն ու տիրականը դարձան քաղաքին, իրենց հակակշռին տակ առնելով բազմաթիւ հանրային վայրեր: Իրիկունը, Ներքին նախարարը յայտարարած է հեռատեսիլէն թէ պետական հարուածը ձախողած է: Խռովութիւններուն հետեւանքով երեք մեռեալ եւ 14 վիրաւոր կար: Ամէն պարագայի մէջ, ապստամբական մթնոլորտ մը կը տիրէ մայրաքաղաքին մէջ: Ամէն բան սկսած է Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12-ին, երեսփոխան Հաճարիի սպանութենէն ետք: Ան հիմնադիրներէն էր Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ խիստ կերպով կը քննադատէր իշխանութիւնը, մօտ էր նախկին նախագահին: Պէրիշա վիրաւորուած էր 1997 Սեպտ. 18-ին ընկերվարական երեսփոխանի մը կողմէ, Խորհրդարանին ներս, 1998 Յունիսին ալ կրկին յարձակման ենթարկուած էր: Ամբողջ ամրան ընթացքին նախկին նախագահը ամբաստանած էր իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերվարականները որ կ'ուզեն հրապարակէն քշել ընդդիմութիւնը եւ Հաճարիի սպանութիւնը առիթ տըւաւ ծաւալ տալու հակամարտութեան:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մէջ (հիւսիս - արեւելեան Կովկաս) ոստիկան մը եւ յարձակող մը սպաննուած են անծանօթներու կողմէ եղած յարձակման մը ընթացքին, ոստիկանատան մը դէմ: Միւս կողմէ, Ինգուշիոյ եւ հիւսիսային Օսէթիոյ Հանրապետութեանց միջեւ հակակշռի մը կէտին ռուս վեց ոստիկաններ սպաննըւած են:

ԹՐՔԱԿԱՆ օդային գիծերու Էռպիւս մը պարտաւորուած է չեղիլ Անգարա - Պոլիս իր ճամբէն եւ էջք կատարել Տրապիզոն, Սեպտ. 14-ին, իր 76 ճամբորդներով եւ ութ հոգինոց անձնակազմով: Բոլորն ալ ազատ արձակուած են, օդահէնը՝ Թուրք մը, կ'ուզէր բողոքել իսլամական լաչակ կրելու արգելքին դէմ համալսարաններու մէջ:

ԻՐԱՔԻ Խորհրդարանը կը սպառնայ վերջ տալ որեւէ գործակցութեան ՄԱԿ-ի հետ, անգամ մը եւս կոչ ընելով որ Ապահովութեան Խորհուրդը ջնջէ 1194 թիւ բանաձեւը, քուէարկուած Սեպտ. 9-ին, որ անսահման ժամանակով կը պահպանէ Իրաքի դէմ անպարկոն:

ԺՈՐԺ ՈՒԱԼԱՍ, ցեղային խտրականութեան 60-ական թուականներու ախոյեանը, նախկին կառավարիչ Ալապամայի, մեռած է 79 տարեկանին: Նախագահական աթոռին ալ անկախ թեկնածու եղած էր 1968-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ «ՀԱՅՔ»Ի ԷՋԵՐԷՆ

Բաւական հետաքրքրական է նշմարել իշխանութեան մամուլէն ընդդիմադիր մամուլի անցքով ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի աշխուժացումը: Ճիշդ է որ օրաթերթը վերածուած է շաբաթաթերթի, բայց էջերու թիւը աւելցած է եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է մամուլի անունի մը համար, պարունակութիւնը արմատապէս փոխած է մեծ մասով քնացնող բնոյթը: Ուժական, հետաքրքրաշարժ թերթ մըն է այսօր ան, հարուստ տեղեկատու մը: Հասկնալի է որ դիրքի փոփոխութիւնը կարեւոր ազդակ է այս նորութեան. միեւնոյն ատեն անգամ մը եւս կը հաստատուի իրականութիւնը թէ մամուլի անունի մը համար շատ աւելի շահեկան է ընդդիմադիրի դիրքը, քան՝ իշխանամէտի, կամ ուղղակի իշխանութեան: Դիրք որ գրեթէ կը պարտադրէ ճիշդին ալ, սխալին ալ հաղուեցնել ընդունելի փայլիկը: Եւ պարզ է որ այդ ջանքէն տիրապետուած մամուլ մը նոյն համեմատութեամբ կը զիջի հետաքրքրական ըլլալու մարզէն, քանի որ ընդհանուրին ակներեւ իրողութիւններ -դրական կամ ժխտական- կաղապարներու մէջ բանտուած տեսնել ոչ ոքի համար փափաքելի է. հանուօրէն, ո՛չ իսկ նոյն ճակատին հետեւորդ ընթերցողին, եթէ շարքայինը իր մէջ սպաննած չէ անկեղծութիւն կոչուածը:

«Հայք»ի Սեպտեմբեր 4-ի թիւին մէջ հետաքրքրական երեւոյթ է տեսնել Վազգէն Մանուկեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը: Հետաքրքրական՝ անով որ այսօր ընդդիմադիր թեւին պատկանող «Հայք»ը հիւրընկալած է իշխանութեան բեմին վրայ իր ներկայացուցած մեծամասնութենէն ամէնէն խոր ճեղքով բաժնուած առաջիններէն դէմք մը: Հարցազրոյցին նախորդող տողերուն մէջ ըսուած է թէ «երկար սպասուած» էր ան ու թէ փորձը եղած է հոն ընդգրկելու «այն ամէնը ինչ հնարաւոր էր»:

Ըսելէ ետք թէ արձակուրդը, բարեկամներուն հրաւէրով Ֆրանսա անցուցած է, Վ. Մանուկեան պատասխանելով Նելլի Գրիգորեանի հարցումին թէ ի՞նչ հակասութիւններ իր եւ ԱԺՄ վարչութեան միջեւ, կ՚ամփոփէ աշխատանքի իրենց ոճը: Կ՚ըսէ թէ որեւէ խնդրի շուրջ իրենք կրնան վիճիլ, ապա գալ ընդհանուր որոշումի մը: Նոյնը եղած է հարցում թելադրած պարագան որ կը վերաբերի Քաղաքական նոր ստեղծուած խորհուրդին մասնակցելու նիւթին: Ինք արտայայտելով հանդերձ իր արհամարհանքը այդ խորհուրդին կազմութեան հանդէպ, անոր աշխատանքին մասնակցելու ուղղութեամբ կարծիք յայտնած է. բայց, յետոյ, երբ վարչութեան քննարկումները տարբեր արդիւնք տուած են, որոշուած է չմասնակցիլ:

Նոյն հակասութիւնը կը մատնէ նաեւ իշխանութեան հետ գործակցելու ԱԺՄ-ի մերժումն ու անոր վարչութեան կազմէն ալ փոխ-նախագահ Դ. Վարդանեանի խորհրդական նշանակումը: Գրեթէ նոյն մօտեցումով կը պատասխանէ Վ. Մանուկեան, շեշտելով որ գործակցելու դէմ եղուածքը իր անձին կը պատկանէր, քան կուսակցութեան: Իր մերժումին հիմ է ընդունումը թէ «ունենք ոչ լեգիտիմ իշխանութիւն որի հետ չենք կարող ձեռք ձեռքի տուած ինչ որ ուղղութեամբ գնալ»: Իսկ վարչութեան շրջանակին քննարկումը այն եզրակացութեան բերած որ «եթէ պայքարում ես արդարութեան ու այլնի համար ու առաջարկւում է հնարաւորութիւն, Դ. Վարդանեանն էլ համաձայն է այդ օգտագործել, մենք կողմ ենք»: Այս առընչութեամբ, թէեւ զրոյցին մէջ նշուած չէ, բայց աւելորդ չէ յիշեցնել թէ ինչպէս յայտնած էին ԱԺՄ-ի անմիջական շրջանակէն, Ռ. Քոչարեանի գործակցելու որոշումէն ի վեր վարչութեան մաս կազմելէ դադրած էր Դ. Վարդանեան:

Այս կացութիւնը Վ. Մանուկեան կը նմանցնէ 1992-ի այն օրերուն երբ «աւելի սուր պայքարի մէջ էինք Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ երբ ինձ առաջարկուեց Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը»: Եւ ծանօթ է թէ հայկական բանակի հիմնադրութեան ու յետագայ ընթացքին համար որքա՛ն նպաստաւոր եղաւ անոր այդ պաշտօնավարութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի երկրին քաղաքական բեմի բաղադրութեան, արդարօրէն կը նշէ որ «յստակ ձեւաւորուած աջ եւ ձախ թեւեր չկան»: Աշխարհի պատկերը ուր աջ, ձախ թեւ կը նշանակէ ոչ միայն մտածողութեան, այլ նաեւ պիւտճէի ելքերու, ընկերային հարցերու եւ այլ բաներու մասին ծրագիր, մօտեցում, գոյութիւն չունին Հայաստանի մէջ: Ճիշդ է որ աջի կամ ձախի դաշինքներ ստեղծուեցան պարբերաբար, սակայն տեւկա բոլորովին այլ բնոյթի սկզբունքներով էր: Լ. Տէր-Պետրոսեան կողմնակից էր յստակ աջ ու ձախ դաշինքներու, բայց այդ փափաքը Վ. Մանուկեանի համար ձգտում էր «Քաղաքական դաշտն աւելի նախնական տեսնելու, որպէսզի հեշտ կողմնորոշուէր: Իսկ իրականում այդ դաշտը Հայաստանում աւելի խճճուած եւ բարդ է»:

Ակնարկելով վերջին ամիսներուն ԱԺՄ-ի պահած լռութեան, Ն. Գրիգորեան այն տպաւորութիւնը կը յայտնէ թէ կուսակցութիւնը քաղաքական կեանքէն կարծես դուրս մղուած է: Վ. Մանուկեան այդ հեռաւորութիւնը կը բացատրէ անով որ երբեմն անհրաժեշտ կ՚ըլլայ մէկդի մնալ, որպէսզի մարդիկ աւելի ուղղակի տեսնեն իրական պատկերը. անոնց որպէս հիմ չծառայէ կատարուած մեկնաբանութիւնը:

Զրոյցին երկրորդ մասին մէջ նիւթ կ՚ըլլան վերջին շրջանի ուշագրաւ պարագաներ. առաջինը գլխաւոր դատախազին սպանութիւնն է: Վ. Մանուկեան դէպքը կը նկատէ նախորդ շրջանի ազմկալից սպանութիւններու շարքին շարունակութիւնը ըլլալով հանդերձ «աննախադէպ»: Ինք կը հասկցնէ թէ չի հաւատար «կողմերի թմբասանքներին կամ պաշտօնական վարկածներին»: Բայց վստահ է թէ սպանութիւններու այդ շարքը, եթէ ոչ այսօր, օր մը անպայման պիտի բացայայտուի: Ներկային համար այդ բանին անհաւանականութիւնը կու գայ անկէ որ «իշխանութեան հիմնաւոր փոփոխութիւն տեղի չի ունեցել: ... Հայաստանում ձեւաւորուել է իշխանաւորների մի մտածելակերպ եւ գործելակերպ որը պահպանուել է: Նման իրավիճակում, բնականաբար, այդ ամէնը պարզել հնարաւոր չէ»:

Ներկային առընչուած յաջորդ հարցումը, նուազ մտահոգիչ բնոյթով, նախագահ Ռ. Քոչարեանի Ֆրանսայի ծովափը անցուցած արձակուրդին մասին է, վերոնշեալ սպանութեան գրեթէ վաղորդայնին: Վ. Մանուկեան, անկախ նախորդող դէպքերէն, բացասական վերաբերում ունի Ռ. Քոչարեանի Վաչէ Մանուկեանի հրաւէրով Ֆրանսա մեկնելուն: Յուսադրող չի նկատեր անոր նախագահութեան յաջորդած «հիմնական գործունէութիւնը» թէ իրեն նաւ, կահոյք նուիրած են, քոնեակի գործատունը, «Արմենիա»ն վաճառած են, Նիս հրաւիրած են, եւլն.: Ինք յարմար կը դատէ որ երկրի մը նախագահը հանգստանայ իր երկրին մէջ:

Նախագահէն ետք զրոյցը կ՚առընչուի Կաթողիկոսին, ինչ որ շատ սովորական չէ քաղաքական դէմքերու պարագային: Ն. Գրիգորեան հարց կու տայ թէ քաղաքական ներկայի խաղերուն որպէս արդիւնք, «կաթողիկոսը գահընկէց կ՚արուի՞»: Կ՚ուզէ գիտնալ նաեւ թէ իր խօսակիցը ո՛վ կը տեսնէ որպէս յաջորդ Կաթողիկոս:

Այս հարցումին պատասխանէն առաջ պէտք է փակագիծով մը անդրադառնալ «Հայք»ի նախորդ (Օգոստոս 21) թիւին մէջ «Սեփական լրատուութիւն» ստորագրուած անկիւնի մը որ նոյն հարցականը ունէր որպէս խորագիր. «Արդեօ՞ք գահընկէց կ՚արուի Կաթողիկոսը»: Հոն կ՚ըսուէր. «Եկեղեցուն մօտ կանգնած որոշ աղբիւրներ ակնարկում են որ Հայաստանի որոշ քաղաքական ուժերի թեւադրանքով մի խումբ բարձրաստիճան հոգեւորականներ պէտք է պահանջեն որ Վեհափառ Հայրապետը հրաժարի գահից»: Տրուած պատճառաբանութիւնը Գարեգին Ա.-ի առողջական վիճակն է: Կ՚ըսուի նոյնիսկ թէ յաջորդութեան կարելի թեկնածուներու անուններ կը տրուին, ինչպէս՝ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ.-ի եւ Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի առաջնորդ Տիրան Եպիսկ.-ի անունները. կայ նշումն ալ թէ առաջինին «հակասութիւնները կաթողիկոսին հետ ոչ մէկի համար գաղտնիք չեն», իսկ երկրորդին զօրավիգ է ՀՅԴ.ն: Նոյն լրատուութեամբ կ՚աւելցուի որ Մայր Աթոռի մամուլի դիւանը կտրականապէս հերքած է լուրը:

Վ. Մանուկեան ըսելով որ Կաթողիկոսը առողջական խնդիր ունի, անյարիր կը նկատէ այսօր այդ մասին խօսիլ: Նաեւ որովհետեւ «եկեղեցու ներսում խորը հիւանդութիւն կայ»: Այդ հիւանդութիւնը կը բացատրէ գիտակցութեան բացակայութեամբ մը: Եկեղեցին տակաւին չէ գիտակցած թէ այլեւս ո՛չ Խորհ. Միութիւն կայ, ո՛չ Թելադրող, ուստի շատ աւելի նպաստաւոր այս պայմաններուն մէջ կարելի է ժողովուրդին մեծ ծառայութիւններ բերել: Շատ վստահ ալ չէ որ կաթողիկոսի փոփոխութիւնը «այդ հիւանդութիւնը կը վերացնի: Ինչ-որ չափով, այո՛, կը նպաստի»:

1996-ի նախագահական ընտրութեան վիճայարոյց պարտուրը ըլլալով, Վ. Մանուկեան կը բացատրէ իրեն տրուած քուէներու մէջ ՀՅԴ.-ի բաժինը: Կ՚ըսէ թէ այդ կուսակցութեան քուէները իրեն տրուեցան նախագահական առաջին ընտրութեան -1991-, երբ առաջին փուլին գլուածներու գլխաւորներէն էր ՀՅԴ.-ի թեկնածուն՝ Սօս Սարգսեան եւ ինք երկրորդ փուլի մնացած էր Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ: Այն ատեն բաւական ուժեղ էր, կ՚ըսէ, ՀՅԴ.ն: Յետոյ, 1995-ի ընտրութեան (Խորհրդարան) չմասնակցեցան, 1996-ին, ԱԺՄ-ի եւ միւսներուն հետ մաս կազմեցին Դաշինքին, իսկ 1998-ի ընտրութեան զօրակցեցան Ռ. Քոչարեանին, «քանզի ընտրութիւններից առաջ թեկնածուների վաստակելիք տոկոսային յարաբերութիւնն արդէն ակնյայտ էր»: Թէեւ քօղարկուած, բայց Ռ. Քոչարեանի յաղթանակին վրայ որոշ ստուեր ձգող այդ ակնարկութենէն ետք, որով ՀՅԴ.ին ալ առիթէն օգտուողի դեր մը կը վերագրուի, Վ. Մանուկեան կ՚ըսէ թէ կը սպասէ ՀՅԴ.-ի ինքնուրոյն հանդէս գալուն, որպէսզի իրական դատողութիւն ընել կարելի ըլլայ:

Վ. Մանուկեանի հետ այս հարցազրոյցը իր խօսքերով խորագրուած է «Ունենք ոչ լեգիտիմ իշխանութիւն ... եւ հիւանդ եկեղեցի». պատասխանելով վերջին հարցումին որով Ն. Գրիգորեան կ՚ուզէ գիտնալ թէ իր խօսակիցը ի՛նչ բնութագրում կու տայ ներկայի կառավարութեան ու անոր գործունէութեան, Վ. Մանուկեան կ՚ըսէ. «Կան 2-3 նախարարներ ովքեր արժանի են զբաղեցրած պաշտօններին: Հիմնականում, չկան անձնազոհ, 100 դոլար աշխատավարձով ի շահ Պետութեան աշխատող մարդիկ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՄՓՈՓ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ ՉԻ՛ ԳՆԱՅ

Պատասխանելով լրագրողների հարցադրմանը, ՀՀ նախագահի մամլոյ նորընծայ քարտուղար տիկին Կասիա Արզարեանը գլուշաւորութեամբ պատասխանել է. «Նախագահի՝ Իսթանպուլ մեկնելու որեւէ որոշում, ծրագիր դեռ չըկայ»: Աւելացնեմ՝ չի էլ լինի, համոզուած եմ՝ Ռոպէր Քոչարեանը Իսթանպուլ չի մեկնի: Գնալ-չգնալը, ի հարկէ, նրա իրաւունքն է եւ իր իսկ վճռելիք հարցը, բայց եթէ անձամբ ես այդպիսի պատեհութիւն ունենայի նախագահին հէնց չգնալու խորհուրդ կը տայի, ինչը փորձում եմ անել այս հրապարակմամբ: Ընդամէնը, եթէ Թուրքիայի նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի հրաւէրն անձամբ Ռոպէր Քոչարեանին է վերաբերում, ապա նա հարկադրուած պիտի լինի դա մերժել: Իսկ եթէ հրաւէրն անհատական չէ, այլ Թուրքիայի Հանրապետութեան 75-ամեայ տօնակատարութիւններին Հայաստանի պատուիրակութեան մասնակցութեան խնդիր է, ապա կարծում եմ, որ մեր պատուիրակութիւնը դրան ներկայ պէտք է գտնուի առաւելագոյնս Արտգործնախարարի մակարդակով, մի տեսակ, ասես, յուշելով, թէ դէմ չենք արտաքին կապերի զարգացմանը, որոնք շատ սառեցուած են ամենեւին ոչ մեր մեղքով: Պէտք է նկատի առնել որ Թուրքիայի Հանրապետութիւնը մեր հարեւանն է, եւ նրա գոյութիւնն անտեսել մենք չենք կարող. ուզենք - չուզենք՝ յարաբերուելու ենք եւ այս կամ այն չափով յարաբերւում էլ ենք այս պետութեան հետ: Սակայն, աւաղ, ոչ միայն մեր դարաւոր պատմութեան, այլեւ նոր պետականութեան անցած ութ տարիներին որեւէ բարիդրացիական բան չենք տեսել Թուրքիայից. բացառութեամբ մեր անկախութեան ճանաչումը ԽՍՀՄ փլուզման արշալոյսին, ինչն աւելի շատ վըկայում էր Խորհ. Միութեան Լեթայի գիրկն անցնելու փաստի առթիւ Թուրքական կողմի հրճուանքը, քան Հայաստանի Հանրապետութեան նկատմամբ բարեացակամութիւնը: Ողջունելով մեր անկախութիւնը, Անգարան յոյս ունէր նաեւ իր ազդեցութեան տակ առնել Հայաստանը, այստեղից էլ ժամանակ առ ժամանակ սիրալիր ժեստեր էր անում ՀՀ նախկին նախագահին, որն առիթը բաց չէր թողնում իրեն Թուրքիա «գցելու»: Սակայն դրանից ոչինչ դուրս չեկաւ, հայ ժողովրդի պատմական յիշողութիւնը Թանգարան յանձնելու յոյսերն ի դերեւ ելան, եւ պաշտօնական Անգարան աւելի ու աւելի յաճախ սկսեց մեզ ցուցադրել իր ժանիքները, որ սկզբում փորձում էր թաքցնել: Ապացոյցը ոչ միայն Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնների հաստատումից Անգարայի յամառ հրաժարումն է, արցախեան գոյամարտի նկատմամբ նրա գրաւած թշնամական դիրքը, մեր երկրի ցամաքային շրջափակման շարունակումը, այլեւ վերջին շրջանում հակահայկական հիստերիայի բորբոքումը Թուրքիայում եւ մեր նկատմամբ թշնամանքի զանազան մանր ու մեծ ցոյցերի կազմակերպումն այնտեղ: Միայն միամիտները կը պնդեն, թէ այս ամէնը Ռոպէր Քոչարեանի վարչակազմի «կոշտ» կեցուածքի արձագանքն է: Տէր-Պետրոսեանի կեցուածքը Թուրքիայի հանդէպ առաւել քան փափուկ էր, այն էլ առանց որեւէ չակերտի (զուր չէ, որ Թուրքիայում, աւելի ու աւելի մեծ չափով են «սգում» Տէր-Պետրոսեանի պաշտօնաթողութիւնը), սակայն Անգարայի դիրքորոշումը նոյնն էր: Տարբերութիւնն այժմ միայն այն է, որ Թուրքիայում էլ աւելի է մեծացել չփոթմունքը Հայաստանի հանդէպ որդեգրուելիք քաղաքականութեան հարցում, եւ դրա մեղաւորը ոչ այնքան պաշտօնական Երեւանն է որքան համաշխարհային հանրութիւնը: Նկատի ունեմ Թուրքիայի կողմից յամառօրէն «հերքւող» Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը մի ամբողջ շարք միջազգային կազմակերպութիւնների ու երկրների, այդ թւում Ֆրանսայի պէս կարեւոր պետութեան Ազգ. Ժողովի կողմից, որն ուղղակի ցընցակաթուածի է հասցրել Անգարային: Այստեղ չեն ուզում հասկանալ, որ Հայոց Եղեռնի զարհուրանքը ճանաչելն ու

(Շար. 3րդ էջ)

դատապարտելը ոչ միայն եւ ոչ այնքան Հայաստանի նոր իշխանութիւնների քաղաքականութեան հետեւանքն է, «Երեւանի սադրանքն» է, որքան անշրջելի, օբյեկտիւօրէն անհրաժեշտ եւ պատմականօրէն անխուսափելի գործընթաց, քանզի մարդկութիւնը չի կարող մարդեղանալ, չի կարող գնալ դէպի քաղաքակրթութեան աւելի բարձր մակարդակ, եթէ վաղ, թէ ուշ չթօթափի իր խղճի վրայ ծանրացած ցարհուրանքի բեռը: Քանի դեռ Թուրքիան սա չի հասկացել կամ, աւելի ճիշդ, չի ուզում հասկանալ, մենք ի՞նչ ունենք «ուրախանալու» այսպիսի մի բիրտ ու բարբարոս պետութեան տարեդարձի առթիւ, որ դրան դեռ մասնակցենք էլ ՀՀ նախագահի մակարդակով: Սա՝ առաջին: Երկրորդ. 1999-ին նախատեսւում է Թուրքիայում, նոյն Իսթանպուլում անցկացնել այս 100-ամեակի Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը վերջին գագաթնաժողովը: Ծակատագրի ծաղրն է, որ այստեղ պէտք է քննարկուի ոչ միայն Արցախեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման խնդիրը, որը, ինչքան էլ մեզ համար կարեւոր, ընդամէնը տարածաշրջանային նշանակութիւն ունի, այլեւ պէտք է ընդունուի «խաղաղութեան խարտիա», ուր նախատեսուած են լինելու նոր հազարամեակի նախաշեմին պետութիւնների ու ժողովուրդների յարաբերութիւնների աւելի քաղաքակիրթ կառուցման սկզբունքներ: Վայրենի բան կը լինէր, եթէ գալիք հազարամեակում աշխարհին խաղաղութեան քարոզ ուղղուէր այն պետութեան տարածքից, որը նախորդ հազարամեակում ամէնից աւելի վայրագօրէն է ալկել համաշխարհային խաղաղութիւնն ու պղտորել ժողովուրդների արիւնը: Նկատի ունեցէք, Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը գագաթնաժողովը պէտք է տեղի ունենայ ոչ թէ որեւէ բուն թուրքական քաղաքում, այլ 1453-ի Մայիսի 29-ի սեւ օրը Թուրքերի կողմից գաւթուած յունական քաղաքակրթութեան կենտրոն Կոստանդնուպոլսում: Կարծում եմ, որ զուտ բարոյական նկատառումներով ոչ Յունաստանը, ոչ Հայաստանը, ոչ էլ մի շարք այլ երկրներ, եթէ չեն կորցրել ամօթը, չպիտի համակերպուեն այսպիսի հրէշաւոր անարդարութեան. Համաշխարհային քաղաքակրթութեան յետագայ գոյատեւման սկզբունքները նախատեսող փաստաթուղթը պատմութեան մէջ չպէտք է մտնի «Իսթանպուլեան խարտիա» անունով: Էլ չեմ ասում Արցախեան հարցի մասին, որի վերաբերեալ Իսթանպուլում հազիւ թէ արդարացի որոշում կայացուի: Հետեւաբար ենթադրում եմ, որ Հայաստանը ջանքեր պիտի գործադրի (եթէ արդէն չի գործադրում), որպէսզի Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը գագաթնաժողովը Իսթանպուլում տեղի չունենայ, իսկ տեղի ունենալու դէպքում էլ այնտեղ Արցախի հարցը չքննարկուի եւ «խաղաղութեան խարտիա»ն այնտեղ չընդունուի: Այսքանից յետոյ Ռոպէր Քոչարեանին ի՞նչ է մնում անելու Իսթանպուլում: Իսթանպուլեան գագաթնաժողովի մասին իր բացասական դիրքորոշո՞ւմը ներկայացնի վաղօրօք:

Երրորդ եւ վերջին նկատառումը. Թուրքիայի Հանրապետութեան 75-ամեայ տօնակատարութիւնը, աւաղ, ժամանակային առումով համընկնում է Կարսի անկման եւ 30 հազարանոց կարսահայութեան արիւնարբու ջարդի 76-րդ տարեդարձին: Թուրքերը սա, իրենց արժանի լպիրշութեամբ, նշում են իբրեւ «Կարսի ազատագրման» տարեդարձ: Այդպիսի արիւնոտ տարեդարձներ նրանց պատմութեան մէջ ինչքա՜ն ուզես: Թող տօնեն, քանի դեռ չեն քաղաքակրթուել եւ չեն ամաչում այդպիսի արիւնոտ «տօներից», իրենց մուրն իրենց գլուխը, բայց թող այդ «խրախճանքը» անեն առանց մեզ, առանց մեր նախագահի: Ահա ինչու համոզուած եմ, որ Ռոպէր Քոչարեանը Իսթանպուլ չի գնայ: Ու ճիշդ կ'անի:

ՌԱՖԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
«Ազգ», Սեպտեմբեր 3

Ցուցահանդէս

ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ

Թերեզա Պաղտասարեան

Հայաստանցի նկարչուհի Թերեզա Պաղտասարեան իր գծանկարները (կրաֆիf) կը ցուցադրէ Սեպտ. 23-էն Հոկտ. 3(*) «Կնոջ աշխարհ» թեմայով,

Քաթալոկի յառաջաբանին մէջ, արուեստաբան Մերի Երզնկեան արուեստագիտուհիին մասին կը գրէ ի միջի այլոց.-

«Նկարչուհու կողմից փայլուն արտայայտուած կնոջ զգայմունքները, աշխարհը խարսխւում է հոգեբանական արժանապատուութեան վրայ, մարմնաւորելով սիրոյ ախեղերքը՝ անելանութիւնից մինչեւ յոյսը լուսոյ: ... Հայկական կերպարուեստում եւ մասնաւորապէս կրաֆիքայում այդ որակի յայտնութիւնները շատ չեն»:

Թ. Պաղտասարեանի գործերը ցարդ ներկայացուած են Յունաստան, Իսրայէլ, Մարսէյլ, Մոսկուա: Առաջին անգամն է որ կը ներկայացուին Փարիզ:

Cité Internationale des Arts, Salle 6, 18, rue de l'Hôtel de Ville, Paris Ier

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՅԱՒԵԼԵԱԼ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ ԿԸ ԳՏՆԷ ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆԻ ԽՄԵԼՈՒ

Բրիտանացի հետազօտողներ վերջերս կը յայտնէին, թէ յաւելեալ փաստ գըտած են, որ կարմիր գինին կրնայ սրտի հիւանդութիւններէ պաշտպանել:

«Ամերիքըն Ճըռնըլ աֆ Քլինիքըլ Նիւթրիշըն» թերթին մէջ գրելով՝ անոնք կ'ըսեն, որ մանրամասն տեղեկութիւններ ապահոված են, թէ ինչպէս կարմիր գինիին մէջ գտնուող նիւթեր կը գործեն իբրեւ անթիօքսիտաններ, որոնք կըրնան արգիլել ճարպին երակներու պատերուն կառչելու եւ զանոնք խցելու:

Գիտնականները կը յայտնեն, որ կարմիր գինին իր բնական ձեւին մէջ լաւագոյն արդիւնքը կու տայ, սակայն դեղահատեր, որոնք այս նիւթերը (փոլիֆենոլ) կը պարունակեն, նոյնպէս որոշ համեմատութեամբ օգտակար կրնան ըլլալ:

Քէյմպրիճի Փէփուըրթ հիւանդանոցին երեք հետազօտողներ կ'ըսեն, թէ կարմիր գինին, սակայն ո՛չ ճերմակ գինին, անթիօքսիտան գործունէութիւն ցուցաբերած է, երբ կամաւորներու խմցուած է եւ «այս տարբերութեան պատճառը շատ հաւանաբար փոլիֆենոլներն են, որոնք կարմիր գինիին մէջ կը գտնուին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինիին մէջ»:

Փոլիֆենոլներու շարքին մէջ են քաթեշին, էփիքաթեշին, ռեսվերաթրոլ եւ այլ նիւթեր, որոնք խաղողին մաշկին ու հետեւաբար կարմիր խաղողի հիւթին մէջ կը գտնուին: Խաղողին մաշկը կը գործածուի կարմիր գինիի պատրաստութեան մէջ, սակայն անիկա ճերմակ գինիի պատրաստութեան գործընթացին մէջ նախապէս կը հանուի եւ չի գործածուիր:

Գիտնականներ կ'ըսեն, որ կարմիր գինին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինին, կը պարունակէ մեծ քանակութեամբ փոլիֆենոլներ, որոնք կը կասեցնեն մարդկային LDL-ին («գէշ» քոլեսթերոլը, որ կրնայ երակները խցել) օքսիտասիոնը:

Փետրուարին Ֆրանսացի բժիշկներու կատարած ուսումնասիրութեան մը արդիւնքները ցոյց տուած էին, թէ չափաւոր կերպով խմուած գինին մեծ համեմատութեամբ կը նուազեցնէ մահացու հիւանդութիւններու վտանգը, ներառեալ՝ քաղցկեղ եւ սրտի հիւանդութիւն:

Ուսումնասիրութեան մասնակցած են արեւելեան Ֆրանսայի մէջ 34 հազար հոգի եւ անիկա երկարած է 1978-էն 1993 տարիներուն վրայ: Անիկա ցոյց տուած է, որ անոնք, որոնք օրական երկուքէն երեք բաժակ գինի կը խմեն, մահուան 30 առ հարիւր նուազ հաւանականութիւն կ'արձանագրեն, քան անոնք, որոնք բնաւ չեն խմեր կամ չափազանցուած ձեւով կը խմեն:

Տոքթ. Սերժ Ռընո օրին շեշտած էր սակայն թէ պէտք չէ արդիւնքները խեղաթիւրուած ձեւով մեկնաբանուին, յանկարծ մարդիկ սկսին չափազանցուած ձեւով խմել՝ ենթադրելով, թէ նման քայլ մը օգտակար է առողջութեան համար:

Բազմաթիւ այլ ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ ոգելից ըմպելիներու չափաւոր քանակի մը գործածութիւնը կրնայ պաշտպանել սրտի հիւանդութենէ եւ թերեւս նաեւ՝ քաղցկեղէ: Չափաւոր կը նշանակէ օրական մէկ կամ երկու բաժակ եւ ո՛չ աւելի:

Չափազանցուած ձեւով խմողներու մօտ մահուան համեմատութիւնը շատ աւելի բարձր է:

«Հարվըրտ Սքուլ աֆ Փապլիք Հէլթ»ի մէկ ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է որ օրական երկուքէն հինգ բաժակ ոգելից ըմպելի գործածող կիները 41 առ հարիւրով աւելի հաւանականութիւն ունին կուրծքի քաղցկեղէ տառապելու, քան չխմողները:

Նշենք, որ կանաչ թէյը եւ սեւ թէյը նաեւ փոլիֆենոլներ կը պարունակեն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՂՈՂԻ ՀԻՒԹԸ ՍՐՏԻՆ ՀԱՄԱՐ ՕԳՏԱԿԱՐ

Օրական մէկ ափիւրին կրնայ բժիշկէ հեռու պահել, սակայն այդ աշխատանքը աւելի եւս լաւ ձեւով տեղի կ'ունենայ, եթէ դեղահատը կուլ տրուի կարմիր խաղողի հիւթով կամ մուգ գոյն գարեջուրով, կ'ըսէր ամերիկացի հետազօտող Ճոն Ֆոլց:

Ուիսքոնսին Մետիքըլ Սքուլի գիտնականներէն Ֆոլց, կը յայտնէ, որ կարգ մը գարեջուրերու, կարմիր գինիին եւ կարմիր խաղողի հիւթին մուգ գոյները պատճառող ֆլաւոնոյիտներուն մասին ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ այս հեղուկները կրնան կանխարգիլել սրտին մնասող արեան գունդիկներու կազմութիւնը:

Ֆոլց կը շեշտէ. «Մարդիկ իրենց ափիւրինը պէտք է առնեն բաժակ մը խաղողի հիւթով կամ մէկ կամ երկու գաւաթ գարեջուրով եւ ո՛չ 8 կամ 10 գաւաթով»:

Ան կը բացատրէ նաեւ, որ ֆլաւոնոյիտները կը գտնուին «մուգ գոյն գարեջուրին, սակայն ո՛չ բաց գոյն գարեջուրին, թէյին, սակայն ո՛չ սուրճին, կարմիր խաղողի հիւթին, սակայն ո՛չ աւելի բաց գոյն խաղողի հիւթին, կարմիր գինիին, սակայն ո՛չ ճերմակ գինիներուն մէջ»:

ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ԳԷՇ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԷՆ

Նոյնիսկ եթէ գինին կը թուի բազմաթիւ հիւանդութիւններ կանխարգիլելու կարողութիւնը ունենալ, զայն պէտք չէ դեղ նկատել, կ'ըսեն գիտնականները՝ բացատրելով, որ՝ «անիկա առողջ սընընդանիւթ մըն է, զոր պէտք է չափաւոր կերպով սպառել մեր զգայարանքներուն հաճոյք պատճառելու համար»:

Գիտնականներ յստակօրէն կը շեշտեն թէ երեք բաժակէն անդին ոգելից ըմպելիներու եւ յատկապէս գինիին օգտակարութիւնը կ'անհետանայ: Խմողը կըրնայ գերձնշում, սրտի տագնապ, կոկորդի, ստամոքսի եւ կուրծքի քաղցկեղ դիմագրաւել, լեարդը քանդել եւ երթեւեկի արկածներ պատճառել:

Ցատկապէս խոցելի է յղի կինը, որ կրնայ վիժում ունենալ կամ ծնելիք երախային ծնային անբնական երեւոյթներ պատճառել: Նոյնպէս անոնք, որոնք ոգելից ըմպելիներէ կախեալ ըլլալու վտանգը կը դիմագրաւեն, եւ կամ անոնք, որոնք գերձնշումի նման հիւանդութիւններէ կը տառապին, կամ այն անձերը, որոնք տեւաբար դեղ կ'առնեն, պէտք է զգուշանան ոգելից ըմպելիներու գործածութենէն, կ'ըսեն բժիշկները: Ոգելից ըմպելիներու եւ դեղերու միջեւ կապը տակաւին չէ գտնուած եւ անոր հետեւանքները կրնան վտանգաւոր ըլլալ անձին համար:

Միւս կողմէ, կարգ մը անձերու մօտ գինին գերզգայնութեան հարց կրնայ ստեղծել:

Պատրաստեց՝ Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.
ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Խնդիրը շատ կնճռոտ է եւ կարելի չէ անմիջապէս լուծել, այսուհանդերձ ես ալ համամիտ եմ օրիորդին եւ նոյնիսկ կը նախընտրեմ որ երկու ամուսիններու միջեւ սէրը ամուսնութենէն առաջ ծնի, որովհետեւ այդ պարագային անոր հիմերը աւելի հաստատուն կ'ըլլան... մէկէն ի մէկ ծնունդ առած սէրերը կամ շանթի հարուածները չուտով կ'անցնին: Այնպէս չէ՞ օրիորդ:

ԱՆՆԱ (քիչ մը ամչկոտ). – Այնպէս է... կամ այնպէս կ'ենթադրեմ որ ըլլայ... ես փորձառութիւն չունիմ այս մասին:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Այսինքն սիրոյ շանթի հարուածներ չէ՞ք ունեցած:

ԱՆՆԱ. – Երբեք...

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Իմաստուն օրիորդ մըն էք ուրեմն... իսկ դո՞ւք, տիկիններ:

ՍՕՖԻ. – Իբրեւ խոստովանահա՞յր կ'ուղղէք այս հարցումը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ո՛չ, իբրեւ հոգեբան:

ՍՕՖԻ. – Լաւ ուրեմն, ես իմ մասիս կրնամ յայտարարել թէ երբեք այդ տեսակ շանթի հարուածներ չեմ ունեցած:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Իսկ դո՞ւք տիկին Սամուրեան:

ՄԱՆՆԻԿ. – Ես անգամ մը միայն ունեցած եմ այդ շանթի հարուածը եւ մինչեւ այսօր կը տեւէ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Բայց արտաքոյ կարգի բան մըն է ձեր բաւածը, տիկին, չարունակական շանթի հարուած մը...

ՄԱՆՆԻԿ (խնդալով). – Իրողութիւնը այս է:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ներելի՞ է հարցնել թէ այդ շանթի հարուածը որո՞ւն համար զգացած էք:

ՄԱՆՆԻԿ. – Բայց պէտք էր որ գուշակէիք:

ՏՈՔԹՈՐԸ (վարանոտ). – Շիտակը գուշակի ոգի չունիմ...

ՄԱՆՆԻԿ (հպարտ ու հանդիսական). – Ամուսնացած պարկեշտ կին մը այդ շանթի հարուածը կրնայ զգալ միմիայն իր ամուսնոյն համար:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Որչա՜փ ապուշ եմ որ այդչափ պարզ բան մը չկրցայ գուշակել:

ՍՕՖԻ (հեգնական). – Եւ ինքզինքնիդ հոգեբանի տե՞ղ դրած էք:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Հոգեբանները անպատճառ անսխալ չեն ըլլար:

Նոյն միջոցին փաստաբանն ալ ճարպիկ շարժումով մը մօտեցաւ խումբին:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ (ժպտերես). – Արդեօք իմ ներկայութիւնս աւելո՞րդ է այստեղ:

ՍՕՖԻ. – Ընդհակառակն լրացուցիչ մաս կը կազմէք դուք եւ ձեր բացակայութիւնն էր որ զգալի էր:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Շատ ազնիւ էք, տիկին, արդեօք կրնա՞մ հարցնել թէ ինչ էր ձեր խօսակցութեան նիւթը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Հոգեբանական նիւթ մը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Օ՜, օ՜, ինծի համար բոլորովին անհասկնալի է ուրեմն:

ՍՕՖԻ. – Ո՛չ, այդչափ բարձր ու կնճռոտ հոգեբանութիւն չէ ... պարզապէս սիրոյ վրայ կը խօսէինք:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Սիրոյ վրա՞յ, ուրեմն ես ալ կրնամ մասնակցիլ խօսքի:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ինքզինքնիդ կարող կը զգա՞ք այդ բանին:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Բնականաբար, սիրային խնդիրներու մասնագէտ եմ:

ՍՕՖԻ. – Վա՜յ... այն ատեն ըսէ՛ք տեսնեմ շանթի հարուածին կը հաւատա՞ք::

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Անշուշտ կը հաւատամ, մանաւանդ որ իմ գլխուս եկած է:

ՍՕՖԻ (հետաքրքիր). – Ձեր գլո՞ւխը եկած է.... պատմեցէք ուրեմն այդ սիրային արկածը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Կամ փորձանքը...

(Շար. 10)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ .- Ժան-Փաթրիք Մխաքճեան, Սերժ Մխաքճեան, իրենց ընտանեկան պարագաները եւ Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 20, յետ պատարագի, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Ամէնի փողոց, Լիոն (3-րդ), իրենց հօր եւ բարեկամին՝

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ

(Լրագրող)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

1) ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

7-էն 15 տարեկան երախաներու համար, Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 9 - 12 :

Պիտի դասաւանդէ՝

Տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան

Իր հեղինակած լսատեսողական մեթոտով որուն արդիւնքները փաստուած են :

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23-ին :

2) ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Միջին մակարդակ՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, ժամը 16 - 17.30 :

Յառաջացածներ՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, ժամը 17.30 - 19 :

Կը դասաւանդէ Պր. Մ. Ադամեան :

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 22-ին :

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թարգմանչաց Վարժարան :

Հեռաձայն. -

01 - 46 - 45 - 60 - 55

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE
AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւորական Դասը, Ազգային Միութեան Վարչութիւնը եւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 20-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ :

Այս առթիւ եկեղեցւոյ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի. - Տէր եւ Տիկին Սերժ Մխաքճեան 1.000 Ֆր., Պ. Վահէ Մամաս Գիթապճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Կարապետեան (Սէն - Ռաֆայէլ) եւ Տիկին Ռոզ Տօրումեան 200-ական Ֆր. :

Մարգարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին. - Սէն - Ռաֆայէլի Հայ Տունը 300 Ֆր., Ոմն 200 Ֆր., Ոմն 200 Ֆր. :

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans

à partir du samedi 3 octobre

au 13, rue du Perche, Paris 3ème

Tous les samedis, de 14h à 17h

cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,

tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire «*SIAMANTO*» de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Cours de langue et civilisation arméniennes.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon

2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements:

Mme Lucie Dossikian	ou	Mme Elisabeth Davidian
01 45 46 10 11		01 46 65 81 53.

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES

5 et 6 DECEMBRE

pour

LA GRANDE BRADERIE DE NOEL

de

CHENE FRANCE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վարդգէս Զալըքեանի մահուան առթիւ (Լիոն) Տէր եւ Տիկին Զաւէն Ալեքսանեան 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 19-էն 22, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար :

La Croix Bleue des Arméniens de France, section d'Issy - les - Moulineaux informe que la rentrée scolaire est fixée au Mardi 29 Septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A.- 45, rue de la Défense, à Issy - les - Moulineaux.

— Préparation BAC;
— Niveau BAC;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou 01. 45. 29. 20. 18; ou auprès de Mme Guiragossian : 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14-ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, Հեռ. -

01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30

առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ

339, avenue du Prado —

13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -

Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ լճափով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել նօթը ձրի տրուած «ժըթոն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով :

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. - 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15-ի կէսօրը, կանխավճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր. :

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE

Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)

Préparation aux BAC 1999 et 2000

Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE

Cours - Heure du conte

MUSIQUES

Eveil musical - solfège

Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)

Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE

Initiation - Cours - Classe garçons

Danse académique (sur audition)

Danse d'ensemble

ARTS

Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX

en association avec l'A.B.B.A.

Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES

Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS

Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

Association MACHTOTZ

Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures

le samedi matin de 9h à 12h

Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h

3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

SEJOUR LINGUISTIQUE organisé par la C.B.A.F.

Vous avez entre 14 et 18 ans.

Vous voulez apprendre à **parler** l'arménien dans une ambiance sympathique, alors ce séjour vous concerne.

Vous préparez le Baccalauréat en LV I, LV II, LV III ou option.

Pour assurer un meilleur résultat des examens et surtout pour pratiquer la langue de Machtotz, pendant 7 jours sans interruption du 24 octobre au 1er novembre 1998, rejoignez-nous à Bellefontaine (Jura) au Centre de Vacances de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Renseignement et inscription: CBAF: 01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19, de 19h à 21h.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
JEUDI
17 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19.466 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.466

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա. ՇՈԽԻՆ, կեդրոնի մօտ բարենորոգիչ մը, Չերնոմիրդինի հոսանքէն, ընտրուած է ելմտական հարցերու պատասխանատու փոխ-վարչապետի պաշտօնը: 46 տարեկան է եւ մաս կազմած է բոլոր կառավարութիւններուն 1991-էն ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բոլոր դատաւորները կ'ընդդիմանան Արդարադատութեան Նախարարութեան պատրաստած նոր օրինագիծին որ Նախարարաց Խորհուրդի Սեպտեմբեր 16-ի նիստին ներկայացուեցաւ: Է. Կիկուի ծրագիրը կը նախատեսէ որ ձերբակալուած անձ մը որ դիպահ է կրնայ առաջին ժամէն իսկ փաստաբանի օժանդակութեան դիմել, բացի ահաբեկչական եւ թմրեցուցիչի շահատակութեան պարագաներէն, այլեւս ձերբակալման դատաւորն է եւ ոչ հարցաքննիչ դատաւորը որ պիտի որոշէ առժամեայ բանտարկութիւնը. առժամեայ բանտարկութիւնները որոնք արդարացի չեն աւելի լաւ պիտի հատուցուին, մեղադրեալները պիտի արգիլուի ձեռնակապով անձերը նկարահանել եւլն. եւլն.: Խորքին մէջ, նախատեսուած բոլոր միջոցները կը ձգտին նըւազեցնելու դատաւորներու իշխանութիւնը, անմեղութեան վարկածը աւելի լաւ պաշտպանելու համար:

ԹԻՐԱՆԱՅԻ մէջ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է, բայց նախկին նախագահը՝ Պէրիշա կը շարունակէ վարչապետին հրաժարումը պահանջել: Այս վերջինը ելոյթ ունեցած է հեռատեսիլէն եւ յայտարարած որ Պէրիշայի եւ իր խմբակին պետական հարուածի փորձը ձախողած է:

Վ. ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆ, որուն վարչապետութիւնը երկու անգամ մերժուեցաւ Դումային կողմէ, յայտարարած է Սեպտեմբեր 14-ին որ թեկնածու է 2000 թուականի նախագահական ընտրութիւններուն:

ԵՐԻՔՈՎԻ մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին բացուած է գազինօ մը՝ Ովասիս, առաջինը պաղեստինեան հողամասի վրայ: Հաստատութիւնը տեղացիներուն համար չէ, քանի խաղը արգիլուած է իսլամի կողմէ: Հանդարտեցնելու համար կրօնական ընդդիմութիւնը, գլխաւորաբար Համասը, Արաֆաթ որոշած է որ իր հայրենակիցները կրնան ծառայել հոն, բայց ո՛չ խաղալ: Այսքանը չի բաւեր սակայն Շէյխ Իսմայէլ Ճամալի, որ կը բացագանչէ «մեծ մեղք մըն է» եւ կը հրահանգէ խուսափիլ որեւէ շփումէ այդ «սատանայական վայրին հետ»: Նոյն արգելքը կայ նաեւ Իսրայէլ եւ խաղը օրինականացնելու բոլոր փորձերը ի դերեւ ելած են ուղղափառներու ընդդիմութեան պատճառով: Խաղամոլներ ստիպուած են արտասահման երթալ կամ գաղտնի խաղաբաններ: Գլխաւորաբար Թուրքիա կ'երթան ուր անցեալ տարի 8 միլիառ Ֆր. ծախսած են: Գազինօն տարեկան պէտք է 2 միլիոն տոլար ապահովէ Արաֆաթի, յետագային շահերու 25-էն 30%-ն ալ պէտք է ստանայ: Նաեւ գործ հայթայթուած է Պաղեստինցիներու:

ՊԱՐՍԻԿ յեղափոխութեան 70 հազար պահակներ համախմբուած են աֆղան սահմանագլուխին վրայ եւ կազմ ու պատրաստ յարձակման հրահանգի կը սպասեն: Նախագահ Խաթամի օգնական գացած էր դիմաւորելու համար Աֆղանիստան սպաննուած պարսիկ դիւանագէտներու մարմինները: Ելոյթ ունենալով յայտարարած է. - «Կը վստահեցնենք որ լաւագոյն ձեւով պիտի պաշտպանենք Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան պատիւն ու հողային ամբողջականութիւնը»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններէն տասը օր առաջ, հարցախոյզերու համաձայն Քոհլի կուսակցութիւնը կը ստանայ ձայներու 38%-ը եւ Շրէօտէրի կուսակցութիւնը՝ 41%-ը: Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 27-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 22-ը «Առանց կառքի Օր» հռչակուած է Փարիզի մէջ, ուր 62 քմ. երկարութեամբ փողոցներ խնդրոյ առարկայ են: Երթեւեկը կը սահմանափակուի զանազան թաղամասերու մէջ:

ԲԱՔՈՒ-ՃԷՅՀԱՆ ՈՒՂԵԳԾԻ ԴԻՄԱՑ ՆՈՐ ՎՏԱՆԳ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

«Ենի Եիւզըլ» թերթի թղթակից Էօզլէմ Հէրսան կը տեղեկացնէ թէ Ամերիկացիները պահանջեցին որ Բաքու-Ճէյհան ուղեգծի մասին վերջնական որոշում տալու թուականը Հոկտեմբերէն յետաձգուի 1999-ի առաջին ամիսներուն: Ամերիկայի այս առաջարկը բնաւ հաճոյ չթուեցաւ Թուրքիոյ, որ արդէն մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէր որ Հոկտեմբերը հասնի ու այդ ուղեգծին մասին վերջնական որոշումը տրուի: Ամերիկա մէկմէկ նամակ ուղարկեց Ազրպէյճանի, Ռուսաստանի, Ղազախստանի ու առընչակից այլ երկիրներու, դիտել տալով որ քարիւղատար խողովակներու շինութեան համար ժամանակաշրջանը շատ անյարմար է, որովհետեւ տարածքաշրջանը կը տառապի շրջանային խնդիրներէ: Միջազգային հանրային կարծիքը տակաւին պատրաստ չէ որոշում կայացնելու ու շինութեան սկսելու: Բացի ատկէ, Ռուսաստանի ու Ասիոյ տնտեսական տագնապները պատճառ դարձած են որ քարիւղի պահանջքը նուազի ու քարիւղի գինը անկում արձանագրէ: Ուստի, քարիւղատար խողովակներու մասին որոշում կայացնելէ առաջ պէտք է սպասել որ տնտեսական տագնապը անցնի: Այսօրուան պայմաններու մէջ, Ռուսաստանն ալ տագնապալից շրջանէ մը կ'անցնի եւ ճիշդ չէ այնքան կարեւոր որոշում մը կայացնել այնպիսի շրջանի մը երբ Ռուսաստան իր դժուարութիւններուն պատճառաւ պիտի չկարենայ լրիւ մասնակցիլ: Ատոր անպատեհութիւնները ապագային կրնան տեսնուիլ, ուստի հարկ է սպասել որ Ռուսաստանն ալ թօթափէ իր տագնապը: Այս բոլորէն դուրս, տարածքաշրջանի անցուդարձերը այն կասկածը կը ներշնչեն որ այսօրուան պայմաններու մէջ այդ հողատարածքին վըրայ կառուցելի քարիւղի խողովակները միշտ ալ թիրախ պիտի կարենան դառնալ ահաբեկչական խափանարարութիւններու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆՏՐԱՐՇԱՒԻՆ

Ադրբեջանի նախագահական ընտրութեան նախօրեակին, ընտրարշաւի մըրցակցութեան մէջ, յաճախ կը գործածուի հայկական ազդակը թէ՛ իշխանութեան գլուխ գտնուողներու, թէ՛ ընդդիմադիր թեկնածուներու կողմէ:

Երկրին նախագահը Հ. Ալիեւ թրքական «Սապահ» (Սեպտ. 6) թերթին տըւած հարցազրոյցի մը ընթացքին պատասխանելով Ֆ. Մութլուի հարցումին, բսած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն մասին. «Չորս տարի առաջ վերջ տուի պատերազմին, որովհետեւ այլապէս պիտի չաւարտէր ան: Երբ հոս եկայ, օրը 15 հոգի կը թաղէինք: Հայաստանի մէջ ռուսական զօրաբաժիններ եւ զէնքեր կան որոնք ուղղուած են ոչ թէ Ադրբեջանի, այլ՝ Թուրքիոյ: Կ'ուզեմ խաղաղ լուծումի մը յանգիլ: Մեր հողերը գրաւուած են: Ատոր իրաւունք չունէին: Պէտք է պահպանուի Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը: Կնճռոտ հարց մըն է ասիկա, բայց պէտք է լուծում գտնէ: Այս ուղղութեամբ Թուրքիա նկատելի օժանդակութիւն բերաւ մեզի: Յաճախ այս մասին վիճարկում կ'ունենանք Ս. Տէմիրէլի հետ: Շատ հաւանօրէն լուծում մը պիտի գտնենք»:

Ինչ կը վերաբերի ընդդիմութեան դէմքերուն, Հայաստանի կամ Ղարաբաղի մասին անոնց արտայայտութիւնները աւելի սուր են ու զուրկ Հ. Ալիեւի չափաւորութենէն: Ակներեւ է հայկական նիւթով քուէներ որսալու մտադրութիւնը:

Այս թեւէն Ա. Մէհտիեւ որ նախագահն է «Ապօրինի քաղաքական ճնշումներու զոհերու ընկերակցութեան», յայտարարած է թէ եթէ նախագահ ընտրուի Ղարաբաղը պիտի ազատագրէ աւելի արագ, քան «Անկախ Ադրբեջան»ի ղեկավար Ն. Սուլէյմանովը: Ընտրարշաւի հանրահաւաքի մը ան բսած է թէ ընտրուելու պարագային չեղեալ պիտի յայտարարէ Թիւրքմէնչայի դաշնագիրը որ ստորագրուած է 1828-ին Ռուսաստանի եւ Իրանի միջեւ եւ որով օրինականացուած է Ադրբեջանի երկու մասի բաժանումը: Պատասխանելով «երբ ընտրուինք ինչպէ՞ս կը լուծէք Ղարաբաղի հարցը» հարցումին, ան բսած է. «ճակատամարտ մը կորսնցուցինք, բայց ո՛չ պատերազմը: Պէտք է շարունակել պայքարը: Հրադադարը ամօթ մըն է Ադրբեջանի համար: Ամէն պատերազմ խաղաղութեամբ կ'աւարտի: Պիտի ներկայացնենք խաղաղութեան մեր առաջարկները ու պայմանները»:

Այդ պայմանները կը վերաբերին «գըրաւեալ» շրջաններու առանց նախապայմանի ազատագրումին, գաղթականներու վերադարձին եւ յարձակողին կողմէ պատերազմական վնասներու հատուցումին: Հակառակ պարագային Ղարաբաղը արագօրէն եւ դիւրութեամբ պիտի ազատագրեն - «զինուորական եւ քաղաքական» ճամբով:

Սուլէյմանով պատերազմին պարտութիւնը մեղքը նկատելով իր երկրին ներկայի ղեկավարութեան, կ'ըսէ թէ անպատուութիւն է Ադրբեջանցիներու նման կորիճ ժողովուրդի մը Հայերէ պարտութիւն կրելը:

Ընդդիմադիր այլ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ ալ, ինչպէս Մուսաւաթը, Ժողովրդական Ճակատը, Ազատական կուսակցութիւնը եւլն. խստիւ քննադատած են Հայաստանի ուղղուած հրաւէրը Տրասեկայի համաժողովին: Անոնք չեշտած են թէ Հայաստանը ադրբեջանական հազարաւոր գիւղեր կործանած, Ադրբեջանի տնտեսութեան լուրջ վնաս պատճառած երկիր ըլլալով, անընդունելի է գործակցութեան ամէն ձեւ, այնքան ատեն որ չի քաշուիր գրաւած շրջաններէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«IHT»

(Սեպտ. 15)

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆԳԻԼ

Ակնարկելով Բաքուի Հայաստան - Ադրբեջան բարձրաստիճան հանդիպումին, թերթին թղթակիցը Ս. Քինզըր կը գրէ Ղարաբաղի կնճիռին լուծումի ակնկալութիւններուն մասին: Անոր տողերէն կը տեղեկանանք թէ Հ. Ալիեւ եւ Ա. Դարբինեան յատուկ հանդիպում մը ունեցած են Սեպտեմբեր 8-ին, երբ Հայաստանեան պատուիրակութիւնը Տրասեկա ծրագրին համաժողովին մասնակցելու համար Բաքու կը գտնուէր: Այդ առընչութեամբ Ադրբեջանի նախագահը բսած է թէ ինք կը ձգտի «երկու երկիրներուն միջեւ, Ղարաբաղի հարցին խաղաղ լուծումի շրջանակին մէջ, բարեկամութեան վերահաստատումին»:

Լրագրողը արձագանգելէ ետք երկու կողմերուն լուծումի մօտեցումին, կը գրէ Ռ. Քոչարեանի տեսակէտը թէ կըրնար ընդունիլ որ Ղարաբաղի մէջ Ադրբեջան որոշակի դեր մը ունենար, երեւոյթները փրկելու համար: Ապա անդրադառնալով այդ երկրին միլիոնաւոր տոլարներու հասնող քարիւղի հեռանկարին, Հայաստանի նախագահը հարցտուած է թէ հարուստ մը անպայման աւելի լաւ կռուող կ'ըլլա՞յ: Տասը տարիէն ո՞վ պատրաստ պիտի ըլլայ կռուելու եւ մեռնելու եւ ի՞նչ բանի փոխարէն: 10 տարիէն, Ղարաբաղի վրայ որեւէ յարձակում անոր բնակիչներուն կողմէ իրենց երկրին ուղղուած քայլ պիտի նկատուի, իսկ ադրբեջանական բանակին համար Ղարաբաղը յիշատակ մը եղած պիտի ըլլայ:

Ս. Քինզըր կը մէջբերէ պատմաբան ու արտաքին քաղաքականութեան իրագէկ Արմէն Այվազեանի խօսքերը թէ ընդունելի է միայն Ղարաբաղին տէ ֆաքթօ հայկականութիւնը. տարածքը պէտք է հայկական ուժերու հսկողութեան տակ գտնուի: Ատկէ ետք միայն լուծումի բանակցութիւններ կարելի է վարել: Թէեւ այս տեսակէտը Ադրբեջանի կողմէ դըժուար ընդունելի կը նկատէ ան:

«LE FIGARO» (Economique)

(16 Septembre)

EN VUE : *ANDRE DER-KRIKORIAN*

Անտրէ Տէր-Գրիգորեան նախագահն է «Քօրոփէէն տէ Գազինօ»ի, որ կամաց կամաց դիրք կը գրաւէ արեւելեան Եւրոպա: Արդէն 20%-ի մասնակցութիւն մը ունի Փրակայի Հիլթընի գազինոյին մէջ եւ 30%-ի՝ Փեշտայի: Կը բացատրէ. - «Հարցը փորձելն է արեւելեան Եւրոպայի խաղերու շուկան որ շատ տարբեր է մեր գրութենէն»: «Տնտեսական Ֆիկարօ»ն կ'աւելցնէ թէ Քօրոփէէնը հիմնուած է 1995-ին Անտրէ Տէր-Գրիգորեանի եւ իր ընկերակցին՝ Ժան-Լուի Լանտորմիի կողմէ: Արդէն թիւ 1 է Ատլանտեան ափին վրայ, նաեւ հարաւ (Լա Կրանտ-Մոթ, Հիէր, Պանտոլ), ուր դրած է նաեւ արտասահման: Անցեալ տարուան գործառնութիւնն էր 146 միլիոն Ֆր., պէտք է աւելի քան կրկնապատկէ այս տարի:

ՀԱՊԱ՞ ԵԹԷ ՏԱՃԱՐԸ ԿԻՍԱՏ ՄՆԱՅ...

Այսօր այլեւս ժամանակավրէպ բան է յամենալ քրիստոնէութեան 1700-ամեակին առթիւ Երեւանը հսկայական մայր տաճարով մը օժտելու որոշումին վրայ: Անիմաստ է նաեւ կրկնել տրամաբանութեան, բարոյականի, ներկայի կացութեան արմատապէս հակառակ տուեալները որոնք բազմաթիւ անգամներ ըսուեցան, գրուեցան. թէ երկրի մը մէջ ուր կար աղէտի տասնամեայ գօտի, գործազուրկներու բանակ, պատերազմի հեռանկար, անմարսելի չքաւորութիւն ու զզուելի փառամոլութիւն էր մտածելն իսկ թէ կարելի է միլիոնաւոր տոլարներ յատկացնել նոր տաճար կառուցանելու: Մանաւանդ որ երկիրը այն քիչերէն էր որ ամէն բլուրի վրայ, ամէն հովտի ու դաշտի մէջ եկեղեցական կառոյց մը ունէր. համաշխարհային չափանիշով հիացումի ու զուրգուրանքի արժանի կառոյցներ որոնց գրեթէ բոլորն ալ կարօտ էին վերանորոգումի, ամրացումի, խնամքի, հայկ. ճաշակն ու մշակոյթը կրելու համար յառաջիկայ դարերուն: Մինչդեռ նախընտրուած էր փոխանակ այդ ժառանգութեան տէր կանգնելու գործին, տուրք ու պատիւ տալ չքաւորութեան:

Արդէն Երեւանի սրտին վրայ փորուած են նոր տաճարին հիմերը, հաստատուած՝ յենասիւները: Այդ աշխատանքին զուգահեռ, պարբերաբար կ'աւելնայ պիւտճէի գումարը. ծրագրաւորումի շրջանի 5-6 միլիոն տոլարի նախատեսութիւնը հասած է 10-12, ապա նորագոյն տուեալով՝ 30 միլիոն տոլարի: Աւելորդ աշխատանք է հաշուել թէ այդ գումարով քանի՛ բնակարան կարելի էր շինել Գիւմրիի մէջ որպէսզի քանի մը ընտանիք եւս փրկուէր երկրաշարժէն տասնամեակն ալ խաւաքարտէ, թիթեղէ կացարաններու մէջ դիմագրաւելու ազգային ամօթէն:

Մինչ այս տրամաբանութեամբ ու ընդվզումով կը մտածուէր նման կառոյց բարձրացնելու անհեթեթութեան մասին, յայտնի դարձաւ որ կայ աւելի սարսափելի հեռանկար մը. ան կը վերաբերի տաճարին անաւարտ մնալու հաւանականութեան: Այլ խօսքով՝ առանց նոյնիսկ աւելորդ տաճար մը ունենալու, փողոց թափուած տոլարներուն որոնց գումարը կ'ըսուի թէ մօտ է արդէն մէկ միլիոնի:

Նիւթը թարմացնող երկու հրապարակումներ ունեցան Օգոստոսի վերջին օրերուն «Առաւօտ»ը (26) և «Ազգ»ը (28): Առաջինը Ա. էջի հակիրճ տեղեկատուութիւն մը ըրած է յառաջիկայ թիւերէն մէկուն ձգելով նիւթին մանրամասն ներկայացումը: Հոն կ'ըսուի որ ուզած են տաճարին շինարարութիւնը դադրեցնելու մասին խմբագրութեան հասած տեղեկութիւնը ստուգել «Երեւաննախագիծ»էն որուն տնօրէնը հերքած է լուրը, ըսելով թէ հին խօսակցութիւն է ատիկա թէ «շէնքը ոմանց դուրը չի գալիս»: Աւելցուցած է նաեւ թէ «նախագծումը դեռ վերջնականօրէն աւարտուած չէ»: Ո՛չ խմբագիրը հարց տուած է թէ ի՛նչպէս կարելի է գործնականի անցնիլ, հիմ փորել անաւարտ նախագիծով մը, ոչ ալ տնօրէնը յաւելեալ բացատրութեան պահանջքը զգացած: Կ'երեւի երեւանեան գործելակերպին մէջ այդ ընթացքը բնական է երկու կողմին համար ալ: Ինչ որ սակայն յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ շինութեան վերաբերող հարց մը կայ, Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Հ. Խաչատրեանի լուսաբանութիւնն է նոյն խմբագրութեան. ան ըսած է թէ նախագիծը պատրաստողները անելի առջեւ են եւ ժամանակ շահելու համար է որ կ'ըսուի թէ նախագծումը կը շարունակուի: Չեն յաջողիր այդ կացութենէն ելք գտնելու ջանքերը, եւ թէ «սա ձախողուած գործ է»:

«Ազգ»ը աւելի ամբողջական մօտեցումով ձեռք առած է նիւթը: Տաճարին մանրակերտին լուսանկարին ալ տեղ տրուած սիւնակներուն մէջ կը յիշուին յատակագիծերու մրցումը, հակառակ հակաճառութիւններու, հակափաստերու, Ս. Քիւրքճեանի նախագիծին տրուած նախապատուութիւնը եւ կառոյցին մասին մէկ-երկու տուեալները. տաճարը ծրագրուած է մօտ 20 յարկնոց շէնքի մը բարձրութեամբ, երկու մատուռներով, որուն դաւիթը կրնայ պարփակել աւելի քան հազար հոգի: Կայ նաեւ նշումը թէ քննադատութիւններու գլխաւոր տեղը կը գրաւէին մեծ պիւտճէին, նման կառոյցի մը ու շրջապատին աններդաշնակութեան, նաեւ երկրաշարժի կայունութեան ուղղուած դիտողութիւնները: Կը յաջորդէ ներկային մասին առաջին տուեալը թէ եկեղեցիին յատկացուած հողամասին վրայ արդէն 800 հազար տոլար ծախսուած է հիմերու կառուցման համար:

Կարդալէ ետք «Առաւօտ»ի վերոնշեալ տեղեկատուութիւնը, «Ազգ»ի խմբագրութեան կը դիմէ գլխաւոր շինարար Ե. Դալլաքեան, ըսելու համար որ վէճերը կրկին արծարծուած են իր նախորդին պատճառով որուն գործին վերջ տրուած ըլլալուն, ան դիմած է այդ միջոցին: Իսկ գործին վերջ տրուած է, որովհետեւ անոր դրած հիմքերու ծածկոյթը մասնագիտական քննութեան առջեւ լուրջ թերութիւններ ի յայտ բերած է: Իսկ իրեն յաջորդը յաջողած է այլ լուծում առաջարկել այդ նոյն ծածկոյթին, 1,5 անգամ թեթեւցնելով պէթոնի բեռը եւ կիսով զեղչելով ամրացնող մասերուն ծախքը: Այս լուծումն ալ բախած է առաջին շինարարին քննադատութեան: Թերթը կ'ըսէ թէ առ այժմ յատկացումները դադրած չեն, բայց երբ արդէն 800 հազար տոլար ծախսուած է, հիմերը հաստատուած, պէտք է առաւելագոյն արագութեամբ որոշել ըլլալիքը: Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետն է որ 30 միլիոն տոլար արժեւորած է տաճարին շինութիւնը, «թէեւ պաշտօնական նախահաշիւը 12 միլիոն տոլարի շրջագծում է»:

Տաճարին առընչուած անընդունելիներուն նորագոյն օղակն ալ այս մարզէն բարդուած է հարցին վրայ: Մինչեւ այսօր, ձեռնարկին աւելորդութեան պնդումներուն տրուած պատասխանը այն էր որ տաճարին շինութեան գումարը Հայաստանի պիւտճէէն պիտի չյատկացուէր եւ թէ նուիրատու, կամ նուիրատուներ որեւէ տրամադրութիւն չունէին այդ գումարով այլ ծրագիր իրականացնելու: Իսկ «Ազգ»ի գրութիւնը կ'ըսէ թէ Մայր Աթոռի դիւանին մէջ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի նիստին օրակարգի հարց եղած է «Եկեղեցու կողմից անհրաժեշտ գումարների հանգանակումը, մեր սուղ պետպիւտճէն չի կարող իրեն թոյլ տալ չնախատեսուած ծախսեր»: Կ'ըսուի նաեւ թէ Մանուկեան ընտանիքը հինգ միլիոն տոլարի չափ պիտի տրամադրէ, ըստ նախնական համաձայնութեան:

Ինչպէս կ'ըսէին մեր մամիկները. «ծո՛ւնը գլխուս. ա՛ղ է պակաս...»: Հայաստանի նման երկրի մը առնուազն 20 աւելի կենսական պէտքերուն քանի մը միլիոն տոլարը զլանալէ, 800 հազարն ալ լեցնելէ ետք 1700-ամեակի խոր վիրապին մէջ ուրկէ յայտնի կ'ըլլայ որ ոչինչ դուրս պիտի գայ, որքան ալ Գր. Լուսաւորիչի անունը տրուած ըլլայ վիճայարոյց տաճարին, Հայաստանեայց եկեղեցին հիմա ալ պիտի պարտաւորուի հանգանակութեա՞ն դիմելու, ճարելու համար 25 եւ ո՛վ գիտէ քանի միլիոն տոլար:

Հասկցա՛նք, ըսենք թէ չքաւորութիւն եւ փառասիրութիւն չլացնող հեռանկարներ գտան տաճար կառուցանելու գաղափարին մէջ: Բայց ի՞նչ ակնկալութեամբ 5 միլիոննոց պիւտճէով 30 միլիոննոց գործի ձեռնարկուեցաւ: Թէեւ, առանց ծածկոյթի յատակագիծը ունենալու, ամենայն փութկոտութեամբ հիմ փորելու եւ ամրասիւներ հաստատելու փաստը յարմարագոյն բացատրութիւնն է ատոր:

«Ազգ»ի եզրակացութիւնը այն է որ տաճարը պէտք է նուազագոյն ծախքով կառուցուի, առաւելագոյն չափով տոկուն ըլլայ եւ ճարտարապետական ամէնէն ճիշդ լուծումները ունենայ. նաեւ գեղագիտական առումով ներդաշնակ ըլլայ իր առաքելութեան եւ միջավայրին:

Սխալ որոշումի մը արդէն զոհուած 800 հազարը որպէսզի ամբողջութեամբ կորուստ չդառնայ, անհրաժեշտ է շարունակել շինարարութիւնը. նոյնիսկ եթէ ատիկա նշանակէ երկու չարեաց փոքրագոյնը: Իսկ ատոր հարկաւոր պիւտճէին համար կարելի է կա՛մ Գիւմրիէն Կապան ճամբու, ջուրի ցանցի, բնակարանի, դպրոցի անհրաժեշտութիւնները մոռնալ ու ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկել, կամ անգամ մը եւս դիմել Սփիւռքի Աբխողոմ ազանդներուն: Այս երկուքը արդիւնք չտալու պարագային, կը մնայ, օրինակ՝ Հայաստանի մէջ անկախութենէն ի վեր արմատ, ճիւղ, տերեւ, ծաղիկ ու նաեւ առատ պտուղ տուած ազանդներէն պահանջել որ վճարեն եկեղեցիին հարկաւոր գումարը որպէս իրենց տրամադրուած պարարտ հողին փոխարժէք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 100 ԵՒ «ԱՐՇԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ» ՕՓԵՐԱՅԻ 130-ԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ԱՐՇԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ» ՕՓԵՐԱՆ

Գրեց՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Տիգրան Չուխաճեան իրաւամբ կը համարուի հայ երաժշտական թատրոնի, այլ խօսքով օփերայի հիմնադիրը:

Չուխաճեանի ներդրումը մեծ եղաւ նաեւ Օսմանեան Կայսրութեան եւ ընդհանրապէս ամբողջ Միջին Արեւելքի տարածքին օփերայի արուեստին ստեղծման, զարգացման եւ տարածման գործին մէջ, քանի ան ծնած եւ իր կեանքին կարեւոր մասը ապրած եւ ստեղծագործած էր Պոլիս:

Ընտանեկան նպաստաւոր պայմաններու եւ մասնաւորաբար իր արուեստասէր հօր քաջալերանքներուն շնորհիւ Տիգրան փոքր տարիքէն հնարաւորութիւն կ'ունենայ հետեւելու երաժշտական կանոնաւոր դասընթացքներու, աշակերտելով հայ եւ իտալացի երաժիշտներու: Այս վերջիններէն մին, նկատելով պատանի Տիգրանին տաղանդը եւ երաժշտական բացառիկ ընդունակութիւնները խորհուրդ կու տայ անոր մեկնիլ Իտալիա, կատարելագործուելու: Երազանք մը Տիգրանին համար, որ սակայն կ'իրականանայ եւ 1861-ին ան կը մեկնի Միլանօ:

Սքալա-ին քաղաքի մէջ տիրող երաժշտական մթնոլորտը կը յափշտակէ 24-ամեայ Տիգրանը, եւ մասնաւորաբար օփերան է որ կը հրապուրէ զինք:

Բազմակողմանի երաժշտական գիտելիքներով զինուած, 1864-ին Տիգրան Չուխաճեան կը վերադառնայ Պոլիս, ուր տեղի բնակչութիւնը, հայ կամ այլազգի, այդ տարիներուն կ'ապրի գեղարուեստական - թատերական եռուն կեանքով:

Տիգրան Չուխաճեան Պոլիս ժամանման առաջին օրերէն կը լծուի եռանդուն ստեղծագործական, մանկավարժական, հրապարակագրական գործունէութեան: Ան կը կազմակերպէ երաժշտա - թատերական առաջին խումբերը, զանոնք շրջագայութեան, հիւրախաղերու տանելով դէպի Միջին Արեւելքի, Եգիպտոսի եւ Պալքաններու զանազան քաղաքները: Տիգրան Չուխաճեան Պոլսոյ մէջ կը հիմնէ եւ կը ղեկավարէ նաեւ համանուագախումբ, կը հովանաւորէ զանազան երաժշտական ընկերակցութիւն - միութիւններ, լոյս կ'ընծայէ երաժշտական պարբերաթերթեր:

1868-ին, 31-ամեայ Տիգրան Չուխաճեան աւարտեց իր գլուխ-գործո՛ցը նկատուող «Արշակ Երկրորդ» մեծ օփերան: Այսպէսով ծնունդ առաւ առաջին հայ օփերան, գրուած հայ արուեստագէտի մը կողմէ եւ որուն բովանդակութիւնը, քաղուած Հայոց պատմութենէն, կը նկարագրէ դրուագ մը Դ. դարու Հայոց Թագաւորներէն Արշակ Բ.-ի կեանքէն եւ մասնաւորաբար, արտաքին աշխարհի ինչպէս նաեւ ներքին թշնամիներու դէմ անոր մղած պայքարը:

«Արշակ Երկրորդ»ը կը պարունակէ այդ ժամանակուան եւրոպական մեծ օփերաներուն յատուկ բոլոր կարեւոր տարրերը. բազմանուագ, զանգուածային տեսարաններ (հայկական յաղթական բանակներու ցնծալի ընդունելութիւնը ժողովուրդին կողմէ), բազմաթիւ ծաւալուն մեներգներ, զուգերգներ, խմբերգներ. անոր մէջ կարեւոր դեր ունի նաեւ նուագախումբը, որ ինքնուրոյն նուագարանային հատուածներու եւ դրուագներու միջոցաւ պարբերաբար դուրս կ'ելլէ իր նուագակցողի հանգամանքէն:

Տիգրան Չուխաճեան, յօրինողական բարձր վարպետութեան, թէքնիքի կողքին, ազատօրէն կը տիրապետէր նաեւ օփերայի գրելաոճին յատուկ, այլ զանազան հնարքներու, միջոցներու. ան օժտուած էր օփերայի տրամաթիրժիի՝ գրական նիւթի զարգացումը երաժշտական արտայայտչամիջոցներով իր բարձրակէտին վարպետօրէն հասցնելու ձիրքով:

Սակայն ճակատագիրը դաժան եւ անգութ եղաւ առաջին հայկական օփերային հանդէպ: Ոչ միայն իր արժանաւոր հեղինակի կեանքին օրով հնարաւոր չեղաւ զայն բեմ հանել, այլ նաեւ իր ստեղծումէն վերջ դեռ 77 տարիներ եւս պէտք է գլորուէին որպէսզի մոռացութեան եւ լռութեան մատնուած «Արշակ Երկրորդ»ին վերջապէս աւելի լոյս օրեր վիճակին: Ան առաջին անգամ ամբողջութեամբ բեմադրուեցաւ Երեւանի մէջ 1945, Նոյեմբեր 29-ին, Ալեքսանդր Սպենդիարեան պետական թատրոնին մէջ: Հայ երգարուեստի այն օրերու մեծանուն վարպետներ՝ Պաւէլ Լիսիցեան (Արշակ Երկրորդ), Հայկանոյշ Դանիէլեան (Օլիմպիա), Տաթեւիկ Սազանդարեան (Փառանձեմ), գլխաւոր դերակատարները եղան այդ պատմական ներկայացման, իսկ երաժշտական - գեղարուեստական ղեկավարի դժուարին պարտականութիւնը ստանձնած էր տաղանդաւոր խմբավար Միքայէլ Թաւրիզեան:

Այդ թուականէն ի վեր «Արշակ Երկրորդ»ը վերջնականապէս մուտք գործելով Երեւանի պետական թատրոնի խաղացանկէն ներս, Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» եւ «Դաւիթ Բէկ», Ալեքսանդր Սպենդիարեանի «Ալմաստ» եւ այլ օփերաներու կողքին մինչ այսօր ամենափնտռուած եւ սիրուածն է: Երեւանէն բացի, ան բեմադրուած է Մոսկուա, 1956-ին, Լենինգրադ, Թիֆլիս, Սոչի:

Տիգրան Չուխաճեանի օրով «Արշակ Երկրորդ»էն հատուածներ միայն կատարուեցան համերգներու ընթացքին Պոլիս, Վենետիկ, Փարիզ եւ Վիեննա, 1873-ին հոն տեղի ունեցած համաշխարհային ցուցահանդէսի օրերուն:

Ակնյայտ էր որ Չուխաճեան արուեստագէտի գործունէութեան ծաւալման համար իր բնակած երկրի երաժշտական, մշակութային կեանքի պայմանները, սահմանները անբաւարար եւ նեղ էին:

Դէմ յանդիման գալով իր անդրանիկ օփերային վերապահուած կամ հանդիպած դժուարութիւններուն, Տիգրան Չուխաճեան վերատեսութեան կ'ենթարկէ իր ստեղծագործական ծրագիրները, որոնց շնորհիւ ան կ'երազէր իտալացի մեծ վարպետներու եւ մասնաւորաբար իր կուռքը եղող Վէրտիի օրինակով ազգային, պատմական եւ կամ հերոսական նիւթերու հիման վրայ, մեծ կտաւի օփերաներու ստեղծումը: Ասոր որպէս հետեւանք,

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀՈՄ-ԱՐՄԷՆԻԷՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս տարի եւս, Օգոստոս 15-ին, Շաբաթ օրը, Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝ պաշտօնական անունով՝ Հոմ-Արմէնիէնի ընդարձակ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան աւանդական դարձած դաշտահանդէսը:

Օդերեւութաբանական նպաստաւոր պայմանները առիթ ընծայեցին որ առաւօտեան կանուխ ժամերէն արդէն մերձակայ քաղաքներէն եւ գիւղերէն բազմաթիւ անձեր ինքնաշարժերով փութան կարենալ սեղան մը ապահովելու համար: Հաւաքուած ժողովուրդը նախ ներկայ եղաւ Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ Հոմ-Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ տեղի ունեցող հանդիսաւոր պատարագին եւ խաղողօրհնէքի արարողութեան, զոր կատարեց Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան, Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ Հարաւ. Ֆրանսայի: Եկեղեցական երգեցողութիւնները կատարուեցան Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ծանօթ խմբավար Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի: Մատուռը փոքր ըլլալուն պատճառաւ, շատեր չկրցան ներս մտնել եւ դուրսէն հետեւեցան արարողութիւններուն:

Ցերեկուան մօտ, պաշտօնական անձնաւորութիւնները սկսան ժամանել. անոնք դիմաւորուեցան Աղքատախնամի Վարչութեան նախագահ Պ. Անդրէ Եոխպարտաշեանի, վարչութեան անդամ Պ. Եդուարդ Վարդանեանի եւ Հոմ-Արմէնիէնի երկարամեայ տնօրէնուհի Տիկին Ասէլ Կարապետեանի կողմէ: Հրաւիրեալ անձերէն յիշենք ծերակուտական Պ. Լորէն եւ կինը, Շրջանի նահանգապետ Պ. Քամէլ Քրիսաթ եւ կինը, Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան, քաղաքապետ Ժորժ Ժինէսթա եւ կինը, փոխ-նահանգապետ Հերվէ Սատոլ, Հայր Ռեմոն Պուայէ որ վերջերս Ֆրանսական զօրախումբերու 1920-1923 տարիներուն միջեւ Պոլսոյ եւ Կիլիկիոյ մատրանապետի պաշտօն կատարած Հայր Ժիւլ Շաֆրոնի օրագիրը հրատարակեց, Տիկին Փասքալինի՝ նախկին նախարար եւ երեսփոխան Պ. Ֆիլիփ Սեկէնի մայրը, եւլն.:

Աղքատախնամի նախագահ Պ. Եոխպարտաշեան ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ, իր ուղերձին մէջ խօսք յատկապէս ծերակուտական Պ. Լորէնի ուղղելով յայտարարեց թէ «խորապէս կը հաւատայ որ Ֆրանսական Ծերակոյտը յառաջիկային Ազգ. Ժողովի մէջ միաձայնութեամբ ճանաչում գտած Հայ Ժողովուրդի դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւնը վաւերացնելով Եւրոպայի միւս մեծ տէրութիւններուն օրինակ պիտի ըլլայ»: Ան յիշեցուց նաեւ թէ վերջերս Սէն-Ռաֆայէլ Հայաստանի Ջերմուկ քաղաքին հետ քոյրացած է: Քաղաքապետ Ժինէսթա խօսք առնելով, Հայ Համայնքին հանդէպ իր համակրանքը յայտնելէ յետոյ, յայտարարեց թէ յառաջիկայ տարի Ապրիլին Հայաստան պիտի այցելէ: Աղքատախնամի Վարչութեան անդամներէն Տիկին Նատիա Ֆէր, Թոմպոլայի պատրաստութեան պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր, իսկ Պ. Սարգիս Ալթունեան իր հետ ունենալով բազմաթիւ համակիրներ, ամբողջ օրը իրենց կարելին ըրին ներկաներուն լաւագոյնս ծառայելու համար եւ մեծ դեր ունեցան դաշտահանդէսին յաջողութեան մէջ:

Սոյն հաւաքոյթին իրենց հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով ներկաները խորապէս խանդավառեցին Մարթէն Նորկանց եւ իր օրքեսթրը, երգչուհի Էվլին Ալթունեան եւ իր տղան Եսայի Ալթունեան: Իսկ Երեւանի «Բարեկամութիւն» երգի եւ պարի պատանիներու խումբը որ իր նուագածուներով միասին 38 հոգի, չորրորդ անգամ ըլլալով Ֆրանսա կ՚այցելէ, օրուան խրախճանքին արտակարգ փայլ մը տուաւ: Այս դաշտահանդէսին, ուր ներկաներու թիւը 600-էն աւելի էր, շատեր խիստ խանդավառուած ջերմիկ մթնոլորտէն, մինչեւ գիշերը ուշ ատեն, ժամը 22.30 մնացին:

* * *

Ինչպէս ծանօթ է, Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, որուն կեդրոնը Փարիզ է (77, Լա Ֆայէթ փողոց, 9-րդ) ֆրանսահայ գաղութի ամենահին կազմակերպութիւնն է որ նոյն եռանդով իր ազգօգուտ գործունէութիւնը դեռ կը շարունակէ: Հիմնուած 1890-ին, Պոլսէն Փարիզ հաստատուած քանի մը առեւտրական ազգայիններու կողմէ, իր նպատակը սկիզբէն եղած էր Փարիզ գտնուող ուսանողներու օգնել: Յետագային, 1894-96-ի ջարդերուն յաջորդող տարիներուն, գաղթականներու խուժումով իր գործունէութեան դաշտը կ՚ընդարձակուի: 1915-17-ի Եղեռնէն վերապրողներու եւ Կիլիկիոյ 1920-22-ի կոտորածներէն յետոյ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը հաւատարիմ իր ազգասիրական գործունէութեան սկզբունքներուն, միշտ գաղթականներուն պաշտպան կը հանդիսանայ, մերթ նիւթապէս օգնելով, մերթ գործ հայթայթելով եւայլն: Համաշխարհային Բ. պատերազմէն յետոյ յաջորդաբար երեք հանգստեան տուներու տիրանալով անոնց վարչական պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ: Նախ 1947-ին, բարերար ազգայիններու նիւթական օժանդակութեամբ Փարիզի հիւսիսային կողմը մերձակայ արուարձան մը, Անիէրի մէջ, առաջին հանգստեան տունը կը բացուի: Այս տունը քանի մը տարի առաջ, նոյն շրջանին մէջ Կոնէս փոխադրուեցաւ աւելի ընդարձակ եւ յարմարութիւն ունեցող վայր մը: Ասոր կը յաջորդէ 1951-ին, Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը: Իսկ 1959-ին, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Գաղթականներու Բարձր Կոմիսարութիւնը Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կը վստահի Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝ այլ անունով Հոմ-Արմէնիէնի վարչութիւնը: Պետութեան կողմէ 1956, Յունիս 8-ին վաւերացուած օրէնքով Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը ճանչցուած է իբր «հանրօգուտ» (utilité publique) կազմակերպութիւն եւ իր գործունէութիւնը պետական հակակշիռի ենթակայ է: Հանգստեան տուներու բնակիչները, անոնք ըլլան հայ թէ օտար, կամ վճարովի են եթէ իրենց նիւթական կացութիւնը կը թոյլատրէ եւ կամ եթէ իրենց նիւթական միջոցները չեն թոյլատրեր նահանգի ընկերային գործերու կեդրոնի որոշումով (Տէ-Տէ-Ա-Էս), Պետութիւնը կը ստանձնէ բնակիչին ծախքը, անշուշտ յետ պաշտօնական ձեւակերպութիւններու: Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր սկզբնական նպատակին եւ հաւատարիմ մնալով, այսօր ալ կը շարունակէ ուսանողներու կրթաթոշակ յատկացնել եւ նիւթապէս օգնել մեր ազգակիցներուն: Այս ծրագիրները կ՚իրականանան շնորհիւ անձնուիրաբար ծառայող Վարչութեան անդամներուն:

Ա. Պ.

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (DES LIVRES)

11 Septembre

Peut-on guérir du génocide?

Gilles LUSSAC

Հոգեբոյժ, Ժիլ Լիսաք ինչպէս իր անունէն կարելի չէ հասկնալ, ծագումով Հայ է, որդին արգիլուած, յաճախ ուրացուած պատմութեան մը: Ծնած է 1951-ին, Անատոլու, ճաշակած անհայրենիքներու երկար շրջագայութիւնը, ժառանգորդն է ցեղասպանական վերսկըսած պատմութեան մը նախորդ դարու վերջաւորութեան եւ որ վայրագութեան իր գագաթնակէտին հասաւ 1915-ին հայկական բնակչութիւններու յարատեւ ջարդերու մէջ Թուրքերու կողմէ: 1975-ին, ֆրանսահպատակ դարձած, փոխելով իր անունը, Նիքոլ Լափիէր իր յառաջաբանին մէջ, կը պատմէ անոր յուզումնալից պատմութիւնը, այս փորձառութիւններով-ան կրկին կը կապէ պոկուած թել մը, կը վերահաստատէ ցաւի եւ յոյսի ազգաբանութիւնը:

Այս տողերով կը սկսի Փաթրիք Քէշիշեանի արձագանգը Ժիլ Լիսաքի հատորին մասին, որ շատ մանրազննական բնոյթ ունի հեղինակին մանրախուզութեան եւ անոր մօտեցումին իսկ պատճառաւ:

տեղծագործական կարողութիւններով լեցուն այս հսկան, 1870-ական թուականներու սկիզբներէն կը լծուի ժողովրդային լայն զանգուածներու սրտին խօսող երաժշտական երկերու յօրինման (հրաժարելով իր երազներէն և սկզբունքներէն): Այդ շրջանէն սկսեալ, մինչեւ իր մահը՝ 1898, Տիգրան Չուխաճեան կը յօրինէ բազմաթիւ երաժշտական կատակերգութիւններ, օփերէթներ, օփերա-քոմիքներ: Բնական է որ նմանօրինակ երկեր ստեղծելը, բեմադրելը աւելի դիւրին եւ նուազ ծախսալից էին քան մեծ օփերա մը. անոնք կը բեմադրուէին փոքրաթիւ կատարողներով որոնք շատ յաճախ արհեստավարժներ ալ չէին այլ պարզ սիրողներ, բան մը որ անկարելի էր «Արշակ Երկրորդ» օփերայի պարագային, որուն բեմադրութեան համար անհրաժեշտ էին մեծ նուագախումբ, երգչախումբ, արհեստավարժ մեներգիչներ ինչպէս նաեւ կանոնաւոր բեմայարդարանք:

«Արշակ Երկրորդ» օփերայի ստեղծման յաջորդող տարիներուն Տիգրան Չուխաճեան մէկը միւսին ետեւէն հրապարակ հանեց «Արիֆ» (1872), «Քէօսէ Քեհիա» (1874), «Սիսեռավաճառ Հոր Հորը» (կամ Լեպլեպիճի, 1875), «Ալեքսինադ» (1876), «Զէմիրէ» (1891), «Ինտիանա» (1897):

Ան հեղինակն է նաեւ դաշնակի համար գրուած տասնեակէ մը աւելի գործերու, կարեւոր թիւով հայերէն աշխարհական եւ կրօնական երգերու:

Իր կեանքի ընթացքին ստացած բազմաթիւ պարգեւներու կարգին, ինչպէս ֆրանսական, իտալական, օսմանեան, յիշենք մասնաւորապէս Ռուսաց Աղեքսանդր Բ. կայսրին կողմէ իրեն շնորհուած Ս. Ստանիսլաւի շքանշանը:

Կ. Գ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.
ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԸ

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Այդ աւելի ճիշդ է... միայն թէ ներելի՞ է արդեօք օրիորդներու քով այդ տեսակ պատմութիւններ պատմելը:

ՍՕՖԻ. — Գայթակղական մանրամասնութիւննե՞ր կան:

ԱՆՆԱ. — Եթէ կ՚ուզէք ես կը հեռանամ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Բայց ո՛չ, պարզ պատմութիւն մըն է, գրեթէ հովուերգութիւն մը եւ յետոյ, պէտք է նախապէս ըսեմ որ հին, անցած պատմութիւն մըն է որ այլեւս որեւէ հետք չէ թողուցած մէջս... մանաւանդ թէ այն որ այդ շանթի հարուածը տուաւ, այսօր ամուսնացած է եւ զաւակներու մայր:

ՍՕՖԻ. — Այդ բացատրութիւնը տալերնէդ ետքը, այլեւս պէտք չի մնար օրիորդ Աննային հեռանալուն ... հիմա պատմեցէք տեսնենք:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Անշուշտ չէք պահանջեր որ անունն տամ:

ՍՕՖԻ. — Բնականաբար... կատարեալ սիրահար մը միշտ զաղտնապահ պէտք է ըլլայ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Իրաւաբանական համալսարանը նոր աւարտած էի եւ փայլուն քննութենէ մը ետք վկայականս առած:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Այդ մանրամասնութիւնները մեզ չեն հետաքրքրեր եւ կարծեմ որեւէ կապակցութիւն չունին շանթի հարուածին հետ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Տակաւին մասնաւոր գրասենեակ չունէի եւ ծանօթ փաստաբանի մը քով իբրեւ օգնական կը պաշտօնավարէի... ինչպէս յայտնի է բոլոր համալսարանէ ելլող փաստաբաններն այս կերպով սկսած են իրենց ասպարէզը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Գանք շանթի հարուածին....

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Բայց կը խնդրեմ, քիչ մը համբերող եղէք... Օր մը, դատական գործի մը համար կին մը ներկայացաւ եւ ուզեց փաթրօնս տեսնել, բայց որովհետեւ ինք հոն չէր, ես ընդունեցայ տիկինը: Քառասունը հինգ տարեկանի մօտ, գիրուկ կին մըն էր, տակաւին թարմ ու գեղեցիկ...

ՏՈՔԹՈՐԸ (խնդալով). — Այդ կի՞նն էր քեզ շանթահարողը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ոչ, սիրելիս, այլ իրեն ընկերացող մանկամարդ աղջիկը, հազիւ 18 տարեկան հրաշալի գեղուհի մը... դեղին մազեր, կաթնաթոյր մորթ մը, կապոյտ աչքեր, փոքրիկ բերան մը եւ մարգրիտէ ակռաներու շարք մը: Ազդեցութիւնը վայրկեանական եղաւ... խոր յուզում մը ամբողջ էութիւնս սարսեց, սիրտս սկսաւ ուժգին բաբախել...

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Շանթի հարուածին բոլոր ախտանիշները:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Այցելուն իր խնդիրը բացատրեց... ժառանգական դատ մըն էր, առանց մեծ բան մը հասկնալու, որովհետեւ ամբողջ միտքս, ուշադրութիւնս, երեւակայութիւնս մանկամարդ գեղուհիին դարձած էր... բարեբախտաբար փաթրօնս եկաւ եւ տիկինը անոր հետ սկսաւ խօսակցիլ: Իսկ ես ակամայ զիրենք առանձին թողուցի եւ քաշուեցայ գրասենեակս:

ՍՕՖԻ (յուսախաբ). — Եւ հոդ աւարտեցա՞ւ հովուերգութիւնը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Բայց ո՛չ, տիկին, դեռ սկիզբն ենք երկանց... փաթրօնս այդ տիկնոջ դատը ինծի յանձնեց եւ այս առթիւ սկսայ յաճախել իր տունը: Ամէն անգամ գեղանի օրիորդը, որ իր աղջիկն էր, ներկայ կը գտնուէր մեր տեսակցութեան ու ամէն անգամ, իր մասին զգացած սէրս, — որովհետեւ ճշմարիտ սէր մը կը զգայի իր մասին, — ա՛լ աւելի կը հրահրէր սիրտս: Օր մըն ալ, երբ կրկին իրենց այցելութեան գացած էի, մայրը բացակայ էր եւ օրիորդը ընդունեցաւ զիս առանձին: Անակնկալ առիթ մըն էր այս որմէ պէտք էր օգտուիլ...

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Եւ օգտուեցաք:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Բնականաբար:

ՍՕՖԻ. — Բայց ի՞նչ ձեւով:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Պարզապէս յայտնեցի այն անհուն, անսահման սէրը որ կը զգայի եւ ըսի բոլոր այն խենթութիւնները որ սիրահար մը կ՚ըսէ նմանօրինակ վայրկեաններուն:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Եւ օրիորդը գայթակղեցաւ ու ձգեց փախաւ քովէդ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Չէ՛, ընդհակառակն, հաճոյքով լսեց սիրային յայտարարութիւններս եւ նոյնիսկ զգացուց թէ ինծի հանդէպ անտարբեր չէր:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Եւ դուն վերացար եօթներորդ երկինքը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Թերեւս աւելի բարձրերը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Զգուշացի՛ր թաւալգլոր անկումէն:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Եւ ահա՛ մեր միջեւ հովուերգութիւն մը սկսաւ որ տեւեց մինչեւ ժառանգական խնդրին կարգադրութիւնը որմէ ետքը մայր ու աղջիկ մեկնեցան Եւրոպա եւ օր մըն ալ թերթերուն մէջ կարդացի թէ օրիորդը ամուսնացած էր հարուստ վաճառականի մը տղուն հետ:

ՍՕՖԻ. — Որ կը կոչուէ՞...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Չէ՛, տիկին, նախապէս ըսինք թէ անուն պիտի չտայինք:

(Շար. 11)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ռոզ Տէօրէնեան եւ զաւակները, Պ. Պէրնար Տէօրէնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին՝

31-33, rue Saint-Just

իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խնճէեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւորական Դասը, Ազգային Միութեան Վարչութիւնը եւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 20-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Պերճ Վարժապետեան 250 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. - Պ. Գեղամ Նիկողոսեան 250 Ֆր.։

ՎԱՆՎ. - Տէր եւ Տիկին Ժագ Շիրվանեան 250 Ֆր.։

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :
ALICE : 01 46 42 90 68;
JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ խաղող նուիրած են. - Դր. Նուրհան Իփէքճի 13 սնտուկ, Տիկին Անի Փոլաթ 1 սնտուկ, Տիկին Սիրանոյշ Սինանեան, Դր. Յակոբ Սինանեան 2-ական սնտուկ, Դր. Անդրանիկ Թորոսօղլու, Դր. Մանուկ Մանուկեան, Դր. Ժան-Գլօտ Կիւլէսէր 1-ական սնտուկ։

Լիոնի Մարգարեան-փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար. -

Վարդգէս Չալըքեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ջիւլէմեան («Պէյպի Սիթի») 2000-ական Ֆր., Պ. Ռոպէր Պզտիկեան եւ իր ընկերները 1.100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան 100 Ֆր.։

Նազարէթ Գօշգօշեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Մովսէս Գօշգօշեան 1.000 Ֆր., Տիկին Արփինէ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Սամաթալեան եւ Տիկին Հիւկէթ 500-ական Ֆր.։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 19-էն 22, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար։

La Croix Bleue des Arméniens de France, section d'Issy - les - Moulineaux informe que la rentrée scolaire est fixée au Mardi 29 Septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A.- 45, rue de la Défense, à Issy - les - Moulineaux.

— Préparation BAC;
— Niveau BAC;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou 01. 45. 29. 20. 18; ou auprès de Mme Guiragossian : 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14-ին,

Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, Հեռ. -

01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Զբրաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE
AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄՈՆԹՐԷՕ

Սեպտեմբեր 20-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ միօրեայ պտոյտ մը դէպի Մոնթրէօ, աշխարհահռչակ քաղաք՝ 15 քմ.նոց ծաղկազարդ լճափով եւ Զուիցերիոյ առաջին «քազինօ»յով, ուր ձեր բախտը կրնաք փորձել եօթը ձրի տրուած «ժըթօն»ներով, ապա նաւով շրջապտոյտ Լեման լիճին վրայ մինչեւ Լօզան, շրջապատուած Զուիցերիոյ ամէնէն գեղեցիկ տեսարաններով։

Անմիջապէս արձանագրուելու Ռոզի մօտ, հեռ. - 04. 78. 49. 19. 44 մինչեւ Սեպտեմբեր 15-ի կէսօրը, կանխաւ վճարելով մասնակցութեան գինը՝ 300 Ֆր.։

Centre Culturel Alex Manoogian
ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;
— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;
— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h

Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.

— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes llittéraires, revues de presse;
— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (chevi);
— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;
— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU
ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h
— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;
— *Enfants à partir de 4 ans* —

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h
Rentrée le 26 Septembre à 14h30

U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

PAROISSE ARMENIENNE
CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES
5 et 6 DECEMBRE
pour
LA GRANDE BRADERIE DE NOEL
de
CHENE FRANCE

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

SEJOUR LINGUISTIQUE organisé par la C.B.A.F.

Vous avez entre 14 et 18 ans.

Vous voulez apprendre à **parler** l'arménien dans une ambiance sympathique, alors ce séjour vous concerne.

Vous préparez le Baccalauréat en LV I, LV II, LV III ou option.

Pour assurer un meilleur résultat des examens et surtout pour pratiquer la langue de Machtotz, pendant 7 jours sans interruption du 24 octobre au 1er novembre 1998, rejoignez-nous à Bellefontaine (Jura) au Centre de Vacances de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Renseignement et inscription: CBAF: 01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19, de 19h à 21h.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

VENDREDI
18 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.467

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

74e ANNEE — N° 19.467

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ԱԶՐՊԷՅՃԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

Հայաստանեան լրասփիւռները հաղորդեցին թէ ուրիշ շատերու կարգին, ազրպէյճանցի լրագրողներ ալ մասնակցած են լրագրողներու սեմինարի մը որ տեղի ունեցաւ Երեւան։ Այդ առիթով մասնակից խումբեր հանդիպումներ ունեցած էին Հայաստանի քաղաքական դէմքերու հետ։ Անոնցմէ մէկն էր Ներքին եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարարը Սերժ Սարգսեան։ Սեպտեմբեր 2ի «Ազատ Արցախ»ը էջի մը մէջ ամփոփած է ազրպէյճանցի լրագրողներու կողմէ անոր ուղղուած հարցումները եւ տրուած պատասխանները։

Հ. - Հայաստան Ազրբէջանէն պաշտօնական առաջարկ ստացա՞ծ է ռազմագերիներու փոխանակութեան մասին։

Պ. - Լրասփիւռներից իմացանք այդ մասին։ Հայաստանում պահւում է հօթը ռազմագերի, Ադրբեջանում երկու տասնեակից աւելի։ Ամէն անգամ մենք պայմանաւորւում ենք «բոլորին՝ բոլորի դիմաց» փոխանակութեան մասին, իսկ արդիւնքում ադրբեջանական կողմը զինուորներ է ստանում, իսկ հայկականը՝ վաղուց կալանավայրերում պահուողներ կամ Ռուսաստանի տարածքում պատանդուածներ։ Ադրբեջանն իր յայտարարութիւններում խօսում է մի քանի հազարի հասնող ռազմագերիների մասին, դառնալով իր բառերի պատանդը՝ թէ զինուորները ռազմաճակատում չեն զոհուել, այլ գերուել են։ Ես ձեզ կ'ասեմ, անհնար է որեւէ երկրում 50-ից աւելի մարդ պահել գաղտնի։

Հ. - Ի՞նչպէս են Հայաստանի հետախուզական ծառայութիւններու շրջանակները։

Պ. - Շատ նեղ։ Ամերիկեան հետախուզական համընկերութիւնը տարեկան 30 միլիոն տոլարի պիւտճէ ունի, իսկ մեր հանրապետութեան պիւտճէն շուրջ 700 միլիոն տոլար է։ Այժմ հայկական հետախուզութեան մասին աշխարհում առասպելներ են պտտւում, բայց դա իմ ծառայութիւնը չէ, այլ ձեր Նամիկ Աբբասովի, որն անընդհատ հայկական լրտեսներ է որսում։

Հ. - Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ջաւախքի վերջին պատահարներուն մասին։

Պ. - Ես չեմ կարծում, թէ Հայաստանում կայ մարդկանց մի լուրջ խումբ, որ շահագրգռուած է Ջաւախեթիում ապակայունացմամբ, ինչպէս նաեւ Վրաստանում չկայ։ Անկեղծ ասած, ոչ մենք, ոչ դուք դրա ժամանակը չունենք, դա անօգտաւէտ է եւ առհասարակ անհարկաւոր։ Հաւանաբար ոեւէ մէկը այդ մասին երազում է, բայց դրա համար նրանք ոչ ուժ ունեն, ոչ հնարաւորութիւններ։ Այնպէս որ՝ երրորդ ուժը պէտք է փնտրել Հայաստանից եւ Վրաստանից դուրս։

Հ. - Ի՞նչ կ'ըսէք Ռուսաստանէն Հայաստանի զէնք տրուելու նիւթին մասին։

Պ. - Մամուլում շահարկուող թուերը խիստ չափազանցուած են։ Ես այդ գործով զբաղուող եռակողմ յանձնաժողովի համանախագահն եմ եւ կարող եմ ասել, որ ԽՍՀՄ փլուզումից յետոյ, զէնքը միութենական հանրապետութիւններին յանձնելու պայմանագրով, Հայաստանը ստացել է իր փայաբաժնի մի մասը։ Մենք այդ զէնքը չենք գնել, այլ ստացել ենք անվճար։ Համաձայն Սովորական սպառազինութիւնների մասին պայմանագրի մեր պետութիւններն ամէն տարի Վիեննա հաշուետուութիւններ են ներկայացնում, եւ ես կարող եմ ասել, որ Ադրբեջանը երկու անգամ աւելի շատ տանկեր, երեք անգամ աւելի շատ զրահամեքենաներ ու ինքնաթիռներ է ստացել, որից Հայաստանին բաժին չի ընկել։

Հ. - Ձեր կարծիքով ի՞նչպիսի յարաբերութիւններ կը կազմուին Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ եւ ո՞րն է ձեր տեսակէտը Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումին մասին։

Պ. - Յարաբերութիւնները կը լինեն աւելի լաւ, քան նախկինում, եթէ ամէն մէկը գիտակցի պատասխանատուութեան իր չափը։ Ես կարծում եմ, որ ամէն ժողովուրդ ինքն է իր ճանապարհը ընտրում, եւ պէտք է հաշուի առնել պատմութեան ու արդիականութեան բոլոր նրբերանգները։ Կարծում եմ՝ բանակցութիւնների ճանապարհով կարելի է գտնել ընդունելի լուծում։ Բայց թէ՛ Ադրբեջանում եւ թէ՛ Հայաստանում այն կարող են ընդունել միայն արիական մարդիկ։

Հ. - Մենք բոլորս մէկ տան մէջ ապրած ենք, եւ հիմա, կը կարծեմ որ մեզ կը վրդովէ մտածումը թէ «ի՞նչպէս կրնայ իմ հողը դրացիիս պատկանիլ»։ Ի՞նչ կը մտածէք դուք։

Պ. - Այո, մենք ապրել ենք մի տան մէջ, բայց ահա եկել է ժամանակը, եւ ամէն մէկը որոշել է կառուցել իր տունը։ ԽՍՀՄ փլուզման ժամանակ մենք չենք խօսել տարածքային ամբողջականութեան մասին, ինչո՞ւ մեն է այժմ բանը։ Երկակի չափանիշները վտանգաւոր են, երբ ոտնահարւում են ուրիշի իրաւունքները։ Չի կարելի ինքնին ազատ լինել եւ ճնշել ուրիշներին։

Հ. - Բայց ստեղծուած է կացութիւն ուր մէկը տուն ունի, միւսը վրան։ Չէ՞ք կարծեր որ հարցերը վճռողը ոչ թէ ժողովուրդն է, այլ աւելի վեր գտնուող ուժեր։

Պ. - Ձեր հոգեբանութիւնը ձեւաւորուած է ըստ Ադրբեջանում տարրուող քաղաքականութեան, երբ պարտութեան մեղքը բարդւում է ինչ-որ մէկի վրայ։ Եւ ես այդ մասին այսքան վստահ չէի ասի, եթէ ինքս պատերազմի թոհուբոհի մէջ եղած չլինէի, եւ իմ աչքնակը տարած չլինէր ամբակոծութիւնների ողջ սարսափները։ Յատկապէս Ղարաբաղի ժողովուրդն է լուծել իր անվտանգութեան հարցը, եւ դրա հետ հարկ կը լինի հաշուի նստել։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ԻՐԱՆ ՃՆՇՈՒՄ ԲԱՆԵՑՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Ի. Ճէմ վերջերս Իրան կատարած այցին մասին լուսաբանելով մամուլը, ըսած է թէ նախագահ Խաթամիի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են գլխաւորաբար թուրքեւիրայէլ յարաբերութիւնները, սահմանային հարցեր, նաեւ Հայաստան - Յունաստան-Իրան համաձայնութիւնը։ Թուրք մամուլը այս վերջին պարագային մասին Անգարայի վրդովումին արդէն արձագանգած էր։ Ի. Ճէմ, ինչպէս կը հաղորդէ «Միլլիյէթ» (Սեպտ. 17), Իրանէն խնդրած է որ ճնշում բանեցնէ Հայաստանի վրայ որպէսզի ան քաշուի «գրաւուած» հողերէն։ Թուրք նախարարը շեշտելով որ Ազրբէյճան կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող երկիր է Թուրքիոյ համար եւ թէ Իրանի հետ ալ բնակչութեան առումով կարեւոր կապեր ունի, հետեւցուցած է թէ այս վերջինը աւելի ազդեցիկ կրնայ ըլլալ Հայաստանը մղելու որ քաշուի գրաւած տարածքներէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Սեպտեմբեր 16-ին հաղորդուեցաւ որ հրաժարած է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին գործադիր վարչութեան տնօրէնի պաշտօնակատար Ր. Յովհաննէսեան ու Սեպտեմբեր 15-ի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նախագահութեան արտակարգ նիստին ընդունուած է հրաժարականը։ Ան այս պաշտօնին նշանակուած էր Ապրիլ 22-ին, յաջորդելով Մանուշակ Պետրոսեանի։ Այս վերջինը ծանօթ է որ հրաժարած էր Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականին վաղորդայնին։ Ր. Յովհաննէսեան որ անկախութեան առաջին Արտաքին նախարարն էր Հայաստանի, այդ պաշտօնէն ետք հիմնած էր Ռազմավարական եւ ազգ. հետազօտութիւններու կեդրոնը։

Սեպտեմբեր 15-ի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նիստին բացակայած են ութ անդամներէն երկուքը՝ Լուիզ Սիմոն Մանուկեան եւ ԼՂՀ վարչապետ Ժ. Պօղոսեան։

Սփիւռք - Հայաստան կապերու ամէնէն գործնական եւ անհրաժեշտ այս ոլորտին համար յարմարագոյն ընտրութիւն նկատուած էր Ր. Յովհաննէսեանի նշանակումը, Ռ. Քոչարեանի իշխանութենէն անմիջապէս ետք։ Իսկ հրաժարականին լուրը, յարուցած հարցականներէն անկախ, շատ հաւանական է որ նպաստաւոր կէտ մը չըլլայ համահայկական այս նախաձեռնութեան յետագայ ընթացքին համար։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երկար ընդմիջումէ մը ետք, Սեպտ. 16-ին Երեւան հասած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները. Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Ժ. Վոժիէ, Ռուսաստանի՝ Ե. Եուկալով եւ ԱՄՆ-ու՝ Տ. Քայգըր։ Նոյն օրը անոնք հանդիպում ունեցած են Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի հետ որ յայտնած է թէ Հայաստան պատրաստ է վերսկսելու բանակցութիւններու, առանց որեւէ նախապայման ներկայացնելու։

Նոյն օրը նախագահական կազմը ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ։ Մէկուկէս ժամուան տեսակցութեամբ մը քննարկուած են խնդրին կարգաւորման ուղիները եւ ընդհանուր մօտեցումները։ Հայաստանի նախագահը նշած է որ իր երկիր շահագրգռուած է կնճիռին արագ կարգաւորումով եւ պատրաստ է ամէն ձեւով աջակցելու նախագահներու աշխատանքին։ Ան աւելցուցած է. «հակամարտութեան կարգաւորումը հիմնուած պէտք է լինի փոխընդունելի լուծումների եւ հակամարտող բոլոր կողմերի իրաւահաւասարութեան սկզբունքի վրայ»։ Նաեւ Ռ. Քոչարեան շեշտած է. «Անհրաժեշտ է խնդիրը կարգաւորել մէկ անգամ եւ մէկընդմիշտ»։

ԼՂՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԽՈՐՀ. ԱՆՁՆԱԹՈՒՂԹԵՐՈՎ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի ծառայութիւնը Սեպտեմբեր 16-ին յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած է որ իրականութեան չի համապատասխաներ վերջերս մամուլով կատարուած տեղեկատուութիւնը թէ ԼՂՀ քաղաքացիներուն սկսած է տրուիլ հայաստանեան անձնաթուղթեր։ Ըսուած է թէ լրատուութիւնը «Հայաստանի ու ԼՂՀ մի շարք պաշտօնատար անձանց սխալ յայտարարութիւնների եւ դրանց յաջորդած միտումնաւոր մեկնաբանութիւնների արդիւնք է»։

Յայտարարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ԼՂՀ քաղաքացիները որոնք կը շարունակեն գործածել իրենց «խորհրդային նըմոյշի անձնագրերը», Սփիւռքի Հայերուն նման իրաւունք ունին Հայաստանի «յատուկ կարգավիճակի անձնագիր»ը ստանալու, հոն տնտեսական գործունէութիւն տանելու նպատակով։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՐԵՒԵԼՔԸ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Գիտութեան Ակադեմիային մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, բացումը կատարուած է քրիստոնէութեան 1700-ամեակին ձեռնարկներէն «Հայաստանը եւ քրիստոնեայ Արեւելքը» գիտաժողովը, Ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի ողջոյնի խօսքով։ Ներկայ գտնուած են Գարեգին Ա. որ նաեւ օրհնութեան խօսք արտասանած է եւ զանազան երկիրներէ բազմաթիւ մասնակիցներ։ Ապա ուղերձով մը լսարանին դիմած է վարչապետ Ա. Դարբինեան. ան անդրադարձած է քրիստոնէութեան Հայոց պատմութեան մէջ կատարած հիմնական դերին, ապա ծանրացած հայկական մշակութային ու ընտեղծագործական դարաւոր հոլովոյթին վրայ անոր անջինջ դրոշմին։

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Առաջին ընտրութեան մը չեղեալ նկատուելէն ետք Սեպտեմբեր 13-ին կրկնուած է Արտաշատի քաղաքապետական ընտրութիւնը։ Մօտ 18 հազար ընտրողներէ քուէարկած է ութ հազարի չափը եւ Վարդգէս Յովակիմեան 4444 քուէով քաղաքապետ ընտրուած։ Ծնած է 1955-ին նոյն քաղաքը, ապա աւարտած Երեւանի ժողովրդական տնտեսութեան Հիմնարկը։ Իր մրցակիցները՝ Յարութիւն Մնացականեան եւ Արտաշէս Մարտիկեան ստացած են 2925 եւ 214 քուէ։

ԿԱՊԱՆԻ ԴԻՐՔԵՐԸ ԳՆԴԱԿՈԾՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 14-ին, հայեւազրբէջանական սահմանին հարաւ - արեւելեան հատուածին վրայ, Կապանի պաշտպանական դիրքերուն կրակ բացուած է ազրբէջանական ստորաբաժանումներուն կողմէ։ Պատասխան կրակոցներէն ետք կրակը դադրած է, առանց մարդկային վնաս պատճառելու։

ՀԻՒԱՆԴԸ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՆԵՏՈՒԱԾ ՈՒ ՄԱՀԱՑԱԾ

Սեպտեմբեր 13-ին Երեւանի թիւ 2 հիւանդանոցին Գ. յարկի պատշգամէն նետ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԱՐԱ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մխիթարեան Սանուց Միութեան ատենապետած տարիներս կը զուգադիպին համանուն վարժարանի լիսէի բաժնի ուսուցչական կազմին մէջ պաշտօն ստանձնած շրջանիս:

Հայ փոքրամասնական դպրոցներէ ներս, բացի այն դասերէն, որոնց ուսուցիչները կրթական տնօրէնութեան կողմէ կը նշանակուէին, բոլոր դասերը հայերէն լեզուով աւանդելու իրաւունք ճանչցուած էր. (իրաւունք մը, որ այսօր եւս ի զօրու է): Ուրեմն, ինչպէս տեսած եւ վարժուած էի իմ աշակերտական շրջանէս, ես ալ դասերը կու տայի հայերէնով. այլ խօսքով, իմ եւ տղոց միջեւ երկխօսութիւն կ'ըլլար մեր մայրենիով: Հարկաւ թէ որքան ալ գրական բնոյթ չունենային, իմ արտայայտութիւններս պէտք է ըլլային խնամեալ հայերէնով, որու հետեւանքով աշակերտներն ալ ջանադիր պիտի ըլլային մաքուր լեզու մը գործածելու: Եւ ի՞նչ էր այս մաքուր լեզուն, եթէ ոչ օտար բառերով չաղարտուած լեզու մը:

Քիչ մը պիտի դանդաղիմ այս «մաքուր լեզու»ի իմաստին վրայ: Մաքուր հայերէն, մաքուր թրքերէն կամ մաքուր անգլերէն խօսիլ ըսելով կը հասկընամ այդ լեզուներով արտայայտուիլ առանց դիմելու օտար բառերու օգնութեան եւ չաղաւաղել զայն գռեհիկ կամ ռամիկ յաւելումներով: Տղաք այս վարժութիւնը շահելով ո՛չ միայն յարգած պիտի ըլլային իրենց լեզուն, այլեւ իրենք զիրենք պիտի պատրաստէին եւ գինէին ապագայի ընկերական նոր յարաբերութիւններու համար: Յառաջիկային երբ գործի մը համար դիմէին եւ ստիպուէին տեսակցութիւն մը ունենալ գործատիրոջ կամ անոր ներկայացուցիչին հետ, պաշտօնական վայրէ մը ներս երկխօսութեան հարկին տակ ըլլային, առիթ ստեղծուէր ընդունելութեան մը կամ ժողովի մը մասնակցելու կամ անդամակցելու՝ սահուն կերպով արտայայտուելու ընծայած դիւրութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ պիտի կարենային աւելի եւս նկատելի եւ ընդունելի դառնալ:

Ես ունէի գործընկեր մը, որ ինծի նրման չինութեան ճարտարագէտ էր: Երեսուն տարիներու աշխատակցութեան մէջ մեր խօսակցութիւնը միշտ եղած էր թրքերէն: Օր մը, իր ներկայութեան բախտուեցայ հայերէն խօսակցութիւն մը ունենալ երրորդ անձի մը հետ, որ այցելած էր մեր գրասենեակը: Հիւրին մեկնումէն ետք գործընկերս սապէս արտայայտուեցաւ. «Արա, ես տղայութենէս ի վեր շատ առիթներ ունեցած եմ հայերէն լսելու եւ որքան ալ չկարենայի կատարեալ հասկնալ, ընդհանուր առմամբ թրքերէն բառերու օգնութեամբ կրնայի հետեւիլ եւ կը կռահէի նիւթը իր ընդհանուր գիծերուն մէջ: Մինչդեռ քու ըսած բառերդ բոլորովին անհասկնալի էին: Ես հայերէնը մեծամասնութեամբ թրքերէն բառերու վրայ հիմնուած լեզու մը կը կարծէի, սակայն կ'երեւի բոլորովին սխալ տպաւորուեր եմ»: Իմ գործի ընկերս ճարտարագէտ ըլլալէ անդին, շատ լաւ զարգացում առած, Կալաթասարայ լիսէէն շրջանաւարտ ըլլալէ ետք ֆրանսերէնը եւ անգլերէնը յառաջացուցած, ընթերցասէր եւ լայն շրջանակ ունեցող մէկն էր եւ երբ կարճ բացատրութիւններով կը փոխադարձէի իրեն, մեծ գոհունակութիւն կար ձայնիս մէջ, քանի որ հակառակ ճարտասան խօսող մը չըլլալուս, մաքուր խօսելու, այսինքն օտար բառ չգործածելու ճամբով իսկ կրցած էի հայերէնի հարազատ ինքնութեան մասին դրական գաղափար մը ստեղծել:

Քանի նիւթը կը վերաբերի մաքուր խօսելու, ի մասնաւորի զուտ հայերէն արտայայտուելու, կ'ուզեմ անդրադառնալ տարբեր վտանգի մը, որու ենթակայ են մանաւանդ կարեւոր գաղթօճախներու մէջ մնայուն կեցութիւն հաստատող հայախօսները: Նոր երկրի լեզուին կարելի չափով արագ տիրելու եւ գործի շրջանակի մէջ իրենց, նամանաւանդ տղոց ծազումը կարենալ թաքցնելու ունայն յոյսով մը կը սկսին միայն տեղական լեզուով արտայայտուիլ՝ մինչեւ իսկ իրենց տան մէջ եւ հարազատներուն հետ: Այս դրութիւնը բաւական ընդհանրացած է եւ որոշ չափով ալ պաշտպանելի կը նկատուի շատերու կողմէ:: Անհնար է վիճիլ եւ ջանալ զիրենք տարհամոզել, քանի որ անոնք ատիկա գործի մէջ որպէս յաջողութեան կարեւոր ազդակ կը նկատեն: Սակայն տրուած ըլլալով, որ մեծամասնութեամբ սովորութիւն չունին հայերէն թերթ կամ գիրք կարդալու, հետզհետէ կը կորսնցնեն իրենց մայրենի լեզուն: Տարիներ վերջ նոր երկրի լեզուն կը դառնայ ոչ միայն խօսակցութեան լեզու, այլ նաեւ կ'ըլլայ մտածելու լեզու: Արտայայտուելէ առաջ նախադասութիւնը մտքին մէջ կը կազմուի՝ ըսենք անգլերէնով եւ թարգմանաբար կը վերածուի հայերէնի, եթէ պիտի ստիպուի խօսիլ հայերէն: Այս կէտին վրայ որ վնաս պիտի կրէ նոյնինքն մեր հայերէնը, անհասկնալի եւ անճոռնի նոր ստացուածքներու յաւելումով: Զոր օրինակ երբ մտքի ֆրանսերէնը կը թարգմանէ ձեզի հետ խօսելու համար, կրնայ ըսել «ջութակ խաղալ» զոր դուք պէտք է հասկնաք «ջութակ նուագել», կամ անգլերէնի պարագային պիտի լսէք «պաղ ունիմ» եւ դուք սխալմամբ կրնաք կարծել թէ կը մսի: Ես այդ նշանաւոր «պաղ ունիմ» բացատրութեան դիմաց առաջին շուարումներս ունեցայ Ամերիկա գաղթած իմ շատ մտերիմ հին ընկերներուս մօտ, երբ բազում տարիներ ետք դարձեալ բախտը ունեցայ իրենց հետ կրկին մէկտեղուելու: Սկիզբներ կը կարծէի, որ ըսել կ'ուզեն «կը մսիմ»: Բայց երբ անդրադարձայ, որ այդ խօսքը գրեթէ միշտ կը ներկայանար Ամերիկացիներու շատ գործածած եւ գրպաններէն անպակաս բարակ թուղթէ թաշկինակներու ընկերակցութեամբ, կասկածեցայ եւ հարցուցի, թէ ինչպէ՞ս կ'ըսուի անգլերէնով «հարբուխ եմ» կամ «հարբուխ ունիմ», պատասխանը եղաւ «այ հէվ գոլտ» կամ «այ հէվ է գոլտ», զոր բառական թարգմանութեամբ հայացուցեր եւ ըրեր են «պաղ ունիմ»: Այսպէս է ահա, որ մեր հայերէնը մակարոյծ նոր բառերով կ'աղաւաղի:

Մեր արեւմտահայերէնը ժխտական կերպով ազդուելու ենթակայ է ո՛չ միայն օտար լեզուներէ, այլ նոյնինքն արեւելեան հայերէնէ ‐‐հայաստանեան կամ պարսկահայերէն: Նոր բառերու մուտքը արեւելահայերէնէ արեւմտահայերէն, երբեմն շատ գործածական եւ օգտակար հարստութիւն մը, ճոխութիւն մը կը ստեղծէ, երբեմն ալ, մանաւանդ բայերու խոնարհումի ձեւերու մէջ վնասակար խառնակութիւն կը յառաջացնէ: Այս բոլորը տեսնելու, զգալու եւ ազդուելու, նոյնիսկ քննադատելու համար լեզուաբան ըլլալու հարկ չկայ. սակայն լուծում առաջարկելու համար մասնագիտացած ըլլալ պէտք է, ուստի իմ մարզէս դուրս կը մնայ: Մէկ բան որոշ է, որ ալ աւելի ուշ մնացած բաներ մը ընել պէտք է: Քանի որ կարելի չէ ձուլել երկու հայերէնները, հարկ է սահման մը գծել, երկուքն ալ անջատաբար պաշտպանել եւ պահել իրենց իւրայատուկ գեղեցկութեան եւ քաղցրութեան մէջ: Այս սահմանը պիտի չնմանի անշուշտ չինական կամ գերմանական պատին, ոչ ալ սովետական վարագոյրին: Այսուհանդերձ, կարօտ չըլլալու համար Երուսաղէմի Լացի պատին, առնուազն դպրոցներու մէջ պէտք է այնպէս մը հսկել դասաւանդութեան, որ հայերէնի ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիները կամ իրենց օգնականները հայերէնի երկու տարբերակները իրար չխառնեն եւ մատղաշ տղոց լեզուական գիտութիւնը անկայուն եւ խախուտ հիմերու վրայ չդնեն: Կարճ խօսքով՝ խնայեն ինծի նման հին հայախօսներու, որոնք իրաւամբ կը տառապին, երբ կը տեսնեն որ իրենց թոռնիկներուն տան մէջ թոթովել սկսած քաղցրահնչուն հայերէնը մանկապարտէզէն իսկ կը սկսի կոպտանալ, օրինակ հարցումի մը փոխանակ «այո»ի, կը պատասխանէ «հա» (իմ պարագայիս Փարիզ եւ Մոնրէալ): Երջանկայիշատակ Հ. Սարգիս Վրդ. Բարոյեան պիտի չվարանէր եւ պիտի միջամտէր «քի՞ւրտ ես, ինչ՞ ես»: Ես կը ծիծաղիմ եւ նոյնիսկ կը կատակեմ, երբ արեւմտեան օտար լեզուները կիսկատար սորված անձեր խօսակցին դադարներուն կը հետեւին անվերջ կրկնելով «ես», «սի» կամ «եա»: Բայց երբ անմեղ եւ մանուկ թոռնիկդ է որ քեզի «հա» կ'ըսէ, ոչ կրնաս նեղուիլ, ոչ ալ սրբագրել. չէ՞ որ իր ուղեցոյց «օրիորդ»ին հեղինակութիւնն է խնդրոյ առարկայ:

Արդէն ուսուցչուհին ինչո՞վ է մեղաւոր: Ան պարզապէս նախապէս արեւելահայերէն խօսող, անուշլեզու, իր ասպարէզին մէջ լաւ պատրաստուած, մանկավարժ եւ տիպար Հայուհի մըն է: Շատ շատերու նման Հայաստանէ արտագաղթի հոսանքին հետ դուրս քշուած ու եկած է Սփիւռքի կեդրոններէն այս մէկը, ուր սով կայ հայախօս արհեստավարժ ուսուցիչներու: Անմիջապէս ընդունուած է, յափշտակուած է թերեւս ու պաշտօնի կոչուած: Ցոյց տալով ջանասիրութիւն ու խղճամիտ կեցուածք, սիրելի դարձած է բոլորին: Պարզապէս վարժարանի խնամակալներն ու տնօրէնութիւնը չեն կրցեր խորհիլ, որ երկու հայերէններու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնները պէտք էր նկատողութեան առնել, ուսումնասիրել եւ յարմարումի, պատշաճումի փորձառական շրջան մը, նախապատրաստական աշխատանք մը փորձել, այնպէս՝ ինչպէս ճարտարարուեստի, վիրաբուժական նոր գիւտերու կամ համակարգիչներու նորութիւններու առթիւ սովորութիւն է ընել դասախօսութիւններով կամ դասընթացքներով: Այս է որ չէ եղած, այսինքն երկու հայերէնները հաշտեցնելու կամ մէկզմէկու դէմ պաշտպանելու ծրագիր մը չէ մշակուած, վերին մարմնի մը կողմէ չէ յանձնարարուած: Ուսուցչուհին կամ օգնականուհին տղոց հետ արեւելահայերէն չեն խօսիր, բայց կը սպրդին բառեր, խոնարհումի ձեւեր թերեւս, մանաւանդ ձայնարկութիւններ եւ շեշտեր, որոնք հինէն եկեր են եւ չեն սրբագրուեր: Դժուար նկատելի այս մանրամասնութիւնները վարժուհիին բերնին մէջ ոչինչ ունին անրնական, սակայն մանուկին բերնէն լսելն է որ մեզի խորթ կու գայ: Արդէն մայր հայրենիքի մէջ խօսուած հայերէնը առաւելապէս քաղցր է, մանաւանդ մանկամարդուհիներու բերնի մէջ կախարդական քնքշութիւն մը ունի: Բանաստեղծական այդ աղուոր լեզուին ամէն մէկ բառը իրենց առոգանութեամբ, ոչ միայն ծաղրանքի նիւթ պիտի ըլլար Հ. Սարգիս Վարդապետի համար, այլ իր հարազատ և ջինջ հոգւով զինքը պիտի [illegible] փոխադրէր իր մանկական անոյշ տպաւորութիւններուն: Արեւելահայերը գիտեն մեր «այո»ի փոխարէն նոյնքան քաղցր արտասանութեամբ մը ըսել «հա», աւելցնելով շեշտ մը, երանգ մը կամ քիչ մը երկարելով թերեւս. բան մը, որ մենք կրկնելու առէն պիտի չկարենանք նոյնութեամբ տալ եւ պիտի կոշտացնենք: Ուշադրութիւն ըրէք, Արեւմտահայերս չենք խորհիր մեր նորածին տղոց համար տալ հին թաղաւորներէ պանծալի յիշատակներ արթնցնող Գագիկ անունը, որ հայրենիքի մէջ այնքան ընդհանրացած է եւ որ «Կակիկ»ի նմանողութեամբ ինչքան անոյշ կը հնչէ: Մինչդեռ մենք որ արտասանենք կը ռեհկացնենք այդ անունը եւ «Քաքիկ»ի կը վերածենք զայն: Այս պարագային ուրեմն տեսակով մը յաջողեր ենք կիրարկել այն պատ-վարագոյրի դերութիւնը, որուն ակնարկած էի երկու հայերէններու միջեւ: Այս անգամ հարկը չէ որ օրէնքը լուծեր է, այլ հարկը լուծումը ստեղծեր է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ. ‐ Օգոստոս 3-ին, իր մահկանացուն կը կնքէր «Յառաջ»ի վաղեմի աշխատակից, փրանսական մամուլի նախկին լրագրող, Լիոնի գաղութի տիրական դէմքերէն՝ Վաղինակ Միսքճեան: Իղձամիտ, բծախնդիր, նախքան անդենական իր վիզան ստանալը, ամէն ինչ անձամբ պատրաստած էր՝ կենսագրութիւն, մահագդ եւ մգած նաեւ երկու անտիպ պատումներ: Ստորեւ իր մահուան քառասունքին ի յիշատակ կը հրատարակենք կորիւնի մէկ գրութիւնը, ապա նաեւ Վ. Միսքճեանի երկու գրութիւնները, որոնց խորագիրը մերն է:

ԼԻՈՆԻ ԿԱՂՆԻՆ

Ցոյսն ունէի որ Սէն ‐ Ռաֆայէլ փոխադրուելէն յետոյ, մեր սկսած նամակագրութեան շնորհիւ, պիտի յաջողէի իրմէ «փրցնել» իր այնքան լեցուն կեանքէն քանի մը փշրանքներ եւս:

«Օդակայանին սպասողական սենեակին մէջ կը գտնուիմ այլեւս եւ այստեղ կը սպասեմ որ վիզաս գայ ... կ'ուշանայ»: Այս խօսքերը յաճախ կը լսուէին վերջին ամիսները պարոն Միսքճեանին բերնէն: Հակառակ յառաջացած իր տարիքին, անոնք ոչ ծերութեան նշան մ'էին ոչ ալ մահուան ահը փարատելու ձեւ մը: Ան պարզապէս իրատես էր, իր սովորութեան համաձայն, եւ գիտակից՝ հիւանդութեան գործած աւերներուն: Զրուցակիցին ուսին զարնելով իր այնքան հաճելի եւ նախանձելի ֆրանսերէնով կ'ըսէր «C'est dans l'ordre naturel des choses» եւ երբեմն ալ «Մէկ խորհուրդ կ'ուզեմ տալ ձեզի՝ Մի՛ ծերանաք»: Սպասած վիզան հասաւ Օգոստոս 3-ին: Լիոնահայ գաղութը զրկուեցաւ իր ամենասիրուած դէմքերէն մէկէն, «Յառաջ»ը՝ իր ամենաղալար գրիչներէն մէկէն եւ սփիւռքահայ մամուլը իրմով կորսնցուց հաւատաւոր ծառայ մը:

Թաղման կարգը կատարուեցաւ Օգոստոս 7-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ. ինքը պիտի ըսէր անկասկած «կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ»:

Ձեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի մտածէր ան տեսնելով իր դագաղին վրայ զետեղուած հայկական եռագոյնը, Բ. աշխարհամարտին, իրեն պէս Գերմանիա գերի ինկած սպաներ ընկերը՝ Ֆրանս. դրօշը բռնած: Ի՞նչ պիտի ըսէր տեսնելով իր աճիւնին շուրջ հաւաքուած երեք եպիսկոպոսները, շրջանին հոգեւորականաց լման դասը եւ բոլոր այն հաւատացեալները որոնք անխափան, ամէն կիրակի, իրեն պէս այս տաճարին կամարներուն տակ կը հաւաքուէին:

Մէկ բան յայտնի է՝ հսկայ կաղնի մը տապալեցաւ Լիոնի մէջ եւ մենք, արդէն, իր շուքին կարօտ ենք:

ԿՈՐԻՒՆ

Ռամազանի խրխուններէն մէկն էր...

Արեւմուտքը ծածկուած էր ոսկեղոյն ամպիկներով: Արեւը հաւանաբար անհետացած էր արդէն հորիզոնէն անդին: Թնդանօթաձիգը տարակուսանքի մէջ էր: Աչքերը սեւեռած էր հեռուն մինարէի մը վրայ, վարը, քաղաքին աջ կողմը: Հոնկէ էր որ պիտի գար կրակելու հրամանը:

Ռամազանի խրխուններէն մէկն էր: Ժողովուրդը կը սպասէր որ թնդանօթը գոռար եւ վերջ տար ծոմի պարտաւորութեան:

Թնդանօթը, բլուրին վրայ, կը մնար համր: Աչքերը միշտ յառած մինարէին, մարդը հետզհետէ կը ջղայնոտէր:

‐ Կորսուեցէք աս տեղէն, պոռաց յանկարծ Թուրքը իր խոժոռ դէմքը ուղղելով խումբ մը տղոց, աղջիկներու՝ որոնք

անօթի հաւերու նման կը դառնային իր եւ Թնդանօթին չուրջը:

Թնդանօթաձիգը կը սպասէր հրթիռին որ կ'արձակուէր ամէն իրիկուն մինարէին բարձունքէն: Վայրկեաններ անցան: Կայծը կ'ուշանար: Թերեւս փայլած էր լոյսը եւ ինք չէր տեսած: Իր վըստահութիւնը հասած էր բոլորովին մի սառնձանին:

Միտք ըրաւ հարց տալու իր չուրջը գտնուող քանի մը հոգիներու որոնք դատարկապորտներու կերպարանք ունէին: Ոչ մէկը անոնցմէ համարձակեցաւ արտայայտուիլ որոշ կերպով:

Ժամանակը կ'անցնէր, վարը քաղաքին հեռաւոր տուներուն տանիքները կ'անհետանային հետզհետէ անորոշ մթագնութեան մը մէջ:

Թուրքը մոլլայ, հայհոյեց Թերեւս, մօտեցաւ Թնդանօթին փողին եւ կրակ տուաւ վառօդին: Երկինքը Թնդաց: Խումբ մը պզտիկներ որոնք հերթական հաւաքոյթի նստած էին գետինը, յիսուն մեթր անդին, յանկարծ բարձրացան միաձայն օդը եւ անցան Թնդանօթաձիգին գըլխուն վրայէն սաստիկ կանչերով: Տղաքը ցրուեցան եւ չտապեցան երթալ տուն: Իրիկուն էր ու անօթի ալ էին: Բոլորը Թուրքի տղաք չէին: Կային Պոլիս ապաստանած հայ աքսորեալ մայրերու քանի մը զաւակներ:

Այդ գիշեր Թուրք բնակչութիւնը տասնեակ մը վայրկեաններ ուշ «աւրեց» իր ծոմը: Քաղաքին մէջ յաջորդ օրը տարածայնուեցաւ, որ Թնդանօթաձիգը չարթուան մը համար բանտ կ'երթար: Պատժուած էր մինարէին հրթիռը անտեսած ըլլալուն համար:

Վեց հիւանդներ

Սեղանին վրայ կային, մօրթուած երկու հաւ, երեք աղանի եւ ճագար մը:

Պահակներուն պետը դուրս ելաւ իր խուցէն, նայուածքը պտըտցուց սրահին մէջ ոտքի կեցած վեց Ֆրանսացիներուն վրայ, ժպտեցաւ: Հարցուց իր կցորդին. «Բոլոր պայուսակներն ալ պարպեցի՞ք, տակն ու վրան քննեցի՞ք»:

- Այո՛, պարոն ենթասպայ:

Դարձաւ Ֆրանսացիներուն.

- Սիրելի բարեկամներ, եթէ ձեզի ձըգեմ որ այդպէս, հաւերով եւ աղանիներով բեռնաւորուած, երթաք Շթալակ, այս իրիկուն իսկ Վէհրմախթէն քննիչներու ջոկատ մը կու գայ հոս, քոմանտոյին հարիւր քսան բնակիչները բակը կը հանէ մերկ, ձեր ու ձեր ընկերներուն անկողինները ու դարաններ տակն ու վրայ կ'ընէ եւ գիս ալ, հաւանաբար ճակատ կը ղրկեն: Խենթեցա՞ք դուք:

Ոչ ոք պատասխանեց:

Գերիները, Ֆրանսացի պատերազմական գերիներ, խենթ չէին: Միայն, այս անգամ, իրենցմէ մէկը չափազանցած էր: Առաջին անգամը չէր որ հաւ կ'երթար Շթալակ, բայց ոչ երեք հատ, միանգամայն:

Տանողները հիւանդներ էին: Գոնէ այնպէս կը նկատուէին: Ջորեքշաբթի հիւանդներու օր էր, քոմանտոյին մէջ: Առաւօտուն, սրահը արթննալէն վերջ տուփ չթեհըն, տո՛ւփ չթեհըն - պահակը կը պոռար՝ «Ո՞վ կայ հիւանդ»:

Ընդհանրապէս, հիւանդ ըլլալու համար կարգ մը կար: Օր մը մէկը, յաջորդ շաբթուն՝ ուրիշ մը: Ու որոշ դասակարգի մը կը պատկանէին հիւանդները: Հարուստներու: Այո՛, կարելի էր հարուստ ըլլալ գերութեան մէջ: Հարուստ՝ ծխախոտով, չոքոլայով: Այս երկուքը անվիճելի դրամանիշեր էին առեւտուրի մէջ: Մէկ հաւը հարիւր ծխիկ: Ամերիկեան անշուշտ: Տեղականը արժեզրկուած էր: Ամերիկեանը կը տիրէր:

Մինչեւ քոմանտօ հասնիլը, հաւը անցած կ'ըլլար քանի մը ձեռքերէ: Ընդհանրապէս լեհ: Լեհ գործաւորներ, անոնք ալ գերի աշխատաւոր շրջակայ ագարակներու մէջ, կը ծախէին գողտագողի հաւ, վառեակ, ճագար:

Բնականաբար, եթէ հաւը մտնէր, հըսենք ողջ առողջ, բայց անվտանգ ու ամբողջ, Շթալակէն ներս, իր արժէքը կը կրկնապատկուէր հարիւր ծխիկի տեղ, երկու հարիւր, եթէ ոչ աւելի:

Բայց այս անգամ հաւ ու ճագար մընացին պահակատան սեղանին վրայ: Ու պահակ մը, վեց հիւանդները եւ «վըստահելի մարդ» մը իբրեւ Թարգման, ճամբայ ելան դէպի Շթալակ, մինչ իրենց ընկերները մեկնած էին արդէն իրենց աշխատատեղիները: Մեծամասնութիւնը կ'աշխատէր կայարանը: Քոմանտոյին բնակիչները ընդհանրապէս երկաթուղիի պաշտօնեաներ եղած էին Ֆըրանսա:

Շթալակ Բ.-Ճ. Շթարկարտ քաղաքէն քիչ մը դուրս էր: Փշաթելերով եւ միբատորներով շրջապատուած, փակուած կայան մը, փայտէ բազմաթիւ տաղաւարներով, որոնցմէ ոմանք կը ծառայէին իբրեւ խոհանոց, հիւանդանոց, մթերանոց, գիւանատուն: Կային նաեւ յատկացուած գերիներու, որոնք կ'աշխատէին հոն կամ դուրսը, բայց կը գիշերէին Շթալակի մէջ:

Գերմանիոյ այդ երկրամասին մէջ, դէպի զանազան գիւղեր ու քաղաքներ աշխատելու համար ղրկուած գերիները, բոլորն ալ, անցած կ'ըլլային նախ Շթալակէն: Շթալակ - Շթամ Լակըր, սկզբնական կայան:

Մտնելու համար ներս, պէտք էր անցնիլ երկու անգամ պահակներու առջեւէն: Առաջինը ձեւական էր: Քոմանտոյէն ընկերացող զինուորը իր ճամբու արտօնագիրը կու տար պահակին ու խմբակը կ'անցնէր: Երկրորդը խիստ էր: Ծրարները կը քննուէին: Երբեմն լրջօրէն, երբեմն խորունկ կերպով՝ ի գին որոշ գոհունակութեան մը՝ այցելուներուն կողմէ:

Վեց հիւանդները, արդէն յուսախաբ եւ զրկուած իրենց չահաւէտ ակնկալութիւններէն արդէն ճամբայ չելած իսկ, տրամադիր չէին այս անգամ որեւէ գոհունակութեան, ինչ որ զարմացուց օրուան պահակը, եւ անկասկած, կռահելով պատահածը, անխծեց Թերեւս քոմանտոյին պահակապետը:

Անգամ մը որ Շթալակէն ներս էին եւ չունէին ապրանք ծախու հանելու իրենց կը մնար ներկայանալ հիւանդանոց, քըննութենէ անցնիլ մինչ իրենց ընկերացող պահակը կամ վստահելի մարդը կ'երթար Թղթատարական գիւանը առնելու համար քոմանտոյին բնակիչներուն համար եկած նամակները կամ ծրարները:

Վեց հիւանդները մնացին պահ մը հիւանդանոցին սպասման բաժանմունքին մէջ: Բժիշկներէն մէկը Ֆրանսացի մըն էր, զրկուած Ֆրանսայէն իսկ՝ ծառայելու գերիներուն:

- Ափսոս որ հիւանդապահուհի չկայ հոս, խաւ վեցերէն մէկը՝ Ռոպէր Տինան: Ծառայողները արդարեւ Ֆրանսացի կամ լեհ տղաք էին, գերիներ: Հիւանդանոցին մէջ աշխատիլը փնտըռուած պաշտօն մըն էր:

Երբ կարգը եկաւ իրենց՝ անցնելու քըննութեան սենեակը, քոմանտոյէն եկած հիւանդները ղժկամութեամբ նկատեցին որ բժիշկը Ֆրանսացին չէր, այլ հիւանդանոցին պետը՝ Գերմանը:

Վեցէն մէկը միայն չնորհ գտաւ Հէռ Արցին մօտ: Ստացաւ երկու օրուան հանգիստի արտօնութիւն: Միւսներուն համար՝ «Այսօր իսկ տարէք ասոնք աշխատանքի» պոռաց բժիշկը պահակին:

Վերջին քննուողն էր Անտրէ Քալվէն: Ձեռքը Թուղթ մը ունէր:

- Ի՞նչ է այդ, սաստեց բժիշկը:

- Արտօնագիր մը, որ կը վկայէ Թէ փոշիներու մէջ չեմ կրնար աշխատիլ: Շունչս տկար է:

Թարգմանը գերմաներէնի վերածեց տըղուն բառերը:

Բժիշկը պոռաց.

- Տո՛ւր այդ Թուղթը:

Առաւ ու պատռեց, նետեց գետին:

Իսկապէս գէշ օր մըն էր այդ Ջորեքշաբթին Անտրէ Քալվէի համար: Հաւերուն երկուքը իրն էին ու մնացին պահականոցին սեղանին վրայ:

Ու հիմա, առանց այդ արտօնագիրին զոր տարի մը առաջ իրեն տուած էր ուրիշ բժիշկ մը, կարող էին զինքը ղրկել ամենադժուար եւ աղտոտ աշխատանքներու:

Քիչ վերջ վստահելի մարդը երեւցաւ հիւանդանոցին մուտքին առջեւ: Քոմանտոյին պահակը, էրհարդ հարցուց.

- Վերջացուցի՞ր ամէն ինչ. մեկնինք ուրեմն:

Վստահելի մարդը՝ Պընուա Միւրէ, «ձեզի եւ մեզի լաւ լուր մը» բսաւ, խօսքը ուղղելով իր գերի ընկերներուն՝ «գալ շաբաթ երգչուհի մը պիտի գայ քոմանտօ... Ֆրանսուհի մը:

- Ֆրանսուհի՞ մը, կրկնեց Ռոպէր Տինան: Երեք տարի կայ որ Ֆրանսացի կին մը չեմ տեսած... փարիզուհի՞ մըն է արդեօք:

Վ. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 3-ին, Պոնի մէջ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ «Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակոյթի Օրեր՝ Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան Մէջ» ձեռնարկներու չարքին, բարձր հովանաւորութեամբ ՀՀ Մշակոյթի Նախարարութեան եւ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան:

Բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Պոնի «Պէթհովէն» չքեղ սրահին մէջ, որ լեցուած էր գերման ու հայ արուեստասէր ժողովուրդով: Հանդիսութեան ներկայ էին հայկական միութիւններու, Գերմանիոյ Հայոց Թեմի, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութեան, պետական կարգ մը չրջանակներու բազմաթիւ ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ՀՀ Մշակոյթի նախարար՝ Ռոլան Շառոյեան, իր չքախումբով եւ 75 հոգինոց արուեստագէտներու երբներանգ խումբով:

Օրուան ճոխ յայտագրի բացումը կատարեց Պոնի քաղաքապետուհի Տ. Փաւ Վայնկարց, այնուհետեւ խօսք առին ՀՀ Մշակոյթի նախարարը եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութենէն՝ Հ.-Ֆ. Ֆոն-Փլէօց: Բացման արարողութեան, հանդիսատեսները վայելեցին նաեւ հայկական մշակոյթի զանազան նմոյշներ, հայրենի արուեստագէտներ հանդէս եկան ժողովրդական երգ ու պարով, գործիքային երաժշտութեամբ, երգչախումբով, պարաթատրոնով ու մնջաթատրոնով: Յայտագրի պաշտօնական բաժինը փակուեցաւ պատշաճ հիւրասիրութեամբ, որմէ ետք ներկաները առիթ ունեցան այցելելու հատընտիր ցուցահանդէսը:

Գերմանիոյ մէջ, «Հայկական Մշակոյթի Օրեր»ու չարքը ծրագրուած մասնաւոր յայտագրով մը պիտի երկարի մինչեւ 1998 Հոկտ. 16, Պոն, Պիլեֆելտ, Հալը, Վիթենպերկ եւ Մակտեպուրկ քաղաքներուն մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութենէն անմիջապէս յետոյ, 1992 Յունուար 31-ին արդէն կը հաստատուէին դիւանագիտական փոխ-յարաբերութիւնները Հայաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ:

Մշակութային մարզէն ներս երկու երկիրներու փոխ-յարաբերութիւնը պաշտօնապէս կը սկսէր 1994 Թուականին, երբ Գերմանիա կը կազմակերպէր «Մշակութային Շարաթներ՝ Կովկասի մէջ» ընդհանուր ծրագիրը, որ իր մասնաւոր բաժինը կ'ունենար Հայաստանի մէջ, նոյն տարուան Հոկտեմբեր ամսուն:

Գերմանիոյ մէջ հայկական արուեստն ու մշակոյթը առաջին անգամ եւ լայն տարողութեամբ ներկայացուեցաւ 1995-ի սկիզբը, երբ Պոխում քաղաքի Թանգարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ Հայաստանին ու Հայկ. Սփիւռքին նուիրուած բացառիկ ու երեք ամիս տեւող ցուցահանդէսի մը՝ «Հայաստան - Հին մշակութային անդաստանի մը վերայայտնաբերումը» ընդհանուր անուան տակ: Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէր Հայոց պատմութիւնը ու հինգհազարամեայ մշակոյթ մը իր արուեստի մեծ կոթողներով, իր հեթանոսական ու 1700-ամեայ քրիստոնէական աւանդութեամբ, իր քաղաքական զանազան չրջաններով՝ բըսկիզբէն մինչեւ այսօր:

Ահա այդ բացառիկ ցուցահանդէսէն երեք տարիներ յետոյ, «Հայկական Մշակոյթի Օրեր՝ Գերմանիոյ Մէջ» ձեռնարկներու չարքը կու գայ ներկայացնել հայկական արուեստի ու մշակոյթի տարբեր մարզերը, ինչպէս Թատրոնն ու երաժշտութիւնը, լուսանկարչութիւնն ու Փիլմարուեստը:

«Հայկական Մշակոյթի Օրեր՝ Գերմանիոյ Մէջ» ձեռնարկներու չարքին մաս կը կազմեն. -

- Երեւան քաղաքի սենեկային երգչախումբը, որ հիմնուած է իր ղեկավար Յարութիւն Թոփիկեանի կողմէ, 1996 Թուականին: Երգչախումբը կը հաւաքէ ու կը ներկայացնէ ընդհանրապէս հայկական ժողովրդական ու հոգեւոր երգեր ու մասնաւորաբար մեծանուն Կոմիտասի գործերը:

- Հայկական դուդուկի անսամպլը, որ հիմնուած է 1988-ին. անոր երիտասարդ ղեկավարը՝ Գէորգ Դաբաղեան կը նըկատուի Հայաստանի լաւագոյն դուդուկահարը. հնգեակին մաս կը կազմէ նաեւ տասնամեայ երգիչ մը: Յայտագրի վրայ ունին տարբեր վայրերէ հայկական ժողովրդական հին ու նոր երգեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ԽԱՉՔԱՐ ԳՏՆՈՒԱԾ

Այս ամառ Հաղարծինի անտառին պահակ Ռազմիկ Սահակեան հողին տակ Թաղուած վիմագիր Թեւաւոր խաչքար մը նշմարած, հանած է զայն: Պարզըւած է որ 250 սմ. բարձրութեամբ եւ Թեւերու 102 սմ. բացուածքով խաչքարը կրաքարէ է, ունի 1287 Թուականի 13 տողնոց արձանագրութիւն մը: Ըստ մասնագէտներու, գտածոն կը պատկանի Հայաստանի հիւսիս-արեւելքի չրջանին յատուկ Թեւաւոր խաչերու խումբին: Նման Թեւաւոր խաչ մըն ալ գարնան գտնուած է Տաւուշի Ակնաղբիւր սարէն. այդ մէկն ալ 1283 Թուականի է: Երկու խաչերուն նմանութիւնը մտածել կու տայ որ կրնան երկուքն ալ ձեռակերտը ըլլալ նոյն վարպետին:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի ոչ պետական տնտեսագիտական համալսարանը այսուհետեւ կը կրէ ամերիկահայ բարերար Գ. Գրիգորեանի անունը: Տեսուչը ըսած է Թէ այս որոշումով որեւէ նիւթական ակնկալութիւն չունին մեծահարուստ Հայէն, այլ կը ձգտին այն իմաստաւորումին որ այդ մկրտութեամբ ձեռք կը ձգէ Համալսարանը: Որոշուած է նաեւ Գ. Գրիգորեանի անունով ոսկէ մետալ եւ կրթաթոշակ սահմանել եւ իրեն չնորհել պատուակալ փրոֆ.ի տիտղոս:

- Երեւանի «Թատրոն - Լապօր Գոյ», որ կը յատկանշուի իր արդիական Թեքումով եւ արտասովոր բեմադրութեամբ: Բեմադիր Արթիւր Սահակեան կը ներկայացնէ Սամուէլ Պէքէթի աշխարհահռչակ «Սպասում՝ Կոտոյի» Թատերգութիւնը:

- Երեւանի պետական մնջաթատրոնը (փանթոմիմ) հիմնուած է 60-ական Թըւականներուն. 1993-էն սկսեալ գեղարուեստական ղեկավարն է Եուրի Կոստանեան, որու չրջանին դրամատիկ մնջաթատրոնը կատարելագործուեցաւ: Յայտագրի վրայ է մարդկային կեանքէն առնուած հոգեբանական պատկերներ, որուն մաս կը կազմեն՝ սէրը, ատելութիւնը, նախանձը, մահը, եւայլն...

- Երեւանի պարաթատրոնը, որ հիմնըւած է 1993-ին նշանաւոր պարուհի եւ պարուսոյց Սօֆի Դեւոյեանի կողմէ: Կը ներկայացնէ հայկական ժողովրդական պարեր՝ արդիական մեկնաբանութեամբ:

- Լուսանկարներու ցուցահանդէսը, կը ներկայացնէ արուեստագէտ Զաւէն Սարգիսեանի նշանաւոր գործերը, որոնց գըլխաւոր նիւթերն են Հայաստանի բնութիւնն ու բնակիչները, հայկական եկեղեցիներն ու խաչքարերը:

- Ցուցահանդէս հայկական մանրանըկարչութեան ու ձեռագրերու, որ կը ներկայացնէ հատընտիր ցուցանմոյշներ՝ Երեւանի Մատենադարանէն եւ ցուցահանդէս եկեղեցական - ծիսական արուեստի, որու ցուցանմոյշները բերուած են Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանէն:

- Հայկական Փիլմարուեստի 75-ամեակին առԹիւ ցուցադրուած Փիլմերն են.- Ս. Փարաճանովի «Յակոբ Յովնաթանեան» (1967) եւ «Նռան Գոյնը» (1969), Արտաւազդ Փէլէչեանի «Մենք» (1969), «Մեր Դարը» (1982) եւ «Վերջ կամ Ելք» (1992), Էտկար Պաղտասարեանի «Սեւ Պատը» (1997), Յարութիւն Խաչատրըեանի «Վերադարձ դէպի երկիր»ը (1991) եւ Աթոմ Եղոյեանի «Օրացոյց»ը (1993):

- Դասախօսութիւններու չարք՝ Պոնի մէջ. Երեւանի Մատենադարանի փոխ-տնօրէն Վ. Գրիգորեան եւ Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանի փոխ-տնօրէնուհի Ի. Մկրտչեան կը դասախօսեն Հայաստանի 1700-ամեայ քրիստոնէացման, Երեւանի Մատենադարանի ձեռագրերու եւ Հայաստանի ծիսական արուեստի նիւԹերու մասին:

1995 Թուականի «Հայաստան» ցուցահանդէսը եւ «Հայկական Մշակոյթի Օրեր» ձեռնարկներու ներկայ այս չարքը վստահաբար կը նպաստեն Եւրոպայի մէջ հայկական դարաւոր արուեստն ու մշակոյթը ծանօթացնելու ու տարածելու կարեւոր գործին եւ կ'ամրապնդեն միջ-ժողովրդական կապերը: Ասոնցմէ առաջինը, ինչպէս յիշուեցաւ, կը յատկանշուէր իր համահայկական տարողութեամբ եւ Սփիւռքի անտարկելի ու վաւերական ներկայութեամբ, բան մը, որ դժբախտաբար կը պակսի ձեռնարկներու ներկայ այս չարքէն:

Ս. ՔԷՀԵԱԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ուած ու մահացած է Սեդա Խըրյեան որ հոն կը բուժուէր: Անոր հարազատները ըսած են որ հինգ օր առաջ գլխու պտոյտներու պատճառով հիւանդանոց փոխադրուած էր, 59 տարեկան էր ու նիւթական անձկութեան մէջ չէր: Դատաբժշկական քննութեան ձեռնարկուած է դէպքը լուսաբանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆ առաջին հանդիպում մը ունեցաւ մամուլին հետ Սեպտեմբեր 16-ին եւ չեչտեց թէ որեւէ ձեւով հրաժարելու միտք չունի: Իրեն կողքին էր Չեխիոյ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ որ Ուաշինկթըն եկած էր պաշտօնական այցելութեամբ: Ամերիկացիներու մեծամասնութիւնը միշտ իր նախագահին կողքին է, հակառակ Սթարի տեղեկագրին, Ամերիկացիք կը խորհին որ լաւ նախագահ մըն է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ընտրութիւններուն մէջ կարեւոր դեր կը խաղան նաեւ Թուրքերը, ինչպէս կը հաստատէր «Լիպերասիոն»ի (Սեպտ. 17) Թղթակիցը: Պունտըսթակի (Խորհրդարան) միակ ծագումով Թուրք երեսփոխանը Ճէմ Էօզտէմիր, 32 տարեկան, Թրքական ճաշարաններուն մէջ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ ի՛ր (Կանանչ) կուսակցութիւնն է որ լաւագոյնս կը պաշտպանէ Գերմանիոյ օտարականները: Սեպտ. 1-ին արդէն ԷՍ-ՓԷ-ՏԷ-ի Պոնի կեդրոնին մէջ անատոլեան եղանակներ հնչած են, կուսակցութիւնը հրաւիրած էր նաեւ Թուրք դասախօսներ, միութիւններու պատասխանատուներ, որպէսզի քարոզչական ելոյթներ ունենան: Վերջնապէս համոզելու համար Շրէօտէրի կուսակցութիւնը Թրքական պիւֆէ մը պատրաստած էր: Եըլմազ քէն բրած ըլլալով Քոհլին, որ դէմ ելաւ Թուրքիոյ եւրոպական անդամակցութեան, կոչ ըրած է Գերմանիոյ Թուրքերուն որ ԷՍ-ՓԷ-ՏԷ-ին քուէ տան: Անդարայի այս միջամտութիւնը վրդոված է շատ մը Թուրքեր, ըստ որոնց, այդ միջամտութիւնները աւելի կը վնասեն քան կ'օգնեն: Էսէնի Ուսումնասիրութեանց Թուրք կեդրոնին համաձայն Գերմանիոյ Թուրքերուն 70%-ը որոշած է ԷՍ-ՓԷ-ՏԷ-ին քուէ տալ, 17%-ը՝ Կանաչներուն եւ միայն 7,6%-ը Քոհլի կուսակցութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ցամաքային ուժերու հրամանատարը ազդարարութիւն մը ուղղելով Սուրիոյ, ըսած է թէ իրենց համբերութիւնը սպառած է եւ եթէ Դամասկոս չարունակէ հակաթուրք գործունէութիւնը, իրենք պատրաստ են հակազդելու: Թուրք հրամանատարը քննադատած է յատկապէս ՓՔՔ-ի աջակցելու Սուրիոյ ընթացքը եւ Հաթայը իր հողերուն մէջ ցոյց տալու յամառութիւնը: Զօր. Աթէշ ըսած է թէ Հաթայ Թուրքիոյ անբաժանելի մասն է եւ թէ իր երկիրը ոչ իսկ թիզ մը հող ունի ուրիշին տալիք, ոչ ալ ուրիշին հողին նկատմամբ որեւէ նկրտում:

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ, յաջորդելով Ժան Լըքանիւէի, Ժիսքար Տ'Էսթէնի եւ Ֆ. Լէոթարի, ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ-ի նախագահ ընտրուեցաւ Սեպտեմբեր 16-ին, ինչ որ անակընկալ մը չէր: Կրթական նախկին նախարարին գործը այնքան ալ դիւրին չէ, պարտի ամէն գնով փրկել այս կեդրոնաջը, ձախողութեան պարագային ներքին ընդդիմութիւնը կրնայ դժուարութիւններ ստեղծել: Յիշենք որ ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ-ը (Միութիւն Ֆրանսական Ժողովրդավարութեան համար) հիմնուած է 1978 Փետրուար 1-ին, Ժիսքարի հովանաւորութեան տակ: Բաղկացուցիչ տարրերն են. Դեմոկրատ Ուժ, Ֆրանսական Ժողովրդավարութեան համար Ժողովրդական կուսակցութիւն, Արմատական կուսակցութիւն եւ Անկախ ու Ազատական Հանրապետական Բեւեռ:

ԷԹԱ-ն (Պասքերու շարժում) հրադադար մը յայտարարեց անսահման ժամանակի համար: Պասք անջատողական կազմակերպութիւնը կ'ըսէ թէ տրամադիր է իր օժանդակութիւնը բերելու քաղաքական նոր կացութեան, յետաձգելով իր զինեալ գործունէութիւնը:

Ժ.-Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆԻ վիճակը, այնքան լաւ է որքան կարելի է, ըստ Վալ տը Կրասս

հիւանդանոցի Սեպտեմբեր 16-ի զեկոյցին:

ԻՐԱՆԻ արդարադատութիւնը փակած է «Բոլորը» թերթը որ չափաւոր էր եւ համակիր՝ նախագահ Խաթամիի: Պատասխանատուներէն ոմանք ալ ձերբակալուած են որպէս անձեր որոնք վնասած են հանրութեան ապահովութեան եւ շահերուն:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՁԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Ինչպէս գրած էինք Սեպտեմբեր 15-ի մեր թիւով, Կլէնտէյլի մէջ միջադէպ մը պատահած էր Սեպտեմբեր 10-ին եւ հայ երիտասարդ մը՝ Աւետիս Աւօ. Տէմիրճեան վիրաւորուած էր: Երիտասարդը մեռած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՍԿՍԱՆ

Զորեքշաբթի, Սեպտ. 16-ին, 18 հայ պատանիներ ընդառաջելով Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութեան կոչին, փութացած էին (ժամադրութեան ժամէն առաջ իսկ) Գրէթէյլի Փարք տը Շուազի մարզադաշտը, կատարելու համար իրենց առաջին փորձը:

Իրենց տարիքը 11-էն 17-ի միջեւ տատանող հայ պատանիները խանդավառութեամբ հետեւեցան իրենց մարզիչներուն՝ Սիմոն Ալիսեանի եւ Ժանթ Ոսկերիչեանի ցուցմունքներուն եւ ուշի ուշով կիրարկեցին զանոնք երկու ժամ տեւողութեամբ:

Մեծամասնութիւնը Ալֆորվիլէն, Գրէթէյլէն, Մէզոն-Ալֆորէն, շրջակայքէն, բայց նաեւ փարիզեան զանազան շրջաններէն եկած հայ պատանիները առ այժմ պիտի շարունակեն իրենց փորձերը ամէն Զորեքշաբթի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ զանոնք արձանագրել Փարիզի լիկային կազմակերպած կամ 13-էն 15 տարեկաններու եւ կամ 15-էն 17 տարեկաններու ախոյեանութեան:

Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է որ դեռ առնուազն 10-15 պատանիներ, մասնաւորաբար՝ ծնեալ 1981 եւ 1985-ի միջեւ, արձանագրուին Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս, հեռաձայնելով՝

01·45·08·43·10 կամ 06·60·68·43·10 թիւերուն:

Փարիզի եւ շրջակայքի գաղութիս մէջ, այս նոր երեւոյթը որ կը ձգտի փաստելու թէ կարելի է միայն Հայերով պատանեկան մարզական խումբեր կազմել, արժանի է քաջալերանքի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

Bien sûr, vous connaissez la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE.

Mais, savez-vous tout sur elle ? Connaissez-vous : — ses actions locales ?
— ses actions européennes?
— ses actions pour l'Arménie?

Savez-vous, qu'aujourd'hui, en tant qu'Organisation non Gouvernementale et reconnue d'utilité publique, elle participe et à participé aux grandes réunions internationales, telles que la Conférence Mondiale de la femme à PEKIN, et au Sommet Mondial pour le Développement social à COPENHAGUE. C'est de tout cela que nous aimerions débattre au cours de notre

Journée «PORTES OUVERTES»
le DIMANCHE 27 SEPTEMBRE
à partir de 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque — VIENNE

où nous vous accueillerons en compagnie de *Mme Hélène* **MERDJANIAN**, *Présidente de notre Conseil d'Administration*.

Un intermède musical traditionnel assuré par le *Groupe «Spitak»* vous sera proposé autour du verre de l'amitié.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք շնորհաւորեցին իրենց ամուսնութեան 60-ամեակը:

REMERCIEMENTS

M. et Mme Stepan Damlamian remercient toutes les personnes qui se sont associées à leur joie à l'occasion de leurs noces de diamant.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE
AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3050 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւորական Դասը, Ազգային Միութեան Վարչութիւնը եւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 20-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Արդար Զինարի մահուան առթիւ՝ Պ. Ռուբէն Օնան 200 Ֆր., Պ. Միրիճան Տագէսեան 150 Ֆր., Պ. Կարպիս Սանդիկեան 200 Ֆր., Պ. Յովակիմ Գարաթէփէ 300 Ֆր.:

Հայկանոյշ Գույումճեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Խաչիկ Էօզչիլինկիր 300 Ֆր., Պ. Արա Կոպոյեան 200 Ֆր., Պ. Էրաին Գոյունճու 500 Ֆր., Պ. Մատթէոս Գոյունճու 300 Ֆր., Տիկին Հիլտա Սիւզմէօղլու 100 Ֆր., Պ. Պարգեւ Տէտէեան 200 Ֆր., Պ. Ժիրայր Գարակէօզ 200 Ֆր.:

Անդրանիկ Թէմէճիկլիի մահուան առթիւ՝ Պ. Մարտիրոս Գայան 100 Ֆր., Պ. Ռուբէն Օնան, Պ. Միսաք Պարտաք, Պ. Անդրանիկ Պարտաք, Դանիէլեան ընտանիք 200-ական Ֆր., Պ. Արամ Պէօլիւօղլու 300 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Օննիկ Թուֆանճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պատուական 500 Ֆր.:

Տիկին Վարդուհի Էգկիլեանի մահուան քառասունքին առթիւ Օր. Արաքսի Գարանֆիլեան 500 Ֆր.:

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :
ALICE : 01 46 42 90 68;
JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19-20

SAMEDI - DIMANCHE
19-20 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·468

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

74e ANNEE — N° 19.468

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՐԺ ՋԻՒՐԻՒՔԻ մէկ անխոհեմ արտայայտութեան կը վերագրուի այն անկումը զոր կրեց Ալֆաքէլի բաժնեթուղթը Սեպտ. 17-ին, ազդելով նաեւ Փարիզի Սակարանին ընդհանուր կացութեան վրայ: Ալֆաքէլ որ ամէնէն ապահով արժէքը կը նկատուի, 38% կորսնցուց իրրեւ հետեւանք Ս. Ջիւրիւքի նոյն առաւօտ արտասանած սա նախադասութեան. «1998-ը այնքան լաւ տարի մը պիտի չըլլայ եւ սպասուած մակարդակին պիտի չհասնի»: Այս պատճառ եղաւ որ Սակարանը ընդհանուր ձեւով 5,47% կորսնցնէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒԹԻՒՆԸ մերժեց ՓԱՔՍ-ը (փաքթ Սիվիլ տը Սոլիտառիթէ) որ կ'արտօնէ կենակցութեան օրինականութիւնը նոյնիսկ նոյն սեռի անձերու միջեւ: Եպիսկոպոսներուն համար նոր կանոնագիրը ալ աւելի պիտի վնասէ զոյգի եւ ընտանիքի գաղափարին ու ի վերջոյ ամուսնութիւնը աւելորդ դարձնէ: Առանց դատապարտելու միասեռականները կաթողիկէ յայտարարութիւն, կ'ըսէ որ իրաւական դրութիւնը հարկ եղածին չափ կարելիութիւններ կու տայ լուծելու համար ընկերային եւ տնտեսական հարցերը անոնց որոնք չեն կրնար կամ չեն ուզեր ամուսնանալ: Կառավարութեան որդեգրած այս օրինագիծը հետեւանք էր միասեռականներու դիմումին: Հարցը Ազգ. Ժողովին մէջ պիտի ծեծուի Հոկտեմբեր 9-ին:

ՔԻՒՐՏ ԵՐԿՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ՝ Ճ. Թալապանի եւ Մ. Պարզանի, արիւնալի երկարատեւ պայքարներ մղելէ ետք իրարու դէմ, Ուաշինկթընի մէջ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներ կ'ունենան միասնական ճակատով մը Ս. Հիւսէյնի դէմ պայքարելու համար: Իրենց նպատակն է Իրաքի նախագահին հակակշիռը անզօրացնել երկրին հիւսիսային քրտաբնակ շրջանին վրայ: ԱՄՆ ալ զօրավիգ են երկու հակառակորդ ղեկավարներուն հաշտութեան, քանի որ անիկա կը յանգի Ս. Հիւսէյնի դէմ հզօր ընդդիմութիւն մը գոյացնելու իրենց նպատակին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տնտեսական եւ ելմտական նախարարը՝ Տ. Սթրոս-Քահն չարտօնեց Օրանժինայի գնումը Գոգա-Գոլայի կողմէ, ներկայ պայմաններուն մէջ: Նախարարութեան համար ամերիկեան ընկերութեան յանձնառութիւնները բաւարար չնկատուեցան:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, այլեւս «սեռային մաքքարթիզմ» մը ծայր առած է եւ Գլինթընի դեմոկրատները սկսած են պրպտել քաղաքական հանրապետական դէմքերու սեռային կեանքը: Այսպէս, Իլինոյզի հանրապետական ներկայացուցիչը՝ Հենրի Հայտ որ կը նախագահէ Ներկայացուցչական Ժողովի դատական հարցերու յանձնախումբին եւ իր այդ հանգամանքով վճռական դեր ունի Սթարի տեղեկագրին քննութեան մէջ, ստիպուած խոստովանած է որ երեսուն տարի առաջ սիրային կապ մը ունեցած է ամուսնացած կնոջ մը հետ երբ ինք ալ ամուսնացած էր: Այս պատմութիւնն ալ յայտնաբերուած է Սալըն պարբերականին կողմէ: Այս յայտնութիւնները կատղեցուցած են հանրապետականները որոնք Սպիտակ Տունը կը տեսնեն այս յարձակումներուն ետին:

ՇՈԱՀԻ նուիրուած յուշարձանի ծրագիրը քարձ Թողի պիտի չըլլայ յայտարարեց Հ. Քոհլ: Ծանօթ է որ յուշարձանը պէտք է բարձրանայ Պերլինի կեդրոնը, կառավարական շէնքին առջեւ: Քոհլ յայտարարած է Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէ Ցայթունկին. «Համայն աշխարհ մեզ կ'անիծէ եթէ տեղի տանք դժուարութիւններու առջեւ»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 43% դրամահոսք արձանագրած է 2 շաբթուան ընթացքին, այսինքն ամէնէն բարձր համեմատութիւնը 1992 Փետրուարէն ի վեր (38%): Սեպտեմբեր 16-ին, Պրիմակով երեք նոր փոխ-վարչապետներ նշանակեց: Բացի Շոխինէն որու յանձնուեցան դրամական հարցերը, Վ. Ռիժկով պիտի զբաղի ընկերային հարցերով եւ Վ. Բուլֆակ ալ ճարտարարուեստով եւ հաղորդակցութեամբ:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ ոչ միայն կը շարունակէ այլեւ կ'արագացնէ Այսրյորդանանի գաղթավայրի վերածումը, քաջալերելով Հրեաներ որ 600 նոր յարկաբաժիններ շինեն: Իսրայէլեան կառավարութիւնը այս որոշումը կը բացատրէ որպէս պատասխան մը ահաբեկիչներուն: Այս հրեաները արդէն մէկ պաղեստինցի երիտասարդ ըսպաննած են, Սեպտ. 17-ին, ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորած: Միւս կողմէ, Արաբական Լիկան իր ամբողջական զօրակցութիւնը բերաւ Պաղեստինեան Պետութեան մը միակողմանի հռչակման, ինչպէս կը նախատեսէ Արաֆաթ:

ԷԳՈՐ ԳԱՅԴԱՐ, Ռուսաստանի նախկին վարչապետներէն, հարցազրոյց մը տուած է տնտեսական Ֆիկառօ-ին (Սեպտ. 18) որու ընթացքին կ'ըսէ որ բարենորոգումները զորս փորձած են ընել տրամաբանական ձեւով չեն կիրարկուած: Եթէ ինք նախարարապետ ըլլար, պիտի օգտագործէր Կիրիէնկոյի ծրագրին հիմերը եւ Դումայի զօրակցութեամբ քուէարկել տալ հարկային օրինագիծ մը եւ իրատես պիւտճէ մը: Անհրաժեշտ կը նկատէ տուրքերու գանձումը:

ԱՄՆ

ԱՏՐՊԵՅՃԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովը Սեպտեմբեր 17-ին մերժած է երեսփոխան Լիվինկսթընի առաջարկած բանաձեւը որ կը միտէր ջնջելու Ատրպէյճանի օժանդակութեան արգելքի Թիւ 907 օրէնքը: Քուէարկութիւնը 231-ի դէմ 182 ձայնով յանգած է արգելքը շարունակելու որոշումին: Այս արդիւնքին մէջ կարեւոր դեր կատարած են հայամէտ քաղաքականութեամբ ծանօթ Ֆ. Փալոն եւ Ճ. Ռատանովիչ:

907 Թիւ օրէնքը կ'արգիլէ ԱՄՆ-ու Ատրպէյճանի օժանդակութիւն կատարել, այնքան ժամանակ որ այդ երկիրը շրջափակման տակ կը պահէ Հայաստանն ու Ղարաբաղը:

ՃԱՏՐԱԿ

Լ. ԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Հայաստանի ճատրակի պատանի վարպետներու շարքին ծանօթ անուն Լեւոն Արոնեան Սեպտ. 17-ին Երեւանի մէջ յաղթելով ուկրանացի իր մրցակիցը, տիրացած է Եւրոպայի պատանեկան ախոյեանութեան: Լ. Արոնեան 16 տարեկան է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/18)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 17-ին Մինսկի խումբի երեք նախագահներէն երկուքը եւ դեսպան Իգոր Ստուդեննիկով հասած են Ստեփանակերտ. իսկ երրորդ նախագահը՝ Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Ե. Եուկալով առողջական պատճառներով մնացած է Երեւան: Պատուիրակութիւնը նախ հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեանի հետ, ապա նախագահ Ա. Ղուկասեանի բացակայութեան պատճառով՝ Ազգ. Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեանի, վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԱՂՈՒԱՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Աղուան Յովսէփեան նշանակուած է Հայաստանի գլխաւոր դատախազ: Ան կը յաջորդէ Հենրիկ Խաչատրեանի: Ծնած է 1953-ին Երեւան, 1974-ին աւարտած է Երեւանի իրաւագիտական համալսարանը: 1978-1986 պաշտօնավարած է Ղարաբաղի մէջ որպէս դատախազ: 1989-էն ի վեր կը գործէր Երեւանի դատախազութեան կազմին մէջ, իսկ անցեալ Ապրիլէն կը գլխաւորէր հետախուզութեան բաժինը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԶՕՐՔԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 17-ին Երեւանի մէջ աւարտած է ՀԱՊ-ի սահմանապահ գերատեսչութիւններու ղեկավարներու խորհուրդին 31-րդ նիստը: Մասնակիցները ապա հանդիպում ունեցած են լրագրողներու հետ: Այդ հանդիպումին Ատրպէյճանի սահմանապահ զօրքերու հրամանատարի տեղակալը յայտարարած է թէ Հայկ. կողմը իրենց տարածքները գրաւած է, օժանդակութիւնը վայելելով այլ պետութեան մը: Անոր պատասխանած է Հայաստանի սահմանապահ զօրքերու հրամանատար Լ. Ստեփանեան, ըսելով որ անիկա ատրպէյճանական կողմի ենթակայական կարծիքն է:

Ռուսաստանի սահմանապահ ծառայութեան տնօրէնն ալ պատասխանելով հարցումի մը, ըսած է թէ իր երկիրը ոչ միայն չի պատրաստուիր Հայաստանէն հանելու իր «Արմենիա» զօրախումբը, այլ նաեւ աղբիւրներ կը փնտռէ զօրախումբի ֆինանսաւորումը աւելցնելու:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԻՍՏԸ

Սահմանադրական փոփոխութեան յանձնախումբին Սեպտեմբեր 17-ի նիստին քննարկուած են Հանրապետութեան նախագահին առնչուած յօդուածներուն մէջ փոփոխութիւններու առաջարկները: Ընդունուած է աւելցնել «Նախագահը պետութեան գլուխն է» արձանագրութիւնը: Յետաձգուած է պաշտօնավարութեան ժամանակը 5-էն 4 տարուան իջեցնելու առաջարկը: Մերժուած է աշխատանքի խումբին այն առաջարկն ալ թէ «նախագահը իր պաշտօնավարութեան ընթացքին չի կրնար որեւէ կուսակցութեան անդամ ըլլալ»: Յաջորդ նիստը կը գումարուի Սեպտեմբեր 23-ին:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ռ. ԹԷՅՄՈՒՐԱԶԵԱՆ ՈՒԹ ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հայաստանի Թեթեւ արդիւնաբերութեան նախկին նախարար Ռուտոլֆ Թէյմուրազեան եօթնամեայ անկախութեան մեծագոյն կաշառակերութեամբ մեղադրուած ու դատապարտուած է ութ տարուան բանտարկութեան, կէս միլիոն տոլար տուգանքի. նաեւ գրաւուած է անոր ստացուածքին կէսը: Հարցը առնչուած է չինական հինգ միլիոն տոլար վարկին որով զարկ պիտի տրուէր ճարտարարուեստի բարգաւաճումին: Մինչդեռ նախարարը եւ համախոհներու խմբակ մը ամբաստանուած էին այդ գումարին 4 միլիոն տոլարին իւրացումով: Կը տեղեկացուի որ արդէն 1,4 միլիոն տոլարը վերադարձած է պետական պիւտճէին:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանանի վարչապետ Ռ. Հարիրիի հրաւէրով Սեպտեմբեր 16-ի առաւօտուն Պէյրութ մեկնած է Ա. Դարբինեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Անոր մաս կը կազմէին կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար Շ. Գարամանուկեան, Փոխադրութեան, Ուժանիւթի, Կրթութեան նախարարները, Արդիւնաբերութեան փոխ-նախարարը եւ գործի մարդիկ: Տեղի ունեցած է երկու երկիրներու կառավարական պատուիրակութիւններու հանդիպում: Այդ ընթացքին ստորագրուած են չորս համաձայնագրեր: Հանդիպումէն ետք երկու վարչապետները պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Նոյն իրիկունը Ա. Դարբինեան հանդիպում ունեցած է Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահին հետ ու այցելած Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը:

Յաջորդ օրը շարունակուած է Հայաստան - Լիբանան գործարար համաժողովը. երկու երկիրներու վարչապետներուն ողջոյնի խօսքերէն ետք Ա. Դարբինեան Հայաստանի մէջ տնտեսական կարելիութիւններուն մասին անգլերէնով զեկուցում մը կարդացած է: Ապա վարչապետը այցելած է Սայտայի բարձրագոյն մէկ դպրոցը ու շրջանի կարգ մը վայրեր: Միջօրէին ալ ներկայ գտնուած է տիկին Հարիրիի իրենց ի պատիւ տուած ճաշին:

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԴՊՐՈՑԻՆ ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՇԷՆՔԸ

Տարի մը առաջ Գիւմրիի մէջ բացուած Վազգէն Ա. միջնակարգ վարժարանին համալիրը Սեպտեմբեր 16-ին ամբողջացած է նոր շէնքով մը ուր կան մարզական եւ հանդիսութիւններու դահլիճներ: Բացումին ներկայ գտնուած են Շիրակի մարզպետը Ա. Գոմցեան, Հայ Օգնութեան Ֆոնտին Հայաստանի մասնաճիւղին տնօրէն Վիգէն Եալեան. Ալքաղեան եւ տեղական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներ:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԱՐՍ. ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Վերադառնալով Մխիթարեան Վարժարանի մէջ ուսուցչական շրջանիս, զիրենք քիչ մը նեղելու փոխարէն իսկ ըլլայ, կը կարծէի յաջողած ըլլալ, որ աշակերտներս մաքուր հայերէն խօսելու ջանադիր ըլլան: Սակայն Սանուց Միութեան մէջ, երբ տարուէ տարի յաւելեալ թիւով կը համախմբուէինք, անդրադարձայ որ սխալած եմ չարաչար: Երեկոյեան երբ հաւաքատեղի հանդիպէի եւ մտնէի ընդհանուրի յատկացուած սենեակը, առհասարակ կը գտնէի մի քանի երիտասարդ անդամներ եւ կը լսէի իրենց խօսակցութիւնը, որ առհասարակ հայերէն չէր, մանաւանդ երբ առանձին էին հոն: Ճիշդ է որ ասոնց մէջ չկային տակաւին իմ աշակերտներս, սակայն մէկ կամ երկու տարի ետք անոնց յաւելումով բան պիտի չփոխուէր:

Ոտքերը երկարած եւ կռթնած ցած սեղանի մը կամ որեւէ կարասիի մը, կ'ապրէին այդ մտերմիկ պահու հանդըստութիւնը: Զիս տեսնելով կը շտկուէին, մինչ խօսակցութեան լեզուն կը փոխուէր հայերէնի, իրենք աւելի սակաւախօս կը դառնային: Այս վիճակը կ'անհանգստացնէր զիս. կարծես ուսուցչի հանգամանքս կը շարունակուէր: Մինչդեռ, հակառակ անոր որ աւելի իրենց հօրը տարեկից էի քան եղբօր եւ ունէի վարչութեան ատենապետի պաշտօն, ի վերջոյ ուսուցիչ եւ աշակերտի իրավիճակը ի զօրու չէր այլեւս, բոլորս ալ նոյն միութեան անդամներն էինք եւ ընկերներ կը համարուէինք: Երկու տարի ետք իրենցմէ մէկը կրնար ըլլալ ատենապետ եւ ես կը դառնայի պարզ անդամ: Արդէն որքան ալ երիտասարդ ըլլային, ատոնցմէ շատերը իմ աշակերտներս չէին եղած, որովհետեւ ես շատ չէր որ սկըսած էի ուսուցչագործել: Որքան փափաքելի էր, որ երկխօսութիւն մը, որեւէ նիւթի վրայ մտքի փոխանակութիւն մը կամ առաջարկի մը մասին խորհրդակցութիւն մը յառաջացնել յաջողէինք: Ձեւաւ տիկա. մի քանի տափակ նախադասութիւններէն ետք կը ստիպուէի ուշադրութիւնս դարձնել ուրիշ կէտի մը: Կար մանաւանդ վեց-եօթը հոգինոց խումբ մը, որոնք այլեւս համալսարանական դարձած էին եւ որոնց համար միութեան շէնքը պարզ ժամադրավայր մըն էր, ուր զիրար կը գտնէին եւ 1-2 ժամ ատեն անցընելէ ետք կ'երթային շարժանկար մը դիտելու կամ որեւէ տեղ պրօնելու: Կարելի չէր գիտնալ, թէ ի՞նչեր էին իրենց նախասիրութիւնները, տըրուած ըլլալով, որ չէին շահագրգռուեր միութենական որեւէ շարժումով՝ գեղարուեստական կամ մարզական: Կը տարուէի խորհիլ, թէ ասոնք ինչո՞ւ եւ ի՞նչ ակընկալութեամբ անդամ արձանագրուած էին. նոյնիսկ աւելի յառաջ երթալով թէ ինչո՞ւ աւարտած էին լիսէի բաժինը, վըկայականի մը ի խնդիր վատնելով երկար տարիներ: Այս խմբակը ունէր շատ հետաքրքրական անուն մը. «Մեզարլըք սաքինլերի» այսինքն «գերեզմանատան բնակիչներ»: Չեմ գիտեր ո՞վ էր այս անուան կնքահայրը: Ամէն պարագայի մէջ, շատ վայելած էր եւ իրենք ալ ընդունած էին եւ կարծես թէ պատիւ կը զգային այդ յորջորջումով:

Անկեղծօրէն պիտի խոստովանիմ, որ չյաջողեցայ մօտենալ իրենց, ճանչնալ զիրենք ու հասկնալ, մեկնաբանել անոնց վարդապետութիւնը, կեանքի ըմբռնումը: Հետեւանքն այն եղաւ, որ չկրցայ սիրել զիրենք, առանց սակայն խորշելու անոնցմէ: Իրականին մէջ չունէին որեւէ մոլութիւն, ոչ կը խմէին, ոչ կը ծխէին եւ ոչ ալ բախտախաղի մոլիներ էին. չէին կռուեր, նոյնիսկ չեմ յիշեր որ վիճաբանած ըլլան: Հաւանաբար իրենց մակդիրին ալ ազդեցութեան տակ, երիտասարդ տարիքին մահուան գիրկը յանձնուած անպէտ եւ անհաղորդ գոյութիւններ ըլլալով տեսնել սկսայ զիրենք: Սերմեր թերեւս, որոնք ցանուած էին հողին՝ խաղալիք հովին եւ կեր թռչունի կտուցին. կամ թաղուած էին այնքան խորունկ, որ չէին յաջողած ծիլ արձակել:

Որքան պիտի զղջայի ապագային այս անճիշդ եւ անարդար դատողութեանս բերմամբ: Կարծես իրենց երեսին յայտնած ըլլայի կազմած համոզումս եւ իբր երէց եղբայր մը զգացած վիշտս:

Առաջին զարմանքս ունեցայ Մխիթարեան Սանուց Միութեան 25-ամեակի յոբելենական բացառիկ հրատարակութիւնը տեսնելով եւ ստուգելով, որ հեղինակը մօտ անցեալին, մաս կը կազմէր Գերեզմանատան բնակիչներու խմբակին: Տասնեակ մը տարիներ չէին անցեր տակաւին զիս այնքան տպաւորող եւ յուզող այդ օրերէն, բայց արդէն իսկ այս մեր եղբայրը աւարտեր էր ճարտարապետական վարժարանը եւ զինուորական ծառայութեան առնթեր հետաքրքրուեր ու պրպտեր էր Անատոլուի հայկական եկեղեցիները: Որքան ալ ամբողջական եւ մանրակրկիտ չըլլար, այդ աշխատութիւնը տարիներու յամառ գրագում էր: Փորձեր էր իր ուսումնասիրութեամբ ճըշդել տեղը հայ ճարտարապետութեան՝ կրօնական ընդհանուր ճարտարապետութեան մէջ: Գործ մը, որ որեւէ նպաստ չէր կրնար բերել իր նիւթական վիճակին, որը իմ գիտցած չափով այնքան ալ նախանձելի չէր: Այս պարագան բան մը աւելի իմաստալի կը դարձնէր իր աշխատասիրութիւնը, որ կատարուած կ'ըլլար ազգային եւ մշակութային զգացումներու մղումով եւ զինքը կը բարձրացնէր գաղափարապաշտի մը մակարդակին: Գերեզմանատան այս բնակիչին անունը պիտի անցնէր ապագային Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցի պատմութեան մէջ ալ:

Տարիներու հոլովոյթով անոնց տարիքը կը հասուննար եւ իսթանպուլահայ օրաթերթերու մէջ կը սկսէր գերեզմանատան (անցեալի) բնակիչներէն մէկուն կամ միւսին անունը երեւիլ համայնքային գործունէութիւններու առթիւ կազմուած յանձնախումբերու, նուիրատուութիւններու կամ այլ անուանացանկերու մէջ: Մասնաւորաբար ուշադրութեամբ կը հետեւէի Մխիթարեան Վարժարանի դէմ ծառացած դժուարութիւններու վերաբերեալ լուրերու: Երբ յայտնի էր եղած որ լիսէի բաժինը փակուելու վըտանգի տակ է, հին սաներու բազմութիւն մը ինքնաբուխ մղումով մը ամփոփուած էր Մխիթարեանի վարդապետներուն շուրջ, բանիւ եւ գործով սատար հանդիսանալու, կրթութեան եւ ուսման այս դարաւոր օրկանին անդամահատութեան արգելք ըլլալու ջանադրութեամբ: Եւ ի՞նչ հրաշք, Գերեզմանի բնակիչներն ալ մաս կը կազմէին պահապան հրեշտակներու այս փաղանգին: Խորհիլ, որ Մըխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ իմ ատենապետութեան տարիներուս ընթացքին այս տղոցմէ մի քանին հազիւ երկու անգամ կրցած էի գործի լծել, յապաղումով աւարտած ցերեկոյթէ մը վերջ նոյն օրուան գիշերը կազմակերպուած բանախօսութեան համար սրահը պատրաստելու հապճեպ աշխատութեան օգնելու, քանի մը շարք աթոռ տեղաւորելու ի խնդիր:

Զարմանքս աւելի պիտի աճէր եւ հիացումի պիտի վերածուէր, երբ 1996 տարուան մէջ Մխիթարեան Սանուց Միութեան յիսնամեակին առթիւ Իսթանպուլ երթայի եւ հիմնադիրներէն մին ըլլալու հանգամանքով մասնակցէի հանդիսութիւններու եւ հաւաքոյթներու: Պիտի տեսնէի այդ տղոց վրդովումը, միասին պիտի ապրէի այն յուզումը, որ յառաջ եկած էր համայնքի մէջ սիրուած եւ հեղինակաւոր անձի մը կողմէ իրենց սիրելի վարժարանին հանդէպ ցոյց տըրուած անարդար կեցուածքէն: Սաներու հաւաքական հակազդեցութեան բերմամբ այս սիրելիութիւնը կասկածի տակ մնաց եւ իր հեղինակութիւնը մեծ հարուած կըրեց: Բայց Մխիթարեան սաներու միասնութիւնը բան մը աւելի արմատացաւ, աւելի եղբայրացաւ:

Յիսնամեակի պաշտօնական հաւաքոյթներու ծիրէն դուրս Րաֆֆի Բոբթապալ -անցեալին գրասեղանի մը մէջ դէմս նըստած շրջանի իր ուշիմութենէն եւ համով սրամտութենէն առանց բան մը կորսընցուցած ըլլալու, սակայն այսօր Թուրքիոյ չափով հռչակաւոր դարձած արուեստի հնութեանց մասնագէտը- մտերմիկ ճաշ մը սարքեց արտասահմանէն Իսթանպուլ ժամանած հիմնադիրներուն ի պատիւ եւ հրաւիրեց նաեւ իր աշակերտութեան շրջանի ընկերներէն խումբ մը: Բոլորը կը ճանչնայի արդէն, սակայն այդ երեկոյ հաճոյք ունեցայ նաեւ ծանօթանալու իրենց կողակիցներուն հետ եւ լսելու իրենց զաւակներուն, նաեւ ասպարէզի մէջ յաջողութիւններու մասին: Ես այդ երեկոյ պիտի առնէի իմ կեանքի ամէնէն աւելի հաճոյալի եւ միաժամանակ նոյնքան չշմեցուցիչ դասը եւ այդ դասի ընթացքին ես ինծի պիտի ուղղէի հարցումներ, որոնց պատասխանը երկար պիտի փնտռէի յառաջիկայ օրերուն եւ պիտի չյաջողէի լիւ գոհացում գտնել: Հոն հաւաքուած կենսունակ եւ պատուական ներկաներուն մէջ կային ուսման եւ արուեստի զանազան հանգրուաններուն եւ զանազան մասնաճիւղերու վրայ անուանի դարձած անուններ, բայց կային մասնաւորաբար այն նշանաւոր խմբակէն ալ տիպարներ, որոնց համար «Գերեզմանատան Բնակիչ» մակդիրը անցեալի մէջ մնացած կատակ մը միայն կարելի էր համարիլ: Անոնք այս անգամ ինծի կրկին անգամ ծանօթացուեցան իբր այսինչ եկեղեցիի նորոգութեան ճարտարապետը կամ շինութեան գործերու հոգատարը եւ տակաւին հանրային պատուաբեր այլ իրագործումներու հեղինակը, որոնց համար նիւթականի եւ ժամանակի սիրայօժար յատկացումէ աւելին՝ ազգային զգացում պէտք էր, սիրտ պէտք էր, հաւատք պէտք էր, անձէն զոհողութիւն պէտք էր: Տեւական կը մտաբերէի այն մխիթարանք-յորդորը, որուն տրամաբանութեան շատ ալ հաւատք չէի ընծայեր երբ յուղարկաւորութեան ընթացքին քանիցս կը կրկնուէր. «Եթէ ոչ հատ ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի ինքն միայն կայ...»: Մինչդեռ ապրելով այդ տղոց մտերմութեան մէջ, զիրենք սեղանակից եւ խօսակից ունենալով եւ վայրկեան առ վայրկեան աւելի գնահատելով, մտքիս մէջ կը յամառէր սա հարցումը. «արդեօք այս տըղոց գերեզմանէն անցնելու, նախապէս գերեզմանի բնակիչ ըլլալու շրջանը իրենց բարեփոխութեան եւ զարգացումի բնական մէկ հանգրուանն էր, նախքան բազում արդիւնք տալը»:

Այդ անմոռանալի եւ զուարթ հաւաքոյթին, լսելով այսօրուան գիտակից սերունդի փոքրիկ մէկ հատուածին գործունէութիւնը եւ զբաղած դիրքը, իբր հին Իսթանպուլահայ մը, Սանուց Միութեան հիմնադիր մը եւ նախկին ուսուցիչ մը, իրաւունք ունէի ուրախանալու եւ հպարտութեամբ փքանալու: Բայց ես հոգեպէս եւ ներքուստ կը սմքէի յիշելով իմ հին դատողութիւնս, թէ անոնք կորսուած եւ անպտուղ փճանալու ճամբուն վրայ ցանուած հունտեր էին: Տակաւին այսօր ալ կը խորհիմ իմ այդ պատշաճեցումիս վրայ: Մտքով կը կապուիմ անոնց, երբ գարնան սկիզբին կը բացուին Մոնրէալի մեր տան պարտէզի կակաչները: Անոնց սոխերը տնկած էինք հոկտեմբերեան գեղեցիկ օր մը, տակը հողին՝ որ պիտի սառէր երկու ամիս վերջ: Ծածկուած պիտի մնային հալիլ չգիտցող ձիւնին տակ: Հիւսիսեան այս կլիմային երկարատեւ ձմրան ամբողջ տեւողութեան, չես գիտեր ինչպէս դէմ պիտի դնէին ցուրտին, ո՞ւրկէ պիտի հայթայթէին անհրաժեշտ սնունդը իրենց սառած գոյութիւնը պաշտպանելու համար եւ գարնան առաջին օրերուն իսկ ինչ հրաշքով պիտի մղէին իրենց ծիլերը հողէն եւ սպիտակ գոյութիւնը յամառօրէն պահող ձիւնի պատեանէն վեր, գոյնըզգոյն ծաղիկներու թաւշային թերթերը պիտի բանային արեւին եւ աւետէին գարունը:

Մենք որքան քիչ կը ճանչնանք բնութեան ուժը... եւ մենք, մեր շրջանի ուսուցիչներս կամ ծնողներս, որքան սխալ գնահատեր ենք մեր աշակերտներն ու զաւակները, անիրաւ գտնուեր ենք անոնց նկատմամբ ու զանոնք ստորագնահատեր ենք: Ի ծնէ, մեզմէ եւ մեր նախնիքէն ժառանգած յատկութիւններուն եւ ներուժին դէմ կոյր եւ անհաղորդ մնացեր ենք: Ապրելու, ապագայ կեանքի պատրաստըւելու, սորվելու, աշխատելու, զուարճանալու հին ձեւերը պարտադրելու մեր ջանքերուն դէմ, անոնք ըմբոստացումի եւ ինքնապաշտպանութեան իրենց իւրայատուկ ձեւը գտեր են կարծես: Ընդունեեր են միայն մեր սէրը, որուն անկեղծութեան հաւատացեր են եւ նոյն ուժգնութեամբ փոխադարձեր են: Ատկէ դատ արհամարհեր են մեր ընթացքը եւ թաքցնելով ամէն զգացում, ցոյց տուեր են միայն հետաքրքրութեան պակաս եւ լուռ կեցուածք: Սոխին կամ հունտին որակը, հողին մշակուած եւ պարարտ ըլլալը բաւեր են, որ այս ցուրտ պայմաններուն մէջ իսկ բոլորեն զարգացման շրջանը եւ հասուննալով պտղիկան, ծաղկին եւ տան իրենց բարի պտուղները:

Մոնրէալ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Օգոստոս 23-ին, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին հրաւէրով Գերմանիա ժամանեց Մաշտոց Արք. Ժորոյեան, որ Ս. Էջմիածնի միաբաններէն մէկն է եւ Աւստրիա կ'ուսանի մէկուկէս տարիէ ի վեր: Ան Գերմանիոյ թեմէն ներս պիտի մասնակցի եկեղեցական արարողութիւններու, տարբեր քաղաքներու մէջ:

● Օգոստոս 24-ին, Կիրակի առաւօտ, Քէօլնի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ եկեղեցական եւ օծման կարգը հանգուցեալ Յակոբ Ա. Քհնյ. Կէօքճեանի, որ միջին Գերմանիոյ հայ համայնքներու հոգեւոր հովիւն էր եւ վախճանած՝ Օգոստոս 16-ին, սրտի անակնկալ տագնապով մը:

Օրուան պատարագն ու օծման կարգը կատարեց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր կողքին ունենալով հայրեր՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանն ու Մաշտոց Արք. Ժորոյեանը: Արարողութեան մասնակցեցան Գերմանիոյ մէջ պաշտօնավարող սարկաւագներն ու դպիրները, որոնք երգեցին պատարագը ղեկավարութեամբ Կարպիս Սրկ. Գարագաֆի:

Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներէն ժամանած հոծ բազմութեան մը հետ արարողութեան հետեւեցան ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Պ. Աշոտ Ոսկանեան իր շքախումբով, թեմական խորհուրդի ու համայնքային ներկայացուցիչներ: Առաջնորդը իր քարոզէն առաջ կարդաց Ամենայն Հայոց Հայրապետին ու Հայաստանի դեսպանին ցաւակցական նամակները, ապա անդրադարձաւ հանգուցեալ հոգեւորականին արժանիքներուն եւ Գերմանիոյ մէջ իր ծառայութիւններուն, յայտնելով, թէ դժուար պիտի ըլլայ պակասը լեցնել թեմէն ներս եկեղեցականի մը, որ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին չէր խուսափած որեւէ պաշտօնէ ու ծառայութեան դաշտէ:

Յաջորդ օրը, Օգոստոս 25-ին, կէսօրէ ետք ժամը 14.30-ին Քէօլնի հայկական գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցաւ թաղման կարգը, որմէ ետք համայնքային սըրահին մէջ հաւաքուած ժողովուրդը մասնակցեցաւ վերջին աղօթքին:

Հանգուցեալ քահանային քառասունքը տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 14-ին, Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագէն ետք հողակոյտին վրայ պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն:

● Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 3-ին, Առաջնորդ Գարեգին Արք. Առաջնորդարանին մէջ ընդունեցաւ ՀՀ Մշակոյթի նախարար Պ. Ռոլան Շառոյեանն ու իր շքախումբը: Նախարարին կ'ընկերանար ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Պ. Աշոտ Ոսկանեան:

Առաջնորդը յարգելի հիւրերը առաջնորդեց նախ Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Մայր Եկեղեցին, ապա համայնքային սրահը, ուր հաւաքուած համայնքի ներկայացուցիչներն ու երիտասարդները հարցեր տուին նախարարին: Պ. Շառոյեան բացատրեց, թէ Գերմանիա իր ներկայ այցելութիւնն ու կազմակերպուած մշակութային ձեռնարկը («Հայկական Մշակոյթի Օրեր՝ Գերմանիոյ մէջ») արդիւնքն են յուշագրի մը ստորագրութեան ուր մշակութային բնագաւառի մէջ կան տակաւին նոր ծրագրեր, որոնցմէ են Հայաստանի մէջ երկրորդ գերմանական դպրոցի մը բացումը՝ «Նոյնատիպ մէկ հաստատութեան ստեղծումը կա՛մ Երեւանի Պետական Համալսարանի կամ Գիտութիւններու Ակադեմիային կից, որ յետագային պիտի վերածուի գերմանական համալսարանի, ինչպէս Ամերիկեան Համալսարանը»:

Առաջնորդը Մշակոյթի նախարարին,

գեսպանին ու իրենց շքախումբին ի պատիւ տուած ճաշէն ետք, նոյն իրիկուն Գոնի Պէթհովէնհալլը-ի մէջ մասնակցեցաւ հանդիսութեանց բացման արարողութեան:

● Գերմանիոյ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, Սեպտեմբեր 6-ին Լուտհերշֆաթ Վիթէմպէրկի մէջ մասնակցեցաւ «Մեսրոպ» հայ ուսմանց կեդրոնի բացման: Բացման արարողութեան, բացի Առաջնորդէն, իրենց մասնակցութիւնը բերին Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Սեբովբէ Վրդ. Խախանեան, Նարեկ Վրդ. Ալեէմէզեան, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ նահանգային ու դաշնակցային պետական պաշտօնեաներ եւ ՀՀ Մշակոյթի նախարարը՝ Ռ. Շառոյեան, ընկերակցութեամբ՝ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանին:

Կեդրոնի բացման արարողութեան առթիւ խօսք առին պետական քարտուղար Ֆալքէր, Լոյքորէա հիմնարկի տնօրէնը, ՀՀ Մշակոյթի նախարարը, փրոֆ. Հերման Կոլց: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.-ի անունով Մեսրոպ Արք. Աշճեան կեդրոնի տնօրէն փրոֆ. Կոլցին յանձնեց մարմարեայ խաչ մը, Գերմանիոյ Առաջնորդը՝ մանրանկար մը, դեսպան Պ. Աշոտ Ոսկանեան՝ փայտակերտ ձեռքի աշխատանք այրբենարան մը եւ հայ մշակոյթի վերաբերեալ գիրքեր: Երկու եպիսկոպոսներն ալ շնորհաւորեցին կեդրոնի հիմնադրութիւնն ու մաղթեցին, որ ան կարեւոր կապ մը ըլլայ Գերմանիոյ եւ Հայաստանի միջեւ, ինչպէս տասնամեակներ առաջ այդ կապը կը կազմէին Հայաստանէն եկած եւ այս շրջաններուն մէջ ուսանած գիտնականներ:

Այս կեդրոնը կը գտնուի Լոյքորէա հիմնադրամի նստավայրին մէջ, որ Գերմանիոյ եւ Հայաստանի մշակութային նախարարութիւններու կազմած խառն յանձնախումբի մը կողմէ պիտի ղեկավարուի: Զաքսըն-Անհալթ նահանգի Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ քաջալերուող կեդրոնը պիտի աշխատի գերմանական ու հայկական մշակոյթներու, ինչպէս նաեւ գիտութեանց միջեւ փոխյարաբերութիւններ մշակել: Իր մեծագոյն ծրագիրներէն մէկն է նաեւ 2000 թուականին կազմակերպել «Հայաստան» միջազգային համաժողովը, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետականացման 1700-ամեակի յոբելեանի շրջագիծին մէջ:

Կեդրոնին ղեկավարն է Հալլը-ի Մարթէն Լութէր Համալսարանի աստուածաբանական ֆաքիւլթէի փրոֆ. տոքթ. Հերման Կոլց, եւ գործավարը՝ տոքթ. Վարրիկ Բաղիլ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Սեպտեմբեր 13

ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒ ՄԸ ՎԻԷՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս ամէնուրեք, Սեպտեմբեր ամիսը տարբեր մթնոլորտ մը կը ստեղծէ Վիէնի համայնքին մէջ եւս. ամառնային ընդմիջումէն յետոյ մարդիկ գիրար կը վերագտնեն, դպրոցականները կը պատրաստուին նոր տարեշրջանի մը, մեծերը իրենց աշխատանքներուն կը վերադառնան:

Եկեղեցական գետնի վրայ՝ հաւատացեալները կը հաւաքուին անգամ մը եւս ոգեկոչելու համար «Խաչվերաց»ի շատ սիրուած տօնը: Արդարեւ, այս տօնը խրայատուկ խանդավառութիւն մը կը ստեղծէ մեր փոքրիկ համայնքին մէջ որ գրկուած ըլլալով մնայուն հոգեւոր հովիւէ մը, բնականաբար ծարաւ է Հայ Եկեղեցւոյ բոլոր աւանդութիւններուն եւ տօնակատարութիւններուն: Ուստի, Խաչվերացին հետ կապուած բոլոր ծիսական «նորութիւնները» (Անդաստանը, ռեհանի թափօրը, յատուկ շարականները) ամէն տարի եկեղեցի կը բերեն անծանօթ դէմքեր, գաղութի մը մէջ ուր ամէն մարդ ամէն մարդու կը ճանչնայ՝ գրեթէ...

Այս տարի այս «սովորական» հետաքրքրութեան վրայ աւելցաւ նոր մը, քանի որ Յուլիս ամսուն իր կատարած հովուական այցելութեան ընթացքին, Նորվան Եպսկ. հաւատացեալներուն խոստացած էր որ շուտով իրենց համայնքին համար նոր հոգեւոր հովիւ մը պիտի նշանակէր: Պատասխանելով հոգաբարձուներու եւ ժողովուրդին խնդրանքին, վերջերս Նորվան Եպսկ. որոշեց քաղաքիս համար որպէս այցելու հովիւ նշանակել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երիտասարդ միաբան՝ Կարապետ Արղ. Յարութիւնեանը: Ան միաժամանակ պիտի ուսանի Լինցի կաթողիկէ համալսարանին մէջ եւ հովուական պարտականութիւններ պիտի ստանձնէ որպէս հոգեւոր հովիւ Փոն-տը-Շերիւի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ եւ Վիէնի ու Կրընոպլի այցելու հովիւ: Կարապետ Արղ. անծանօթ մը չէ Վիէնի շրջանի հայութեան քանի որ Զատկին եւ Ապրիլ 24-ին առիթը ունեցած էին զինքը ճանչնալու: Վիէնցիները համոզուած են որ իր նշանակումով նոր ու բեղնաւոր էջ մը կը բացուի իրենց գաղութին պատմութեան մէջ:

Գաղտնիք մը բացայայտած չենք ըլլար եթէ յայտնենք որ Հոկտեմբեր 11-ին, ծխական խորհուրդը որոշած է պատարագի աւարտին գինեձօնով մը պատուել նոր հոգեւոր հովիւը:

ԿՈՐԻՒՆ

Լրատու տեղեկատու

Հերմինէ Երիցեան Երեւանի մէջ

Օգոստոս 13-ին, փարիզաբնակ ծանօթ երգչուհի Հերմինէ Երիցեան ելոյթ ունեցած է Երեւանի Կամերային Երաժշտութեան տունը: Այս մասին գրուատալից տողերով անդրադարձած է տեղւոյն մամուլը, «ԱրմԷնփրէս» իր մէկ տեղեկատուութիւնը խորագրած է «Հերմինէ Երիցեան պատերազմ է յայտարարել "հայկական ռաբիսին"» ու կը հաղորդէ որ երգչուհին ձայնագրութիւններ կատարած է հայկական երգերու, որոնք 20-րդ դարու հայ հեղինակներու դասական դարձած երգերն են (Այվազեան, Գալանթարեան, Մելիքեան, Յարութիւնեան, Կոմիտաս, Եկմալեան, եւլն.): Ան կ'ըսէ որ այս սալերը կը պատրաստէ Եւրոպայի եւ աշխարհի այլ մասերու հայութեան շրջանակը տարածելու համար, որպէսզի այսօրուան մեր հայրենակիցները նաեւ օտարները գիտնան որ ի՛նչ տեսակ երգ ունինք եւ այն գաղափարը չկազմեն մեր մասին միայն «հայկական ռաբիսէն»:

«Երկիր» (Օգոստոս 20), «Ազգ» (Օգոստոս 22) արձագանգած են Հ. Երիցեանի համերգին, ընկերակցութեամբ «Տկզար» համոյթին: Յիշելէ ետք կարգ մը կենսագրական գիծեր (ծնած է Թեհրան, աւարտած Վիէննայի երաժշտական Ակադեմիան, հանդէս եկած է Վիէննայի ձայնասփիւռի ֆիլհարմոնիք նուագախումբին հետ, ապա հաստատուած Ֆրանսա, դառնալով Ռատիօ-Ֆրանսի մեներգչուհի), կ'անդրադառնան համերգի յայտագրին, առաջին մաս՝ Մոցարթ, Շուպերթ, Պրամս եւ Բ. մաս՝ նուիրուած հայ հեղինակներու: Վ. Սանթրեան կը յիշէ Յովհաննէս Բաղալեանի որակումը՝ «Հերմինէ Երիցեանը ապացուցեց, որ պարսկահայ արուեստագէտների դպրոցը կայ եւ կը լինի միշտ իր բարձրութեան վրայ»:

ՀՈԳԵՎՐՏՈՒՔ

ՄԱՆՈՒԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Իր մահկանացուն կնքեց Մանուկ Ստեփանեան, ցոհ շաքարախտի:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Վալանս, նախագահութեամբ Նորվան Եպսկ. Զաքարեանի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 11, ժամը 15-ին, եւ մարմինը հողին յանձնուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մանուկ Ստեփանեան ծնած էր Լիոն 1929-ին, յետոյ փոքր տարիքին ընտանիքով հաստատուած էին Վալանս: Խարբերդի Մօրենիկ գիւղէն էր իր գերդաստանը որ միշտ կը պարծենար իր չտեսած գիւղով:

Իր պատանեկութիւնը բոլորեց մարզական ոգիով, հիմնադիրներէն ըլլալով բակուստական շարքերու, նաեւ մասնակցած է Հայ Մարզականի Ֆութպոլի խումբին:

Երբ արկածի մը հետեւանքով կորսնցուց իր անդրանիկ՝ քսանամեայ զաւակը, հոգեկան փլուզում մը ունեցաւ: Բայց համակերպելով կեանքի օրէնքին՝ խաչը շալկած իր ճամբան շարունակեց օգտակար հանդիսանալով մեր փոքրիկ քաղաքին հայ գաղութին:

Վալանսի առաքելական եկեղեցիի հոգաբարձութեան ատենապետութիւնը վարեց քսան հինգ տարի, հմտութեամբ եւ խելացի գործունէութեամբ:

1983-ի քաղաքապետական ընտրութիւններուն ընկերվարականները համայնքս ներկայացուցիչ մը ուզած էին: Առաջարկուած էր Մանուկը. իրենց կողմով երկու ընտրութիւն շահեցան: Ինքը աջ բազուկն էր քաղաքապետին, սիրուած՝ իր ազնիւ բնաւորութեամբ: Ուր որ քաղաքապետը բացակայ էր, Մանուկը կը լեցնէր բացը: Զմոռնանք ըսելու որ ոչ մէկ կուսակցութեան մաս կազմած էր, միայն Հայերու ներկայացուցիչ պաշտպանն էր:

Շաբաթը գրեթէ երեք, չորս ժամ քովը կ'երթայի ժամը 12-էն վերջ, կ'ուզէի որ իրենց օրուան ընթացիկ գործերը լրացուցած ըլլային: Երբ դուռը զարնելով ներս կը մտնէի՝ «Ի՞նչ բերիր Արա» հարց կու տար: Որովհետեւ անպայման բան մը ունէի իրեն տալիք, օրուան «Յառաջ»ը կարդացած եւ իրեն պէտք եղածը նոթագրած ըլլալով:

Սահուն, քիչ մը գաւառաբարբառ հայերէնը որ մեծ-մօրմէ եւ մօրմէ սորված էր, շատ հաճելի էր: Իր շրջանին մեր հոգաբարձութեան ժողովները ընդնուշն առ հարիւր հայերէն, մնացածը Ֆրանսերէնով կը կատարուէին, իսկ այսօր ճիշդ հակառակն է:

Ֆրանսահայ մը իր մականունին առջեւ ֆրանսերէն անուն մը ունի իր անձնաթուղթին վրայ որ շատ բնական է: Մանուկինն ալ Ժան էր: Անհաւատալին այն էր թէ այդ Ժանը միայն թուղթին վրայ մնացած էր. քաղաքապետէն սկսելով բոլոր պաշտօնեաները զինք Մանուկ կը կանչէին:

Բացառութիւններու մարդն էր Մանուկ Ստեփանեան:

Մանաւոր օրերու երբ հիւրեր կ'ունենայինք, պարծենալով կ'ըսէր՝ «Ֆրանսայի մայրաքաղաքը Փարիզ է, մերը՝ Վալանս»:

Վերջին անգամ միասին եղանք հիւանդանոցի իր սենեակին մէջ: Աչքերը իրենց փայլը կորսնցուցած էին: Երբ քաղաքապետական երրորդ շրջանի ընտրարշաւը հասաւ՝ ինքը թեկնածու չէր, փոփոխութիւն ընել ուզած էին եւ կորսնցուցած: Մանուկ վշտացած էր, բայց յայտնի չէր իր դառնութիւնը: Երբ կը խօսէինք եւ հասանք ընտրութիւններուն, շունչ մը առաւ՝ «Տեսա՞ր Արա, կորսնցուցին. Խարբերդցիներու քուէներու պակասն էր» ըսաւ եւ լռեց:

Քանի մը գիծերով պատմեցի Մանուկը՝ ինչ որ գիտէի: Հանգիստ իր յոգնած ոսկորներուն: Հողը թեթեւ թող ըլլայ:

ԱՐԱ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՐՃԵԱՆՆԵՆՑ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԸ

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Խոստովանէ՛ որ սիրային արկածդ շատ հետաքրքրական չէր:

ՄԱՆՆԻԿ. — Եւ հոդ «վերջացա՞ւ ամէն բան:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըլլար:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ձեմ գիտեր, բայց վերջապէս կրնար շարունակութիւն մը ունենալ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Դժբախտաբար շարունակութիւն չունեցաւ, որովհետեւ ա՛լ անգամ մըն ալ չտեսայ զինքը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Առաջին եւ վերջին չանթի հարուա՞ծը եղաւ ասիկա:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ուրիշ մէկ քանի չանթի հարուածներ ալ կրած եմ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Կ'երեւայ որ մասնաւոր տրամադրութիւն մը ունիս այդ բանին համար:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Այո՛... դիւրաւ սիրահարելու տրամադրութիւն մը, չափազանց զգացումի արդիւնք թերեւս:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Եւ ընդհանրապէս դեղի՞ն մազե՞րն են որ կ'ազդեն վրադ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Գոյնը նշանակութիւն չունի, հաւասարապէս ազդուած եմ թէ՛ խարտեաշներէն, թէ՛ թուխերէն եւ թէ շիկագոյններէն:

ՏՈՔԹՈՐԸ (հեգնական). — Սեւամորթ չիկա՞յ հաւաքածոյին մէջ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ո՛չ տակաւին...

ՏՈՔԹՈՐԸ. Եւ հակառակ բոլոր այդ չանթի հարուածներուն՝ կանգուն մնացեր ես մինչեւ այսօր:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Այո՛, որովհետեւ դիւրաւ մոռնալու յատկութիւնը ունիմ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Քեզի անկեղծ խօսք մը ըսե՞մ... եթէ աղջիկ ըլլայի երբեք պիտի չուզէի ամուսնանալ քու խառնուածքը ունեցող մէկու մը հետ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ինչո՞ւ համար:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Ի՞նչ կ'արժէ այն սէրը որ տեւականութիւն չունի եւ մէկ օրէն միւսը կը մոռցուի:

ՍՕՖԻ. — Շատ իրաւունք ունի տոքթորը. մի՛ ըսէք որ չափազանց զգայուն էք, այլ խոստովանեցէք որ բնաւ զգացում չունիք եւ ինչ որ դուք չանթի հարուած կը նկատէք ուրիշ բան չէ, այլ եթէ պարզ ֆանթէզիներ, գափրիճներ...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ (քիչ մը շփոթած). — Ձիս չափազանց խստութեամբ կը դատէք:

ՍՕՖԻ. — Ձեր խօսքերուն համեմատ կ'ընենք մեր դատաստանը:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ես, պարոն Կարկամեան, եթէ ձեր տեղը ըլլայի՝ երբեք չանթի հարուածներուս խօսքը պիտի չընէի:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Ինչո՞ւ համար:

ՄԱՆՆԻԿ. — Որովհետեւ ամուսնութեան թեկնածու մըն էք եւ եթէ օրիորդները իմանան ձեր այս յեղյեղուկ նկարագիրը, հեռու պիտի փախչին ձենէ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Շահեկան է այս մասին իմանալ օրիորդ Աննային կարծիքը:

ԱՆՆԱ (վարանոտ). — Խնդիրը այնչափ կնճռոտ է որ ես չեմ համարձակիր կարծիք մը յայտնել...

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Ինչո՞ւ համար կնճռոտ պիտի ըլլայ, շատ պարզ խնդիր մըն է եւ ձեր կարծիքն ալ անհրաժեշտ է լսել... խնդիրը իր բուն էութեան մէջ ներկայացնեմ ձեզի... պարոն Կարկամեան այնպիսի խառնուածք մը ունի, ըստ իր իսկ խոստովանութեան, որ առաջին տեսած աղջկան կը սիրահարի եւ յետոյ անմիջապէս կը մոռնայ զայն, ուրիշի մը սիրահարելու համար. ասիկա կ'անուանէ ինք չանթի հարուած եւ զգացումի փափկութիւն կամ չափազանցութիւն... արդ, դուք պիտի ըսէք հիմա թէ՝ այդպիսի խառնուածքով մարդ մը կրնա՞յ տիպար ամուսին մը ըլլալ...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. — Դուք, Տոքթոր Վարդան, պարզապէս ինծի դէմ փրոփականտ մը կ'ընէք կոր եւ միեւնոյն ատեն խօսքերս ալ կը խեղաթիւրէք կոր:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Ահաւասիկ ծանր ամբաստանութիւն մը եւ ես տիկիններուն կը դիմեմ հարցնելու համար թէ ըսածներուս մէջ խեղաթիւրում կա՞յ:

ՍՕՖԻ. — Չէ՛, դուք ըսիք ինչ որ քիչ մը առաջ պարոն Կարկամեան ըսաւ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Այնպէս է:

ԱՆՆԱ. — Ես ալ նոյնը կը հաստատեմ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Պարոն Կարկամեան կը տեսնէք որ դատը կորսնցուցիք: Հիմա, օրիորդ Աննա, ձեր կարծիքը յայտնեցէք տեսնենք:

ԱՆՆԱ. — Ձիս շատ նեղ դրութեան մէջ կը դնէք, որովհետեւ եթէ կարծիքս անկեղծօրէն յայտնել ուզեմ, նպաստաւոր պիտի չըլլայ պարոն Կարկամեանի համար:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Կեցցէ՛ք օրիորդ Աննա, ձեր այդ յայտարարութիւնը արդէն բաւական է եւ աւելի բացատրութիւններու մէջ մտնելու պէտք չունիք:

(Շար. 12)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ սատարողաց հոգիներու յիշատակին:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 19-էն 22, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

La Croix Bleue des Arméniens de France, section d'Issy - les - Moulineaux informe que la rentrée scolaire est fixée au Mardi 29 Septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A.- 45, rue de la Défense, à Issy - les - Moulineaux.

— Préparation BAC;
— Niveau BAC;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou 01. 45. 29. 20. 18;
ou auprès de Mme Guiragossian :
01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 14-ին,
Մանրամասնութիւններու եւ յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Ս. Մեսրոպ Կրթարան, հեռ. _
01 43 78 92 91

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

DECINES

L'Ecole Arménienne du Mercredi de la Croix Bleue des Arméniens de France *Section «Archag DJAMALIAN»* et de la Maison de la Culture Arménienne de Décines ouvrira ses portes

— le Mercredi 30 Septembre à 14h.

Une permanence pour les insriptions aura lieu :

— le Samedi 26 Septembre
à la M.C.A. de Décines, de 14h à 17h

Le ramassage par bus est assuré provisoirement selon l'itinéraire habituel.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեան իրենց մէկ ուխտին կատարման առթիւ կը նուիրեն Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ 1.000 Ֆր., Իսիի Թարգմանչաց Վարժարանին 1.000 Ֆր. եւ «Յառաջ» օրաթերթին 1.000 Ֆր.:

Ոմն իր վաւկին մահուան տխուր առիթով 500 Ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouïs Thadéossian» de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——
Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY

organise

1) COURS HEBDOMADAIRES D'ARMENIEN

pour les enfants de 7 à 15 ans.

les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme Hilda Kalfayan-Panossian.

La seule méthode qui donne des résultats sûrs :

en une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

Ces cours débuteront le Mercredi, 23 Septembre 1998 à l'école.

2) PREPARATION AU BACCALAUREAT

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30;

Niveau bac : les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.

L'enseignement sera assuré par M. M. Atamian.

Ces cours débuteront le Mardi, 22 Septembre.

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

1) ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
7-էն 15 տարեկան երախաներու համար, Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 9 - 12:

Պիտի դասաւանդէ՝
Տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան
Իր հեղինակած լսատեսողական մեթոտով որուն արդիւնքները փաստուած են:
Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23-ին:

2) ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ
Միջին մակարդակ՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, ժամը 16 - 17.30:
Յառաջացածներ՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, ժամը 17.30 - 19:
Կը դասաւանդէ Պր. Մ. Ադամեան:
Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 22-ին:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թարգմանչաց Վարժարան:
Հեռաձայն. -
01 - 46 - 45 - 60 - 55

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

Bien sûr, vous connaissez la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE.

Mais, savez-vous tout sur elle ? Connaissez-vous : — ses actions locales ?
— ses actions européennes?
— ses actions pour l'Arménie?

Savez-vous, qu'aujourd'hui, en tant qu'Organisation non Gouvernementale et reconnue d'utilité publique, elle participe et a participé aux grandes réunions internationales, telles que la Conférence Mondiale de la femme à PEKIN, et au Sommet Mondial pour le Développement social à COPENHAGUE. C'est de tout cela que nous aimerions débattre au cours de notre

Journeé «PORTES OUVERTES»
le DIMANCHE 27 SEPTEMBRE
à partir de 15 heures

à la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque — VIENNE
où nous vous accueillerons en compagnie de *Mme Hélène MERDJANIAN, Présidente* de notre Conseil d'Administration.

Un intermède musical traditionnel assuré par le *Groupe «Spitak»* vous sera proposé autour du verre de l'amitié.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 1999 et 2000
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE
Cours - Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - solfège
Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe garçons
Danse académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX
en association avec l'A.B.B.A.
Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS
Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :
ALICE : 01 46 42 90 68;
JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES
5 et 6 DECEMBRE
pour
LA GRANDE BRADERIE DE NOEL
de
CHENE FRANCE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
MARDI
22 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.469 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.469

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ ԻՐ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՐՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՆՇԱՀԱԽՆԴԻՐ ԿԱՌՈՅՑ ԿԵՐՏԵԼՈՒ ԱՌԱՅԺՄ ԱՆՅԱՂԹԱՀԱՐԵԼԻ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 18-ի մեր թիւով հաղորդած էինք որ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէնի պաշտօնակատար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան հրաժարած էր: Այդ առընչութեամբ Սեպտեմբեր 18-ին Ր. Յովհաննէսեան հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է.

«Սեպտեմբերի 4-ին՝ շնորհակալութիւն յայտնելով "Հայաստան" Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների խորհրդի նախագահութեանը, գրաւոր հրաժարականս ներկայացրի գործադիր վարչութեան տնօրէնի իմ պաշտօնակատարումից: Այն ընդունուեց Սեպտեմբերի 15-ին:

Պատճառները բազմապիսի՝ հայեցակարգային, կազմակերպական ու բարոյական լինելով հանդերձ, հատւում են նոյն առանցքում _ էապէս համահայկական, վերքաղաքական, անշահախնդիր կառոյց կերտելու առայժմ անյաղթահարելի խոչընդոտների հարուցումը:

Ցաւով, ծանր սրտով հեռանալով վերջինիս աշխատանքից, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին հաւաստել եմ համազգային ցանկացած նախաձեռնութեան սատարելու իմ պատրաստակամութիւնը:

Անկախ ընթացիկ փոփոխութիւններից, վերիվայրումներից, անգամ յերիւրանքներից եւ շահադիտական մօտեցումներից, բոլորս միասին պէտք է մնանք միշտ Հայրենիքի հետ՝ հոգեպէս, նիւթապէս, ամբողջապէս»:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 19/21)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Սեպտեմբեր 19-ին Փարաքար գիւղէն (Երեւանի եւ Էջմիածնի միջեւ) 5 քմ. հարաւ-արեւելք 4.5 բալ ուժգնութեամբ ցնցումներ արձանագրուած են. անոնք զգալի եղած են նաեւ Երեւանէն: Միջոց մը ետք նոր ցնցումներ արձանագրուած են, Փարաքարէն 10 քմ. հարաւ-արեւելք:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան յայտնած է թէ քոնեակի գործատուն վաճառքին մէջ սահմանադրական օրինազանցում տեսնող 71 երեսփոխաններու ստորագրած դիմումը իրեն հասած է: Ծանօթ է որ խումբ մը երեսփոխաններ օրինազանցութիւն կը նկատէին առանց Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ հրաւիրելու գործատունը վաճառելու Ռ. Քոչարեանի որոշումը: Դի-

ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ

Քիւրտ ղեկավարներ Մ. Պարզանի եւ Ճ. Թալապանի որոնք իրենց երկարատեւ հակամարտութեան վերջ տալու նպատակով կը բանակցէին Ուաշինկթըն, համաձայնած են. որոշուած է միջոց մը ետք Իրաքի հիւսիսային քրտական գօտիին մէջ «Շրջանային ժողով»ի մը ընտրութիւնները կատարել: Կողմերը վերջ պիտի տան բախումներուն եւ շրջանի ղեկավարութիւնը բաժնեն իրենց միջեւ: Համաձայնութիւնը նաեւ կ'ընդգրկէ Թուրքիոյ դէմ ոչ մէկ յարձակողականի դիմելու կամ ահաբեկչական գործունէութիւն արտօնելու պայմանը: Որոշուած է նաեւ կայք չտրամադրել ՓՔՔ-ի խումբերուն: Քիւրտ երկու ղեկավարները ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Մ. Օլպրայթի ներկայութեան ձեռքի սեղմումով մը կնքած են իրենց համաձայնութիւնը եւ դայն «պատմական» որակած:

մումին նախնական ուսումնասիրութեան պայմանաժամը հինգ օր է որմէ ետք ութ օրուան ընթացքին դատաւորները պէտք է իրենց եզրակացութիւնը յայտնեն:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԿԻՆ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՀՀՇ-ԷՆ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

ՀՀՇ-ի Սեպտեմբեր 18-ի նիստին Արա Սահակեան հեռացուած է կուսակցութենէն: Տրուած բացատրութեան մէջ կ'ըսուի թէ որոշումը հետեւանք է ենթակային կանոնադրութիւնը անտեսող օղակներու կազմութեան ձեռնարկելուն, կուսակցութեան շարքերը յուսալքելու ջանքերուն, անձնական յարաբերութիւնները կուսակցական-պետական շահերէն վեր դասելուն, նաեւ պարտականութիւններէն միշտ խուսափելու եւ ՀՀՇ-ի գաղափարականին դէմ գործունէութեան: Արա Սահակեան անցեալին մաս կազմած է ՀՀՇ վարչութեան, եղած է կուսակցութեան փոխ-նախագահ:

ԱՍԱԼԱ-Ի ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԱԶԳ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՑԱՆՁՆՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 18-ին Ազգ. Գրադարանին մէջ բացուած է ԱՍԱԼԱ-ի հրատարակութիւններուն ցուցահանդէսը, կազմակերպուած՝ չարժման Հայաստանի ներկայացուցչութեան կողմէ: 23 տարուան գոյութեան դիւանն ալ ցուցահանդէսէն ետք պիտի յանձնուի նոյն գրադարանին: Կը նախատեսուի յետագային ԱՍԱԼԱ-ի նահատակ մարտիկներուն աճիւնները փոխադրել Հայաստան, ամփոփելու համար յատուկ յուշարձանի մը մէջ: Տրագրուած են նաեւ կարգ մը հրատարակութիւններ:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Սեպտեմբեր 18-ին աւարտած է «Հայաստանը եւ քրիստոնեայ Արեւելքը» գիտաժողովը որուն մասնակցութիւն բերած են Ֆրանսայէն, ԱՄՆ-էն, Գերմանիայէն, Պելժիքայէն, Ռուսաստանէն հայ եւ օտար մասնագէտներ: Եռօրեայ նիստերուն ընթացքին ներկայացուած են շուրջ 70 զեկուցում: Գիտութեան Ակադեմիան պիտի հրատարակէ զեկուցումները, ինչպէս տեղեկացուցած է քարտուղարը ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ընդունած է Լօզանի դաշնագրին ստորագրուած պալատին մէջ արտօնել Թուրքիոյ Հանրապետութեան 75-ամեակի նշումները, ինչպէս կը հաղորդէ Սեպտ. 19-ի «Հիւրրիյէթ»ը: Նշումներուն ներկայ պիտի գտնուին Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի նախագահը Հ. Չէթին եւ դաշնագիրը յանուն Անգարայի ստորագրած Ի. Ինէօնիւի երկու թոռնիկները:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ, Ալիեւի դէմ ցոյց մը կատարուած է Սեպտ. 20-ին, աւելի քան 10 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Սեպտ. 21-ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը կը գրէ որ ցոյցը կազմակերպած էին 12 ընդդիմադիր կուսակցութիւններ, կոչ ընելով որ ժողովուրդը չմասնակցի Հոկտ. 11-ի նախագահական ընտրութեան որ օրինական ձեւով պիտի չկատարուի եւ Ալիեւը ի յառաջագունէ յաղթական է: Զօրքերը շրջապատած են ցուցարարները:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նոր վարչապետը՝ Պրիմաքով յայտարարեց թէ պետական մենաշնորհ կը դնէ ալքոլին եւ ծխախոտին վրայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը եւ ընդհ. դատախազութիւնը ամբաստանած են Կեդրոնական Դրամատունը եւ Ելմտական նախարարութիւնը որ այլ նպատակներու գործածած են ԷՖԷՄ-Ի-ի (Դրամական Միջազգային Հիմնադրամ) տուած դրամը որ միլիառաւոր տոլարներ են: Ատեանին գլխաւոր քննիչը ըսած է. «Քննեցինք միջազգային վարկերու հսկայ բաժին մը: Ամօթ կը զգամ խոստովանելու որ միլիառաւոր տոլարներ գործածուած են այլ նպատակներու, ուրիշներ պարզապէս գողցուած են»:

ԳԼԻՆԹԸՆԻ չորս ժամ տեւող հարցաքննութեան տեսերիզը Սեպտ. 21-էն կը սփռուէր հեռատեսիլի կայաններէն, ամբողջութեամբ եւ առանց ծանուցումի ընդհատումներու: Ներկայացուցչական Ժողովի դատական հարցերու յանձնախումբն է որ արտօնութիւնը տուաւ: Նոր սեւ օր մը Գլինթընի համար: Այս տեսերիզը կը վերաբերի նախագահին երկրորդ, այսինքն Օգոստոս 17-ի հարցաքննութեան, բայց, հաւանական կը նկատուի որ Յունուար 17-ի հարցաքննութիւնն ալ սփռուի, այն ատեն, նախագահը բոլորովին ուրացած էր որեւէ յարաբերութիւն եւ հետապնդումը եղած էր Փաուլա Ճոնսի հարցին կապակցութեամբ: Սփռումը պիտի կատարուի այն պահուն երբ Գլինթըն ելոյթ կ'ունենայ: Դատակազմին առջեւ, իր սկզբնական յայտարարութեան մէջ Գլինթըն կ'ըսէ. «Երբ մինակ էի Օր. Լեւինսկիի հետ, բազմիցս 1996-ի սկիզբը եւ 1997-ին, դատապարտելի ընթացք ունեցայ: Այդ շփումները ուղղակի կապ չէին ընդգրկեր, չէին համապատասխաներ "սեռային յարաբերութիւն" սահմանումին, բայց շփումներ էին, որոնք պէտք չէ տեղի ունենային: 1997-ին հեռաձայնային կապեր ալ ունեցայ Օր. Լեւինսկիի հետ, որոնց ընթացքին անտեղի եւ սեռային բնոյթ ունեցող փոխանակութիւններ ունեցանք» եւլն. եւլն...: Ամէն պարագայի մէջ, Մոնիքա Լեւինսկիի համար փայլուն ասպարէզ մը կը բացուի, Հասմէն մեծ ամեդծագործող Կաթինոնի 1,4 միլիոն Ֆր. առաջարկած է որ Հոկտ. 6-ին Միլանօ երթայ եւ հագուստ ներկայացնէ: Կաթինոնի կ'ուզէ որ

կապոյտ զգեստով մը ներկայանայ: Ծանօթ է որ կապոյտ հագուստ մը արատն էր նաեւ որ քննութեան դրուեցաւ:

ԹՈՒԼՈՆԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան Ա. շրջանին (Սեպտ. 20)

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ «ՍԱՊԱՀ»Ի ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

«Սապահ»ի քրոնիկագիր Եըլմազ Գարաքոյունլու կը գրէ Սեպտ. 19-ին, թէ ճիշդ այն պահուն երբ Կալաթասարայ ֆութպոլի խումբը ծունկի կը բերէր իտալական Ճուվէնթուս խումբը, Իտալիոյ Լէկա Նորթէ կուսակցութեան երեսփոխաններէն Ճանգարլօ Փէլիարինի իտալական Խորհրդարանին յղած էր հայկական ցեղասպանութեան մասին դիմումնագիր մը, ճիշդ այնպէս ինչպէս անցեալ Մայիսին վաւերացուած էր Ֆրանսական Ազգ. Ժողովին կողմէ: Այս դիմումնագրին մէջ Թուրքիա ցոյց կը տրուի որպէս հայկական սպանդի պատասխանատու: Այս դիմումնագրին տակ ստորագրած էին 133 երեսփոխաններ, եւ քանի որ, ըստ յօդուածագրին, կարելի չէր որ այսքան մեծ թիւով երեսփոխաններ հաւատային այսպիսի ճարտուքի մը, ուրեմն այս արշաւը շատ լաւ կազմակերպուած էր: Յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ Ճանգարլօ Փէլիարինիին կինը հայուհի է եւ ան ճնշումներու կիզակէտներէն մէկն է: Ան կ'ուզէ ցոյց տալ իրականութիւնները խեղաթիւրելով թշնամութեան եզրեր ստեղծելու նոր օրինակ մը:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ հետեւեալ ոճով.

«Ամէն Ապրիլ 24-ին Հայերը հրապարակը կ'ողողեն ճարտուքի մը վկլուկներով, մէջտեղերը տակնուվրայ կ'ընեն չայրուած ողբերգութեան մը սուտերով: Ամբողջ աշխարհը ոտքի կը հանեն այն սուտերով թէ իբրեւ թէ Թուրքերը միլիոնաւոր Հայեր կոտոր-կախեր են: Այս տարի ալ նոյնը պատահեցաւ: Հակառակ որ մենք ի ձեռին ունինք խնդրին իրականութեան մասին փաստաթուղթեր, չես գիտեր ինչու, չկրցանք զանոնք լսելի դարձնել միջազգային հանրային կարծիքին: Եւ որովհետեւ այս խնդրին մէջ չըկրցանք ամբողջ աշխարհը լուսաբանելու ազդու գործունէութիւն ցոյց տալ, հիմա Ֆրանսայի որոշումին նման որոշում մըն ալ շուտով պիտի ընդունուի Իտալիոյ Խորհրդարանին կողմէ: Խորհրդարան յանձնուած դիմումնագրին մէջ դիտել տրուած է որ հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցուած է Եւրոպական Միութեան Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնախումբին, Եւրոպական Խորհրդարանին եւ Ֆրանսական Ազգ. Ժողովին կողմէ, եւ կը պահանջուի որ նոյնը ընէ իտալական Խորհրդարանը: Հետաքրքրականն ալ այն է թէ դիմումնագրին հեղինակները կը պնդեն թէ այսպիսի ճանաչում մը կարեւոր ազդակ կը դառնայ հայ-թուրք յարաբերութիւններէ ներս խաղաղութիւն հաստատելու գործին մէջ:

Հոմի թրքական դեսպանատունը շարժման անցնելով ցոյց տուաւ որ պնդումները անհիմն են եւ որոշումը սխալ կ'ըլլայ: Կարելի եղաւ համոզել իտալական Խորհրդարանի ընդհ. քարտուղար Զամփինին: Զամփինի մինչեւ Հոկտեմբեր յետաձգեց դիմումնագրի քուէարկութիւնը: Բայց անշուշտ որ այս գործը այսքանով չի մնար ու պէտք չէ մնայ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՐԵՒԵԼՔԸ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15

Սրտի խոր գոհունակութեամբ եւ սիրոյ ու գնահատանքի զգացումներով կ'ողջունենք այս Գիտաժողովը «Հայաստան եւ Քրիստոնեայ Արեւելքը» ընդհանուր բանաձեւին տակ, կազմակերպուած՝ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք ճանաչման 1700-ամեակին առիթով, Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ նշանակուած Յանձնաժողովի նախաձեռնութեամբ։

Մենք անձնապէս աւելի երջանիկ պիտի զգայինք եթէ Գիտաժողովի երեք օրերու ընթացքին կարենայինք նստիլ ձեր՝ մասնակցողներուդ՝ կողքին եւ հետեւիլ ձեր ներկայացնելիք ուսումնասիրական զեկուցումներուն եւ անոնց հետեւող խօսակցութիւններուն, որոնց մէջէն վստահաբար նոր լոյսի շողեր պիտի իջնէին հայ ժողովուրդի անցնող աւելի քան 1700 տարիներու քրիստոնէական պատմութեան, գրականութեան, մշակոյթի եւ արուեստի առաւել եւս լուսաբանման եւ աւելի խոր ու հարազատ հասկացման համար։ Դժբախտաբար Մեր ընդհանրական եւ ծանրաբեռն պարտաւորութիւնները, նաեւ Մեր առողջական վիճակը Մեզի կը զլանան այդ երջանկութիւնը։ Ձեզմէ ոմանք անձամբ ծանօթ անձինք են ինծի համար։ Քաջ գիտեն, որ ես անձնապէս գիտական որոնումներու, հետազօտութիւններու սէրը եւ փորձը միշտ ունեցած եմ, բայց եկեղեցական կեանքի Մեր անմիջական պարտաւորութիւնները թոյլ չեն տուած անոնց ընթացք տալ միշտ, գործնականապէս եւ ամբողջականօրէն։ Բայց սէրն ու ճաշակը Հայոց պատմութեան, յատկապէս հայ քրիստոնէական մտածողութեան եւ մշակոյթի ու աստուածաբանական գրականութեան հանդէպ՝ երբեք չեն մարած իմ մէջ։ Եւ այսօր, խոստովանիմ, որոշ նախանձով է որ կը նայիմ գիտնականի իրենց կոչումը եւ առաքելութիւնը լիովին արժեցուցած եւ արժեցնող իմ եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որոնք համալսարաններու ամպիոններէն, մատենադարաններու խորշերէն, մագաղաթներու մութ ու խոնաւ էջերէն, հողի ընդերքէն, աւերակներու կտորներէն, արխիւային փոշոտ անկիւններէն նոր յայտնաբերումներ կը կատարեն Հայոց եկեղեցւոյ եւ ազգի պատմութեան եւ մշակոյթի այլազան բնագաւառներուն մէջ։ Ջերմօրէն պիտի փափաքէի որ Ձեր զեկուցումները մատչելի դառնային նաեւ ինծի, որպէսզի ես ալ կարենայի գէթ մասամբ վայելել բարիքները ձեր շարունակուող ուսումնասիրական պրպտումներուն։

Բացման այս նիստին իմ ցանկութիւնն է մէկ երկու խորհրդածութեանց անդրադառնալ այս Գիտաժողովի դերին եւ անոր կապուած սպասումներուն մասին։

Ա.

Բարձրօրէն կը գնահատենք այն երեւոյթը որ նշուած է Գիտաժողովի ընդհանուր թեմայի բանաձեւումին իսկ մէջ «Հայաստանը եւ Քրիստոնեայ Արեւելքը» հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, անցեալ դարերու վրայ իրագործուած ինքնարտայայտութեան ընթացքը, առհասարակ մշակոյթի բառով տարազուած, հարկ է որ դիտուի իր ընդհանուր շրջագիծին մէջ որ եղած է Արեւելեան Քրիստոնէութիւնը (Eastern Christian tradition)։ Ճիշդ է որ այս օրերուն Արեւելք եւ Արեւմուտք հասկացողութիւնները չեն այն ինչ որ եղած էին անցեալին։ Այսօր Արեւելքը ներկայ է Արեւմուտքին մէջ, եւ՝ փոխադարձաբար։ Բայց նոյնքան ճիշդ է որ Հայց. Եկեղեցին եւ հայ մշակոյթը իրենց հոլովոյթը ապրած են առաւելաբար ի հաղորդութեան ըլլալով քրիստոնեայ Արեւելքին հետ, յատկապէս յունական, ասորական, վրացական աւանդութեանց եւ ստեղծագործութեանց հետ։ Աւելի ուշ շրջանին էր, Խաչակրաց շարժումէն ետք, որ Հայց. Եկեղեցին եւ հայ ժողովուրդը / Արեւմուտքի հետ մշակեցին սերտ յարաբերութիւններ։ Բայց իր կազմաւորման շրջանին (normative period), 4-րդ, 5-րդ, 6-րդ դարերուն քրիստոնեայ Հայաստանը ինքզինք իրագործեց գլխաւորաբար արեւելեան քրիստոնեայ մշակոյթի հետ անմիջական եւ սերտ յարաբերութիւններ մշակելով։ Այդ կնիքը մնաց անաղարտ Հայց. Եկեղեցւոյ ծէսին, դաւանաբանական ըմբռնումներուն, հոգեւոր կեանքին (spirituality), կանոնական դրութեան եւ արուեստի իրագործումներուն մէջ։ Հայ քրիստոնէական մշակոյթը, հետեւաբար, չէ եղած արդիւնքը կղզիացեալ գոյավիճակի, այլ յարաբերական ուժեղ ընթացքի։ Վկայ Թարգմանական զարմանալի երեւոյթը հայ գրականութեան մանաւանդ սկզբնական ձեւաւորման շրջանին եւ բոլոր վերածննդեան յատուկ շրջաններուն։

Բ.

Պատմութիւնը, անցեալի ժառանգութիւնը, կարելի չէ ըմբռնել սոսկ կայական (static) մօտեցումով։ Աւելի ուժական բան մը (dynamic) կայ պատմութեան մէջ քան ինչ որ ընդհանրապէս կ'երեւակայուի։ Պատմութիւնը, իմ պարզ հասկացողութեամբ, անցեալի դէմքերու եւ դէպքերու ցուցահանդէս մը չէ, պարզապէս թանգարանային պահպանութեան եւ անցեալի ճանաչման նուիրուած գործօնութիւն մը։ Պատմութիւնը ճշմարտութեան որոնումն է որ ուժ ունի ներգործելու մեր ներկային վրայ։ Աւետարանի խօսքը շատ աւելի խորունկ է քան այն ինչ որ երբեմն սովորական քարոզիչներ կը պատկերացնեն։ Յիսուս ըսաւ. «Եւ ծանիջիք զճշմարտութիւնն, եւ ճշմարտութիւնն ազատեսցէ զձեզ» (ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ը. 32)։

Ճշմարտութիւնը մարդ էակին և ազգին կու տայ իր ինքնութեան յստակ իմացումը։ Մեզ կը փրկէ կամայական, պարագայական, մասնակի, մակերեսային ինքնըմբռնումներէ, որոնք յաճախ մեր կորստեան պատճառ կը դառնան։ Ուրիշ տեղ ըսած եմ որ պատմութիւնը, ճիշդ ըմբռնուած, ցոյց կու տայ աշխարհի մէջ մեր կորած ճամբան, որուն մէջէն կրնանք աւելի յստակ ըմբռնել, տեսնել եւ գծել մեր գալիք ճանապարհորդութիւնը։ Զգացական, ինքնասիրական, ինքնահրպարտական եղանակներով կարելի չէ յստակ տեսնել մենք զմեզ։ Պատմաբանին, բանասէրին, գիտնականին ակնոցը գոյն չի կրնար ունենալ։ Պարզ, ջինջ եւ ուղիղ պէտք է ըլլայ անոր նայուածքը։ Եզնիկ Կողբացին ըսած է աստուածային, գերբնական, անտեսանելի, իմանալի իրականութեանց համար, թէ «Յորժամ յաներեւութէն եւ զնորին զմշտնջենաւոր զօրութենէն ճառիցէ ոք, քանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի զմիտս յստակել եւ զխորհուրդս սրբել, զյոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն զոր առաջի եդ՝ հասանել կարասցէ։ Նա եւ որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպղտորութիւն աչացն՝ զաղտն եւ զբիժն ի բաց պարզել, զի մի մթարքն որ՝ զբրօք շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին»։ Որքա՜ն ճշմարիտ են այս խօսքերը նաեւ աշխարհի եւ կեանքի տեսանելի երեւոյթներուն համար...»։

Մենք կը սպասենք որ այս գիտաժողովը բերէ նոր լոյս ճշմարտութեան վրայ, ապրուած կեանքի եւ ստեղծագործութեանց վրայ, որպէսզի աւելի յստակ եւ վճիտ տեսնենք 1700-ամեայ քրիստոնէական ժառանգութիւնը հայ ժողովուրդին։

Գ.

Հայց. Եկեղեցին խոր ու բազմախաւ անցեալ ունի, բայց ինք անցեալի չէ վերածուած։ Այսօր շնչող, ապրող, գործող կեանք է ան ողջ Հայութեան կեանքին մէջ ի Մայր Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի։ Հայ ժողովուրդի կեանքը ներկայ ժամանակներուն, քրիստոնէական պատմութեան այս երկրորդ հազարամեակի վերջին տասնամեակին նոր ընթացքի մը, նոր ուղիի մը մէջ մտած է Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակումով։ Եթէ անցեալին, շատ յաճախակիօրէն, հայ ժողովուրդի եւ Հայց. Եկեղեցւոյ կեանքի ընթացքը կ'իրագործուէր գլխաւորաբար օտար ուժերու եւ պետութիւններու կամ կայսրութիւններու տիրապետողական ազդեցութեան տակ, այսօր այդ ընթացքը դարձած է ազատ արտայայտութիւնը հայ ժողովուրդի կամքին։ Պարսկական մազդէական կայսրութիւնը, կամ Բիւզանդական քրիստոնեայ կայսրութիւնը, կամ Օսմանեան Թուրքիան կամ ցարական Ռուսիան եւ կամ Սովետական Միութիւնը չեն այլեւս որ իրենց կամքը կը պարտադրեն հայ ժողովուրդին։ Այսօր Հայաստանը եւ Հայց. Եկեղեցին անմիջական պատասխանատուութիւնն են հայ ժողովուրդին։ Բազում դարեր այդ անկախութիւնը կորսնցուցած, բայց զայն միշտ երազած ու անոր համար պայքարած հայ ժողովուրդի այսօրուան ապրող եւ պատասխանատուութիւն ստանձնել գիտցող զաւակներուն համար խանդավառութեան, ոգեւորութեան, ցնծութեան սկզբնական օրերը անցան։ Եօթնամեայ կեանք ունեցող Հանրապետութիւն է արդէն մեր նոր հանրապետութիւնը, որուն որդեգրած ազատութեան պայմաններուն տակ նոր պատասխանատուութեան է կոչուած Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցին իր Մայր Աթոռով, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեամբ, Ս. Էջմիածնով, եւ բոլոր միւս Նուիրապետական Աթոռներով։

1700-ամեակի բոլոր ձեռնարկները՝ ուխտագնացութիւններ, ցուցահանդէսներ, հրատարակութիւններ, գիտաժողովներ, վերանորոգչական եւ նոր շինարարական աշխատանքներ ունին մէկ նպատակ - կարելի եւ բարձրագոյն աստիճանի յստակութեամբ տեսնել, ըմբռնել մեր ինքնութիւնը որպէս քրիստոնեայ ազգային անցեալի իրագործումներու, դրական ու ժխտական երեւոյթներու, յաջողութիւններու ու ձախողութիւններու անաչառ, համարձակ ճանաչումով, դէպի ապագայ երթալու մեր ճանապարհին վրայ։ Մեր ինքնաճանաչման բիւրեղացումի ժամանակն է այս ժամանակը, մանաւանդ մեր Մայր Հայաստանի մէջ անցնող եօթանասուն տարիներու խորհ. բռնատիրական իշխանութեան թողած հետքերէն ձերբազատելով եւ ազատ ու անկաշկանդ մտածողութեամբ մեր ինքնութիւնը պարզելով, ամրացնելով եւ զարգացնելով։ Որովհետեւ այդ բռնական իշխանութիւնը ոչ թէ սոսկ քաղաքական կամ տնտեսական եւ կամ վարչական բնագաւառներու մէջ գործեց իր աւերը, այլ նաեւ ու մանաւանդ հոգեւոր արժէքներու, ազգային առողջ ըմբռնումներու, մեր անցեալի արուեստակեալ, դիտումնաւորական (տենդենցիական), մեկնաբանութեան բնագաւառներուն մէջ։

Հետեւաբար, ճշմարտութեան որոնումը պէտք է դառնայ մեր իմացական, հոգեւոր, բարոյական, ազգային կեանքի մայրուղին։ 1700-ամեակը սքանչելի, բացառիկ պահ մըն է թէ՛ եկեղեցիին, թէ՛ պետութեան եւ թէ՛ ժողովուրդին համար վերադառնալու այդ մայրուղին եւ չտարածուելու համար խարխուլ արահետներու մէջ։ Ահա թէ ի՛նչ մտածումով եւ ի՛նչ ակնկալութեամբ կը նայինք այս եւ նման այլ գիտաժողովներու, որոնք վստահաբար մեծ նպաստ պիտի բերեն այդ ինքնաճանաչման, «Ծանիր զքեզ» շարունակական ընթացքին մէջ, մանաւանդ մեր պատմութեան այս բախտորոշ հանգրուանին։

Դ.

Վերջին մտածում մը եւս կ'ուզէի ձեզի հետ բաժնել այս բեմէն իջնելէ առաջ։ Հայց. Եկեղեցւոյ պաշտօնական հիմնադրութեան կամ քրիստոնէութեան որպէս ազգային կրօնք պետական ճանաչման 1700-ամեակը զուտ հայկական շրջանակներու մէջ նշուելիք տարեդարձ մը չէ։ Հայ ժողովուրդի 1700-ամեայ քրիստոնէական վկայութիւնը կը պատկանի համայն քրիստոնէական եկեղեցւոյ եւ նաեւ մարդկութեան պատմութեան։ Մասնաւորաբար միջ-եկեղեցական (էքիւմէնիք) այս դարաշրջանին կարելի չէ կղզիանալ, մեկուսանալ եւ մեր ազգային շրջանակներու մէջ ինքնապարփակուիլ, «մենք մեր եղով տապկուիլ» ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը։ Ահա թէ ինչո՛ւ բարձրագոյն աստիճանի գնահատանքով կ'ողջունեմ այս գիտաժողովին մասնակցող եւ ազգութեամբ ոչ-հայ մեր սիրելի գիտնականները, որոնք կու գան ուրիշ մշակութային ժառանգութիւններէ եւ իրենց կեանքին ու գործին մաս եւ բաժին են դարձուցած հայ ժողովուրդի, եկեղեցւոյ, լեզուի, մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը։ Մեր ցանկութիւնն է որ Հայաստանէն դուրս, արտասահմանի այլ գիտական, ակադեմական եւ գեղարուեստական կեդրոններու, համալսարաններու եւ գիտական հաստատութիւններու կողմէ եւս ձեռնարկուին նման կամ այլ կարգի մեծ ու փոքր գիտաժողովներ, որպէսզի մինչեւ 2001 թուականը մեր ժողովուրդը կարենայ վայելել ճշմարտութեան բարիքները ինք իր մասին եւ շարունակէ իր յառաջդիմական կեանքը ընդ հաղորդութեամբ այլ ազգերու, եկեղեցիներու եւ մշակոյթներու։

Յաջողութի՛ւն ձեզ, բարի երթ Գիտաժողովին։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴԱՆ ԽՕՋԷՐԻ ՆՐԳԻԾԱԿԱՆ ԳԻԾԸ

Անդան Խօջէրի գրականութեան մէջ երգիծանքի գիծը շատ ուժեղ էր։ Ան կը սիրէր ընթերցողը խնդացնել կուշտ ու կուռ։ Բայց ինք կը խնդա՞ր։

Անդան Խօջէրի գրականութեան մէջ հերոսները շատ խօսուն էին։ Ան հիանալի ու ապրող երկխօսութիւններ կը հաստատէր իր պատմուածքներուն հերոսներուն միջեւ։ Բայց ինք խօսո՞ւն էր։

Երբեմն ես ինծի հարց կու տամ թէ կեանքիս մէջ քանի՞ անգամ արդեօք Անդան Խօջէրը տեսայ քրքջալիր ու բարձրաղաղակ խնդալու ընթացքին։ Կամ բնաւ տեսա՞յ։ Ընդհանրապէս լուրջ, շատ լուրջ էր։ Եթէ մենք բարձրաձայն խնդայինք, ան հազիւ թէ խորհրդաւոր ու մտածկոտ ժպիտով մը կը մասնակցէր մեր զուարթութեան։ Չեմ ըսեր որ միշտ տխուր էր։ Բայց միշտ զուսպ էր իր ուրախութեան մէջ։

Նաեւ սակաւախօս։ Գրչեղբայրներու հետ մեր հաւաքոյթներու ընթացքին ա՛ն էր որ ամէնէն քիչ կը խօսէր։ Եթէ կը խօսէր, ամէնէն զուսպ ու խնայողական նախադասութիւններով կը խօսէր։ Միայն թէ գիտէր լաւ ունկնդրել։ Դէմքին վրայ միշտ կը տեսնէի նոյն իմաստալից, խոհուն, հազիւ նշմարելի ժպիտը, որ իրականութեան մէջ ժպիտի ալ չէր նմաներ, կը նմանէր թերեւս մտածող մարդու արտայայտութեան, եւ ինծի այնպէս կը թուէր որ հիմա բան մը պիտի ըսէ։ Ընդհանրապէս չէր ըսեր։

Ենիգիւղի ձմեռնային իր բնակարանին ներքին յարդարանքը ունէր թանգարանային նախանձելի գեղեցկութիւն մը որ կը ցոլացնէր իր եւ մանաւանդ իր կողակցին՝ Սիւզանին բարձր ճաշակը։ Յառաջամասի պատուհանէն կը նայէր հանդիպակաց բլուրներուն վրայ, որոնք խիտ անտառներով ծածկուած էին։ Կանաչ աշխարհ մը կը տարածուէր հոնկէ դէպի ծովեզերք ու դէպի գրողի երեւակայական հարուստ աշխարհը։ Իսկ Գնալըի իրենց ամարանոցը տարբեր աշխարհ մըն էր։ Ան կղզիին ծայրամասին վրայ դրախտային մենաստան մըն էր գրել ու ներշնչուիլ ուզող մտաւորականի մը համար։ Կղզիին բազմախուռն հրապարակէն կամ բազմամարդ բնակավայրերէն կարծես կարելի եղածին չափ հեռանալու ցանկութեան մը իրականացումն էր այդ տունը։ Հոն կրնայիր նստիլ ու նայիլ դէպի ծով, ընդգրկել այն ամէն ինչ որ կը մնայ քու եւ ծովին միջեւ, եւ այդ ծովուն վրայէն երեւակայութեամբ ճախրել դէպի անցեալի ու ապագայի այն երկու աշխարհները, որոնք կը հմայեն գրողի ուղեղը։

Բայց գիտէի որ Անդանին գործը շատ ծանր էր։ Մինչեւ ուշ ժամեր կ'աշխատէր գործատեղիին մէջ։ Ժամանակ կը մնա՞ր վայելելու այս գեղեցկութիւնները, կամ նոր պատմուածք մը գրելու։

Վստահաբար ու անհամբերօրէն կրնամ պնդել թէ Անդան Խօջէր առնուազն

իր պատմուածքներէն չորս կամ հինգը գրած չէր ըլլար եթէ ես յամառօրէն պատմուածք չպահանջէի իրմէ: Պարբերաբար խմբագրատուն կու գար իր սիրուն ու գործակցութիւնը առաջարկելու համար մեր թերթին, զոր պաշտելու չափ կը սիրէր: Իրեն շարտականութիւն կը նկատէր երբեմն իմ քով գալ, բանով մը քաջալերել զիս, յայտնել թէ ինք ալ ինծի չափ սիրտ կը մաշեցնէր թերթին տեւական ու անտեսանելի դժուարութիւններուն համար: Ամէն անգամուն ալ կը հարցնէր թէ բան մը կրնա՞ր ընել մեզի համար: Ես ալ պատմուածք կը խնդրէի իրմէ: «Գրէ՛» կ՚ըսէի: Նոր պատմուածք մը գրէ: Այն ատեն կը տեսնէի որ մշուշոտ ամպ մը կ՚անցնէր անոր աչքերուն մէջէն: Այդ ամպը երկու նշանակութիւն կրնար ունենալ: Առաջին նշանակութիւնը անհամ էր, երկրորդը խոստմնալից: «Ա՛խ, ես ալ որքա՜ն պիտի ուզէի գրել, բայց ժամանակ չունիմ»: Կամ՝ «Հատ մը կայ արդէն սեղանիս վրայ, պէտք է որ սրբագրեմ, աչքէ անցընեմ»: Երկու պարագային ալ անդրդուելի կը մնայի ու անխղճօրէն կը ծանրանայի իր վրայ: «Յաջորդ Գրական էջին համար պատմուածք մը կ՚ուզեմ»: Գլուխը կը շարժէր: Կարծես հաւանութիւն կը յայտնէր: Եւ ես այդ վայրկեանին վստահ կը դառնայի որ այդ գիշեր, տուն դառնալէ վերջ, կէս ժամ մը, գոնէ մէկ ժամ, պիտի նըստէր իր աշխատասեղանին առջեւ եւ պիտի յառաջացնէր իր պատմուածքը:

Ես, իմ հաշուոյս, այնքան կը սիրէի Անդան Եօզէրի պատմուածքները, որ անդդալաբար երկրորդական կարգի վրայ կը դնէի անոր բանաստեղծութիւնները: Ամէն անգամ որ պատմուածք մը բերէր խմբագրատուն, կ՚ըսէի այն ինչ որ ուրիշներուն համար շատ քիչ կ՚ըսէի: Անմիջապէս կը կարդայի: Չէի սպասեր: Անպայման ժամանակ կը գտնէի ու կը կարդայի, նոյնիսկ եթէ գալն եկող շաբաթ վերջ պիտի գործածէի:

Բայց թէ ան բանաստեղծութեան ձեւով իր տուածներուն մէջ ալ որքան ցնցիչ ու պատկերալից էր, թերեւս առաջին անգամ անդրադարձայ երբ Սիլվա Կոմիկեանը առաջին անգամ ըլլալով անկէ արտասանեց քանի մը բանաստեղծութիւններ, մանաւանդ «Իշուն ճամբան»: Այդ օրէն ի վեր միշտ ականջներուս մէջ կը հնչեն այդ բանաստեղծութեան վերջին տողերը.

«Ցուցափեղկէ մը ներս կը նայիմ - ինն օրերու աչերս կը փնտռեմ - երազկոտ
մարդ մը կը ցոլայ - մարդ մը - քթին ակնոց - ճաղատ - ու - գէր
"Ծօ այդ դո՞ւն ես" կ'ըսեմ "Անդան"
Կորսուէ անբան
դուն ալ ինկեր ես ախա
իշուն ճամբան»:

Ռ. Հ.

Օրուան հարցեր

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀՊԱՆՈՒԻ՞

Նման հարցական մը կը թելադրուի «էքոնոմիսթ»ի Սեպտեմբեր 12-ի թիւին մէջ Մոսկուայէն գրուած էջէ մը: Ընդմարուածը այն է որ շրջաններու ղեկավարները կեդրոնական իշխանութենէն իրենց դժգոհութեան կ՚առընչեն երկրին մասնատումին հեռանկարը: Տնտեսական, հարկային մարզին մէջ ակներեւ է ինքնավարութեան ձգտումը: Նոյնիսկ կան շրջաններ որոնք արտաքին յարաբերութիւններ հաստատած են: Իսկ Կրեմլինի հակակշիռը կը տկարանայ քաղաքական ազգատ շրջաններու վրայ: Պարզուած պատկերը կը մղէ հարց տալու թէ Խորհ. Միութեան քայքայումէն եօթը տարի ետք, կարգը հասած է Ռուսաստանի՞ն:

Շատ մը շրջաններու ղեկավարներ ըմբոստութեան ընթացքի մէջ կը գտնուին, յատուկ կարգադրութիւններու դիմելով: Օրինակ, Պալթեան ափի Քալինինկրադի երկրամասը ահազանգի վիճակ յայտարարած է ինք իրեն համար որովհետեւ վախ կայ որ սննդեղէնի ու հեղուկ վառելանիւթի պաշարները հատնին: Այդ պատճառով ալ տեղւոյն ղեկավարութիւնը կը մերժէ Մոսկուա ղրկել իրենց վճարումները: Երկրին միւս ծայրը Սախալինեան կղզիին վարչութեան պետն ալ կը խօսի Ռուսաստանի մասնատումի լուկիզբին մասին: Նոյնն է պարագան Խաղաղականի ափի Պրիմորսկի Քրայի ուր ամբողջովին կ՚անտեսուին կեդրոնէն հասած հրահանգները:

Ուրալեան շրջանին հարաւ - արեւելեան կողմը, Խաքասիայի կառավարիչը զօր. Լեբէդի եղբայրն է. Ալեքսէյ Լեբէդ: Ան եւս յայտարարած է թէ վերջ պիտի տան դաշնակցային պիւտճէին դումարներ փոխանցելու սովորութեան. ան նաեւ նախագահ Ելցինը նմանցուցած է Հիթլէրի: Անցեալի Եաքութիան որ այսօր Սախա կը կոչուի եւ ոսկիով ու ադամանդով հարուստ շրջան մըն է Սիպերիոյ արեւելեան կողմը, նոյն ուղղութեան վրայ կը գտնուի:

Ուրիշներու կարգին, զօր. Լեբէդի միջնաբերդ Կրասնոեարսկն ալ գիներու ուրոյն հակակշիռ հաստատած է: Նման շրջաններ եթէ սահմանափակեն ապրանքի «արտածումը» դէպի Ռուսաստանի այլ վայրերը, վերջ կը գտնէ երկրին միակ շուկայի դրութիւնն ալ: Օմսկի կառավարիչը արդէն արգիլած է որ սննդեղէն վաճառուի այլ շրջաններու: Վոլկայի վրայ Սարադովի մարզին ղեկավարն ալ վիճարկումի նիւթ ըրած է տեղական դրամանիշ մը ունենալու խնդիրը:

Ինքնավարելու գործելու հակումին տէր շրջաններու գոյութիւնը նոր երեւոյթ չէ յետ համայնավարութեան Ռուսաստանի մէջ: Վերջերս կեդրոնին առաւել տկարացումով չեշտուած է ան: Մանաւանդ որ նախագահ Ելցին ծայրամասերու մեծամեծներու զօրակցութեան պէտք ունի, մինչ այս վերջինները այդ զօրակցութեան փոխարէն իրենց տեղական գործունէութեան մէջ տասել ազատութիւն կը պահանջեն:

Լաւատեղեակ դէմքեր կը խօսին յետագային ձեւանալիք վարչաձեւի մը մասին որ կեդրոնին շուրջ խմբուած տասնեակ մը կէս-ասատապետական իշխանապետութենէ պիտի բաղկանայ: Բնական է հարցումը որ կը հետեւի թէ ինչ կը պատահի եթէ Չէչէնիոյ նման ապստամբական նոր պարագաներ յայտնուին: Պիտի գործե՞ն կեդրոնին հրահանգները, թէ գլուխը պիտի ցցէ անհնազանդութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ միջազգային ֆիլմի շրջադօտիին մէջ կազմակերպուած ուսանողական շարժանկարի եւ տեսերիզի 29-րդ Փառատօնին շառակարգը վաւերագրական լաւագոյն փաստանկարը նկատած է Արաղ Արթինեանի «Survivre sur l'échelle Richter»ը, Սեպտ. 2-ին տեղի ունեցած ընդունելութեան մը ընթացքին: Ժապաւէնը նուիրուած է 1988-ի երկրաշարժի տասնամեակին եւ վերապրողներու ճիգերուն: Կը տեւէ մէկ ժամ:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հարպըրֆրոնթ կեդրոնին մէջ, Օգոստոս 25-27-ին, Ալթամիրա նօ Լոտ Օփերայի կազմակերպած երգահանդէսին իր մասնակցութիւնը բերած է սոփրանօ Իզապէլ Պայրագտարեան:

⁂

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին, տօնուած է Խաչվերացը եւ մատաղօրհնութիւն կատարուած: Պատարագած ու քարոզած է Շահան Արքեպիսկոպոս, յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, յարակից կիւլպէնկեան սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է նախագահութեամբ Շահան Արք.ի: Օրուան հանդիսավարն էր Վաղարշակ Զիլճեան. կատարուած եւ կատարուելիք աշխատանքներուն մասին տեղեկութիւններ տուած է Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ թաղային խորհուրդի ատենապետը՝ Արէտ Կիւլթաչեան որ յայտնած է թէ սրահը օժտուած է ջեռուցումով եւ եկեղեցւոյ փայտաշէն դռներն ու պատուհանները նորոգուած են եւ ներկուած, հիմա կարգը եկած է եկեղեցին ներկելու և ատիկա կը կարօտի 10 միլիառ թրքական լիրայի: Խօսելու հրաւիրուած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան որ իր ուրախութիւնը յայտնած է ներկայ հոծ բազմութեան ի տես եւ հաստատելով թէ այսօրուան Սկիւտարը չէ այն Սկիւտարը զոր կը ճանչնանք գիրքերէն կամ Պետրոս Դուրեանի շրջանէն, կոչ ըրած է որ կեզդի սկիւտարցիները ամէն ինչ ընեն ապրեցնելու համար պատմական Սկիւտարը: Խօսք առած է նաեւ տոքթ. Վարդ Շիկահեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ բանը արտասանած է Շահան Արք.:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎՐԱՑ ՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Հայկ. Ճարտարապետութիւնն ուսումնասիրող կազմակերպութիւն

«Գիտութիւն» Հրատ., Երեւան, 1998

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Բ.
ՊԵՐՃԵԱՆԵՆՑ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

ՍՕՖԻ. – Բայց, տոքթոր, հիմա որ պարոն Կարկամեանը դատապարտեցինք, կարգը ձեզի եկաւ, դուք ալ պէտք է որ մեզի բացատրէք ձեր ըմբռնումները կամ գաղափարները սիրոյ մասին:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Իմ ըմբռնումներս շատ յստակ են... ես կը հաւատամ սիրոյ տեւականութեան եւ այն համոզումը ունիմ որ երբ մարդ մէկ անգամ անկեղծօրէն կը սիրէ, այլեւս չի կրնար հրաժարիլ այդ սէրէն կամ մոռնալ զայն:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Այդ տեսակ տեւական սէր մը ունեցա՞ծ էք:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ո՛չ տակաւին... եթէ ունենայի հիմակ ամուսնացած կ՚ըլլայի:

ՍՕՖԻ. – Ահաւասիկ տիպար ամուսին մը ըլլալու արժանի մէկը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. Շնորհակալ եմ, տիկին, ձեր փաղաքշական գնահատումին համար:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Այդ յայտարարութիւնները որեւէ նշանակութիւն չունին ինծի համար:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ինչո՞ւ...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Որովհետեւ անկեղծ չեն եւ կը յայտարարուին մասնաւոր նըպատակով մը, մինչդեռ ես առանց որեւէ նկատողութեան, իմ գաղափարս արտայայտեցի:

ՏՈՔԹՈՐԸ (սրտմտած). – Կարծեմ իրաւունք չունիք իմ խօսքերուս անկեղծութիւնը կասկածանքի ենթարկելու: Եւ յետոյ ի՞նչ մասնաւոր նպատակ կրնամ ունենալ այսպիսի կարծիք մը յայտնելով:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Ո՞վ գիտէ... թերեւս ամուսնական ծրագիր մը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Կը խնդրեմ որ ձեր բերնէն ելած խօսքերը կշռէք:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Շատ լաւ կշռուած են...

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ընդհակառակն, առանց մտածելու կը խօսիք եւ եթէ այդ կերպով շարունակէք...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ (ընդմիջելով). – Ի՞նչ կրնայ ըլլալ...

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Անհաճոյ միջադէպեր...

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Սպառնալի՞ք կ՚ընէք կոր:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Կարծեմ որեւէ սպառնալիք չըրի եւ ընելու ալ միտք չունիմ, միայն թէ կը պահանջեմ որ ձեր լսածները պարզաբանէք... ոեւէ մէկու մը չեմ կրնար թոյլատրել որ իմ խօսքերուս անկեղծութիւնը կասկածանքի ենթարկէ:

Տիկինները եւ օրիորդ Աննա տեսնելով որ երկու երիտասարդները կռիւի պիտի բռնուին, կ՚ուզեն կամաց մը հեռանալ: Նախ օրիորդ Աննա պատրուակ մը գըտնելով կը հեռանայ, յետոյ տիկին Մաննիկ, իբր թէ ամուսնոյն բան մը ըսելու համար, կը թողու կ՚երթայ եւ ի վերջոյ տիկին Սօֆի եւս կը մեկնի: Կարկամեան եւ տոքթոր Վարդան առանձին կը մնան:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Հիմա որ առանձին մնացինք, բացատրէ տեսնենք միտքդ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Բացատրելիք բան մը չունիմ... մինչեւ հիմա աշխատեցայ զիս վարկաբեկելու... տիկիններուն եւ օրիորդին քով, ես ալ փոխադարձաբար նոյնը ընել ուզեցի:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ե՞րբ քեզի վարկաբեկեցի:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Իմ սիրային արկածներս պատմած ատենս... կը կարծե՞ս որ չհասկցայ քու խօսքերուդ իմաստը եւ մանաւանդ նպատակը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Ի՞նչ, կը կարծես որ Աննային քով քեզ վարկաբե՞կ ընելու համար այդպէս խօսեցայ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Բնականաբար... ատոր բնաւ տարակոյս չունիմ, բայց մի կարծեր որ այդ կերպով կրնաս Աննային տիրանալ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Աննային տիրանալու համար որեւէ արգելք չկայ ինծի համար, ատոր կրնաս ապահով ըլլալ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Շատ կը սխալիս, տոքթոր Վարդան, Յովսէփ էֆէնտին շատ աղէկ կը ճանչնայ երկուքս ալ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Դուն այնպէս կարծէ... քիչ օրէն ամէն բան յայտնի կ՚ըլլայ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Այո՛, քիչ օրէն ամէն բան կը յայտնուի... առ այժմ մնաս բարով:

ՏՈՔԹՈՐԸ. – Երթաս բարով:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ. – Գիտցած եղիր որ քեզի պէս տոքթորները տասը փարայի արժէք չունին իմ աչքիս:

ՏՈՔԹՈՐԸ. Քեզի պէս փաստաբաններն ալ ինծի համար կուտ մը չեն արժեր:

Այս համակրական խօսքերը փոխանակելէ ետք, երկու երիտասարդները իրարմէ կը բաժնուին ատելաւոր նայուածքներ արձակելով:

Փաստաբանը, գրգռուած վիճակի մէջ, քիչ մը եւս կը մնայ ու հրաժեշտ առնելով կը մեկնի: Տոքթորը քիչ ետքը կը հետեւի իրեն: Միւս հիւրերը կէս գիշերին մօտ կը մեկնին:

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԵՐԿՈՒ ՈՍՈԽՆԵՐԸ

Երկու շաբաթ ետքը, Սամուրեանին տունը, տիկին Մաննիկ, տիկին Սօֆի եւ տիկին Սաթենիկ Կոկոնեան նստած կը խօսակցին: Տիկին Սաթենիկ Գաւառացիէն եկած է, տիկին Մաննիկի ազգականուհին ու անոր հիւրն է: Շատ խօսուած կին մը. ամուսնական յարկը լքած, սիրահարին հետ Իզմիր փախած ու յետոյ կրկին վերադարձած է ամուսնոյն քով: Այս վերջինը, փիլիսոփայական խառնուածքով մէկը, աւետարանական ներողամտութիւն մը ցոյց տուած է եւ ամէն բան կլլած ընտանեկան պատիւը անաղարտ պահելու համար: Յանկարծ ներս կը մտնէ Հրանդ էֆէնտի Պէպէքեան:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

գլուխը հասաւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուն՝ Սանտրին Լը Շըվալիէ, ձայներու 39,6%-ով, մինչ ընկերվարական թեկնածուն՝ Օտէթ Գազանովա 36,7% կը ստանար, դուրս կը մնար այլեւս Աջի թեկնածուն Մարք Պէյլ 21%-ով: Մասնակցողներու համեմատութիւնը շատ ցած էր, շուրջ 44%: Երրորդ անգամն է որ Թուլոնցիները քուէի պարտին դիմել, երկու նախորդ ընտրութիւնները՝ քաղաքապետ Լը Շըվալիէի եւ Օտէթ Գազանովայի, չեղեալ համարուած ըլլալով Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ: Նման ընտրութիւններ կային նաեւ Օպանը եւ Տէօնքէրք: Առաջինին մէջ համայնավարը գլուխը կը հանէր, երկրորդին՝ ընկերվարականը:

ՓԱՔՍ-ը (Համախոհութեան քաղաքացիական պայմանագիր) բուռն բանավէճի նիւթ է, դեռ Ազգ. Ժողով չհասած: Ծանօթ է որ այս օրինագիծը, որ միասեռականներու նախաձեռնութիւնն է, կը նախատեսէ բոլոր զոյգերուն տառասեռական կամ միասեռական- օրինականացումը, այսինքն անոնք պէտք է վայելեն ամուսնացած զոյգերու բոլոր առաւելութիւնները, բնակութեան, ընկերային առաւելութեանց եւ ժառանգական հարցերու մէջ: Հեռատեսիլի Ա. կայանէն (Սեպտ. 20, ժամը 19.20) ձէք Լանկ պաշտպանեց այս օրինագիծը, զոր, ի դէպ միասեռականները շատ անբաւարար կը նկատեն: Դէմ արտայայտուեցան եպիսկոպոսական դասու ներկայացուցիչը որ «աւելորդ եւ վտանգաւոր» որակեց զայն, նաեւ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան որ իրաւացի կերպով դատապարտեց Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը որ 60% ժառանգական տուրք կը դնէ երբ զաւակ չըկայ եւ փոխանակ այդ օրէնքը բարելաւելու քաջութիւնն ունենալու, ժառանգական տուրքերէ զերծ կ'ուզէ պահել ապօրինի զոյգերը:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Սեպտ. 19-ին, առաջին անգամ տեղի ունեցաւ «Թեքնօ» տողանցք մը Տանֆէրէն Նասիոն, մասնակցութեամբ 100-էն 150 հազար հոգիի, հովանաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ ձէք Լանկի եւ Մշակոյթի նախարար՝ տիկին Գաթրին Թրօթմանի: Այս տողանցքով, այլ մայրաքաղաքներէ ետք, Փարիզ ալ կ'ուզէր օրինականացնել թէքնօ երաժշտութիւնը որ ձէք Լանկի համար ապագան կը ներկայացնէ: Իշխանութիւնները մտահոգ էին սակայն այն պատճառաւ որ թմրեցուցիչը չի բացակայիր նման հաւաքոյթներէ: Տողանցքը ժամը 19-ի շուրջ կը հասնէր Նասիոն ուր ժամը 23-էն ծայր կու տային բուռն միջադէպեր, բազմաթիւ վիրաւորներ կային, բայց ծշգրիտ թիւեր չէին տրուեր: Ձերբակալութիւններ ալ տեղի ունեցած էին:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանի ընդհանուր քարտուղարը, որ պատասխանատուն է փարիզեան վարչական հարցերուն՝ Ժան-Գլոտ Լը Թայանտիէ տը Կապորի իր հրաժարականը տուած է Սեպտ. 18-ին: Խորապէս պղտուած էր «Լէքսփրէս»ի մէջ կարդալով որ Թիպէրի ծրագրած է զինք պաշտօնազրկել:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 2-0 յաղթեց Նիորի ինչ որ թոյլ տուաւ իրեն բարելաւել իր դիրքը դասաւորման մէջ եւ 18-րդէն բարձրանալ 16-րդ տեղը ութ կէտով: Գլուխն են հաւասար (14) կէտերով Թուուա եւ Լաւալ, Նիս կը մնայ 20-րդ եւ վերջին դիրքի վրայ, երկու կէտով:

**

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ
Բ. խանգրուան

Ժուանվիլ - Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ	0 - 1
Վանվ - Ա.Ս.Օ Արմէնիէն	1 - 2

Օ-ՏԸ-ՍԷՆԻ ԲԱԺԱԿ
Ա. խանգրուան

Ռուէյ-Մալմէզոն - Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս 1 - 0

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. - Պերնար Տէտէճեան 500 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը Տէր եւ Տիկին Այվազեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 3.000 Ֆր. ի նպաստ Հայաստանի երախաներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «ARCHALOUÏS THADEOSSIAN»
PARIS

La rentrée scolaire a eu lieu le 12 Septembre

Vous pouvez encore inscrire vos enfants.

Ecole hebdomadaire du cours complémentaire au baccalauréat, langue arménienne, histoire, danse, chorale, théâtre, kung-fu.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Araxie Karanfilian: 01 39 83 71 19 (après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

**

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :
ALICE : 01 46 42 90 68;
JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

**

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր զաւկին՝ Հայկ Պապեանի մահուան 35-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արշալոյս Պապեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ սատարողաց հոգիներու յիշատակին: Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Centre Culturel Alex Manoogian
ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :
— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;
— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;
— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h
Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.
— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse;
— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (chevi);
— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;
— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU
ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h
— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;
— *Enfants à partir de 4 ans* —
Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h
Rentrée le 26 Septembre à 14h30
U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 80-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1998, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Անթիլիաս, Լիբանան:

Սոյնը 80-րդ Ընդհանուր Ժողովի գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, — Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, — յանձնեն կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. —

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N. Y. 10022

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3. — Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. — Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. — Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. — Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ - ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 10, 1998

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

Bien sûr, vous connaissez la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE.

Mais, savez-vous tout sur elle ? Connaissez-vous : — ses actions locales ?
— ses actions européennes?
— ses actions pour l'Arménie?

Savez-vous, qu'aujourd'hui, en tant qu'Organisation non Gouvernementale et reconnue d'utilité publique, elle participe et à participé aux grandes réunions internationales, telles que la Conférence Mondiale de la femme à PEKIN, et au Sommet Mondial pour le Développement social à COPENHAGUE. C'est de tout cela que nous aimerions débattre au cours de notre

Journeé «PORTES OUVERTES»
le DIMANCHE 27 SEPTEMBRE
à partir de 15 heures

à la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque — VIENNE
où nous vous accueillerons en compagnie de *Mme Hélène MERDJANIAN, Présidente* de notre Conseil d'Administration.

Un intermède musical traditionnel assuré par le *Groupe «Spitak»* vous sera proposé autour du verre de l'amitié.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 SEPTEMBRE
1998

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.470 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.470

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ամբողջ Հայաստանի մէջ անկախութեան 7-րդ տարեդարձը Սեպտեմբեր 21-ին նշուած է բացօթեայ հանդիսութիւններով որոնց մասնակցած են քաղաքական եւ կրօնական դէմքեր: Երեւանի մէջ օրը բացուած է դէպի Եռաբլուր դիմող թափօրով: Հոն Ղարաբաղի պատերազմին զոհերու շիրիմներուն տրուած այցէն ետք տօնակատարութիւնը շարունակուած է քաղաքին հրապարակներուն վրայ: Ապա Ազատութեան հրապարակին վրայ տրուած է մեծ համերգ մը:

Ուրախութեան ընդհանուր երեւոյթը սակայն չէ քօղարկած ամբողջովին յատկապէս միջին եւ երեց սերունդէն շատերու անցեալի կարօտը: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, անոնցմէ ոմանք ըսած են թէ անկախութիւնը պատճառ եղած է իրենց անգործ մնալուն, թէ կեանքի անձուկ պայմաններով կարելի չէ ազատ զգալ, եւլն.:

Ստորեւ կու տանք նախագահ Ռ. Քոչարեանի շնորհաւորական ուղերձը զոր արտասանած է տօնակատարութեանց ընթացքին. -

«Սիրելի հայրենակիցներ,
Սրբազան հայրեր,
Յարգելի հիւրեր,
Տիկնայք եւ Պարոնայք,

Շնորհաւորում եմ ձեզ Անկախութեան տօնի առթիւ: 1991 Թուականի Սեպտեմբերի 21-ին Հայաստանի ժողովուրդը կատարեց իր պատմական ընտրութիւնը, ապրել անկախ, ժողովրդավարական պետութեան մէջ: Նորանկախ պետութեանը բաժին ընկած փորձութիւնների ամենածանր պահերին մեր ժողովուրդը ցուցաբերեց բացառիկ տոկունութիւն, զսպուածութիւն եւ նուիրուածութիւն ազգային գաղափարներին: Այս բարձր արժանիքների շնորհիւ էր, որ անկախութեան 7 տարիների ընթացքում մենք պատերազմից դուրս եկանք յաղթանակով, յաղթահարեցինք ծանրագոյն էներգետիկ ճգնաժամը եւ դանդաղ, բայց վստահ հասնում ենք տնտեսական զարգացման նորմալ տեմպերի:

Այսօր մեր ներքին կեանքի առաջնահերթ խնդիրը տնտեսութիւնն է: Ես հասկանում եմ, որ ժողովրդի լայն խաւերի սպասելիքները կապուած են յատկապէս այս ոլորտի հետ. նոր աշխատատեղերի ստեղծում, կենցաղի բարելաւում: Ես նաեւ հասկանում եմ շատ արագ արդիւնքներ տեսնելու անհամբերութիւնը. չափազանց շատ ենք տառապել, եւ բոլորը հրաշքի են սպասում: Բայց մենք ժառանգել ենք աւերուած տնտեսութիւն, որի վերականգնումը պահանջում է հսկայական ջանքեր՝ իմ եւ ձեր: Ի տարբերութիւն ներքին քաղաքական կեանքի, որտեղ հնարաւոր էր կարճ ժամանակում հանել լարուածութիւնը, տնտեսութիւնը ունի իր զարգացման օրինաչափութիւնները եւ պահանջում է տեւական աշխատանք: Այստեղ մենք ակնկալում ենք լաւ արդիւնքներ: Մանաւանդ, որ տնտեսութեան առողջացման միտումներն արդէն առկայ են, եւ դրանք խորանալու են: Բայց կառավարութիւնը չի կարող ղեկավարել անհամբերութեան զգացումով եւ դիմել տնտեսական արկածախնդրութեան: Առաւե՛լ եւս՝ համաշխարհային լուրջ տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում: Իշխանութիւնների կողմից արուած է ամէն ինչ այդ ճգնաժամի ազդեցութիւնը Հայաստանի տնտեսութեան վրայ նուազագոյնի հասցնելու համար:

Մեր երկրի տնտեսական եւ ներքին կայունութիւնը, ժողովրդավարութեան խորացումը, օրինականութեան հաստատմանը ուղղուած քայլերը բարենպաստ միջավայր են ստեղծում երկրի տնտեսական կեանքի աշխուժացման համար:

Հայաստանի ընդհանուր զարգացումը կարելի է եւ պէտք է խթանել տարածաշրջանային ինտեգրացիոն գործընթացներով: Հայաստանի իշխանութիւնները որդեգրել են տարածաշրջանային եւ աւելի գլոբալ միջազգային ծրագրերին ակտիւօրէն եւ լիարժէքօրէն մասնակցելու նոր ուղեգիծ: Սա մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ ունի կարեւոր դեր եւ կարող է մեծապէս թուլացնել լարուածութիւնը տարածաշրջանում, ինչպէս նաեւ՝ նպաստել Ղարաբաղի խնդրի խաղաղ եւ արդարացի կարգաւորմանը: Մենք եղել ենք եւ մնալու ենք Ղարաբաղի ամուր թիկունքը:

Անցած 7 տարիների հեռաւորութիւնից շատ իրադարձութիւններ այսօր աւելի յստակ են երեւում: Եւ աւելի յստակ է երեւում ապագան. Հայաստանը տարէց տարի աւելի է ամրապնդուելու եւ հզօրանալու: Պետականութեան հիմքերի ամրապնդմանը եւ ժողովրդավարութեան խորացմանն են ուղղուած նախապատրաստուող սահմանադրական փոփոխութիւնները, ինչպէս նաեւ՝ ծաւալուող բաց երկխօսութիւնը իշխանութիւնների եւ քաղաքական ուժերի միջեւ: Պէտք է նշեմ, որ ո՛չ բոլորն են պատրաստ նման երկխօսութեան: Չեմ ուզում մանրանալ, թէ լարուածութիւնից ով եւ ինչ կը շահի: Բայց հաստատ գիտեմ, որ երկիրը դրանից միայն կը կորցնի: Մեզ սպասում է կարեւոր ժամանակահատուած, երբ պէտք է կայանայ եւ ամրապնդուի ազգային համաձայնութեան մթնոլորտը՝ Ազգային Ժողովի ազատ ու արդար ընտրութիւնների ճանապարհով:

Հայաստանի առջեւ ծառացած խնդիրների լուծմանը պէտք է ուղղուեն համայն հայութեան ջանքերը, եւ մենք այդ աշխատանքներին ակտիւօրէն ներգրաւում ենք Սփիւռքի տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական ներուժը:

Կրկին շնորհաւորում եմ ձեր բոլորի տօնը:

Նոյն օրը, ինչպէս ամէն տարի Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մէջ ալ նշուեցաւ անկախութեան տօնը: Գործավար Ք. Տէր-Ստեփանեան եւ տիկին Տէր-Ստեփանեան ընդունեցան ֆրանսացի, օտար պաշտօնական դէմքերու, գաղութի ներկայացուցիչներու ստուար բազմութեան մը շնորհաւորութիւնները:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի վարչապետ Ա. Դարբինեան Սեպտեմբեր 18-ին, Երեւան վերադառնալէ առաջ հանդիպում մը ունեցած է Լիբանանի նախագահ Ի. Հրաուիի հետ: Զրոյցին գլխաւոր նիւթը եղած են երկու երկիրներու տնտեսական, մշակութային եւ ընկերային մարզերու մէջ գործակցութեան հեռանկարներ: Ապա Լիբանանի նախագահը Ռ. Քոչարեանի ուղղուած հրաւէր մը ներկայացուցած է Հայաստանի վարչապետին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ՏԵՍԵՐԻԶԸ

ՈՎ Ի՞ՆՉ ՇԱՀԵՑԱՒ ԿԱՄ Ի՞ՆՉ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Կասկած չկայ որ Գլինթընի վերաբերող ամբողջ պատմութիւնը եւ անոր ընկերացող հալածանքը սրտխառնուք կը պատճառեն եւ անկարելի չէ որ դատաւոր Սթարի հաշիւները սխալ ելլեն: Այսինքն Գլինթըն ոչ թէ բոլորովին վարկաբեկուի այս տեսերիզով այլ ընդհակառակն համակրութիւն շահի: Այդ տեսերիզը որ 4 ժամ 12 վայրկեան կը տեւէր նոր ոչինչ բերած է, բացի այն իրողութենէն որ Սթար եւ իրեն համախոհ հանրապետականները ամէն ձեւով կ'ուզեն նուաստացնել նախագահը: Այդ նախագահը, այն պահուն երբ հեռատեսիլի կայանները կը սփռէին այդ վատառողջ տեսերիզը, յոտնկայս ծափահարութիւններով կ'ողջունուէր Նիւ-Եորքի ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին, միջազգային ղեկավարներու կողմէ:

Արդէն, բազմաթիւ ղեկավարներ իրենց զայրոյթը յայտնած են այս հարցին կապակցութեամբ: Ժոսփէն կ'ըսէ թէ ամէն տեղ պէտք է պահպանել յարգանքի ըմբռնումը, Քոհլ յայտարարած է. - «Այն ձեւը որով հանրային կարծիքը, կեղծաւոր տափանքով մը, կը հետեւի համայնքի վրայ շատ անձնական հարցի մը, իմ կարծիքովս փախելիք է» եւ արդէն ամէնէն խիստ դատապարտումները Գերմանիայէն եկած են. բայց տարբեր չէ շատերու կարծիքը: Խորքին մէջ այս հալածանքը այնքան չվնասեց Գլինթընի որքան ամերիկեան ժողովրդավարութեան որ շատ տխուր պատկեր մը կը պարզէ: Հանրապետականները կը պահանջեն որ պաշտօնազրկման գործընթաց մը բացուի: Այս ամբողջը շատ անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծած է եւ դատաւոր Սթարի ծայրայեղօրէն մանրամասն հարցումները Միացեալ-Նահանգներու նախագահին, ինչ կը վերաբերի անոր սեռային յարաբերութեանց բնոյթին Մոնիքա Լեվինսկիի հետ, չեն մեծցներ Ամերիկան ոչ ալ պատիւ կը բերեն անոր:

— Դատախազ Սթար չուզեր Գլինթընով գոհանալ եւ կը ծրագրէ քննութեան տակ առնել նաեւ Հիլարի Գլինթընը եւ Սպիտակ Տան այլ պատասխանատուներ այն մեղադրանքով որ փորձած են խեղդել Մոնիքա Լեվինսկիի եւ այլ գայթակղութիւնները: Ըստ «Լոս-Անճըլըս Թայմզ»ի՝ «դատախազը կատղած է», ինչ որ իրեն համար «լայնածաւալ դաւ մըն է, Սպիտակ Տան մէջ, խաբելու եւ ծածկելու համար»:

— ՄԱԿ-ի տարեկան ընդհ. ժողովին արտասանած իր ելոյթին մէջ, Գլինթըն դատապարտած է ահաբեկչութիւնը եւ յիշեցուցած ամերիկեան ծանօթ դիրքորոշումները:

Լրագրողներու բաժանմունքին մէջ, բուռն բանավէճ մը ծագած է ամբողջ տեւողութեան անոնց միջեւ որոնք կ'ուզէին ճառը լսել եւ անոնց որոնք չէին ուզեր զրկուիլ հեռատեսիլէն տեսերիզի սփռումէն: Երկուքն ալ տեղի կ'ունենային միաժամանակ, Երկուշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 9-էն, ամերիկեան ժամով:

— «Չորրորդ իշխանութիւնը», այսինքն մետիաները շատ զայրացած են որ ընթերցողներն եւ հեռատեսիլի դիտողները կը շարունակեն ներողամիտ ըլլալ Գլինթընի նկատմամբ: «Նիուզուիք»ի մէջ, Ճոնաթան Ալթէր կը նկատէ որ «հարցին մեծ անակնկալն է այն միջոցը որ կը բացուի մետիաթիքօ - քաղաքական ընտրանիին որ կ'արհամարհէ Գլինթընը եւ սովորական մահկանացուներու միջեւ որոնք միշտ հաւատարիմ կը մնան իրեն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՆԵՐԸ կը շարունակեն տաղնապալի շրջան ապրիլ բացի Նիւ-Եորքէն որ Սեպտ. 21-ին 0,48% յաւելում կ'արձանագրէր: Ալքաթէլի բաժնեթուղթը կրկին անկում ունեցաւ, Սեպտեմբեր 21-ին՝ 8%, հակառակ նախագահ-տնօրէն Սերժ Չիւրիւքի ջանքերուն: Ամերիկացիք մանաւա՛նդ այն համոզումն ունին որ խաբուած են եւ կը սպասեն որ Չիւրիւք ներողութիւն խնդրէ: Շաբթուան մը ընթացքին բաժնեթուղթը 50% կորսնցուցած է եւ այսօր 510 Ֆր. կ'արժէ միայն: Ըստ մասնագէտներու Ալքաթէլ վստահութեան նուազումի տագնապ մը կ'ապրի, բազմաթիւ միջազգային ֆոնտեր, ի մասնաւորի ամերիկեան մեծաքանակ բաժնեթուղթեր ունէին եւ ունին: Գործատիրութեան նախկին նախագահը՝ Իվոն Կաթազ կ'ըսէ թէ ինչ որ կը պատահի Ս. Չիւրիւքի չի տարբերիր, ամերիկեան մաքրակրօնութեան տեսանկիւնէն, Գլինթընի պատահածէն. երկուքն ալ սուտ խօսած են իրենց բաժնետէրերուն կամ ընտրողներուն:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Ժ.-Փ. Շըվէնըմանի առողջական վիճակը զգալապէս բարելաւուած է եւ նախարարը կրնայ գրել եւ կարդալ: Միշտ Վալ տը Կրասի հիւանդանոցը կը մնայ եւ շրջապատին հետ ալ գրաւոր կը հաղորդակցի:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան ապահովութեան Ատեանը ազատ արձակած է քրտամէտ ՀԱՏԷՓ կուսակցութեան նախագահը՝ Մուրատ Պոզլաք որ բանտը էր փետրուարէն ի վեր: Միշտ կ'ամբաստանուի որ ղեկավար մըն է ՓՔՔ-ի քաղաքական ճիւղին:

ՆԻՍԻ գեղարուեստից թանգարանէն Սիսլէ մը եւ Մոնէ մը գողցուած են Սեպտեմբեր 21-ի վաղ առաւօտեան: Կը կարծուի որ գողերը «ապսպրանք» մը ունէին հաւաքածոյ ընողէ մը: Նման դէպքեր յաճախակի դարձած են Գոթ տ'Ազիւր եւ կ'ըսուի թէ 50-էն 100 հազար Ֆրանքով կը կատարուին նման գործողութիւններ:

ԻՐԱՔ, 18 տարի ետք, վերաբացած է առեւտրական իր կեդրոնը Դամասկոսի Միջազգային տօնավաճառին մէջ: Երկու երկիրները կը ջանան զարկ տալ իրենց առեւտրական գործակցութեան:

ՉէՉէՆԻԱ գտնուող երկու անգլիացի պատանդները ազատ արձակուեցան Սեպտեմբեր 20-ին: Անոնք պատանդ առնուած էին 1997 Յուլիսին: Ազատ արձակուած են նաեւ երկու ռուս զինուորներ որոնք Տաղստան առեւանգուած էին եւ պատանդ կը մնային Չէչէնիա:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԻՐ ՆՈՅՆԻՍԿ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ

Ջաւախքի վերջին անցքերը կրկին անգամ ուշադրութեան առարկայ դարձուցին Վրաստանի Հայութեան փափուկ եւ մտահոգիչ վիճակը: Շուրջ կէս միլիոննոց այդ զանգուածը յայտնի է որ դժգոհութեան պատճառներ ունի որոնց մեկնակէտն է երկրին ոչ այնքան բարեկամական քաղաքականութիւնը Հայաստանի ու հայապատկան ներկայութիւններու նկատմամբ: Ջաւախքի վերջին պատահարներէն առաջ, արդէն քանիցս այդ շրջանէն տրտունջներ հասած էին, յատկապէս հայկական դպրոցներու դէմ տարուած անարդար ընթացքներու մասին: Վերջին տասը տարուան Հայաստանեան մամուլն ալ պարբերաբար տեղ տուաւ ոչ միայն Ջաւախքէն, այլ նաեւ երկրին հայաշատ այլ շրջաններէն հասած քանդումի, իւրացումի, ուրացումի լուրերու. այդ գործունէութեան գլխաւոր թիրախներն էին հայկական ինքնութեան ամէնէն բնորոշ կէտերը. եկեղեցի, վանք, գերեզմանատուն: Եւ եթէ նկատի առնուի Վրաստանի զանազան շրջաններուն մէջ հայկական ներկայութեան պատմական ու տարածուն բնոյթը, դժուար չէ երեւակայել որ ի՛նչ հետեւողական աշխատանքի կը կարօտի անոր հետքերը կարելի չափով ջնջելու գործը:

Այս գործունէութեան մասին փաստագրական հատոր մը (Հայկ. ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութիւն) լոյս տեսած է որ կ'ընդգրկէ 1988-1998 տասնամեակը: Վրաստանի կրօնական ու աշխարհական դէմքերու հայամերժ ընթացքին ու գործունէութեան թիրախ շուրջ 40 անուն եկեղեցի, վանք, բերդ, դպրոց եւլն. յիշուած են հոն, տեղական ականատեսներու վկայութիւններով, քանդումի, ջնջումի լուսանկարներով, պատմական տեղեկութիւններով: Այս բոլորը համադրուած, կազմուած՝ անխոնջ պրպտող Սամուէլ Կարապետեանի կողմէ: 1998-ին Երեւանի մէջ հրատարակուած (Գիտութեան Ակադեմիայի «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն) 500 տպաքանակով 128 էջնոց հատորը եռալեզու է. հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն: Խմբագրութիւնը ըրած է Լաուրա Մանուկեան:

Հատորին սկիզբը զոյգ էջերու մէջ զետեղուած է լաւատեղեակ անուններէ հակազդեցութեան պատառիկներ. «Հեռատես չեն այն մարդիկ որ փորձում են "խմբագրել" պատմութիւնը» կը գրէ Կ. Ղափադարեան, ակնարկելով Վրացիներու ընթացքին: Իսկ Մ. Հասրաթեան կը փորձէ յուսալ որ Ս. Կարապետեանի պատրաստած հատորը «որոշ չափով կանխի այդ գործընթացը»:

Իսկ Ս. Կարապետեան կը գրէ նախաբանի էջին մէջ. «հայ մշակոյթի յուշարձանների նկատմամբ իրականացուող հաշուեյարդարը Վրաստանում իրագործւում է երկրի պետական եւ հոգեւոր այրերի անմիջական մասնակցութեամբ. յաճախ ուղղակի նախաձեռնութեամբ եւ գլխաւորութեամբ, իսկ լաւագոյն դէպքում՝ չէզոքութեամբ ու թողտուութեամբ»: Իր եզրակացութիւնը այն է որ «հարեւանի քաղաքակրթութիւնը ոչնչացնելով կամ իւրացնելով ոչ նրա պատմութիւնը կը ջնջուի եւ ոչ էլ սեփականը կը ստեղծուի»:

Իրենց հայկական պատկանելիութեան պատճառով, այդ պատկանելիութիւնը ջնջելու քաղաքականութեան մը թիրախ դարձած յուշարձաններէն են Քարափի Ս. Գէորգ եկեղեցին, Շամքորեցոց Ս. Աստուածածինը, Ջորարաշի Ս. Գէորգը, Մուղնիի Ս. Գէորգը, Խոջիվանքի գերեզմանատունը, Թելեթի Ս. Գէորգ վանքը, Նորաշէնի եկեղեցին, եւլն.: Ասոնց մէջ կան մինչեւ ԺԱ. դարէն կառոյցներ որոնց յաճախ ոչ իսկ հնութեան արժէքը նկատի առնուած է քանդումի, ջնջումի արարքին ընթացքին:

Հատորին մէջ ամփոփուած յօդուածներն ու վկայութիւնները, նաեւ լուսանկարները ոչ մէկ կասկած կը ձգեն թէ այդ արարքը ծրագրուած, արտօնուած, նոյնիսկ խրախուսուած բան է: Յօդուածները մեծ մասով ստորագրուած են Ս. Կարապետեանի կողմէ եւ լոյս տեսած Հայաստանեան զանազան թերթերու մէջ:

Իսկ վկայութիւնները տուած են Վիրահայեր որոնք յաճախ մօտիկ բնակելով այս կամ այն եկեղեցիին, գերեզմանատան, կամ այցելելով հոն, ականատես եղած են կատարուածին:

«Իմ հերթական այցին Նորաշէնի եկեղեցին՝ տեսայ, թէ ինչպէս ինքնակոչ քահանայ հայրը Տարիէլը լոմը ձեռքին քանդում էր եկեղեցու բեմը: Իմ հարցին, թէ ինչու էք քանդում, նա կեղծ պատասխան տուեց, իբր "նեղքուածք կայ եւ պէտք է ծածկել, վերանորոգել":

Յաջորդ օրը այցելելիս, տեսայ, որ բեմը լրիւ քանդուած էր: Ես զայրացայ եւ այդ առթիւ սկսեցի վիճել այդ լկտիի հետ, անուանելով նրան "տէր սատանայ, աւազակ":

Վանդալիզմը չդադարեցուեց. այնուհետեւ ոչնչացուցին խաչքարերը եւ քանդեցին Յովնաթանեանների որմնանկարներով զարդարուած երկու պատ: Այդ անաստուած Տարիէլը ինձ կարծես թէ կատակով առաջարկեց. "մի միլիոն կը տամ, միայն թէ գնացէք այստեղից, իմ կտոր հացը մի կտրէք. ես գնել եմ եկեղեցին ոսկով, ինչ կ'ուզեմ, այն էլ կ'անեմ: Գնացէ՛ք ձեր Երեւանը, ինչո՞ւ այնտեղ չկայ վրացական եկեղեցի"» կը գրէ 1995 Մարտ 21-ին Կատարինէ Կարապետեան, իր ամենապարզ վկայութեան մէջ խտացնելով վիրահայութեան հանդէպ ներկայի վերաբերումներուն գլխաւոր գիծերը. հայկական ներկայութիւնը՝ անցեալով ու այսօրով, բաղձալի չէ, Հայը կը դիտուի որպէս «հացը կտրող» մը, ինչ որ հասկնալի է որ հետեւանքն է երկրին տնտեսական կացութեան, գործազրկութեան, եւլն.: Դժուար չէ նշմարել Հայը Երեւան ճամբելու տրամադրութիւնը:

Այդ տրամադրութեամբ է որ օրինակ, Հաւլաբարի Խոջիվանքի գերեզմանատան տեղը շինուած զբօսայգիին մէջ, ճիշդ նախկին հայկական Ս. Աստուածածին եկեղեցիին տեղը վրացական տաճար շինողներուն երբ Խ. Գէորգեանց իր ցաւը կը յայտնէ, կ'ըսեն իրեն. «մեր հողն է. ինչ կամենանք այն էլ կ'անենք, գնացէք ձեր հայրենիքը եթէ դուք չեն զգալիս ձեզ մեր օրէնքները... հանգիստ թողէք մեզ»:

Այս վերաբերումին ամէնէն պերճախօս դրուագը Թելեթի Ս. Գէորգին առընչութեամբ նշած է Ս. Կարապետեան, 1997-ին «Առերեսում» թերթին մէջ. «Սովորականի պէս Համբարձման տօնի օրը անցեալ տարի էլ Հայերի բազմութիւնը այցելեց Թելեթ, բայց Վրաց քահանան անամօթաբար պնդեց որ բոլոր Հայերը թողնեն, հեռանան վանքի տարածքից եւ որ այն վրացական է եւ Հայերն այդտեղ անհարկի են հաւաքուած: Վրդովուած հաւատացեալները լռելեայն տարան վիրաւորանքը, միայն յաջորդ օրը նրանց մի խումբը ներկայացաւ վրաստանի հայկական թեմի առաջնորդին (Գէորգ Արք. Սերայդարեան), կատարուածի մասին վրդովուած եւ յուզուած հաւատացեալների՝ առաջնորդը հանգիստ թոնով խորհուրդ տուեց. "այնտեղ, այն տունը ուր ձեզ չեն ընդունում, մի՛ գնացէք"»: Այս օրինակը իրաւամբ կը թելադրէ աւելցնել Ս. Կարապետեանի. «Թելեթի Ս. Գէորգը օտարուեց, իսկ դրա մեղաւորը անյագ իւրացնողը չէ, այլ մեր անտարբերութիւնը»:

Կան քանդումի աւելի ուղղակի ու արագ միջոցներ ալ որոնք կը կիրարկուին հայկական յուշարձաններու. այս մասին վկայութիւն մըն է Կարմիր Աւետարան եկեղեցիին մասին Մարիամ Էլիբեկեանի էջը որ նոյն տարին գրի առնուած է. ըսելէ ետք թէ 1963-էն ի վեր կը բնակի տաճարին կողքին եւ թէ վերջին տարիներուն հոն քանի մը վրացի նկարիչ տեղաւորուած գաճէ կիսանդրիներ կը պատրաստէին, կը գրէ. «1989 գարնանամուտն էր սկսւում, երբ այդ դէպքը պատահեց: Ահաւոր պայթիւն լսուեց ներսից եւ ողջ թաղը լցուեց փոշիով: Ներսի աշխատող նկարիչներից մէկը նկատելով որ սկսւում են վերեւից քարեր թափուել, արագ բոլորին տեղեկացրեց որ փախչեն: Ամբողջ քաղաքի Հայութիւնը ոտքի կանգնեց եւ եկան վթարի վայրը: Ափսո՛ս, փառքի նման եկեղեցին...»:

Քանդումի արարքը գրեթէ ինքնանպատակ չէ, ինչպէս բազմաթիւ ականատեսներ կը վկայեն: Քանդումը առաջին հանգրուանն է այն մտադրութեան որ ուղղուած է հայկականը վերածելու վրացականի: Այս ուղղութեամբ յատակ օրինակ է Ջորարաշի Ս. Գէորգ եկեղեցիին պատահածը: Ան 1995 Յունուարին քանդուելէ երեք տարի ետք, տեղը մնացած հողաթումբին վրայ 1997 Յուլիսին վրաց հոգեւոր դասը հանդիսաւորութեամբ կ'օծէ նոր վրացական եկեղեցիին հիմերը: «Այսպէսով, հին Թիֆլիսի Հաւլաբար թաղամասի համայնապատկերից հերթական անգամ ջնջուեց Հայոց մի եկեղեցի եւս» կը գրէ Ս. Կարապետեան («Հայոց Աշխարհ», 1997 Օգոստոս 22):

Նոյն պարագան կրկնուած է Ս. Կարապետ եկեղեցիին համար, ինչպէս կը վկայէ Քնարիկ Գէորգեան 1995 Մարտին, գրելով. «1994-ին այդ եկեղեցին վերածեցին Վրաց եկեղեցու: Երբ հարցնում եմ ինչո՞ւ էք Վրացու եկեղեցու վերածել, նրանք արդարանում են նրանով որ իբր թէ Վրացին կառուցել է, իսկ Հայը գնել է, այդ պատճառով վերականգնում են սխալ ճշմարտութիւնը»: Հոս նաեւ առաջին օրինակը կը տրուի իւրացումի համար «մշակուած» թեզին որ կը կրկնուի այլ պարագաներու մէջ ալ, «շինել-գնել»ու բացատրութեամբ ու «սխալ ճշմարտութիւնը վերականգնել»ու բծախնդրութեամբ...:

Ինչպէս ըսինք, միայն վանքեր, եկեղեցիներ չեն այս քաղաքականութեան զոհերը. գերեզմանատուներ, շիրմաքարեր, վիմագրութիւններ ալ անկէ առած են իրենց բաժինը: Հաւլաբարի որ Թիֆլիսի հայկական պատմական ծանօթ թաղն է, Խոջիվանքի գերեզմանատունը «մի մեծատարած թանգարան էր բաց երկնքի տակ», ինչպէս կը գրէ Սարգիս Դարչինեան 1993 Դեկտեմբերին, «Հայրենիքի Ձայն»ին մէջ: Թանգարան, ուր ծանօթ Հայերու անհամար շիրմաքարեր, դամբանագրեր լայն տեղեկութիւն կը հաղորդէին հին Թիֆլիսին, անոր հայութեան, տոհմերուն, անոնց անցեալին մասին: Այս յատկանիշը պէտք է ըլլայ պատճառը որ 1934-էն վերջ կը տրուի հոն թաղում կատարելու: Նոյն տարին ալ Բերիայի հրամանով կը սկսի գերեզմանատան քանդումը: Գերեզմանաքարերը կը սկսին գործածուիլ քաղաքին տարբեր շրջաններուն մէջ յենապատերու, սանդուխներու, պարսպապատերու շինութեան: 1939-ին գերեզմանատունը կը վերածուի զբօսայգիի որուն կը տրուի «Բարեկամութիւն» անունը...: Հայերը կը յաջողին աճիւններէն փոքր մաս մը փրկել, սարսափի այդ շրջանին աւելին չըկարենալով:

Իսկ գերեզմանաքարերու մասին Ս. Դարչինեան կ'արձանագրէ. «Զինուորական բժիշկ Ա. Բեգիջանեանը պատմեց որ Բերիան իր տներից մէկը կառուցանելիս օգտագործեց իրենց տոհմական գերեզմանոցի սեւ մարմարեայ քարերը՝ զուգարանի երեսպատման համար: Տեղեակ մարդիկ երկար տարիներ Ռուսթաւելու պողոտայում գտնուող Վրաստանի խորհրդարանի շէնքի պատերի շարուածքում մատնացոյց էին անում Խոջիվանքից բերուած շիրմաքարերը: Կուրի աջափնեակում գտնուող «Դեդաենա» յուշահամալիր տանող աստիճանների եզրաքարերի վրայ այսօր էլ կարդացւում են հայկական շիրմաքարերի մակագրութիւնները»:

Խոջիվանքի գերեզմանատան, շիրիմներուն մարմարներուն մասին կան բազմաթիւ ուրիշ վկայութիւններ ալ, ինչպէս օրինակ Ալեքսան Պետրոսեանի բերածը թէ «Մարքսիզմ-լենինիզմի հիմնարկի շէնքը համարեա կառուցուեց խոջիվանքի մարմարներով»:

Ս. Կարապետեան 115 գլուխներու մէջ հաւաքելէ ետք իր տեսածը, արձանագրածը եւ Վիրահայերու կողմէ բերուած վկայութիւնները, հատորին գրութեան բաժինը կը փակէ գրելով.

«Այլեւս անիմաստ է թուարկել Հայոց բազմաթիւ այն եկեղեցիների անունները որոնք աւերուել կամ վրացացուել են վերջին 8-9 տարիներին: Շուրջ երեք տասնեակ վրացացուած եկեղեցիների որմերից ամէնուր անհետացուել են պատմութեան ամենաթանկագին յիշատակները՝ հայերէն վիմագրերը: Քերուած, ջնջուած կամ պարզապէս անհետացուած վիմագրերի թիւն արդէն անցնում է 300-ի սահմանագիծը:

«... Զափազանց տխուր, պարզապէս սոսկալի փաստ է որ հայ մշակոյթի բնաջնջման գործում Թուրքերն անգամ Վրացիներից միայն սովորել կարող են, քանի որ 1915 թուականից յետոյ ու առ այսօր, հայ մշակոյթի եղեռնով զբաղուած Թուրքիայում դեռեւս քիչ չեն պահպանուած հայերէն վիմագրերն ու եկեղեցիները, իսկ ահա Վրաստանում այդպիսիք արդէն հազուագիւտ են»:

Ս. Կարապետեան կ'եզրակացնէ որ «շատ ուշ» ըլլալով հանդերձ «անիմաստ չէ» խնդրին առթիւ պետական վերաբերում ցոյց տալու, շեշտելով որ «յանուն քաղաքական "ջերմ" յարաբերութիւնների, անհանդուրժելի է սեփական մշակոյթի զոհաբերութիւնը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՅԱՍՄԻԿ ՊԱՊԵԱՆ

Հայաստանցի երգչուհին միշտ աւելի կը փայլի օփերայի միջազգային բեմերու վրայ: Ամիս մը առաջ, Օռանժ քաղաքի հին Հռովմէական Թատրոնին մէջ, մեկնաբանելով Վերտիի Նապուքօ օփերային Ապիկայիլէի դժուարին դերը, նկատուեցաւ «եղանակին յայտնութիւնը», ըստ «Լը Տօֆինէ Վօգլիզ» թերթին (Ֆ. Շապօ), որ գրեց նաեւ թէ «հայկական ծագումով երիտասարդ երգչուհին ներկայիս կը նկատուի լաւագոյն սոփրանոներէն մին» (Ֆրէտէրիք Ֆէյս):

Յասմիկ Պապեան Սեպտ. 18-ին Տիւսէլտորֆի օփերային մէջ երգեց Թրավիաթան: Հոկտեմբերին կ'երգէ՝ Թոսքա, Մարսէյլի մէջ: Նոյեմբերին՝ Նորմա, Պալթիմորի մէջ (ԱՄՆ), Փետրուարին՝ Այտա, Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթընին մէջ, ղեկավարութեամբ՝ Փլասիտօ Տոմինկոյի, եւ այսպէս շարունակաբար, իր յայտագիրը ճշդուած ըլլալով մինչեւ 2001 թուականը:

Նապուքոյի մասին «Յառաջ» ատենին տուաւ արձագանգները քանի մը փարիզեան թերթերու՝ «Ֆիկառօ», «Գանառ Անշէնէ», «Լը Մոնտ»: Կ'արժէ տալ այլ արձագանգներ հարաւային եւ միջին Ֆրանսայի թերթերէն, որոնք բոլորն ալ ամենակարեւոր տեղը տուին Յասմիկի մասնակցութեան, իր նկարն ալ ընկերացնելով գրուատալից տողերու:

«Նապուքոն օգտուեցաւ մասնաւորաբար Յասմիկ Պապեանի օրինակելի դերակատարութենէն» գրեց «Լը Միտի Լիպրը» (Ռեմի Լուռի):

«Յասմիկ Պապեան բախտը ունեցած է ձեռք ձգելու երգի թէքնիք մը, որ թոյլ կու տայ իրեն վերանորոգել Ապիկայիլէն, օփերայի ամենագեղեցիկ դերը, աւելի ներքնազգած, քան՝ կրքոտ: Կրցաւ յաղթահարել ձայնական մահացու ելեւէջները, որոնք այնքան կարեւոր են ալ բոլորէ ձայնով երգչուհիներուն» «Լա Մարսէյէզ» (Պերնար Ժորժ):

«Յասմիկ Պապեան ապացուցանեց թէ մեծ, շատ մեծ սոփրանօ մըն է: Իր ձայնական սահմանները ընդարձակ են, եւ (երգելու) իր դիւրութիւնը՝ ապշեցուցիչ, մասնաւորաբար բարձր նոթերու մէջ: Յետոյ, գեղեցիկ է ան... եւ բարի.

քախտութեամբ է որ իր Ապիկախիլլէի տիպարը կը հեռացնէ տպաւորիչ փիզիքականով «սթանտար»(երգչուհի)ներէն, ինչ որ իրեն թոյլ կու տայ հոգեբանական բազմանդակ խորութիւնը երեւան հանելու (մարմնաւորած) անձնաւորութեան»: «Լա Փրովանս» (Միշէլ Լէժէա): Թերթը երգչուհիին նկարին տակ գրած է «Գեղեցիկ Ցաւմիկ Պապեան Ապիկաէլլէի դերին մէջ ապացուցանեց թէ մեծ, շատ մեծ սոփրանօ մըն է»:

«...Ձայնական ուշագրաւ գիծը Ցաւմիկ Պապեանի, որ Ապիկախիլլէ երգեց շատ վստահ ճաշակով մը»: «Հիւմանիթէ» (Ֆիլիփ Կի):

«Լը Տօֆինէ Վօզլիւզ», «Լա Փրովանս» եւ «Լա Մարսէյէզ» Ցաւմիկի նուիրուած ընդարձակ յօդուածներու մէջ, որոնց կ'ընկերանան երգչուհիին մեծադիր նկարներն ալ, կը ծանրանան անոր հայկական ծագումին վրայ, որով ան կը բացատրէ իր բնածին հակումը փոքր-ինչ դէպի ողբերգութիւն, երգելով օփերաներ որոնց նիւթը առ հասարակ ողբերգական է:

Հարցազրոյցներու ընթացքին Ցաւմիկ Պապեան կը ջանայ բացատրել թէ Ապիկախիլլէի չարանախանձ նկարագիրը կ'արդարանայ անով որ ծագումով գեղջուհի մըն է, թէեւ որդեգրուած՝ թագաւորէն, որ զինքը կը ժխտէ ի վերջոյ, կը մերժուի իր սիրած անձէն ալ: «Ապա թէ ոչ, խորքին մէջ Ապիկախիլլէ այնքան ալ չար չէ» կ'եզրակացնէ Ցաւմիկ:

ԳԱՐԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆ

Նորահաս երգչուհի Գարին Օհանեան, որ մէկ քանի տարիէ ի վեր յաջողութիւն կը գտնէ Փարիզի Օփերա Գոմիքի բեմին վրայ երկրորդական դերերով, յառաջիկայ Յունուարին պիտի երգէ Գարմէնի գլխաւոր դերը:

Գարին ունի մեցցոյի հոյակերտ ձայն մը եւ ինքնուրոյն թէմպր մը, որ արդէն ուշադրութիւն գրաւած էր, երբ պատանի տարիքին կ'երգէր Նիսի հայկական եկեղեցիին դպրաց դասուն մէջ: Զախալեցաւ «Յառաջ» իր առաջին երգահանդէսին առթիւ գրելով թէ «Աստղ մը կը բարձրանայ երգի երկնակամարին վրայ»(*): Գուշակութիւն մը չէր այդ, այլ՝ հաստատում մը, որ իր անդրադարձումը կը գործէ ահա՛, քանի որ Գարինի կը վստահուի Գարմէնի այնքան ցանկալի դերը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(*) «Յառաջ», 1995 Յունիս 7

ԱՊԱԳԱՅԻ ԱՇԽԱՐՀԸ ԳՐԱՒԻՉ ՉԷ

ԵԹԷ ՀԵՏԵՒԻՆՔ ՎԻՏԷՕՅԻ ԽԱՂԵՐՈՒ ՔԱՐՈԶԱԾ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ, ԱՊԱ «ՎԱՂԸ» ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ՄՌԱՅԼ ՕՐ ՄԸՆ Է

Երբեք հարց տուա՞ծ էք, թէ ձեր զաւակները ինչու այնքան քիչ լոյս ունին ապագայի նկատմամբ. պահ մը հետեւեցէք անոնց խաղացած վիտէոյի խաղերուն, ուր «վաղը» որեւէ ժամանակէ աւելի ցայտուն կերպով կենդանի է: Վիտէոյի խաղերը շարժապատկերի ժապաւէններու իրապաշտութեան սկսած են մօտենալ: Անոնց մէջ մարդամեքենաներ, արտերկրացիներ եւ մարդիկ կը պայքարին երեք ուղղութեամբ (խորք, լայնք եւ երկարութիւն) պատկերուած միջավայրերու մէջ: Աշխարհի բնակարաններուն մէջ կան աւելի քան 150 միլիոն վիտէոյի խաղի մեքենաներ եւ համակարգիչի յատուկ ծրագիրներ: Մանուկներուն մեծամասնութիւնը երբեմն օրական բազմաթիւ ժամեր կը յատկացնէ այս խաղերուն եւ աշխարհը կը պատկերացնէ այնպէս, ինչպէս կրնար ըլլալ դարեր ետք: Իսկ գերակշռող բնաբանը հետեւեալն է. այս կամ այն ձեւով աշխարհը պիտի կործանի:

Վիտէոյի խաղերն ու ապագան իրարու առընչուած են սկիզբէն: Անոնց «հայրը» «Սփէյս Ուոր»ն էր, որ ստեղծուած էր 1961-ին, համակարգիչի մը նախնական մէկ տարբերակին համար հետաքրքրական դեր մը գտնելու նպատակով: Աստեղազարդ խորքի մը վրայ երկու հրթիռաձակներով պատերազմելը գէշ գաղափար մը չէր թուեր: Այսպէս ծնունդ առին վիտէոյի խաղերը: Իսկ ինչո՞ւ անջրպետանաւերը կը կրակէին իրարու վրայ, որովհետեւ ապագայի անջրպետանաւերը նոյն պիտի ընէին: Սակայն ոչ ոք հարց կու տար, թէ անոնք ինչո՛ւ կը կրակէին պաստառին վրայ չարժող որեւէ բանի վրայ:

«ԱՏԵՑԷՔ ՁԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ»

Ապագայապաշտ վիտէոյի խաղերը հաւանական չորս նիւթերու շուրջ կը դառնան. մարդը՝ ընդդէմ անգութ արտերկրացիներու, մարդը՝ ընդդէմ անգութ մեքենաներու, բարի մարդը՝ ընդդէմ չար մարդոց անգութ լեգէոններու, իսկ ամէնէն աւելի գրաւիչը՝ ապագայի մէջ տեղադրուած մարզախաղերով, մըրցախաղերով եւ ստեղծուածներով բնաբաններ: Բոլորին պարագային խաղը կ'աւարտի արցունքներով: Խաղերը կ'ըսեն. այսօր մարդոց մեծամասնութիւնը համեմատաբար խաղաղ գոյակցութիւն մը կ'ապրի. սակայն տասնամեակ մը ետք պատերազմները պիտի փոթորկեն աշխարհը: Գէշ մարդիկը պիտի յաղթանակեն, եթէ մէկը ձախողի կոխել ճիշդ կոճակները:

Գիտաերեւակայական գրականութիւնը ինքնին հիմնուած է այն սկզբունքին վրայ, թէ կարելի չէ գիրք ծախել՝ պատկերելով հիանալի ապագայ մը: Սակայն նման գիրքեր առնուազն կը բովանդակեն փիլիսոփայական դրուագ մը կամ դրոյց մը: Վիտէոյի խաղերը մարդկայնութեան այս փափուկ երեսէն զուրկ են ... արտերկրացիներու յաջորդ ալիքը արդէն ճամբայ ելած է...

Սակայն ինչո՞ւ դիպաշարի այս աղքատութիւնը: Ի տարբերութիւն աւանդական երեւակայական պատմութիւններու, վիտէոյի խաղերու դիպաշարը կաշկանդուած է կարծր օրէնքներով: Սովորաբար միայն մէկ խաղացողի շուրջ պէտք է դառնան եղելութիւնները: Խաղերուն մեծամասնութիւնը նպատակադրուած է մանչերն ու այրերը հաճոյացընելու: Հետեւաբար, եթէ մէկ վայրկեան անցնի առանց սպաննելու կամ կէտ մը արձանագրելու, ձանձրոյթը ծայր կու տայ: Քաոսը պէտք է տիրէ, այլապէս կոյր արինահեղութիւնը անարդարանալի պիտի թուէր: Սակայն ծնողքներ անհանգիստ կը զգան, երբ խաղերու մէջ բազմաթիւ մարդիկ կը մահանան առանց պատճառի: Հետեւաբար այս թոհուբոհին մէջ գլխաւոր զոհերը արտերկրացիները, մարդամեքենաները, ահարկու գազաններ կամ մարդկութեան եզրերուն ապրող չար տիպարներն են (օրինակ՝ ահաբեկիչներ, արշաւող հրոսակներ, բանտապահներ կամ թշնամի ցեղախումբեր):

Հակառակ վիտէոյի խաղերու մեքենաներէն բարձրացող ամբողջ աղմուկին, անոնց տիպարները ընդհանրապէս մունջ են: Տնքոցի կողքին միայն անոնց հրացէնին ժխորը կը լսուի: Անոնք կը կրակեն առանց հարցումներ հարցնելու, ինչ որ մտածել կու տայ ապագայի մը մասին, ուր արդարութիւնը անվիճելի է: Վարուելակերպի առեղծուածներ կամ բարոյական երկայրի տագնապներ գոյութիւն չունին նման խաղերու մէջ:

Մանուկը վիտէոյի խաղերու աշխարհին մէջ կը մտնէ վայր մը, ուր թշնամին մարդկայնացնելու որեւէ միջոցի չի կրնար դիմել, որովհետեւ թշնամին ինքնին նենգ է եւ ոչ թէ միայն գէշ: Կարելի չէ բանակցելու եւ զայն հասկնալու պատասխանատուութիւն մը զգալ, որովհետեւ թշնամին նոյնինքն սատանան է: Ամէկա հաստատ իրողութիւն է: «Տում» խաղերուն ընկերակցող բացատրական գրքոյկին մէջ գրուած է. «Անոնք անգութ են, անխիղճ են, մի՛ խղճար, մի՛ խնայեր: կատարեալ թշնամիներ են»:

Այսօրուան աշխարհին մէջ կատարեալ թշնամիները հազուադէպ են: Հիթլէր նման թշնամի մըն էր: Սակայն անոր նման թշնամիներ դրեթէ չկան: Իսկ արտերկրացի թշնամիները խեչափառի ոտքեր ունին շուրթերու փոխարէն:

ՄԵՂԱՒՈՐՆԵՐԸ՝ ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Վիտէոյի խաղերու պատկերած մղձաւանջային ապագան յաճախ կ'արտացոլէ ժամանակներու վախերը: 1980-ին պատրաստուած «Միսայլ Քոմանտ»ը (ուր խաղացողը լիբեւ թիրախ կ'ընտրէր հեռահաս հրթիռներ) Պաղ պատերազմի անկայունութեան մէկ արտայայտութիւնն էր: 1982-ին հրապարակուած «Ռոպոթրոն»ն ու «Թրոն»ը կ'առընչուէին հակակշիռէ դուրս ելած համակարգիչներու եւ մարդամեքենաներու, որոնք կ'արտայայտէին արհեստագիտութեան հանդէպ վախ մը, որ յատկապէս կը շեշտուէր, երբ համակարգիչը մուտք կը գործէր մարդուն առօրեային մէջ:

Այսօրուան վիտէոյի խաղերը այլեւս զուրկ են գերուժերու, արտամոլորակայիններու, Պաղ պատերազմի, կորիզային կամ ցպկային (պաքթէրիոլոժիք) հեռահաս հրթիռներու վտանգին բնաբանէն: Իրարու դէմ պատերազմող պետութիւններու կռիւը ներկայացնելու փոխարէն անոնք կ'երեւակայեն հսկայական ընկերութիւններու կողմէ տիրապետուած աշխարհ մը: Կրօնքը կը պայքարի դրամատիրութեան կամ գիտութեան դէմ: Համակարգիչներ եւ մեքենաներ կ'ըմբոստանան իրենց տէրերուն դէմ: Երբեմն մարդկութիւնը ինքնին ախտերով կը բորբոքի եւ խաղաղասէր արտերկրացիներ կը ստիպուին իրենք զիրենք պաշտպանել անոնց դէմ: Տնտեսութիւնները կը քայքայուին, ապականութիւնը քայքայած է բնութիւնը, աշխարհի բնական աղբիւրները ցամքած են, հիւանդութիւններ կը տարածուին, իսկ բնակչութիւնը կը յորդի:

ՅՈՅՍ ՄԸ ՓՆՏՌԵԼՈՎ

Ինչպիսի դրդապատճառներ ալ գոյութիւն ունենան վիտէոյի խաղերու պատրաստութեան մէջ, այնուամենայնիւ մէկ բան յստակ է, որ անոնք տխրութեամբ կը համակեն խաղացողները: Արդեօք ժամանցի այս ձեւը փոքրիկ ոչնչապաշտներու սերո՞ւնդ մը կը պատրաստէ՝ բարոյական զատարկութեան եւ նպատակի չգոյութեան վարժեցնելով զանոնք:

Մանկավարժութեան փրոֆէսէօր Եօժէն Փրովենզօ 1991-ին հրատարակեց «Վիտէօ Քիտծ» վերնագրով գիրք մը, ուր կ'ըսէր թէ վիտէոյի խաղերը կը փըճացնէին աշխարհի մանուկներուն էութիւնը, որովհետեւ կը ձախողէին հաւաքականութեան մը պատկանելիութեան ըզգացողութիւնը կռանելու: «Ամէն ոք աւանձին է: Պէտք է կրակէ կամ կրակոցի թիրախ դառնայ: Սպանէ կամ սպանի, կոտրէ կամ պարտուի», կը գրէր ան: 1993-ին ամերիկեան Գոնկրէսը սարսափած «Մորթըլ Քոմպէթ» վիտէոյի խաղէն եւ անոր նմաններէն, քննարկեց զանոնք սանձելու մտածումը: Ամերիկեան կարգ մը նահանգներ արգիլեցին զանոնք: Վերջաւորութեան վիտէոյի խաղերու ճարտարարուեստը «փամփուշտ» մը արձակեց եւ համաձայնեցաւ խաղերուն վայրագութեան չափը ճշդող յատուկ նշաններ կցել անոնց: Սակայն ծնողքներու մտահոգութիւնը որեւէ ձեւով չփարատեցաւ:

Անշուշտ ծնողքներ իրաւունք ունին մտահոգուելու վայրագութեամբ: Սակայն փաստուած է, որ վիտէոյի խաղերուն մէջ որքան համատարած եւ ահաւոր դառնայ մռայլութիւնը, մանուկները այնքան անմիտ եւ նոյնիսկ ծիծաղելի կը գտնեն զայն:

Աւելի զուարթախոհ ծնողքներ, վիտէոյի խաղերու դիպաշարին մութ պատկերէն անդին, անոնց մէջ կը տեսնեն 21-րդ դարու անհրաժեշտ մարդկային կարողութիւններու բանալին: Մինչ բաժնետոմսերու առեւտուրէն մինչեւ զանազան արտադրութիւններու վաճառքը հետզհետէ համակարգչային միջոցներով կը կատարուի, երբեմն նոյնիսկ դժուար կը դառնայ վիտէոյի խաղ մը իսկական առեւտուրէն զանազանել: Արդի բանակներ վիտէոյի խաղերու նմանող ծրագիրներ կ'օգտագործեն հրասայլերով ռազմափորձեր կատարելու եւ օդաչուորդներ ու հրամանատարներ մարզելու համար: Հետեւաբար ներկայիս վիտէոյի խաղերը Միացեալ-Նահանգներու ազգային ապահովութեան շահերուն նպաստող «վարժութիւններ» կը համարուին:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵՐԿՈՒ ՈՍՈԽՆԵՐԸ

ՄԱՆՆԻԿ (սիրալիր կերպով մը). — Աղէկ որ եկար սիրտերնիս կը նեղանար կոր, եւ խօսակցութեան նիւթերնիս բըսպառած էր:

ՀՐԱՆԴ. — Մտքէս անցաւ որ այնպէս ըլլալու էր եւ յատկապէս անոր համար եկայ:

ՍՕՖԻ. — Ըսել է լուրերով բեռնաւորուած կու գաս:

ՀՐԱՆԴ. — Այո՛... նոր եւ անտիպ լուրեր:

ՄԱՆՆԻԿ. — Խօսէ՛ տեսնենք:

ՀՐԱՆԴ. — Նշանտուքը իմացաք հարկաւ:

ՍՕՖԻ. — Ի՞նչ նշանտուք:

ՀՐԱՆԴ. — Այն նշանտուքը որուն նախատօնանք կատարեցինք անցածները:

ՍՕՖԻ. — Պերճեանե՞նց տունը:

ՀՐԱՆԴ. — Այո՛:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ըսել է Աննան նշանեցին:

ՀՐԱՆԴ. — Երէկ ցերեկ, ժամը 2-ին:

ՍՕՖԻ. — Կարկամեանի՞ն հետ:

ՀՐԱՆԴ. — Ոչ՛, տոքթոր Վարդանին հետ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ես անանկ լսած էի որ Կարկամեանին հետ պիտի նշանեն:

ՀՐԱՆԴ. — Ինչպէս յայտնի է, գործը նուագուրդի գրուեցաւ եւ տոքթոր Վարդանին վրայ մնաց աղջիկը:

ՍՕՖԻ. — Խեր թո՛ղ տեսնայ... բայց ինչպէ՞ս եղաւ տեսնենք, մանրամասնութիւնները պատմէ՛:

ՀՐԱՆԴ. — Շատ հետաքրքրական են մանրամասնութիւնները, այս տեսակ նըշանտուքներ քիչ կը պատահին: Նախ փաստաբանին կ'առաջարկեն աղջիկը, Կարկամեան հինգ հազար ոսկի օժիտ կը պահանջէ, ասոր վրայ տոքթորին կը դիմեն, տոքթորը 4500 ոսկիի կը հաւանի: Կարկամեան կը լսէ ու 4000-ի կ'իջեցնէ օժիտը: Տոքթոր Վարդան 3500 ոսկիի հաւանութիւն կու տայ: Կարկամեան նոյն գումարով կը հաւանի առնել Աննան, ասոր վրայ տոքթոր Վարդան 3000 ոսկիի կ'իջեցնէ օժիտը, փաստաբանը մէկ կողմ կը քաշուի ու աղջիկը կը մընայ տոքթորին:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց, չէտակ, երեք հազար ոսկիով կլլուելիք բան չէ:

ՀՐԱՆԴ. — Դեռ ժառանգութիւն ալ ունի ուտելիք:

ՄԱՆՆԻԿ. — Խեղճ տոքթոր Վարդան, լաւագոյն բախտի մը արժանի էր:

ՀՐԱՆԴ. — Բայց կ'երեւայ որ գործը այստեղ չի լմննար... փաստաբանը ինքզինք յաղթուած չի նկատեր կոր:

ՍՕՖԻ. — Քանի որ նշանտուքը եղեր լմցեր է՝ ալ ի՞նչ կրնայ ընել:

ՀՐԱՆԴ. — Շատ բաներ... վերջապէս մարդ պարապ տեղը փաստաբան չըլլար: Կ'երեւայ որ կ'աշխատի եղեր այժմ նըշանտուքը ետ ընել տալու:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ի՞նձ կերպով...

ՀՐԱՆԴ. — Օրինական կերպերով, անշուշտ, կամ աւելի ճիշդ զարտուղի միջոցներով:

ՍՕՖԻ. — Իսկ Աննա՞ն, ինչ դիրք բռնած է խնդրին մէջ:

ՀՐԱՆԴ. — Իմ առած տեղեկութիւններուս համեմատ Աննան աւելի համակիր է եղեր Տոքթոր Վարդանին:

ՄԱՆՆԻԿ. — Այն ատեն փաստաբանը թո՛ղ վազ անցնի այս գործէն:

ՀՐԱՆԴ. — Կ'երեւայ որ այդ Կարկամեանը շատ յամառ մէկն է եւ երբ միտքը բան մը դնէ դիւրաւ չի հրաժարիր անկէ:

ՍՕՖԻ. — Եթէ անպատճառ կ'ուզէր Աննան առնել թո՛ղ օժիտին գումարը աւելի իջեցնէր:

ՀՐԱՆԴ. — Այդ ալ կ'երեւայ որ իր հաշիւին չէր ի գար:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց Կարկամեան ի՞նչ միջոցներու կը դիմէ այժմ որսը ձեռք անցընելու համար:

ՀՐԱՆԴ. — Շատ աղտոտ միջոցներու: Պարզապէս վարկաբեկիչ լուրեր սկսած է տարածել տոքթորին մասին եւ այդ լուրերը հասած են տոքթորին ականջը որ, բարկացած, ուզած է իր հակառակորդէն վրէժ լուծել: Եւ ահա՛ հիմա այդ երկու նախկին բարեկամները կատաղի թըշնամիներ են:

(Շար. 14)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Միքայէլ Քոչարեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Քէթի Քոչարեան 5.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ դըպրոցին բարգաւաճման համար.-

Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէրտէրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Սարհոչօղլու 300 Ֆր., Պ. Սեր 500 Ֆր., Պ. Գամէր 100 Ֆր., «Թրիքօ Լօռ» 1.000 Ֆր., Պ. Յովակ Գարթալեան 600 Ֆր., «Սթօլ Ֆրանս» 1.200 Ֆր., Պ. Ֆ. Արթիւր 1.200 Ֆր., «Թրիքօ Արթիւր» 1.200 Ֆր., «Թրիքօ Թամար» 1.000 Ֆր., Պ. Ստեփան Կոստանեան 1.000 Ֆր., «Թրիքօ Գոճա» 1.000 Ֆր., «Ռըփաս Մայ» ընկերութիւն 500 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Աթլանթիք» 500 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Սթերիք» 1.200 Ֆր., Պ. Ռոլան Զարբանելեան 600 Ֆր., «Ֆիլճի» հաստատութիւն 1.200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պեկոյեան 200 Ֆր., «Ֆայնըլի» 1.200 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Ժէնի» 1.200 Ֆր.:

(Շար.)

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 27 Septembre 9 h 30 : «La dévotion populaire envers le symbole de la Croix est très affirmée en Orient chrétien. En Arménie, l'année liturgique compte quatre fêtes de la Croix».

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐԹՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 1999 et 2000
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE
Cours - Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - solfège
Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe garçons
Danse académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX
en association avec l'A.B.B.A.
Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS
LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS
Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ սատարողաց հոգիներու յիշատակին:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Centre Culturel Alex Manoogian
ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;
— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;
— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h

Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.

— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse;
— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (chevi);
— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;
— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU
ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h
— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;
— *Enfants à partir de 4 ans* —

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h
Rentrée le 26 Septembre à 14h30
U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «ARCHALOUYS THADEOSSIAN» PARIS

La rentrée scolaire a eu lieu le 12 Septembre

Vous pouvez encore inscrire vos enfants.

Ecole hebdomadaire du cours complémentaire au baccalauréat, langue arménienne, histoire, danse, chorale, théâtre, kung-fu.

Renseignements et inscriptions auprès de: *Araxie Karanfilian*: 01 39 83 71 19 (après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :
ALICE : 01 46 42 90 68;
JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

VIENNE

Bien sûr, vous connaissez la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE.
Mais, savez-vous tout sur elle ? Connaissez-vous : — ses actions locales ?
— ses actions européennes?
— ses actions pour l'Arménie?

Savez-vous, qu'aujourd'hui, en tant qu'Organisation non Gouvernementale et reconnue d'utilité publique, elle participe et a participé aux grandes réunions internationales, telles que la Conférence Mondiale de la femme à PEKIN, et au Sommet Mondial pour le Développement social à COPENHAGUE. C'est de tout cela que nous aimerions débattre au cours de notre

Journeé «PORTES OUVERTES»
le DIMANCHE 27 SEPTEMBRE à partir de 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque — VIENNE
où nous vous accueillerons en compagnie de *Mme Hélène MERDJANIAN, Présidente* de notre Conseil d'Administration.
Un intermède musical traditionnel assuré par le *Groupe «Spitak»* vous sera proposé autour du verre de l'amitié.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

14-էն 18 տարեկան պատանիներու համար:

Այս կեցութիւնը կը հետաքրքրէ անոնք որոնք կ'ուզեն հայերէն սորվիլ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Պաքալօրէայի հայերէն լեզուի առաջին, երկրորդ, երրորդ կամ ընտրովի կը պատրաստէք: Քննութիւններուն լաւ արդիւնք ապահովելու եւ մանաւանդ անընդհատ Մեսրոպեան լեզուն խօսելու համար

7 օր չարունակ, Հոկտեմբեր 24-էն Նոյեմբեր 1,
միացէ՛ք մեզի Պէլֆոնթէն, Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանը:
Տեղեկութիւն եւ արձանագրութիւն՝
01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19 ժամը 19-էն 21:

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.
Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30
Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP
***Direction* : KHATCHIG YILMAZIAN**
Les détails ultérieurement.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. FRENGHIAN — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES
5 et 6 DECEMBRE
pour
LA GRANDE BRADERIE DE NOEL
de
CHENE FRANCE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
JEUDI
24 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.471 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.471

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԻՆՔՆԱԽԱԲԵՈՒԹԻ՞ՒՆ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը երկրորդ լուրջ եւ երկակի հարուած մը կրեց, քանի մը ամիս առաջ գործադիր վարչութեան տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակուած Ր. Յովհաննէսեանի հրաժարականով: Հայաստանի, Արցախի եւ մանաւանդ Սփիւռքի կազմակերպչական լայն ցանցով, տարուած մարտունակ գործունէութեամբ «Համահայկական» որակումին արդարօրէն արժանի այս նախաձեռնութիւնը, առաջին օրէն բուեցաւ թէ պետական է. այս բնորոշումը յստակօրէն կը բացառէր որեւէ իշխանութեան եւ առաւել եւս, որեւէ անհատի ուղղակի ենթարկումի ամէն պարագայ: Այլ խօսքով Հիմնադրամը չէր կրնար միջոց ըլլալ այս կամ այն անհատին, կամ իշխանութեան կամքին, նպատակներուն: Այս մատնանշումը որ կրկնուեցաւ ամէն առիթով եւ հանգանակուած գումարներուն, անոնց գործածութեան կանոնաւոր ու թափանցիկ հրապարակումը, բաւարար ազդակ եղան որպէսզի ան դրական ընկալում գտնէ հայութեան լայն շրջանակներէ:

Ու առաջին, ամէնէն էական անոր բնորոշելիին՝ պետական պատկանելիութեան մասին թերահաւատութիւն ներշնչող քայլ մը առաջին հարուածը եղաւ Հայաստանի ու Արցախի համար կենսական այդ նախաձեռնութեան: Այդ քայլը կազմեց գործադիր վարչութեան տնօրէնուհի Մանուշակ Պետրոսեանի հրաժարականը որ անմիջապէս յաջորդեց նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարման լուրին: Ճիշդ է որ այդ հրաժարականին ընկերացաւ «առողջական պատճառներ»ու ընթացիկ նշումը, բայց ատիկա ոչ ոքի արգիլեց մտածելու թէ Հիմնադրամն ալ միջոց դարձած էր Լ. Տէր-Պետրոսեանի մեկնումով խրավիճակը անդամալուծելու մտադրութեան մը. բան մը որ արտայայտութիւն գտաւ ՀՀՇ-ական ղեկավար դէմքերու իրերայաջորդ հրաժարականներով:

Այս առաջին յուսախաբութեան վրայ Ր. Յովհաննէսեանի նշանակումը յարմարագոյն կարգադրութիւնը նկատուեցաւ բոլոր շրջանակներուն կողմէ ու ներկայացաւ խախտած հաւատքները դարմանելու լաւագոյն միջոցը: Սակայն, դրեթէ գործի սկսելէ առաջ հրապարակուած անոր եւս հրաժարականը, Հիմնադրամին առնչուած մտահոգութիւնները իշխանութենէն ետք կ'իջեցնէ անհատականին բնոյթին:

Ր. Յովհաննէսեան շատ հաւանաբար գիտակից՝ իր որոշումին ժխտական անդրադարձներուն, բացատրական մըն ալ հրապարակեց (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 22). հոն կ'ըսէր թէ հրաժարած է բազմաթիւ պատճառներով որոնց գլխաւորն են «համահայկական, քաղաքական ոլորտէն վեր, անշահախնդիր կառոյց մը կերտելու անյաղթահարելի խոչընդոտները»: Անհրաժեշտ նկատուած այս բացատրականը ոչ միայն կը խորացնէ Մանուշակ Պետրոսեանի հրաժարականին պատճառած յուսախաբութիւնը, այլ նաեւ մտահոգիչ այլ խորքեր լոյսին կը բերէ:

Նախ՝ այն որ լուրջ կասկածներու բաւերը կ'իյնայ Հիմնադրամին գլխաւոր յատկանիշներուն վրայ, քանի որ Ր. Յովհաննէսեան կը յայտարարէ որ ներկայիս կարելի չէ համահայկական, մանաւանդ՝ անշահախնդիր եւ քաղաքական ոլորտէն վեր կառոյց ստեղծել: Այսինքն՝ Հիմնադրամը համահայկական չէ, շահերու որպէս գործիք կը ծառայէ, կամ կրնայ ծառայել եւ անկախ չէ քաղաքական ոլորտէն: Տարիներու հաւատքին հետ, բաւածին ճիշդ հակառակը ապացուցանելու քանի՜ աշխատողներու վաստակն ալ գերոյի հաւասարեցնող այս մատնանշումէն ետք Ր. Յովհաննէսեանի հրաժարումը այլ անդրադարձ ալ կը մղէ. ան կը վերաբերի իր անձին: Շուրջ չորս ամսուան պաշտօնավարութեան այս եզրակացութիւնը որ ունի անշուշտ հաստատ հիմեր, կրնա՞ր այս աստիճան անակնկալ յայտնաբերում ըլլալ մէկուն համար որ անծանօթ չէ թէ՛ Սփիւռքի, թէ՛ Հայաստանի մտայնութիւններուն, աշխատանքի ոճերուն, իշխանութեան օղակներուն, անոնց հեռանկարներուն, մօտեցումներուն, եւլն.: Յետոյ, ի՞նչպէս բացատրել բազմաթիւ երկիրներ ընդգրկող շրջապտոյտը որուն ձեռնարկեց Ր. Յովհաննէսեան, յայտնապէս, որպէս տնօրէն գործելու վերջնական որոշում տուած ըլլալէ առաջ: Իսկապէ՞ս անհրաժեշտ էր նման ծրագրի մը ենթադրելի պիտաճէն դեգչել Հիմնադրամի սուղ միջոցներէն, յանդելու համար ներկայացուած եզրակացութեան:

Մ. Պետրոսեանի, ապա Ր. Յովհաննէսեանի տարբերոյթ հրաժարականներով ու մանաւանդ այս վերջինին բացատրականով, խախտելու վտանգին տակ է դուրգուրանքի եւ վստահութեան արժանացած ազգային արժէք մը եւս: Որպէսզի վտանգը չդառնայ կատարուած իրողութիւն, անհրաժեշտ է որ Ր. Յովհաննէսեանի նշումները լայն, անկեղծ, հրապարակային քննարկումի նիւթ ըլլան, կամ հերքուին համոզիչ տուեալներով ու ընդունելի դիրքերէ:

Այլապէս, Երեւանի նախկին քաղաքապետ Հ. Գալստեանի, գլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեանի եւ մութ մնացած ոճիրներու միւս զոհերուն շիրիմներուն քով փոս մըն ալ բացուած պիտի ըլլայ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին համար: Անոր, որուն ընդհանրական բնոյթին, անշահախնդրութեան ու ոչ քաղաքական յատկանիշին, հակառակ ամէն բանի, ուզեցին եւ կ'ուզեն հաւատալ այն հազարաւորները որոնք իրենց հաւատքով, քրտինքով, ժամանակով, մտքով ու նիւթականով մասնակցեցան միասնական նկատուած այս ձեռնարկին յաջողութեան:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Թ. Սեպտեմբերի 21-ին Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանատանը կազմակերպուեց ընդունելութիւն՝ նուիրուած Հայաստանի անկախութեան 7-րդ տարեդարձին:

Ընդունելութեանը ներկայ էին շուրջ 400 հիւրեր:

Ֆրանսայում ՀՀ գործերի հաւատարմատար պարոն Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեանն ընդունեց Ֆրանսայում հաւատարմագրուած երկու տասնեակից աւելի օտարերկրեայ դեսպանների, մասնաւորապէս, Ռուսաստանեան Դաշնակցութեան, Գերմանիայի, Յունաստանի, Ճափոնի, Իրանի, Սուրիայի, Վրաստանի, Ուրուկուայի դեսպաններին, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի պատգամաւորների, որոնց թւում եւ նախկին արտգործնախարար պարոն Հերվէ տը Շարէթին, Սենաթի անդամների, նախկին նախարար, Սահմանադրական Խորհրդի անդամ տիկին Սիմոն Վէյլին, Փարիզի քաղաքապետ Պարոն Ժան Թիպէրիի կնոջը, արտաքին գործերի նախարարութեան ներկայացուցիչների, բարձրաստիճան պաշտօնատար անձանց, քաղաքապետների, Ֆրանսական մտաւորականութեան, մեծ ընկերութիւնների, Ֆրանսական եւ օտար լրատուական միջոցների ներկայացուցիչների, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցու առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազգաշեանին եւ Ֆրանսահայերի Բողոքական Եկեղեցու առաջնորդ պատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանին, Ֆրանսահայ կազմակերպութիւնների, կուսակցութիւնների նախագահների, լրատուական միջոցների ներկայացուցիչների, յայտնի մտաւորականների, մշակութային գործիչների, գործարար անձանց...

Ընդունելութիւնն անցաւ ջերմ, անկաշկանդ մթնոլորտում:

ՖՐԱՆՍԱՅՈՒՄ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ բացը պիտի ջնջուի 1999-ին եւ պիտաճէն պիտի հաւասարակշռուի ըստ Մարթին Օպրիի որ «հրաշք» լուծումներ գտած է վերջ տալու համար 15 տարիներու միլիառներու բացերուն: Որոշ ճնշում կը բանեցուի բժիշկներուն վրայ, ապա դեղագործներուն արտօնութիւն կը տրուի յանձնարարուած դեղին փոխարէն տալ նոյն բաղադրութեամբ ուրիշ մը, աւելի աժան:

Ս. ՉԻՐՐԻՔ, Ալքաթէլի տնօրէն - նախագահը Լոնտոնէն ետք անցաւ Միացեալ-Նահանգներ, վերաշահելու համար Ամերիկացիներու վստահութիւնը: Սեպտեմբեր 17-ին, Չիւրիւքի մէկ նախադասութեան հետեւանքով ըստ որուն 1998-ի կացութիւնը նուազ լաւ էր, Ալքաթէլ 70-էն 80 միլիառ կորսնցուցած էր Սակարանը: Չիւրիւք նախ Նիւ-Եորք գացած է ուրկէ անցած է Պոսթըն (Ամերիկացիք 15-էն 20% բաժնեթուղթ ունին, Անգլիացիք՝ 20%, գլխաւորը Պոսթըն կը գտնուի 7%-ով): Հանդիպումներու ընթացքին եւ մանաւանդ կարգ մը հարցումներու առթիւ Ս. Չիւրիւք որոշ ջղագրգռութիւն ցոյց տուած է ըստ Ֆիկառօ-ի թղթակիցին:

ԹԻՐԱՆԱՅԻ մէջ (Ալպանիա) Սեպտեմբեր 21-ին սպաննուած է Քոսովոյի ինքնակոչ Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ահմէտ Քրասնիքի, 50 տարեկան: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, պաշտօն ունէր դրամ հաւաքելու եւ զէնք գնելու Քոսովոյի զինեալ ուժերուն համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 22/23)

Շ. ՇԱՀՆՈՒՐԻ 95-ԱՄԵԱԿ

Սեպտեմբեր 22-ին, Գրողներու Միութեան մեծ դահլիճին մէջ ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Շ. Շահնուրի ծննդեան 95-ամեակին: Շահնուրի կեանքին մասին արտայայտուած է Միութեան Ա. քարտուղար՝ Աբգար Ափինեան: Խօսք առած է նաեւ Սփիւռքէն՝ Գր. Պըլտեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, Շահնուրէն էջեր կարդացած են Վարդուհի Վարդերեսեան, Մարի Պահուտեան, Կամօ Տէր-Պետրոսեան:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Վերջին օրերուն հայեւադրբեջանական սահմանին տարբեր հատուածներուն վրայ, Տաւուշ, Կրասնոսելսկ, Մեղրի, ընդհարումներ եղած են ադրբեջանական զինեալ ուժերու սադրանքներուն կողմէ: Որեւէ վնաս արձանագրուած չէ եւ կրակը դադրած է հայկական ուժերու պատասխան գործողութիւններէն ետք:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՀԵՌԱՑՄԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀՀՇ-ի շարքերէն Արա Սահակեանի հեռացման մասին Ազգ. Ժողովի նոյնպէս նախկին այլ փոխ նախագահ ՀՀՇ-ական մը՝ Կարապետ Ռուբինեան ըսած է թէ ատիկա ներկայի ղեկավարութեան հետ տարակարծութիւն ունեցող անդամներու դէմ որոշուած ընթացքի մը արտայայտութիւնն է: Կ. Ռուբինեան որ ինք եւս իր դիմումին վրայ հեռացած է շարժումին վարչութեան կազմէն, աւելցուցած է որ վարչութեան քանի մը անդամներ յետագայ ծրագիրներու մասին ուզած են առաջարկ ներկայացնել, բայց Ա. Սահակեանի հեռացումը բացայայտ նշան է որ այդ մասին խօսելու տրամադրութիւն չկայ:

ԼՂՀ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի մամուլի գրասենեակը յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է հայաստանեան լրատուներէն ոմանց վերջերս տուած լուրին թէ ԼՂՀ եւ Հայաստանի իշխանութիւններուն միջեւ քաղաքական ներքին եւ արտաքին հարցերուն նկատմամբ հակասական մօտեցումներ կան: Ճշդուած է որ նման հրապարակումներու առիթ եղած են ԼՂՀ Խորհրդարանի Պաշտպանութեան, ապահովութեան յանձնաժողովի նախագահ Մ. Պետրոսեանի կարծիքները, որոնք անձնական բնոյթի են եւ չեն արտայայտեր Խորհրդարանին հաւաքական տեսակէտը:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԱՄԵԱԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԸ

Անկախութեան եօթներորդ տարեդարձին նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ.

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՂՀ

ԶՐՈՅՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ղարաբաղի ճակատագրին ամէնէն մօտէն եւ ուժային դիրքերէ առնչուած իշխանութեան դէմքեր գրեթէ միշտ խորհրդաւոր քօղով մը շրջապատուած կը ներկայանան մանաւանդ Սփիւռքին գիտողներու որոնք տեղացիին, կամ նոյնիսկ Հայաստանցիներու նման առիթ չունին անձամբ հանդիպելու, կամ մօտէն ճանչնալու զանոնք: Պարագան որոշ չափով տարբեր է այն դէմքերուն որոնք առիթը ունեցած են Սփիւռքի կեդրոններ գտնուելու, տեղացի Հայերու խօսք ուղղելու, անոնց հետ զրուցելու, եւլն.: Այդպէս է օրինակ ԼՂՀ Նախագահ Ա. Ղուկասեանի պարագան:

Հեղինակութեան, ուժի, պայքարի, բայց նաեւ այլ բնոյթի պատումներով, ըսի-ըսաւներով խորհրդաւորութեան այդ քօղով պատուած անուն մըն է Ս. Բաբայեան որ Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախարարն է: Իրեն համար յաճախ կըրկնուած է օրինակ, թէ անառարկելի գեներալին հեղինակութիւնը կը խտացնէ հոն ու մեծ ազդեցութիւն ունի քաղաքական բեմին վրայ: Մինչեւ իսկ հասան չշուկներ որոնց համաձայն, Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետութեան անցքին մէջ բաժին մը ունէր Ս. Բաբայեանի հետ տարակարծութիւնը: Վերջերս նոյն անունը տրուեցաւ բազմաթիւ անգամներ, ԼՂՀ Նախագահին հետ հակադըրութեան մը առնչութեամբ որուն կեդրոնական դէմքը Ներքին նախարար անոր եղբայրն էր որ հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն ու ներկայիս Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան երեք թեկնածուներէն մէկն է:

«Առաւօտ»ի (Սեպտ. 5) մէջ լոյս տեսած ամփոփ հարցազրոյցով մը Աննա Իսրայէլեան ջանացած է քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալ եւ մանաւանդ, ծանօթացնել այս նախարարը:

Սկիզբէն իսկ ան կը յայտնէ թէ համաձայն չէ Հայաստանի մէջ կիրարկըւած տնտեսական քաղաքականութեան: Բայց չի փափաքիր խորանալ իր դատումին մէջ, ըսելով. «դա իմ խնդիրը չէ»: Յետոյ կը հերքէ ծխախոտի ներածումով զբաղելուն մասին լուրերը որոնց մասին խօսք կը բանայ զրուցավարը, ըստուգելու նպատակով: Կ'ըսէ թէ այդ գործունէութիւնը տանողը ինքը չէ, երբեք չէ եղած, ոչ ալ եղբայրը: Իր մէկ ընկերուհին է որ կ'ընէ այդ գործը եւ դժգոհ է որ իրեն կը վերագրեն:

Երբ խօսքը կը վերաբերի Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան եղբօրը թեկնածութեան, կը հաստատէ թէ զօրավիգ է անոր. կ'աջակցի իր կապերով: Ա. Իսրայէլեան փակագծի մէջ կը տեղեկացնէ թէ Ստեփանակերտի շէնքերուն պատերուն եւ թաքսիներուն վրայ միայն Կարէն Բաբայեանի պաստառները փակցուած են որոնց միջոցով կը հըրահանգուի քուէարկել այս վերջինին: Նախարարը կը վստահեցնէ թէ ընտրութիւնները արդար պիտի ըլլան «որ իմանան՝ Բաբայեաններ Ղարաբաղում ոչ թէ թալանչիներ են, այլ մարդիկ ընդունում են նրանց»: Կ'աւելցնէ թէ եղբօրը տըրւելիք քուէները ուղղուած պիտի ըլլան նաեւ իրեն եւ այդ քուէներուն տոկոսէն յայտնի պիտի ըլլայ թէ Ղարաբաղի մէջ որքան մարդ կ'ընդունի զինքը եւ որքանը՝ ոչ:

Մերժելով ուժային դիրքէ գործելու ակնարկութիւնը, Ս. Բաբայեան կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ եղբայրը Յունիս 4-ին հրաժարած է Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնէն, իր խնդրանքով: Այդ խնդրանքը ներկայացուցած է ուզելով ցոյց տալ որ իրենցմէ ոչ մէկը իշխանութեան ետեւէն կը վազէ: Կը մերժէ նաեւ անսահման իշխանութեան տէր ըլլալու վերագրումները: Կը շեշտէ թէ անսահման իշխանութիւն գոյութիւն չունի, սակայն ինք ունի նոյնքան իշխանութիւն որ ունէր նախկին Նախագահին օրով. ո՛չ աւելի, ոչ պակաս:

Ռ. Քոչարեանի հետ յարաբերութիւնները, որոնց մասին հակասութիւններու առնչուած չշուկներ կը շրջին, բնականոն են: Այսուհանդերձ, ունին տնտեսական մարզին կապուած հակադրութիւններ: Ճիշդ չեն, կ'ըսէ, իր վարչապետութեան դէմ Ռ. Քոչարեանի առարկութիւնները: Ինքն է որ որոշած է Պաշտպանութեան նախարար մնալ, քանի որ երկու պաշտօնի մէկտեղումը կարելի չէր: Կրնա՞յ պատահիլ որ հրաժարի ներկայի պաշտօնէն ու ստանձնէ վարչապետութիւնը. «Ոչ մի ժամանակ» կ'ըլլայ պատասխանը: Երբ Ա. Իսրայէլեան կը պնդէ այս մասին, Ս. Բաբայեան կը բացատրէ թէ կը փորձէր տնտեսական վիճակը շտկել, առաջարկելով որ եթէ մարդ չունին, կրնայ այդ բեռը առնել իր վրան: Բայց քանի որ մարդ գտնըւած է, այլեւս ինք խնդիր չունի:

Կրկնելով թէ նախագահէ մը գալու պարագային չի մերժեր վարչապետութեան պաշտօնի առաջարկը, կը ջնջէ նախագահութեան ամէն հեռանկար, ըսելով. «կարող եմ յստակ ասել որ ոչ մէկ ժամանակ նախագահ չեմ լինելու»: Եթէ վաղը պայմանները փոխուին եւ խաղաղութիւն հաստատուի, մեծ հաճոյքով կը զբաղի տնտեսութեամբ: Եւ յետոյ, «Էլի, ես ուղղակի կարող եմ ամէն ինչից հրաժարուել: Ո՞վ է ասել թէ միշտ ե՛ս լինեմ»:

Վերջին հարցումը նպատակ ունի վերցնելու խորհրդաւորութեան քօղը: «Ինչպէ՞ս էք վերաբերում այնօրինակ գնահատականներին որ ձեզ պէս առաջնորդները հարիւր տարին մէկ են ծնւում» հարցը կու տայ Ա. Իսրայէլեան: Նախարարը կը պատասխանէ. «Իրօք դա ճիշդ արտայայտութիւն չէ. ես ձեզ նման մի մարդ եմ, ո՛չ աւելին: Ուղղակի գտնում եմ որ կարելի է աւելի շատ անել ու պէտք է անել այս ժողովրդի համար»:

Ս. Բաբայեան ԼՂՀ անկախութեան օրն ալ պատասխանելով Անոյշ Թրուանցի («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Սեպ. 4) ըսած է թէ Ղարաբաղի մեծագոյն նըւաճումը արձանագրուած յաղթանակն է: Բանակին վիճակը բնականոն է, ձմրան հարկաւոր պատրաստութիւնը տեսնուած է. «ամէն ինչ ճշդուած է, ջեռուցման եւ միւս հարցերը լուծուած են»:

Ամէնէն հետաքրքրական պատասխանը որ տուած է նախարարը իրեն ուղղուած հարցումներու, նոյն առիթով է. երբ իր տրամադրութիւնը կը հարցնէ լրագրողուհին Արցախի անկախութեան օրուան առիթով, ան կը պատասխանէ. «Ինձ համար այդպիսի հասկացութիւն չկայ: Ինձ համար կայ մէկ միասնական անկախութեան օր՝ Սեպտեմբեր 21-ը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Լրատու տեղեկատու

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նիսի նորակազմ «Հայ Արուեստի եւ Գրականութեան Բարեկամներու Ընկերակցութեան» կազմակերպութեամբ բանախօսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 17-ին, Պարսամեան Համալիրին մէջ:

Բանախօսելու հրաւիրուած է Հայր Անտրէ Փոնսէ, Դոմինիկեան Միաբանութենէն: Բանախօսութիւնը կը խոստանայ ըլլալ խիստ շահեկան, զի Հայր Ա. Փոնսէ ըլլալով հմուտ արուեստի պատմաբան եւ ծանօթ՝ Հայաստանի, սահիկներու լուսարձակումով ալ պիտի պարզէ մասնաւորաբար հայ ճարտարապետութեան կարեւոր տեղը Արեւմուտքի եկեղեցական ճարտարապետութեան զարգացման մէջ:

«ՀԻՄԻ ՋԻՆԸ ՀԻՆԸ ՉԻ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Գրաշարական խառնակութիւն մը կամ համակարգիչի քմայք մը չկարծուի մեր այսօրուան խորագիրը, որովհետեւ անիկա ճիշդ այնպէս «բաներ մը կ'ըսէ» եւ թէ՝ հայերէնով. այսինքն, արեւելահայերէնով՝ «Հիմակուան Ջինաստանը հին Ջինաստանը չէ» կը յիշեցնէր պարզապէս, այն օրերուն համար, երբ Դեղին Հսկան կ'արթննար հաշիւէն՝ ասպարէզ կարդալու համար ամբողջ աշխարհին:

Հիմա պիտի ըսուի, որ ի՞նչ հարկ կար մինչեւ Ջինաստանները երթալու՝ այսպիսի պարագայ մը յիշեցնելու համար, երբ մեր քթին տակը ու նոյնիսկ գրեթէ «մեր տան մէջ» կը պատահին այնպիսի դէպքեր, որոնք կը մոռցնեն այլ շատ մը բաներ, որոնք տեղի կ'ունենան մեզմէ զատ, որքան ալ որ մեր մօտը ըլլան: Այդ մէկն ալ պիտի բացատրենք, որովհետեւ ինքնաբերաբար բացատրութեան կարօտ կարգ մը կէտեր ալ հոս կան:

Մեր խորագիրը, որ առաջին ակնարկով անհասկնալի կը թուէր, մաս կը կազմէ երբեմնի խորհրդահայ գրականութեան մէջ մշակուած նիւթերուն, երբ Մոսկուա եւ Փէքին երկու սիրակցորդ մայրաքաղաքներ էին եւ իրարու թիկունք տուած՝ կը հակադրուէին Արեւմուտքին: Եւ որովհետեւ Հայաստան ալ մաս կը կազմէր Խորհ. Միութեան, Հայաստանի բանաստեղծներն ալ իրենց գիրենք «անկաժէ» կը նկատէին մաս կազմելու այդ «Երգչախումբ»ին, ինչպէս որ քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ ալ օրուան ամէնէն սիրուած երգերէն մէկը դարձած էր «Եղբայրացած Հայաստան Ատրբէջան»ը եւ կ'երգուէր Հայաստանի ձայնասփիւռներէն, ունկնդիրներն ալ կը մասնակցէին միաբերան ու մեծ եւ անկեղծ խանդավառութեամբ: Այսօր պարագան ծանօթ է արդէն. միայն թէ՝ մենք չենք գիտեր որ ադրբէջանցի բանաստեղծներն ու երգիչներն ալ նոյնը կ'ընէի՞ն արդեօք Հայաստանի եւ Հայոց հանդէպ: Ատիկա չենք գիտեր, միայն կը յիշենք 1988-ի Դեկտեմբերին պատահած Սպիտակի ահաւոր երկրաշարժի աղէտը, երբ «իբր թէ օգնութեան գացող» ազերի «եղբայրները» Հայաստանի մէջ այս անգամ բարոյապէս ամբողջացուցին հայ ժողովուրդին դժբախտութիւնը, աղէտի վայրերուն մէջ գործելով ամէնէն անմարդկային ու բարբարոս արարքները... յանուն «եղբայրութեան»:

Բայց մեր ըսելիքը այս մէկն ալ չէր: Կը խօսէինք այն իրողութեան մասին, թէ «Հիմակուան Ջինաստանը հին Ջինաստանը չէ...»: Վերը յիշուած զգացական խանդավառութեամբ, Պէյրութի հայ «յառաջդիմական»ներն ալ տարուած այդ նորութենէն, Ստալին-Մաօ երկեակը կը փառաբանէին նոյն չափանիշները գործածելով, որովհետեւ «Հիմի Ջինը հինը չէր» եւ պէտք էր յարգանքով վարուիլ այդ Դեղին Հսկային հետ:

Ասոնք կը պատահէին ճիշդ այն օրերուն, երբ Պէյրութի ակումբներէն մէկուն մէջ անգամ մը «յառաջդիմական» ընկերոջ մը հարցուցեր էի թէ «Ստալին» անունը ի՞նչպէս տողադարձ կ'ընէին: Ուղղակի գայթակղեր էր այդ օր մեր ընկերը, ցնցուելով՝ նախ շուրջը նայեր եւ յետոյ վստահ ըլլալով որ մեզ լսող չկար, պատասխաներ էր կտրուկ եւ վճռական.- «Մենք Ստալինի անունը տողադարձ չենք ըներ...»:

Օրերը թաւալեցան, դէպքերը իրարու յաջորդեցին, կամուրջին տակէն շատ ջուրեր անցան, Մոսկուա-Փէքին ապահարզանը, այսինքն՝ Խորհ. Միութիւն-Ջինաստան խզումը պատահեցաւ, Պէյրութի մեր ընկերներն ալ պառակտեցան, երկու ճակատներու բաժնուեցան, մէկ մասը Մոսկուան ընտրեց, միւսը՝ Փէքինը նախընտրեց, օր մըն ալ երբ Ստալինը շնորհազուրկ եղաւ, անոր արձանները առաջին տապալողները Հայերը եղան Հայաստանի մէջ, ինչպէս միշտ, նման բաներու մէջ ալ առաջին վազողները հանդիսանալով, մոռցած՝ պետական փառերգին այն տողը, ուր կ'ըսուէր թէ «Ստալինը կործանումից մեզ փրկեց...»:

«Ակօս»

«ՄԱՑԱՌԱԳԱՏ ՄԷԿ ԱՆՏԱՌԷՆ ՄԻՒՍԸ» (1)

Այս է անունը Ժ. Գէպատեանի վերջին ժապաւէնին որ նիւթ ունի «առանց թուղթի օտարականները»: Ինչպէս յայտնի է անորոշ ու վարչարարական բնոյթով այս եզր կը բնորոշէ անոնք որոնք քաղաքական ապաստանեալներ կամ տնտեսական պատճառներով գաղթողներ են, մեկնած՝ իրենց երկրէն ու հեռամուտ՝ ապրելու եւ աշխատելու իրաւունքին, արեւմտեան աշխարհին մեծ քաղաքներուն մէջ: Յայտնի է նաեւ որ մուտքի իրաւունքէ, աշխատանքի ու կեցութեան արտօնաթուղթէ զուրկ, օտար ու անբաղձալի այս ներխուժողներուն դէմ պետութիւնները խիստ ու սահմանափակող միջոցներ ձեռք առած են: Երեւոյթը ընդհանուր է եւ «փախստականներ»ու որ որ կ'ըլլայ թէ՝ ԱՄՆ-ու մէջ Մեքսիքացիներու, Գուպացիներու կամ Հարաւային Ամերիկացիներու դէմ, թէ՝ Հոնկ-Քոնկ եւ Աւստրալիա Ասիացիներու կամ Ինտոնեզիացիներու դէմ, Գերմանիոյ մէջ՝ Թուրքերու, Քիւրտերու, նախկին Եուկոսլաւներու, Իտալիոյ մէջ՝ Ալպանացիներու, Լեհաստանի մէջ՝ Հայերու դէմ:

Ֆրանսա ուր գաղթի քաղաքականութիւնը նիւթ եղած է Փասքուայի (1993), յետոյ Տըպրէի (1996) օրէնքներուն եւ որոնք մէկդի ձգուած չեն ընկերվարական Շըվէնմանի օրով ալ, կանոնաւորումի խոստումները, 1997 Յունիսին, պատճառ եղան որ 142 հազար առանց թուղթի օտարականներ յայտնուին: Անոնց մէջ կան ընտանիքներ որոնց մայրերը եւ զաւակները Ֆրանսա ծնած են: Հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը գրաւելու համար կանոնաւորումի մերժումին ու արտաքսումներուն, ափրիկեցի եւ մաղրեպցի ընտանիքներ 1996-ին գրաւեցին Փարիզի Ս. Ամպրուազ եկեղեցին:

Մարտին երբ ափրիկեցի ընտանիքները դուրս հանուեցան այդ եկեղեցիէն, մարզարանի մը մէջ խմբուելու համար, Ժ. Գէպատեան սկսած է տեսագրել որպէսզի վկայէ: Ամբողջ վեց ամիս ան հետեւած է այդ ընտանիքներուն, այրերուն եւ կիներուն որոնք իրենց զաւակներուն հետ լքեցին իրենց կացարանները, ու բանակեցան երկաթուղիի ընկերութեան պահեստարաններուն մէջ, ֆրանսական իշխանութիւնները ծունկի բերելու համար: Պահեստարաններէն ալ գացին Ս. Պեռնար եկեղեցին, դիմելով հացադուլի:

Ժ. Գէպատեան 40 ժամուան տեսագրութիւն բրած է: Շնորհիւ Ֆ. Փրէնանի մոնթաժին որ վկայութիւնն է տեսողական խոր զգայնութեան մը, «Մացառապատ մէկ անտառէն միւսը» մէկ ժամ 43 վայրկեաննոց ժապաւէն մը եղած է: Երեւակայական ժապաւէն մը չէ ան որ բեմադրութենէ մը մեկնած պատմութիւն մը կը պատմէ: Չէ նաեւ վաւերագրական ժապաւէն մը, այդ սահմանումին ընթացիկ առումով: Ժ. Գէպատեան որ ըմբռնած է փաստագրական ժապաւէններու մեծագոյն վարպետ Ժ. Իվընսի դասը թէ շարժանկարը բացատրելու, տեղեկացնելու եւ քննադատական տեսանկիւն մը թելադրելու արարք կ'ընէ պատկերին եւ մոնթաժին միջոցով, քայլ առ քայլ կը հետեւի երիտասարդ Մալիցիի մը՝ Տոտօ Ուակէի. ան տարիէ մը ի վեր հաստատուած է Ֆրանսա ուր կ'ապրի կնոջ Քուրպային ու երկու երկուորեակ աղջնակներուն Ուասայի եւ Քափունէի հետ: Տոտօ ժապաւէնին կեդրոնական դէմքն է: Ժ. Գէպատեան անոր հետ կ'երթայ Մալիի հիւսիսի Տիանկուէլի գիւղը, հասկնալու համար անոր մեկնումին պատճառները:

Տեսագրիչը ուսին, ան Փարիզի եւ Մալիի ափրիկեցի ընտանիքներուն կեանքը տեսագրած է: Խօսքի համառօտ բաժիններէ զատ երկար բացատրականներ չկան հոն: Չկան նաեւ զգայացունցը, պաթոսը, բրտութիւնը: Երբեմն միայն Գէպատեան որ երբեք չերեւիր ժապաւէնին մէջ, համառօտ բացատրութիւններ կու տայ: Այդպէս է, օրինակ, որ ժապաւէնին սկիզբը խոստովանութեան մը պէս կ'ըսէ թէ 20-ական թուականներուն Հայերն ալ Ֆրանսայի մէջ «առանց թուղթի» օտարականներ էին(2):

Իրար հատող եւ յաջորդական հատուածներով տեսագրուած է ան, «խօսե-

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ENTRETIENS AVEC GIOVANNI GUAïTA

KARĒKINE 1er

CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS(*)

Յառաջաբանին մէջ, Ճովաննի Կուայիթա կը խօսի իր առաջին տպաւորութիւններուն մասին, երբ 1997 Յունիս 24-ին (Կրաց, Աւստրիա) Եւրոպական Էքիւմենիք Բ. Համախմբումին երկրորդ օրուան բացման խօսքը յանձնուած էր Գարեգին Ա.-ի: Կաթողիկոսը, կը գրէ, վճռական եւ կատարեալ անգլերէնով մը կը սկսի. - «Կ'ապրիմ Հայաստան, երկիր ուր կը գտնուի Արարատ լեռը, որուն մասին կը խօսի Աստուածաշունչը: Հաւատարմօրէն կը յիշուի Յիսուսը 1700 տարիէ ի վեր»:

Ու կը շարունակէ արձագանգելով Գարեգին Ա.-ի խօսքերուն: Ան կը քննէ Եւրոպայի ապրած մեծ փոփոխութիւնները վերջին տասնամեակին եւ անոնց անդրադարձը Եկեղեցիներու կեանքին վրայ: Ժողովը զարմացած ի լուր այդ քննութեան ճշգրտութեան, հարցերու ներկայացման անկեղծութեան եւ միաժամանակ առաջարկներու անկաշկանդ բնոյթին եւ լաւատեսութեան: Նոյն զարմանքը անգի կ'ունենայ յետ միջօրէին կաթողիկոսին մամուլի ասուլիսին ընթացքին, երբ ան, առանց վարանումի, կը պատասխանէ ֆրանսերէն կամ անգլերէն լրագրողներու հարցումներուն: Այդ մթնոլորտին եւ Գարեգին Ա.-ի ցոյց տուած անկաշկանդ մօտեցումին եւ լաւատեսութեան ծիրին մէջ է որ հեղինակը կը խորհի հարցազրոյցի մը ձեռնարկել:

Գիրքը, կը գրէ, բոլորին ուղղուած է, բոլոր եկեղեցիներու քրիստոնեաներուն, այլ կրօնքներու հաւատացեալներուն եւ անհաւատներուն, Հայաստանի, Եւրոպայի, Միջին-Արեւելքի եւ համայն Սփիւռքի Հայերուն:

Արդարեւ, հատորը խիստ շահեկան է մէկէ աւելի պատճառներով: Հոն կը շօշափուին բոլոր հարցերը: Գարեգին Ա.-ի հակիրճ կենսագրականին յիշեցումէն ետք, Կուայիթա անոր տեսակէտները կը դնէ՝ հաւատքի, Հայց. Եկեղեցւոյն, Աւետարանին, Եկեղեցւոյ ներքին կեանքին, մարդկային սիրոյն, ընտանիքին, սեռականութեան, էքիւմենիզմի, տառապանքի, հուսկ՝ ապագայի հարցերուն մասին ու Կաթողիկոսին տեսութիւնները չեն կրնար չհետաքրքրել հաւատացեալն ու անհաւատը:

(*) Nouvelle Cité, Rencontres. *Paris* 1998.

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր Վարչութեան 1998 տարուան երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Ամսթերտամի (Հոլանտա) մէջ, Սեպտ. 14-19, նախագահութեամբ Արամ Ա.-ի:

Հայրապետը Ամսթերտամ ժամանած է Սեպտ. 14-ին եւ օդակայանի պատուոյ սրահին մէջ ընդունուած Հոլանտայի Եկեղեցիներու Խորհուրդի ներկայացուցիչներուն եւ Լիբանանի դեսպանին կողմէ: Իրեն կ'ընկերանար դաւազանակիր Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան: Նոյն օրը երեկոյեան Հայրապետը հանդիպում մը ունեցած է դիւանի անդամներուն՝ երկու փոխ ատենապետներուն եւ ընդհ. քարտուղարին հետ: Յաջորդ առաւօտ տեղի ունեցած է ժողովի պաշտօնական բացումը:

Ժողովի ընթացքին Հայրապետին եւ ԵՀԽ-ի ընդհ. քարտուղարի զեկուցումներէն ետք զեկուցումներ ներկայացուած են նաեւ բաժանմունքներու տնօրէններուն կողմէ: Առաջին օրը ժողովականները լայնօրէն քննած են Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի վերջին 5 ամիսներու աշխատանքը՝ ներկայացուած զեկուցումներու լոյսին տակ:

Գործադիր Վարչութեան ժողովի օրակարգի հիմնական հարցերը եղած են Դեկտեմբերին տեղի ունենալիք ԵՀԽ-ի 8-րդ համաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներու վերջնական դասաւորումը, օրթոտոքս եկեղեցիներու եւ ԵՀԽ-ի փոխ-յարաբերութեանց կապուած դժուարութիւնները, ԵՀԽ-ի դիմագրաւած նիւթական դժուարութիւնները, Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հետ փոխ-յարաբերութիւններուն ներկայ հանգրուանը, միջազգային շարք մը հրատապ հարցերու գծով Խորհուրդին որդեգրելիք կեցուածքը, ինչպէս նաեւ վարչական, ծրագրային ու նիւթական բնոյթ ունեցող այլ կարեւոր հարցեր: Ժողովի ընթացքին Հայրապետը եւ ընդհանուր քարտուղարը ուրուագծային կերպով ներկայացուցած են համաժողովին ներկայացուելիք իրենց տեղեկագիրները: Գործադիր Վարչութիւնը նաեւ առիթ ունեցած է քննական վերարժեւորումի ենթարկելու անցնող եօթը տարիներու իր աշխատանքը:

Ժողովական աշխատանքներուն առընթեր, Գործադիր Վարչութիւնը առիթ ունեցած է ներկայ ըլլալու ի պատիւ իրեն տրուած հիւրասիրութեան մը՝ «Միջեկեղեցական տնտեսական զարգացման» կազմակերպութեան կողմէ: Նաեւ հանդիպում մը ունեցած է Հոլանտայի եկեղեցիներու Խորհուրդի ներկայացուցիչներուն հետ: Ընդառաջելով Հոլանտայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հրաւէրին, Արամ Ա. երեկոյ մը ներկայ եղած է նաեւ ժողովրդային հաւաքոյթի մը եւ իր ուղերձը փոխանցած ներկաներուն: Ան բարձրօրէն գնահատած է հայապահպանման գծով Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կատարած աշխատանքը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ սկսած է պատրիարքական ընտրապայքարը եւ կողմերու ուշադրութիւնը կեդրոնացած է պատգամաւորներու ընտրութեան վրայ: Ծանօթ է որ ընտրութեան համար կան երկու թեկնածուներ՝ Շահան եւ Մեսրոպ Արք.-երը, որոնք ընտրած են նաեւ իրենց գոյները՝ ճերմակ Շահան Արք.-ի համար եւ մանիշակագոյն՝ Մեսրոպ Արք.-ի: Ժողովներ կը գումարուին ամէն մէկուն կողմնակիցներուն կողմէ: Մեսրոպ Արք.-ի կողմնակիցները իրենց ժողովները կը գումարեն Գումգաբուի Դրսի եկեղեցիին մէջ, իսկ Շահան Արք.-ի կողմնակիցները՝ Պէյօղլուի եկեղեցիին մէջ: Այս առընչութեամբ Շահան Արք.-ի կողմնակիցները ժողով մը գումարած են Սեպտեմբեր 17-ին: Նախագահած է Թաղային խորհուրդի ատենապետ՝ Արփիկ Հայրապետեան: Այս առթիւ Շահան Արք. բսած է որ իր համակիրները պէտք է սրտանց աշխատին բայց հեռու մնան վէճերէ: Երկրորդ հաւաքոյթ մըն ալ գումարած են Սեպտ. 22-ին:

Գործիքը կը յամենայ դէմքերու վրայ...

ցընելով» պատկերը: Անոր տեսապրիչը կ'երթեւեկէ Ս. Պէրնար եկեղեցիէն Մալիի գիւղը որուն բնակիչները եւ անասունները կը կրեն երաշտին ծանր հետեւանքները: Գործիքը կը յամենայ դէմքերու վրայ, կ'արձանագրէ երախաներու լուսաւոր նայուածքները. կը վերադառնայ հայցողի դիմած մէկուն աչքերուն: Կը տեսագրէ առօրեայ կեանքը:

Ժ. Գէպատեան փաստաթուղթներու ծանօթ արուեստագէտ մըն է: Երեսուն տարուան փաստակի տէր է: Այդ միջոցին բազմաթիւ փաստագրական ժապաւէններ պատրաստած է, Տրոյքէն (1967) մինչեւ Բուրգերու խորհուրդը (1991): Սերժ Աւետիքեանին հետ 1982-ին հիմնած է Տեսալսողական հայկական ընկերակցութիւնը:

Միասնաբար ունին Հայերու մասին պատրաստուած ժապաւէններու շարք մը. «Վերադարձը անկարելի» (1982), «Ի՞նչ եղան ընկերները» (1983), «Հինգ քոյրերը» (1984), «Հայկական յիշողութիւն» (1993) եւլն., որոնցմով սակայն չեն յաջողած համաշխարհային լեզու մը նուաճել: Ուրիշներու՝ Ափրիկեցիներու ուղղուելով է որ Գէպատեան այս ժապաւէնով կրցած է քաղաքական եւ «ներգաղթի բոլոր տեսութիւններէն աւելի ազդեցիկ»(3) ժապաւէն մը պատրաստել:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) Ներկայացուած «էսփաս Սէն - Միշէլ» սրահին մէջ:

(2) «Յառաջ» թերթը, սկզբնական շրջանին, 1925-ին, կ'օգնէ իր ընթերցողներուն իրենց «թուղթ»երը ունենալու գործին մէջ:

(3) «Լէ զ'Էնրոքիւփթիպլը», 1998, Սեպտեմբեր 2:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ ԿԱՄ ԲԵՐԱՑԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԵՐԿՈՒ ՈՍՈԽՆԵՐԸ

ՍՕՖԻ. _ Այս գործը կ'երեւայ որ շատ պիտի կնճռոտի:

ՍԱԹԵՆԻԿ (որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր). _ Այդ տոքթոր Վարդանը շատ յանձնարարելի մէկը չէ:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Կը ճանչնամ եւ բաւական մօտէն... եւ իր մասին այնպիսի բաներ գիտեմ որոնք եթէ այսօր այդ կարկամեանին ականջը հասնին կրնայ 24 ժամուան մէջ նշանը ետ ընել տալ:

ՀՐԱՆԴ. _ Անհաւասիկ զգայացունց յայտարարութիւն մը:

ՍՕՖԻ. _ Ըսէ՛ տեսնենք այդ գիտցածներդ:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Շատ հետաքրքիր ես:

ՍՕՖԻ. _ Բնականաբար, հետաքրքիր ենք ամէնքս ալ:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Դժբախտաբար ձեր հետաքրքրութիւնը պիտի չկրնամ գոհացնել:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Ինչո՞ւ համար...

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Որովհետեւ գաղտնիք մըն է այս եւ կնոջ մը պատիւը կայ խնդրին մէջ:

ՀՐԱՆԴ. _ Բայց իրա՛ւ զգայացունց յայտնութիւն մըն է տիկին Սաթենիկին ըսածը:

ՍՕՖԻ. _ Յայտնութիւն մը որմէ տակաւին բան մը չհասկցանք:

ՀՐԱՆԴ. _ Ես խրոխութիւնը քիչ շատ կռահեցի կարծեմ:

ՍՕՖԻ. _ Ուրեմն մեզի բացատրէ՛ տեսնենք:

ՀՐԱՆԴ. _ Տոքթոր Վարդան մտերմական յարաբերութիւններ կը մշակէ, կ'երեւայ որ, կնոջ մը հետ որ ծանօթ է տիկին Սաթենիկին:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Կը խնդրեմ որ չմտնէք մանրամասնութիւններու մէջ մտնել:

ՍՕՖԻ. _ Ըսէ միայն թէ Հրանդ էֆէնտիի ենթադրութիւնը ճի՞շդ է:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Եթէ այդչափով գոհ կ'ըլլաք, լաւ ուրեմն ճիշդ է:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Միայն թէ զրպարտութիւն մը չըլլայ ատիկա:

ՍԱԹԵՆԻԿ (հաստատ շեշտով մը). _ Բացարձակ իրողութիւն է ըսածս:

ՀՐԱՆԴ. _ Թերեւս հին կապ մըն է որ այժմ գոյութիւն չունի:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Դեռ մինչեւ երէկ գոյութիւն ունէր, իսկ եթէ այսօր խզուեցաւ, լուր չունիմ:

ՍՕՖԻ. _ Այդ կինը հոմանուհի՞ մըն է:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Տոքթոր Վարդան ի վիճակի չէ հոմանուհի մը ունենալու:

ՄԱՆՆԻԿ. Ամուսնացա՞ծ կին մըն է:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Այո՛...

ՄԱՆՆԻԿ. _ Ու իր ամուսնո՞յն հետ կ'ապրի:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բնականաբար... իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն հետ:

ՀՐԱՆԴ. _ Զաւակնե՞ր ալ կան:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Ինչո՞ւ պիտի չըլլան, քանի որ կինը ամուսնացած է:

ՍՕՖԻ. Եւ այդ կինը ծանօ՞թ է մեզի:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բայց նախապէս ըսի որ մանրամասնութիւններ չեմ ուզեր տալ:

ՀՐԱՆԴ. _ Ձեր ըսածները կրնան պարզ կասկածի մը արդիւնքը ըլլալ:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Կասկած չէ՛ն այլ բացարձակ իրականութիւն:

ՀՐԱՆԴ. _ Վերջապէս չէք կրնար ապացուցանել:

ՍԱԹԵՆԻԿ (խորհրդաւոր ժպիտով մը) _ Ո՞վ գիտէ...

ՀՐԱՆԴ. _ Այդ յարաբերութիւնները որչա՞փ ատենէ ի վեր կը տեւեն:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Երկար ժամանակէ ի վեր:

ՍՕՖԻ. _ Եւ ամուսինը բնաւ տեղեկութիւն չունի՞:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Եթէ տեղեկութիւն ունենայ վայրկեան մը չապրիր կնոջը հետ որովհետեւ շատ պատուախնդիր անձ մըն է...

ՀՐԱՆԴ. _ Եւ հարո՞ւստ...

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Ինքն ալ հարուստ է, կինն ալ...

ՍՕՖԻ. _ Բայց անունը տո՛ւր լմըննայ:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Ատիկա անկարելի է... եթէ անունը տամ մատնութիւն մը ըրած պիտի ըլլամ բարեկամուհիի մը հանդէպ:

ՍՕՖԻ. _ Ուրեմն այդ կին քու բարեկամուհի՞դ է:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Եւ մտերիմ բարեկամուհիս:

ՀՐԱՆԴ (հեգնական). _ Աստուած մեզ պահպանէ մեր բարեկամուհիներէն:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բայց ես կարծեմ անունը չտուի:

ՀՐԱՆԴ. _ Չէ՛, բայց մազ մնաց:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Ես ետքը անունը բերնէդ կ'առնեմ...

ՀՐԱՆԴ. _ Մէկ կէտ մը մութ կը մնայ այս խնդրին մէջ. քանի որ տոքթոր Վարդան այդչափ սերտ յարաբերութիւն ունի այդ կնոջ հետ եւ երկար ժամանակէ ի վեր, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ ամուսինը իր գլխուն եկած փորձանքը չէ իմացած:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Որովհետեւ շատ զգուշութեամբ գործ կը տեսնեն եւ յետոյ ամուսինը թերեւս չի գիտեր անգամ տոքթորին գոյութիւնը:

ՍՕՖԻ. _ Տոքթորը իրենց տունը չե՞րթա՞ր:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բնա՛ւ, երբեք:

ՍՕՖԻ. _ Այն ատեն ո՞ւր կը տեսնեն իրար:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բայց կամաց _ կամաց բերնէս ամէն բան պիտի առնէք:

ՀՐԱՆԴ. _ Քանի որ տիկինին անունը չէք տար, կրնաք մնացածը ըսել:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Բայց ի վերջո՛յ կը վախնամ որ այդ անունը գուշակէք:

ՀՐԱՆԴ. _ Գոնէ ես պիտի չկրնամ գուշակել որովհետեւ իմ ճանչցած կիներուս մէջ մէկը չեմ տեսներ կոր որ տոքթոր Վարդանին սիրուհին ըլլայ: Բայց թողունք ատիկա եւ դառնանք բուն խնդրին: Այսպէս ուրեմն տոքթորը իր սիրուհին կը տեսնայ տունէն դուրս:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Այո՛, մասնաւոր սենեակ մը, զոր տիկինը յատկապէս վարձած է եւ որուն վարձքն ալ ինքը կը վճարէ:

ՍՕՖԻ. _ Ատիկա շատ պատուաբեր չէ տոքթորին համար:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Ինչ ընէ խեղճը, դրամ չունի... արդէն միայն այդ չէ, տոքթորը նոյնիսկ կը վայելէ կնոջ ուրիշ նիւթական օժանդակութիւնները:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Ի՞նչ կ'ըսես:

ՍԱԹԵՆԻԿ. _ Հագուստ, կօշիկ, գուլպայ, ճերմակեղէն, գլխարկ, փողոց, չափիկ, վերջապէս ամէն բան տիկինին դրամով կը շինուի:

ՀՐԱՆԴ. _ Ի՜նչ պախարակելի մարդ է եղեր այդ տոքթորը:

ՍՕՖԻ. _ Բաղդաւոր թերեւս, բայց պարագայաբար ո՛չ շատ պատուաւոր:

ՀՐԱՆԴ. _ Հիմա այդ տեսակ գործերու մէջ շատ բարակը նայող չկայ:

ՄԱՆՆԻԿ. _ Ինչ որ ալ ըլլայ, հիմակ որ տոքթոր Վարդան Աննային հետ նշանուեցաւ եւ երեք հազար ոսկի ալ օժիտ կ'առնէ կոր անշուշտ իր յարաբերութիւնները պիտի խզէ այդ կնոջ հետ:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

19-ի հրամանագրով զանազան շքանշաններով պարգեւատրած է արուեստի, կրթութեան, առողջապահութեան մարզերու եւ ներքին գործերու, պաշտպանութեան նախարարութեան գործիչներ: Պարգեւներու յանձնումը կատարուած է Սեպտեմբեր 21-ին: Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշան տրուած է Ազգ. Ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի, Մխիթար Գոշ՝ գլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեանի (յետ մահու), Մովսէս Խորենացի՝ արձակագիր Պերճ Զէյթունցեանի, դերասաններու, երգահաններու, դերասանուհիներու, Անանիա Շիրակացի՝ ճարտարապետներու, ճարտարագէտներու, Մխիթար Հերացի՝ բժիշկներու, եւլն.:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

Սեպտեմբեր 23-26 Արմաւիրի Բաղրամեան զօրավարժարանին մէջ տեղի կ'ունենան Հայաստանի եւ Ռուսաստանի զինեալ ուժերու համատեղ ռազմափորձեր: Անոնք կը ղեկավարուին Հայաստանի Պաշտպանութեան փոխ նախարար զօր. Մկրտիչ Աբրահամեանի եւ Կովկասի ռուսական զօրքերու հրամանատար զօր. Նիքոլա Ատրէեւի կողմէ:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սեպտեմբեր 22-ին Երեւանի մէջ աւարտած է Սպիտակի երկրաշարժին 10-ամեակին առթիւ կազմակերպուած երկրաշարժի վտանգները նուազեցնելու նիւթով միջազգային Բ. համաժողովը: Երկրաշարժէ պաշտպանութեան ազգային կազմակերպութեան տնօրէն Ս. Բալասանեան յայտնած է թէ Իրանի, Չինաստանի, Ատրպէջանի, Վրաստանի հետ համաձայնութիւններ գոյացած են միասնական աշխատանք կատարելու Կովկասի շրջանին համար: Համաժողովին առթիւ պատրաստուած է Հայաստանի երկրաշարժային գօտիներու նոր քարտէսն ալ:

ՓՃԱՑԱԾ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Մարտունիի, Վարդենիսի եւ Ճամբարակի մէջ անգամ մը եւս հազարաւոր թոն տանձ եւ խնձոր փճացած է, մնալով պարտէզներու մէջ: Պատճառը պետական կարգով որոշուած գնումի շատ ցած գինն է. քկ.ը 10-20 դրամ որ առաջարկուած է Արարատի պահածոներու գործատան կողմէ: Բայց պտուղներուն տէրերը տեսնելով որ այդ գինով ծախելու պարագային հազիւ ճամբու ծախքը ձեռք ձգած կ'ըլլան, նախընտրած են չընդառաջել: Իսկ Մարտունիի պահածոյի գործատունը որ Յթերումի մեծ միջոցներու տէր է, զաղրած է այդ հարցերով զբաղելէ:

ԲԱՆԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Սեպտեմբեր 21-ին Հայաստանի Նկարիչներու Տան մէջ բացուած է Հայոց բանակին նուիրուած ցուցահանդէս մը: Բացումին ներկայ գտնուած ու ձեռնարկին համար գոհունակութիւն արտայայտած է Պաշտպանութեան նախարարը՝ Վ. Սարգսեան: Աւելի քան 100 նկարիչներու 170-ի չափ գործերու շարքին է Յ. Յակոբեանի Սարդարապատի ճակատամարտին նիւթով պաստառը: Երեք լաւագոյն գործերուն որոշուած է մրցանակ տալ, ցուցահանդէսին աւարտին:

DATES A RETENIR

RETENEZ DES MAINTENANT LES DATES DES

5 et 6 DECEMBRE

pour

LA GRANDE BRADERIE DE NOEL

de

CHENE FRANCE

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿՆԱՆՑ «*ՄԱՐՕ*» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

առթիւ կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 12ին,
Իսի-լէ-Մուլինոյի «*Թարգմանչաց*» Վարժարանի սրահին մէջ՝

ՃԱՇ

Յայտագիր՝ *Գեղարուեստական բաժին,*
Արտասանութիւն,
Երգ,
Պար,
Նուագ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝ —Ծախքերու մասնակցութիւն—
— Տիկին Վերժին ՆՈՐՇԱՀԵԱՆԻՆ. - 01. 43. 68. 36. 08,
— Տիկին Մարօ ՂԱԶԱՐԵԱՆին. - 01. 43. 78. 93. 25,
— Տիկին Լենա ԻՇԽԱՆԵԱՆԻՆ. - 01. 46. 45. 16. 43:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ ստարողաց հոգիներու յիշատակին: Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ դպրոցին բարգաւաճման համար.-

«Մէքս» Ընկերութիւն 1.200 Ֆր., Պ. Անդրէ Մինասեան 1.000 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Պայլա» 500 Ֆր., Տիկին Թայիս Շամիկեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի Ֆէրհատեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆուատ Մուհաւէլ 1.200 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Բիք'ս» 1.000 Ֆր., Պ. Ժերար Պաթիգեան 500 Ֆր., Պ. Ժան Պաթիգեան 500 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Մոտ» 1.000 Ֆր., «Գոմփանի տիւ փիւլ» 1.000 Ֆր., «Ժուռ ա մայ» ընկերութիւն 1.000 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Ժիռնա» 1.000 Ֆր., «Նատէլ» ընկերութիւն 1.000 Ֆր., Պ. Սեդրակ Անէյեան 1.000 Ֆր., «Ս.Ա.Ր.Լ. Նանա Պայլա» 500 Ֆր., Օր. Գորին Պետրոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժադ Փանոսեան 1.000 Ֆր., Պ. Ռոժէ Գազեան 100 Ֆր.:

Centre Culturel Alex Manoogian
ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;
— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;
— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h
Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.
— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes llittéraires, revues de presse;
— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (chevi);
— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;
— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU
ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h
— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;
— Enfants à partir de 4 ans —
Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 14h
Rentrée le 26 Septembre à 14h30

U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

14-էն 18 տարեկան պատանիներու համար:

Այս կեցութիւնը կը հետաքրքրէ անոնք որոնք կ'ուզեն հայերէն սորվիլ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Պաքալօրէայի հայերէն լեզուն առաջին, երկրորդ, երրորդ կամ ընտրովի կը պատրաստէք: Քննութիւններուն լաւ արդիւնք ապահովելու եւ մանաւանդ անընդհատ Մեսրոպեան լեզուն խօսելու համար

7 օր շարունակ, Հոկտեմբեր 24-էն Նոյեմբեր 1,
միացէ՛ք մեզի Պէլֆոնթէն, Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանը:

Տեղեկութիւն եւ արձանագրութիւն՝
01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19 ժամը 19-էն 21:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի տեղեկութիւն մեր ժողովուրդին, ներկայիւս կը հաստատենք թէ ձեռնարկուած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի շէնքի ներքնամասին կենսական ու անմիջական եւ ստիպողական դարձած ամբողջական վերանորոգութեան եւ բարեզարդման:

Առ այդ, շինարարական ու նորոգութեան աշխատանքներն արդէն սկսած են 1998 Սեպտեմբեր 1-էն ի վեր եւ պիտի տեւեն ամբողջ երեք ամիսներ:

Այս աշխատանքներու ընթացքին, եկեղեցական պաշտամունքները կը շարունակուին կատարուիլ եւ բնական է որ ոչ դժուարութիւններ կամ նեղութիւններ ստեղծուին:

Սոյն պարագան կը յանձնենք մեր ժողովուրդի բարեացակամ նկատառման:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Սեպտեմբեր 22

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին մատաղի աւանդական օրհնութիւն ու բաշխում:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 27 Septembre 9 h 30 : «La dévotion populaire envers le symbole de la Croix est très affirmée en Orient chrétien. En Arménie, l'année liturgique compte quatre fêtes de la Croix».

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «ARCHALOUïS THADEOSSIAN»
PARIS

La rentrée scolaire a eu lieu le 12 Septembre

Vous pouvez encore inscrire vos enfants.

Ecole hebdomadaire du cours complémentaire au baccalauréat, langue arménienne, histoire, danse, chorale, théâtre, kung-fu.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Araxie Karanfilian: 01 39 83 71 19 (après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

VIENNE

Bien sûr, vous connaissez la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE.

Mais, savez-vous tout sur elle ? Connaissez-vous : — ses actions locales ?
— ses actions européennes?
— ses actions pour l'Arménie?

Savez-vous, qu'aujourd'hui, en tant qu'Organisation non Gouvernementale et reconnue d'utilité publique, elle participe et à participé aux grandes réunions internationales, telles que la Conférence Mondiale de la femme à PEKIN, et au Sommet Mondial pour le Développement social à COPENHAGUE. C'est de tout cela que nous aimerions débattre au cours de notre

Journeé «PORTES OUVERTES»

le DIMANCHE 27 SEPTEMBRE
à partir de 15 heures

à la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque — VIENNE

où nous vous accueillerons en compagnie de *Mme Hélène MERDJANIAN, Présidente* de notre Conseil d'Administration.

Un intermède musical traditionnel assuré par le *Groupe «Spitak»* vous sera proposé autour du verre de l'amitié.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
VENDREDI
25 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.472 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.472

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄՆ ԱՅՑԸ ՍԿՍԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընկերակցութեամբ իր կնոջ Պելլա Քոչարեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, բանբեր Կասիա Արզարեանի եւ օգնական Արմէն Գէորգեանի, Երեւանէն ԱՄՆ մեկնած է Սեպտեմբեր 23-ի առաւօտուն: Սեպտեմբեր 25-ին Հայաստանի նախագահը բացման խօսքով հանդէս կու գայ ՄԱԿ-ի 53-րդ ընդհ. ժողովին: Նիւ-Եորքի մէջ ծրագրուած են ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Ք. Աննանի եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի տեղւոյն ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներ: Հոն պատուիրակութեան կը միանայ Գարեգին Ա. եւ խումբը Սեպտ. 26-ին կը մեկնի Լոս-Անճըլըս, մասնակցելու Միացեալ-Հայկական Հիմնադրամին 100-րդ Թըռիչքին առթիւ կազմակերպուած ընդունելութեան: Ծրագրուած է հանդիպում մըն ալ Լոս-Անճըլըսի գործի շրջանակներուն հետ: Ութահէն պատուիրակութեան հրաւէր մը ուղղած է Ճոն Հանթսման, որուն ընդառաջելով խումբը կ'այցելէ նոյնանուն կեդրոնը:

⁂

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

Նախկին վարչապետ Հ. Բագրատեանի գլխաւորած «Ազատութիւն» կուսակցութեան կեդրոնատեղին եւ պաշտօնաթերթ «Մենք»ի խմբագրատունը կողոպտուած են Սեպտեմբեր 22-ին: Գողցուած են համակարգիչներ, ձայնասփիւռի գործիք, բառարաններ, գիրքեր, եւայլն: Վնասը աւելի քան 300 հազար դըրամի կը հասնի: Ոստիկանութիւնը հետաքննութեան ձեռնարկած է:

ՖՐԱՆՍԻՍՔՈ ?

(Սեպտեմբեր 23/24)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԲԻՈՆԻ 200-ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Սեպտեմբեր 22ին Երեւանի համալսարանին մէջ բացուած է «Հայաստան-Ֆրանսա» ընկերութեան եւ նոյն համալսարանին կողմէ կազմակերպուած գիտաժողովը, Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Հիմնարկին հայագիտական ամպիոնին 200-ամեակին առթիւ: Առաջին օրը զեկուցումներով հանդէս եկած են ամպիոնի վարիչ Անահիտ Տօնապետեան, Հիմնարկին տնօրէնը Ա. Պուրժէ, Պ. Ութիէ եւ ուրիշներ: Երկրորդ օրը եւս ներկայացուած են զեկուցումներ, հայագիտական զանազան նիւթերու շուրջ: Մասնակիցները անդրադարձած են Ֆրանսերէնի նկատմամբ Հայաստանի մէջ նըւազող հետաքրքրութեան որուն պատճառ ցոյց տրուած է անգլերէնին գերիշխանութիւնը, Ֆրանսայի կառավարութեան այս մարզի ոչ հետեւողական քաղաքականութիւնը, եւլն.:

Նոյն օրը, Երեւանի Համալսարանին ու Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Հիմնարկին միջեւ գործակցութեան պայմանագիրստորագրուած է: Այս առթիւ Հիմնարկին տնօրէնը Ա. Պուրժէ ըսած է որ ունին 12 հազար ուսանող եւ հաստատութիւնը դասաւանդուող 88 լեզուներով աշխարհի առաջիններէն է: Հայերէնը այս շարքին մէջ պատմական առումով կը գրաւէ չորրորդ տեղը:

⁂

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՈՒՆԻ

Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան Սեպտեմբեր 27-ի ընտրութեան երեք թեկնածուներէն մնացած են երկուքը: Է. Բարսեղան հրաժարած է, յօգուտ Կ. Բաբայեանի: Ցայտնած է թէ այս վերջինին նախընտրական ծրագիրը աւելի կը համապատասխանէ Ստեփանակերտի խնդիրներուն լուծումին: Կ. Բաբայեան ԼՂՀ Ներքին գործերու նախկին նախարարն է եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի եղբայրը. հաւանական յաղթականը կը նկատուի ընտրութեան: Երկրորդ թեկնածուն է Գ. Պետրոսեան:

⁂

ՄԵՂՐԻ - ՆԻՒՎԱՏԻ ՃԱՄԲԱՆ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Աւարտած է Մեղրի - Նիւվատի ճամբուն առաւել դժուարանցանելի 15 քմ.նոց հատուածին մասնակի բարեկարգումը: 1200 քառ. մեթր մակերես պեթոնով ծածկուած է, 300 քառ. մեթր կըրապատուած, եւլն.: Աշխատանքին նիւթականը տրամադրած է Սիւնիքի մարզպետարանը. շուրջ 4 միլիոն 700 դըրամ (9 հազար տոլար):

⁂

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ 100 ՕՐԸ ԼՐԱՑԱԾ

Սեպտեմբեր 23-ին լրացած է վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեանի պաշտօնավարութեան առաջին հարիւրօրեակը: Այս առիթով ան մամուլի ասուլիսով մը ներկայացուցած է այդ եռամսեային հարկային քաղաքականութեան, գիւղատնտեսութեան, ընկերային, քաղաքաշինութեան ու այլ բնագաւառներուն մէջ կատարուած բարեփոխումները եւ յետագայի ծրագիրները: Խօսելով տնտեսութեան զարգացման մասին, ըսած է թէ գործակցութեան նիւթ շօշափած են Ադրբեջանի վարչապետին հետ վրոյցին ընթացքին եւ մատնանշուած են կարելի ճամբաներ:

⁂

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԻՍՏԷՆ

Սահմանադրական բարեփոխումներու յանձնաժողովին Սեպտեմբեր 23-ի նիստին շարունակուած է նախագահին առընչուած յօդուածներուն մասին առաջարկներուն քննարկումը: Մերժուած է պաշտօնավարութիւնը 5-էն 4 տարուան իջեցնելու առաջարկը: Ռ. Քոչարեան որ մասնակցած է նիստին, դէմ չէ եղած առաջարկին: Յանձնաժողովը համաձայնած է որ նախագահական երդումը արձանագրուի Սահմանադրութեան մէջ, հետեւեալ ձեւով. - «Ստանձնելով ՀՀ նախագահի պաշտօնը, երդւում եմ հետեւել Սահմանադրութեան պահպանմանը, ապահովել օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւնների բնականոն գործունէութեանը, լինել Հանրապետութեան անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան, անվտանգութեան եւ պետական իշխանութեան յաջորդայնութեան երաշխաւորը»:

⁂

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

Լիբանանի հայ համայնքին հետ Ա. Դարբինեանի հանդիպումին հարցում ուղղուած է Մեսրոպեան ուղղագրութեան դարձի խնդրին մասին. պատասխանելով, նախարար Շ. Կարամանուկեան ըսած է որ Աբեղեանական ուղղագրութեամբ ուսանած սերունդներ կան եւ փոփոխութիւնը կրնայ երեք միլիոն հոգի անգրագիտութեան կացութեան մէջ դնել: Ան ըսելով որ ուղղագրութեան նիւթը լրջագոյն, նաեւ քաղաքական բընոյթի է, խորհուրդ տուած է չաճապարելու: Տեղեկացուցած է որ մշակուած են փոխադարձ զիջումներու տարբերակներ, եւլն.:

Իսկ վարչապետը աւելցուցած է թէ տարբերակներէն մէկը «Հայաստանում գործող լեզուն համահայկական դարձնելն է»:

Կրթութեան, գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան ալ ըսած է թէ երկու լեզուաճիւղերն ալ փոփոխութիւններ կրած ըլլալով, պէտք է «բարենորոգումների շրջանակում համալիր մօտեցումներ ունենալ»:

⁂

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆ ՄԸ՝ «ՕՐԱԳԻՐ»

Լոյս տեսած է հայաստանեան պարբերական մամուլի նոր թերթի մը՝ «Օրագիր»ի առաջին թիւը ուր տեղ գտած են քաղաքական, տնտեսական, մարզական ու մշակութային զանազան նիւթեր: Պարբերականին հիմադիր ու հրատարակիչն է Աննա Վ. Յակոբեան, գլխաւոր խմբագիրը՝ Նիկոլ Փաշինեան, խմբագիրը՝ Թադէոս Խաչատրեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՀԼ - ՇՐԷՕՏԷՐ մրցակցութիւնը աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ ընտրութենէն 48 ժամ առաջ: Ըստ հարցախոյզերու տարբերութիւնը աւելի սեղմ է եւ երկու կուսակցութիւնները կը սաստկացընեն իրարու դէմ յարձակումները: Քոհլի Պաւարիոյ կողմնակիցները ամբաստանած են Շրէօտէրի ընկերային - դեմոկրատները որ «խլամական Հանրապետութիւն մը» կ'ուզեն պարտադրել Գերմանիոյ: Ասոնց ծրագրին մաս կը կազմէ հպատակութեան իրաւունքը, ինչ որ Քոհլի կուսակցութեան համար նոր ընտրողներ ստեղծել կը նշանակէ: Սեպտեմբեր 23-ի հարցախոյզի մը համաձայն Շրէօտէրի կուսակցութիւնը կրնայ ձայներու 42%-ը ստանալ 37% ձգելով Քոհլին: Այն տպաւորութիւնը կայ որ նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ շրջանի ընտրողները կրնան վճռական դեր խաղալ եւ այդ ընտրողները աւելի Շրէօտէրի ի նպաստ կրնան քուէարկել, գործազրկութեան համեմատութիւնը մեծ ըլլալով շրջանին մէջ: Քոհլ կը ներկայանայ որպէս եւրոպական կառուցման ստաբողը եւ Գերմանիոյ վերամիացման «հայր»ը: Մնաց որ այս վերամիացումը մեծ ոգեւորութիւն չէ ստեղծած Գերմանացիներու մօտ, անշուշտ արեւմտեան կողմը, որոնց համար այդ Պատը պէտք չէ տապալէր ոչ ալ երկիրը միացուէր: Կը դժգոհին հետեւանքներէն՝ գործազրկութեան յաւելում՝ «եկան մեր աշխատանքը մեր ձեռքէն առին», «ամէն ինչ իրենց յանցանքն է» եւլն. եւլն.:

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ, չորս նախարարներու եւ 50 գործարարներու ընկերակցութեամբ Փեքին գնաց Սեպտ. 24-ին: Ֆրանսայի վարչապետը կ'ուզէ որ յաջողութեամբ պսակուի իր այս այցելութիւնը չկրկնելու համար իր նախորդին՝ Է. Պալատիւրի 1994-ի ճամբորդութեան փիասքօն: Ամէն պարագայի մէջ, Չինաստան չէ վարանած այս այցելութեան նախօրեակին իսկ երկու այլախոհներ ձերբակալելու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բեկանիչ Ատեանը, Սեպտեմբեր 23-ին, հաստատած է Պոլսոյ քաղաքապետ՝ Ռեճեփ Թայիփ Էրտողանի դէմ արձակուած 10 ամսուան բանտարկութեան վճիռը: 44 տարեկան, էրտողան որ իսլամաշտ կուսակցապետ՝ էրպաքանի ժառանգորդը կը նկատուի, պարտի բանտ երթալ:

ԱԼՔԱԹԷԼ որոշեց վերադնել իր բաժնեթուղթերուն մինչեւ 10%-ը, ինչ որ 29,8 միլիառ փրանք պիտի արժէ իրեն, բաժնեթուղթ դլուխ առաւելագոյն 1.500 Ֆր. վճարելով: Սեպտ. 23-ին փոքր յաւելում մը կրած էր Փարիզի Սակարանը, հասնելով 570 Ֆր.ի: Ձեռնարկութիւնը այս ձեւով կ'ուզէ վերահաստատել վստահութիւնը: Նման գործողութիւններ միշտ կը ծառայեն բաժնեթուղթերու գինը բարձրացնելու: Ոմանց համար բաւարար դարման չէ:

ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ օրակարգի վըրայ է Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ հետեւանք հիւանդապահուհիի մը, ապա բժիշկի մը խոստովանութիւններուն: Առաջինը ամբաստանուած է որ մօտ 30 ծանր եւ անբուժելի հիւանդներուն տառապանքին վերջ տուած է, երկրորդն ալ 92-ամեայ անդամալոյծ եւ փտախտ տառապող կըռնոջ մը կեանքին վերջ տուած է: Հարցը բուռն բանավէճերու նիւթ է եւ Առողջապահութեան ենթանախարարը՝ Պ. Քուշնէր կը նախընտրէ որ բազմանան ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ խընամքի այն սաժանմունքները որոնք կոչուած են օգնելու մահամերձ հիւանդներուն: Որոշ վախ մը կայ հեշտամահութիւնը օրինականացնելու, թէեւ գաղտնիք չէ որ բազմաթիւ բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ չեն վարանիր «օգնելու» ի տես անհանդուրժելի տառապանքներու: Ներկայիս միայն Հոլանտան է որ կ'ընդունի «մահուան օժանդակութիւն» մը, այլ խօսքով բժիշկ մը կրնայ վերջ տալ կեանքի մը, խորհըրդակցելէ ետք ուրիշ բժիշկի մը հետ, հիւանդին կամքով, ապա պարտի յայտարարել: Երկրին մէջ անցագրի դըրութիւն մը կայ ուր ենթական նախապէս կը գրէ թէ կ'ուզէ անոյշ մահով մը մեկնիլ երբ իր մտային կամ ֆիզիքական վիճակը բարելաւման որեւէ հեռանկար չի ներկայացներ:

ՖՐԱՆՍԱ առաջարկ մը ըրած է ահաբեկչութեան վերաբերեալ, ՄԱԿ-ի առջեւ: Կ'ուզէ որ «ընդհանրական պայմանագիր մը բանակցութեան դրուի ահաբեկչութեան դէմ», վերջ տալով դրամատուներու գաղտնապահութեան: Հիւպէր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԱՒԱԽՔԸ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ջաւախքի վերջին պատահարները, որոնք հայրենավրացական հակամարտութեան մը մտահոգիչ հեռանկարը ուրուագծեցին, կը շարունակեն զբաղեցնել հայաստանեան թերթերը: Շատեր կը վերլուծեն դէպքերը, կը շեշտեն մանրամասնութիւններ, կը փորձեն պատասխան գտնել հարցականներու, թէ օրինակ՝ ո՞ւր կը նպաստէր հայեւվրացական յարաբերութիւններու լարուած կացութիւն մը, թէ ո՛վ կրնայ բուն պատասխանատուն եղած ըլլալ պատահածներուն, եւայլն:

Վերլուծումի, արժեւորումի այս փուլին հետաքրքրական տուեալ է, անկասկած, վրացական կողմին հակազդեցութիւնն ալ: Ո՛չ այն մէկը որ պաշտօնական բարձր մակարդակի կազմակերպուած արտայայտութիւններու շուրջ կը դառնայ եւ անպայման կը կրկնէ բարեկամութեան, եղբայրութեան տարազներ. այլ անկէ անդին մնացածը որ թերեւս սխալ է ընդհանրացնել, բայց վստահօրէն անկեղծութեան աւելի տոկոս մը կը պարունակէ, քան պարագայական յանկերգները: Անկեղծութիւն, որ չի նշանակեր անպայման դրական բնոյթի արտայայտութիւն, կամ կեցուածք:

Սփիւռքի մամուլը որ ընդհանուր առմամբ հայաստանեան լրատուներէ արձագանգեց հարցին, եթէ նոյնիսկ կան բացառութիւններ, առհասարակ չունի վրացական հանրային կարծիքին տեղեակ ըլլալու միջոցներ, գիտնալու համար թէ օրինակ՝ ինչ է պատահարին գտած հակազդեցութիւնը, արժեւորումը այդ շրջանակին կողմէ: Այս առումով հետաքրքրական արտատպում մը ըրած է «Երկիր»ը (Սեպտ. 10) տեղ տալով վրացական մամուլէն նախ «Նոր Սերունդ»ի մէկ էջին ուր Մ. Բակիշվիլի կ'արտայայտուի Ջաւախքի դէպքերուն մասին: Այդ արտայայտութիւնը նիւթ առած է գլխաւորաբար Վրաստանի Ազգայնականներու կուսակցութեան առաջնորդ Զ. Վաշակմաձէի հակազդեցութիւնը: Ան ըսելէ ետք թէ Զուգդիդիի ահաբեկչական արարքները Ռուսաստանի յատուկ ծառայութեան գործն էին, ատոր մէջ կը տեսնէ բախումներու շրջանակը Աբխազիայէն Վրաստանի իրաւասութեան ենթակայ տարածքներ փոխադրելու նպատակը, որպէսզի աբխազական հարցը նուազ ուշադրութեան առարկայ ըլլայ:

Նոյն կուսակցութենէն Լ. Ջաշին ալ խօսելով Ջաւախքի պատահարին մասին, շրջանի նոյնանուն հայկական կազմակերպութիւնը կը նմանցնէ «ապերախտ կենուոր»ի: Այս սահմանումին մէջ յըստակ է որ «ապերախտ»էն աւելի «կենուոր» բնութագրումն է կարեւորը, քանի որ կը շեշտէ ընկալումը թէ Հայերը «բընիկ»ին, «մնայուն»ին մաս չեն կազմեր Վրաստանի մէջ: Ան կ'ուզէ որ երկրին ղեկավարութիւնը վերջ տայ նման կազմակերպութիւններու գոյութեան որոնք «հակապետական» իրենց բնոյթով կը հակասեն Սահմանադրութեան 26-րդ յօդուածին որով արգիլուած է հակապետական կազմակերպութիւններու հիմնումը:

Նոյն զուգահեռին վրայ է կուսակցական առաջնորդին Զ. Վաշակմաձէի կեցուածքն ալ. այս վերջինը յիշելով «Ջաւախք» կազմակերպութենէն Ե. Շիրինեանի խօսքը թէ եթէ Վրաստանի ղեկավարութիւնը կ'անտեսէ Ջաւախքի շահերը, իրենք իշխանութիւնը իրենց ձեռքը կ'առնեն, բայց ատիկա չի նշանակեր ինքնավարութեան պահանջք, կը հրահանգէ. «Հայերը Վրաստանի մէջ մշակութային ինքնավարութիւն ունին, ատով ալ պէտք է գոհանան»: Ան նաեւ սխալ կը նկատէ երկրին Պաշտպանութեան նախարարին ընկրկումը, ըսելով որ թոյլ պէտք չէ տար որ Հայերը հարուածէին վրացական զօրաբաժնին եւ ամէն գնով պէտք է մտնէին Ջաւախք: Կ'ուզէ որ անհրաժեշտութեան պարագային ղեկավարութիւնը ուժի դիմէ այդ շրջանին մէջ, յայտնելով որ այն ատեն ինք կ'աջակցի, հակառակ ընդդիմութեան անդամ ըլլալուն: Վրացի ղեկավարը շեշտելէ ետք թէ Վրաստան ամբողջական իրաւունք ունի իր զօրքը փոխադրելու ուր որ ուզէ, որպէս օրինակ կու տայ Թուրքիոյ պարագան: Հոն «ուր երկրին ղեկավարութիւնը դաժան պայքար կը մղէ ինքնավարութեան պահանջքի տէր Քիւրտերու դէմ»:

Վրացի ընդդիմադիրը աւելի հեռուն ալ կը տանի «Հայերու յարձակում»ին տարբերութիւնը, անդրադառնալով 1918 թուականին. կ'ըսէ թէ այդ շրջանին «Հայերը համայնավարներու օժանդակութեամբ դրացի պետութիւններէ հողեր կը խլէին ու կ'իւրացնէին, քանի որ Հայաստանի տարածքներուն մեծ մասը Իրանը գրաւեր էր»...:

Նոյն կեցուածքը, դատումը արտայայտուած է «Վրաստան» (Թիւ 46) թերթին մէջ ալ որմէ եւս էջ մը արտատպուած է «Երկիր»ի նոյն անկիւնին մէջ: Այդ էջին հեղինակը մինչեւ իսկ հարց կու տայ թէ «այսօր գոյութիւն ունի՞ վրաց ազգը»: Այդ հարցականը արդիւնք է իր հաստատումին թէ «օտարազգի եկուորները զանազան ձեւերով կը թալանեն եւ կ'ապականեն վրացական յուշարձանները, հողն ու ջուրը»: Ան եւս հարկաւոր կը նկատէ որ կեդրոնական ղեկավարութիւնը ամէն թշնամիի եւ նաեւ Ռուսաստանին զգացնէ իր ուժը, մինչդեռ ան կորուստները միայն խաղաղ ճամբով ետ առնելու կը ջանայ:

Ըսելէ ետք թէ վրացական արիւնով յագեցած են Աբխազիան եւ Հարաւային Օսէթիան, յօդուածագիրը նոյն գիծին վրայ կը դնէ Ջաւախքը, զայն տեսնելով «կորստեան վտանգին առջեւ»: Այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ այդ շրջանը Ռուսաստանի կայսրութեան կամքով եւ աջակցութեամբ է որ վերածուած է հայկական երկրամասի: Ապա հարց կու տայ. «պէտք չէ՞, ի վերջոյ, արմատախիլ ընել գրաւողներու ցուցաբերած անարդարութիւնը»:

Հայկական վտանգի թշնամութեան նիւթը հոս ալ տեղ գտած է: «1921-ին մեզի դէմ կը կռուէին ոչ միայն Ռուսերը, այլեւ՝ Հայերն ու Ադրբեջանցիները» կ'ըսէ վրացական ազգին գոյութեամբ մտահոգ յօդուածագիրը: Ան նաեւ այդ անցեալին բաւերը կը տեսնէ ներկային վրայ, իր գրութիւնը աւարտելով. «Իսկ այսօր, Աստուած չընէ, եթէ հինգ հազարնոց Հայոց զօրքը արշաւէ Վրաստան, ինչ որ չի բացառուիր Ջաւախքի խնդիրով, կամ եթէ Չէչէններու հազար հոգինոց ջոկատը օգնէ Վ. Արձինբային, մի՞ թէ կարելի ըլլայ գրաւել ամբողջ Վրաստանը» տողերով:

Նոյն մեկնակէտէն, բայց երկու տարբեր ուղղութիւններով ու տարբեր հոգեվիճակով գրուած էջեր են վրացական մամուլէն այս երկու արտատպումները: Եւ հետաքրքրական է տեսնել դիրքերու նըման հակոտնեայ բնոյթ: Մինչ առաջին հեղինակը ոչ միայն Հայերու, այլեւ Ռուսերու դէմ ուժ ցոյց տալու հրաւէր կ'ուղղէ իր ղեկավարութեան, երկրորդը փոքրամասնութիւններու իրերայաջորդ պոռթկումները տուեալ կը նկատէ մինչեւ իսկ հարցականի տակ առնելու իր ազգին գոյութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի մեզի, կարդալէ ետք երկուքին ալ հասարակաց սուտն ու շիտակը, երէկն ու այսօրը այնքան կամայական ձեւով շփոթելու ընթացքը, կը մնայ միայն կրկնել թէ կայ բարեկամ ուրուն ներկայութիւնը աւելորդ կը դարձնէ թշնամին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԵՐՋԻՆԸ

Անդան Խօզէր բնաւ մտածա՞ծ էր արդեօք գրական իր անունը փոխել, հայ գրականութեան համար աւելի պատշաճ գրչանուն մը որդեգրել: Կը կարծեմ թէ արդէն ուշ էր երբ մտածած էր այդ մասին, ինչպէս որ ես ալ, իմ կարգիս, շատ ուշացած էի երբ սկսած էի մտածել գրչանուն մը գտնելու մասին: Եւ միշտ ալ զարմացած եմ թէ ոմանք ի՞նչպէս խելք ըրած են տակաւին իրենց առաջին գրութիւններէն սկսեալ որդեգրել գրչի մասնաւոր անուն մը: Կը նշանակէ թէ անոնք արդէն առաջին վայրկեանէն շատ յուրջ նկատած են իրենց առաջին քայլերը, այսինքն հաւատացած են որ այդ քայլերը գիրենք տեղ մը պիտի հասցնեն, ուստի գրականութեան մէջ տեղ մը ապահովելէ առաջ արդէն ապահոված են գրչանուն մը: Անդան Խօզէրն ալ մէկն էր անոնցմէ որոնք ուշացան ու իրենց բուն անունէն տարբեր գրական անուն մը ունենալու առիթը փախցուցին:

Բայց ի՜նչ փոյթ. Անդան Խօզէր ինծի համար միշտ կոչուեցաւ «Աճա Այապէս»: Եթէ Զահրատին անունը ինծի անպայման կը յիշեցնէ Կիկօն, եթէ Իգնա Սարըասլանի անունը ինծի անպայման կը յիշեցնէ իր խորհրդաւոր «Լօ»ն, եթէ Վարդան Կոմիկեանը ինծի միշտ կը յիշեցնէ Տվորժաքի «Նոր Աշխարհ» սենֆոնին, Անդան Խօզէրին անունն ալ ինծի արտասանել կու տայ «Աճա Այապէս» բառերը. հակառակ որ մեր սիրելի ընկերը իր լաւագոյն բանաստեղծութիւններն ու պատմուածքները գրեց «Աճա Այապէս»էն շատ վերջ:

Անդան Խօզէրին պատմուածքներուն մէջ ընդհանրապէս կը գործեն ու կը խօսին ընկերային խոնարհ, չարքաշ, անուս դասակարգերէն վերցուած տիպարներ: Հեղինակը անոնց կեանքէն ու ասպարէզէն կու տայ հետաքրքրական ու զգայացունց մանրամասնութիւններ: Այդ մանրամասնութիւնները կրնան զարմանալի թուիլ բոլոր անոնց որոնք չեն գիտեր թէ Անդան Խօզէր չարքաշ ու ծանր աշխատանքի տարիներ ձգած էր իր ետին մինչեւ որ ընկերային ու գործի կեանքին մէջ հասած էր նախանձելի դիրքի մը: Չարքաշ աշխատանքի այդ տարիներուն, ան շատ լաւ ուսումնասիրած էր խոնարհ մարդոց կեանքը: Եւ երբեք ալ չէր մոռցած անոնց ապրած այդ կեանքը նոյնիսկ երբ այլեւս դարձած էր կրագիւսի, չինանիւթերու հսկայ ճարտարարուեստի գործարար մը ու նաւատէր մը: Կեանքի յաջողութիւնը չէր փոխած նաեւ անոր նկարագիրը: Իր կուրծքին տակ միշտ պահած էր սիրտ մը, որ այնքան կակուղ, այնքան փխրուն, այնքան ջերմ ու մարդասէր մնացած էր, որքան եղած էր համեստ աշխատաւորի իր ծանր օրերուն:

Ե՞րբ էր, ի՞նչպէս էր որ բան մը սկսաւ փոխուիլ անոր կեանքին մէջ: Անդանին բախտի արեւը մթագնիլ սկսաւ, սեւ ամպեր սկսան պտըտիլ անոր գլխուն վերեւ: Չէր խօսեր, բայց կը զգայինք: Եւ օր մըն ալ պատահեցաւ աղէտ մը: Հսկայ փոխադրանաւը, զոր ինք եւ իր գործընկերները չինել տուած էին, ծովամոյն եղաւ: Նիւթական ու բարոյական ահաւոր ու պատասխանատուութիւն բեռցնող կորուստ մըն էր այս, որ այնքան մեծ տառապանք պատճառած էր իրեն և իր գործընկերներուն: Իր աշխատանքը կըրկնապատկուած էր, հասած էր գերմարդկային համեմատութիւններու: Բայց ի զուր կը պայքարէր, տասնամեակներու չարքաշ ու հաւատաւոր աշխատանքի մը պտուղները մի առ մի ետ կ'առնէին անոր ձեռքէն: Եւ ճիշդ այդ պահուն է որ արդէն անողոք հիւանդութիւնը իր ճիրաններուն մէջ առաւ զինքը: Եւ ատիկա վերջաբանի մը տխուր նախերգանքն էր: Երբ հնչեց մահուան ժամը, Անդան թողուց այն քիչ բաներն ալ որոնք մնացած էին իրեն, իր սիրելի կինը, իր երկու աղջիկները, իր երեք գլխաւոր գիրքերը, Իսթանպուլի Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ ներկայացուած իր թատերախաղին պատճէնը, այն գունագեղ ծաղիկները որոնց առջեւ ու որոնց ետին լուսանկարուած էր իր վերջին գիրքին վերջին էջին համար եւ վերջապէս տաքուկ տեղը՝ զինքը սիրող իր գրչեղբայրներուն սրտին մէջ: Այսքա՛ն: Թողուց ու հեռացաւ առանց մնաք բարով ըսելու:

1976-ին գրուած իր քանի մը տողերը որքա՜ն կը պատշաճէին տխուր դամբանագիր դառնալու:

«Վերջին ժամերը օրուան - մութ կ'ըլլան
- գիտես -
վերջին քայլերը - յոգնած -
վերջին յոյսերը - անյոյս -
վերջին բաժանումը -
անմոռանալի կ'ըլլայ - գիտես -
վերջին ունեցածդ - ալ աւելի
թանկագին - եւ -
վերջին շունչդ - ազատումը -
վերջնական»:

Բայց ո՞ր վերջին շունչը: Աշխատասենեակս լեցնող իմ անմոռանալի գրչեղբայրներուս ամէնէն տաքուկ շունչը ամէն իրիկուն իրմէ կը հասնի ինծի: Ինծի այնպէս կրնայ թուիլ որ ան դարձեալ ինծի կը նայի իր խորհրդաւոր ու խոհուն ժպիտով եւ կ'ուզէ հարցնել թէ ի՞նչով կրնայ օգնել ինծի:

Ռ. Հ.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽՆԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Ն

Ռուսական լրատուները յապաղած, այլ տեղին որոշում մը կը նկատեն նախագահ Ելցինի կողմէ Չերնոմիրդինի փոխարինումը Ե. Պրիմակովով: Ատիկա երկար ատենէ ի վեր առաջին առիթը կու տայ որ երկիրը ունենայ խորհրդարանի մեծամասնութեան յենած կառավարութիւն մը: Նաեւ վերջ տալու օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւններու ճակատումին: Այս նշանակումը տակաւին միջոց մը պիտի ըլլայ դանդըւածային դժգոհութեան ցոյցերէ խուսափելու եւ տագնապէն պարտադրուած անհաճոյ հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը քաղաքական մեծ կազմաւորումներուն միջեւ բաժնելու: Սակայն այս դրականներուն հետ, Ելցին համայնավարներու նշանակումով յանձն առած է թիրախ ըլլալ քննադատութիւններու որոնք զինք պիտի ամբաստանեն համայնավարներու հետ գործակցութեամբ:

Ճիշդ է որ, ինչպէս կը գրէ «Իզվեստիա», ձախակողմեան կառավարութիւն մը ինքնին վարկաբեկիչ բան մը չէ. բազմաթիւ երկիրներ ունին ձախակողմեան կառավարութիւններ: Ատոր վտանգը ազատական եւ բարենորոգիչ ուժերու դէպի ընդդիմութեան կողմը հակումն է. մանաւանդ որ լրատուներու լայն շերտ մը զօրակից է անոնց: Կայ նաեւ ամենահարուստ եօթը երկիրներու հակազդեցութիւնը: Եւ վերջապէս, ձախակողմեան կառավարութիւն մը կրնայ կառաւրելապէս կիրարկել ձախակողմեան միջոցներ, ինչպէս՝ տնտեսութեան վրայ պետութեան հակակշիռ, գիներու հակակշիռ, եւլն.: Այս միջոցները, ի վերջոյ, ամէն մարդ գիտէ թէ կ'առաջնորդեն մեծ դրամահոսքի: Պրիմակով ինք ալ գիտակից է այդ պիտակին անպաստ բնոյթին. ատոր համար է որ Սեպտեմբեր 12-ին լրատուներու գլխաւոր անուններու հետ խորհրդարանական հանդիպումի մը ուզած է որ իր կառավարութեան համար խուսափին «ձախակողմեան» որակականի գործածելէ:

Յետոյ, պէտք չէ մոռնալ որ որքան ալ ձախակողմեան թեւին պատկանող դէմքեր ըլլան կուսակցութեան անդամները, վարչապետը ինքն է որ տնտեսական վերջնական լուրջ որոշումները պիտի տայ: Այս կարելիութեամբ, ան կրնայ իր կառավարութեան գիծը պահել ոչ ձախ դետնի մը վրայ:

Վերջերս յաճախ կ'ըսուի թէ ներկայի կառավարութիւնը ժամանակաւոր է: Այդ պնդումին մեկնակէտը տագնապին ծանր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԹԵՀՐԱՆ ԿԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՞ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Միջազգային հանրային կարծիքը որոշ մտահոգութեամբ կ'արձանագրէ Իրան-Աֆղանիստան սահմանագլխուն վրայ երկու կողմէն զօրք կուտակելու պարագային: Թալիպաններուն կողմէ իրանցի անձնաւորութիւններու սպանութիւնը բորբոքած է կիրքերը ու պատերազմի ուրուականը կրկին աշխուժացած է:

Իրանցի քաղաքական ծանօթ մեկնաբան մը պատասխանելով յառաջապահ թերթի մը հարցումներուն, կը վերլուծէ երկու երկիրներու միջեւ լարուած կացութիւնը: Իր կարծիքով, այդ կացութիւնը ակնյայտ ձեւով կ'առաջնորդէ դէպի զինեալ ճակատում մը, ինչ որ կը նկատէ Իրանի աֆղանական քաղաքականութեան ձախողութիւնը: Նաեւ այդ քաղաքականութիւնը ճշդողներուն կը վերագրէ Աֆղանիստանի ներկայ վիճակին պատասխանատուութիւնը:

Ան Իրանի մեծագոյն վնասը կը նկատէ Աֆղանիստանի հարցին պատճառով, շրջանին մէջ կորսուած քաղաքական մարկը: Կ'ըսէ թէ հակառակ ըլլալով փաքիստանի, Իրան գրեթէ երբեք կայուն քաղաքականութիւն մը չէ ունեցած Աֆղանիստանի համար: Յաջորդական տագնապներու առջեւ միշտ նախընտրուած են զանազան հոսանքներ որոնք երբեմն կողմնակից եղած են Թալիպաններու, երբեմն դէմ:

Ինչ կը վերաբերի այս վերջիններուն Իրանի համար մարմնաւորած վտանգին, իրանցի մեկնաբանը ատոր մեծագոյնը կապուած կը տեսնէ Աֆղանիստանի մէջ կայուն կառավարութեան մը հաստատումին: Եթէ ատիկա իրականանայ, մեծ հաւանականութեամբ ապագայի կազամուղը ոչ թէ Իրանէն, այլ այդ երկրէն պիտի անցնի, պատճառ ըլլալով որ Աֆղանիստան ռազմավարական տեսակէտէ կարեւոր երկրի մը վերածուի շրջանին մէջ: Առկէ զատ, Իրան Թալիպաններու հակառակորդներուն, ինչպէս՝ Աֆղանիստանի շիի փոքրամասնութեան, զօրավիգ կանգնած ըլլալով, հաւանական է որ այդ փոքրամասնութիւնները ենթարկուին Թալիպաններու ճնշումներուն:

Այս հեռանկարներուն առջեւ լաւագոյն ընթացքը զոր Իրան կրնայ ունենալ, նախ լուրջ մօտեցում ցուցաբերելն է զինեալ ճակատումի մը վտանգին: Ատիկա ճիշդ է որ գործին կու գայ իրանցի որոշ հատուածի մը: Անոնց մէջ է նոյնիսկ նախագահ Խաթամի: Այսուհանդերձ, նոյնիսկ երբ Թալիպաններու արարքներէն վիրաւորուած է Իրանի ազգային հպարտութիւնը եւ ընդհանուր է անոնց արժանի դաս մը տալու փափաքը, նոյն մտանագէտը նպաստաւոր չի գտներ հակադրութիւնը տանիլ մինչեւ իսկական ճակատումի մը: Կ'ըսէ թէ Թալիպաններու դէմ պատերազմի մը մէջ վտանգը կայ դժոխային անելի մը մտնելու:

Թ. Ա. Թ.

բնոյթն է: Սակայն, պէտք չէ մոռնալ որ նոր վարչապետը քաղաքական բեմին վրայ երկար ատեն մնալու արուեստը լաւագոյն գիտցողներէն է: Եթէ ընդունած է կառավարութիւն մը գլխաւորել, զայն շուտով լքելու համար չէ ատիկա: Տագնապի սկիզբի փուլն է այսօրուանը տակաւին, բայց տնտեսական պատասխանատուութիւնը աւելի պիտի իյնայ վարչապետի օգնականներուն վրայ: Իսկ Պրիմակով նախագահին ամէնէն յարմար անձն է, քանի որ կրնայ ապահովել իշխանութեան շարունակականութիւնը եւ ապագայի երաշխիքներ տալ նախագահ Ելցինի:

Այս վերջինը Պրիմակովի անձին մէջ կրնայ իր «կտակակատար»ը նշմարել. ատիկա, քաղաքական դէմքերու մեծ մասին ալ գոհացում կու տայ, քանի որ Ելցինի վաղաժամ մեկնումին պարագային պաշտօնակատարութիւնը պիտի վիճակի Պրիմակովի: Եւ այդ հեռանկարը Ելցինի ուղղուած հրաժարականի կոչերը աւելի աշխուժացնելու բոլոր յատկանիշները ունի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Լոս-Անճըլըսի Հայ Կաթողիկէ Թադէոսի Մարտիրոսաց եկեղեցւոյ Գրիգորեան սրահին մէջ, Սեպտ. 13-ին, նշուած է համայնքին ժողովրդապետ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Մինասեանի քահանայական ձեռնադրութեան 25-ամեակը: Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին պատարագած եւ քարոզած է յոբելեար վարդապետը: Կարդացուած են Յովհ.-Պօղոս Բ. Պապին եւ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս Պատրիարք Յովհ.-Պետրոս ԺԸ.-ի օրհնութեան գիրերը:

Ցուարտ արարողութեանց, յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ-հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի եւ Լիբանանի հիւպատոսները, Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան, Իրանա-Հնդկաստանի Թեմի առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեան, հայ կաթողիկէ հոգեւորական դասը, Անարատ Յղութեան քոյրերը եւ հոծ բազմութիւն մը: Յայտագիրը վարած է կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ Արա Արոյեան, որ բացման խօսքով նշած է թէ այս ձեռնարկով համայնքը կու գայ իր յարգանքն ու սէրը արտայայտելու նուիրեալ վարդապետին հանդէպ:

Խօսք առնելով Հ. Ներսէս Սաղայեան, Հ. Յովհաննէս Թէյրուզեան (յատկապէս այս առթիւ Լիբանանէն ժամանած) եւ Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան անդրադարձած են Հ. Ռափայէլ Մինասեանի կեանքի զանազան հանգրուաններուն, հովուական արդիւնաւէտ գործունէութեան՝ Պէյրութէն Լոս-Անճըլըս, եկեղեցաշինութեան մարզերուն մէջ իր կատարած իրագործումներուն, Հայ Եկեղեցիներու Միութեան շարժումին իր բերած գործօն մասնակցութեան, իր ջանքերով հիմնուած Հայ Ազգային Միութեան (Ալիանս Արմէնիէնն) հայրենաշինական ծրագիրներու իրագործման, շեշտը դնելով անրասէր հոգեւորականի, անխոնջ աշխատողի, խոնարհ ու Աստուծոյ եւ իր համայնքին ծառայելու կոչուած եկեղեցականին վրայ:

Ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հայաստանի եւ Լիբանանի հիւպատոսները: Կարդացուած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի գնահատական նամակը, որով վեր առնուած է Հ. Ռափայէլ Մինասեանի անբասիր նկարագիրը, նուիրումի ոգին եւ Աստուծոյ ծառայութեան կոչուած իրաւ եկեղեցականը:

Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առնելով Հ. Ռափայէլ Մինասեան նախ փառք տուած է Աստուծոյ, որ 25 տարիներէ ի վեր իրեն ուժ եւ կորով պարգեւած է աստուածահաճոյ եւ ժողովրդանուէր գործերու իրագործման համար, ապա շնորհակալութիւն յայտնած է իր մօր (որ ներկայ եղած է հանդիսութեան), որ իր ութ զաւակներէն անդրանիկը ընծայած է Աստուծոյ ծառայութեան, իր պատկանած՝ Զմմառու Սրբեան Միաբանութեան, հոգեւոր եղբայրներուն եւ համայնքին, որոնք միշտ զօրավիգ եղած են իրեն, ապա կատարած է կարգ մը խորհրդածութիւններ շեշտը դնելով հաւատացեալներու կեանքին մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնը զգալի դարձնելու անհրաժեշտութեան եւ քրիստոնէական լոյսով հայկական տուները ողողելու հրամայականին վրայ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի զոլէճի հանդիսասրահին մէջ, Օգոստոս 30-ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, նուիրուած Անահիտ Ջանբազեանի պարային գործունէութեան՝ «Երէկ, այսօր եւ վաղը» խորագրին տակ: Մեկնաբանուած են հայկական, պարսկական եւ այլ խմբային եւ առանձին պարեր: 12 պարողներու կարգին մենապարով հանդէս եկած է նաեւ պարուսոյց Անահիտ Ջանբազեան:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է «Ասպարէզ»ի Գրական էջի հանդիպումը, որուն ներկայ եղած են գրողներ, բանաստեղծներ, քննադատներ, հրապարակագիրներ: Բացումը կատարելով Գրական էջի պատասխանատու Գրիչ Դաւթեան բնութագրած է Վահրամ Հաճեանի եւ Ջանիբէկ Ջանիբէկեանի գործերը: Վահրամ Հաճեան կարդացած է իր բանաստեղծութիւններէն նմոյշներ, իսկ Ջանիբէկ Ջանիբէկեան՝ իր մանրապատումները: Ներկաներ խօսք առնելով անդրադարձած են գրական մթնոլորտի, գիրի ու գրականութեան բարձր ծոցի վիճակին, հրատարակչական գործի անկազմակերպ պատկերին: Փակման խօսքը արտասանած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան վեր առնելով նման ձեռնարկներու կարեւորութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ ԿԱՄ ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԵՐԿՈՒ ՈՍՈԽՆԵՐԸ

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Չեմ կարծեր... իրարմէ չեն կրնար բաժնուիլ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ինչո՞ւ համար:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Կինը բնաւ տրամադիր չէ տոքթորին օձիքը ձգելու:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բայց վերջապէս չի կրնար զայն բռնի կապել:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Ես վստահ եմ որ տոքթորն ալ պատճառներ ունի այդ կնոջմէն չբաժնուելու:

ՀՐԱՆԴ. — Ձեր պատմութիւնը, տիկին, հետզհետէ շահեկան կը դառնայ:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Միայն թէ ա՛լ վերջացուց կարծեմ:

ՍՕՖԻ. — Ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի չտա՞ս:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Չէ՛, արդէն պէտք եղածէն աւելի խօսեցայ... եւ չիտակը կը զղջամ կոր:

ՀՐԱՆԴ. — Ձեր զղջումը քիչ մը ուշ մնաց:

ՄԱՆՆԻԿ. — Հիմա պէտք է հասկնալ թէ ո՛վ է այդ կինը:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Ատիկա ես չեմ որ պիտի ըսեմ:

Նոյն միջոցին դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ Աշխէն, շատախօս ու բամբասող կարուհին:

ԱՇԽԷՆ. — Բարեւ, տիկին Մաննիկ, հոսկէ կ'անցնէի կոր անգամ մը հանդիպեցայ, որ թերեւս, ինծի, պէտք կ'ունենաք:

ՄԱՆՆԻԿ. — Չէ՛, այս միջոցիս քեզի տալիք գործ մը չունիմ, բայց նորէն բարով եկար:

ԱՇԽԷՆ (վեհերոտ ձեւով մը). — Գուցէ ձեր խօսակցութեան արգելք ըլլամ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բնաւ, երբեք, գաղտնիք բանի մը վրայ չէինք խօսեր կոր... ասդիէն անդիէն, օրուան լուրերուն վրայ... դուն նոր բան մը ունի՞ս տեսնանք:

ԱՇԽԷՆ. — Նոր բա՞ն... ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլայ:

ՍՕՖԻ (միջամտելով). — Նշանտուք, եայլն:

ԱՇԽԷՆ. — Դուք ինէ առաջ լսած ըլլալու էք:

ՍՕՖԻ. — Որո՞ւ նշանտուքը:

ԱՇԽԷՆ. — Տոքթոր Վարդանի նշանտուքը Օր. Աննայի հետ...

ՄԱՆՆԻԿ. — Եկած ատենդ ճիշդ ատոր վրայ կը խօսէինք կոր:

ԱՇԽԷՆ (հետաքրքիր). — Իրա՞ւ կ'ըսէք... շատ տեսակ տեսակ բաներ կը խօսին կոր այդ մասին, թէեւ ես ամէն լսածիս չեմ հաւատար:

ՍՕՖԻ. — Ի՞նչ կ'ըսեն կոր տեսնենք:

ԱՇԽԷՆ. — Այս նշանտուքը աղջկան կամքովը չէ եղեր եւ իր քոյրը տիկին Վերգինը ոտք կոխեր եւ ուզեր է տոքթորին տալ, մինչդեռ Օր. Աննա փաստաբան Կարկամեանը առնել կ'ուզէ եղեր:

ՀՐԱՆԴ. — Ահաւասիկ նոր յայտնութիւն մը:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ինչո՞ւ համար փաստաբանը կը նախընտրէ կոր տոքթորէն:

ԱՇԽԷՆ. — Ո՛վ գիտէ, կ'երեւայ որ սիրտը անոր սիրեր է:

ՍՕՖԻ. — Եթէ այնպէս ըլլար Կարկամեանին կու տային, վերջապէս Օր. Աննան պզտիկ աղջիկ մը չէ եւ իր կամքին տէրն է:

ԱՇԽԷՆ. — Տիկին Վերգին մեծ ազդեցութիւն ունի եղեր քրոջը վրայ եւ անիկա պահանջեր է որ անպատճառ տոքթորը առնէ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Պահանջե՞ր է...

ԱՇԽԷՆ. — Ես այնպէս լսեցի:

ՍՕՖԻ. — Բայց ինչո՞ւ համար այդ տեսակ պահանջում մը պիտի ընէ:

ԱՇԽԷՆ. — Տեսակ տեսակ բացատրութիւններ կու տան կոր... թերեւս սուտ խօսքեր են... միշտ այս տեսակ խնդիրներու մէջ չարախօսութիւններ կ'ըլլան:

ՀՐԱՆԴ. — Չարախօսութի՞ւն կայ գործին մէջ:

ԱՇԽԷՆ. — Բնական է որ մէջտեղ դրուած խօսքերը բարեկամական չեն:

ՄԱՆՆԻԿ. — Կը տեսնամ կոր որ լեզուիդ տակ բան մը կայ, տոպրակդ պարպէ՛ տեսնանք:

ԱՇԽԷՆ. — Ամէն ըսուածներուն պէտք չէ ականջ դնել:

ՀՐԱՆԴ. — Գիտենք որ այնպէս է եւ մենք ալ քու ըսելիքներդ իբրեւ հաւատոյ հանգանակ պիտի չընդունինք, այսուհանդերձ ըսէ՛ տեսնենք թէ ինչո՞ւ տիկին Վերգին անպատճառ կ'ուզէ եղեր որ իր քո՛յրը տոքթորին հետ ամուսնանայ եւ ո՛չ թէ Կարկամեանին հետ:

ԱՇԽԷՆ. — Ատոր պատճառը... այսինքն ցոյց տրուած պատճառը... ինչպէս ըսեմ, քիչ մը թօհափ է:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ամա՛ն, Աշխէն, դուն ալ մինչեւ որ բան մը ըսես մարդուս հոգին կը հանես:

ՍՕՖԻ. — Ինքզինքը ծանրէն ծախել կ'ուզէ:

ԱՇԽԷՆ. — Հաւատացէ՛ք որ այնպէս չէ, միայն թէ չեմ ուզեր որ պարապ տեղը բամբասանք մը ըրած ըլլամ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Բամբասանքի բան չկայ: Քեզ խօսք մը ըսեր են եւ դուն ալ այդ խօսքը պիտի կրկնես... դուն միտքէդ չես հնարեր կոր ա՛...

ԱՇԽԷՆ. — Աստուած չընէ, միտքէ՞ս մի հնարեմ, ես ատանկ բան չեմ կրնար ընել... ընդհակառակն մինչեւ որ լսածս աղէկ մը չստուգեմ եւ ճշմարիտ ըլլալուն չհաւատամ ուրիշին բան չեմ ըսեր:

ՍՕՖԻ. — Ուրեմն ապահով ես որ տոքթոր Վարդանին մասին իմացածդ ճիշդ է:

ԱՇԽԷՆ. — Գրեթէ ապահով եմ, որովհետեւ շատ լաւ տեղէ մը լսեցի:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

Վետրին չէշտած է թէ հարկ է հարստածել այն բազմաթիւ պատճառները որոնք կը սնուցանեն աճարեկչութիւնը:

Ժ.-Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ սկսած է նոյնիսկ խօսիլ: Սեպտեմբեր 22-ին կոկորդէն հանած են այն խողովակը որ թոյլ կու տար իրեն շնչել:

ԳՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷԻ նախկին տնօրէնը՝ Ժան-Իվ Հապերէր կրկին քննութեան տակ առնուեցաւ այն ամբաստանութեամբ որ կեղծ հաշիւներ ներկայացուցած է: 1990-էն 93 քօղարկած է դրամատան կորուստները, յետաձգելու համար գայթակղութեան յայտնաբերումը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ պիտի աւելնայ աշխարհի մէջ ելմտական տագնապին պատճառաւ: Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի վերջին տեղեկագրին համաձայն, աշխարհի մէջ 150 միլիոն գործազուրկ կայ, որոնց 10 միլիոնը այս տարի աւելցած է:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ պատանիներու եւ նոյնիսկ մանուկներու յանցագործութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասած է: Չորս մանչուկներ 11 եւ 12 տարեկան խոստովանած են որ բռնաբարած են 14-ամեայ աղջնակ մը 14-րդ թաղամասի մէջ, դպրոցէն ելլելէ յետոյ: Տղաքը ձերբակալուած են եւ մանուկներու դատարանի առջեւ քաշուած:

ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ 20-ամեայ նիժերիացի կընոջ մը արտաքսումը եղերական վախճան մը ունեցած է Սեպտեմբեր 23-ին: Ան փախած էր իր երկրէն ուր կ'ուզէին զինք պարտադրաբար ամուսնացնել 60-ամեայ բազմակին կոյիտ անձի մը հետ եւ ապօրինի Պելժիա մուտք գործած: Առջի օր, բուռն կերպով ընդդիմացած է ոստիկաններուն եւ, տասնք անգամ մը եւս տապնորդած էին զինքը դէպի օդանաւ եւ, վերջ տալու համար իր դիմադրութեան, բարձ մը դրած են բերնին վրայ, որու հետեւանքով պարմանուհին խեղդուած ու մեռած էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու 8-րդ օրուան խաղերուն, Վալանս յաղթեց Ռետ-Սթարի 2-1 այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Այժմ 11 կէտով 11-րդ դիրքի վրայ է: Գլուխը կը մնայ Թուլուզ 17 կէտով, վերջին տեղը անցաւ Պօվէ հինգ կէտով:

Ն Կ Ա Տ Ի Ո Ւ Ն Ե Ն Ա Լ

«Ն Ա Ր Ե Կ»
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒՈՆ ՔԱԹՐՃԵԱՆ-Ի
ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 17-ին
Casino d'Enghien-les-Bains
Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի ձեռնարկներն են.-
Հոկտեմբեր 8՝ Մատաղօրհնութիւն.
Դեկտեմբեր 6՝ մասնաճիւղիս լօթօ-ն
(Վիճակախաղ):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Աղաւնի Տէր-Վարդանեանին, իր զաւկին՝ Յարութիւն Տէր-Վարդանեանի մահուան առթիւ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ սատարողաց հոգիներու յիշատակին:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ-Ս. ԳԷՈՐԳ

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին մատաղի աւանդական օրհնութիւն ու բաշխում:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.-

Ստեփան Խաչատուրեանի մահուան առիթով՝ Տիկին Նազելի Մխճեան 100 Ֆր.:

Տիկին Գուլումեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեան եւ զաւակները 500 Ֆր.:

Ստեփան Տէմիրճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Յարութիւնեան 100 Ֆր.:

Տիկին Վերոնիքա Պոզեանի մահուան առթիւ Պ. Գինոյեան 200 Ֆր.:

Պատարագի մը առթիւ Տիկին Մեհլէմէճեան 50 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

14-էն 18 տարեկան պատանիներու համար:

Այս կեցութիւնը կը հետաքրքրէ անոնք որոնք կ'ուզեն հայերէն սորվիլ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Պաքալօրէայի հայերէն լեզուն առաջին, երկրորդ, երրորդ կամ ընտրովի կը պատրաստէք: Քննութիւններուն լաւ արդիւնք ապահովելու եւ մանաւանդ անընդհատ Մեսրոպեան լեզուն խօսելու համար

7 օր չարունակ, Հոկտեմբեր 24-էն Նոյեմբեր 1,

միացէ՛ք մեզի Պէլֆոնթէն, Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանը:

Տեղեկութիւն եւ արձանագրութիւն՝
01· 45· 84· 57· 18
01· 34· 19· 44· 63
01· 39· 83· 71· 19 ժամը 19-էն 21:

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿՆԱՆՑ «ՄԱՐՕ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁին
առթիւ կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 12ին,
Իսի-լէ-Մուլինոյի «Թարգմանչաց» վարժարանի սրահին մէջ՝

ՃԱՇ

Յայտագիր՝ Գեղարուեստական բաժին,
Արտասանութիւն,
Երգ,
Պար,
Նուագ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝ —Մախքերու մասնակցութիւն—
— Տիկին Վերժին ՆՈՐՇԱՀԵԱՆին. - 01· 43· 68· 36· 08,
— Տիկին Մարօ ՂԱԶԱՐԵԱՆին. - 01· 43· 78· 93· 25,
— Տիկին Լենա ԻՇԽԱՆԵԱՆին. - 01· 46· 45· 16· 43:

T E L E V I S I O N
FRANCE 2

Dimanche 27 Septembre 9 h 30 : «La dévotion populaire envers le symbole de la Croix est très affirmée en Orient chrétien. En Arménie, l'année liturgique compte quatre fêtes de la Croix».

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3050 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Archalouïs Thadéossian»
de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——
Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19
(Après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention de tous les sympathisants et anciens élèves de l'école arménienne, au «Chalet de Vaupereux» à Bièvres le Dimanche 4 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture 45, rue de la Défense à 12 heures 15, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12 heures 30, 6, avenue Bourgain. Les inscriptions seront prises jusqu'au Lundi 28 Septembre par :

ALICE : 01 46 42 90 68;

JACQUELINE : 01 40 95 81 33.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville fait sa 22ème Rentrée !

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 1999 et 2000
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE
Cours - Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - solfège
Piano - violon - guitare (sur liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe garçons
Danse académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Théâtre enfants - Atelier dessin

ARTS MARTIAUX
en association avec l'A.B.B.A.
Kung Fu - Chi Kung (stages)

EMISSIONS RADIO sur AYP FM

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion livres

DEBUT DES COURS LE MERCREDI 7 OCTOBRE

PORTES OUVERTES — INSCRIPTIONS
Samedi 19—Mercredi 23—Samedi 26 Septembre de 15h à 18h

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26-27

SAMEDI - DIMANCHE
26-27 SEPTEMBRE
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.473 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.473

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Արմաւիրի մէջ սկսած են ռուսեւհայկական ռազմափորձերը որոնք որոշուած էին Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարին Ցունիսին Հայաստան այցին ընթացքին: Ռազմափորձերը որոնք կը ղեկավարուին կովկասեան ռուսական զօրամասերու հրամանատար զօր. Ատրեէւի եւ զօր. Մկրտիչ Աբրահամեանի կողմէ, կեդրոնացած են թշնամիին յարձակումը ետ մղելու եւ գրաւուած տարածքները վերանուաճելու թէքնիքներուն վրայ: Իթար-Թաս գործակալութեան համաձայն, Բաքու վրդոված է այս ռազմափորձերէն:

Ղարաբաղի զինեալ ուժերն ալ երեք յարթուան ռազմափորձերու սկսած են Սեպտեմբեր 25-ին, փորձելու համար իրենց մարտունակութիւնը եւ պաշտպանութեան բանակին զանազան բաժիններուն միջեւ համակարգումի կարողութիւնը աւելցնելու համար: Այս ռազմափորձերը կը զուգադիպին թէ՛ Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան (Սեպտ. 27) թէ՛ Ազրպէյճանի նախագահական ընտրութեան (Հոկտ. 11): ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կարեւոր նկատած է այս ռազմափորձերը, քանի որ Բաքուի մէջ պատերազմը վերսկսելու կոչեր կը հընչեն, հոգ չէ թէ նախագահական ընտրութեան որպէս քարոզչական ատաղձ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Խ. Ցարութիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այց մը տուած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ: Ռումանիոյ նախագահ Է. Քոնսթանթինէսքուի կողմէ ընդունուելով, պատուիրակութիւնը առիթ ունեցած է զրուցելու գործակցութեան հեռանկարներու, Սեւ ծովեան տնտեսական գործակցութեան ծրագիրներու, Տրասեկայի ու շրջանային այլ նիւթերու մասին: Ռումանիոյ նախագահը գոհունակութիւն յայտնած է որ զարգացման նոր փուլի մը մէջ կը գտնուի երկու երկիրներու աւանդական բարեկամութիւնը: Հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումն ալ և Խ. Ցարութիւնեան շեշտած է Ազրպէյճանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններու կարեւորութիւնը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 24-ին, շուրջ երեք հազար հոգի խմբած է Համայնավար կուսակցութեան հրաւիրած բողոքի ցոյցը որուն ընթացքին խստիւ քննադատուած է կառավարութեան ընթացքը: Մասնակցողներուն մէջ ուշադրութիւն գրաւած է Երեւանի շրջակայ վայրերէն հանրակառքերով հասածներու բազմութիւնը: Կուսակցութեան ղեկավար դասէն Գագիկ Թադեւոսեան Խորհրդարանի ընտրութիւնը ամէնէն իրապաշտ ճամբան նկատած է իշխանութեան հասնելու եւ փոխելու համար համակարգը»:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Հայաստանէն խորհրդարանական խումբ մը, գլխաւորութեամբ՝ բանբեր Արմէն Մարտիրոսեանի, Սեպտեմբեր 22-ին մասնակցած է Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին: Ֆ. Խառատեան եւ Ա. Մարտիրոսեան ելոյթ ունեցած են, ապա հայկական պատուիրակութիւնը ընդունուած է ժողովին նախագահ Լենի Ֆիշըրի կողմէ:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱՐԻՔԻ ՈՐԵՒԷ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ

«Մարմարա», Սեպտեմբեր 24-ին կը հաղորդէր որ ըստ անպաշտօն աղբիւրներու, իշխանութիւնները ժխտական պատասխան տուած են Պատրիարքական Ընտրութեան Նախաձեռնարկ Մարմնի կողմէ կատարուած երկու դիմումներու: Առաջինը կը վերաբերէր պատրիարքական ընտրութեան քուէարկողներու տարիքը 21-էն իջեցնելու 18 տարեկանի: Նախաձեռնարկ Մարմինը կը խորհէր որ պէտք էր Թուրքիոյ ընտրական օրէնքին պատշաճեցնել պատրիարքական ընտրութեան կանոնագրին մէջ յիշուած տարիքի յօդուածը: Նախարարաց Խորհուրդէն եկած արտօնագրի կցեալ կանոնագրութեան մէջ քուէարկողներու նուազագոյն տարիքը ցոյց տրուած էր 21: Արդ՝ իշխանութիւնները պատասխանեցին որ պէտք է նոյնութեամբ կիրարկուի 21 տարեկանի պայմանը: Ուստի պատրիարքական ընտրութեան ընթացքին 21-էն վար տարիք ունեցողները պիտի չկարենան քուէարկել պատգամաւորական ընտրութեան ընթացքին:

Նախաձեռնարկ Մարմնի երկրորդ առարկութիւնը կը վերաբերէր պատգամաւորներու թիւին: Մարմինը ցարդ իր հաշիւները բրած ու թաղերու միջեւ բաժանումը կատարած է իբր հիմք ընդունելով 95 պատգամաւորներու թիւը: Իսկ Նախարարաց Խորհուրդի արտօնագրին կից կանոնագրութեան մէջ կը հրահանգուէր 89 պատգամաւորներ ընտրել: Նախաձեռնարկ Մարմինը իր դիմումնագրին մէջ խնդրած էր որ արտօնուի 95 պատգամաւորներու ընտրութիւն կատարել: Այս ալ մերժուեցաւ: Ուրեմն Նախաձեռնարկ Մարմինը այժմ պիտի ստիպուի փոփոխութիւններ ընել նախապէս կատարուած բաշխումին վրայ ու վեց պատգամաւորներ զեղչել ցանկին վրայէն: Այժմ կարեւոր ու դժուար լուծելի հարցն այն է թէ ի՞նչպէս եւ ո՞ր թաղերէն պիտի զեղչուին այդ վեց պատգամաւորները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24/25)

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՐՁԱՆԸ ՄԱԼԱԹԻԱ - ՍԵԲԱՍՏԻԱ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԷՋ

Որոշուած է Մալաթիա - Սեբաստիա համայնքին մէջ կանգնեցնել զօր. Անդրանիկի արձանը: Նիւթականը կը տրամադրէ Թաղապետարանը: Շրջակայքի բարեկարգումով 20 հազար տոլարի այդ ծրագիրը պատրաստուած էր 1991-ին, բայց յետոյ յետաձգուած: Ներկայիս աւարտած են նախապէծային աշխատանքները: Արձանը գործը պիտի ըլլայ քանդակագործներ Ղուկաս Չուբարեանի եւ Ռաֆայէլ Սարգսեանի: Նոյն համայնքին կեդրոնական փողոցն ալ կը կրէ զօրավարին անունը:

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի ութ շրջանաւարտներ հոգեւոր ծառայութիւն կը կատարեն բանակի զօրամասերուն մէջ: Նման պարտականութեամբ պիտի երթան նաեւ բանտերը, մանկատներ եւ ծերանոցներ: Ճեմարանը ներկայիս ունի 115 ուսանող:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէկ երրորդը կը նորոգուի Կիրակի, Սեպտ. 27-ին, այսինքն 321-ի վրայ 102 աթոռ: Ծերակուտականները կ'ընտրեն 56.645 մեծ ընտրողներ, որոնց մաս կը կազմեն 186 երեսփոխան, 672 Շրջանային խորհրդական, 1657 Ընդհ. խորհրդական եւ Թաղապետական խորհուրդներու 47963 պատգամաւորներ: Հոկտ. 1-ին ալ պիտի ընտրուի նախագահը: Ռ. Մոնորի 75 տարեկան, թեկնածու կը մնայ, իր մըրցակիցն է Քրիսթիան Փոնսըլէ, կոլիստ մը. երկուքն ալ կ'ըսեն թէ Շիրաքի զօրակցութիւնը կը վայելեն: Ծերակոյտը ծանօթ է որպէս պահպանողական եւ ժոսփէն կ'ուզէ նուազեցնել անոր դերը, նախ եւ առաջ փոփոխութիւն մտցնել ընտրական դրութեան մէջ: Ներկայիս Ծերակոյտի թեկնածուն պէտք է առնըւազն 35 տարեկան ըլլայ (23 է Ազգ. Ժողովին համար):

ՔՈՀԼ ԵՒ ՇՐԷՕՏԷՐ, ընտրապայքարի իրենց վերջին հանրաժողովները կազմակերպած էին, առաջինը՝ Միւնիխ, երկրորդը՝ Տորթմունտ, այսինքն ամէն մէկը իր «բերդին» մէջ: Մինչեւ վերջին ժամերը ոչինչ յայտնի էր, Քոհլ կը բարելաւէր իր դիրքը ըստ հարցախոյզերու, բայց, ամէն ընտրութեան պարագան նոյնն է, ընտրողներու մէկ կարեւոր համեմատութիւնը վերջին վայրկեանին որոշում կու տայ: Ըստ ոմանց, Քոհլի սըխալը եղած է շատ շուտ նշանակել այս ընտրութեան թուականը: Եթէ քանի մը շաբաթ ալ ունենար, իր ժողովրդականութիւնը պիտի աւելնար: Վերջին շրջանին է որ տնտեսութիւնը բարելաւուած է եւ գործազրկութիւնն ալ նուազած: Քոհլի հանրագրները զինք կը ներկայացնեն որպէս՝ «մեծ Եւրոպացին», «գերմանական միութեան վարչապետը», «մեծ Գերմանացին»: Շրէօտէր ալ զօրաւոր Գերմանիա մը կ'ուզէ, բայց շատ անփորձ է արտաքին քաղաքականութեան մէջ, տնտեսագէտ է միայն: Ընտրապայքարին համար ամէնէն աւելի ծախսած է Շրէօտէրի սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը՝ 50-էն 60 միլիոն մառք, ապա՝ Քոհլի քրիստոնեայ միութիւնները՝ 51 միլիոն:

ԼԻՈՆԻ ԷՏՈՒԱՐ ՀԷՐԻՕ հիւանդանոցին մէջ, վիրաբուժական աննախընթաց գործողութիւն մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 24-ին որ 13 ժամ տեւած է: Ֆրանսացի եւ աւստրալիացի բժիշկներ ձեռք մը պատուաստած են Աւստրալիացիի մը որ իր կորսնցուցած էր ինը տարի առաջ: Գործողութիւնը յաջող անցած է, բայց ամիսներ հարկաւոր են որպէսզի այդ յաջողութիւնը հաստատուի եւ վերջնական բնոյթ ունենայ: Արդարեւ, ինչպէս այլ պարագաներու՝ սիրտ, երիկամունք, լեարդ եւլն., մերժումը անկարելի չէ եւ ժամանակ պէտք է, մինաց որ ենթական ալ ցմահ յատուկ խընամքի տակ պէտք է մնայ: Ձեռքը կը պատկանէր նոր մեռած անձի մը:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ, 1,9 միլիառ ֆրանքի պայմանագրեր ստորագրած են ժոսփէնի այցելութեան առթիւ: Ասոնք կը վերաբերին ջուրերու, դրամատան քարթերու եւ այլ մարզերու: Կարելի չէ եղած սակայն համաձայնութեան գալ Շանկայի մեթրոյին երրորդ գիծին շուրջ որ 1,1 միլիառի պայմանագիր մըն էր:

ՊԵԼԺԻՈՅ Ներքին նախարարը իր հըրաժարականը տուաւ երբեւ հետեւանք 20ամեայ նիժերիացի պարմանուհիի մահուան: Ենթական ուղեղային արիւնահոսութենէ մեռած էր, երբ ոստիկանը բարձ մը դրած էր բերնին ու քթին վըրայ, պարտադրաբար կարենալ արտաքսելու համար զինքը. Պելժիա, առայժմ, առկախեց նաեւ արտաքսումները: Փարիզի մէջ ալ «երթեւեկի ազատութեան համար» հաւաքական մը դրաւած էր բըգօսաշրջութեան պելժիական գրասենեակը որպէս բողոք:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Քամալ Խարազի յայտարարեց թէ իրանեան կառավարութիւնը այլեւս զօրավիգ չէ այն բոլոր պարգեւներուն որոնք խոստացուեցան սպաննելու համար Սալման Ռուշտին, հեղինակը «Սատանայական Տուներ» հատորին: Ռուշտիի դէմ Ֆաթվան արձակուած էր 1989-ին Այաթոլլահ Խոմէյնիի կողմէ, որ կը հրահանգէր աշխարհի բոլոր մահմետականներուն սպաննել Ռուշտին եւ իր հրատարակիչները: Հատորը նախատական կը նկատուէր մահմետական կրօնքին համար: Ռուշտի գոհ է որ աւելի ազատ պիտի ապրի, թէեւ Ֆաթվան (կրօնական հրովարտակ) չէ ջնջուած: Ցարդ, գրագէտը կը մնար Սքոթլանտ Եարտի պաշտպանութեան տակ եւ ինը տարի է շուրջ 30 անգամ բընակութեան վայր փոխած է: Անգլիա վերահաստատեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Պարսկաստանի հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ յանցաւոր աշխարհի ծանօթ անուններէն Ա. Չաքըճը որ ձերբակալուած էր Նիսի մէջ կեղծ անցագիր եւ ապօրինի զէնք կրելու ամբաստանութեամբ, վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է Նիսի պատժական 5-րդ ատեանին կողմէ: Թուրքիա պահանջած էր որ Չաքըճը յանձնուի, քանի որ խնդրոյ առարկայ է մասնակցութիւնը լայնածաւալ յանցագործութիւններու եւ յայտնուած է թէ այդ առընչութեամբ բաւական սերտ կապեր ունի Թուրքիոյ քաղաքական ոլորտին ամէնէն ծանօթ անուններուն հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՆԻԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉԸ ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՈԼԱՔԵԱՆ

«Պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն» թերթը Օգոստոսի թիւին մէջ լուսանըկարչութեան Գոնիայի ակունքին մասին գրելով կ'ըսէ թէ հոն առաջին լուսանըկարչատունը 1895-ին հիմնուած է Հայու մը, Կարապետ Սոլաքեանի կողմէ: Միջոց մը ետք Հ. Պէհչէթ անուն Թուրք մը բազմաթիւ խնդրանքներով որպէս աշկերտ կ'ընդունուի հոն: Իսկ 1915-ին երբ Սոլաքեան կը մահանայ, ժառանգորդները 500 ոսկիի փոխարէն հաստատութիւնը կը փոխանցեն նոյն անձին:

1926-ին լուսանկարչատունը կը փոխադրուի նոր տեղը Կ. Սոլաքեանի պատկանող բոլոր փաստաթուղթերը, ապակեայ ֆիլմերը կը դասաւորէ, կը պահէ: Սակայն 1960-ին երբ տագնապ կը տիրէ, 1940-էն առաջուան հինգ հազար լուսանկարչական ապակի որպէսզի խոշորացոյցներու մէջ գործածուին, կը վաճառուին հիւանդանոցներու: Անոնց մէջ կան հին Գոնիայէն Սոլաքեանի նըկարած պատմական տեսարաններու ապակիները: Այլ խօսքով՝ պատմութեան պատառիկ մը կ'ոչնչանայ, վերածուելով խոշորացոյցի ապակիի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐԸ

Նախկին խորհրդային երկիրներու Հայութեան տրուած «Ներքին Սփիւռք» սահմանումը կը պարփակէր Հայաստանի առաւել մօտիկութեան մը գաղափարը, քան՝ «դուրս»ի որեւէ երկրի Հայութիւն: Ի վերջոյ, շատ բնական էր ատիկա երբ խնդրոյ առարկայ էր հիմնական նմանութիւններու ամբողջական շարք մը. ճիշդ է որ Հայաստանի բնակիչ չէին այդ Սփիւռքին անդամները, բայց ունէին նոյն լեզուն, կ՚ապրէին նոյն կեդրոնական իշխանութեան վարչակարգով, գտնուէին Մոսկուա, թէ Աշխաբադ:

Ինչ որ զարմացնող է այսօր, այս ընդհանրութիւններուն տէր գանգուածէն Մոսկուայի թեւին Հայաստանի հետ տարբերութիւններու պատկերն է: Հարցազրոյցի ձեւով տրուած, բայց հարցազրոյցէն աւելի, մտերիմ հանդիպումի մը երկխօսութեան բնոյթով գրի առնուած էջը «Ազգ»ի Օգոստոս 28-ի թիւին մէջ տեղ գտած է: Ստորագրուած է թերթին գլխաւոր խմբագիր Յ. Աւետիքեանի կողմէ: Ան է զրուցողը վաղեմի ընկերոջը Ռուբէն Հայրապետեանի հետ որ 15 տարիէ ի վեր «դուրսը»՝ Մոսկուա ապրելով հանդերձ, կը մնայ ներսի մտահոգութիւններով տոգորուած, «ուղնուծուծով ներսի մարդ»: Պարբերաբար կ՚աշխատակցի նաեւ «Ազգ»ին, հակառակ գործի աշխարհին պատկանելուն:

Նախ, որպէս Մոսկուայէն դիտող, շեշտելով Երեւանի «գաւառական» ու «արեւելեան քաղաք»ի բնոյթը, Ռ. Հայրապետեան կը խօսի Հայաստանցիներու տրամադրութեան փոփոխութիւններուն մասին: Առաջին նշածը այն է որ այդ փոփոխութիւնը տեսնելու համար պայման չէ Երեւան գտնուիլ: «Մոսկուայում այնքան շատ Հայաստանցի Հայ կայ որ...» կարելի է լման պատկերացում ունենալ քաղաքահոգեբանական մթնոլորտին մասին: Իսկ այդ մթնոլորտէն վերջին քանի մը տարուան ընթացքին կ՚արձագանգեն «Լ. Տէր-Պետրոսեանի ու նրա մերձաւոր շրջապատի հասցէին գերազանցապէս հայհոյանքներ»: Կ՚աւելցընէ թէ նախկին նախագահին կառավարման շրջանը մարդիկ կը բնորոշեն երկու բառով. «խաբեցին ու թալանեցին»: Իսկ ներկան սպասողական շրջանի մը տպաւորութիւնը կը գործէ:

Զանազան առիթներով յաճախ կը գրուի թէ Հայաստանի մէջ նկատելի թիւ կը կազմեն անոնք որոնք կ՚ապրին ազգական կամ մերձաւորներու դուրսէն ղրկած դրամներով. այդ գանգուածին մէջ կարեւոր է աշխատանքի հեռանկարով Մոսկուա մեկնածներու թիւը: Ռ. Հայրապետեան կը խօսի այս վերջիններուն մատնուած պայմաններուն մասին. սխալ է կարծել որ դիւրին է գործ ճարել ու Հայաստան ղրկելու համար 100-200 տոլար մէկդի կարենալ դնել Մոսկուայի մէջ: «Նրանք շատ են աշխատում, կրելով նաեւ բազում բարոյական նուաստացումներ» կ՚ըսէ ան, հաստատելով որ անոնց մեծ մասը յոյսը չէ կտրած որ Հայաստանի մէջ կեանքը կը բարելաւուի եւ կը վերադառնան:

Հետաքրքրական է հարցումը թէ ինչպիսի՞ յարաբերութիւններ կան բնիկ Մոսկուայի Հայերու եւ Հայաստանէն վերջին տարիներուն հասածներուն միջեւ: Պատասխանը կը շեշտէ տեսակ մը որ բնորոշ չէ միայն Մոսկուայի հայկական շրջանակին: Ռ. Հայրապետեան կ՚ըսէ. «բնիկներին դուր չեն գալիս եկողների բնաւորութեան որոշ գծեր (անճշդապահութիւն, անկարգապահութիւն, լկտիութիւն եւլն.): Վերջիններս էլ նրանց մեղադրում են ռուսացածութեան մէջ»: Իսկ ինչ որ հասարակաց կը նկատէ երկու կողմին ալ, հաւասար ցուցադրութիւնն է «հայ քրէական տարրերի առատութեան երեւոյթ»ին:

Այս պարագան բնական է որ լայն բաժին ունի Ռուսերու հակակրութեան մէջ որ վերջին տարիներուն թիրախ առած է թէ՛ Հայերը, թէ՛ Ազրպէյճանցին, թէ Տաղստանցին: Ասոնց հանդէպ անհանդուրժողական զգացումներու շեշտումը Ռ. Հայրապետեան կը բացատրէ աշխատանքի աշխարհին մէջ տեղացիներու եւ եկուորներու դաժան մրցակցութեամբ: Բայց կան այդ հակակրութիւնը արդարացնող պարագաներ ալ. մոսկովեան մամուլին համաձայն, Ազրպէյճանցիները գրաւած են Ռուսիոյ բոլոր շուկաները եւ տարեկան 1,5 միլիառ տոլար կը փոխադրեն Ազրպէյճան, առանց հաշուելու թմբեցուցիչներու ապօրինի վաճառքը եւայլն: Ռ. Հայրապետեան ստոյգ չգիտնալով հանդերձ այդ հրապարակին վրայ Հայերու բաժինը, կ՚ըսէ թէ «նա էլ փոքր չէ»: Կ՚աւելցնէ թէ պէտք չզարմանայ եթէ օր մը աշխատանքի իրաւունքը իշխանութիւններու կողմէ լուծում գտած հարցի վերածուի, ինչպէս օրինակ Միացեալ-Նահանգներու մէջ:

Հայաստանի մէջ նախագահի փոփոխութեան նկատմամբ առաջին հակազդեցութիւնը կը կեդրոնանայ Ռ. Քոչարեանի «ուժեղ ու ազնիւ» մարդու յատկանիշին վրայ: Թէեւ Յ. Աւետիքեանի խօսակիցը կը յիշեցնէ թէ ժամանակին որքան «վճիտ» պատկերով կը ներկայանային Լ. Տէր-Պետրոսեան, կամ Վ. Սիրադեղեան ալ: Ինչպէս Երեւանի, Մոսկուայի Հայութեան շրջանակին մէջ ալ մարդիկ ակնդէտ կը հետեւին նոր ղեկավարին ամէն քայլին: Այնքան որ «անբաւականութեամբ են ընդունում նոյնիսկ նրա Ֆրանսայում հանգստանալու փաստը (յատկապէս գլխաւոր դատախազի սպանութիւնից յետոյ)»: Նաեւ հարց կու տան որ Ռ. Քոչարեան ինչո՞ւ նոր դէմքերով չկազմեց իր շրջապատը: Նախկիններուն դէմ գործող ազդակ մըն է այն տեսերիզը որ այլեւս մոռցուած կը կարծուէր, բայց որուն յայտնի կ՚ըլլայ որ Մոսկուայի մէջ տունէ տուն կ՚անցնի, «վաւերականօրէն» ներկայացնելով «որոշ նախկին ղեկավարների ցինիկ բարքերը»: Ռ. Հայրապետեան երբ Երեւանի մէջ իր խոր զարմանքը յայտնած է թէ «ժողովրդի համատարած թշուառութեան ու յուսահատութեան պայմաններում ի՞նչպէս կարելի է այդպէս գխտուել ու այդ աստիճան բարոյազուրկ դառնալ», իրեն պատասխանած են որ «դա այդ մարդկանց մասնաւոր կեանքն է»: Եւ դժուար չէ երեւակայել զգացումը այդ տեսերիզը դիտող Հայու մը որ «տուն, կին, երեխայ, հարազատ թողած ու Մոսկուայի միլիցիոներների ու ռեկետորների աւար դարձած է»: Եւ այսօր եթէ նոր նախագահին բարոյականի արժեչափն ալ սկսի անկում ցոյց տալ, ինչ որ արդէն կը նշմարուի, ինչպէս կ՚ըսէ Ռ. Հայրապետեան, հայ ժողովուրդը, մէջն ըլլալով Մոսկուայի հատուածը, իսկական ողբերգութիւն կ՚ապրի «հերթական սխալ ընտրութեան համար»:

Մոսկուայի համայնքը կազմակերպուած միասնականութիւն մը չունի, հակառակ որ այդ ուղղութեամբ փորձեր եղած են: Չի նմանիր բնաւ Հրեաներուն որոնք այսօր կը վերահսկեն Ռուսաստանի քաղաքական, ֆինանսական ոլորտը, լրատուիչները, եւլն.: Գաղութին անկազմակերպ վիճակին մէջ Ռ. Հայրապետեան որոշակի բաժին կը վերագրէ Հայաստանի նախկին ղեկավարութեան. կ՚ըսէ թէ օրինակ, Լ. Տէր-Պետրոսեան ոչ մէկ հանդիպում ունեցաւ Մոսկուայի Հայութեան հետ: Եւ համոզուած է որ «մինչեւ Հայոց իշխանութիւնները չբարեհաճեն վերաբերմունք դրսեւորել Մոսկուահայերու նկատմամբ, բան դուրս չի գայ»:

Մինչդեռ այդ հաւաքականութիւնը մեծ կարողականութիւն ունի Հայաստանին կարեւոր աջակցութիւն ցոյց տալու: Կը բաւէ նշել թէ կան դրամատան պատասխանատուներ, մասնաւոր ու պետական հսկայական ընկերութիւններու ղեկավարներ, տնտեսագէտ-գիտնականներ, բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, եւլն.: Եւ բոլորն ալ պատրաստ են աջակցելու: Կայ միայն պարագայ մը. անոնցմէ շատերը ետ կեցնող հանգամանք է անվստահութիւնը թէ Հայաստանի մէջ ձեռնարկած իրենց գործը լրիւ իրենց կը մնա՞յ: Կը վախնան այն խումբերէն որոնք «պատրաստ են հնարաւոր ու անյայտ բոլոր ձեւերով դուրս մղելու մրցակիցներին»:

Կարդալէ ետք Ռ. Հայրապետեանի ամենայն անկեղծութեամբ բաժնները, դատումները, ամէնէն զարմացնող նորութիւնը կը մնայ Մոսկուայի հին գաղութին վերաբերումը Հայաստանէն նոր հասնողներուն նկատմամբ. վերաբերում որ աւելի կը նմանի Սփիւռքի այլ անկիւններուն մէջ վերջին տասնամեակին յաճախ ձեւացածին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՏՈ՛ՒՐ ՁԵՌՔԴ»

Իսթանպուլահայ գրողներու համար, մօտաւորապէս երեսուն տարի, օրհնութիւն էր Պատրիարքական Աթոռի վրայ ունենալ Շնորհք Պատրիարքի նման գրասէր ու գրագէտ Հոգեւոր պետ մը: Այն գրագէտներն ու բանաստեղծները, որոնք վաթսունական թուականներէն մինչեւ իննսունական թուականներ գրականութեան պատնէշին վրայ էին, գիտէին որ Աթոռին վրայ գրականութենէ հասկցող, գրականութիւնը սիրող, գրականութեան կարեւորութեան քաջ գիտակից Պատրիարք մը կար: Եթէ գիրք մը հրատարակէին, կրնային վստահ ըլլալ որ այդ գիրքին նկատմամբ անտարբեր պիտի չմնար Շնորհք Պատրիարք: Եթէ Գիրքի Օր մը կամ գրական երեկոյթ մը կազմակերպէին, անպայման առաջին կարգի վրայ բազմած պիտի տեսնէին իրենց Հոգեւոր Պետը, որ ձեռնարկի վերջաւորութեան շատ սիրուն խօսք մը պիտի արտասանէր գրողին ու անոր գրականութեան մասին: Գրողի մը կամ բանաստեղծի մը համար հարիւր հանդիսականի համազօր չէ՞ որպէս հանդիսական տեսնել Հոգեւոր Պետ մը, հարիւր հանդիսականէ ստացուած շնորհաւորութեան համազօր չէ՞ Հոգեւոր Պետէ մը ստացուած շնորհաւորութիւնը:

Շնորհք Պատրիարք, հակառակ որ այնքան պատկառանք կը պարտադրէր իր շուրջիններուն, հակառակ որ այնքան կը սիրէր լրիւ պաշտօնականութիւն պահել իրեն ամենամօտիկ ու ամենասիրելիներու հետ իսկ, մեզի համար Հոգեւոր Պետի կողքին կրցաւ ըլլալ նաեւ գրչեղբայր մը: Որովհետեւ ինք ալ գրագէտ էր բառին իսկական իմաստով:

1983-ի կամ 1984-ի ամրան խումբ մը ընկերներու հետ դէպի Չէքքէրիյա գիւղ մէկօրեայ պտոյտի տարած էինք Ս. Փրկիչ ազգ. հիւանդանոցի պատսպարեալները: Փափաքած էինք որ մեր այդ պտոյտին մասնակցէր նաեւ Շնորհք Պատրիարքը: Իսկ ան սիրով ընդունած էր: Ինչպէս մեզի, նոյնպէս իրեն համար հոգեկան վայելք մը եղած էր տեսնել այդ անբախտ կիներուն ու այրերուն ուրախութիւնը: Ծառի մը տակ դրած էինք հանգստաւէտ բազկաթոռ մը, զոր մեր ընկերները քաղաքէն յատկապէս միասին բերած էին սիրելի Պատրիարքին համար: Զինք շրջապատած էինք ու կը խօսակցէինք հոսկէ հոնկէ: Միջոց մը յանկարծ բան մը յիշեց ու ինծի նայելով, ըսաւ.

- Տո՛ւր ձեռքդ:

Ապշեցայ, նախ որովհետեւ երբեք այդպէս եզակի դէմքով ու մտերմիկ ոճով չէր խօսած ինծի հետ, յետոյ որովհետեւ չէի հասկցած թէ ինչո՞ւ կ՚ուզէր ձեռքս: Ձեռքս երկարեցի վարանումով: Բռնեց ու երեք անգամ վերէն վար ուժգին շարժեց, ըսելով.

- Կը շնորհաւորեմ «Առաստաղ» վէպդ: Ծայրէ ի ծայր կարդացի ու շատ սիրեցի: Ի՞նչպէս կրցած ես յղանալ այդպիսի նիւթ մը:

Արդարեւ նոր հրատարակուած էր այդ վէպս եւ ես օրինակ մըն ալ նուիրած էի իրեն: Նուիրած էի, բայց ժամանակ պիտի գտնէ՞ր կարդալու: Ուրեմն գտած էր ու կարդացած էր: Եւ քիչ մարդիկ իրենց շնորհաւորական արտայայտութեան մէջ կրնային այնքան անկեղծութիւն ու անմիջականութիւն դնել, որքան այդ օր ըրած էր Շնորհք Պատրիարք: Մտածեցի որ ինծի համար ամբողջ աշխարհ մը կ՚արժէր այդ շնորհաւորութիւնը: Եւ երբ ես ըսելիք բառ չէի գտներ, ան այդ վայրկեանին շարունակեց իր խանդավառ մտածումները արտայայտել իմ գործիս մասին:

Ամէն անգամ որ մեր գրչեղբայրներէն մէկուն կամ միւսին նոր գիրքին համար Գիրքի կամ Ստորագրութեան Օր մը կազմակերպեցինք, սիրով ներկայ եղաւ ու նախագահեց: Ամէն անգամ ալ իր վերջին խօսքը արտասանելու ընթացքին դերազանցեց իրմէ առաջ խօսողները: Արդեօք յատուկ պատրաստութիւն կը տեսնէ՞ր այդ ձեռնարկին գալէ առաջ, թէ ոչ արդէն ամէն վայրկեան պատրաստ էր: Կը տարուիմ մտածելու թէ երկրորդն էր ճիշդը: Ան ամէն վայրկեան պատրաստ էր լաւ վերջաբանով մը փակելու գրական բոլոր հանդէսները, որովհետեւ ասպարէզի վրայ կարդացող մէկը չէր, որովհետեւ անտարբեր չէր իր հօտին մաս կազմող գրագէտներու գործերուն նկատմամբ, ինչպէս որ անտարբեր չէր իր համայնքին նկարիչներուն, երաժիշտներուն գործերուն նկատմամբ: Բայց բարձրաղաղակ չէր յայտարարեր արուեստներու նկատմամբ իր սէրը, որովհետեւ ի վերջոյ կը մտածէր որ իր մէջ Հոգեւոր կոչումը ամէն բանէ վերեւ պէտք էր ըլլար: Եթէ նկարիչի մը ցուցահանդէսը այցելէր ու շնորհաւորէր զինքը, բնաւ չէր յիշեցներ որ ինք ալ նկարչական հակումներ ունէր: Եթէ գրագէտի մը դիմաց անոր գործին անդրադառնար, բնաւ չէր յիշեցներ թէ ինք ալ գրագէտ էր:

Անգամ մը, կ՚երեւի թէ չարաչար գործածած էինք իր այս ժուժկալ կեցուածքը, որ բացառութիւն մը ըրաւ ու մեզի դաս մը տուաւ: Արտասահմանէն եկած բարձրաստիճան հոգեւորականներու ի պատիւ ճաշ մը սարքած էինք մեր գրչեղբայրներուն հետ: Ճաշասեղանին գլխաւոր նիւթն էր բնականաբար գրականութիւնը: Եւ պատահեցաւ որ ես ու Խրախունին իրարու հետ մրցումի ելլենք համրելով մեր մինչեւ այդ օր հրատարակած գիրքերուն թիւը: Թերեւս կ՚ուզէինք մենք մեզ ցոյց տալ որպէս երկու հեղինակներ, որոնք մրցանիշ կոտրած են իրենց հեղինակած գիրքերուն թիւով: Այն ատեն Շնորհք Պատրիարք միջամտեց ու մեզի հարցուց թէ գիտէ՞նք թէ ինք քանի գիրք հրատարակած է ցարդ: Անակնկալի եկանք: Սկսանք համրել: Իսկ ան յիշեցուց մեր մոռցածները: Եւ յայտնի դարձաւ որ ինք ալ մեզի չափ գիրք հրատարակած էր մինչեւ այդ թուականը: Զարմացանք, ամօթահար մնացինք:

Բ. Հ.

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Գ Ա Ղ Ո Ւ Թ Ն Ե Ր

ՀԱՅԵՐԸ՝ ԱՄՆ-ՈՒ ԱՄԵՆԷՆ ՀԻՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԷՆ

Հայկական ամէնէն մեծ գաղութն է Միացեալ-Նահանգներու գաղութը. անիկա իր թիւով, տնտեսական լայն կարելիութիւններով, քաղաքական կշիռով ու կատարած ներդրումով կարեւոր եւ անփոխարինելի դերակատարութիւն ունի հայ ազգային կեանքին մէջ:

Հակառակ Հայոց աշխարհէն եւ Միջին Արեւելքի հայաշատ կեդրոններէն իր ունեցած աշխարհագրական հեռաւորութեան, Ամերիկան յատկապէս վերջին հարիւր - հարիւր յիսուն տարիներու ընթացքին բացառիկ գրաւչութիւն ու քաշողականութիւն մը ունեցած է նոր հորիզոններու տակ նոր բախտ, կեանքի բարօր պայմաններ եւ ապահովութիւն գտնելու յոյսով գաղթող հայ բազմութիւններուն համար:

Ամերիկայի հայկական գաղթօճախը դարերու անցեալ ու պատմութիւն ունի, բայց դէպի Նոր Աշխարհ Հայոց գաղթը լայն թափ ստացաւ յատկապէս ԺԹ. դարու վերջաւորութեան, երբ Թրքական հալածանքներէն եւ տնտեսական անձուկ պայմաններէն ազատելու, ինչպէս նաեւ կեանքի նոր պայմաններ եւ տնտեսական նոր կարելիութիւններ գտնելու հեռանկարով հայկական գաւառներէն հոծ բազմութիւններ սկսան գաղթել դէպի Ամերիկա: Անոնք ընդհանրապէս երիտասարդներ եղած են, որոնք գաղթած են դրամ շահելու եւ նորէն Հայրենիք վերադառնալու մտադրութեամբ, եւ շատեր ալ վերադարձած են, բայց շատեր ալ մնացած են, մանաւանդ երբ վրայ հասած են հայկական կոտորածները:

Դէպի Ամերիկա Հայոց գաղթին մէջ մեծ դեր ունեցած են մանաւանդ գաւառներուն մէջ թափանցած ամերիկացի բողոքական միսիոնարները, որոնք համայնքներ կազմեցին, քոլէճներ եւ

գիրքեր բացին, Աստուածաշունչը հայերէնի թարգմանեցին, երկրագործական նոր կերպեր ներմուծեցին, անգլերէն սորվեցուցին, ժողովուրդի դաստիարակման եւ լուսաւորութեան նպաստեցին, բարեսիրական կեդրոններ բացին, ամէնէն յետամնաց եւ նախնական գիւղերու մէջ անգամ, արեւմտեան մշակոյթը ծանօթացուցին, եւ անոնց միջոցով ու անոնց հմայքէն ու քաջողականութենէն խանդավառ, ինչպէս նաեւ՝ ուսման շնորհիւ, շատեր գաղթած են Ամերիկա։

Ամերիկահայ գաղթօճախը ստուարացաւ յատկապէս Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ Մերձաւոր Արեւելքէն, Եւրոպայէն եւ այլ շրջաններէ մեծ թիւով Հայեր գաղթեցին դէպի Միացեալ-Նահանգներ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ

Հայեր առաջին անգամ հիւսիսային Ամերիկա հաստատուած են տակաւին բրիտանական գաղթատիրութեան հաստատման շրջանէն սկսեալ. Թէ ե՞րբ առաջին Հայը ոտք կոխած է Նոր Աշխարհի հողին վրայ, եւ ո՞վ եղած է առաջին անձնաւորութիւնը՝ յստակ չէ, որովհետեւ մինչեւ 1820 սովորութիւն չէ եղած Ամերիկա մտնող օտար գաղթականները արձանագրել իրենց իսկական անունով, եւ անգլերէնին համար անսովոր բոլոր անունները այն ժամանակ փոխուած եւ գրուած են անգլիական անուններու տարբերակներով։ Այս պատճառով ալ գաղթականական ցուցակներուն մէջէն դժուար է փնտռել ուեւէ գաղթականի ազգային պատկանելիութիւնը։

Հաստատ իրողութիւն է սակայն, որ Եւրոպայէն դէպի Ամերիկա գաղթականական առաջին հոսանքի շրջանէն սկսեալ Հայեր գաղթած են դէպի Նոր Աշխարհ եւ իրաւամբ ալ Հայեր Միացեալ-Նահանգներու ամէնէն հին բնակիչներու շարքին կը դասուին։

Արդարեւ, Ամերիկայի յայտնաբերումէն ետք, առաջին անգամ ԺԶ. դարուն սպանացի եւ յետոյ ալ ֆրանսացի գաղթականներ մտան ներկայ Միացեալ-Նահանգներու սահմաններէն ներս, եւ նոյն դարու վերջաւորութեան երեւցան Անգլիացիները. այս շրջանի գաղթականները սակայն շատ փոքրաթիւ էին եւ շատեր միայն ժամանակաւոր կերպով բնակութիւն հաստատած են։

Դէպի Ամերիկա գաղթականական հոսանքը սկսաւ ԺԷ. դարուն սկիզբը, երբ 1607-1608-ին 120 Անգլիացիներ բնակութիւն հաստատեցին այնուհետեւ Քենեպէք կոչուող գետի ափերուն (ներկայ Մէյն նահանգի շրջանին մէջ), Ճորճ Փոփհամի գլխաւորութեամբ, ուրկէ անոնք տարածուեցան եւ բնակավայրեր հիմնեցին։ 1607 Մայիս 14-ին Վիրճինիայի մէջ հիմնուեցաւ Ճէյմս-Թաուն բնակավայրը՝ անգլիքաններուն կողմէ։ Այնուհետեւ «Աւետեաց երկիր» սկսան գաղթել անգլիացի կրօնական (բողոքական) ծայրայեղական խմբաւորումներ՝ Մաքրակրօններ (Փիւրիթէն). Անոնց առաջիններէն էին Ուխտաւորները (Փիլկրիմ)՝ 102 հոգի, որոնք հալածանքներէն փախչելով Հոլանտայի Լէյտըն քաղաքը ապաստանած էին, ծովակալ Մայլըս Սթանտիշի եւ այլոց գլխաւորութեամբ Մէյֆլաուըր նաւով վաթսունվեց օրուան ճամբորդութենէ ետք, 1620 Նոյեմբեր 21-ին Մասաչուսէցի ծովափը ցամաք ելան եւ հիմնեցին Փլիմութը։ Անոնք կոչուեցան Նոր Աշխարհի «Հին եկուորները»։ Անոնցմէ Ուիլեմ Պրատֆորտ, որ Անգլիոյ Եորքշայր գաւառէն էր, Փլիմութի կառավարիչ եղաւ եւ մեծ դեր կատարեց Ամերիկայի կազմաւորման այդ տարիներուն։

Անգլիացիներուն առընթեր, 1609-էն սկսեալ սկսան գաղթել Հոլանտացիներ, որոնք անգլիացի նաւապետ Հենրի Հուտսընի գլխաւորութեամբ մեծ գետի մը ափին հաստատուեցան, որ այնուհետեւ Հուտսըն կոչուեցաւ. անոնք 1624-ին, Հուտսըն գետի ափին հիմնեցին Ֆորթ-Օրէնճը (ներկայ Ալպանի քաղաքը՝ Նիւ-Եորք նահանգին մէջ), իսկ 1626-ին՝ Նոր Ամսթերտամը (ներկայ Նիւ-Եորքը)։ 1619-ին Հոլանտացիներու նաւերով Ամերիկա բերուեցաւ մօտաւորապէս քսան հոգիէ բաղկացած սեւամորթ ստրուկներու առաջին խմբակը։ Գաղթեցին նաեւ Իրլանտացիներ, կաթողիկէներ, իսկ 1638-ին, Տելաուարի մէջ, Հոլանտացիներու հետ միասին հիմնուեցաւ Շուէտացիներու առաջին բնակավայրը։ Ամսթերտամէն գաղթելով 1649-ին Հուտսըն գետի ափերուն եւ Նոր Ամսթերտամի շրջակայքը հաստատուեցաւ հոլանտացի ազնուական Ռուզվէլթ ընտանիքը, որ այնուհետեւ մեծ դեր կատարեց Ամերիկայի պատմութեան մէջ։

Ներկայ Միացեալ-Նահանգներու հիւսիս-արեւելեան շրջանը, ծովակալ Ճոն Սմիթի կողմէ 1614-ին կոչուեցաւ Նոր Անգլիա։ Նոր Անգլիան, որ կ'ընդգրկէ ներկայ Քոնեքթիքըթ, Մէյն, Մասաչուսէց, Նիւ-Հեմփշայր, Ռոտ-Այլընտ եւ Վերմոնթ նահանգները, 1620-ին, իր երկու հազար երեք հարիւր բնակիչներով դարձաւ բրիտանական գաղութ։

Պատմութեան այս ժամանակաշրջանին, հայ մարդու դէպի ամերիկեան ցամաքամաս մուտքի մասին առաջին անգամ արձանագրուած է Վիրճինիա նահանգի գաղթականական ցուցակներուն մէջ, 1618-ին, եւ առաջին հայ մարդը, որուն ազգային պատկանելիութիւնը նշուած է, եղած է Ճոն Մարթին (Ճօն Մարթին տը Արմինիըն). ան հայ գրականութեան մէջ յայտնի է Յովհաննէս Մարտիկեան կամ Յովհաննէս Մարտիրոսեան անունով։

Ճոն Մարթին շահ Աբասի բռնագաղթին ժամանակ Նոր Ջուղա փոխադրուած Հայերէն է, եղած է զինուորական, ունեցած է ծովակալի աստիճան եւ Ամերիկա գաղթելէն առաջ ժամանակ մը ապրած է Լեհաստանի, Հոլանտայի եւ ապա Անգլիոյ մէջ, ուր քաղաքացիութիւն ստացած է, ժամանակ մը ծխախոտի մշակութեամբ զբաղած է եւ յետոյ ալ, իբրեւ անգլիահպատակ, գաղթած է Ամերիկա՝ իբրեւ Ճէյմս-Թաունի գաղութի անդամ. ան գաղթականական ցուցակին մէջ արձանագրուած է իբրեւ ինըսունհինգ արկ վարելահող ունեցող հողատէր։ Կ'ենթադրուի, որ Ճոն Մարթին Ամերիկա հրաւիրուած է Ամերիկացիի մը կողմէ, ծխախոտի մշակութիւնը զարգացնելու նպատակով։

Ամերիկա գաղթող հայ մարդոց մասին յաջորդ ստոյգ տեղեկութիւնը կը վերաբերի պոլսահայ երկու շերամապահներու, որոնք Ամերիկա գաղթած են 1653-1654 տարիներուն։ Այդ երկու շերամապահները, որոնցմէ մէկը՝ Գէորգ անունով, Պոլիսէն Ամերիկա հրաւիրուած է Վիրճինիայի կառավարիչը՝ Էտուըրտ Տիգս, Ամերիկայի մէջ շերամապահութիւնը զարգացնելու նպատակով։

Հայ շերամապահները սկզբնական շրջանին յաջողութիւն չգտան եւ ուզեցին վերադառնալ Պոլիս, բայց Տիգս եւ վիրճինիացի քանի մը ազդեցիկ ու հարուստ մարդիկ, զանոնք քաջալերելու նպատակով, նուէրներ տուին անոնց եւ իրենց մօտ պահեցին ու հովանաւորեցին։ Հայ շերամապահները ի վերջոյ յաջողեցան թթենիներ տնկել տալ եւ շերամապահութիւնը Վիրճինիայի տնտեսութեան գլխաւոր ճիւղերէն մէկը դարձուցին։

Այսպիսով, Հայերու նախաձեռնութեամբ շերամապահութիւնը զարգացաւ Վիրճինիայի եւ ընդհանուր առմամբ Ամերիկայի մէջ եւ ամերիկեան մետաքսի տնտեսութիւնը Հայերուն ձեռքերուն մէջ կեդրոնացաւ։ Մետաքսի տնտեսութիւնը մեծապէս նպաստեց Ամերիկայի զարգացման եւ բարգաւաճման։

Վիրճինիայի մետաքսը այնքան նշանաւոր դարձաւ, որ Անգլիոյ Զարլզ Ա. թագաւորին (1625-1649) թագադրութեան պատմուճանը Վիրճինիայէն ղրկուեցաւ. կարգ մը տուեալներու համաձայն, Անգլիոյ Զարլզ Բ. թագաւորին (1660-1685) մետաքսէ հագուստը Վիրճինիայի մետաքսէն պատրաստուած էր։

Ամերիկա հաստատուած հայ շերամաբոյծները իրենց ստացած առաջին մետաքսէն դրօշակ մը պատրաստեցին եւ ղրկեցին Ս. Էջմիածին։ Յետագային, երբ Թուրքիոյ մէջ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանը տեղեակ եղաւ նման դրօշակի մը գոյութենէն, 1898 Յունուար 16-ին նամակ մը ղրկեց Էջմիածին եւ խնդրեց, որ այդ դրօշակը իրեն ղրկեն, Ամերիկա ղրկելու համար, իբրեւ ազգային հնագոյն եւ պատմական արժէք ներկայացնող հնութիւն։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՄԱՆ ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Այս ժամանակ, ԺԷ. դարու կէսերուն, Ամերիկա մեկնող առաջին հայ շերամաբոյծներուն սկսան հետեւիլ շերամապահութեան փորձառու այլ մասնագէտներ, որոնք Ամերիկա գաղթելով մեծապէս նպաստեցին Վիրճինիայի մէջ շերամապահութիւնը զարգացնելու աշխատանքներուն։

Այսպէսով, Ամերիկա մեկնող հայ գաղթականները, որոնք ԺԷ. դարու սկիզբը սկսեալ Իրլանտացիներու, Լեհերու եւ Գերմանացիներու հետ միասին, արեւելեան եւրոպական երկիրներէն, գլխաւորաբար՝ Լեհաստանէն եւ Հոլանտայէն կը հասնէին Նոր Աշխարհ, զբաղած էին առեւտուրով, արհեստներով եւ մասնաւորաբար ծխախոտի մշակութեամբ եւ մետաքսագործութեամբ։

Այս ժամանակ Ամերիկա անապահովութեան, գաղթական ճերմակներու (ծանօթ՝ քաուպոյ անունով, որ կովարած կը նշանակէ) եւ բնիկ հնդիկ ցեղախումբերու միջեւ տեւական պատերազմներու երկիր էր։ Անգլիացի, սկովտիացի, իրլանտացի, գերմանացի, հոլանտացի եւ այլ ազգերու պատկանող գաղթականները, որոնց թիւը 1650-ին 50,400 հոգիի հասած էր, երկրին մօտաւորապէս մէկէն մէկուկէս միլիոն հաշուող կարմրամորթները սկսած էին դանդաղօրէն բնաջնջել, քշել դէպի երկրին խորերը եւ անոնց բերրի հողերն ու ջուրերը նուաճելով՝ իրենց խաշինքներուն համար անծայրածիր արօտավայրեր ձեռք ձգել, ուր ընդարձակ ագարակներ շինեցին եւ անասնապահական ու երկրագործական տնտեսութիւնը զարգացուցին։

Կարմրամորթները, իրենց կարգին, ագարակներու վրայ յարձակումները սաստկացուցին։ ԺԷ. դարու պատերազմներուն մէջէն նշանաւոր է մանաւանդ Փեքոթ ցեղախումբին 1637-ին շղթայազերծած մեծ յարձակումը՝ Քոնէքթիքըթի ագարակներուն վրայ, ինչպէս նաեւ 1675-էն 1676, Ուամփանոակ եւ Նարրականսէթ ցեղախումբերուն մղած պատերազմները՝ Նոր Անգլիոյ գաղթավայրերուն դէմ եւ այլն։

Գաղթատէրերը իրենց անծայրածիր հողերը մշակելու համար հետզհետէ աւելի մեծ թիւով սեւամորթ ստրուկներ սկսան բերել Ափրիկէէն, եւ 1619-էն սկսեալ, իւրաքանչիւր տարուան ընթացքին հարիւրաւոր ստրուկներ բերուեցան Ամերիկա։ 1670-ին անոնց թիւը հասաւ երկու հազարի։

Միւս կողմէ, մրցակցութիւնները անպակաս էին տարբեր ազգերու պատկանող գաղթականներու միջեւ, որոնցմէ յիշենք Շուէտացիներու եւ Հոլանտացիներու միջեւ 1655-ին պատահած կռիւները։ Այնուհետեւ, իրարմէ անջատ գաղթավայրերը հետզհետէ սկսան անգլիական իշխանութեան ենթակայ դառնալ. այսպէս, հոլանտական Նոր Ամսթերտամ գաղթավայրը 1664-ին գրաւուեցաւ անգլիական ուժերուն կողմէ եւ այնուհետեւ կոչուեցաւ Նիւ-Եորք, ի պատիւ Անգլիոյ Զարլզ Բ. թագաւորին եղբօր՝ Եորքի դուքս Ճէյմսի։

Ամերիկայի կազմաւորման այս ժամանակաշրջանէն արդէն Հայեր զգալի ներկայութիւն էին Նոր Անգլիոյ գաղթավայրերուն մէջ, թէեւ անոնք ընդհանրապէս անգլիական եւ օտար անուններով արձանագրուած եւ ծանօթ ըլլալով՝ շատ քիչերու ազգային պատկանելիութիւնը ստոյգ է։

Այսպէս, դատաւոր Սամուէլ Սիուըլ իր «Օրագրութեան» 1682 Նոյեմբեր 15-ի էջին վրայ գրած է. «Մասաչուսէց նահանգի Քէմպրիճ քաղաքի եկեղեցին կ'երթայի միշտ ընկերակցութեամբ երիտասարդ հունգարացի պարոն Զատորիի, որուն Հայ մը եղած ըլլալը հաստատեցի»։ Ստեփան անունով այս Հունգարահայուն մականունը հաւանաբար Ծատուրեան եղած է եւ ժամանակին Հունգարիա ապաստանած հայ գաղթականներու շառաւիղներէն եղած է։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻՆ

Ամերիկա ԺԷ. դարու վերջաւորութենէն սկսեալ եւ ԺԸ. դարուն թեւակոխեց զարգացման աւելի արագ հանգրուան մը. 1700-ի տուեալներով, բնակչութեան թիւը հասաւ 250 հազարի, 1720-ին՝ 466 հազարի, իսկ 1750-ին՝ մէկ միլիոնէն աւելի։ Հետզհետէ նոր բնակավայրեր, գիւղեր եւ քաղաքներ հիմնուեցան եւ նոր շրջաններ շէնցան ու բարգաւաճեցան, զարգացան գիւղատնտեսութիւնը, արհեստներն ու արդիւնաբերութիւնը։

Միաժամանակ գաղթավայրերը տարածուեցան դէպի հարաւային եւ հարաւ-արեւմտեան շրջաններ. յիշենք Ճորճիա նահանգի բնակիչներուն զինուորական մեծ յարձակումը՝ 1732-ին, Ֆլորիտայի Սպանացիներուն դէմ։

Կռիւները անպակաս էին նաեւ քաւպօյներուն եւ կարմրամորթներուն միջեւ. այս ժամանակաշրջանի կռիւներէն յիշենք հիւսիսային Քարոլայնի մէջ, 1711-1712-ի Թուսքարորաներու եւ քաւպօյներու կռիւները, 1714-1715-ին՝ Եամասէններուն եւ քաւպօյներուն կռիւները՝ հարաւային Քարոլայնի մէջ, Միչիկընի շրջանը բնակող կարմրամորթ Օթթաուա ցեղախումբի պետ Փոնթիաքի ապստամբութիւնը՝ 1763-ին, եւայլն։

Գիւղատնտեսութեան զարգացման պայմաններուն տակ, հողատէրերը աւելի մեծ համեմատութեամբ սկսան սեւամորթ ստրուկներ բերել Ափրիկէէն. արդէն Անգլիոյ մէջ 1661-ին ընդունուած օրէնքը կը նախատեսէր ստրուկներու կանոնաւոր մատակարարումը Հիւսիսային Ամերիկայի գաղութներուն մէջ։ ԺԸ. դարասկիզբին իւրաքանչիւր տարի հազարաւոր սեւամորթներ բերուեցան. 1715-ին անոնց թիւը հասաւ 23 հազարի, 1765-ին՝ 80-էն 90 հազարի, իսկ ամերիկեան Յեղափոխութեան շրջանին, 1776-ին՝ 150 հազարի։

Ամերիկայի զարգացման այս ժամանակաշրջանին Հայեր զգալի աւանդ ներդրեցին իրենց նոր հայրենիքի վերելքին եւ բարգաւաճման։ Անոնց մէջ կային շերամի փորձառու վարպետներ եւ մշակողներ, արհեստաւորներ, վաճառականներ, արուեստագէտներ եւ զանազան մասնագիտութեանց տէր մարդիկ։

Այս ժամանակի ամերիկացի բանաստեղծ Ֆերրար, Վիրճինիայի նուիրուած իր մէկ բանաստեղծութեան մէջ, դրուատելով հայ գաղթականներու գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ, կ'ողջունէ անոնց Ամերիկա մուտքը՝ իբրեւ աշխատասէր եւ ստեղծագործող ժողովուրդ։

Ամերիկա մտնող հայ փոքրաթիւ գաղթականները այդ ժամանակ բնակութիւն հաստատեցին տարբեր շրջաններու մէջ, իւրաքանչիւրը՝ իր գործին եւ պայմաններուն համեմատ եւ իրարմէ անջատ, առանց հաւաքական կեանքի պայմաններ ստեղծելու։

Այս ժամանակաշրջանի Հայերէն իբրեւ օրինակ կը յիշուի Պետրոս Թումաթեան. ան միսիոնար եղած է, 1712-ին Անգլիայէն Ամերիկա մեկնած է եւ ժամանակ մը Քարոլայն նահանգը բնակութիւն հաստատած է եւ յետագային Մերիլէնտ անցած է։ Այլ Հայ մը՝ Ստեփան Դարեան (կամ Տէրեան), ապրած է Ճորճիա նահանգին մէջ, 1730-1740-ական տարիներուն։

* * *

Միացեալ-Նահանգներու ժողովուրդին մէջ, մանաւանդ վերջին տասնամեակներուն, մեծ ջանքեր եղած են ինքնութեան հաստատման եւ արմատներուն վերադառնալու ու անոնց ծանօթանալու իմաստով։

Իրենց նախահայրերուն «Աւետեաց երկիր» գաղթէն եւ ամերիկացի ժողովուրդի կազմաւորումէն դարեր ետք իսկ, այսօր մարդիկ կը խօսին իրենց պատկանելիութեան, իրենց նախահայրերուն ուրկէ, ո՞ր շրջանէն, գիւղէն կամ քաղաքէն գաղթած ըլլալու, իրենց ընտանիքին ծագման եւ աւանդութիւններուն մասին։

Այսպէս, պահուած է Մէյֆլաուըր նաւով 1620 Նոյեմբեր 21-ին Ամերիկա ցամաք ոտք դրած անգլիացի 102 գաղթականներուն ճիւղագրութիւնը (որոնց մեծագոյններէն մէկն է Ամերիկայի պատմութեան մէջ մեծ դեր կատարած Պրատֆորտ ընտանիքը), որ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը։ Այդ գաղթականներուն հինգը ծագումով ֆրանսացիներ էին, որոնց առաջին սերունդ իսկ անգլիացած էր. անոնցմէ են Ֆիլիփ տը լա Նոյի սերունդը՝ Տելանօ մեծ ընտանիքը (տը լա Նոյ անգլերէն հնչումով եղած է Տելանօ), եւ մանաւանդ՝ Քարթիէ, անգլերէն հնչումով՝ Քարթըր, որ Ամերիկայի ծանօթ ընտանիքներէն մէկն է։ Հաստատուած չէ, թէ Քարթըր ընտանիքը կապ ունի՞ Գանատան գլխաւոր յայտնաբերողներէն ծովախոյզ Ժագ Քարթիէի հետ։

Յիշենք նաեւ, որ 1976-ին հրատարակուեցաւ Միացեալ-Նահանգներու ամէնէն հին 184 ընտանիքներուն անունները. Աստոր, Ֆորտ, Կեթթի, Կրոսվենոր, Քենետի, Ռոքֆելլըր, Ռուզվէլթ, Թաֆթ, Վանտերպիլթ, Ուաշինկթըն, Ուորըն եւ ուրիշներ։

Այս իմաստով, իբրեւ Միացեալ-Նահանգներու ամէնէն հին բնակիչներէն, շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կարելի է կատարել հոն հաստատուած առաջին Հայերու այսօրուան սերունդներուն մասին, մանաւանդ որ այսօր լրիւ ամերիկացած կարգ մը ընտանիքներու մօտ պահուած է հայկական ծագման աւանդութիւն մը։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ. - Վաղինակ Մխաքճեանի յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ Ցակոբ Զէքիեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ» օրաթերթին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վ. Ճառայեան 150 Ֆր.:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, տեղի կ՚ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ աւարտին մատաղի աւանդական օրհնութիւն ու բաշխում:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները տիկին Շանթուղ Հիսայեանի մահուան առթիւ՝ . Տէր եւ Տիկին Քալիչեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փարթամեան (Գալիֆորնիա) 50 տոլար:

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente

Le *MIME EDOUARD GHAZARIAN*
dans un monospectacle
de pantomime

Balafre du silence

Création et mise en scène :
Edouard GHAZARIAN

Dimanche 4 Octobre à 17 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118. rue de Courcelles —
M° Courcelles 75017 Paris
P.A.F. : -18 ans: 30 F — Adultes: 50 F

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

•

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նիւթ՝

"ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԵՐԱԶ, ՔԱՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ"

Սահիկներու ցուցադրութիւն

Կը դասախօսէ՝
ՏՈՔԹ. ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 8,
ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1998-99 ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն. -
Հեռ. - 04. 91. 77. 84 70

U.G.A.B. Paris — U.G.A.B. Jeunes

Date à retenir

SAMEDI 12 DECEMBRE à 20 h 30
Cathédrale
Sainte-Croix des Arméniens
13, rue du Perche, 75003 Paris

CONCERT

La Chorale « K O G H T A N »
de l' U. G. A. B.
dirigée par HAÏG SARKISSIAN

U.G.A.B. Paris — U.G.A.B. Jeunes

Centre Culturel Alex Manoogian
ACTIVITÉS PÉDAGOGIQUES 1998-1999

Dans le cadre de ses activités l'UGAB-Paris — Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours :

— d'arménien pour enfants (à partir de 6 ans), le Samedi à 14h30;

— d'arménien pour adultes, le Samedi à partir de 16h30;

— d'arménien préparation BAC (arménien occidental et oriental), le Vendredi de 19h à 20h30 et le Samedi de 16h à 18h

Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales.

— Cours d'arménien adultes, les Lundi et Mardi soir. Méthode active basée sur conversation, textes llittéraires, revues de presse;

— Chorale enfants, le Samedi à 14h30; adultes, le Jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (chevi);

— Danse arménienne, le Samedi à 16h30 adultes, le Lundi à 20h30;

— Théâtre enfants, le Samedi; adultes, le Vendredi.

NOUVEAU ... NOUVEAU ... NOUVEAU
ATELIERS D'ENFANTS

Les Mercredis 14h30 - 17h

— Travaux manuels;
— Initiation au solfège sur des instruments de base;
— Cours de piano;

— Enfants à partir de 4 ans —

U. G. A. B. :
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Tél. 01.42.27.12.26 M° Courcelles

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 68-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղի արարողութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հոգեւորականներու եւ հանգուցեալ սատարողաց հոգիներու յիշատակին: Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Archalouïs Thadéossian» de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou
Jeudi — De 19h à 20h30.
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— M° Cadet ——

Renseignements et inscriptions auprès de :
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h);
Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 3 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
Tous les samedis, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,
tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE *S A H A K - M E S R O P*
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

DIMANCHE 6 DECEMBRE à 15 heures 30

CONCERT UNIQUE

La première partie est consacrée aux victimes du tremblement de terre d'Arménie de 1988

à l'AUDITORIUM DU PHARO
58, boulevard Charles-Livon — 13007 MARSEILLE

CHORALE SAHAK—MESROP

avec la participation de :
CHORALE SAYAT NOVA DE NICE
ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

sous la direction de :
KHATCHIG YILMAZIAN

Solistes :
FABIENNE CHANOYAN, Soprano,
BAGHDASSAR OHANIAN, Baryton

Au programme des œuvres de :
Dikranian, Hovanessian, Bartevian, Haroutiounian...

Vente des billets :
FNAC — VIRGIN — Centre Culturel SAHAK-MESROP (Tél.: 04.91.77.84.70)
——— Prix : 180 F ———

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
avec sa Méthode Audiovisuelle
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. FRENGHIAN — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h
3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI 29 SEPTEMBRE 1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.474 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.474

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄԱԿ-Ի ԱՌՋԵՒ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, տեղական ժամով 10-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ելոյթ ունեցաւ (ռուսերէն) ՄԱԿ-ի 53-րդ ընդհանուր ժողովին առջեւ:

Յայտնելէ ետք, թէ ընթացիկ տարին զգուշացման նշաններու եւ միաժամանակ յոյսերու ժամանակաշրջան մը եղած է, նախագահ Քոչարեան անդրադարձած է միջազգային բեմի վրայ նշմարուած դըրական զարգացումներուն, օրինակ բերելով Իրլանտայի պարագան: Ան շարունակելով ըսած է, թէ Հայաստան խորապէս մտահոգ է ի տես հիւլէական զինարշաւին եւ թէ Հայաստան կառչած կը մնայ հիւլէական զէնքերու տարածումը արգիլող ձգտումներուն: Նախագահը աւելցուցած է, թէ Հայաստան աշխուժօրէն մասնակցելու ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովի 20-րդ յատուկ նստաշրջանին, այն խոր համոզումով, որ թմրեցուցիչներու մաքսանենգութիւնը լրջօրէն կը խոչընդոտէ բազմաթիւ երկիրներու տնտեսական բարգաւաճումը եւ քաղաքական կայունութիւնը: Հայաստան, աւելցուցած է նախագահը, գործօն մասնակցութիւն ունեցաւ Միջազգային Քրէական Դատարանի կազմութեան աշխատանքին, տրուած ըլլալով, որ Հայաստան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ միջազգային ոճրագործութիւններու դէմ պայքարին, ներառեալ ցեղասպանութեան ոճիրին, մարդկութեան դէմ ոճիրներուն եւ պատերազմական ոճիրներուն: «Համոզուած ըլլալով, որ ՄԱԿ-ը պէտք է առաջնորդող դեր ունենայ միջազգային հակաոճրային ռազմավարութեան մը մշակման մէջ, Հայաստան կը զօրակցի 2000 թըւականին Վիէննայի մէջ Ոճիրները Կանխելու եւ անօրէնները պատժելու ուղղեալ ՄԱԿ-ի 10-րդ համագումարին»: Այս ծիրին մէջ, Հայաստան կը դատապարտէ ահաբեկչութեան բոլոր տեսակի դրսեւորումները: Թանզանիոյ եւ Քենիայի վերջին դէպքերը անգամ մը եւս ցոյց տուին գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը, պայքարելու համար այդ չարիքին դէմ: Հայաստան, շարունակած է նախագահը, զօրավիգ կը կանգնի հիւլէական ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ՄԱԿ-ի համագումարի մը, որ առաջարկուած է Ռուսաստանի կողմէ: Նախագահը անդրադարձած է նաեւ Մարդկային Իրաւանց Տիեզերական Հռչակագրի 50-ամեակին, ինչպէս նաեւ ՄԱԿ-ի Ցեղասպանութեան Ուխտին: Ան այս հարցը կապած է Հայկական Հարցին ու այս մասին ըսած հետեւեալը. «Ինչպէս ծանօթ է, միջազգային համայնքը օրին կտրուկ կերպով չդատապարտեց Հայկական Ցեղասպանութիւնը որ պատահած էր Օսմանեան Կայսրութեան մէջ 1915-ին, եւ այս դէպքը պատճառ դարձաւ որ կարգ մը վարչակարգեր ցեղասպանական նորանոր արարքներ կատարեն»: Նախագահ Քոչարեան յայտարարած է. «Երեանները Ողջակիզումէն ետք, ՄԱԿ-ը զբաղեցաւ ցեղասպանութեան հարցով, զայն բնութագրելով իբրեւ մարդկութեան դէմ ոճիր եւ 1948 Դեկտեմբեր 9-ին որդեգրեց վերոնշեալ Ուխտը: Հակառակ այս փաստին, վերջին հինգ տասնամեակներուն, ցեղասպանական ոճիրներ գործուեցան աշխարհի զանազան վայրերու մէջ՝ մէկէ աւելի անգամներ: Վերջերս զանազան խորհրդարաններ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցան ու ասիկա կը փաստէ այդ չարիքին դէմ պայքարելու անհրաժեշտութիւնը: ՄԱԿ-ի Ընդհ. ժողովը, Հայաստանի եւ հինգ այլ անդամ Պետութիւններու նախաձեռնութեամբ, իր ներկայ օրակարգին վրայ ներառեց Ցեղասպանութեան Ուխտի 50-րդ տարեդարձի հարցը: Կը յուսանք որ ճիգերը միացնելով, մարդկութիւնը վճռական քայլ մը պիտի առնէ այդպիսի ոճիրները յառաջիկայ դարուն անհետացնելու համար»: Հայաստանի ղեկավարը նաեւ անդրադարձած է տնտեսական հարցերու եւ բարգաւաճումի համար անհրաժեշտ միջազգային համագործակցութեան ճիգերուն: Ան բերած է օրինակները ՏՐԱՍԵԿԱ-յի, ՀԱՊ-ի, Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան եւլն.: Այս ծիրին մէջ ան յայտնած է, որ Հայաստան ակեղծ է համագործակցութեան իր ճիգերուն մէջ եւ աւելցուցած, որ Թուրքիոյ եւ Ազրպէջանի հաստատած շրջափակումը «լուրջ խոչընդոտ մըն է նման համագործակցութեան մը դիմաց»: Բայց, ըսած է ան, այսպիսի խոչընդոտներ յաջողութեամբ չեն պակսիր: Նախագահ Քոչարեան կարեւորութեամբ անդրադարձած է նաեւ Արցախի հարցին եւ յայտարարած, թէ «դժբախտաբար, ներկայիս բանակցութիւններու գործընթացը անելի մատնուած է: Համոզուած ենք, որ այս անելի գլխաւոր պատճառներն են Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակին անորոշ բնոյթը եւ Լեռնային Ղարաբաղի հետ բանակցելու Ազրպէջանի մերժումը, ինչպէս նաեւ Ազրպէջանի կողմէ նախապայմաններու պնդումը՝ Ղարաբաղի ապագայ կարգավիճակին շուրջ: Միջազգային համայնքը պէտք է առաւելագոյն ճիգ ի գործ դնէ այս խոչընդոտները յաղթահարելու համար: Բայց եւ այնպէս, աչքի առջեւ ունենալով Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան մասնայատկութիւնները, անոր լուծումը կը պահանջէ ոչ աւանդական մօտեցումներ, հիմնուած՝ հակամարտութեան երկու կողմերու համահաւասար իրաւունքներուն վրայ, վերջ տալով Լեռնային Ղարաբաղի "մեկուսացեալ" կացութեան եւ միջազգային ապահովական երաշխիքներ տրամադրելով անոր բնակչութեան: Հայաստան պատրաստ է յառաջ ընթանալու եւ կոչ կ'ուղղենք Ազրպէջանի՝ բանակցութիւնները վերսկսելու առանց նախապայմաններու, որպէսզի կարելի ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան համապարփակ լուծում մը գտնել»:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԵՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

Նախորդ օր, Սեպտեմբեր 24-ին, այսինքն նախագահին ժամանման օրն իսկ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Արեւելեան Թեմի առաջնորդարանը:

Յետ միջօրէի ժամը 2-ին, ընկերակցութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի, Հայաստանի Հանրապետութեան Ուաշինկթընի դեսպան Ռուբէն Շուգարեանի եւ ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան Մովսէս Աբէլեանի, նախագահը ժամանած է Առաջնորդարանի համալիրը: Ս. Վարդան Մայր Տաճարի մուտքին՝ զինք դիմաւորած են Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ կարգ մը եկեղեցական հայրեր:

Շքախումբը ուղղուած է Առաջնորդարանի դահլիճը, ուր հոծ թիւով հրաւիրեալներ կը սպասէին հանդիպելու Մայր Հայրենիքի նախագահին: Ներկայ էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ նախորդ օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտ. 23-ի յետ միջօրէին հասած էր: Հրաւիրեալները ողջունած է թեմին առաջնորդ՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան: Իր խօսքին աւարտին ան նախագահին յանձնած է Հարիւրամեակի շքանշանը: Ապա, Խաժակ Արք. քանի մը խօսքով արտայայտուած է Զօր. Արամ Գարամանուկեանի պատերազմական շնորհներուն եւ ազգային ազնիւ նկարագրին մասին, եւ նախագահին ներկայացուցած հանգուցեալ զօրավարին այրին՝ տիկին Յասմիկ Գարամանուկեանը, որ Հայաստանի նախագահին նուիրած է իր ամուսնոյն սուրը՝ մաղթելով որ Հայաստանի ղեկավարներն ու հայ ժողովուրդը միշտ անպարտելի մնան:

Ռ. Քոչարեան սուրը ստանալէ ետք, ժպիտով մը ըսած է. - «Ձեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ ամէն մարդ ինծի զէնք կը նուիրէ...»: Ապա, ի մէջ այլոց ըսած. - «Ինծի համար անսպասելի էր այս սուրի նուիրումը, եւ պէտք է ըսեմ որ այս սուրը ինծի համար մեծ արժէք ունի: Այս սուրով եւ նման այլ սուրերով մենք անպայման կը պահպանենք մեր անկախութիւնը: ... Մենք բոլորս միասին՝ Հայաստան, արտասահման եւ Արցախ պարտաւոր ենք այդ անկախութիւնը պահել: ... Մեր Եկեղեցին միշտ եղած է պետութեան հետ միասին, և այն աղօթքները՝ որոնք Վեհափառ Տէրը կ'արտասանէ, այն աղօթքները որոնք այսպիսի հոգեւոր կեդրոններու, եկեղեցիներու մէջ կ'արտասանուին՝ ուղղուած կ'ըլլան մեր պետութեան բարօրութեան»:

Նոյն իրիկունը ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Մարիոթ Մարքի պանդոկին մէջ, ուր նախագահը իր ելոյթին մէջ առաւելաբար ծանրացած է Սփիւռքահայութեան վրայ:

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26-ին, նախագահը իր շքախումբով Լոս-Անճըլըս կը ժամանէր, նոյն իրիկունը Սէնչըրի Փլազա պանդոկին մէջ ճաշ մը տեղի կ'ունենար:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 26/28)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ուրբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19-ին 4 բալ ուժով (Մերքալլիի վրայ՝ 12) երկրաշարժ մը պատահած է որուն վերնակեդրոնն էր Արտաշատէն տասը քմ. դէպի արեւելք:

ԱԺՄ-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՔ

ԱԺՄ-ի Սեպտեմբեր 25-ի երեւանեան հանրահաւաքը նուիրուած էր 1996-ի նախագահական ընտրութեան յաջորդած իրադարձութեանց: Ելոյթ ունեցողները՝ Շ. Քոչարեան, Ա. Սադոյեան, Ազգ. Առաջդիմութեան կուսակցութեան ղեկավար՝ Ալ. Պաղտասարեան, Ազգ. Պետութիւն կուսակցութեան նախագահ Ս. Շահինեան չեշտած են թէ նախորդ եւ ներկայի իշխանութիւնները քիչ բանով տարբեր են իրարմէ: Անոնք պնդած են նաեւ թէ 1996-ի եւ 1998-ի նախագահական ընտրութիւնները նոյն բեմադրութեամբ տեղի ունեցան: Հանրահաւաքին ելոյթ ունեցած է նաեւ ԱԺՄ-ի նախագահ Վ. Մանուկեան. ան եւս բաւական քննադատական մօտեցում ունեցած է ներկայի իշխանութեան եւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի ընթացքին: Ըսած է թէ իշխանութիւնը խումբ մը մարդոց ձեռքը կեդրոնացած է. իսկ այդ մարդիկը կը կազմեն գլխաւորաբար ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի զօրակիցները, այսինքն՝ Պաշտպանութեան Նախարար Վ. Սարգսեան, Երկրապահը, քողարկուած ձեւով ՀՀՇ-ն, նաեւ ՀՅԴ-ն: Վ. Մանուկեան չեշտած է թէ ընտրութենէն ի վեր երկրին մէջ ոչ մէկ դրական ընթացք կը նկատուի եւ թէ անհրաժեշտ է իշխանութիւնը վերադարձնել ժողովուրդին, սակայն, առայժմ միայն սահմանադրական մեթոտներով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋ ՔՈՀԼԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Կ. ՇՐԷՕՏԷՐ

Ինչ որ այլեւս անխուսափելի կը նըկատուէր պատահեցաւ, Սեպտ. 27-ին, Գերմանացիները ճամբու դրին Հելմութ Քոհլը, որ 16 տարիներու երկայնքին վարած էր երկիրը, այլ մանաւանդ կերտիչը եղած էր Գերմանիոյ վերամիացման: Բայց, ճիշդ այդ վերամիացման հաշուեցոյցն է զոր վճարեց Քոհլ, քանի չկրցաւ առաջքն առնել օրէ օր ծաւալող գործազրկութեան եւ գլխաւորաբար նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ ընտրողներն են որոնք իրեն դէմ քուէարկեցին: Գերմանացիք, այսօր, փոփոխութիւն կ'ուզեն եւ այդ փոփոխութիւնը եւ նոր օրերը կ'ակնկալեն ընկեր - դեմոկրատներէն եւ անոնց պարագլուխէն՝ Գերհարտ Շրէօտէրէ, 54 տարեկան որ կը խոստանայ արդիականացնել երկիրը: Ոչ վերջնական արդիւնքներու համաձայն, Շրէօտէրի կուսակցութիւնը ստացած է ձայներու 41,4%-ը, Քոհլի քրիստոնեայ - դեմոկրատները միայն 34,7%, Կանաչները՝ 6,5%: Շրէօտէր Կանաչներու հետ կ'ապահովէ բացարձակ մեծամասնութիւն մը Խորհրդարանին մէջ: Ծայրայեղ աջը չյաջողեցաւ մուտք գործել Խորհրդարան: Սեպտ. 28-էն իսկ Շրէօտէր կը ձեռնարկէր իր կառավարութեան կազմութեան: Քոհլ ընդունեցաւ իր պարտութիւնը եւ ստանձնեց ամբողջական պատասխանատուութիւնը, հրաժարականն ալ տալով կուսակցութեան նախագահի իր պաշտօնէն:

Շրէօտէր աղքատ ընտանիքի մը ծոցը ծնած է, աշկերտութիւն ըրած 14 տարեկանին, ապա ուսումը շարունակած եւ փաստաբանի վկայական ստացած: Ընկեր - դեմոկրատ կուսակցութեան անդամակցած է 1963-ին, որպէս մարքսիստ նախագահը դարձած ընկերվարական երիտասարդութեանց: Իր չորրորդ կինը լրագրողուհի է. իր հակառակորդները շահագործած են նաեւ իր անձնական կեանքը, ծանօթ իր կեանքին արկածախնդրութիւններուն: Ամէն պարագայի մէջ, հարցականները շատ են: Կը թուի որ ինք աւելի մօտ է Անգլիոյ քան Ֆրանսայի մինչ Եւրոպան Ֆրանսա-Գերմանիա առանցք մըն է եւ չի ներշնչեր այն ապահով վստահութիւնը զոր ունէր Քոհլ: Որքան ալ պարտութիւնը ծանր ըլլայ, Քոհլ չի դադրիր քաղաքական մեծ դէմք մը ըլլալէ որ պատմութեան մէջ կը մտնէ մեծ դռնէն:

Արեւմտեան ղեկավարները շնորհաւորեցին Շրէօտէրը, Շիրաք հրաւիրեց Փարիզ, այս շաբաթ իսկ եթէ կարելի է:

Գերմանական ընտրութեան դրութիւնը բաւական բարդ է: 60,5 միլիոն Գեր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մենք Հայերս, երբ կը քննենք մեր վիճակը, բարի սովորութիւնը ունինք մեր ազգը բաղդատելու Հրեաներուն, դանոնք օրինակ բերելու իբրեւ «իրար բռնող», «կազմակերպուած», «ապագան ծրագրող», «աշխարհին տիրելու առաքելութեամբ գինուած» ազգ մը: «Տասը Հրեայ մէկ Հայ չարժեր, բայց տասը Հայ մէկ Հրեայ չարժեր» ըսելու վարժուած ենք: Երկու բառով, Հրեաները դարձած են խորհրդանշանը յառաջ դիմող ու յաջողած ազգին, մինչ Հայերս օրէ օր կը նահանջենք, երնէկ տալով հին օրերուն: Մեր անցեալը միշտ աւելի երջանիկ ու գրաւիչ կը թուի մեզի, քան մեր ներկան: Իրականութեան մէջ, պատրանք մըն է այս մտածումը, որովհետեւ ուշադիր նայուածքը պիտի տեսնէ թէ մենք ալ կը յառաջդիմենք, մեր ձեւով ու չափերով: Խնդիրը այն է, որ այն օրէն, 19-րդ դարու կէսերուն, երբ Յովհան Միրզա Վանանդեցի Հայաստան Երկիր Դրախտավայր բառերը քով քովի դրաւ (աւելի ուշ երգի ալ պիտի վերածուէր), Հայերուն գիտակցութեան մէջ այդ մտածումը բերաւ, թէ մեր պատմութիւնը մէկ ուղղութեամբ կրնար զարգանալ -ոչ թէ դէպի պղտոր, չար եւ փոթորկալից ապագան՝ այլ դէպի ետ, դէպի հոն ուրկէ կու գայինք, դէպի «երկիր դրախտավայրը», ապահով ու բարի մեր անցեալը: Կրօնական մտածողութեան այս տարօրինակ ներգործութիւնը մեր պատմական գիտակցութեան վրայ Վանանդեցիէն 50 տարի առաջ ապրած ու ստեղծագործած է Հ. Միքայէլ Չամչեանին վրայ, որուն «Հայոց Պատմութիւնը» շատ մօտէն կը հետեւի «Հայաստան երկիր դրախտավայր» գաղափարախօսութեան: «Մեր ապագան մեր ետի՞ն է», կրնանք իրաւացիօրէն հարցնել, եթէ պահ մը ընդունինք, թէ պատմութիւնը որեւէ տեղ մը գացած ունի:

Ամէն պարագայի մէջ, «Դրախտավայր երկրի» կարօտ, անցեալի կորսուած անմեղութիւնը, հայրական ապահովութիւնը, հողին տուած տոկուն յենարանը պատանութեան խաչալիզմն ալ յաւատեսութիւնը իտէալ ու երեւակայական կեանքի մը յիշատակները- ամբողջ ենթամշակոյթ մը կ'ընկերանայ մեր քայլերուն: Գրականութեան վերածուած, ասիկա կը ներկայանայ, կէս դարէ ի վեր, իբր պարտուողականութեան, անխուսափելի նահանջի ու ձուլումի ոգին՝ որ ժառանգ մնացած է Եղեռնէն: Երբ այս մտայնութեան վրայ կու գայ աւելնալ բարոյախօսներու, քարոզիչներու եւ չինծու մարգարէներու դատապարտութիւնը «անբարոյացած, ապականած» քաղաքակրթութեան մը՝ մարդ չի կրնար չափսոսալ մարդկային միամտութեան եւ տգիտութեան վրայ:

Այս կէտին, չահեկան պիտի ըլլայ աչք մը նետել Հրեաներու այժմու քաղութեան վրայ, իրենց իսկ աչքերով ու փորձել գտնել, թէ ի՞նչ միջոցներ կը գործածեն իրենց ճերմակ ջարդը կասեցնելու համար: «The New-York Review of Books»ի 1998 Օգոստոս 13-ի թիւին մէջ, Gary Wills «How Odd of God» յօդուածին մէջ, կը գրէ թէ 1937-ին Միացեալ-Նահանգներու բնակչութեան 4%-ը Հրեայ էր, մինչ այսօր՝ 2%-ի իջած է: 1939-ին, Եւրոպայի մէջ 10 միլիոն Հրեայ կ'ապրէր, մինչ այսօր այդ թիւը իջած է 2 միլիոնի, թիւ մը որ 2000 թուականին մէկ միլիոնի պիտի իջնէ:

Ի՞նչ է պատճառը այս նուազումին, կը հարցնէ Հրեայ յօդուածագիրը: Մէկ պատասխան ունի գոնէ Միացեալ-Նահանգներու մասին -կեանքի մէջ յաջողութիւնը ու բարեկեցիկ կենցաղը: Ուրիշ խօսքով, բարեկեցիկ ու յաջողած ընտանիքները քիչ զաւակ կը բերեն: Այսինքն՝ 1,6 հոգի՝ ամէն մէկ զոյգի համար, որ չի բաւեր մեռնողներուն բացը գոցելու իսկ: Երկրորդ պատճառ՝ օտար ամուսնութիւնները: 1965-ին օտարներու հետ ամուսնացողները 9% էին միայն, բայց այսօր՝ այդ թիւը բարձրացած է 53-էն 58-ի: Զարհուրած այս կացութենէն, յօդուածագիրը հարց կու տայ - ի՞նչ է պատճառին պատճառը:

Պատասխանը քիչ մը նման է մեր Հայերուս կացութեան: Երեք բառ միայն - փոխուած է աշխարհը: Հին ժամանակներուն Հրեաները մարդկութենէն մերժուած, մեկուսացուած էին, եւ ստիպուած էին սեղմ, ինքնամփոփ ու գոց ընկերութիւններ կազմել, կէթոներ՝ ու ապրիլ անջատուած աշխարհէն: Հիմա սակայն դուրս պոռթկացած են իրենց անցեալի կենսատեղէն ու կառոյցներէն: Դուրս պոռթկալ սակայն նշանակած է մեծ յաջողութիւններ արձանագրել: Օրինակ, կրթական կալուածին մէջ: Ամերիկայի Հրեաները նուաճած են բարձրագոյն դիրքեր, անհամեմատօրէն մեծ, քան իրենց թիւը պիտի տար իրենց: Ամերիկայի բարձրագոյն համալսարաններուն (Ivy League-ի մաս կազմող Harvard, Yale, Princeton, Brown, Columbia, Cornell, UPen, Dartmouth համալսարանները) ուսուցչական կազմերուն 21 եւ աշակերտութեան 25-40 տոկոսը Հրեայ են: Տաղանդն ու խելքը, որ պիտի երթար Հրէական դասական ու կրօնական մշակոյթի ուսմացման, «այս բարձրորակ մարդիկը», կը շարունակէ Կէրի Ուիլզ, «անարժէք են Հրէական մշակոյթին համար որովհետեւ անծանօթ են կրօնական եւ ազգային այլ օրէնքներուն»: Նոյն պատճառաբանութեամբ, անարժէք է նախակրթարանի տարիներուն գպրոցէն ետք յատուկ դասերով աւանդուածը: Կա՞յ լուծում այս կացութեան:

Մէկ յոյս կը մնայ Հրեաներուն - Իսրայէլը: Կը նահանջէ Սփիւռքը, այո, բայց եթէ այս նահանջը անզսպելի դառնայ եւ վերապրումի յոյսը կորսուի՝ Իսրայէլ կը մնայ վերջին յոյսը: Ու Ուիլզ կը խորհի, թէ այդ պարագան չափազանց պիտի մեծցնէ Իսրայէլի մէջ բնակող աւանդապահ ու ծայրայեղական Հրեաներուն քաղաքական ուժը: Բան մը որ բոլորովին անբաղձալի է: Եւ հոս յօդուածագիրը կը մէջբերէ ուրիշ Հրեայ մտածողի մը, Փիէր Վիտալ-Նաքէի գաղափարները: Ըստ այս անձին, «Հրեայ ժողովուրդը շատ աւելի մեծ ու նշանակալից ճակատագիր մը ունի, քան հաւաքուիլ իր պզտիկ, հողային Իսրայէլի սահմաններուն մէջ: Հրեայ ժողովուրդը ոչ թէ հողային, այլ մշակութային ու մարդկային լուծում մըն է մեր ժամանակներու քաղաքական խնդիրներուն: Զայն նկատել իբրեւ գործիք մը Հրէութեան մեսիանական ճակատագրին իրագործման, շատ սխալ է: Հրեաները արդար եւ զուտ մարդկայնական ընկերութիւն մը պիտի ստեղծեն աշխարհի բոլոր բնակիչներուն համար: Եւ միայն այն ատեն է, որ Հրեայ ժողովուրդին պատմութիւնը պիտի արտայայտէ եւ իրականացնէ Հրէական ոգին»:

Հրեաներուն տագնապը շատ աւելի սուր է, քան մերը, Հայերունը: Ինչպէ՞ս թէ՛ աւանդապահ ու վաւերական Հրեայ մնալ՝ եւ թէ՛ ալ արդիական, բոլորովին ազատամիտ քաղաքացի ըլլալ իր բնակած երկրին: Այս տագնապը մենք Սփիւռքահայերս ալ կ'ապրինք: Սակայն Հրեան երրորդ հարց մը ունի, որ մենք չունինք. ինչպէ՞ս հաշտեցնել ազգային լինելութիւնն ու համամարդկային կոչումը՝ փրկելու մարդկութիւնը, եւ ստեղծելու արդար ընկերութիւն մը: Պաղեստինցիներուն հետ իրենց վերաբերումէն կարելի է չափել որքա՛ն հեռու են իրենց ինքնատուր կոչումէն: Սակայն մէկ բան գոնէ յստակ է. հակառակ իրենց լայն միջոցներուն եւ հզօր ազդեցութեան, մեր ժամանակներու քաղաքակրթութեան վրայ (ամերիկացի Նոպէլեան մրցանակակիրներէն գիտութեան եւ տնտեսական գիտութեան մէջ, մօտաւորապէս 40 տոկոսը Հրեայ է. Ամերիկայի երկու հարիւր ամէնէն ազդեցիկ մտաւորականներուն կէսը Հրեայ է, եւ 76 տոկոսին առնուազն մէկ ծնողքը Հրեայ է) մեզի նման Հրեաներն ալ անելի առջեւ գտնուելու գիտակցումը ունին:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՋԵՌԱԳԻՐԸ

Շնորհք Պատրիարք իսկական գրագէտի յատկութիւններ ունէր, բայց իր այդ յատկութիւնը առաւելաբար պիտի գործածէր կրօնական նիւթերու շուրջ: Ուստի գեղարուեստական գրող մը չէր կրնար ըլլալ, չեղաւ: Ան արդէն Պատրիարքական Աթոռի Գահակալի սկզբնական շրջանին սափրուեցաւ գրել ու հրատարակել բանավիճային բնոյթ ունեցող գործեր, որոնք կը վերաբերէին Երուսաղէմի ձեռագիրներու գողութեան տխուր պատմութեան: Տխուր օրեր էին: Անյայտ ձեռքեր Երուսաղէմի Պատրիարքարանէն դուրս հանած էին 23 շատ արժէքաւոր ձեռագիր մատեաններ ու զանոնք 1967-ին աճուրդի հանած էին Լոնտոնի Սոթպի՛զ ընկերութեան միջնորդութեամբ: Երուսաղէմի օրուան Պատրիարքն ու օրուան Դիւանապետը ձեռք ձեռքի տուած, գողութեան յանցանքը բեռցուցած էին երկու հոգեւորականներու վրայ, որոնցմէ մէկն էր Շնորհք Արքեպիսկոպոս: Յորդանանի դատարանն ալ յանգած էր նմանօրինակ վճիռի մը: Ստեղծուած մեծ գայթակղութեան դիմաց հայ ժողովուրդը, մէկ մարմին դարձած, փրկեց ձեռագիրները՝ զանոնք կրկին գնելով ու վերադարձնելով ազգին: Բայց որո՞նք էին բուն յանցագործները. այս կէտը կը մնար մութ: Շնորհք Պատրիարք, որ խորապէս խոցուած էր Երուսաղէմի Պատրիարքին ու անոր Դիւանապետին անիրաւ ամբաստանութենէն, խոտեւ պայքարեցաւ, փաստերով ի հանդէս եկաւ ու այդ բոլորը ամփոփեց «Ձեռագիրներու Գողութեան Գայթակղութիւնը» անուն ընդարձակ գիրքի մը մէջ, որ արխիւային արժէքաւոր հաւաքածոյ մըն էր: Աւելի վերջ գրեց «Նկատողութիւններ Երուսաղէմի Յանձնաժողովի Տեղեկագրի Մասին» գրքոյկը: Հարցը տակաւ մոռցուեցաւ, կիրքերը հանդարտեցան, եւ ամէն ինչ մոռցուեցաւ մինչեւ որ բաւական ժամանակ վերջ Երուսաղէմի Պատրիարքն ու Դիւանապետը իրարու դէմ հակամարտութեանց մէջ ինկան եւ այս անգամ գիրար մեղադրեցին այդ ցաւալի գայթակղութեան մէջ, յայտնի դարձնելով թէ որքան անմեղ էր Շնորհք Պատրիարքը:

Շնորհք Պատրիարքի համար վերջացած էին այլեւս ինքնապաշտպանութեան փշոտ աշխատանքները, ուստի ան իր գրիչը նուիրեց աւելի օգտաշատ աշխատանքի մը: Գրեց մեր եկեղեցիին մասին, գրեց Աստուածաշնչական սուրբերուն մասին, գրեց համաքրիստոնէական սուրբերուն մասին, գրեց մեր հայազգի սուրբերուն մասին, գրեց տաղաւար տօներուն մասին, գրեց Մեծ Պահքի կիրակիներուն եւ այլ կրօնական օրերու մասին, գրեց մանաւանդ Աւագ Շաբթուան մասին: Բոլոր այս գիրքերէն կը յայտնուէր հմուտ աստուածաբան մը, հմուտ պատմաբան մը եւ նախանձախնդիր ուսումնասէր մը: Բայց այդ գիրքերը շատ հեռու էին գիտական կամ հոգեւոր հարցերու նուիրուած չոր ու անհամ գիրքեր ըլլալէ: Շնորհք Արքեպիսկոպոս գիտէր իր նիւթերը համեմել շատ հետաքրքրական այնպիսի մտածումներով ու վերլուծումներով որոնք իր ձեռք առած նիւթը կը կապէին մեր արդի ապրումներուն ու բարքերուն: Աստուածաշունչին ու մեր եկեղեցւոյ պատմութեան ամէնէն խորունկ էջերէն յանկարծ անակնկալ ուտում մը կ'ընէր մեզմէ ամէն մէկուն առօրեային ու բնակարանէն ներս, հին պատգամներէն նոր պատգամներ կը դարնէր, կրօնքը կերպով մը կ'արդիականացնէր ու զայն այսօրուան կեանքին համար ալ ընդունելի ուղեցոյց կը դարձնէր:

Բայց իր գործերէն մէկը մասնաւորաբար կը զատորոշուէր գեղարուեստական որոշ իր կառոյցով: «Աւագ Շաբաթ»ն էր ան: Այս գիրքը, որ Պէյրութի մէջ տպուած էր, գեղարուեստական խմոր ունէր եւ հոգեւոր գեղարուեստական գրականութեան աքանչելի նմոյշ մըն էր, իմ կարծիքով, գաղաթային կէտ մը Շնորհք Պատրիարքի գիրքերուն մէջ: Չեմ գիտեր թէ ուրիշ ոեւէ հեղինակ կրցա՞ծ է ընթերցողը չարժանկարի մը գեղեցկութեամբ ու արուեստով վայրկեան առ վայրկեան այնքան վարպետօրէն տանիլ Աւագ Շաբթուան դրուագներուն մէջէն, որքան այս գիրքով ըրած է Շնորհք Արքեպիսկոպոս: Չեմ գիտեր նաեւ թէ Շնորհք Արքեպիսկոպոս այս գիրքին մէջ հերոսները մի առ մի խօսեցնելու համձարեղ ձեւը ուրիշէ՞ մը ներշնչուելով էր որ գտած էր, թէ ասիկա իր գիւտն էր: Բայց միշտ կը մտածէի որ մեր հոգեւոր պետին այդ գիրքը իրապէս յատուկ գեղեցկութիւն մը ունէր եւ մեծ հաճոյքով կը կարդացուէր: Եւ ինչ որ նուազ կարեւոր չէր, այն էր որ ընթերցողը այս կերպով կը թափանցէր Աւագ Շաբթուան անցուդարձերու բոլոր դերակատար հերոսներուն ներաշխարհէն ներս:

Ապագային բախտն ունեցայ տեսնելու Շնորհք Արքեպիսկոպոսին գրեթէ բոլոր գործերուն ձեռագիրները, քանի որ այդ գիրքերը աւելի առաջ «Մարմարա»ի մէջ կը հրատարակուէին որպէս յօդուածաշարք: Հիանալու բազմաթիւ պատճառներ ունէի: Նախ աշխատանքի իր կարգապահութիւնն ու կանոնաւորութիւնը, հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին՝ յօդուածները ճիշդ ատենին հասցնելու բծախնդրութիւնը: Յետոյ իր հմտութիւնը, ուսումնասիրելու ու վերլուծելու իր բացառիկ կարողութիւնը: Եւ վերջապէս, ինչ որ ինծի համար ամէնէն հետաքրքրականն էր, իր ձեռագրին գեղեցկութիւնը: Շատ գեղեցիկ, շատ ընթեռնելի, շատ ինքնատիպ ձեռագիր մը ունէր Շնորհք Պատրիարք եւ ես հարիւրաւոր ձեռագիրներու մէջէն անվրէպ կրնայի ճանչնալ անոր այդ գեղեցիկ ձեռագիրը:

Ռ. Հ.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ ՄԱՖԻԱՆԵՐԸ

Շուկայի տնտեսութեան անցքին հետ 90-ական թուականներու սկիզբէն յայտնուեցաւ ռուսական դրամատիրութեան ոճրային բնոյթը: 1997-ի աշնան Ներքին նախարարը կ'ըսէր թէ երկրին իշխանութեան լծակները թափանցած էին ոճրային աշխարհի ներկայացուցիչներ ու հակակշիռ հաստատած տարածքային վարչարարութեան եւ տնտեսութեան լայն մարզերու վրայ: Քանի մը ամիս ետք, ոճրային գործունէութեան դէմ պայքարի պատասխանատուներէն Ա. Կուլէնիքով կը խոստովանէր թէ մաֆիաները հակակշիռ ունէին 40 հազար ընկերութեան եւ 550 դրամատուներու վրայ: Մէկ խօսքով մինչեւ երէկ պահուըտած մաֆիաները այսօր անշրջանցելի եղած էին երկրին մէջ:

Սխալ է կարծել որ անոնք Խորհ. Միութեան քայքայումին հետ մէջտեղ եկան: Անոնց մեկնակէտը կ'երկարի մինչեւ Գուլագներու շրջանը: Եւ զարմանալի չէ ասիկա, քանի որ այդ աքսորավայրերը կուտակուած էին կարող մտքի տէր մարդիկը որոնք քաղաքական բանտարկեալ էին այդ կղզիներուն վրայ:

1937-էն, ստալինեան հալածանքներու շրջանէն, ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ն արդելափակուածներուն ստացուածքին գրաւումով մաֆիական առաջին կազմակերպութիւնը հանդիսացաւ: Յետոյ մաֆիաները բարգաւաճեցան Բրեժնեւի օրով, ղեկավարելով ապրանքի շրջանին նեղութիւններու համակարգը եւ թափանցելով իշխանութեան ոլորտէն ներս: 1987-ի բամպակի գայթակղութիւնը կուսակցութեան բարձրաստիճան դէմքերուն դատապարտութեան պատճառ եղաւ: Սակայն անառարկելիօրէն ռուսական մաֆիաներուն ամէնէն փայլուն շրջանը Գորբաչովի օրով էր:

Բազմաթիւ ճիւղերով անոնք կը շարունակեն գոյութիւն պահել Ելցինի շրջանին ալ, միշտ սերտ կապեր ունենալով քաղաքական իշխանութիւններու հետ: Այս նշումը հասկնալի կը դարձնէ թէ ինչ պատճառով մինչեւ այսօր կազմակերպուած ոճիրի դէմ ոչ մէկ օրէնք քուէարկուած է:

Ելցինի շրջանին նորութիւնը այն է որ

ցեղային յատկանիշով կազմակերպուած, կամ շրջանային, անտեսական կամ արհեստակցական մաֆիաներու քով այլ ապաւարութիւն մը յայտնուեցաւ որ կեդրոնացաւ Պետութեան սատացուածքը իրացնելու վրայ:

Երեւութական օրինաւորութեան մը ներքեւ պահուըտած, անոնք հսկայական հարստութիւն դիզեցին, օգտուելով ռուս Պետութեան տկարութիւններէն: Այս հարուածին գլխաւորներն են առեւտրական դրամատուները որոնք հանրային գանձատան բացակայութեան, իրենք կը հաւաքեն եւ կը մատակարարեն հանրային գումարները, զանոնք ամէնէն լայն չափով իրենց շահուն ծառայեցնելէ ետք: 1997-ին, քննութիւն մը որ աւարտին չհասաւ, ցոյց տուաւ թէ 237 միլիոն տոլար անյայտացած էր:

Գորբաչովեան օրերու փոքր ձեռնարկատէրեր կամ կասկածելի պաշտօնատարներ այսօր կը գլխաւորեն ֆինանսական կայսրութիւններ: Ունին իրենց յատուկ պահակազօրքը, դրամատուները, գործատուները, նախանիւթերու հանքերը, քարիւղի ընկերութիւնները եւ հզօր ազդեցութիւն ունին երկրին քաղաքականութեան վրայ: Անոնցմէ են այն եօթը մեծագոյն դրամատէրերը որոնք երէկ կը հպարտանային միլիառաւոր ֆրանքի գումարներով յաջողցուցած ըլլալով նախագահին վերընտրութիւնը. անոնց ձեռքն է երկրին տնտեսութեան 50%-ը: Սակայն, այսօր շատեր հարց կու տան որ այս մեծերը պիտի կրնա՞ն առանց կորուստի դուրս գալ ներկայի տագնապէն: Անշուշտ, այդ ջանքին մէջ կարեւոր դեր կրնան կատարել արտասահմանի մէջ պահ դրուած անոնց գումարները: Եւ ոչ մէկ կասկած կայ որ անոնք դիւրութեամբ իրենց ձեռքերը դրպան պիտի տանին, արինաքամ երկրին ղեկը յանձնելու համար անոր որ լաւագոյնս պիտի երաշխաւորէ իրենց շահերը:

ԲԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Մուսա Լերան հերոս, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի նախկին անդամ եւ Լիբանանեան Խորհրդարանի նախկին երեսփոխան Մովսէս Տէր-Գալուստեանի աճիւններու փոխադրութիւնը եւ կիսանդրիին բացումը: Մ. Տէր-Գալուստեան ցարդ կը հանգչէր Պուրճ-Համուտի ազգ. գերեզմանատունը եւ այժմ աճիւնները ամփոփուած են Մուսա Լերան նահատակներուն յուշահամալիրին կողքին նորակառոյց դամբարանին մէջ: Արարողութեան ներկայ եղած են Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Մանուէլ Եպիսկ. Պաթազեան, վերապատուելի Յ. Գարճեան եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ՝ լիբանանցի թէ հայ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Միհրան Աշգարեան, հայկ. աւանին եւ շրջանի Հ.Յ.Դ. Կարմիր Լեռ կոմիտէին կողմէ խօսք առած է Եսայի Հաւաթեան, յաջորդաբար խօսած են նաեւ նախկին վարչապետ Ռաշիտ Սոլհ, Խորհրդարանի փոխ նախագահ՝ Էլի Ֆըրզլի, մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի եւ Կ. Կոմիտէի անունով՝ Հրաչ Տասնապետեան, Գանատայի Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Յակոբ Ճամպազեան, հուսկ Մ. Տէր-Գալուստեանի զաւկին՝ տոքթ. Վազգէն Տէր-Գալուստեանի շնորհակալութեան խօսքէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա.: Մովսէս Տէր-Գալուստեան ծնած է 1895, Նոյեմբեր 14-ին Մուսա Տաղի Եօղուն Օլուք գիւղը եւ մահացած 1984, Նոյեմբեր 14-ին, տարեդարձին օրը, Պէյրութ: Հազիւ 20 տարեկան, Մ. Տէր-Գալուստեան մասնակցած է Մուսա Տաղի ինքնապաշտպանութեան, իբրեւ ընտրեալ զինուորական պատասխանատու:

*
**

ԳԻՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին համալիրին մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին եւ 6-ին տօնուած են Խաչվերացը, Մուսա Լերան հերոսամարտի 83-րդ եւ Հայաստանի անկախութեան 7-րդ տարեդարձները, նախագահութեամբ առաջնորդական փոխանորդ Խաժակ Եպիսկ. Յակոբեանի: Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է ժամերգութիւն, ապա աղի եւ միւռոն օրհնութիւն՝ հերիսայի պատրաստութեան համար: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական հանդիսութիւն շուրջ 700 հոգիի մասնակցութեամբ: Օրուան հանդիսավար Մուշեղ Գարագաշեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, խօսք առած են ՀՀ դեսպանը Լեւոն Բարխուդարեան, առաջնորդական փոխանորդը, ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յաջորդ օրը, պատարագ եւ լանջախաչի տուչութիւն կատարուած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ 75-ԱՄԵԱԿԸ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ

Մեր թղթակիցը՝ Արմար Գասպար կը տեղեկացնէ որ Հոկտեմբեր 16-ին եւ 17-ին Թուրքիա քէմալական Հանրապետութեան 75-ամեակը պիտի տօնէ Լօզան (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 22) եւ այդ տօնակատարութեան զուգահեռ, Թուրք համալսարանականներու եւրոպական Միութիւնը կոլոք մը կազմակերպած է Պօ-Ռիվաժ պանդոկին մէջ, որու պիտի մասնակցին ոչ միայն Թուրքիայէն այլեւ ամբողջ Եւրոպայէն եւ Միացեալ Նահանգներէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Շուրջ 30 բանախօսներու կարգին կան հայկ. ցեղասպանութիւնը ժխտողներ, ինչպէս՝ Պէրնար Լէուիս, փրոֆ. Հիթ Լօրի: Ներկայ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Հիքմէթ Չէթին, Իսմայիլ Ինէօնիւ եւ ուրիշներ:

Տօնակատարութեան գագաթնակէտը պիտի ըլլայ ընդունելութիւն մը որ տեղի պիտի ունենայ Ռիւմին պալատը ուր ստորագրուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը: Ծանօթ է որ տեղական իշխանութիւնները նախապէս մերժած էին որ Թուրքերը Յուլիս 24-ին հոն ոգեկոչեն դաշնագրին տարեդարձը, քրտական բախումներու վտանգաւորութեամբ: Հայկ. միութիւններն ալ բողոքած էին: Մթնոլորտը մեղմացած ըլլալով, Լօզանի իշխանութիւնները վերջ տուած են իրենց վէթոյին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

[illegible]

Սայաթ Զամանի յաջողութիւնները

Ս. Զաման Սեպտեմբեր 15-ին մասնակցեցաւ Փարիզի Երաժշտութեան ու Պարի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցի մասթէրի ընդունման քննութեան ու այդ քննութեան մէջ ալ մեծ յաջողութիւն արձանագրելով շահեցաւ նոյն վարժարանին մէջ երկու տարի եւս մասթէրի իր բարձր ուսումը կատարելու իրաւունք: Մրցումի քննութեան ընթացքին Սայաթ Զաման նուագեց Հայտընէ, Շոփէնէ, Ռաւէլէ, Սքրիապինէ ու Օլիվիէ Մեսիաէնէ կտորներ: Իր փայլուն նուագը զինքը դասեց այս բացառիկ իրաւունքը ստացողներու շարքին: Սայաթ Զաման Յուլիսին նոյն Երաժշտանոցի դաշնակի բաժինը աւարտած էր Դաշնակի Մեծ Պարգեւը ստանալով: Ժիւրին միաձայնութեամբ արժանի նկատած էր զինքը այդ պարգեւին: Այսպէս միաձայնութեամբ պարգեւատրուած ու վկայուած էին 29 մասնակիցներէն միայն վեց ուսանողներ: Այնուհետեւ ան իրաւունք ունեցաւ մասնակցելու Սեպտ. 15-ի քննութեան: Իսկ այս վերջին քննութիւնը Սայաթ Զամանի առջեւ կը բանայ երկու տարուան նոր ուսուցման շրջան մը: Միայն թէ երիտասարդ դաշնակահարը այս երկու տարիները պիտի բոլորէ ո՛չ թէ որպէս ուսանող, այլ որպէս Երաժշտանոցի արուեստագէտ: Այսպէս, ան Երաժշտանոցի անունով պիտի մասնակցի նաեւ զանազան ռէսիթալներու ու միջազգային մրցումներու: Ան առաջին ելոյթը պիտի ունենայ Հոկտ. 13-ին երաժշտական միւս ճիւղերէ միաձայնութեամբ ընտրուած միւս դասընկերներու մասնակցութեամբ սարքուած համերգի մը:

ՌՈՒԲԻՆԱ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ

Հոկտեմբեր 5-ին եւ 12-ին, ժամը 20.30-ին Ռուսական Երաժշտանոցին մէջ(*), Ս. Պետերբուրգի Համաշխարհային Ակումբը եւ Միջազգային Դասական Կեդրոնը կը ներկայացնեն երգչուհի՝ Ռուբինա Քալանթարեանը, հայկական եւ ռուսական մեղեդիներու յայտագրով:

(*) 26, avenue de New-York, Paris 16e.

LIVRES REÇUS

CANTATE
pour nuits de lunes mortes

Illustré par dedd

SONIA NIGOLIAN

Ed. Catholicossat Arménien de Cilicie, Antélias, Liban, 1998

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ
ԿԱՄ

ԲԵՐԱՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵՐԿՈՒ ՍՈՍՈԽՆԵՐԸ

ՄԱՆՆԻԿ. — Այն ատեն երկար մը՛ ըներ եւ ըսելիքդ ըսէ՛:

ԱՇԽԷՆ. Էֆէնտիմ, տիկին Վերգինին այդչափ ստիպելուն պատճառը այն է եղեր որ տոքթոր Վարդանը կը սիրէ եղեր եւ քոյրը անոր տալով իրեն գործիք ըլլալ կ'ուզէ:

ՀՐԱՆԴ. — Վա՛յ սարսափելի... դեռ ինչեր պիտի իմանանք:

ՄԱՆՆԻԿ. — Իմ միտքէս անցաւ այդ բանը:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Իսկ ես բնաւ չեմ հաւատար:

ՍՕՖԻ. — Ինչո՞ւ համար:

ՍԱԹԵՆԻԿ. — Պատճառը քիչ մը առաջ ձեզի բացատրեցի... տոքթորը ուրիշ կին մը կը սիրէ, արդէն:

ԱՇԽԷՆ. — Ուրիշ կի՞ն մը...

ՀՐԱՆԴ. — Ատիկա կարեւորութիւն չունի, տոքթորին պէս երիտասարդ մը կրնայ միեւնոյն ժամանակ մէկէ քանի կիներ սիրել:

ՄԱՆՆԻԿ. — Եւ միեւնոյն ատեն իր սեփական օրինաւո՞ր կինը:

ՀՐԱՆԴ. — Ինչու չէ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ահաւասիկ բաւական ծանր եւ վտանգաւոր կացութիւն մը:

ՀՐԱՆԴ. — Եւ նոյն ժամանակ բաւական ալ յոգնեցուցիչ:

Բամբասանքը այս ձեւով կը շարունակուի բաւական ժամանակ. ի վերջոյ հիւրերը կը մեկնին ու տիկին Մաննիկ առանձին կը մնայ կարուհիին, Աշխէնի հետ: Այս վերջինը դիտմամբ չէ մեկնած միւսներուն հետ, որովհետեւ կարեւոր հաղորդելիք մը ունէր:

ԱՇԽԷՆ. — Հիմակ որ ես իմ գիտցածս ըսի, կը խնդրեմ որ դուն ալ քու գիտցածդ ըսես:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ի՞նչ բանի մասին:

ԱՇԽԷՆ. — Տոքթոր Վարդանի մասին... քիչ մը առաջ տիկին Սաթենիկ բան մը ըսաւ, կը յիշե՞ս... տոքթորը ուրիշ կին մը կը սիրէ եղեր, ճի՞շդ է ատիկա:

ՄԱՆՆԻԿ. — Կ'երեւայ որ ճիշդ է:

ԱՇԽԷՆ. — Ո՞վ է այդ կինը:

ՄԱՆՆԻԿ. — Սաթենիկ չուզեր անունը տալ, բայց մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ...

ԱՇԽԷՆ. — Կ'աղաչեմ որ պատմես, շատ հետաքրքիր եմ:

ՄԱՆՆԻԿ. — Ինչո՞ւ այդչափ հետաքրքրութիւն:

ԱՇԽԷՆ. — Պատճառ չկայ... պարզ հետաքրքրութիւն, որովհետեւ շատ տարօրինակ կը թուի կոր ինծի տոքթորին ընթացքը:

ՄԱՆՆԻԿ. — Կեցիր պատմեմ:

Ու Մաննիկ մանրամասնօրէն կը պատմէ ինչ որ լսած էր Սաթենիկէն: Աշխէն կը լսէ այդ գայթակղալից պատմութիւնը, կը ջանայ իր մտքին մէջ անջնջելի կերպով դրոշմել եւ յետոյ հրաժեշտ առնելով կը մեկնի: Արագ քալելով կը դիմէ տուն մը ուր կը բնակի փաստաբան Պրն. Կարկամեան: Այս վերջինը կ'երեւի թէ իրեն կը սպասէ, որովհետեւ զուարթ ու գոհ դէմքով մը կ'ընդունի կարուհին:

ԱՇԽԷՆ (խանդավառ). — Բանե՛ր, բաներ ունիմ որ ափով ոսկի կ'արժեն:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Տոքթորի՞ն մասին:

ԱՇԽԷՆ. — Այո՛, տոքթորին մասին եւ անանկ բաներ մը որ... իր եուլարը մեր ձեռքն է:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ի՞նչպէս. բացատրէ՛ տեսնենք:

ԱՇԽԷՆ. — Տոքթոր Վարդան ամուսնացած կնոջ մը հետ յարաբերութիւն ունի եղեր, կինը մասնաւոր սենեակ մը բռնած է եղեր տան մը մէջ, հոն իրար կը տեսնան եղեր եւ այդ կինը շատ հարուստ է եղեր եւ տոքթորին բոլոր հագուստները եւ ճերմակեղէնները ան կը շինէ եղեր...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ինծի նայէ՛, Աշխէն, այդ պատմութիւնդ շատ աղուոր է եւ մեր գործին աջակցելի կերպով կու գայ, միայն թէ բանէ մը կը վախնամ:

ԱՇԽԷՆ. — Ի՞նչ բանէ...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ձեւլայ մեր հնարած պատմութեան պէս սուտ ըլլայ... տիկին Վերգինին ու տոքթորին սիրահարութեան պէս... գոնէ այդ պատմութիւնը քանի մը տեղ պատմեցի՞ր:

ԱՇԽԷՆ. — Սամուրեաններու տունը պատմեցի:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Որո՞ւ... միայն տիկին Մաննիկի՞ն:

ԱՇԽԷՆ. — Չէ, ուրիշներ ալ կային, Տավուլեան տիկին Սօֆին ալ հոն էր, ինչպէս նաեւ տիկին Սաթենիկ Կոկոնեանը... սա գիտես ա՛, Գատը գիւղ կը բնակի, սիրահարին հետ Իզմիր փախաւ տէ, ետքը նորէն էրկանը քով եկաւ...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Հասկցայ... ուրիշ մարդ կա՞ր:

ԱՇԽԷՆ. — Մէյ մըն ալ բանը կար... տէմիրպաշ, արդէն միշտ անոնց տունն է... Հրանդ էֆէնտի Պէպէքեանը:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Միշտ որո՞նց տունն է:

ԱՇԽԷՆ. — Ճանըմ, խօսքերնիս որո՞նց համար է... Սամուրեաններու տունը...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Հրանդ էֆէնտին ամէն տուն կը մտնայ կ'ելլայ:

ԱՇԽԷՆ. — Այնպէս է... բայց Սամուրեաններու տունը ամէն օր կ'երթայ...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Էյ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

ԱՇԽԷՆ. — Ոչինչ... շատ բարեկամ են իրարու հետ այդչափ բարեկամութիւնն ալ շատ աղէկ չէ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Հիմա այդ շարախօսութիւնները ձգէ՛ մեր գործին դառնանք... ըսել է իրենց պատմեցիր քեզի ըսածներս:

ԱՇԽԷՆ. — Զարմանալի՛ բան, ինչո՞ւ պիտի չպատմեմ, հարկաւ պատմեցի, քիչ մըն ալ իմ քովէս աւելցնելով:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Հաւատացի՞ն:

ԱՇԽԷՆ. — Հալած իւղի պէս կլլեցին... չհաւատալու բան կա՞յ... չեղած, չըտեսնուա՞ծ բաներ են:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Յետոյ ուրիշ տեղ ալ գացի՞ր:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

մանուկները երկու ձայն ունէին տալիք: Առաջինով կ'ընտրէին երեսփոխան մը, երկրորդով՝ կը քուէարկէին իրենց նախընտրած կուսակցութեան ցանկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆՕ իր նախընտրութիւնը տուաւ Թուրքիոյ՝ գործատուն մը հաստատելու համար, փակելէ ետք Պելժիոյ գործատունը: Պուրսայի մէջ է որ պիտի գործէ Ռընօ արտադրելու համար Մեկան. պրէքներ եւ այս կարգադրութիւնը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է Թուրքիա, նախագահ Տէմիրէլ ներկայ եղած է Սեպտեմբեր 26-ի պաշտօնական արարողութեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը, հըկազմուած խել կազմալուծուիլ սկսաւ: Ալեքսանդր Շոխին որ փոխ-վարչապետ նշանակուած էր ելմտական հարցերու պատասխանատուութեամբ, իր հրաժարականը տուաւ բողոքելու համար Միխայիլ Զադորնովի նշանակումին դէմ որպէս Ելմտական նախարար: Զադորնով երիտասարդ բարենորոգիչ մըն է: Մոսկուայի մէջ բաւական յոռետեսութիւն կը տիրէ եւ ըստ ոմանց անկարելի չէ որ Շոխին պարզապէս պատրուակ մը գտած ըլլայ քաշուելու համար ի տես պատասխանատուութեան ծանրութեան: Իրմէ զատ, անցեալ շաբթու Վ. Ռիժկով ալ հրաժարած էր, ընդունելէ ետք ընկերային բարենորոգումներու պաշտօնը: Գալով ԷՖ-ԷՄ-Ի-ին (Դրամական Միջազգային Հիմնադրամ) պատուիրակութիւնն ալ հեռացած է Մոսկուայէն, առանց որեւէ խոստում տալու: Հոկտեմբեր 12-ին, նոր բանակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ 4,3 միլիառ տոլար վարկի մը շուրջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՔ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ մէջ երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններ կային Սեպտեմբեր 27-ին: Թուլոնի մէջ յաղթեց ընկերվարական Տանիէլ Գազանովա ընդդէմ Ազգ. Ճակատի թեկնածու տիկին Սանտրին Լը Շըվալիէի: Տէնքէրքի մէջ աջի թեկնածուին յաղթանակը անակնկալ մըն էր ընկերվարականին դէմ, իսկ Օպանըի մէջ յաղթեց համայնավար թեկնածուն:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ մէկ երրորդի (104 աթոռ) վերանորոգումը անակնկալ չբերաւ, աջը միշտ կը պահէ իր մեծամասնութիւնը: Պարտուեցաւ Արտաքին առեւտուրի ընկերվարական նախարարը՝ Ժագ Տոնտու: Մոնորի լաւատես է իր վերընտրութեան համար, Հոկտ. 1-ին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ, ի վերջոյ որոշ խոստում մը տուաւ ինչ կը վերաբերի Շանկայի մեթրոյին երրորդ գիծին շինութեան, «մտադրութեան նամակ» մը ստորագրելով, Ըստ որուն, Ալսթոմի պիտի յանձնուի այդ շինութիւնը: Պայմանագիրը 1,2 միլիառ ֆրանք է եւ Ժոսփէնի այցելութիւնը մեծապէս նպաստած է այս արդիւնքին:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՓօքՆէր օդանաւային ընկերութեան մէկ օդանաւը ջախջախուած է Սեպտ. 25-ին Մարոքի հիւսիսը իր 34 ճամբորդներով եւ անձնակազմի չորս անդամներով: Ջէր կրցած էջք կատարել Մէլիլա, Մարոքի հիւսիսը գտնուող սպանական հողաշերտի մը վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանս 1. 3 պարտուեցաւ Գաննէն իր դաշտին վրայ: Այժմ 12-րդ է 11 կէտով: Գլուխը կը մնայ Թուլուզ 20 կէտով եւ 20-րդ ու վերջին է կրկին Նիս 6 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ի արդիւնքներն են. -

Փարիզեան Շրջան. -

Վիլմոմպլը - Ա.Ս.Օ. Արմէնիէն	0 - 3
Շէլ - Ի.Ժ.Ի.Ա. Ալֆորվիլ	0 - 4
Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս - Մոնրուժ	5 - 0 (ֆորֆէ)

Լիոնի Շրջան. -

Ռոան - Հ.Մ.Ը.Մ.-Լիոն-Տէսին	3 - 2

Իզէրի Շրջան. -

Հ.Մ.Ը.Մ.-Վիէն - Իրինեըի	1 - 2

Տրոմ - Արտէշի Շրջան. -

Պէճս - Հ.Մ.Ը.Մ.-Վալանս	0 - 3

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան. -

Էկալաս - Հ.Մ.Ը.Մ.-Արծիւ	0 - 3

Կիրակի առտուան ախոյենութիւն. -

Փարիզեան Շրջան. -

Մէֆֆապի - Հ.Մ.Մ.-Ֆրանս	1 - 2

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յարգելու համար յիշատակը, Վարժարանիս անձնուէր եւ կամաւոր գործակից՝

ՊՕՂՈՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻՆ

իր մահուան քառասունքին առիթով, ինչպէս նաեւ վաղամեռիկ նախկին սաներու՝

ՖԻԼԻՓ ԵԱԼԸՆԵԱՆԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

անակնկալ մահուան տխուր առիթով, Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր՝ Հ. Վարդան Ծ. Վրդ. Քէչիչեան պատարագ կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ, Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանին մէջ,

26, rue Troyon — 92310 SEVRES

Հոկտեմբեր 4, ժամը 10·30-ին:

Սիրով կը հրաւիրուին հարազատներ, բարեկամներ եւ նախկին սաներ, մասնակից եւ աղօթակից ըլլալու եւ յայտնելու մեր սրտակցութիւնը ու ցաւակցութիւնը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouïs Thadéossian» de Paris

Cours de langue arménienne pour adultes

Samedi — De 16h à 17h30 ou

Jeudi — De 19h à 20h30.

Maison de la Culture Arménienne

17, rue Bleue — 75009 Paris

—— M° Cadet ——

Renseignements et inscriptions auprès de :

Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19 (Après 20h):

Nazélie Fourtune : 01 45 84 57 18.

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente

Le *MIME EDOUARD GHAZARIAN*

dans un monospectacle de pantomime

Balafre du silence

Création et mise en scène : Edouard GHAZARIAN

Dimanche 4 Octobre à 17 heures

Centre Culturel Alex Manoogian

118. rue de Courcelles —

M° Courcelles 75017 Paris

P.A.F. : -18 ans: 30 F — Adultes: 50 F

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83. rue d'Hauteville. 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄՈՆՐԷԱԼ. - Թագուհի Թաշճեան իր եղբօր՝ Կարապետ Թաշճեանի մահուան 7-րդ տարելիցին առթիւ 2.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ յետոյ ժամը 16-ին, սովորական հաւաքատեղին:

PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE

École Sainte Croix

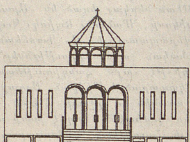
Les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans

à partir du samedi 3 octobre au 13, rue du Perche, Paris 3ème

Tous les samedis, de 14h à 17h cours de langue arménienne, de catéchisme et de chant.

Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse,

tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

A L'OCCASION DE SON ANNIVERSAIRE
L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

vous invite à

3 journées portes ouvertes

Vendredi 9 Octobre

- **20 h 30** Concert d'orgue avec la virtuose Nariné SIMONIAN : J.-S. Bach, F. Mendelsohn, F. Liszt, Komitas, E. Gigout. **Entrée libre et gratuite**

Samedi 10 Octobre

- **15 h** Fête pour les enfants de 6 à 12 ans: jeux, film, goûter, lâcher de ballons.
- **20 h 30** Chorale Ile-de-France : 60 choristes chantent leur joie de vivre et leur espérance.

Dimanche 11 Octobre

- **10 h 30** Culte animé par les jeunes
- **13 h** Repas communautaire
- **15 h** Film anniversaire, animation musicale.

Entrée libre et gratuite

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VISITE AUX CHATEAUX DE LA LOIRE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. Prix du voyage comprenant les visites, les repas et l'hébergement : 2400 F.

Le nombre de places étant limité, prière de réserver avant fin septembre, en téléphonant au : 04. 72. 35. 15. 86 ou à la MCA de Villeurbanne : 04. 78. 93. 57. 43.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նիւթ՝

"ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԵՐԱԶ, ՔԱՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ"

Սահիկներու ցուցադրութիւն

Կը դասախօսէ՝

ՏՈՔԹ. ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 20·30-ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 Paris

Association MACHTOTZ

Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1998

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN avec sa Méthode Audiovisuelle

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

3 Octobre — 1er Février 1999 : Stage de 50 heures le samedi matin de 9h à 12h

Salle N. FRENGHIAN — 15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le Samedi de 12h à 13h

3 Octobre 1998 — fin Juin 1999

Pour tous ces cours

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI 30 SEPTEMBRE 1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման ; Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·475 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.475

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ԼՂՀ-ի մէջ Սեպտեմբեր 27-ին տեղի ունեցան շրջանային ընտրութիւններ որոնք առաջին անգամ կը կազմակերպուէին Ազրբէջանէն անջատումէ ի վեր: Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովին տուեալներով, մասնակցութիւնը գիւղական շրջաններու մէջ եղած է աւելի քան 80%, մինչ մայրաքաղաք Ստեփանակերտի մէջ՝ հազիւ 51%: Նախկին Ներքին գործերու նախարար Կ. Բաբայեան քուէներու 87%-ով լայնօրէն պարտութեան մատնած է իր միակ մրցակիցը՝ Գէորգի Պետրոսեանը, որ թեկնածուն էր ՀՅԴ-ի: Այս վերջինը ստացած է քուէներու միայն 12%-ը:

Ազրբէջան դատապարտած է այս ընտրութիւնը, Ղարաբաղը նկատելով Հայաստանի կողմէ գրաւուած իր տարածքը: Միջազգային հանրային կարծիքը առայժմ լուռ կը մնայ, մինչդեռ նախապէս դատապարտուած էին ԼՂՀ-ի նախագահական ու խորհրդարանական ընտրութիւնները:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 28/29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՊՈԼՍՈՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

Սեպտեմբեր 25-ին Պոլսոյ մէջ աւարտած է երկրաշարժի նիւթին մասին միջազգային գիտաժողով մը որուն մասնակցած են Հայաստանէն ալ գիտնականներ: Ռ. Գէորգեան, Ա. Առստամեան, Ս. Նազարէթեան եւ իր կինը, Արմինէ Կիրակոսեան զեկուցումներ ներկայացուցած են երկրաշարժի վտանգին դէմ նախապատրաստութեան, անոր վնասները նուազեցնելու միջոցներու մասին, մեծ մասով մեկնած՝ 1988 Դեկտեմբերի Գիւմրիի երկրաշարժէն:

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կառավարական պատուիրակութեամբ մը Սեպտեմբեր 25-ին Երեւան ժամանած էր Վրաստանի Պետական նախարար Վաժա Լորդքիփանիձէ: Ան ղեկավար դէմքերու հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք, մեկնումէն առաջ, վարչապետ Ա. Դարբինեանի հետ ստորագրած է համատեղ հաղորդագրութիւն մը: Հոն նախ կը յիշուին երկու երկիրներուն բարեկամութեան, հոգեւոր եւ մշակութային կապերուն, գործակցութեան աւանդութիւնը, յարաբերութիւններու պատմական անցեալը, եւլն.: Ապա կ'ըսուի թէ կողմերը կը պայմանաւորուին այդ կապերը յետագայ զարգացում որպէս շրջանի կայունութեան ազդակ շարունակելու, մարդկային իրաւունքներու, հիմնական ազատութիւնները յարգելու, շրջանային կնճիռները խաղաղ կարգաւորման յանգեցնելու, հարկային, մաքսային ոլորտներու մէջ գործակցելու, եւլն., եւլն.:

ՊԱՅԹՈՒՄ ԱԳԱՐԱԿԻ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 27-ին, Սիւնիքի մարզի Ագարակ քաղաքին մարզադաշտին մէջ գինամթերքի պայթումի մը պատճառով երախաներ վիրաւորուած են. անոնցմէ հինգը փոխադրուած են Մեղրի, հիւանդանոցը: Իսկ Սեպտեմբեր 28-ին, անոնցմէ ամէնէն ծանր վիճակի մէջ գտնուող չորսը ուղղաթիռով Երեւան տարուած են: Սեպտեմբեր 27-ին ալ սահմանամերձ գիւղի մը մէջ ականի մը պայթումէն երկու զինուորականներ մահացած էին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՔՆՆԵԼ ՔՈՆԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՆ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ԴԻՄՈՒՄԸ

Երեսփոխաններու 71 հոգինոց խումբ մը Սեպտեմբեր 16-ին դիմում մը յղած էր Սահմանադրական Ատեանին որպէսզի քննութեան առնուի քոնեակի գործարանի վաճառքին առթիւ Ազգ. Ժողովի արտակարգ նստաշրջան չհրաւիրելու Ռ. Քոչարեանի ընթացքը: Սեպտեմբեր 26-ին Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ գումարուած նիստին, որուն ներկայ գտնուած են խումբ մը երեսփոխաններ Դ. Շահնազարեան, Վ. Խաչատրեան, Ե. Եգորեան, Ա. Սագոյեան եւ ուրիշներ ու մամուլի ներկայացուցիչներ, հրապարակուած է որոշումը թէ վերոնշեալ դիմումը չի կրնար Սահմանադրական Դատարանին մէջ քննութեան առարկայ ըլլալ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԵՐՈՒ ԴԷՄ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Սեպտեմբեր 28-ին Երեւանի մէջ բացուած է միջազգային սեմինար-դասընթացքը որուն նիւթն էր երկրաշարժին դէմ առնուելիք միջոցները պատմական յուշարձաններու եւ հնավայրերու պաշտպանութեան գործին մէջ: ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կազմակերպած ձեռնարկին մասնակցած են նաեւ Վրաստանէն, Պուլկարիայէն, Մակեդոնիայէն մասնագէտներ: Գիտաժողովին վերջին օրը մասնակիցները կ'այցելեն Գիւմրիի Ամենափրկիչ եկեղեցին, իսկ փակման արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ Անիի աւերակներուն մօտ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԾԱԽԷ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Գոյացած համաձայնութեամբ Հայաստանէն Վրաստանի փոխանցուած է ելեկտրական հոսանքի արտածումին առաջին 30 մեկաքիլովաթը: Ըստ ուժանիւթի նախարար Գագիկ Մարտիրոսեանի, երկկողմ բանակցութիւններու արդիւնք այս վաճառքը շահաբեր գործարք է:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՍՏՈՒԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր 29-ին Հռոմի մէջ պաշտօնապէս գործունէութեան կը սկսէր քրտական Խորհրդարանը՝ որուն պատճառով լարուած են Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Կանխաւ արգիլելու համար այդ Խորհրդարանին գործունէութիւնը եւ միջազգային ճանաչումը որուն հետամուտ են իտալացի երեսփոխաններ, Թուրքիոյ Հռոմի դեսպանը զանազան հանդիպումներ ունեցած է իտալացի քաղաքական դէմքերու հետ: Իտալացի երեսփոխաններ եւ քիւրտ խորհրդարանականներ ծրագրած են միասնական աշխատանք տանիլ միջազգային բեմին վրայ թէ՛ քրտական Խորհրդարանը ծանօթացնելու, եւ թէ Թուրքիան դատապարտելու համար:

Թուրք մամուլը Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ դիւանագիտական կնճիռի մը հաւանականութիւնը կը տեսնէ այդ գործակցութեան մէջ, աւելցնելով որ իտալական Խորհրդարանը կը պատրաստուի պաշտօնապէս ճանչնալ Հայերու ցեղասպանութիւնն ալ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԱՔԸՖՆԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Այս խորագիրով շարքի մը ձեռնարկած է «Հիւրրիյէթ» Սեպտեմբեր 28-ի թիւով: Պ. Թէօզէր առաջին էջով նիւթ բրած է Թուրքիոյ հայկ. վաքըֆներուն կացութիւնը: Շարքին նախաբանին մէջ ան կ'ըսէ թէ Լօզանի դաշնագրին համաձայն հայկական, յունական եւ հրէական համայնքներու վաքըֆները մէյմէկ բարոյական անձնաւորութիւն ներկայացնելով, տարբեր չեն երկրին միւս վաքըֆներէն: Այսուհանդերձ, կան հարցեր որոնք 1974-էն ի վեր լուծում չեն գտած: Կը յիշեցնէ թէ փոքրամասնութիւններու վաքըֆները այսօր չեն կրնար կալուածի տիրանալ: Նոյնիսկ իրենցմէ կը գրաւուին այն կալուածները որոնց տիրացած են 1936 - 1974 շրջանին: Այդ ընթացքին ալ կամ փոխարժէքները չեն վճարուիր, կամ վճարումը կ'ըլլայ կալուածին սկզբնական գինը հիմ առնելով ու անցած տարիներուն պաշտօնական տոկոսներուն յաւելումով: Կը պատահի տակաւին որ նուիրատուութեան տարիէն մինչեւ ներկան տուեալ վաքըֆ մը այդ շէնքը գործածած ըլլալով, զայն ապօրինաբար գրաւուած կը նկատուի ու վարձք կամ հատուցում կը պահանջուի անկէ: Այն պատճառով որ դատական ատեանները որոնք պարտին լուծում մը բերել խնդրին, վերածուած են խնդիր յարուցանողի եւ պետութիւնն ալ օրէնքի նոր կարգադրութեամբ մը լուծում բերելու նպատակ չունենալով, փոքրամասնութիւններու այս խնդիրը կը դիմէ դէպի անել:

Այս նախաբանէն ետք լրագրողուհին կը յիշեցնէ թէ Լօզանի դաշնագիրը ունի երկու յօդուած ուր կ'ըսուի թէ կարելի չէ սահմանափակել բարոյական անձնաւորութիւններու ստացուածքի տիրանալու իրաւունքը: Ապա խօսքը կու տայ իրաւաբան Տիգրան Պաքարի որ կ'ըսէ թէ 1968-ի կարգադրութեամբ մը, առանց օրինական հիմերու, համայնքային վաքըֆներու բարգաւաճումը խոչընդոտուեցաւ: Ըսուեցաւ որ չեն կրնար կալուածի տիրանալ: Բան մը որ ոչ օրինական, ոչ ալ տրամաբանական հիմ ունի:

Լրագրողուհին կը յիշեցնէ վաքըֆներու նախարարին 1997-ի մէկ յայտարարութիւնը թէ պատրաստ է նոյն ձեւով փոխադարձելու արեւմտեան Թրակիոյ մէջ Յունաստանի հակաթուրք արարքներուն: «Ասոր նմանութեամբ, վաքըֆներու առընչուած ամէն մէկ որոշում ղեկավարուած է ոչ թէ օրէնքներէ, այլ մտայնութիւններէ» կ'եզրակացնէ լրագրողուհին եւ կը մէջբերէ իրաւաբան Մ. Գարակիւլէի մեկնաբանութիւնը թէ վաքըֆներու դատերուն մէջ միակ չափանիշը խտրականութիւնն է: Ան կ'ըսէ. «Հարցին մէջ ընկերային լուրջ անարդարութիւն մը խնդրոյ առարկայ է: Հոն ուր ընկերային արդարութիւնը խանգարուած է, հոն ուր արդարադատութիւնը չի կրնար լուծումի առաջնորդել, միշտ այլ խնդիրներ օրակարգի բերուած են: Հոս ալ նոյնն է պարագան. դէմ յանդիման ենք ընկերային խաղաղութիւնը վտանգելու կարող դատական որոշումներու: Հաւանօրէն տակաւին շատ վախեր ունինք: Եթէ իրաւունքներ տանք, փոքրամասնութիւնները կրնան բազմանալ: Իսկ այդ պարագային կը վտանգուի Թուրքիոյ միաւորական երկրի կառոյցը: Ան է որ մեզ կը վախցնէ»:

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է իրաւաբան Լուիզ Պաքարի ալ որ ներկայացուցած է Պոլսոյ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին պարագան: Անոր պատկանող հողաշերտի մը վրայ որոշուած է առեւտրական կեդրոն մը կառուցանել. հարկաւոր արտօնութիւնները առնուած են, ինչպէս նաեւ վաքըֆներու տնօրէնութենէ: Սակայն, այս վերջինը միջոց մը ետք ետ առած է տուած արտօնութիւնը, դատարան ալ դիմելով պնդած թէ խնդրոյ առարկայ հողաշերտը Ս. Յակոբ հիւանդանոցին չի պատկանիր: Հակառակ որ հիւանդանոցին վարչութիւնը կրկնակի դատերով կը հաստատէ իր իրաւացիութիւնը, վաքըֆներու տնօրէնութիւնը կը յամառի չճանչնալ դատարանին վճիռը, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ ծրագրուած կառուցումին մասնակցելու տրամադիր ընկերութեան հետ ստորագրուած համաձայնութեան ջնջումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նոր Խորհրդարանի (Պունտեսթակ) 669 երեսփոխանները հետեւեալ ձեւով կը բաշխուին.- Շրէօտէրի սոսիալ-դեմոկրատները՝ 298, Քրիստոնեայ Դեմոկրատներու Միութիւն (Քոհլ) 245, Կանաչ 47, Դեմոկրատ ընկերվարական կուսակցութիւն (համայնավար) 35, ազատական դեմոկրատ 44: Շրէօտէր պարտի կառավարութիւն մը կազմել Կանաչներու հետ, ապահովելու համար բացարձակ մեծամասնութիւն մը, ինչ որ ըսել կու տայ թէ վարդագոյն կանաչ նոյնիսկ կարմիր-կանաչ մեծամասնութիւն մը կայ: Շրէօտէր իր առաջին այցելութիւնը կու տայ Ֆրանսայի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին, ցերեկին հիւրն ըլլալով Շիրաքի, իրիկունն ալ Ժոսփէնի: Ընդհանրապէս գոհունակութիւն յայտնելու ջանք մը կայ եւրոպացի ղեկավարներու կողմէ, բայց, կարելի չէ որեւէ բան ըսել ցորչափ մարդը գործի չէ անցած: Այդ առընչութեամբ Գերմանացիք ալ շատ խանդավառ չեն, քանի իրենց քուէն աւելի Քոհլի դէմ էր քան Շրէօտէրի ի նպաստ: Կինն ալ հարց

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

Աթէնք վերջ գտած Եւրոպայի Բաժակի մրցաշարքին, որուն Հայաստան կը մասնակցէր երեք մարզիկներով, Վանաձորցի Վախթանգ Դարչինեան (51 քկ.) շահած է իր բոլոր մրցումները ու դարձած իր դասակարգին Եւրոպայի բաժակակիրը: Ան արդէն մետալներ շահած էր Եւրոպայի ախոյեանութեան (Մինսկ), Համաշխարհային Բաժակին (Չինաստան), Բարի Կամքի խաղերուն (Նիւ Եորք), սակայն այս մէկը իր առաջին ոսկին է:

Հայաստանցի կոփամարտիկներու այլ խումբ մըն ալ կը մասնակցէր Թեհրանի միջազգային մեծ մրցաշարքին: Մասնակից ութ հայ մարզիկներէն ութն ալ նուաճած են մետալներ. եօթը՝ պրոնզ եւ մէկը՝ արծաթ:

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԸ ՆՊԱՏԱ՞Կ ԹԷ ՄԻՋՈՑ

Յովհաննէս Թումանեանի Երեւանի տուն-թանգարանը վերջին ամիսներուն պարբերաբար տեղ կը գրաւէ մամուլին մէջ, գրականէն ալ, մշակութայինէն ալ բոլորովին տարբեր պատճառներով: Ու հրահրած վէճին մէջ զանազան կողմեր կը հակադրուին իրարու, քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու փոխանակումով: Այդ կողմերուն գլխաւորներն են Թումանեանի ընտանեկան պարագաները որոնք կը ներկայացուին Թոռնուհիին՝ Իրմա Սաֆրազբեկեանի անձով, տուն-թանգարանին տնօրէնութիւնը զոր կը վարէ Վերժինէ Մովսիսեան (կինը Հրանդ Մաթեւոսեանի), շարժանկարի գործիչ դէմքեր, Մշակոյթի նախարարութիւնը եւլն.:

Խնդիրը սկիզբ առած է այն օրը երբ Ի. Սաֆրազբեկեան դիտելով «Մեր բակը-2» ժապաւէնը, նշմարած է որ հոն գործածուած են մեծ-հօրը տան կահ-կարասիները. այլ խօսքով՝ Թումանեանական մասունքներ, ինչպէս կ'ամփոփէ Սեպտեմբեր 16-22-ի «Այժմ»ը: Զայրացնող առաջին այս պարագային վրայ կ'աւելնայ շինարարական աշխատանքներու հեռանկարի մը պատճառած դժգոհութիւնը: Այդ հեռանկարը կը վերաբերի գրողին կնոջ բնակած սենեակը քանդելու ծրագրի մը որ կ'ըսուի թէ նպատակ ունի ընդարձակելու եւ աւելի շքեղ տեսք տալու թանգարանի շէնքին ճեմասրահին:

Երբ Ի. Սաֆրազբեկեան կը սկսի բողոքի ձայն բարձրացնել, դիմումներ ընել պատկան մարմիններու, թիրախ կ'ըլլայ թանգարանէն արժէքաւոր, կամ պատմական առարկաներ առած տարած ըլլալու ամբաստանութիւններու:

Այդ հանգրուանին էր որ ձայն բարձրացուց տուն-թանգարանին գիտական խորհուրդը, ըսելով թէ չի կրնար անտարբեր մնալ կատարուածին նկատմամբ: Հինգ անդամներու ստորագրութեամբ նամակ մը լոյս տեսաւ «Ազգ»ի Օգոստոս 22-ի թիւին մէջ ուր Ս. Կապուտիկեան, Վ. Յարութիւնեան, Ե. Ջրբաշեան, Ա. Եղիազարեան եւ Լ. Կարապետեան նախ ընդվզում կը յայտնէին գրողին տան կահ-կարասին ժապաւէնի մը տեսագրութեան գործածելու անպատասխանատուութեան առթիւ: Ապա կը նշուի թէ անհիմն են անոր ժառանգորդներուն ուղղուած ամբաստանութիւնները թէ արժէքաւոր իրեր առած-տարած են: Տարուածը բանաստեղծին այրին Օլկա Թումանեանի եւ անոր աղջկան Թամարին անձնական իրերն են որոնք արդէն օրէնքով կը պատկանին ժառանգորդներուն: Խորհուրդին անդամները նաեւ անընդունելի կը նկատեն վերոյիշեալ սենեակը քանդելու տնօրէնութեան մտադրութիւնը. կը յիշեցնեն թէ բանաստեղծը տարիներով հոն հիւրընկալած է ծանօթ դէմքեր, ինչպէս Ա. Իսահակեանը, Մ. Սարեանը, Դ. Դեմիրճեանը, եւլն.: Նամակին վերջաւորութեան կ'ակնկալուի որ Մշակոյթի նախարարութիւնը միջամտէ, միջոցներու դիմէ Թումանեանի թանգարանը ճգնաժամու վիճակէն դուրս բերելու եւ անոր բարի աւանդութիւնը պահպանելու, զարգացնելու համար:

«Այժմ»ի էջէն որ ստորագրուած է Անահիտ Յարութիւնեանի կողմէ, կը տեղեկանանք թէ փաստաբան Տիգրան Ջանոյեան Օգոստոս 25-ին «Մարդու իրաւունքներ-96» կազմակերպութեան հաւաքին կրկնած է թէ թանգարանէն Ի. Սաֆրազբեկեանի տարածները երբեք թանգարանային ստացուածք չեն եղած: Իսկ ինչ կը վերաբերի վերոյիշեալ նկարահանումներուն, «կատարուել են մշակոյթի նախկին նախարար Ա. Սմբատեանի բանաւոր հրահանգով, առանց տնօրէնի ներկայութեան եւ հսկողութեան»:

Թումանեանի տուն-թանգարանին առընչուած հարցը ունի այլ ծալքեր ալ: Ա. Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ այդ առընչութեամբ «Առաւօտ»ը թանգարանին ճակատագիրը երրորդական, չորրորդական նկատած է, բուն նպատակ ներկայացնելով Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանդ Մաթեւոսեանի դէմ սկսած արշաւը, քանի որ կուսախնձոր հաստատութեան տնօրէնը անոր կինն է եւ ընդդիմադիր դէմքերը անոնք են որոնք Գրողներու Միութեան քննարկումներուն դէմ դիրք գրաւած են նախագահին:

Եթէ տխուր չըլլար, ծիծաղի բաժիններով ալ ուշագրաւ ըլլալու տուեալ ունի վէճը: Այսպէս, օրինակ, մինչ «Մարդու իրաւունքներ-96» կազմակերպութեան նիստին հարցը կը քննարկուի, թանգարանին տնօրէնուհին վարկաբեկող արտայայտութիւն կ'ունենայ «Այժմ»ի հասցէին, «անբարոյական» որակումով: Թերթը առոր արժանացած է նիւթին մասին նախորդ մէկ հրապարակումին եւ պատահաբար այդ հրապարակումին «Լաւ տղերքը Թումանեանի անկողնում» խորագրին համար: Ըսելէ ետք թէ տնօրէնուհի տիկին Մովսիսեանի միակ մտահոգութիւնը այն է որ Թումանեանի թոռնուհին հանգիստ ձգէ զինքը, Ա. Յարութիւնեան հարց կու տայ. «Իսկ ո՞վ պիտի խնդրելով խնդրի իրեն, եթէ ոչ պարտադրի, որ ինքն էլ հանգիստ թողնի Թումանեանին էլ, Հ. Մաթեւոսեանի գրական համբաւն էլ, ժողովրդի բարոյական նկարագիրն էլ»:

Յատկանշական է որ Հայաստանի գրական բեմին անկասկած շատ անուններուն կողմէ մեծագոյնը, «Ամենայն Հայոցը» նկատուած գրողին տուն-թանգարանին շուրջ ծաւալած վէճին նորագոյն արձագանգները զուգադիպած են այն շրջանին երբ Մշակոյթի նոր նախարարը Ռ. Շառոյեան Գերմանիոյ մէջ «հինգհազարամեայ հայկական մշակոյթ»ին փառաբանութեամբ զբաղած էր: Իսկ վէճին առընչութեամբ նոյն նախարարութիւնը, ինչպէս կը գրէ Ա. Յարութիւնեան, «օլիմպիական հանդարտութիւն» կը պահէ, ոչ իսկ պատասխան տրուած է «Մարդու իրաւունքներ-96» կազմակերպութեան Սեպտեմբեր 7-ի նամակին: Հաւանաբար, մխալ չէ հետեւցնել որ հինգհազարամեայ մշակոյթին ցուցափեղկ յարդարելու գործը ժամանակ չի ձգեր նման մանրուքներով զբաղելու:

Ինչ կը վերաբերի այն պնդումին թէ Թումանեանի տուն-թանգարանը պարզապէս միջոց է Գրողներու Միութեան նախագահին ուղղուած արշաւը յառաջ տանելու, կրնայ կարդացողին զգուանք կամ անտարբերութիւն պատճառել: Իսկ Հ. Մաթեւոսեան հաւանօրէն սկսած է մտածել թէ քաղաքական յանձնառութիւնը կրնայ միշտ ուղիղ համեմատական չըլլալ արուեստագէտի գործունէութեան հետ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

[illegible]

Պանեէօյի եւ Վանաձորի զուգորդութեան 30-ամեակին առթիւ, Թաղապետութիւնը ձեռնարկած է շարք մը գեղարուեստական ձեռնարկներու, Հոկտեմբեր 1-էն 10:

Ասոնց կարգին, Հոկտեմբեր 1-էն 11 կը ներկայացուին Փափազի գործերը, Հոկտեմբեր 2, 3 եւ 4-ին «Գազան մը լուսնին վրայ» թատերգութիւնը, եւ որպէս շարժանկար՝ Հոկտեմբեր 6-ին Աթոմ Եղոյեանի «Օրացոյց»ը, Ռոպէր Սահակեանցի, Միշէլ Դովլաթեանի, Սերժ Աւետիքեանի գործերը, հուսկ «Կամերա» քառեակը Հերմինէ Երիցեանի հետ եւ Հոկտեմբեր 11-ին՝ «Նաւասարդ» պարախումբը:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱՒԱՌԻՆ ԳՈՅՆՆ ՈՒ ՀԱՄԵՄԸ

Երբեմն ես ինծի կրնամ հարցնել, թէ ինչո՞ւ արդեօք վերջին տասնամեակներու ընթացքին մենք, պոլսահայ սա հըրաշալի համայնքս այլեւս չկրցանք հասցնել բոլորովին տարբեր խմորէ այնպիսի արժէքաւոր գրողներ, ուսուցիչներ ու հոգեւորականներ, որպիսին էին սա մեր մօտիկ անցեալի Մնձուրիները, Գուրգէն Թրենցները, Յովսէփ Քէչիշեանները, Թորոս Ազատեանները, Նարոյեան, Խաչատուրեան, Գալուստեան Պատրիարքները, եւ տակաւին ինչ ինչ անուններ, որոնք փառաւոր անցեալի մը արժանաւոր ժառանգորդներն էին, որոնք գրեթէ նոյնութեամբ կը շարունակէին պարզել Զարթօնքի շրջանի մեր հըրականներուն շունչն ու աւանդութիւնները: Ինչո՞ւ այլեւս այսօր ի զուր կը սպասենք որ մեր ծոցէն դուրս գան մտքի ու սրտի այնպիսի մարդիկ որոնք պիտի ցոլացընէին ցեղին ամէնէն առողջ ու աւանդական յատկանիշները: Ե՞րբ էր որ թել մը կտրուեցաւ ու չորնալ սկսաւ աղբիւրը: Այո՛, ես երբեմն կրնամ ուղղել այս հարցումը: Եւ արդէն կու տամ նաեւ պատասխանը: Կ'ըսեմ. այդ թելը կտրուեցաւ այն ատեն երբ գաւառը դադրեցաւ մեզի մարդ տալէ: Այսինքն այն ատեն, երբ մեզի համար հին գաւառը, աւանդական գաւառը դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Այն ատեն՝ երբ անհետացան գեղջուկ բարքերը, երբ գաւառի հողը իր պարտականութիւնը ակամայ փոխանցեց մեծ քաղաքի հողին, այսինքն մեր ապրած քաղաքին հողին, որ իրականութեան մէջ հող չէր, այլ քար, կամ պէթոն: Յստակ է. չէ՞: Մնձուրին Մընձուրի կ'ըլլա՞ր արդեօք եթէ ծնած ըլլար մեր քաղաքին մէջ: Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարքը կրնա՞ր դառնալ այն սքանչելի գրագէտն ու հոգեւորականը, եթէ չկոչուէր Գարեգին Տրապիզոնի, այլ կոչուէր Գարեգին Իսթանպուլի: Շնորհք Պատրիարքը կրնա՞ր նախախնամական դեր մը կատարել մեր ժողովուրդին կեանքէն ներս, եթէ Եոզկատի Իյտէլի գիւղին մէջ ըմպած չըլլար կեանքի առաջին լեղի բաժակը:

Ահաւասիկ փորձ մը կ'ընեմ ու կ'երթամ մինչեւ հարիւր տարի ետ. շուրջս կը սկսիմ փնտռել այդ շրջանի մեր գըրագէտները. գլխարկ կը հանեմ անոնց դիմաց: Կը նայիմ: Ուրտեղերէ եկեր են անոնք: Կ'ողջունեմ Բրգնիկցի Դանիէլ Վարուժանը, Խտիրնէցի Յակոբ Պարոնեանը, Բալուի Հաւաւ գիւղէն Մելքոն Կիւրճեանը, Խարբերդի Խուլը գիւղէն Թլկատինցին, Մշեցի Գեղամը, Մալկարացի Կարօն, Ակնայ Բինկեան գիւղէն Միսաք Մեծարենցը, Ակնցի Սիամանթօն, Սիվրիհիսարի Ռուբէն Սեւակը, Պուրսացի Յակոբ Օշականը: Պոլսեցի գրագէտներ չկա՞ն հոն: Կան: Եւ թէ ինչպէս...: Բայց Պոլսեցիներուն տաղանդներուն ու շնորհներուն վրայ աւելցած են ահա ուրիշ ճաշակներէ, ուրիշ բարքերէ, ուրիշ աշխարհագրութիւններէ եկած համեմներ, ճաշակներ, գոյներ, գիտակցութիւններ: Այս վերջինները որքա՜ն ճոխացուցած են նախորդներուն երանգապնակը, որքա՜ն զօրացուցած են անոնց արմատը: Եւ կը շարունակեմ ողջունել գաւառահամ գրագէտները: Կը մօտենամ դէպի մեր օրերը, կ'ողջունեմ տակաւին Հաճընցի Գուրգէն Թրենցը, Ակնցի Թորոս Ազատեանը, Պուրսացի Արեգ Տիրազանը, Տիյարպաքրցի Յ. Ք. Սիլվանը, Պարտիզակցի Թէօլէօլեանը, Զորումցի Արշինէ Տարեանը, Ատափազարցի Վարդան Կոմիկեանը, Կէյվէի Իզմէ գիւղէն Մկըրտիչ Հաճեանը, եւ... յանկարծ հոն կանգ կ'առնեմ: Ի՞նչ պատահեցաւ: Ի՞նչ կը տեսնեմ: Կը տեսնեմ որ այնուհետեւ ով որ կայ, ով որ մնացած է հրապարակին վրայ իբրեւ շնորհալի գրագէտ կամ բանաստեղծ, այլեւս սկսած է ծնիլ մեր քաղաքին մէջ: Մեր այս անմիջական հողին վրայ: Որպէս մեծ քաղաքի մարդ: Որպէս մարդ որ չէ շնչած գաւառին, գիւղին օդն ու բուրմունքը: Ուրիշը չկայ: Մեծ քաղաքը այլեւս դադրած է աւիշ առնելէ գաւառէն, գիւղէն: Մնացած է ինքն իր գլխուն: Բառին իսկական իմաստով քաղքենիացած է:

Հիմա չեմ ուզեր այլեւս շարունակել ժամանակի մէջ այս ճամբորդութիւնը եւ հասնիլ՝ մեր այսօրուան «այսօր»ին, ծակել մեր այդ այսօրն ալ ու այդ ծակէն նայիլ դէպի ապագայ: Չեմ ուզեր, որովհետեւ կը վախնամ որ այդ ապագային մէջ այլեւս այսօրուան այդ քաղքենի գրագէտն ալ պիտի չտեսնեմ, քաղքենի գրագէտ ալ պիտի չգտնեմ որպէսզի ողջունեմ զինքը որպէս ապագայի մեր յոյսը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ եթէ գաւառ որ չի ջրեր այլեւս քաղաքը, քաղաքն ալ միջոց մը վերջ կը չորնայ: Աշխարհի ամէն կողմը ա՛յս է օրէնքը: Մեր մօտ՝ առաւելաբար:

Ի՞նչ է: Մեր գրականութեան պատմութիւնը պատմութիւն մըն է որ օր մը յանկարծ կիսա՞տ պիտի մնայ: Էջը պիտի դարձնէք ու յանկարծ պիտի տեսնէք որ մնացեալ էջերը պարապ են: Որո՞ւն անունն ու գրական գործը արձանագրուած պիտի ըլլայ քսան տարի վերջուան էջին վրայ: Չեմ տեսներ այդ մարդը, մինչդեռ ան հիմա այլեւս յայտնուած պէտք էր ըլլար մեր շուրջը իր առաջին խարխափող քայլերով: Պէտք էր նայէինք անոր երիտասարդ աչքերուն մէջ ու ըսէինք. ահա քսան տարի վերջուան մարդը: Բայց չեմ տեսներ այդ երիտասարդը: Որովհետեւ չկայ: Կարծես թէ բնութիւնը մոռցաւ ծնունդ տալ անոր ու անոր նմաններուն:

Ինչո՞ւ մտածեցի այս բոլորին մասին: Գիտեմ թէ ինչու: Գիտեմ թէ ով է ան որ գլխս հրաւիրեց մտածելու այս բոլորին մասին: Աչքերս կը գոցեմ ու գոց աչքերուս սեւ պաստառին վրայ կրկին կը տեսնեմ Շնորհք Արքեպիսկոպոսի մանկութեան պատկերը, փոքրիկ Արշակը Իյտէլի գիւղի, որբ, բոպիկ, մօր մը հոգածութեան ենթակայ, գոմէշ արածելով զբաղած, եւ անտեղեակ՝ թէ ի՛նչ փառաւոր ճակատագիր մը կը սպասէ իրեն:

Բ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՀԱՐՈՒԱԾԵ՞Լ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Ալ Հայաթ»ը շատ հաւանական կը նկատէ որ յետագայ շաբաթներուն Իրան զօրծնական քայլերու ձեռնարկէ Թալիպաններու դէմ. այնքան ձգտուած է կացութիւնը Թեհրանի եւ Քապուլի միջեւ: Յստակ է որ բազմաթիւ Իրանցիներու սպանութենէն ետք յորդած է Թեհրանի համբերութեան բաժակը եւ վրէժի տրամադրութիւններ կը յայտնեն ոչ միայն ծայրայեղական շրջանակներ, այլ նաեւ չափաւոր նկատուածներ, երիտասարդներ, ուսանողներ որոնք նախագահ Խաթամիի համակիրներն են:

Այսուհանդերձ, բոլորն ալ կը նախընտրեն սպասել որպէսզի հասուննան զինեալ հակադարձութեան մը պայմանները: Կրօնական գետնի վրայ հարցը բաւական փափուկ է, քանի որ պիտի հրահրէ շիիներու (Իրանցիները) եւ սիւննիներու (Աֆղանները) հակադրութիւնը: Վերջիններուն զօրակցութեան շարժում մը կրնայ խմբել շարք մը պետութիւններ եւ իսլամական հոսանքներ, Թալիպաններու կողքին: Իրանեւամերիկեան յարաբերութիւններն ալ փայլուն չըլլալով, Թեհրանը չի կրնար վստահիլ Թալիպաններու դէմ ԱՄՆ-ու զօրակցութեան վրայ: Նոյնն է Ռուսաստանի եւ Հնդկաստանի պարագան ալ, քանի որ երկուքն ալ ներքին հարցեր ունին եւ չեն կրնար լուրջ նեցուկ տալ իրանեան զինեալ գործողութիւններու:

Իրանցիները կ'ուզեն նախագահ Խաթամիի առիթ մը տալ որ միջազգային հանրային կարծիքին նեցուկը ունենայ: Ան պէտք է համոզէ որ իրանցի դիւանա

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Մուսա Տաղի հերոսամարտի 83-րդ տարեդարձի տօնակատարութեանց շարքին, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 22-ին խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, ելոյթ ունեցած է Համազգայինի «Փարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պարգեւ Թաւլաքեանի: Յայտագիրը կը բաղկանար հայրենասիրական, կրօնական եւ գուսանական երգերէ:

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Մուսա Տաղի հերոսամարտի ոգեկոչման ձեռնարկներու կարգին, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12-ին, Մովսէս Տէր-Գալուստեանի կիսանդրիին բացումէն ետք, կէս գիշերին պատարագական, էսթրատային, գուսանական երգերու եւ արտասանութեան փառատօն մը տեղի ունեցած է: Տեղւոյն Համազգայինի «Փարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի արտասանութեան խումբը ղեկավարութեամբ Ռուզէր Առաքելեանի, ներկայացուցած է Մ. Տէր-Գալուստեանէն բանաստեղծութիւններու եւ պատմուածքներու շարք մը: Գուսանական երգեր ներկայացուցած է Սեւան Կարապետեան-Աղամեան, Գէորգ Պէշքէճեան էսթրատային եւ Հրաչ Կայծակեան ալ ազատագրական, գուսանական: Փակումը կատարած է Այնճարի զուռնան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ռիվիէրա պանդոկին մէջ, Սեպ. 21-ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայաստանի անկախութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի դեսպանատան: Ներկայ եղած են նախարարներ, դիւանագիտական մարմնի անդամներ, Առաքելական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ՝ յանձինս Վարդան Արք. Տէմիրճեանի եւ Մանուէլ Եպիսկ. Պաթաքեանի, ինչպէս նաեւ վեր. Գարձեան, երեսփոխաններ, ազգային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հիւրեր: Խօսք առած է դեսպան Արման Նաւասարդեան որ շեշտած է անկախութեան վերականգնումի գործընթացին դիմագրաւած դժուարութիւնները ապա, պարզած՝ քաղաքական եւ տնտեսական հեռանկարները. անդրադարձած է նաեւ Լիբանան - Հայաստան կապերուն՝ վարչապետ Ա. Դարբինեանի այցելութեան առթիւ:

գէններուն սպանութիւնը եւ աֆղան շիիներու Պամիան քաղաքին գրաւումը Թալիպաններու կողմէ մարդկային իրաւունքներու ծանրակշիռ բռնաբարում եւ պատերազմական յանցագործութիւն են, որոնք պէտք է ներկայացուին միջազգային դատարանի մը: Առանց միջազգային դատարանի մը ապահովելու նշուած այս պարագաներուն ուժի դիմել, կրնայ անպատեհ ըլլալ Իրանի, անոր ուղղելով պատերազմի նախապատրաստութեան ամբաստանութիւններ: Կայ նաեւ վախը թէ Թալիպաններու դէմ ամբողջական պատերազմի մը ձեռնարկել, կը նշանակէ սատարել ԱՄՆ-ու շահուն: Ասիկա ծայրայեղականներուն վախն է. իսկ աւելի չափաւորները կը վախնան որ զինեալ բախումներու շրջան մը կրնայ զերոյի հասցնել բարենորոգումներու իրենց ամբողջ ջանքը:

Այս բոլորը հաշուած, լաւագոյն ձեւը կը մնայ օդային ճակատումը: Թալիպաններու դիրքերը, կամ խարիսխները թիրախ առնող հրթիռներու համար միշտ կարելի է պատճառաբանել թէ անոնց նպատակը իրանցի դիւանագէտներուն ոճրագործ ահաբեկիչներ պատժել է. մանաւանդ որ կայ Աֆղանիստանի եւ Սուտանի դէմ արձակուած ամերիկեան հրթիռներուն նախընթացը: Յետագային կարելի է դիմել աւանդական մեթոտներու եւ զօրակցիլ աֆղան ընդդիմութեան, եւլն.: Բայց ինչ որ կը հաստատուի յստակօրէն, այն է որ ոչինչ պիտի կարենայ փոխարինել զինեալ վրէժխնդրութիւն մը որուն հետամուտ են Իրանցիները:

ԲԱՂՀԱՆ

Գերմանիոյ նորնացիները

Գերմանիոյ ընտրութեան նախօրեակին երբ որոշիչ ազդակի դերով նկատի կ'առնուէր երկրին արեւելեան թեւին կեցուածքը, ուշադրութիւնները կեդրոնացած այդ շրջանին երիտասարդութեան մէջ հակումի մը վրայ, դէպի նորնացիական մշակոյթը: Ճիշդ է որ ծայրայեղ աջակողմեան խմբակներու կողմէ գործուած բռնութեան արարքները նուազում կ'արձանագրեն հոն. սակայն, ատոր քով կը հաստատուի «երիտասարդական մշակոյթ» մը որ արտայայտութիւն կը գտնէ ապրելակերպով, հագուստ - կապուստով եւ հաղորդակցութեան յատուկ կարգանիշերով: Կեռ խաչերուն տեղ 88 թիւը աւելի յաճախ ներկայ է ոչ միայն քաղաքին պատերուն, այլ նաեւ մինչեւ դասարաններու գրատախտակներուն վրայ: «88» խորհրդանշան մըն է որ ծանօթ է նորնացիներու. կը խորհրդանշէ ՀՀ (Հա՛յլ Հիթլէր) տառերը, լատինական այբուբենին մէջ «Հ» տառը ութերորդ տեղը գրաւելով:

Ծայրայեղ աջակողմեան հոսանքը գերմանացի երիտասարդներու նախասիրութիւնը դարձաւ, Պէրլինի Պատին քանդումէն ետք: Ընկերային կառոյցները, անձնակազմերը նոյնը մնացին հոն, ինչ որ գլխաւոր պատճառներէն կը նկատուի այդ երեւոյթին: Նոյնը մնացածները սակայն կորսնցուցին իրենց նախկին հեղինակութիւնը: Արդարօրէն, պատանիները ի՞նչպէս կրնային յարգել ուսուցիչ մը որ երէկ դպրոցին մէջ ջինզ տափատը կ'արգիլէր, իսկ այսօր այդ նոյն տափատով կը ներկայանայ աշակերտութեան: Երիտասարդութիւնը շուտով անդրադարձաւ որ բողոքի լաւագոյն ձեւը խրացնելն էր ընկերութեան մեծագոյն թաբուն որ նացիականութիւնն էր: Իւրացուեցան անոր լոզունգներն ու խորհրդանիշերը: Այդպէսով ծնաւ ծայրայեղ աջակողմեան հոսանքը: Պէտք է ըսել որ ծնողքներն ալ իրենց կարգին այլ դժգոհութիւններէն մեկնած, զօրավիգ եղան իրենց զաւակներուն բողոքելու, ըմբոստանալու տրամադրութիւններուն: Անդադար կրկնեցին թէ համակարգը փլած է եւ օտարականները խնդիրն են երկրին:

Երիտասարդներուն պոռթկումին ուժգնութեան հետ իշխանութիւններու վարանոտ կեցուածքն ալ զարկ տուաւ այս հակումին հզօրացումին: Օրինակ, երիտասարդական ակումբներ ուր ծայրայեղ աջակողմեան խմբակներ տիրապետութիւն հաստատած էին, չփակուեցան եւ ատիկա բուռն քննադատութիւններու պատճառ եղաւ: Բազմաթիւ հարցականներու դուռ բացած կացութիւնը ի վերջոյ յանգեցաւ համաձայնութեան մը. փորձառութիւնը ցոյց տուած էր որ լրատուներու հաղորդումները որոնք թէեւ հանրային կարծիքը տեղեակ պահելու կոչուած էին, բայց նոյն ատեն կը զօրացնէին անբաղձալի շարժումները: Ուստի շրջանի Ներքին նախարարութիւնը հրահանգեց ոստիկանութեան որ լրատուներուն տրուին ծայրայեղական անչափահասներու գործած յանցանքներուն լուրերը:

Նորնացիական խումբերու մասին պատրաստուած տեղեկագրի մը համաձայն 50 հազարի կը հասնի ծայրայեղ աջակողմեաններու թիւը: 30% աւելցած են օտարականներու ուղղուած արարքները: Եւ այս խմբաւորումները չէզոքացնելու համար համարկելու ձեւերու փորձն ալ արդիւնաւոր չէ եղած. գոնէ առայժմ: Վերջերս Բրանտենպուրկի Ներքին նախարարը ծայրայեղութեան մասին վիճարկումի հրաւիրած էր «սքինհէտ»ները, բայց հազիւ 10 հոգի պատասխանած էր հրաւէրին: Եւ երբ հարցուած է թէ ի՛նչ կը մտածեն ծայրայեղ աջակողմեան հոսանքին դէմ վերջերս ստեղծուած ցանցին մասին, պատասխանը յամառ լռութիւն մը եղած է:

Թ. Ա. Թ.

ԽԾԿՈՆՔԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

«Ակօս» (Սեպտեմբեր 18) կը տեղեկացնէ թէ Տեկորի քաղաքապետը բանալ տուած է Խծկոնքի համալիրին ճամբան ու մաքրած՝ նորոգել հինգ եկեղեցիներէն կանգուն մնացած վերջինը՝ Ս. Սարգիսը: Խծկոնքը կը գտնուի Անի քաղաքին հարաւ-արեւելեան կողմը, շատ մօտ Հայաստանի սահմանին: Քաղաքապետը ըսած է թէ նորոգութիւնը մեծածախս եւ մեծ ուշադրութիւն պահանջող գործ է, այդ պատճառով իրենք պատրաստ են շփում հաստատելու բոլոր անոնց հետ որոնք իրենց գիտութեամբ, փորձառութեամբ ու նաեւ նիւթական միջոցներով կ'ուզեն օգնական ըլլալ: Քաղաքապետը զբօսաշրջային նպատակներ հետապնդելով հանդերձ, կը նշէ թէ Խծկոնքը որպէս պատմական եւ մշակութային ժառանգութիւն անհրաժեշտ է փոխանցել յաջորդ սերունդներուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԱՌՋԵՒ

ԿԱՄ

ԲԵՐԱՑԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵՐԿՈՒ ՈՍՈԽՆԵՐԸ

ԱՇԽԷՆ. — Չէ՛, երբոր տոքթորին վրայ այդ միւս պատմութիւնը լսեցի, ա՛լ մտածեցի որ մեր պատմութեան պէտք չէ մնացած եւ վազեցի հոս եկայ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. Ըսել է Սամուրեանենց տունը լսեցիր այդ բաները:

ԱՇԽԷՆ. — Այո, տիկին Սաթենիկը պատմեց... ես չզգացած երկար բարակ խօսեր է, իմ քովս սանկ պզտիկ ակնարկութիւն մը ըրաւ... բայց անմիջապէս հասկցայ որ գործ եղլըլիք բան կայ, սպասեցի որ հիւրերը երթան եւ անոնց երթալէն ետքը տիկին Սաթենիկը հարցափորձեցի... ամէն բան տեղն ի տեղօք պատմեց. տոքթոր Վարդանը երկու տարիէ ի վեր կանոնաւոր յարաբերութիւն ունի եղեր այդ կնոջ հետ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Է՛յ, կնոջ ամուսի՞նը...

ԱՇԽԷՆ. — Բանէ մը խապար չունի եղեր... տոքթորը անգամ չի ճանչնար... եւ թէ շատ ալ նախանձոտ ու պատուաւոր մարդ է եղեր... տիկին Սաթենիկը ըսեր է որ եթէ փոքրիկ կասկած մը ունենայ կնոջը պարկեշտութեան մասին ամէն բան տակնուվրայ կը դարձնէ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Այդ ամէնը աղէկ, բայց էն կարեւոր բանը մոռցար ըսելու:

ԱՇԽԷՆ. — Ի՞նչ բան...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Կնոջ անունը:

ԱՇԽԷՆ. — Ատիկա շատ ստիպեր եմ, բայց տիկին Սաթենիկ չէ ուզեր յայտնել, որովհետեւ այդ կինը իր բարեկամուհին է եղեր:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Այն ատեն, քանի որ այդ կնոջ անունը չենք գիտեր, քու պատմութիւնդ կուտ մը չարժեր:

ԱՇԽԷՆ. — Չենք գիտեր, բայց կրնանք գիտնալ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ի՞նչպէս...

ԱՇԽԷՆ. — Ատկէց դիւրին բան չկայ, միայն թէ քիչ մը դրամ աչքէ հանելու է:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Դրամը խնդիր չէ, եթէ պէտք ըլլայ դրամական զոհողութիւն մը կ'ընեմ:

ԱՇԽԷՆ. — Այն ատեն դուն այդ կնոջ անունը ինէ գիտցիր:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ի՞նչ պիտի ընես, բացատրէ՛ տեսնենք, քանի որ դրամ պիտի տամ պէտք է որ իմ խելքս ալ հասնի, ես ալ համոզում գոյացնեմ:

ԱՇԽԷՆ. — Ընելիքս շատ պարզ է... կին մը կը ճանչնամ որուն արհեստն է այս տեսակ քննութիւններ ընել կամ, աւելի բաց խօսիմ, մարդիկ լրտեսել... այդ կնոջ ցոյց կու տամ տոքթորին տունը եւ տոքթոր Վարդանն ալ կը ճանչցընեմ, լմնցաւ գնաց, ա՛լ անիկա տոքթորին օձիք թող չի տար, եւ որովհետեւ շաբաթը քանի մը անգամ իրար կը տեսնան եղեր, շաբաթը չանցած ամէն բան կը հասկնանք:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Այդ ըսած կնիկդ հաւատարի՞մ է, մեզի խաղի չբերէ:

ԱՇԽԷՆ. — Ի՛նչ կ'ըսես Կարկամեան էֆէնտի, շնորհքով, պատուաւոր կնիկ է և շատ ալ ճարպիկ... բո՛ւն սանկ գործերու յարմար անձն է, ասկէ զատ՝ գաղտնապահ...

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ի՞նչ տալու ենք իրեն:

ԱՇԽԷՆ. — Այդ մասին ես բան մը չեմ կրնար ըսել, կնիկը կ'առնեմ հոս կը բերեմ դուն հետը կը խօսիս, սակարկութիւնը կ'ընես:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Այդ չեղաւ, չեմ ուզեր որ կնիկը հոս գայ, ոչ ալ գիտնայ թէ ես այդ տեսակ բանով մը կը զբաղիմ... դուն պիտի ընես ամէն բան, ես միայն դրամները պիտի տամ:

ԱՇԽԷՆ. — Այն ատեն մէյ մը զինքը տեսնամ, հետը խօսիմ եւ քեզի լուր կը բերեմ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Նայէ՛ որ աժանի կապես:

ԱՇԽԷՆ. — Ձեռքէս եկածին չափ կ'աշխատիմ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Ե՞րբ լուր կը բերես:

ԱՇԽԷՆ. — Վաղը առտու:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Աղէկ... նայելու ենք որ շուտ գործենք... եթէ օր անցնի ամէն բան ջուրը կ'իյնայ, որովհետեւ իմացածիս նայելով հարսնիքը շուտով պիտի ըլլայ եւ անգամ որ կարգուեցան, ա՛լ խերը տես...

ԱՇԽԷՆ. — Հիմա, հոսկէ ելլելուս պէս այդ կնկան պիտի երթամ եւ պէտք եղածը կը խօսիմ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Չըլլայ որ անունս տաս:

ԱՇԽԷՆ. — Մեղա՜յ, խե՞նթ եմ որ անուն ըսեմ... արդէն ինք ատանկ բաներու հետաքրքիր չէ, միայն դրամ առնելու կը նայի... պատուաւոր կերպով գործ կը տեսնայ:

ԿԱՐԿԱՄԵԱՆ. — Դրամին համար ալ առաջուց ըսեմ. ամէնքը կանխիկ չեմ ի տար, առ հաշիւ բան մը կը վճարեմ, երբոր գործը լմնցնէ այն ատեն մնացածն ալ կու տամ:

ԱՇԽԷՆ. — Ատիկա կարգի կը դնենք, խնդիր չէ, արդէն ամէնքն ալ կանխիկ չեն վճարեր:

Այս կարգադրութիւնը ընելէ ետքը, կարուհին ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ խոստանալով առտուն կանուխ գալ եւ լուր բերել:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՆՇԱՆԱԾՆԵՐԸ

Պերճեաններու տան մէջ, հիւրասենեակը, առանձին, Աննա եւ տոքթոր Վարդան իրարու հետ կը խօսին:

ԱՆՆԱ (յանդիմանական). — Այսօր ինչո՞ւ ուշացար, ժամէն աւելի է որ քեզի կը սպասեմ:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Անակնկալ գործ մը... վիրաբուժական ծանր գործողութիւն մը... սիրելիս մեր արհեստը այսպէս է, երբեք մեր ժամերուն տէրը չենք:

ԱՆՆԱ. — Վիրաբուժական գործողութի՞ւն թէ ժամադրութիւն մը:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Այդ ի՞նչ կասկածներ են, դեռ շատ կանուխ չէ՞... գիս պարզապէս կը սարսափեցնես կոր...

ԱՆՆԱ. — Ինչո՞ւ համար:

ՏՈՔԹՈՐԸ. — Բայց եթէ այժմէն այդպէս նախանձոտ ըլլաս եւ կասկածներ ունենաս, ի՞նչ պիտի ըլլայ ամուսնութենէն ետքը:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

մըն է, որովհետեւ Գերմանացիք շատ կապուած էին Քոհլի ազնուական, զուսպ, քաշուած կնոջ, մինչ այս որ 4-րդն է Շրըէօտէրի, ամուսնալուծուած է աղջնակով մը, 34 տարեկան է եւ վերջերս հարցազրոյց մը տուած է Թուրք թերթի մը ուր յայտնած է որ Թուրքիա անպայման պէտք է մուտք գործէ Եւրոպական Միութեան մէջ, ինչ որ Գերմանիոյ դիրքը չէր: Ինչպէս Անգլիացիք կ՛ըսեն հարկ է սպասել ու տեսնել: Յիշենք նաեւ որ այս ընտրութեամբ Եւրոպական Միութեան 15 անդամներուն 13-ը կը կառավարուին ձախ կամ կեդրոն-ձախ ղեկավարութեամբ, միւս երկուքն են՝ Իրլանտա եւ Սպանիա:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ Գլինթընի հովանաւորութեան տակ Նեթանիահու եւ Արաֆաթ տեսակցութիւններ ունեցած են որոնք որեւէ համաձայնութեան չեն յանգած, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Իսրայէլեան ուժերու տեղաւորման: Միայն Գլինթընն է որ գոհ է նկատի առնելով «զգալի յառաջդիմութիւնները»: Արաֆաթ կրկնած է իր կոչը՝ «անկախ պաղեստինեան Պետութեան մը» համար, բայց խուսափած է ըսելէ թէ միակողմանի պիտի հռչակէ 1999 Մայիս 4-ին ՄԱԿ-ի ամպիոնէն: Առայժմ, միակ դրական կէտը նոր ժամադրութեան մը կարգադրութիւնն է Հոկտեմբերին: Ամէն պարագայի մէջ, ոչինչ որոշ է, ոչ ալ յստակ: Արեւմտեան դիւանագէտներն ալ անորոշ կացութեան մէջ են ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան անկախութեան, որ ի դէպ որոշուած էր Օսլոյի համաձայնագրով: Արդարեւ, ի՞նչպէս ճանչնալ Պետութիւն մը որու սահմանները ճշդուած չեն եւ ապահով գոյութիւն մը չունի:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Ֆաթոս Նանօ իր հրաժարականը ներկայացուց Սեպտեմբեր 28-ին: Այս հրաժարումը տեղի կ՛ունենայ Թիրանայի ծանր խռովութիւններէն երկու շաբաթ յետոյ. խռովութիւնները ընդդիմութեան նախաձեռնութիւնն էին: Նանօ իշխանութեան գլուխ եկած էր անցեալ տարի նման խռովութիւններէ ետք, որոնք 2000 մեռեալ եւ նախագահ Պէրիշայի հրաժարումը պատճառած էին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հարկային վարչութեան տնօրէնը՝ Բորիս Ֆիոդորով պաշտօնազրկուած է Սեպտեմբեր 29-ին:

ԱՆԳԼԻՈՅ եւ Կալլէսի մէջ լուսարգել կը հաստատուի տասը տարեկանէն վար մանուկներուն համար, այն վայրերուն մէջ ուր տեղական իշխանութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ: Ժամը 21-էն 6 երախաները պէտք չէ փողոցները ըլլան առանձին: Ֆրանսայի մէջ նման կարգադրութիւն մը ապօրինի նկատուած էր անցեալ տարի նահանգապետական իշխանութեանց կողմէ:

ՍԷՆ ԼԱԶԱՐ կայարանը բոլորովին անդամալոյծ էր Սեպտեմբեր 29-ին, անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով: Կրկնակի յարձակումներ ուղեւորներուն եւ պաշտօնեաներուն վրայ պատճառ են որ շաբաթ մըն է գործադուլի շարժումները իրարու յաջորդեն: Սեպտեմբեր 27-ին ոչ մէկ կառախումբ կար արուարձաններու եւ մասամբ ալ մեծ գիծերուն վրայ, նոյնն էր պարագան Սեպտեմբեր 29-ին: Այս անգամ պատճառը նախորդ իրիկունը պատահած գինեալ մէկ յարձակումն էր Սէն-Նոմ-լա-Պրըթէշի կայարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ՛ունենայ Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ յետոյ ժամը 16-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի

ՃՈՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 14-ին:

Տեղեկութեանց համար. -
01. 41. 79. 43. 48

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

30eme anniversaire du jumelage de la ville de Bagneux avec Vanadzor

Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — BAGNEUX
(RER : arrêt Arcueil)

PROGRAMME
DES MANIFESTATIONS

Du 1er au 11 octobre
Exposition du peintre **P a p a z**
«Du génocide en 1915 à nos jours»
Vernissage le jeudi à 18h.

Vendredi 2, Samedi 3 à 20h30 et Dimanche 4 octobre à 16h
Théâtre
«Une bête sur la lune» de Richard Kalinoski; mise en scène: Irina Brook

PANORAMA DES JEUNES CINEASTES D'ORIGINE ARMENIENNE

Mardi 6 octobre à 20h30
Atom EGOYAN (Canada)
Film: **«Calandar»**
(durée 1h10 Couleur VO ST)

Mercredi 7 octobre
14h30 Robert SAHAKIANTS
Programme de dessins animés en présence du réalisateur
20h30 Michel DOVLATIAN (Arménie)
Films:
«La romance de l'homme sans bosse» (durée 12 mn Couleur VO ST)
«Labyrinthe» (durée 1h 30 Couleur VO ST)
en présence du réalisateur et de l'acteur Serge Avédikian.

Jeudi 8 octobre à 20h30
Serge AVEDIKIAN (France)
Films:
«Mission accomplie» (durée 33 mn noir et blanc)
«Kyléchian» Trilogie (durée 40 mn Couleur)
en présence du réalisateur, de l'acteur Jacky Nercessian et sous réserve) de Mireille Dumas.

Vendredi 9 octobre à 20h30
Concert
Quator K a m e r a
et la cantatrice
H e r m i n é Y é r i t z i a n

Dimanche 11 octobre à 16h
Chants et danses d'Arménie avec la troupe N a v a s a r t.

Réservations :
01. 46. 63. 10. 54

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente

Le *MIME EDOUARD GHAZARIAN*
dans un monospectacle
de pantomime

Balafre du silence

Création et mise en scène :
Edouard GHAZARIAN

Dimanche 4 Octobre à 17 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118. rue de Courcelles —
M° Courcelles **75017 Paris**
P.A.F. : -18 ans: 30 F — Adultes: 50 F

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
25 SEPTEMBRE — 5 OCTOBRE

PAVILLON DE L'ARMÉNIE

Hall 6

Organisateur : **Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture**
Accueil : **Conseil Général des Bouches-du-Rhône**

JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

VENDREDI 2 OCTOBRE

En présence de : Jean-Noël GUERINI, *Président du Conseil Général du Département des Bouches-du Rhône*, Michel KESTER, *Président-Directeur Général de la SAFIM*, M. Armen PETROSSIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie et du Commerce de la République d'Arménie*, M. Michel DARY, *Député européen, Conseiller Général, Délégué aux Relations Internationales*, M. Arsène BAGDASSARIAN, *Représentant l'Agence de Développement économique de l'Arménie*, M. Gaguik ASATRIAN, *Président-Directeur Général de la firme «Uniservice»*, M. Ernest SEFERIAN, *Vice-Président honoraire de la C.C.I.M.P., Président de la Chambre de Commerce Franco-Arménienne*, M Garo HOVSEPIAN, *Président de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture*, M. Albert BOGOSSIAN, *Secrétaire Général de la Chambre de Commerce Franco-Arménienne*.

PROGRAMME DE LA JOURNEE

11 h : Point Presse à la Salle de presse;
12 h : Accueil de la délégation suivi de la visite du Pavillon de l'Arménie — Apéritif au Palais des Arts;
12 h 30 : Allocutions;
13 h : Déjeuner sur réservation uniquement au Palais des Arts, salle Gyptis, tél.: **04. 91. 66. 18. 80;**
15 h : Conférence-débat — Palais des Arts, salle Pythéas : Thème: **«OSER L'ARMENIE»** *«Les banques mutualistes en Arménie. Problèmes juridiques et Investissements»;*
18 h 30 : Animation artistique — Pavillion de l'Arménie. Hall 6.

Grand Bal d'Automne

organisé par
L'UNION
GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE DE LYON

SAMEDI 10 OCTOBRE à partir de 21 heures
dans les Salons du
CASINO de Charbonnières «Le Lyon Vert»
200, avenue du Casino

Soirée animée par l'Orchestre
G A Y D Z A G
au complet

Renseignements et vente des billets : 04. 78. 35. 06. 56

Tenue correcte exigée — *Prix d'entrée* : 100 *Frs*

Buffet arménien

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

14-էն 18 տարեկան պատանիներու համար:

Այս կեցութիւնը կը հետաքրքրէ անոնք որոնք կ՛ուզեն հայերէն սորվիլ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Պաքալօրէայի հայերէն լեզուն առաջին, երկրորդ, երրորդ կամ ընտրովի կը պատրաստէք: Քննութիւններուն լաւ արդիւնք ապահովելու եւ մանաւանդ անընդհատ Մեսրոպեան լեզուն խօսելու համար

7 օր չարունակ, Հոկտեմբեր 24-էն Նոյեմբեր 1,

միացէ՛ք մեզի Պէլֆոնթէն, Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանը:

Տեղեկութիւն եւ արձանագրութիւն՝
01. 45. 84. 57. 18
01. 34. 19. 44. 63
01. 39. 83. 71. 19 ժամը 19-էն 21:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935